

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

A N U A R
XVIII
2014 - 2015

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte

ANDREI

*Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

Editura Renașterea
Cluj-Napoca, 2016

EDITORIAL BOARD OF ANUAR

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N.,
CLUJ-NAPOCA

PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu - Dean

ADVISORY BOARD:

Prof. Univ. Dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent
al Academiei Române

Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München,
Germania

Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța

Prof. Univ. Dr. Ștefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru

EDITORIAL BOARD:

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă

Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb

Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon

Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofil Tia

Pr. Conf. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

Pr. Lect. Dr. Cosmin Cosmuța

Dr. Dacian But-Căpușan

Pr. Drd. Cosmin-Vasile Trif

Pr. Dr. Nicolae-Dragoș Kerekes

© 2016. Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă și se pedepsește conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

A N U A R

XVIII

2014 – 2015

CUPRINS

ÎPS Andrei, <i>Anuarul și importanța lui</i>	7
Vasile Stanciu, <i>Editorial</i>	9

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Ioan Chirilă, <i>Studiile vechitestamentare la Academia/Institutul Teologic din Cluj 1924-1952. Vechiul Testament și creștinismul în opera pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 – 1962)</i>	11
Stelian Tofană, <i>Biblistul-martir: Liviu Galaction Munteanu - o contribuție la dezvoltarea teologiei biblice românești</i>	23
Olimpiu Nicolae Benea, <i>Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu - reper biografic și științific în spațiul biblic românesc</i>	43

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Alexandru Moraru, <i>Preotul prof. univ. dr. Ioan Lupaș – cadru didactic la Academia Ortodoxă Română din Cluj – (1934–1939)</i>	75
Ioan-Vasile Leb, <i>Profesorul Alexandru Filipașcu, martir al temnițelor comuniste</i>	91
xxx Diacon Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu (1897-1956).....	101
Cosmin Cosmuța, <i>Pr. Emil Nicolescu – Cadru didactic de Istorie Bisericească, la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1940-1945)</i>	105

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, <i>Profesorii care au activat la Academia Teologică (1924-1948) și la Institutul Teologic Ortodox (1948-1952) din Cluj în cadrul secției: teologie sistematică</i>	115
Ștefan Iloaie, <i>Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean - contribuția teologică la morală creștină</i>	127
Stelian Tofană, <i>Părintele Ioan Bunea – dascăl și teolog</i>	135
Cristian Sonea, <i>Profilul ecumenist al Părintelui Profesor Isidor Todoran</i>	149
Grigore Dinu Moș, <i>Contribuția teologică a Părintelui Profesor Isidor Todoran</i>	169
Nicolae Turcan, <i>Filosofie și teologie la Arhid. Prof. Univ. Dr. Nicolae Balca (1903-1983)</i>	181
Valentin Vesa, <i>Arhidiaconul dr. Orest Bucevschi, un profesor de vocație și un misionar înzestrat</i>	187

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Vasile Stanciu, <i>Episcopul Nicolae Ivan, corul catedralei mitropolitane și dirijorii lui</i>	193
Alexandru Moraru, <i>Igiena și medicina pastorală în învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924 – 1952)</i>	207
Mircea Gelu Buta, <i>Andrei Buzdug (1891-1939) primul rector al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj</i>	215

Cosmin Cosmuța, <i>Disciplinele contabilitate, administrație bisericească, economie și îndrumări agricole la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1924-1952)</i>	231
Mircea Gelu Buta, <i>Medici profesori la Academia Teologică din Cluj</i>	241
Dorel Man, <i>Teologul și Martirul Florea Mureșanu de la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj</i>	257
Liviu Vidican-Manci, <i>Vocația catehetică și omiletică a pr. prof. dr. Andrei Buzdug</i>	267

V. MISCELLANEA

Andrei Tudor Moldovan, <i>Raportul dintre Ioan și sinoptici cu privire la termenul „fiul omului”, reflectat la exegeza contemporană</i>	277
Virgil Cerceș, <i>Alegerea lui Fotie pe scaunul patriarhal al Constantinopolului</i>	285
Mircea-Gheorghe Abrudan, <i>Legăturile Mitropolitului Andrei Șaguna cu profesorii Academiei de Drept din Sibiu</i>	295
Ana Baci, <i>Resurecția catolicismului în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în Europa de Est</i>	317
Nicolae-Dragoș Kerekes, <i>Parohia ortodoxă română Gheorgheni – 25 de ani de la re-înființare</i>	333
Dacian But-Căpușan, <i>Câteva aspecte de eclesiologie la părintele profesor și martir Ilarion V. Felea</i>	349
Ioan-Gheorghe Rotaru, <i>Aspecte scripturistice ale preoției Vechiului Testament</i>	365
Elena Onețiu, <i>Persoană și individ – delimitări conceptuale și implicații</i>	389
Teofil Tia, <i>Preoteasa: „generatoarea” climatului emoțional din propria casă. Adaptarea familiei preotului la constelația de valori specifică societății post-industriale</i>	403
Marcel Gheorghe Muntean, <i>Chipul lui Dumnezeu în iconografia creștină</i>	423

VI RECENZII

Dacian But-Căpușan, + Prof. univ. dr. Irineu Popa, <i>Mitropolitul Olteniei, Iconomia plinirii vremilor în Iisus Hristos, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2013, 934 p.</i>	437
Ciprian-Vasile Rus, <i>Dr. Dacian But-Căpușan, Relația dintre Hristos și Biserică și consecințele ei în plan social în Europa contemporană, Ed. Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, Zalău, 2014, 254 p.</i>	441
Cosmin Cosmuța, <i>Pr. prof. dr. Alexandru Moraru, Dicționarul ierarhilor români și străini - slujitori ai credincioșilor bisericii Ortodoxe Române, Editura Basilica, București, 2015, 560 p.</i>	444

VII CRONICA FACULTĂȚII

<i>Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan</i>	447

ANUARUL ȘI IMPORTANȚA LUI

Actualmente se scrie mult și se citește puțin. Ne aducem aminte de vremurile când se scria mai puțin și se citea mai mult. De pildă, în perioada interbelică, lucrările ce se tipăreau erau foarte citite. Printre acele lucrări erau și calendarele populare cu rubrici interesante, foarte gustate de cititori.

În perioada comunistă, Biserica tipărea „Îndrumătorul bisericesc”, o lucrare care era și ea destul de gustată. După ce a venit libertatea, tipăriturile au explodat, cititorii, însă, mi se pare, s-au împuținat.

Intră în tradiția școlilor de teologie ca anual să scoată o tipăritură cu ceea ce este mai de actualitate. Așa ia naștere „Anuarul”, care cuprinde studii ale dascălilor și studenților, legate de ceea ce s-a petrecut în anul respectiv.

Anuarul de față, pe lângă altele, ne aduce aminte că, în urmă cu mai bine de nouăzeci de ani, ierarhul reîntemeietor Nicolae Ivan deschidea Școala de Teologie din Cluj și-i creiona drumul care ajunge până în zilele noastre.

A demarat Nicolae Ivan multe alte lucrări, dacă ar fi să amintim, publicația eparhială „Renașterea”, Tipografia „Renașterea” și multe altele. De dorit ar fi ca și cititorii să aibă râvna celor de odinioară. Și lucrul acesta nu numai ca să nu se scrie în van, ci și ca să sporească sufletește contemporanii noștri.

† **ANDREI**

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului,
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

EDITORIAL

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU
DECAN

Cu ajutorul lui Dumnezeu, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și cu implicarea echipei de redactare coordonată de Părintele prof. univ. dr. Alexandru Moraru, dăm spre tipar tomul XVIII 2014-2015 al Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.

Potrivit unei vechi și sănătoase tradiții, Anuarul unei instituții de învățământ teologic universitar surprinde pentru o anumită perioadă de timp cele mai importante activități de ordin cultural-artistic, științific sau administrative ale acelei instituții, iar informațiile cuprinse reprezintă obiectiv o pagină de istorie, scrisă pentru generațiile actuale de studenți și profesori, dar mai cu seamă pentru cei ce vor veni după noi, ca o sursă credibilă a unei eventuale evaluări calitative. În acest context și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca își onorează prestigiul și renumele de care se bucură în spațiul teologic românesc și internațional, prin apariția unui nou număr al Anuarului, ajuns la tomul XVIII.

Cuprinsul este structurat pe cele patru direcții de cercetare teologică, adică: *Teologie biblică*, *Teologie istorică*, *Teologie sistematică* și *Teologie practică*, la care se adaugă *Miscelaneea*, *Recenzii* și *Cronica Facultății*.

În această structură regăsim materiale de bună calitate științifică și documentară ale profesorilor, doctoranzilor și ale altor colaboratori externi. Având în vedere că în anul 2014 s-au împlinit 90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj, tomul XVIII este structurat tematic, și cuprinde biografiile foștilor profesori ai Academiei Teologice, înființată în anul 1924 de către vrednicul de pomenire Episcop Nicolae Ivan.

Este o bucurie negrăită pentru mine, dar și pentru întregul corp academic al facultății noastre, să evocăm aici numele înaintașilor noștri, caracterizați și prezentați de către urmașii acestora, după cum urmează: **Pr. prof. univ. dr. Liviu Glaction Munteanu** (Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă Pr.

prof. univ. dr. Stelian Tofană și Asist. univ. dr. Olimpiu Benea), **Pr. prof. univ. dr. Ioan Lupaș** (Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru), **Pr. prof. univ. dr. Alexandru Filipașcu** (Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb), **Diac. prof. univ. dr. Gheorghe G. Stănescu** (Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru), **Pr. prof. Emil Nicolescu** (Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța), **Arhid. prof. univ. dr. Ioan Zăgrean** (Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie), **Pr. prof. Ioan Bunea** (Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană), **Pr. prof. univ. dr. Isidor Todoran** (Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea și Pr. lect. univ. dr. Grigore Dinu Moș), **Arhid. prof. univ. dr. Nicolae Balcă** (Lect. univ. dr. Nicolae Turcan), **Arhid. prof. univ. dr. Orest Bucevschi** (Protos. asist. univ. dr. Valentin Benedict Vesa), **Prof. univ. dr. Vasile Petrașcu și Arhid. conf. Ioan Brie** (Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu), **Pr. prof. univ. dr. Andrei Buzdug** (Prof. univ. dr. Gelu Buta și Pr. asist. univ. dr. Liviu Vidican), **Pr. prof. univ. dr. Florea Mureșan** (Pr. conf. univ. dr. Dorel Man).

Îndrăznesc să afirm că aceasta este adevărata moștenire spirituală a Facultății noastre, tezaurul de suflet care a dat viață și renume unei instituții ce s-a dovedit a fi una providențială pentru destinul Bisericii și al Neamului românesc, într-un context cultural, politic și religios extrem de complicat. Moștenire și tezaur cu valoare de simbol, cu valoare de verticalitate morală și profesională, cu valoare de pildă vrednică de urmat pentru noi cei de azi, profesori și studenți, în centrul cărora a stat veghetor vlădica Nicolae Ivan.

Dedicarea acestui tom în exclusivitate foștilor ostenitori ai Academiei Teologice din Cluj mai reprezintă și datoria noastră de conștiință și recunoștință pentru înaintașii noștri. Unii dintre ei au plătit cu viața în închisorile comuniste ale unui regim totalitar, ateu și total nefavorabil Ortodoxiei românești, alții, inclusive familiile lor, au suportat umilințe și privațiuni greu de suportat. Alcătuirea volumului album **90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj și Tomul XVIII al Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă** se dorește a fi și perpetuarea unei comuniuni dintre generații, fără de care nu se poate vorbi de forța, vigoarea și credibilitatea unei instituții, precum o facultate de teologie. Ei, înaintașii și martirii noștri, ne vor sta și pe viitor de veghe și ne vor inspira cu puterea exemplului lor în toate acțiunile noastre, ale celor de acum, iar amintirea lor nu va fi ștearsă din memoria vie a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Alese mulțumiri aducem și recunoștință Înaltpreasfințitului nostru Arhipăstor, Mitropolitul Andrei, pentru purtarea de grijă plină de iubire și înțelegere, pe care o are față de facultatea noastră, comitetului redacțional al Anuarului, tuturor profesorilor și colaboratorilor, Editurii *Renașterea* și Tipografiei Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, care au făcut posibilă apariția acestui volum.

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

STUDIILE VECHITESTAMENTARE LA ACADEMIA/INSTITUTUL TEOLOGIC DIN CLUJ 1924-1952. VECHIUL TESTAMENT ȘI CREȘTINISMUL ÎN OPERA PR. PROF. DR. LIVIU GALACTION MUNTEANU (1898 – 1962)

IOAN CHIRILĂ

Abstract:

The paper proposes an overview of the Old Testament studies at the Orthodox Theological Institute in Cluj-Napoca (1924-1952), with emphasis on the life and works of Father prof. Liviu Galaction Munteanu (1898-1962), while also mentioning Gh. Barna, V. Bondrea, I. Pele, P. Suciu, Gh. Popoviciu, E. Nicolescu. Father L. G. Munteanu was Rector of the Orthodox Theological Institute in Cluj-Napoca, who died as a martyr in prison during the communist regime. The author argues that his predecessors' academic work is (and must be) the foundation for all following Old Testament research and teaching in Cluj-Napoca. A considerable section of the paper is dedicated to the theological thinking of Father L. G. Munteanu, as reflected in his books and journal articles, as well as to his pastoral activity as reflected in his studies on contemporary issues of the society.

Cei care au crescut ca mărturisitori creștini au fost loviți de sabia nemi-loasă a celor fără Dumnezeu și de pasivitatea celor stăpâniți de frică. Așa a căzut în cer și rectorul L. G. Munteanu. El a căzut și veacurile au amuțit. După o jumătate de veac, prea puțini mai știu cine este cel care crezut-a că nu poți realiza un profil cultural autentic fără dimensiunea teologică a culturii. Redeschizându-se porțile vechii Facultăți de Teologie Ortodoxă, s-au evocat întemeietorii, cei care au contribuit cu mintea și cu sufletul

lor la realizarea învățământului teologic universitar la Cluj, după mai bine de patru secole și jumătate de la fondarea celui catolic – maghiar, deși și atunci eram pe aici destul de mulți. O figură apartine în șirul ctitorilor a fost cea a „rectorului Munteanu”. Spun o figură aparte fiindcă în chipul său eu văd întotdeauna o nuanță de seriozitate academică aparte, chiar rece, și-l simt cum a suferit din pricina prea repedei uitări. Dar, scumpe profesore, când te duceai la Tatăl, eu nici nu eram în trup, iar când prins-am cunoștință despre toate, n-am încetat să caut căi de mângâiere pentru cei care suferă de lipsa ta. Mușenia veacului a trecut și, prin noi, trecutul vorbește despre tine-n prezent. Căci, dacă voim să reconfigurăm academic școala teologică clujeană, nu vom putea să o facem decât dacă mai întâi vom aduce la lumină temeliile științifice realizate de voi. Aceasta voiesc să o fac în secțiunea disciplinei mele, a Studiului Vechiului Testament, pe care consider că am preluat-o de la Sfinția voastră.

Studiile de teologie biblică vechitestamentară de la Cluj s-au bucurat și de alte contribuții demne de remarcat. Astfel, tot în domeniul Vechiului Testament a activat la Cluj părintele prof. dr. Gheorghe Barna (1883-1963), care între anii 1922-1948 a fost profesor la Academia Teologică Unită din Oradea. În 1948 a trecut la Ortodoxie, a fost numit în 1949 profesor de Studiul Vechiului Testament la Institutul Teologic Universitar din Cluj, deținând această funcție până în anul 1952. Părintele Barna a fost co-autor al manualului de Studiul Vechiului Testament pentru facultățile de teologie. În același domeniu au activat: Pr. Vasile Bondrea, asistent la Vechiul Testament, de la care s-au păstrat în manuscris: *Legea Vechiului Testament și a Noului Testament*; *Palestina în vremea Mântuitorului*; *Iisus Evreul*; Pr. Ioan Pele, lector de limba ebraică între 1948-1952; Pr. Petru Suciu; Pr. Dr. Gheorghe Popoviciu, Emil Nicolescu.

L. G. Munteanu și studiile de teologie biblică vechitestamentară. Format ca teolog neotestamentar, cu doctorat de Cernăuți, părintele Liviu Galaction Munteanu a fost sortit să predea și Teologia biblică a Vechiului Testament. În acest sens, cu rigoarea academică invocată de un centru universitar cum este Clujul, a alcătuit un Curs de Vechiul Testament care, în multe puncte, depășește sfera informației oferite de cel care a fost tipărit în deceniul cinci al secolului XX. Activitatea științifică ni-l prezintă ca pe un *vajnic apărător al aspectului inspirat al Scripturii* și ca pe un *exeget titrat*, foarte bine plasat în sfera bibliografiei de specialitate din arealul teologic occidental al Europei. Foarte bun cunoscător al limbilor clasice și moderne specifice Europei vremii, prea cucernicia sa a avut acces la cele mai importante surse bibliografice ale școlii biblice germane, ale școlii critice și ale sferei științifice, cu care *a polemizat din plin evidențiind caracterul răsăritean*

al credinței noastre în cadrul căreia originea divină a Scripturii depășește în importanță sursa omenească, chiar și atunci când despre om se spune că a fost „omul lui Dumnezeu”, ca, spre exemplu, în cazul lui Moise. Grila metodologică adoptată, cea a punerii în dialog a opiniilor divergente, păstrează și transmite peste timp aspectul dinamic, extrem de viu, a scriiturii sale de tip apologetic. Cititorul devine el însuși persoana care raționează și decantează în sens spiritual adevărul luminat de credință și știință.

Omul fără de credință este un simplu „a fost”, cel care crede este părtaș la „ihie așer ihie” – „sunt Cel care sunt” (Ieș. 3,15). Întreaga sa mărturie teologică creștină a fost autenticată ca una a credinței autentice de către sfârșitul său martiric pe care nu l-a căutat, nu l-a cerut, dar, Dumnezeu știe, de care a fost găsit și ales. Consider că cercetările mele au datoria să se realizeze în consens cu înalta ținută a înaintașului meu, a ilustrului părinte Liviu Munteanu. Laudă lui și liniștire veșnică în „reședința întâilor oameni”.

Gândirea teologică a părintelui L. G. Munteanu are două elemente sau teme centrale: ● unitatea Sfintei Scripturi și centralitatea sa într-o societate ce tinde spre veșnicie; ● centralitatea și modelul restaurării realizate de persoana Mântuitorului Iisus Hristos, cu accentuare deosebită a Nașterii, a Învierii și a Pogorârii Duhului Sfânt, ca început al sfințeniei și permanentizare a lui Hristos în istorie.

Aceste idei focale sunt dezvoltate într-un număr de 17 cărți, 10 studii și 282 articole, opera sa totalizând cca. 3000 de pagini. Pentru acele vremi, și pentru o perioadă de aproximativ 20 de ani, putem spune că avem în față o operă monumentală. Monumentalitatea operei sale nu este determinată de numărul de volume sau de numărul de pagini, ci de forța sintezei, a valorificării bibliografiei de actualitate, evident, pentru acea vreme, și de faptul că nu teoretizează sec în cadrul temelor abordate, ci teologhisește, adică dovedește deplina actualitate pentru societate a celor abordate.

Opera sa este un exercițiu de dialog teologico-pragmatic cu societatea, cu capacitatea ei de recepție și restaurare. De aceea, multe dintre capitolele lucrărilor sale pot fi regăsite azi în edițiile manualelor de studii biblice publicate cu aprobarea Sfântului Sinod. Ca exemplu din domeniul Vechiului Testament, la studiile la care ne vom referi în continuare, aș îndemna să fie văzut în sinopsă: *Pentateuhul în fața criticei moderne* – Cluj, 1937 și capitolul din *Studiul Vechiului Testament*, manual pentru Institutele teologice: A. Cărțile Canonice Istorice, 1. Pentateuhul lui Moise, pp. 108-159 și vom observa cu ușurință în ce constă valoarea omului și a operei. În 1935, prea-cucernicia sa prezenta critica wellhausiană în același mod cu autorii manualului. Dar, dincolo de acest fapt, demonstrația isagogică a părintelui Liviu G. Munteanu vizează demontarea concepțiilor strict raționaliste și dovedi-

rea netemeinicii ateismului științific deja în curs de instituționalizare în multe părți ale Europei. Formația sa enciclopedică, disponibilitățile sale științifice din domeniul științelor naturale, sistemul său logico-teologic, au fost cele care i-au dat posibilitatea realizării unor lucrări ce nu crează dubii în mintea lectorului sau a analistului, ci crează convingeri. Dar, întru toate acestea, nu trebuie văzut nimic altceva decât faptul că preacucernicia sa a dorit să urmeze lui Hristos prin spulberarea întunericului necunoștinței lumii în care a trăit, în cadrele propriului său limbaj.

Studiile vechitestamentare și temele majore abordate în publicistica Pr. prof. L. G. Munteanu (1898 - 1961). Părintele Profesor universitar Liviu Galaction Munteanu a publicat în volum următoarele lucrări cu tematică vechitestamentară: *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929, 168 p.; *Pentateuhul în fața criticei moderne*, Cluj, 1937, 57 p.; *Vechiul Testament și creștinismul*, Cluj, 1937, 62 p.; *Paradisul biblic. Căderea protopărinților în păcat. Studiu exegetic*, Cluj, 1939, 148 p. Pe lângă aceste volume, am identificat un număr de cca. 20 de studii cu tematică vechitestamentară publicate în revista *Renașterea* și în *Viața ilustrată*, studii în foileton ce însumează un apreciabil număr de pagini. Demersul nostru dorește să scoată în relief contribuția preacucerniciei sale la dezvoltarea studiilor biblice vechitestamentare și, de aceea, nu vom analiza fiecare volum în parte ci vom urmări dezvoltarea tematică, paleta tematică, și aparatul critic utilizat.

Dacă părintele Ioan Bunea și părintele Ilie Moldovan ni-l prezintă ca model de obiectivitate și punctualitate, noi trebuie să subliniem de la început că părintele L. G. Munteanu era întruparea cercetătorului asiduu și a teologului conștient de necesitatea argumentării bibliografice pentru orice direcție nouă lansată de el, adică era conștient de faptul că teologul modern se adresează omului modern și, de aceea, a realizat demonstrația teologică din perspectiva consolidării credinței și nu din perspectiva apriorismelor. Fundamentarea patristică vine în sensul afirmării complementarității dintre cunoașterea epistemică și cunoașterea prin credință, înscriind epistemia în contextul revelației naturale ca pe un element pozitiv și necesar. Nu crează antinomii insolubile, nici paradoxuri de exprimare care, de fapt, pentru unii teologi înseamnă o cochetare cu definițiile științifice în detrimentul teologhisirii. Or, nici pe departe nu este așa. Un exemplu cred că se impune: „În natură constatăm o mare deosebire nu numai între lumea anorganică și cea organică, ci și între diversele tipuri ale vieții vegetale și animale. Dacă toate aceste tipuri (încrengături, clase, ordine, familii, genuri, specii) sau, mai bine zis, toate ființele viețuitoare actuale și dispărute, au fost create nemijlocit de Dumnezeu și au fost înzestrate de la facerea lumii cu toate

organele necesare și și-au păstrat neschimbate aceste caractere distinctive până astăzi, sau până la dispariție... științele naturale în parte presupun creațiunea unui număr de tipuri de plante și animale, atunci din punct de vedere biblic, această părere nu este exclusă.”¹ Pentru a dovedi acest fapt, Părintele recurge la două instanțe autoritative: Sfinții Părinți și oamenii de știință care au promovat ideile științifice ca: Haeckel, Weismann, Lamarch, Wagner, Giard, etc. Astfel, este pus față în față *Hexameronul* Sfântului Vasile cel Mare, care afirmă crearea tuturor tipurilor dintru început, cu opinia teologilor moderni occidentali care susțin evoluționismul și cu însăși teoria neodarwinistă și neolamarckiană și evoluția polifiletică. Concluziile extrase de exeget sunt în deplină concordanță cu credința creștină, chiar el mărturisește: „întrucât evoluția polifiletică nu se referă la om... poate fi întrucâtva admisă”², dar tot el subliniază: „e o profundă greșeală evoluționismul filozofic, care încearcă să afirme, că admiterea Creatorului ar fi superfluă, înlocuindu-l cu evoluția monofiletică ori extremistă”³. Deci poate fi sesizat mobilul care l-a determinat să abordeze desfășurarea procesului științific în luxurianța detaliilor și anume dorința de a demonta evoluționismul filosofic monofilatic și cel extremist, prin aceasta reieșind dimensiunea clar apologetică a demersului său și excepționala capacitate de dialogare dintre teolog și omul de știință modern. Acest dialog conferă studiilor sale dimensiunea pragmatică și deplina actualitate chiar și pentru zilele noastre.

Multe dintre studiile sale, în special cele care alcătuiesc volumul *Creațiunea luminii...*, au o tentă polemică evidentă. Autorul polemizează cu teoria dogmatică a național-socialismului german promovat de Dr. A. Hudal în lucrarea *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*, Viena, 1937. Cu siguranță acesta este faptul care-l determină pe Părintele Liviu Galaction să iasă din registrul strict al exegezei și să abordeze o dimensiune mai largă cu note apologetice și polemice evidente. Vedem în gestul său o conștiință clară determinată sau, mai bine spus, secondată de forța analizei socio-politice obiective, analiză în urma căreia reiese faptul că domnia sa percepe actul teologic și cultural românesc în contextul mult mai larg, în contextul european cu toate determinațiile pe care situația respectivă le generează. Niciodată nu pune față în față concepția patristică cu aceste teorii seculare, arătând astfel respectul față de Sfânta Tradiție, dar și faptul că cele două registre de analiză și expunere sunt atât de deosebite încât punctul de legătură este doar omul de bună credință. În această situație, el recurge la contextul filosofic și științific care l-a generat căutând acolo contraargumentul,

¹ Liviu Galaction MUNTEANU, „Creațiunea lumii”, *Renașterea*, VII-1929, 19, pp. 3-4.

² *Ibidem*, p. 7.

³ *Ibidem*.

iar textul patristic și cel scripturistic obvine ca o concluzie indelebilă. Este dovedit, indirect, caracterul revelat al bazelor biblice ale creștinismului.

În ceea ce privește aparatul critic, voi enumera doar câteva nume și titluri pentru a vedea cum un dascăl de vocație este mereu la zi cu aparițiile de specialitate și numai preacucernicia sa folosește o bibliografie foarte extinsă, în special de limba germană și rusă. Sunt nume care au rămas deplin actuale, prin lucrările lor, până azi: Schuster – Holzammer – *Handbuch zur Biblische Geschichte*; Zapletal – *Der bibl. Schöpfungsbericht*; K. Fruhstorfer – *Weltschöpfung und Paradies nach der Bibel*; Dr. Heinrich – *Dogmatische Theologie*; Dr. Thomas Specht – *Lehrbuch der Dogmatik*; N.R. Rojdestvenschi – *Apologetica creștină*; Budde; Donat; Seifenberger; Dillmann; Kohen; ș. a. Alături de aceste nume figurează cele românești: Mihălcescu, Comoroșan, N. Leon, Dr. Popescu-Voitești, V. Suciu, V. Loichița, ș. a. Literatura patristică folosită demonstrează cunoașterea foarte exactă a lucrărilor patristice de referință. Întâlnim nume ca: Vasile cel Mare, Origen, Clement Alexandrinul, Ieronim, Irineu, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Ioan Damaschinul, Chiril al Alexandriei, Ioan Hrisostom, ș. a. Și această componentă a studiilor vine să certifice formația științifică și teologic-patristică a Părintelui rector.

Am făcut, pornind doar de la un exemplu din lucrarea mai sus menționată, o expunere argumentativă a orizontului larg de cunoștințe și metode pe care le stăpânea Părintele L. G. Munteanu. Nu voi extinde aria exemplificărilor argumentative, ci mă voi ocupa, în cele ce urmează, de paleta tematică abordată de domnia sa. Trebuie, însă, subliniat faptul că, în opera sa, se îmbină armonios literatura de specialitate de proveniență occidentală cu cea orientală și cu cea românească. Domnia sa exploatează sursele românești alăturându-se unor nume de notorietate din lumea occidentală și promovând prin aceasta discursul teologic românesc în cadrul concernului gândirii teologice europene, fapt care denotă încă o dată spiritul său analitic, critic și deplin obiectiv. Este o operă realizată în cadrele lui „sine ira”.

Unul dintre proiectele mari pe care-l viza Părintele L. G. Munteanu era realizarea unui *Lexicon biblic*. Timpul și oamenii nu i-au ajutat, el s-a stins ca o jertfă holocaust.

Cred că ar fi fost un prolific autor de tratate de teologie biblică. Metoda sa de abordare interdisciplinară lansează o temă care, acum după 1989, debia mijeste datorită unui fals tradiționalism. Este vorba despre „Ortodoxie și cultură” sau despre dialogul „Religie și Cultură”⁴.

În cadrul studiilor biblice vechitamentare, observăm o evoluție ascendentă subordonată, cred eu, unui plan bine sistematizat, sistematizat

⁴ A se vedea studiile cu același titlu din *Renașterea*, XXIV-1946, 3, pp. 2-3; 6, pp. 2-3.

zare generată de meticulozitatea-i caracteristică și de dimensiunea apologetică a trăirii și slujirii sale. Astfel, începutul studiilor cu tematică vechitestamentară este, cum era și firesc, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929, 168 p. În această lucrare, cum deja am arătat mai sus, găsim următoarele niveluri ale teologiei biblice: a) învățătura despre Dumnezeu; b) învățătura despre creație sau despre Dumnezeu Creatorul; c) antropologia creștină, pentru aceasta este mult mai sugestivă lucrarea *Paradisul biblic. Căderea protopărinților în păcat – Studiu exegetic*, Cluj, 1937, 148 p.⁵; d) revelația; e) noțiuni despre isagogie asupra Pentateuhului: teorii despre interpretarea hexaimeronului, despre originea omului, a speciilor, despre interpretarea referatului creației în integralitatea sa vechitestamentară. Forma sistematizată a acestei ultime teme este prezentată în lucrarea *Pentateuhul în fața criticei moderne*, Cluj, 1937, 95 p.⁶ Bogăția datelor prezentate, expunerea sinoptică a recepției teologic-patristice cu cea științifică oferă posibilitatea lectorului să se plaseze în cadrul dialogului interdisciplinar și să deprindă calitățile exegetului deplin obiectiv. Credința, ca virtute teologică și ca element al cunoașterii, nu se impune aprioric, ci este o realitate lăuntrică ce animă exegetul pentru descoperirea sensurilor adânci ale textului revelat. În expunerea învățăturii despre Dumnezeu, accentul cade în special pe aseitate și pe sublimitatea acțiunii de creare din nimic. Aici, autorul expune, pornind de la teologia numelui lui Dumnezeu, atât geneza termenului Elohim, cât și geneza tetragramei YHWH, arătându-ne că este vorba despre un plan al atributelor în cazul lui Elohim și despre exprimarea naturii proprii în cadrele omousiei atunci când este vorba despre YHWH. Preferăm păstrarea în formă tetragramică a numelui ce exprimă natura existenței divine întrucât vocalizarea cu corpusul vocalic oferit de Adoni sau Adonai a determinat apariția numelui Iehova care este total deplasat față de YHWH, tetragramă care, în cel mai fericit caz, poate lua vocalizarea verbului *lihiot*, *haia*, *ihie* – a fi. De aceea, vom preciza că părintele L. G. Munteanu nu accentuează în mod deosebit învățătura treimică întrucât dorește să arate că monoteismul biblic vechitestamentar este o etapă a revelației autentice prin care Înțelepciunea dumnezeiască găsește modalitatea proprie de ferire a poporului ales de politeism⁷.

În cadrul discursului antropologic, el rămâne în sfera poziției patristice, dar combate teoriile evoluționiste, arătând instabilitatea de opinie a

⁵ A se vedea volumul sau studiile publicate cu același titlu în *Renașterea*, VIII-1930, 1, pp. 3-4; XVII-1939, 8, pp. 2-3; 9, pp. 2-3; 13, pp. 2-3; 14, pp. 2-3; 15, p. 4; 16, pp. 2-3; 17, pp. 2-3; 18, pp. 2-3; 19, pp. 2-3; 21, pp. 2-3; 22, pp. 2-3; 23, pp. 2-3; 24, pp. 2-3; XVIII-1940, 3, pp. 2-3; 4, pp. 2-3; 5, pp. 2-3; 6, pp. 2-3; 8, pp. 2-3; 9, pp. 2-3; 11, pp. 2-3; 13, pp. 2-3; 15, pp. 2-3; 16, p. 2; 17-18, pp. 2-3; 23, pp. 2-3; 24, pp. 2-3; 26, pp. 2-3; 29-30, pp. 2-3; 31-32, p. 2.

⁶ Publicat prima oară în Anuarul Academiei Teologice Cluj, 1935-1937.

⁷ L. G. MUNTEANU, „Creațiunea...”, *Renașterea*, VII-1929, 13, p. 5.

lui J. Ude și, prin argumente din Paleontologie și Filosofie, arată superioritatea omului față de regnul animal și imposibilitatea dezvoltării acestuia în forma lui *homo sapiens*⁸.

Dar ce viza să realizeze, prin acest tip de discurs, Părintele L. G. Munteanu? Nicidecum un tratat sistematic și exhaustiv de teologie biblică, ci își constituia, de fapt, premisele pentru o temă deplin apologetică și anume pentru: *Vechiul Testament și Creștinismul*, Cluj, 1937, 62 p. și *Vechiul Testament și Pentateuhul*, Cluj, 1937, 57 p.⁹

Pentru a expune dezvoltarea acestei teme mă voi folosi, pentru a fi succint, de citări – lansări de linii de abordare – exacte din aceste volume. Astfel, demersul părintelui rector pornește de la tendințele occidentale liberaliste care încep să prindă rădăcini și în contextul eclesial românesc care, până acum, a fost ferit de asemenea tulburări și pericole¹⁰. „Îndeosebi azi sub forma liberalismului modern observăm o tot mai pronunțată acțiune de subrezire a izvoarelor, din care se alimentează creștinismul. Deocamdată s-a ajuns la crearea unei stări de spirit ostile Vechiului Testament. De prevăzut că aceeași soartă va avea și Noul Testament”¹¹. „Odată subminat temelul pe care este clădit creștinismul, este periclitată însăși ființa lui... Este momentul de a lua poziție de apărare, spulberând această stare de spirit, fie prin demascarea intenției dușmane, fie prin distrugerea poziției lui”. Apoi este expusă, în linii generale, geneza fenomenului la noi, caracterul său de import și faptul că, „dacă totuși reușești a duce la bun sfârșit lucrul acesta, te poți aștepta la surprinderea unor obiecțiuni dureroase din partea acelor care cochetează cu spiritul protestant, deși se numesc ortodocși”. În continuare, expunerea este foarte sistematică. Pornește de la Marcion (sec. II) și ajunge la liberalismul modern și poziția sa față de Vechiul Testament. Se referă aici la lucrările lui Hundt, Buchberger, Hoffmann, Lowt, Semler, Eichhorn, Bauer, W. Augusti, Berthold, ș. a. din care extrage argumentele necesare susținerii inspirației divine a celor două Testamente¹². Promovează, și de această dată, teologi români, și aș aminti unul drag mie: I. Gh. Savin.

Concluzia acestei analize comparat-apologetice este cea lansată prin 1925 de prof. V. Tarnavski: Vechiul Testament ca depozitar al adevărului revelat de Dumnezeu este temelie a creștinismului. A combate Vechiul Testament înseamnă a combate creștinismul. Modul logico-pragmatic în care arată netemeinicia ateismului modern dovedește o deosebită abilitate

⁸ IDEM, „Originile omului”, *Renașterea*, VII-1929, 20, pp. 2-5.

⁹ A se vedea și studiile din *Renașterea*, XV-1937, 13, pp. 2-3; 14, pp. 2-3; 15, pp. 2-3; 16, pp. 2-3; 20, pp. 2-3; 21, pp. 2-3; 23, pp. 2-3; 24, pp. 2-3; 36, pp. 2-3.

¹⁰ L.G. MUNTEANU, „Vechiul Testament și creștinismul”, *Renașterea*, XV-1937, 13, p. 2.

¹¹ *Ibidem*, p. 1.

¹² *Ibidem*.

exegetică. Mai cu seamă să nu uităm că Vechiul Testament nu se confundă cu literatura poporului iudeu, ci rămâne o istorie a revelației divine precum l-a privit Mântuitorul. Activitatea exegetic-apologetică reliefată până aici credem că se subscrive unui deziderat mai înalt decât simpla polemică și anume: reaşezarea conștiinței umane și a persoanei în statutul de *homo religiosus*, omul restaurat la starea cea dintâi, și în cadrele dinamice ale realizării asemănării faptice cu Dumnezeu. De aceea, am lăsat ca ultim punct al analizei noastre *tema antropologiei creștine*.

Problema textului creării omului fiind abordată în cadrul lucrărilor anterioare, în cazul lucrării *Paradis biblic. Căderea protopărinților în păcatul strămoșesc – studiu exegetic*, Cluj, 1939, 148 p., demersul exegetic pleacă de la referatul scripturistic din *Geneză* 3,1-24 (în traducere proprie), reluând concluziile studiilor anterioare. Autorul subliniază importanța textului pentru ansamblul general al creștinismului, dar marchează îndeosebi locul de frunte pe care-l ocupă în cadrul revelației divine¹³. Omul a fost creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”, adică a fost creat fără de păcat, într-o această constând asemănarea, deci este ceva mai mult decât virtual. Din liberă voință omul a săvârșit un act de impietate, refuzând a-și împlini datorințele rezultate din asemănarea lui cu Divinitatea. Mândria l-a făcut să uite mulțumita ce datorește aceluia, care l-a distins cu calități superioare celorlalte viețuitoare¹⁴. Afirmând centralitatea omului în cadrul creației, este afirmată atât preștiința divină cât și faptul că „povestirea biblică despre căderea omului în păcat este temeiul pe care se clădește întreaga istoria mântuirii”¹⁵. Din acest punct al demersului exegetic, Părintele L.G. Munteanu trece la prezentarea unor dovezi arheologice de ultimă oră, dovădind o bună pregătire în acest domeniu. Vorbește despre descoperirile lui Layard, Sir H. Rawlinson, Kaulen, Hoberg, ș. a., dar prezentarea încercărilor de localizare a Raiului se încheie cu poziția patristică a lui: Epifaniu, Teodoret de Cyr, Ambrozie, ș. a. și a părinților istoriei: Herodot și Strabo.

Așadar, tipul exegezei este specific gândirii de tip antiohian, părintele rămânând în cea mai mare parte a studiului la nivelul unei analize filologice comparate, a prezentării de tip sinoptic din care vor izvorî concluziile deplin concordante cu gândirea creștin orientală¹⁶.

Pe lângă aceste studii reunite în volum sau publicate în foileton, Părintele L. G. Munteanu a mai abordat, la nivelul omiliei exegetice, și tema anghelologiei¹⁷; a prezentat profilul moral al unor personalități din Vechiul Testament¹⁸, dar

¹³ *Ibidem*, p. 2.

¹⁴ IDEM, „Teoria liberală și Vechiul Testament”, *Renășterea*, XV-1937, 14, pp. 1-2.

¹⁵ *Ibidem*, p. 2.

¹⁶ IDEM, „Căderea protopărinților în păcat”, *Renășterea*, XVIII-1940, 3, pp. 2-3.

¹⁷ *Ibidem*, p. 3.

¹⁸ *Ibidem*.

a accentuat, în toate cazurile, aspectul revelat al mesajului biblic și funcția sa de temelie unică și invincibilă pentru societatea actuală¹⁹.

Preocupările pastoral-administrative și reflectarea lor în studiile Părintelui prof. univ. dr. L. G. Munteanu

A înțeles, mai mult decât unii dintre contemporanii săi, că dinamica liturgică și filantropică este fundamentală pentru prosperarea vieții creștine autentice. De aceea, a publicat, spre a rămâne îndreptare peste timp, studii despre „Caritatea în cadrele misiunii pastorale”²⁰, despre problemele actuale ale societății (este vorba despre criza economică ce se întrezărea în 1931), dar revin la învățământ și subliniez faptul că a fost preocupat de tema: *Religia în noua programă analitică a învățământului secundar* în anul 1928. Nu aceasta este cauza în sine a arestării, acesta a fost motivul pueril specific timpului. La aptitudinile sale de sociolog, este greu de crezut că a elaborat altceva decât o programă și o metodologie pentru catehizare. Motivul este unul singur: trebuiau să fie date exemple și nu oricine, ci niște nume de rezonanță și, astfel, pașii lui nu s-au mai auzit prin Cluj. Tot în domeniul pedagogiei, el abordează unele teme ce vizează realizarea culturii generale a elevilor, ca de pildă: *Literatura beletristică în educație*²¹. De remarcat sunt studiile: *Religia și cultura* și *Cultură și Ortodoxie*, studii ce lansează o temă veche și totuși actuală: la baza constituirii civilizației europene, a umanismului său luminat, stă religia. De aceea, reluarea dialogului religie-cultură trebuie să se facă în condițiile unei debarasări totale de preconcepții.

În momentul în care se va face prezentarea contribuției excepționale din domeniul Noului Testament, se va vorbi despre dezideratul și standardul moral înalt pe care l-a promovat²².

În loc de concluzii: Aspect strict științific, apropierea de empirism și totuși despre teologhisire. Acest tip de problematizare pe care-l propun ca încheiere a exercițiului de laudatio este determinat de faptul că unele voci afirmă o anume înclinație a părintelui față de științele pozitive,

¹⁹ IDEM, „Locul de reședință al primilor oameni”, *Renașterea*, XVII-1939, 8, pp. 2-3; 9, pp. 2-3; 13, pp. 2-3; 14, pp. 2-3; 15, p. 4; 16, pp. 2-3; 17, pp. 2-3; 18, pp. 2-3; 19, pp. 2-3; 21, pp. 2-3; 22, pp. 2-3; 23, pp. 2-3; 24, pp. 2-3.

²⁰ IDEM, „Arhanghelii Mihail și Gavril”, *Viața ilustrată*, An. IV-1937, pp. 9-10.

²¹ IDEM, „Sfântul Ilie”, *Viața ilustrată*, An. XI-1944, nr. 7, pp. 1-3.

²² Mă refer la articolele: „Biblia și viața reală”, *Renașterea*, IV-1926, 23, pp. 1-2, „Biblia și satele noastre”, *Renașterea*, VI-1928, 6, pp. 1-2; „Generalități asupra Sfintei Scripturi”, *Renașterea*, XII-1934, 33-34, pp. 1-2; 35, pp. 1-2; 36, pp. 2-3; 38, pp. 1-2; 40, pp. 1-2; 43, pp. 2-3; „Creștinismul ca temelie a vieții sociale”, *Renașterea*, XVI-1938, 4, pp. 2-3; „Lupta împotriva duhului vremii noastre”, *Renașterea*, XVI-1938, 32-33, pp. 2-3.

de o anume alocare excesivă a spațiului analitic problematicii științifice, de faptul că ar fi înclinat a admite unele teze științifice în detrimentul revelației. Pe tot parcursul studiului nostru, cred că am oferit suficiente argumente care dovedesc chiar contrariul. Revenirea, în toate cazurile, la poziția patristică determinată de multe ori ca o concluzie firească a demersului exegetic face ca, în totalitate, munca teologică a părintelui L. G. Munteanu să se înscrie în categoria teologisirii. Ele, operele sale, sunt marcate de un profund aspect enciclopedic, apologetic, polemic, logic și pragmatic, trăsături care vin să creioneze profilul teologului modern, capabil să desfășoare un dialog obiectiv cu exponenții culturii laice științifice specifice gândirii lor, dar în folosul și întru apărarea-afirmarea teologiei. S-a stins un spirit teologic combativ care, cu siguranță, ar fi contribuit mult mai mult decât a apucat să o facă la dezvoltarea studiilor biblice românești în contextul teologiei europene.

BIBLISTUL-MARTIR: LIVIU GALACTION MUNTEANU
- O CONTRIBUȚIE LA DEZVOLTAREA TEOLOGIEI BIBLICE ROMÂNEȘTI -

STELIAN TOFANĂ

**Abstract: Martyr Biblical Scholar: Liviu Munteanu Galaction
- A Contribution to the Development of the Romanian
Biblical Theology -**

In this study I have presented the life and the biblical work of one of the most important Romanian biblical scholars, belonging to the Biblical School of Cluj, namely- Liviu Galaction Munteanu. His work includes issues of the most complex area of the biblical research: Exegesis, Instruction in the Study of New Testament, Biblical Theology, Biblical Portraits etc. L. G. Munteanu, the former biblical scientist died in 1946, as a martyr, in the Communist prison from Aiud.

The message of his creed, as a priest and biblical scholar, remained actual over the time up to nowadays. Here's what he said: "Today we lack the true example of Christian life, we lack the Saints who shall fill the contemporary life with a Christian content. The power of the word seems to be inefficient for the twentieth century's man. That's why he needs rather examples than theory..."

Father L. G. Munteanu has enriched the Romanian biblical research as few did it.

Într-o vreme când se încerca să se așeze pe temelie de stâncă reînviata Eparhie a Vadului Feleacului și Clujului, "plăpânda instituție"¹ de înaltă cultură religioasă și morală – *Academia Teologică Ortodoxă Română* – din cetatea suferinței înaintașilor martiri ai neamului nostru din trecut – Clujul – primea menirea să pregătească pe viitorii propovăduitori ai Evangheliei Mântuitorului Hristos pentru creștinii din cele mai expuse laturi ale țării².

¹ Dr. Ioan VASCĂ, „Cuvânt înainte”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe române din Cluj*, 1924-1930, p. 4.

² Dr. Ioan VASCĂ, „Cuvânt înainte”, p. 4.

Așa era caracterizată, dintru început, *misiunea* fostei Academii Teologice Ortodoxe Române din Cluj.

1. Funcționarea Catedrei de Studii Biblice

Între primele cereri pentru ocuparea unui post de profesor titular la Institutul Teologic din Cluj, înființat în 1924 în urma incalculabilelor eforturi de intensă trăire și jertfă a sufletului duse din extremă în extremă, de la deznădejde la euforie, a vlădicului, de vrednică pomenire, Nicolae Ivan³, a fost cea a lui *Liviu Galaction Munteanu*, profesor de religie la liceul de fete din Sibiu, absolvent al Institutului Teologic din Sibiu, absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, doctor în teologie. Opțiunea sa viza catedra de studii biblice.

În ședința plenară a Consiliului Eparhial din 8 august 1924, pe lista profesorilor, aleși fără examen de concurs la Institutul Teologic din Cluj, ca, spre exemplu, pentru dogmatică - Orest Bucevski, pentru Teologie practică - Andrei Buzduc, pentru morală creștină - Ioan Pașca⁴, figura, pentru studiul biblic, numele lui *Liviu Galaction Munteanu*.

Fără însă a avea pretenția de sinteză exhaustivă, în cele ce urmează voi încerca să creionez sumar preocupările biblic-noutestamentare ale profesorului martir *Liviu G. Munteanu*. Contribuția sa la dezvoltarea studiilor biblice pe tărâm neotestamentar poate fi caracterizată ca fiind *una de referință*, condeiul său purtat de o mână iscusită în rânduirea slovelor și dirigit de o minte luminată, de o reală vocație cărturărească, abordând probleme din cele mai complexe din întreaga arie de cercetare biblică: exegeză, isagogie, teologie biblică.

Cât privește aria curriculară a studiilor biblice, la Institutul Teologic Ortodox, proaspăt înființat la Cluj, pentru primul an de studii 1924-1925, și valabil apoi pentru primii trei ani, s-au statornicit următoarele:

Cursul I - *Arheologie biblică* - 1 oră pe săptămână

- *Introducere în Testamentul Vechi* - 3 ore / săptămână

- *Exegeza Vechiului Testament* - 3 ore / săptămână

Cursul II - *Introducere în Noul Testament* - 3 ore / săptămână

³ Vezi corespondența vlădicii N. Ivan cu Ministerul Cultelor și Artelor pentru obținerea, mai întâi, a aprobării înființării Academiei la Cluj și apoi a obținerii unei clădiri pentru primii studenți pe str. N. Bălcescu nr. 21 - clădirea unui dispensar medical în care se găseau la timpul acela 3 evreice, 2 unguroaice și în timpul din urmă 2 românce cu copiii lor. (Cf. Prof. Dr. G. MUNTEANU, „Istoricul Institutului teologic”, mai târziu Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj, în *Anuarul Academiei Teologice ortodoxe Române din Cluj*, 1924 - 1930, pp. 9-20).

⁴ În ceea ce privește pregătirea de specialitate a profesorilor, vezi amănunte Dr. I. VASCĂ, „Cuvânt înainte”, pp. 4-8.

- *Exegeza Noului Testament în limba greacă* - trei ore pe săptămână.⁵

Din 1925, la numai un an de la înființare, simțindu-se foarte de timpuriu necesitatea urcării duratei anilor de studiu de la trei la patru ani, dându-se astfel Institutului caracterul și organizarea unei Academii Teologice, care la timpul oportun să fie transformată în Facultate și, în cele din urmă, atașată Universității, Catedra de studii biblice funcționa cu următoarele discipline sub conducerea marelui profesor Liviu G. Munteanu:

- 1) *Exegeza Vechiului și Noului Testament după texte originale*
- 2) *Introducere în Sfintele cărți ale Vechiului și Noului Testament*
- 3) *Gramatica limbii ebraice și grecești*
- 4) *Arheologie biblică*
- 5) *Ermeneutică biblică*
- 6) *Istoria sfântă*.⁶

Între anii 1930-1935 n-au intervenit modificări substanțiale în ceea ce privește desfășurarea Studiilor biblice la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, catedra de biblice funcționând, sub conducerea aceluiași profesor, cu următoarele discipline, repartizate, ca durată de studiu, după cum urmează:

- 1) *Introducere în Noul Testament* – 2 ore / săptămână
- 2) *Exegeza Noului Testament* – 4 ore / săptămână
- 3) *Ebraica* – 2 ore / săptămână
- 4) *Istoria sfântă a Noului Testament* – 1 oră / săptămână
- 5) *Arheologie biblică* - 1 oră / săptămână

Așadar, 10 ore de studii biblice pe săptămână, lipsind *Ermeneutica* și *Gramatica limbii ebraice și grecești*.⁷

Nefiind sistematizate *Studiile biblice* în două catedre de sine stătătoare, disciplinele Vechiul și Noul Testament se făceau alternativ, bienal cu câte două cursuri combinate : în anul universitar 1937-1938 s-a făcut studiul Noului Testament cu anii I și II, iar în cel următor 1938-1939 se făcea studiul Vechiului Testament cu anii I și II.

Anul universitar 1937-1938 apare cu o noutate în ceea ce privește catedra de studii biblice, și anume, apare pentru prima dată 1 oră pe săptămână de seminar la studiul Noului Testament. Noutatea venea și ca o reflectare a noului statut administrativ al profesorului titular de la catedra de studii biblice – L.G. Munteanu, care, după demisia din 26 august 1937 a profesorului și rectorului Dr. Ioan Vască, de la Catedra de Teologie Fundamentală,

⁵ Prof. Dr. G. MUNTEANU, „Istoricul Institutului Teologic”, pp. 25-26.

⁶ Prof. Dr. Ioan VASCĂ, „Dezvoltarea și activitatea Academiei”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române*, Cluj 1924-1930, p. 31.

⁷ Vezi *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române*, Cluj 1935-1937, p. 154.

este ales *Rector* de către Consiliul profesoral al Academiei, în ședința extraordinară din 13 septembrie, cu unanimitate de voturi, pe o perioadă de 3 ani, începând cu 1 octombrie 1937.

În cursul anului universitar 1938-1939, "Legea de raționalizare și sistematizare a învățământului superior", promulgată în 3 noiembrie 1938, și care stabilea o nouă sistematizare a cadrelor, precum și o nouă repartizare a materiilor, a determinat și modificarea programei de învățământ, la Academia Teologică, apărând acum, pentru prima oară, catedra de Studiul Vechiului Testament, de sine stătătoare, cu următoarele discipline:

Introducere în Vechiul Testament – 3 ore / săptămână

Exegeza Vechiului Testament – 2 ore / săptămână

Gramatica ebraică – 2 ore / săptămână

Arheologie biblică – 1 oră / săptămână

Istoria sfântă a Vechiului Testament – 1 oră / săptămână

Seminar Vechiul Testament – 1 oră / săptămână

Profesor titular era tot Pr. Dr. L.G. Munteanu. Două discipline însă, *Arheologia biblică* și *Istoria sfântă a Vechiului Testament*, urmau a fi predate, prin suplinire, de către Prof. Dr. Gheorghe Stănescu, titularul Catedrei de Istorie bisericească și Patrologie⁸.

În 1940, datorită condițiilor vitrege ale istoriei, generate de anexarea Ardealului la Imperiul austro-ungar, prin odiosul dictat de la Viena, Academia Teologică din Cluj rămâne doar cu doi titulari. Din acest an, episcopul și academicianul Nicolae Colan, face un act de curaj, preluând o parte din orele de studiul Noului Testament, și anume 4 ore pe săptămână, păstrând, după un timp, doar două ore săptămânal de Conferințe neotestamentare⁹.

Dar din 1946 apare la catedra de studiul Vechiului Testament un profesor nou, în persoana lui Gheorghe Barna, care va funcționa până în 1952. Din lipsă de informații, activitatea lui didactic-științifică este foarte puțin cunoscută. Se cunoaște, totuși, faptul că, numele lui figurează ca și coautor la „*Studiul Vechiului Testament*” – Manual pentru Institutele Teologice, apărut în 1955, la care au mai colaborat profesori de renume, precum: Pr. Prof. Dr. V. Prelipeanu, Pr. Prof. Dr. N. Neaga și Pr. Prof. Dr. M. Chialda.

2. Savantul biblist – martir - Pr. Dr. Liviu Galaction Munteanu

Așadar, marele profesor care a onorat catedra de Studii biblice, specialitatea *Studiul Noului Testament*, cu real statut de savant, a fost Pr. Dr.

⁸ A se vedea *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române*, Cluj 1938-1939, p. 147.

⁹ Pr. Prof. Dr. Alexandru MORARU, *La răscruce de vremi, o viață de om: N. Colan, Episcopul Vadului Feleacului și al Clujului*, 1936-1957, Cluj, 1989, p. 34.

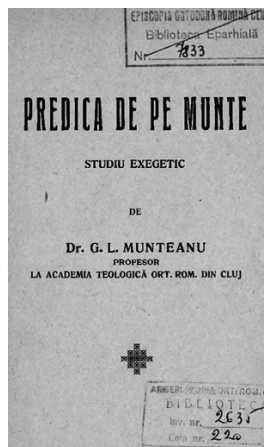
Liviu Galaction Munteanu. În afară de activitatea de la catedră, Prof. L. G. Munteanu s-a remarcat pe tărâm publicistic-științific printr-o serie de lucrări, studii, articole și referate de specialitate, de excepție, îmbogățind astfel patrimoniul, destul de sărac, de atunci, ca și de astăzi, al literaturii nou-testamentare românești.

Enumerăm mai jos lucrările principale care au ieșit de sub pana inspirată a distinsului profesor și cărturar:

1) Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Predica de pe Munte. Studiu exegetic*, Tiparul Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1932, 144 p.

Un prim volum în spațiul nou-testamentar, care a urmat publicării cărții cu specific vetero-testamentar, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice* (1929),¹⁰ a fost un studiu exegetic al textului din *Evangelia după Matei* 5-7. Publicarea acestei cărți a fost pregătită de către Dr. G. L. Munteanu, prin publicarea unor articole în revista Eparhiei Ortodoxe de Cluj, *Renășterea*, în perioada 1931-1932.¹¹

În recenzie la această carte, Pr. profesor Nicolae Colan, viitorul episcop al Clujului și, ulterior, mitropolit al Ardealului,¹² recunoscând sărăcia din domeniul literaturii exegetice a spațiului românesc, considera oportună apariția acestei contribuții. Relevanța și importanța ei atât pentru studenții în teologie, cât și pentru preoți, s-a datorat faptului

¹⁰ Dr. L. G. MUNTEANU, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929, 168 p. Volumul cuprinde articole publicate în foileton: Dr. G. L. MUNTEANU, „Creațiunea lumii”, *Renășterea* VII (1929) nr. 11, pp. 4-6; nr. 12, pp. 4-5; nr. 13, pp. 3-5; nr. 14, pp. 3-5; nr. 15, pp. 3-6; nr. 16, pp. 3-5; nr. 17, pp. 4-6; nr. 18, pp. 4-7; nr. 19, pp. 3-7; nr. 20, pp. 3-4; nr. 21, pp. 3-5; nr. 21, pp. 3-4; nr. 22, pp. 2-5; nr. 23, pp. 4-5; nr. 24, pp. 2-4; nr. 25, pp. 3-4; nr. 28, pp. 3-6; nr. 29, pp. 4-5; nr. 30, pp. 2-4; nr. 31-32, pp. 3-6; nr. 33-34, pp. 3-6. Vezi și recenzia: Prof. N. NEAGA, „*Istoria creațiunii în lumina cercetării științifice*, de dr. G. L. Munteanu, Cluj, 1929, 168 p. + 2 tabele”, *Revista Teologică* XIX (1929) nr. 11, pp. 352-353.

¹¹ Dr. L. G. MUNTEANU, „Predica de pe Munte. Observări introductive”, *Renășterea* IX (1931) nr. 47, pp. 2-5; „Condițiile pentru intrarea în noua împărăție”, *Renășterea* IX (1931) nr. 48, pp. 3-5; nr. 49, pp. 4-6; nr. 50, p. 4; nr. 51, pp. 2-4; „Misiunea ucenicilor. Matei 5, 13-16”, *Renășterea* X (1932) nr. 1, pp. 4-5; „Noua dreptate pretinsă. Matei 5, 17-20”, *Renășterea* X (1932) nr. 2, pp. 3-4; nr. 3, p. 4; „Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34”, *Renășterea* X (1932) nr. 4, pp. 2-4; nr. 5, pp. 3-4; nr. 6, pp. 4-6; nr. 7, pp. 3-4; nr. 8, pp. 5-6; nr. 9, pp. 3-4; nr. 10, pp. 3-5; nr. 11, pp. 3-5; nr. 13, pp. 4-6; nr. 14, pp. 4-5; nr. 15, pp. 3-5; nr. 16, pp. 4-6; nr. 19, pp. 5-6; nr. 20, pp. 5-7; nr. 21, pp. 4-7; nr. 22, pp. 3-6; nr. 23, pp. 5-6.

¹² N[icolae] C[olan], „Dr. L. G. Munteanu, *Predica de pe munte*, studiu exegetic, Cluj, 1932, (Ed. autorului), 141 p.”, *Revista Teologică* XXII (1932) nr. 12, pp. 470-471.

că „Predica de pe Munte” „cuprinde într-o alcătuire unitară, nesistematică, aproape întreaga morală creștină”.¹³

Studiul exegetic extins al cărții nu a fost destinat a fi doar o expunere pastorală a textului cuvântării Mântuitorului, ci, prin abordarea științifică, s-a dorit a fi un text menit ca, în urma aprofundării ei, să ducă la cel mai important pas: schimbarea vieții teologului. Doar așa, afirma și Pr. profesor Nicolae Colan, era posibilă „îndrumarea altora” din perspectiva cuvintelor Mântuitorului din *Evangelia după Matei* 5-7.¹⁴

În acest sens, Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu și-a construit întreg studiul, sistematic, pe o prețioasă literatură de specialitate. Maturitatea abordării sale științifice se observă încă din „Prefață”, unde autorul amintește scrierile „binecunoscuților autori străini”¹⁵ ai pretențioasei și minuțioasei școli germane după care s-a orientat în abordare: Dr. A. Steinmann,¹⁶; G. Heinrici,¹⁷ H. Weisz,¹⁸ T. Zahn,¹⁹ P. Schanz,²⁰ Dr. H. Gressmann, Dr. E. Klostermann,²¹ Dr. A. Bispington,²² H. Strack, P. Billerbeck.²³ Analiza textului abordează critic și „părerile autorilor români”,²⁴ având în vedere, în special, primele două volume ale Pr. Prof. dr. Vasile Gheorghiu, *Sfânta Evanghelie după Matei cu comentariu* (1925 și 1927).²⁵

Este demnă de apreciat, în acest context, onestitatea academică a Dr. G. L. Munteanu atunci când afirmă despre metodologia sa: „am citat părerile unor scriitori ale căror cărți nu le-am putut avea la dispoziție”.²⁶

Partea introductivă a cărții analizează condițiile pentru intrarea în noua împărăție propovăduită de Mântuitorul (Mt 5,3-12) (pp. 12-31), misiunea la care sunt chemați ucenicii (Mt 5, 13-16) (pp. 32-36), respectiv noua dreptate a acestei împărății (Mt 5,17-20) (pp. 37-46). Partea centrală a lucrării, care detaliază problema noii dreptăți, este focalizată pe ființa noii dreptăți

¹³ N[icolae] C[OLAN], „Dr. L. G. Munteanu, *Predica de pe munte...*”, p. 470.

¹⁴ N[icolae] C[OLAN], „Dr. L. G. Munteanu, *Predica de pe munte...*”, p. 471.

¹⁵ Pr. Prof. Dr. Liviu G. MUNTEANU, *Predica de pe Munte*, Cluj, 1932, în „Prefață”, p.1.

¹⁶ Dr. A. STEINMANN, *Die Bergpredigt*, Paderborn 1926, – lucrare după care Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu a și împărțit materialul cărții în capitole și secțiuni.

¹⁷ C. F. Georg HEINRICI, *Die Bergpredigt (Matth. 5-7, Luk. 6, 20-49)* (Beiträge zur Geschichte und Erklärung des Neuen Testaments), Druck von Alexander Edelmann, Leipzig, 1905.

¹⁸ Hugo WEISZ, *Die Bergpredigt Christi: im ihrem organischen Zusammenhange*, Herder, 1892.

¹⁹ T. ZAHN, *Evangelium des Matthäus*, Leipzig, 1910.

²⁰ P. SCHANZ, *Commentar über das Evangelium des heiligen Matthäus*, Freiburg im Bresgau, 1879.

²¹ Dr. H. GRESSMANN und Dr. E. KLOSTERMANN, *Handbuch zum Neuen Testament*, Tübingen, 1909.

²² Dr. A. BISPINGTON, *Erklärung des Evangeliums nach Matthäus*, Münster, 1867.

²³ H. STRACK und P. BILLERBECK, *Das Evangelium nach Matthäus* (Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch 1), München, 1922.

²⁴ Pr. Prof. Dr. Liviu G. MUNTEANU, *Predica de pe Munte*, p.1.

²⁵ Pr. Prof. dr. Vasile GHEORGHIU: *Sfânta Evanghelie după Matei cu comentariu*, vol. 1-2, Cernăuți, 1925/1927. Volumul 3 a fost publicat în 1933.

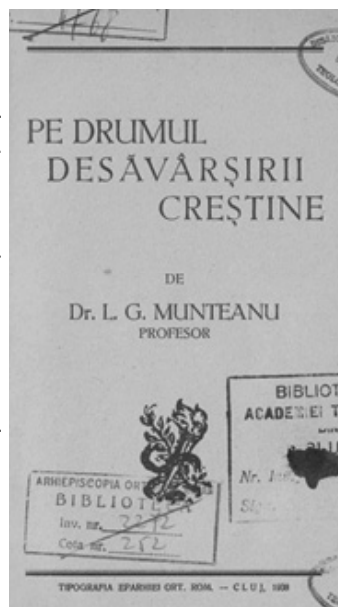
²⁶ Pr. Prof. Dr. Liviu G. MUNTEANU, *Predica de pe Munte*, p.1.

și modul în care este ea ilustrată de Mântuitorul (Mt 5,21-48) (pp. 47-74), pe o comparație între noua dreptate și evlavie fariseică (Mt 6,1-18) (pp. 75-107) și pe valoarea practică a noii dreptăți (Mt 6,19-34) (pp. 108-121). Aspectele legate de judecata defavorabilă (Mt 7,1-6), de cerere (Mt 7,1-12) și de poarta cea strâmtă sau drumul cel îngust al virtuții (Mt 7,13-23) (pp. 108-138) prefătează ultima parte a cărții – „pilda despre clădit” – înțeleasă de autor ca un îndemn practic pentru ascultătorii cuvântării Mântuitorului (pp. 139-143).

O caracteristică aparte a acestei cărți este bogatul material vechi-testamentar și al literaturii iudaice târzii²⁷ la care face referire autorul pentru explicarea textelor din *Evangelia după Matei*. Datele geografice, arheologice, lingvistice, la care face referire Pr. Profesor L. G. Munteanu, sunt îmbinate armonios, atât într-un stil plăcut, ușor de urmărit, cât și academic, textul făcând referiri la lucrări de specialitate și la operele patristice. Cartea sa rămâne o lucrare de referință pentru studiile biblice nou-testamentare românești și în contextul contemporan.

2) Profesor Dr. L. G. Munteanu, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1938, 79 p.

După un intens parcurs publicistic din anul 1937, cu accent pe Vechiul Testament,²⁸ noul rector al Academiei Teologice și director al internatului Academiei, Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, publică o serie de articole în revista *Renașterea* cu o tematică specială: sfințenia.²⁹ Aceste articole vor fi adunate în

²⁷ De exemplu, Pr. Profesor Dr. L. G. Munteanu, referindu-se la „tabloul despre pai și bîrnă, bine cunoscut în Orient”, îl citează pe rabinul Tharghori, de la sfîrșitul secolului I d. Hr.: „Pe mine trebuie să mă mire, dacă ar exista acum cineva, care să primească a fi îndreptat..., căci dacă (azi) unul ar voi să zică altuia: „îndepărtează paiul din ochiul tău, acesta i-ar răspunde: îndepărtează tu bîrna din ochiul tău” (Pr. Prof. Dr. Liviu G. MUNTEANU, *Predica de pe Munte*, p.125).

²⁸ Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Pentateuchul în fața criticii moderne - Studiu introductiv”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1935-1937)*, Cluj, 1937, pp. 33-89; Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, *Pentateuhul în fața criticii moderne*, Cluj, 1937, 57 p.; Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, *Vechiul Testament și Pentateuhul*, Cluj, 1937, 62 p. și Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, *Vechiul Testament și Creștinismul*, Tipogr. Eparhiei ortodoxe-romane, Cluj, 1937, 62 p.

²⁹ Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Pe drumul desăvârșirii creștine”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 5, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Ce este sfințenia”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 7, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Timpul sfințeniei propriu zilelor noastre”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. p. 2-3 și nr. 11, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Natura omului și sfințenia”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 22, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Lumea și sfințenia”, în *Renașterea*, XVI (1938),

următorul volum, publicat în 1938, cu titlul: *Pe drumul desăvârșirii creștine*.³⁰

Noile funcții administrative pe care Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu și le-a asumat în spațiul academic, au avut menirea de a da un nou impuls vieții academice. Evaluările și perspectivele învățământului teologic aveau stringentă nevoie de o paradigmă care să modeleze nu doar viața teologilor în timpul studiilor, ci și viața de slujire și de dedicare de după finalizarea lor, într-un context istoric care avea să aducă în anii ce au urmat, necesitatea unei mărturii creștine de excepție. În acest context trebuie înțeleasă importanța studiilor despre sfințenia și desăvârșirea creștină.

Lucrarea prezintă sfințenia creștină ca fiind ținta finală a strădaniilor pământești, înțeleasă în raport cu Dumnezeu, cu natura omului, cu lumea, cu duhul vremii. În acest sens, ideea generală a subiectului tratat, duce permanent la concluzia că, în afară de Biserica lui Hristos, nu există mântuire.³¹

Premiza de la care pornește în abordare Prof. Dr. L. G. Munteanu este realitatea creștinismului ortodox ca „o supremă putere de viață, care activează neîntrerupt deopotrivă asupra sufletului omenesc, înnobilându-l și ridicându-l spre înălțimile Dumnezeirii, cât și asupra acțiunilor omenești, imprimându-le caracterul iubirii dezinteresate”.³² Ceea ce este nevoie în contemporaneitate, pe lângă o mai bună înțelegerea a rostului adânc al vieții, Pr. Prof. L. G. Munteanu îl rezumă în cuvintele: „ne lipsește azi exemplul de veritabilă viață creștină, ne lipsesc sfinții, cari în practica de toate zilele să umple forma vieții cu conținut creștin. Nici pe departe puterea cuvântului pentru omul secolului XX, nu creează convingeri, capabile a corecta și îndruma viața pe planul idealului creștin, precum pilda”.³³

Cât de revelatoare sunt cuvintele Pr. Profesor pentru toți anii care au urmat, gândindu-ne în mod special la cei de după anul în care s-a desființat Institutul Teologic, an în care a fost evacuat din propria-i casă, împreună cu familia și an în care a fost „exilat” ca simplu preot într-o parohie din

nr. 25, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Duhul vremii și sfințenia”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 27, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Cucerind sfințenia. Lupta împotriva naturii noastre păcătoase”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 28-29, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Lupta împotriva lumii”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 30-31, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Nu este posibilă sfințenia în afară de biserica lui Hristos”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 34-35, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Practica sfințeniei”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 36, p. 2-3. Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, „Răsplata sfințeniei”, în *Renașterea*, XVI (1938), nr. 39, p. 2-3.

³⁰ Dr. L. G. MUNTEANU, profesor, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1938, 79 p.

³¹ Prof. Univ. Dr. Stelian TOFANĂ, „Profesorul biblist martir Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu și contribuția sa științifică la dezvoltarea teologiei biblice neotestamentare românești”, în *Anuarul IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai*, Editura Arhiepiscopiei Cluj, Cluj-Napoca, 2000, pp. 45-52 (49).

³² L. G. MUNTEANU, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, p. 3.

³³ L. G. MUNTEANU, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, p. 4.

Bistrița – anul 1952 –: „a deveni sfânt este o posibilitate dată oricărui creștin râvnitor după desăvârșire”!³⁴ Anii care au culminat cu perioada de detenție din 1958-1961, sunt ani în care pr. Prof. dr. L. G. Munteanu le-a încredințat studenților din Academie și credincioșilor din parohia sa nu numai învățătura, ci și pilda propriei sale vieți.

3) Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice - Studiu introductiv* -, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1939, 65 p.

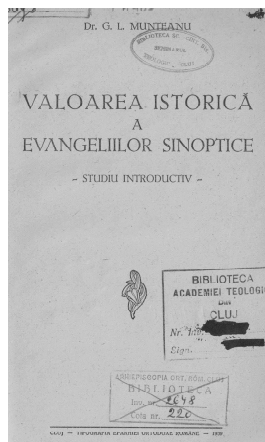
Lucrarea este publicată mai întâi, în același an, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj* (1938- 1939), Cluj, 1939, pp 77-139.

În lucrarea de față, autorul este preocupat să ofere un răspuns întrebărilor timpului său (pp. 2-5), care vizau, în special, veracitatea scrisului evangheliilor sinoptice, de genul celor prezentate mai jos:

- Scrierile evanghelice, pe conținutul cărora este clădit întreg sistemul doctrinei creștine, sunt expuneri pur istorice sau cuprind și legende?
- Există posibilitatea probării științifice a conținutului lor și a combaterii tuturor obiecțiunilor critice?
- În cazul în care ar cuprinde un amestec de legendă și adevăr, cum putem afla până unde merge realitatea faptului istoric și de unde începe opera fanteziei?

Autorul se străduiește să demonstreze *adevărul istoric* al cuprinsului acestor scrieri inspirate (pp. 5-16) arătând că „convingerea nezdruncinată pentru orice creștin, indiferent de cultura sau rangul social, că Sfintele Evanghelii cuprind numai și numai adevărul etern, este începutul redresării morale a omenirii în sens creștin”.³⁵ Iar concluzia excursului său apologetic este: chiar dacă evangheliștii n-ar fi voit, prin absurd, să scrie adevărul, ar fi fost obligați să-l scrie, întrucât scriau într-un timp când viața și activitatea Mântuitorului era vie în amintirea oamenilor.³⁶

Partea a treia a lucrării, „Caracterul evangheliilor sinoptice și adevărul istoric” (pp. 16-24), pleacă de la premiza că primele trei evanghelii pledează pentru realitatea adevărului istoric prin conținutul lor. Faptul că fie-

³⁴ L. G. MUNTEANU, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, p. 8.

³⁵ L. G. MUNTEANU, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice*, Cluj, 1939, pp. 3-5.

³⁶ Vezi ideea dezvoltată în L. G. MUNTEANU, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice*, p. 7.

care evanghelie pe lângă întreaga lor consonanță stilistică și vocabulară, își are predilecție pentru anumite cuvinte, demonstrează independența autorilor, detaliile putând fi reținute doar de martorii oculari ai evenimentelor petrecute. Mărturiile externe ale tradiției care dovedesc autenticitatea evangheliilor sunt analizate în capitolul al patrulea: „Tradiția creștină și istoricitatea evangheliilor sinoptice” (pp. 24-29).

Ultima parte, „Obiecțiile critice și combaterea lor” (pp. 29-65), surprinde perspectiva contemporană a criticismului biblic care are ca obiectiv: „despoierea evangheliilor de tot ceea ce este minune, despoierea Mântuitorului de nimbul dumnezeirii, iar a religiei creștine de caracterul ei supranatural”.³⁷ Problema sistemelor critice fiind metoda folosită, metoda care duce la acest obiectiv. Răspunsul autorului se conturează pe două paliere: „Minunile evanghelice sunt evenimente istorice” (pp. 44-47) și „Combaterea sistemelor critice evanghelice” (pp. 47-65).

Concluzia întregului demers este: „După aceste constatări, concluzia noastră nu poate fi alta decât următoarea: critica negativă, obiectiv privită în toate rezultatele dobândite, nu poate dărâma convingerea unanimă a bisericii creștine, că evangheliile sinoptice cuprind numai și numai adevărul istoric privitor la viața și activitatea Mântuitorului. În consecință, conținutul lor este obligator, în aparență oricât de neaccesibil pentru mentalitatea zilelor noastre, este rațional și istoric real.”³⁸

Surprindem stilul academic înalt, cu autori citați din școala germană, cu opinii bine conturate, pro și contra, purtând cititorul prin atât prin logica sistemelor critice, cât și prin răspunsul tradiției creștine, respectiv al autorului. Lucrarea, după 75 de ani, își păstrează încă relevanța argumentării sale în contextul dezbatărilor referitoare la problema evangheliilor sinoptice.

4) Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni – comentariu* -, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1940, 132 p.

Lucrarea a apărut în anul 1940, mai întâi ca un studiu extins în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1939-1940)*, Cluj, 1940, pp. 173-300. În același an apare și ca o publicație aparte. Importanța ei este observată de Dr. Grigorie T. Marcu: „literatura noastră exegetică – încă atât de săracă – își satisface una din trebuințele ei cele mai urgente

³⁷ G. MUNTEANU, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice*, p. 44.

³⁸ L. G. MUNTEANU, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice*, p. 65.

prin lucrarea de față”,³⁹ comentariul fiind de un real folos atât pentru preoți, cât și pentru studenții teologi.

Alegerea epistolei către Galateni, acceptată în studiile contemporane ca fiind din categoria „epistolelor mari pauline”, aduce lumină în dezbaterile apologetice referitoare la originea supranaturală a apostoliei Sf. Apostol Pavel, însă deschide problema complexului raport dintre legea mozaică și credința în Hristos. Comentariul stabilește raportul teologic atât cu *Epistola către Romani*, cu *Epistola a 2-a Corinteni*, dar și cu textul vetero-testamentar.

Lucrarea este structurată în trei capitole mari: un capitol de *introducere* în care se abordează problema Galatiei și a galatenilor, a apariției creștinismului în Galatia, a identității adresanților epistolei, a motivului și împrejurărilor în care a fost scrisă epistola, a scopului ei, a timpului și locului scrierii, a autenticității ei (pp. 3-40); capitolul al doilea – *comentariul* epistolei, cuprinde o analiză a părții apologetice a epistolei (pp. 48-76), a părții dogmatice (pp. 77-94) și a celei parenetice (pp. 95-130). Fiecare parte este prefăcută de o bibliografie, iar citările sunt cuprinse în cadrul textului, cititorul putând urmări, astfel, mai fluent întregul comentariu.

Lucrarea constituie și azi un punct de referință în ceea ce privește prezentarea soteriologiei epistolei și a problemelor părții de isagogie, în special problema adresanților – aspect soluționat printr-o documentată adeziune la „teoria galatică nordică”. Cât privește soteriologia epistolei, într-un remarcabil excurs exegetic, autorul dezvoltă o pertinentă analiză doctrinară a scrisului paulin centrat în jurul ideii: „plinirea vremii coincide nu numai cu trimiterea Fiului, ci și cu începutul înfierii noastre și dobândirea libertății care caracterizează statutul de fiu al lui Dumnezeu”.

Abordarea exegetică a versetelor este cursivă, concluziile capitolelor făcând mult mai ușoară parcurgerea comentariului. Se remarcă lipsa „excurs”-urilor frecvente în lucrările de specialitate, dar acest minus este completat de o abordare amplă a versetelor problematice.

Pr. Prof. Grigorie Marcu observa că „apelul la serviciile textului original nu depășește niciodată măsura. Autorul se ferește, voit, de abuzul de filologie neotestamentară, căci această învățare pînă la uscăciune, fără ca să fie totdeauna mărturia unei erudiții deosebite”.⁴⁰

Prin acest mod de lucru – permanenta alternanță între exegeză și doctrină – autorul încearcă să umple prăpastia simțită foarte clar la vre-

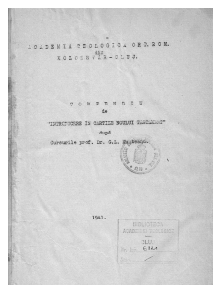
³⁹ Dr. Grigorie T. MARCU, „Dr. L. G. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ortodoxă Romană din Cluj, *Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni. Comentariu*, Cluj, Tipogr. Eparhiei Ortodoxe Române, 1940, 132 p.”, în *Revista Teologică* 5/1941, pp. 265-266.

⁴⁰ Dr. Grigorie T. MARCU, „Dr. L. G. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ortodoxă Romană din Cluj, *Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni. Comentariu*, Cluj, Tipogr. Eparhiei Ortodoxe Române, 1940, 132 p.”, pp. 265-266.

mea aceea între exegeză și dogmatică, hiat de care se vorbește foarte mult și astăzi, și pe care teologii bibliști și dogmatişti, mai mult ca oricând, sunt chemați să-l desființeze.

Exegeza exprimată de profesorul L. G. Munteanu nu este numai una științifică, ci și una *pastorală*, preocupare destul de străină specialiștilor de azi. Lucrarea se remarcă și printr-o bogată ilustrare bibliografică de specialitate a literaturii timpului respectiv, fiind citați teologi de referință, de atunci, și actuali și astăzi precum: Langrange, Jülicher, Fillion, Zahn, Gunkel etc.

5) *Compendiu de „Introducere în Noul Testament” după Cursurile prof. Dr. G. L. Munteanu*, Academia Teologică Ortodoxă Română din Kolozsvár-Cluj, 1941, 248 p.

Compendiul de „Introducere în Noul Testament” reflectă structura cursurilor de *Introducere în NT* susținute de pr. Prof. dr. L. G. Munteanu. Parcurgându-l, nu vom cunoaște conținutul deplin al acestor cursuri, însă esența lor și, cu siguranță, structura sunt cele pe care părintele profesor le-a avut în minte și în inimă.

Structura acestui compendiu respectă rigorile abordării academice în privința isagogiei noutestamentare:

Partea introductivă cuprinde 4 subcapitole: 1. Obiectul și împărțirea „Introducerii NT”; 2. Metoda și numirile „Introducerii NT”; 3. Izvoarele „Introducerii NT”; 4. Istoricul literaturii „Introducerii NT”.

Partea specială, după 3 subcapitole introductive (1. *Propovăduirea orală în timpul Mântuitorului*; 2. *Ce a îndemnat pe autorul N.T. să scrie?*; 3. *Limba în care au fost scrise cărțile NT*) cuprinde 5 părți majore:

A. *Sfintele Evanghelii* – între Evangheliile sinoptice și Evanghelia lui Ioan avem subcapitolul *Raportul dintre evangheliile sinoptice*

B. *Faptele Apostolilor*

C. *Epistolele Sf. Apostol Pavel* – abordarea lor este în funcție de timpul scrierii; epistolele sunt precedate de două subcapitole: *Viața și activitatea misionară a apostolului Pavel*; *Numărul, ordinea, conținutul și forma epistolelor pauline*; *Epistola către Evrei* precede în abordare epistolele pastorale.

D. *Epistolele sobornicești* (catolice)

E. *Apocalipsa lui Ioan*

Partea generală este structurată în 4 subcapitole: 1. Istoria canonului NT; 2. Istoria textului NT; 3. Istoria traducerilor NT; 4. Istoria tipăriturilor NT.

Capitolul final, *Apocrifele NT*, cuprinde 17 subcapitole: 1. Originea apocrifelor NT; 2. Evanghelia după Evrei; 3. Evanghelia Ebioniților; 4. Evanghelia lui Petru; 5. Evanghelia egipteană; 6. Evanghelia și predaniile lui Mattia; 7. Evanghelia lui Filip; 8. Protoevangheliul lui Iacob; 9. Evanghelia lui Toma; 10. Evanghelia lui Pseudo-Matei; 11. Evanghelia copilăriei lui Iisus; 12. Evanghelia nașterii Fecioarei Maria; 13. Actele lui Petru; 14. Actele lui Ioan; 15. Actele lui Iacob; 16. Actele lui Toma; 17. Apocalipsa lui Petru.

Din păcate, ultimul capitol referitor la Apocrifele NT nu este abordat în acest compendiu. Ultima pagină care redă cuprinsul nu aduce nimic revelator în acest sens.

Abordarea pe care o observăm din simpla parcurgere a materialului este una academică, cu un bogat material de referință din spațiul cercetării școlii germane, dar și al spațiilor confesionale „ortodoxe (amintindu-l pe cel mai de seamă – Pr. Prof. Dr. V. Gheorghiu), apusene și protestante” (p. 3). Referința la Pr. Prof. Dr. V. Gheorghiu are în vedere *Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou*, Cernăuți, 1929. Este de apreciat faptul că deși exista această lucrare de referință pentru spațiul de cercetare biblic românesc, pr. Prof. dr. L. G. Munteanu consideră că nu este nevoie de o abordare repetitivă, ci de o analiză critică a *Introducerii* respective, în lumina celor mai importante lucrări existente în spațiul de cercetare apusean.

Analiza istorică cuprinde un parcurs istoric foarte detaliat începând din antichitate, perioada patristică, până în contemporaneitate. Sunt citați autori, lucrări de specialitate, opinii ale școlilor critice, în special ale școlii Tübingiene.

Fiecărei cărți nou-testamentare îi este specifică o anumită structură în funcție de problemele isagogice pe care le ridică. O structură comună poate fi rezumată astfel: conținutul cărții; autorul, personalitatea lui; genul literar; autenticitatea cărții; integritatea cărții; adresanții și scopul cărții; izvoarele cărții; timpul și locul scrierii.

Apreciem existența un tabel sinoptic foarte detaliat (pp. 75-79), urmat de alte tabele specifice fiecărei evanghelii sinoptice (pp. 79-81).

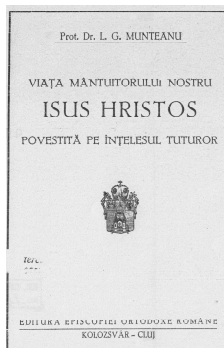
Prof. Liviu G. Munteanu a fost și coautor al *Manualului de Studiul Noului Testament pentru Institutele Teologice*, București, 1954, xii + 208 p. (și ed. a II-a, București, 1975, 256 p.).⁴¹

Anii grei ai existenței Academiei, 1940 – 1945, au fost ani prolifici în privința publicațiilor de o certă valoare documentară *portretistic-bi-*

⁴¹ Dacă am face o comparație doar între *Compendiu* și *Manualul de Studiul Noului Testament* pentru Institutele Teologice, putem spune că nivelul de complexitate al *Compendiului* este mult mai ridicat.

blică nou-testamentară. Într-o strânsă colaborare cu episcopul Nicolae Colan, care a și suplinat o parte din orele de Noul Testament – 4 ore săptămânal în perioada 1940-1945 –, pr. L. G. Munteanu a fost încurajat să publice în seria inițiată de episcopul Nicolae Colan, al cărei editor responsabil era, o serie de studii destinate poporului, oamenilor, nu doar teologilor și preoților. „Omul avea nevoie să se apropie de Dumnezeu”, și astfel, doar „Dumnezeu putea apropia popoarele să se înțeleagă, să trăiască în pace, punând sfârșit grozăviilor războiului”.⁴² Într-un asemenea context al urii, al suferinței, părintele L. G. Munteanu scria: „De aceea nu este azi o hrană sufletească mai potrivită pentru creștini, decât cunoașterea și trăirea acelor adevăruri sfinte, pe cari Dumnezeu prin Fiul său, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, le-a adus lumii, pentru a o renaște spre o viață mai bună, mai frumoasă, mai fericită. Pătruns de aceste gânduri, cred că îmi împlinesc o datorie creștinească și românească, dând poporului nostru în suferință hrana care să-l apropie de Dumnezeu, să-l mângâie și să-l întărească în nădejdea păcii drepte și apropiate, a vieții liniștite și pline de bucurii”.⁴³

6) Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1941, 339 p.

Dr. Grigorie Marcu scria în recenzie la această carte: „Unul dintre cei mai harnici și mai capabili împreună lucrători ai P. Sf. Episcop Nicolae Colan, este fără îndoială eminentul rector al Academiei teologice Sf. Nicolae din Cluj, Păr. Prot. Dr. Liviu G. Munteanu. Obștei dreptcredincioase din Ardealul de Nord, P. C. Sa i-a făcut un dar de mare preț prin tipărirea acestei lucrări. Scrisă cu căldură și pricepere de cunoscător, ea va fi – de acum încolo – tot atât de prețioasă pentru frații noștri de peste hotar, ca și pâinea cea de toate zilele. Lucrarea, frumos și bogat ilustrată, poate fi citită cu cel mai mare folos de toate vârstele și de toate stările. Ne-am bucura s-o vedem fără întârziere și în librăriile noastre, cu atât mai vârtos cu cât în țara liberă ne lipsește astăzi o astfel de lucrare, cele ale I. P. C. Arhim. Scriban și a Păr. H. Popescu fiind sau rare, sau prea puțin corespunzătoare.”⁴⁴

⁴² Prot. Dr. L. G. MUNTEANU, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1941, p. 3.

⁴³ Prot. Dr. L. G. MUNTEANU, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos...*, pp. 3-4.

⁴⁴ Dr. Grigorie T. MARCU, „Prot. dr. L. G. Munteanu, rectorul Academiei Teologice Sf. Nicolae din Cluj, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor*, în col. *Cărțile Vieții*,

Lucrarea este structurată în 5 părți, fiecare având la rândul ei mai multe subcapitole: I. *Stările din lume pe timpul nașterii Mântuitorului*; II. *În pragul plinirii vremii*; III. *Iisus iese la propoveduire - Minunile Mântuitorului*; IV. *Pildele lui Iisus - Învățătura Mântuitorului*; V. *Patimile, moartea, învierea și înălțarea Mântuitorului - Cununa activității lui Iisus*.

Cartea se constituie într-o adevărată isagogie pentru înțelegerea contextului istoric, lingvistic, politic și religios al vremii Mântuitorului. Pericopele evanghelice sunt tratate tematic, în paralel. Autorul folosește foarte multe citate, fără a da referințele biblice în text. Referințele le întâlnim doar în cuprinsul de la sfârșitul cărții, cuprinsul devenind un adevărat tabel sinoptic. Stilul este descriptiv, asimilabil pentru destinatari. Textul este presărat cu foarte multe imagini ale evenimentelor biblice și icoane.⁴⁵

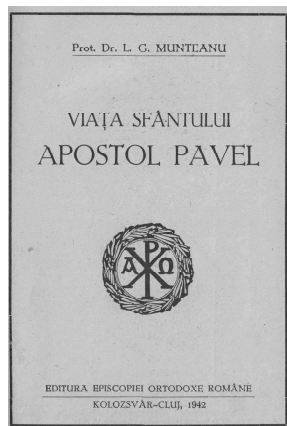
7) Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942, 246 p.

Lucrarea cuprinde 2 părți, specifice vieții Sf. Apostol Pavel relatate pe paginile Noului Testament:

Sf. Apostol Pavel înainte de convertirea sa la creștinism – cu 7 subcapitole: 1. Locul nașterii lui Pavel; 2. Familia Apostolului Pavel; 3. Numele apostolului; 4. Copilăria lui Pavel; 5. Tânărul Saul în școala lui Gamaliel; 6. Saul persecută pe creștini; 7. Minunea de pe drumul Damascului.

Sf. Pavel după convertire – cu 14 subcapitole: 1. Propovedania în Damasc; 2. Pavel în Arabia; 3. Reîntoarcerea apostolului în Damasc și Ierusalim; 4. Pavel și Varnava în Antiohia; 5. Prima călătorie misionară a lui Pavel; 6. Sinodul Apostolic din Ierusalim; 7. Petru și Pavel în Antiohia; 8. A doua călătorie misionară; 9. A treia călătorie misionară; 10. Prinderea lui Pavel; 11. Prinsoarea lui Pavel în Cesareea; 12. Călătoria lui Pavel la Roma; 13. Pavel în Roma; 14. Pavel după liberarea din captivitatea romană.

Dincolo de aspectul descriptiv al cuprinsului, textul lucrării este o redare a cărții *Faptele Apostolilor* într-o formă ușor de asimilat. Aspectul

nr. 9, Cluj, Tipogr. Eparhială, 1941, 340 p.", în *Revista Teologică* 1-2/1942, pp. 113-114.

⁴⁵ Lucrarea nu se găsește la Biblioteca Facultății noastre de Teologie – fiind probabil printre cele care au fost arse de către autoritățile comuniste. Două exemplare se găsesc în fondul vechi de carte al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.

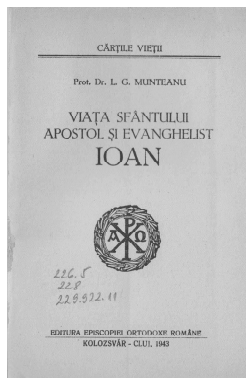
de noutate îl constituie o descriere detaliată a epistolelor în ordinea scrierii lor de către Apostolul Pavel, locul acestora fiind determinat de prezența Apostolului în localitățile considerate de critica biblică ca fiind locul scrierii. Citatele sunt redată în număr impresionant, cu referințele biblice aferente. Cartea este însoțită de foarte multe imagini arheologice și biblice.

Revelatoare în privința intenției cărții este cuvântul „Către cetitori”:

Cine n'a avut prilejul să constate, că învățătura Mântuitorului nu trăește cu destulă tărie în sufletele oamenilor, renăscându-le și înobilându-le? Avem biserici și slujitori ai altarelor, avem Sfintele Scripturi tălmăcite pe înțelesul tuturor, avem îndemnul statornic să devenim mai buni, mai iubitori, mai oameni după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; cu toate acestea animalul din noi ne stăpânește în cuvinte și fapte. Mergem la biserică, ascultăm sfintele slujbe, ne împărtășim cu sfintele Taine, cetim Sfânta Scriptură, trăim însă păgânește. Cunoaștem binele și îl râvnim; cunoaștem răul și îl urâm, cu toate acestea ne lipsește curajul și voința de a traduce binele în fapte și de a înfrunta răul ori de câte ori ne iese în cale. Boala trebuie totuși vindecată. Nu-i permis ca jertfa adusă de Mântuitorul pentru noi să fi fost zadarnică. Omul zilelor noastre trebuie chemat la o viață nouă, viața cu Hristos și prin Hristos. Și nu s'ar putea aduce un exemplu mai puternic, mai convingător din trecutul creștinismului, de felul cum trebuie să înțelegem și să urmăm Mântuitorului, de felul cum trebuie să ne încreștinăm sufletul, decât exemplul sfântului apostol Pavel... Saul s'a schimbat în Pavel apostolul. Zelul lui în prigonirea creștinilor, s'a schimbat într'o râvnă neegalată pentru a câștiga cât mai multe suflete pentru Hristos. Cel ce a urât binele a ajuns să-l iubească mai mult decât semenii săi. Și noi spre aceeași prefacere trebuie să ținim. Pilda lui Pavel de care mă voi ocupa în cele ce urmează, să ne fie un îndem spre mai bine, spre viața cea nouă, care singură ne va salva de la pieire și ne va aduce pacea. Lumea cea nouă de care azi se vorbește atât de mult, nu va putea fi o lume mai bună decât cea din trecut, dacă nu va fi stăpânită de duhul lui Hristos. Această lume nouă trebuie s'o clădim fiecare, prin înnoirea sufletului.⁴⁶

Cuvintele pr. Prof. L. G. Munteanu au rămas încă atât de actuale!

8) Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1943, 248 p.

⁴⁶ Prot. Dr. L. G. MUNTEANU, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942, p. 2-3.

Cartea este structurată în patru părți: 1. Înainte de a-l cunoaște pe Mântuitorul; 2. Ucenic al Mântuitorului; 3. După înălțarea Mântuitorului; 4. Sfârșitul vieții Apostolului Ioan.

Aspectului isagogic, autorul îi adaugă o descriere a vieții Apostolului Ioan în lumina relatărilor *Evangelhiilor*, *Faptelor Apostolilor*, a relației cu Apostolii Petru și Pavel. Autorul analizează, în lumina mărturiilor patristice, aspectele isagogice și cuprinsul *Apocalipsei*, *Evangeliei a IV-a* și ale celor 3 *epistole sobornicești*: 1,2,3 Ioan.

Revelator este subcapitolul referitor la însemnătatea *Apocalipsei*. Cartea cuprinde un „Adaos” în care se face o analiză științifică a problemei autorului *Apocalipsei* și a tâlcuirii ei. În acest sens, autorul face un excurs academic extins în privința celor patru perspective de interpretare: *interpretarea istoriei primare a creștinismului*; *interpretarea istorică a împărăției lui Dumnezeu*; *interpretarea istorică finală*; și *interpretarea istorică bisericească*. Concluzia pr. Prof. L. G. Munteanu, în urma criticii celor patru interpretări, este că orice cititor trebuie să se apropie de această carte cu frica și cu sfințenia cu care trebuie să te apropie de o descoperire dumnezeiască.

9) Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Petru*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1944, 203 p.

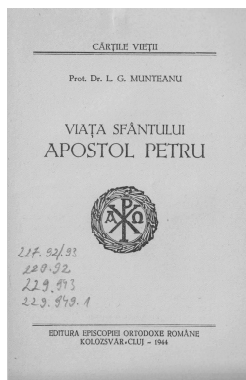
Lucrarea redă istoria vieții lui Petru în trei capitole mari: înainte de a deveni apostol al Mântuitorului; în timpul tovarășiei și școlii Mântuitorului; iar a treia parte se focalizează pe perioada de după pogorârea Sfântului Duh, încheindu-se cu sfârșitul vieții lui Petru.

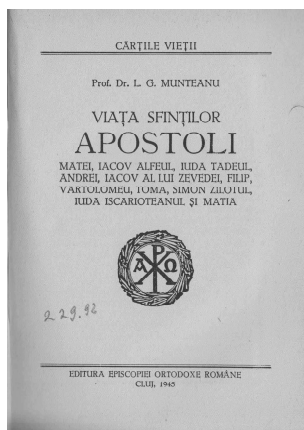
Autorul analizează personalitatea complexă și surprinzătoare a Apostolului Petru, așa cum este redată în cele patru *Evangelii*, apoi în relatarea cărții *Faptele Apostolilor*.

În finalul cărții sunt analizate cele două *epistole* ale lui Petru, fiind încadrate de două subiecte analizate academic: „*Despre episcopatul lui Petru la Roma*” și „*Avut-a Petru întâietate față de ceilalți apostoli în biserica creștină veche?*”

Se folosesc multe citate, referințe biblice, mărturii patristice, opinii teologice divergente. Stilul este relevant cititorului doritor de a cunoaște nu doar textul biblic, ci și contextul și semnificația sa teologică.

10) Prof. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfinților Apostoli Matei, Iacov Alfeul, Iuda Tadeul, Andrei, Iacov a lui Zevedei, Filip, Vartolomeu, Toma, Simon*

Zilotul, Iuda Iscarioteanul și Matia, seria Cărțile Vieții, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Cluj, 1945, 256 p.

Cartea cuprinde o analiză a vieții *Sf. Apostol și evanghelist Matei* – înainte de chemarea la apostolat, apoi din perioada de ucenicie în școala Mântuitorului, iar în final, din perioada de după Înălțarea Mântuitorului.

Abordarea se focalizează în continuare pe Evanghelia după Matei, urmată fiind de o dezbatere academică: „Discuțiile de azi în jurul Evangheliei lui Matei”. „Activitatea apostolului Matei după plecarea din Palestina” este analizată

în lumina mărturiilor patristice.

Capitolul al doilea al cărții se focalizează pe viața *Apostolului Iacob* în relatările *Evangheliilor* și ale *Faptelor Apostolilor*. Analiza *Epistolei lui Iacob* este urmată de abordarea academică referitoare la discuțiile din jurul epistolei lui Iacob. Subcapitolul referitor la sfârșitul vieții sale încheie capitolul.

Capitolul al treilea continuă tiparul abordării cu *Apostolul Iuda Tadeul* și cu *Epistola lui Iuda*.

Capitolele IV–XI abordează viața Apostolilor *Andrei, Iacob al lui Zevedei, Filip, Bartolomei (Natanail), Toma, Simon Zilotul, Iuda Iscarioteanul și a Apostolului Matia* din perspectiva *Evangheliilor*, a *Faptelor Apostolilor* și a mărturiilor patristice.

Preotul profesor Liviu Galaction Munteanu a dezvoltat o bogată arie tematică și în *studiile* publicate în diferite reviste din țară. Amintim doar câteva dintre titlurile studiilor mai importante:

1. - Viața lui Iisus din punct de vedere istoric
2. - Învierea Mântuitorului – paralelă între referatele evanghelice
3. - Caritatea și importanța ei pentru păstoria sufletelor
4. - Autenticitatea documentelor Revelației divine – studiu istoric
5. - Ziua nașterii Mântuitorului – studiu istoric
6. - Minunile Mântuitorului - (studiu exegetic tipărit în parte)
7. - Parabolele Mântuitorului - (studiu exegetic tipărit în parte)
8. - Cultură și ortodoxie – București 1940
9. - Generalități asupra Sfintei Scripturi
10. - Sf.Ap. Pavel – muncitor cu brațele
11. - Duhul lumii și duhul lui Hristos
12. - Atitudinea Mântuitorului față de Vechiul Testament

13. - Iisus și iudaismul

14. - Jertfa Mântuitorului în predica Sf. Ap. Pavel.

Pe parcursul activității sale didactice, Prof. Liviu G. Munteanu a **conferențiat** mult, cu diferite prilejuri și în diferite centre culturale. Această osteneală a constituit, de fapt, o altă semnificativă și remarcabilă latură a activității sale didactice și științifice. Iată titlurile câtorva *conferințe* mai importante:

- *Personalitatea lui Iisus Hristos*, Cluj, 1936
- *Iisus Hristos – Omul*, Cluj, 1936
- *Iisus Hristos în fața liberalismului modern*, Cluj, 1936
- *Întemeietorul creștinismului și critica raționalistă modernă*, Cluj, 1936
- *Creștinismul ca forță creatoare a păcii universale*, Alba-Iulia, 1936
- *Religia și viața*, Cluj, 1936
- *Pericolul sectelor religioase*, Cluj, 1937
- *Importanța sfințelor Taine pentru viețuirea creștină*, Someșul Rece, 1937
- *Ortodoxie și creștinism*, Războieni, 1939
- *Ortodoxie și sectarism*, Cluj, 1940
- *Cultură și ortodoxie*, Cluj, 1940
- *Iubirea creștină*, Cluj, 1940
- *Biblia și serviciul păcii*, Cluj, 1940
- *Ortodoxia în viața poporului român*, Turda, 1940.

3. Evaluare contemporană

Strădaniei și jertfei Păr. Prof. Liviu G. Munteanu, puse pe altarul arderii de sine pentru apărarea și perpetuarea valorilor și realizărilor teologiei românești, i s-a adus, drept răsplată, cununa de spini a trădării omenești, apunând această personalitate, ca martir, dar răsărind în același timp, cu aceeași strălucire, în conștiința acelor ce-i urmează strădaniile cărturărești biblice și făcându-l cunoscut studenților și tuturor acelor care trebuie să știe că la Cluj a început odată o „școală biblică” și că ea trebuie să existe.

În anul 1946, după grele suferințe și umilințe sufletești și trupești, părintele Liviu G. Munteanu și-a găsit obștescul sfârșit la închisoarea din Aiud, una din cele mai grele temnițe ale diabolicului regim comunist, omorător de prooroci și distrugător de valori.

Făcându-și slujba deplin, își încheie astfel viața, activitatea didactică și publicistică, precum și cea preoțească, unul din marii teologi români

și ardeleni, profesor de elită și de vrednică anamneză cărturărească al prestigiosului așezământ de cultură teologică din Cluj.

Portretul profilului său moral și profesional l-a făcut, cum nu se poate mai ilustrativ, unul din foștii săi ucenici, regretatul profesor și preot Ioan Bunea: „... era de o conștiinciozitate și punctualitate desăvârșită. Nu-mi amintesc să fi absentat vreodată sau să fi întârziat de la cursuri. Punctualitatea lui era proverbială. Cursul lui era sobru, de esență, cu informații complete în probleme de teologie biblică... La examene dovedea o exigență deosebită, nefăcând «pogorăminte» celor delăsători și certați cu disciplina... Cântărea cu desăvârșită obiectivitate și spirit de dreptate pregătirea studenților săi. Era profesorul cu conștiința vie a răspunderii pentru pregătirea temeinică a viitorilor slujitori ai bisericii...”.⁴⁷

Așadar, înveșnicim în slovă mărturisitoare, la altarul căreia a liturghisit cu sufletul și mintea, cu condeiul și verbul, mai mult decât un crez, o conștiință, o personalitate teologică – un martir.

Ca unul care urc întotdeauna cu sfială și profundă venerație la catedra la care a ostenit vrednicul meu înaintaș, încerc, înainte de toate, să mă ridic la vrednicia lui, prin a face din conștiința lui profesională, crezul meu apostolesc și didactic.

⁴⁷ Pr. Prof. I. BUNEA, „Preot Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu”, în *Îndrumătorul Bisericesc misionar și patriotic* XI (1988), p.171.

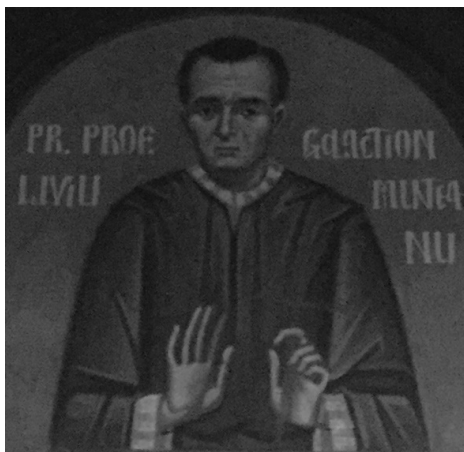
PR. PROF. DR. LIVIU GALACTION MUNTEANU - REPER BIOGRAFIC ȘI ȘTIINȚIFIC ÎN SPAȚIUL BIBLIC ROMÂNESC¹

OLIMPIU NICOLAE BENEA

Abstract

The Professor Martyr Priest Liviu Galaction Munteanu was the man, who through his word and his deed, he opened not only challenges to the 27 generations of graduates of the Theological Academy and Theological Institute of Cluj, but also for the faithful of the Orthodox Church who he has pastored in 34 years of liturgical serving. It was a model of sobriety and total dedication to all these generations. The years of his life have culminated with the period of detention (1958-1961). In his life, the Professor Martyr Priest Liviu Galaction Munteanu has entrusted to students from the Academy and to the faithful of the parish not only his teaching, but also his life example.

Viața omului, spunea Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu, este „închegată din evenimentele în desfășurarea cărora acesta a participat, direct sau indirect, intenționat, ca erou sau simplu privitor”.² Cursul ei ascendent sau descendent marchează punctele de turnură în urma cărora evenimentele importante îl deschid pe om spre drumuri noi. Simplul privitor se lasă condus de evenimente fără nicio țință clar defi-

¹ Referat prezentat marți, 29 aprilie 2014, Aula „Nicolae Ivan” a Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, în cadrul sesiunii de comunicări „90 de ani de la înființarea învățământului teologic ortodox din Cluj-Napoca (1924-2014) - Secția biblică”.

² Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Un conducător de destine”, *Revista Teologică* 30, 5-8 (1940), p. 307.

nită; în schimb, omul deosebit își înțelege viața ca un drum spre un scop bine conturat, spre care își ancorează toate puterile ființei sale, alăturându-le ajutorului harului dumnezeiesc. În acești termeni descria Pr. L. G. Munteanu omul deosebit, eroul. Pentru un astfel de om „nu există stavilă de netrecut, nici primejdie de neînving. El nu cunoaște descurajarea, nici oboșeala. Se aseamănă cu o stâncă masivă care înfruntă vremile”.³ După doar două decenii de la scrierea acestor gânduri, Pr. L. G. Munteanu avea să le încununeze cu exemplul martirajului său, devenind el însuși „omul deosebit, eroul” pentru semenii săi.

Demersul pentru biografia și contribuția Pr. Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu urmează unor preocupări care au acoperit aproape exhaustiv cercetarea acestora. Amintim în acest sens câteva dintre lucrările de reper consultate. Studiul Pr. Prof. Ioan Bunea („Preot Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu”, 1988),⁴ scris cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la nașterea Pr. L. G. Munteanu, dar și a 30 de ani de la înscenarea procesului politic și condamnarea sa la ani grei de închisoare. Studiul deschide, prin relatarea sa, paginile unei vieți pe care pr. Ioan Bunea a cunoscut-o îndeaproape. Studiul Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru („Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al Neamului”, 2000) aduce nota exhaustivă a cercetării atât prin abordarea cu minuțiozitate a arborelui genealogic al familiei Munteanu, a vieții, a activității științifice a Pr. Prof. Munteanu,⁵ cât și printr-un unui demers pentru adevăr prin redarea *Memoriului pentru rejudecarea, restabilirea adevărului și anularea sentinței penale administrate pentru crima de uneltire contra ordinii sociale*, și prin prezentarea *Recursului în anulare declarat de procurorul general în 27 noiembrie 1996*. Acestor documente, pr. Prof. Alexandru Moraru le anexează partea cea mai sensibilă a studiului său: o „mărturisire” a fiului pr. Munteanu, Dr. Sergiu Munteanu, și o „recunoștință” a fiicei pr. Munteanu, Dr. Lia Drăgănescu.⁶ Un al doilea studiu al Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru („Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, 2013),⁷ completează cercetarea din anul 2000 cu reproduce-

³ *Ibidem*.

⁴ Pr. Prof. I. Bunea, „Preot Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu”, *Îndrumătorul Bisericesc misionar și patriotic XI* (1988), pp. 170-171.

⁵ Pentru o analiză succintă a activității științifice a Pr. Prof. L. G. Munteanu, vezi și Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 294.

⁶ Alexandru Moraru, „Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al Neamului”, în *Anuarul IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai*, Editura Arhiepiscopiei Cluj, Cluj-Napoca, 2000, pp. 15-36. Mărturia d-nei Dr. Lia Drăgănescu a fost reprodușă și în Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”, *Memoria. Revista gândirii arestate*, revista.memoria.ro, data accesării: 20 aprilie 2014.

⁷ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, în *Omagiu părintelui academician Mircea Păcurariu*, Sibiu, 2013, pp. 659-694.

rea lucrării Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu, *Arborele genealogic* al Dr. Sergiu Munteanu și a Dr. Lia Drăgănescu (n. Munteanu), copiii Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu.⁸

Referințe despre activitatea științifică a Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu le găsim și în cele două lucrări ale Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru despre învățământul teologic universitar din Cluj (*Învățământ teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, 1996; *Învățământul teologic universitar ortodox român din Cluj-Napoca – schiță istorică* –, 1996).⁹

O incursiune în temele majore ale studiilor vetero-testamentare ale Pr. Prof. L. G. Munteanu o avem în studiul Pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă („Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – exeget al Vechiului Testament”, 2000),¹⁰ care insistă pe sublinierea contextului teologic cu care Pr. Prof. Munteanu polemizează în scrierile sale.

Perspectiva asupra contribuției științifice a Pr. Prof. L. G. Munteanu la dezvoltarea teologiei biblice neotestamentare românești este prezentată de Pr. Prof. Dr. Stelian Tofană („Profesorul biblist martir Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu și contribuția sa științifică la dezvoltarea teologiei biblice neotestamentare românești”, 2000).¹¹

Un ultim studiu științific care analizează critic atât abordările legate de viața, cât și de activitatea publicistică a Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu, este al Pr. Dr. Silviu Ioan Negruțiu („Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 – 1961)”),¹² publicat în *Cercetarea noutestamentară românească - Ghid bibliografic* (2004).¹³

Pentru a nu fi redundanți în abordare, vom încerca să parcurgem viața părintelui profesor Liviu Galaction Munteanu prin câteva enumerări lapidare ale faptelor privite, acolo unde a fost posibil, din perspectiva propriilor

⁸ *Ibidem*, pp. 675-682.

⁹ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox român din Cluj-Napoca – schiță istorică* –, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996. Amintim, în aceeași abordare, și articolul Ioan Chirilă, „O fortăreață a consolidării României” – învățământul teologic clujean”, *Tabor* 9, 12 (2011), pp. 50-55.

¹⁰ Ioan Chirilă, „Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – exeget al Vechiului Testament”, în *Anuarul IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai*, Editura Arhiepiscopiei Cluj, Cluj-Napoca, 2000, pp. 37-44.

¹¹ Stelian Tofană, „Profesorul biblist martir Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu și contribuția sa științifică la dezvoltarea teologiei biblice neotestamentare românești”, în *Anuarul IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai*, Editura Arhiepiscopiei Cluj, Cluj-Napoca, 2000, pp. 45-52.

¹² Pr. Silviu Ioan Negruțiu, „Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 – 1961)”, în Pr. Prof. Dr. Stelian Tofană (ed.), *Cercetarea noutestamentară românească - Ghid bibliografic* (Seria Biblică 1), Alma Mater, Cluj-Napoca, 2004, pp. 267-280.

¹³ Pr. Prof. Dr. Stelian Tofană (ed.), *Cercetarea noutestamentară românească - Ghid bibliografic* (Seria Biblică 1), Alma Mater, Cluj-Napoca, 2004.

sale cuvinte așternute pe paginile articolelor publicate în mai multe reviste de specialitate: *Renașterea*, *Viața ilustrată* și *Revista teologică*. Reperul științific va fi redat printr-o aranjare tematică a titlurilor scrise de părințele profesor Liviu Galaction Munteanu.

Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu - reper biografic

Rădăcinile genealogice ale Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu aduc cu ele seva înaintașilor destoinici, nu doar în cele ale muncii zilnice, prin care pâinea cea de toate zilele este primită din mâna lui Dumnezeu, ci și prin implicarea conștientă, plină de responsabilitate pentru mai binele semenilor în Revoluția din 1821.¹⁴ Refugiat în Transilvania, în urma eșecului revoluției, Petru Munteanu (n. la sfârșitul sec. XVIII), străbunicul părintelui Liviu Galaction, își întemeiază o gospodărie în localitatea Cristian, jud. Brașov. Fiul cel mai mare al acestuia, Lazăr (n. 4 august 1824), absolvent al Gimnaziului săsesc din Brașov, este descris ca fiind un om „energic, iute de fire, foarte muncitor... moștenind de la tatăl său... duhul revoluționar”,¹⁵ luptându-se întreaga viață „pentru ridicarea materială a românilor”.¹⁶ Fiul acestuia, Nicolae (22 iunie 1851 – 30 decembrie 1926), descendent pe linie maternă din familia preotului ortodox român din Ghimbov, își desăvârșește studiile atât la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu, cât și la Academia de Drept, dedicându-se educației din învățământul primar.¹⁷ De numele său este legată ridicarea școlii din Cristian, în anul 1898, „reprezentativă pentru acele vremi”.¹⁸ Este anul în care se naște, la 16 mai, cel care va deveni preotul profesor martir Liviu Galaction Munteanu.¹⁹

Tânărul Liviu Galaction Munteanu a avut în chipul tatălui său, ca dascăl, modelul de om puternic, care a transformat suferința și provocările vieții în ocazii de a-și mărturisi nu doar credința sa, ci și preocuparea pentru emanciparea celor pe care i-a slujit de la catedră. Pensionarea prematură de către autoritățile acelor vremuri, în 1909, arderea întregii gospodării în

¹⁴ Vezi detalii despre arborele genealogic al familiei Munteanu, în Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, *Arborele genealogic al Dr. Sergiu Munteanu și a Dr. Lia Drăgănescu [N. Munteanu, copiii Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu]*, f. a., p. 1. Apud. Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 659.

¹⁵ *Ibidem*, p. 660.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Vezi detalii în *Ibidem*.

¹⁸ Acuzat de autoritățile acelor vremuri „pentru naționalismul său și pentru realizările sale în vederea ridicării sătenilor”, este pensionat prematur din învățământ, în 1909. Vezi *Ibidem*.

¹⁹ Părinților pr. Liviu Galaction, Nicolae și Maria, li s-au născut șapte copii, din care doar trei au rămas în viață: Liviu Galaction (n. 1898), Emil (n. 1903) și Veturia (n. 1914); ceilalți patru au trecut la cele veșnice prematur: Melania (n. 1897, doar la câteva luni), Emil (n. 1900, la trei anișori), Cornel (n. 1905, la aceeași vârstă) și Maria (la câteva zile). Vezi detalii în *Ibidem*, pp. 660-661.

1916, după intrarea României în Primul Război Mondial, boala necruțătoare, reluarea activității didactice pentru un an, în 1917, în Râșnov, jud. Brașov,²⁰ au fost evenimente definitorii din viața tatălui său, care au marcat copilăria pr. Liviu Galaction. În 1948, la vârsta de 50 de ani, aducându-și aminte de experiența copilăriei, scria: „în casa părintească, în familie, din fragedă copilărie se pune temelia formării omului de mâine. Este această temelie bună, solidă, pe ea se va putea clădi orice și va rezista; este ea rea, slabă, nu va rezista.”²¹ Astfel, Pr. Profesor Liviu Galaction recunoaște că temelia formării sale s-a zidit în primii ani ai copilăriei petrecute în prezența tatălui său, Nicolae Munteanu.

Amintirea acelor ani, legată de realizarea părintelui său, școala confesională din Cristian, și-a pus amprenta în conștiința celui care, mulți ani mai târziu, înțelege răspunderea aceleiași poveri pentru educarea tinereilor generații: „Eram copil de câțiva anișori când s-a clădit școala primară confesională din satul meu natal... Pe frontispiciul școlii s-a scris cu litere mari cuvintele: *Școala face pe om*. În două decenii, din 80% [de] analfabeți, n-au rămas neștiutori de carte. În două decenii s-a ajuns ca cel puțin 10% dintre copiii absolvenți să urmeze școlile secundare și universitare. În scurta povestire asupra trecutului școlii primare din satul meu văd trecutul apropiat al celor mai multe școli sătești de pe meleagurile locuite de poporul nostru; văd începutul greu din timpuri de obidă al avântului nostru spre lumină.”²²

După absolvirea liceului „Andrei Șaguna” din Brașov (1917)²³ este încorporat la un regiment militar din zona Aradului.²⁴ Iminența trimiterii pe frontul Primului Război Mondial este evitată prin urmarea traseului educațional al părintelui său, la Institutul Teologic-Pedagogic „Andreian” din Sibiu (1917-1920), unde obține și Absolutoriul Teologic.²⁵

În acest context, ne atrage atenția un moment definitoriu pentru restul întregii sale vieți de slujire la altar și catedră. În decembrie 1919, la începutul vacanței de Crăciun, pentru tânărul student din anul doi de la Institutul Teologic din Sibiu, la fel ca pentru mulți alți studenți, provocările unor noi perspective ale vieții l-au determinat să-și dorească a nu rămâne un om „fără inițiativă, fără ambiție, om de nimic”.²⁶ Una dintre cele mai ademeni-

²⁰ *Ibidem*, p. 661.

²¹ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Cei șapte ani de acasă”, *Renașterea* 26, 35-36 (1948), p. 1.

²² Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Un exemplu și un îndemn”, *Viața ilustrată* X, 7 (1943), pp. 1-3.

²³ Cf. Diploma nr. 371/1917. Vezi Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 662.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Cf. Diploma nr. 495/1920. Vezi *Ibidem*.

²⁶ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Un conducător de destine”, p. 310. Provocările pentru tânără generație contemporană noii realități sociale ardelene a fost cauza pentru care, „ușor impresionabilă,

toare cariere, cu orientare înspre „încântătoarea lume din afară, a vegetației, a muntelui, a locului din care concluzionăm existența lui Dumnezeu, ca rezultat al «facerii mâinilor Lui» (Ps 18,1)”,²⁷ era silvicultura.²⁸ După anunțarea părinților referitoare la noua hotărâre și a demersurilor necesare primirii sale la Academia de Silvicultură, și, în același timp, a retragerii actelor de la Teologie, a rămas doar povara anunțării celui care îl făcuse să îndrăgească până atunci idealul misiunii preoțești, profesorul Dr. Nicolae Bălan.²⁹ Întâlnirea care avea să hotărască întregul său destin este descrisă în detalii pe care doar sufletul său, atât de sensibil, le putea percepe: „Luându-mi inima-n dinți, într-o răsufare, [ne relatează pr. L. G. Munteanu] i-am adus la cunoștință hotărârea mea. N-a rămas deloc surprins, după cum mă așteptam, nici n-a încercat să mă convingă să nu părăsesc teologia, nici nu m-a certat pentru ușurința cu care-mi schimb căile vieții. Mi-a vorbit totuși, mi-a vorbit despre viitor. Părea un profet care prin descoperire divină privește în viitor ca într-o carte deschisă. Vorbea despre viitorul națiunii și al statului român, după realizarea idealului unirii. Acest viitor pune pe primul plan al preocupărilor obștești o mulțime de probleme de ordin moral, politic, social, cultural și economic. Chema la muncă serioasă întreaga națiune. Acest viitor mi-a apărut deodată mai puțin trandafiriu decât era înfățișat de entuziasmul libertății abia dobândite. În această opintire generală, Biserica strămoșească își avea rezervată partea ei de contribuție... Pentru toate acestea trebuiau oameni, oameni capabili de jertfe. Și dacă în trecut, în duhul credinței strămoșești s-au format eroii, același duh trebuia să creeze și în viitor pe cei capabili de jertfă pentru interesele obștești. Biserica, în modestia ei, rămânea și pe mai departe școala în care se oțelesc luptătorii de mâine. Și-a încheiat previziunea cu sentința: fericite de cei ce nu se lasă amăgiți de entuziasmul momentului, descifrând marile postulate ale viitorului; și vai de acela, care pentru o clipă de bucurie, scontând cu perpetuarea ei în veș-

ajunsă liberă, voia să rupă orice legături cu trecutul, să pornească pe drumuri noi, închise până atunci în Ardeal. Nu mai voia să știe nimic de ceea ce îmbrățișase până atunci în împrejurări vitrege. Institutul teologic din Sibiu, suprapopulat de studenți până atunci, deodată se golește. Preoția în modesta viață de sat, în mijlocul poporului, cu greul muncii pastorale, nu mai reprezenta nicio ademenire pentru nimeni. Din 50, câți fuseserăm în anul doi, rămăsesem 12 – și zi de zi mai pleca câte unul. Toate hotărârile luate mai înainte, toate planurile pentru viitor, toată dragostea pentru știința teologică și misiunea preoțească, în fața perspectivelor de a ajunge la demnități înalte, în funcții bine retribuite, la o viață mai ușoară și cu mai puține griji, s-au spulberat în vânt.” (*Ibidem.*)

²⁷ Pr. Silviu Ioan Negruțiu, „Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 – 1961)”, p. 268.

²⁸ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Un conducător de destine”, p. 310.

²⁹ Descriind această relație cu Prof. Dr. Nicolae Bălan, prof. L. G. Munteanu spune: „El îmi fusese mai mult decât un profesor. Cu puterea lui de pătrundere, a descoperit în mine aluatul care poate fi frământat în duhul entuziasmului pentru munca în ogorul lui Hristos. El mi-a deschis ochii asupra acestei posibilități viitoare; el mi-a inspirat râvna spre muncă dincolo de trebuințele școlii; el m-a încurajat la primele întipăririi de idei pe hârtie; el mi-a pus în mână lectura aleasă care formează sufletul.” (*Ibidem.*, p. 311.)

nicie, își clădește castele himerice... Cuvintele lui m-au biciuit cu lovituri usturătoare. Mi-am dat seama că are perfectă dreptate. Mi-a dezvelit adevărul în toată goliciunea. Am suferit un moment deziluzia atâtor planuri spulberate în vânt. M-am recules, vindecându-mă complet de boala semenilor... Întâmplarea a fost cea mai hotărâtoare răscruce a vieții mele.”³⁰

Începând cu ultimul an de studenție, se implică activ în asumarea cu seriozitate a rolului său misionar, având statutul de profesor de Religie la diferite școli din Sibiu.³¹ În 1923 se căsătorește cu tânăra Silvia Popa, având împreună trei copii: Didina (n. 1923 - inginer),³² Sergiu (n. 1929 - medic) și Lia (n. 1936 - medic). În același an, 1923, obține doctoratul în teologie la Facultatea de Teologie din Cernăuți.³³ Înaltul nivel academic al pregătirii sale, profesorii aparte care i-au modelat preocupările academice, și-au pus puternic amprenta pe toată activitatea sa științifică, de catedră, începând cu anul 1924.

Astfel, la sinodul eparhial al diecezei Clujului, din mai 1924,³⁴ s-a aprobat actul Consistoriului nr. 2871 referitor la înființarea Academiei Teologice, care, la punctul 5, specifică: „Consistoriul să completeze catedrele prin concurs dându-i-se îndreptățirea de a invita la aceste catedre persoane cu o reputație teologică bine stabilită. Condiția principală este ca profesorii să aibă doctoratul în teologie”.³⁵ Anunțul oficial pentru concurs, hotărât în ședința plenară a Consistoriului Eparhial ortodox român din 17 iunie 1924, nr. 3913-924, precizează deschiderea concursului pentru ocuparea catedrelor de profesori, sistemizate la Institutul Ortodox Român nou înființat în Cluj, printre care și „un post de profesor pentru Isagogie, Exegeză și Arheologia Biblică”.³⁶ În urma susținerii concursului,³⁷ în 8 august 1924, Dr. Liviu Galaction Munteanu este numit cadru didactic la Academia Teologică pentru Isagogie, Exegeză și Arheologie Biblică.³⁸

³⁰ *Ibidem*, pp. 312-313.

³¹ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 662.

³² A decedat în urma unui tragic accident în 1949, la 26 de ani, în munții Făgărașului, „moarte care a marcat adânc întreaga familie”. În același an, soția pr. Munteanu suferă o grea intervenție chirurgicală, urmată de o lungă convalescență. Vezi Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”.

³³ Pr. Prof. I. Bunea, „Preot Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 171; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 662.

³⁴ A fost al patrulea sinod ordinar de la reînființarea Eparhiei Clujului.

³⁵ „Sinodul eparhial al diecezei Clujului”, *Renașterea* 2, 19 (1924), p. 9.

³⁶ Episcop Nicolae Ivan, secretar Laurențiu Curea, „Seminariul nostru teologic - Nr. 3942 Comunicat oficial -”, *Renașterea* 2, 26 (1924), p. 2.

³⁷ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 33.

³⁸ *Ibidem*, p. 34. Deși specialitatea dr. Liviu Galaction Munteanu a fost Studiul biblic al Noului Testament, a suplinit de-a lungul anilor, cu multă competență și Studiul Biblic al Vechiului

Este importantă, în contextul inaugurării festive a Academiei Teologice, afirmația Prea Sfințitul Nicolae Ivan, Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, referitoare la ceea ce v-a urma să dea nota academică și duhovnicească a acestui nou așezământ: „Dacă institutul acesta nu s-a putut deschide într-un palat, sunt mulțămît că îl putem deschide și în acest locaș modest. Am nădejdea în Dumnezeu și în oamenii cu cădere că nu va trece mult și ni se va da puțința să-l așezăm în alt locaș, unde să-și poată împlini chemarea cu mai multă tărie. *Nu localul face însă un institut, ci sufletul care bate într'ânsul*. În acest locaș modest am nădejde să cresc suflete creștine, suflete de apostoli pentru răspândirea razelor de lumină și cultură de la altarele noastre sfinte și creștinești.”³⁹

Într-adevăr, personalitatea Dr. Liviu Galaction Munteanu a fost, alături de toți ceilalți profesori și ierarhi care au slujit la catedră, sufletul Academiei Teologie. Începând cu 8 septembrie 1924, Pr. Dr. Liviu Galaction Munteanu a fost desemnat pentru studiile biblice, Studiul Vechiului Și Noului Testament.⁴⁰ Tot atunci, Dr. Liviu Galaction Munteanu a fost numit și în funcția de secretar al Institutului Teologic din Cluj.⁴¹

Se cuvine să amintim, în acest context, descrierea pe care i-a făcut-o personalității sale, cel care i-a fost unul din ucenicii săi, mai apoi coleg de catedră, împreună liturghisitor și împreună tovarăș de suferință, în anii grei de închisoare, pentru Hristos, Pr. Prof. Ioan Bunea: „Cursul lui era solemn... la examene dovedea o exigență deosebită, nefăcând pogorăminte celor delăsători și certați cu disciplina,... cântărea cu deosebită obiectivitate și spirit de dreptate pregătirea studenților săi. Era profesorul cu conștiința vie a răspunderii pentru pregătirea viitorilor slujitori ai Bisericii”.⁴²

Hirotonirea sa ca preot duhovnic al Academiei, în 17 februarie 1927,⁴³ de către P.S. Episcop Nicolae Ivan, a încununat cursurile de la catedră cu însuflețitoare predici atât pentru studenții teologi, cât și pentru credincioșii eparhiei.⁴⁴

Testament. Vezi Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 663.

³⁹ „Inaugurarea festivă a institutului teologic”, *Renașterea* 2, 50 (1924), p. 6.

⁴⁰ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 38. La disciplina Studiul Noului Testament au fost stabilit următoarele cursuri: Introducere în Testamentul Nou – 3 ore săptămânal, Exegeza Noului Testament și limba greacă – 3 ore săptămânal pentru anul II. Vezi *Ibidem*, p. 37.

⁴¹ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 38.

⁴² Vezi Ioan Bunea, *Mărturisire*, lucrare în manuscris, f.a., 3p. Apud. Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 663.

⁴³ A fost preot duhovnic al Academiei până în 1928. Vezi Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 188.

⁴⁴ Vezi detalii la Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 663. Calitățile sale manageriale și-au dovedit utilitatea în slujirea multor preoți

Începând cu anul 1925, Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu se remarcă și în domeniul cercetării și al publicisticii. Preocupările biblice, vechi și nou testamentare, au fost însoțite de o abordare academică, cu studii de specialitate de ultimă oră, atât din spațiul ortodox, cât și cel catolic și protestant. Activitatea sa științifică începe cu o serie de articole, în foileton, – dedicate apologiei referitoare la argumentele din izvoarele iudaice și păgâne despre existența și lucrarea Mântuitorului Iisus Hristos – care vor constitui conținutul de bază al unor viitoare cărți.⁴⁵

În fața tendințelor ateiste specifice secolului XX, în care Mântuitorul nu era văzut decât ca o creație a minții umane, Pr. Prof. Liviu Galaction Munteanu îndemna prin lucrările sale științifice la o atitudine fermă: „răzvrătire” în fața afirmațiilor reprezentanților seculari, prin „coborârea lui Iisus în mijlocul nostru și de a-L cunoaște cât mai bine”. Cunoașterea propusă era clar una apologetică: „să-L cunoaștem cercetând”.⁴⁶ Iar cercetarea propunea cunoașterea atât a lucrărilor antice ale lui Tacit, Suetoniu, Philo, Flaviu Iosephus, ale Talmudului, ale părinților bisericești, cât și ale cercetătorilor contemporani, cu perspective contradictorii.⁴⁷

În același timp, scrierile sale științifice pun accentul și pe partea duhovnicească, în special pe curăția sufletului celui care dorește să trăiască în ascultare de Dumnezeu.⁴⁸ Bun psiholog, el îndeamnă la aprofundarea „firii lucrurilor, chiar și a celor mai simple”, la asumarea unei responsabilități pentru a converti „cu adevărat moralicește fie și numai un semen de-al nostru”. Astfel, anticipând parcă finalul carierei sale didactice și preoțești, în lumina ascultării și urmării Mântuitorului Iisus Hristos, scria în 1926: „Drumul spre moartea pe cruce, nu este altceva decât cea din urmă desăvârșire a unei pilde; care stăpânește viața omenească în întregime și o luminează... Oricine privind obiectiv jertfa Mântuitorului poate constata că aici nu-i vorba numai de triumful unui erou ce moare, ci de jertfa adusă din iubire față de oameni, cu tendința de a readuce sufletul omenesc căzut, la adevărata-i viață”.⁴⁹

din Cluj cu planuri pentru construirea de caselor parohiale. Vezi detalii la Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 176; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 663.

⁴⁵ Vezi detalii în secțiunea „Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu - reper științific” din studiul prezent.

⁴⁶ Dr. L. G. Munteanu, „Iisus Hristos”, *Renașterea* III, 46 (1925), pp. 4-5.

⁴⁷ Dr. L. G. Munteanu, „Iisus Hristos”, *Renașterea* III, 47 (1925), pp. 3-6; Dr. L. G. Munteanu, „Iisus Hristos”, *Renașterea* III, 49 (1925), pp. 4-5.

⁴⁸ „Curățenia sufletului nostru trebuie să fie cel mai dulce leagăn în care să primim pe Fiul lui Dumnezeu. Ori preferăm disprețul celui ce s-a jertfit pentru noi în locul bucuriei?” Vezi, Dr. L. G. Munteanu, „Rugăciunea”, *Renașterea* III, 52 (1925), pp. 2-3.

⁴⁹ Dr. L. G. Munteanu, „Pregătirea propedeutică și psihologică pentru posibilitatea aprofundării Noului Testament”, *Renașterea* IV, 14 (1926), pp. 5-7.

Cunoscător al problemelor pastorale, Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu vede dincolo de propaganda imediată a sectarilor în biserica strămoșească, un pericol mai mare al unei alte forme de propagandă sectară: „Propaganda sectară făcută în mijlocul poporului de rând sub un alt aspect se face și în mijlocul tinerimii intelectuale. În numele științei se strecoară o seamă de broșuri cari au menirea să spulbere și ultima rămășiță de credință din sufletele tinere, cari abia s-au apropiat de focul științei.” El observă că „în multe centre culturale ale românismului, Dumnezeu a fost înlocuit cu rațiunea, morala creștină cu morala rațională – dacă poate fi numită morală –. Dumnezeu e detronat. Pentru reprezentanții acestui curent la modă (...) nu este ceva neadmisibil actul împlinit în Rusia (...) de a [se] ridica statuie mișeliei omenești, reprezentată prin persoana lui Iuda, din contră este un act antiuman, cel întreprins de autoritățile Americane, de a trage la răspundere pe un individ care publice se fălește cu necredința în Dumnezeu.”⁵⁰ Curajul de a critica atitudinea autorităților sovietice față de drepturile religioase ale omului – confirmând ceea ce scria tot în anul 1926: „adevăratul urmaș al lui Hristos, pășește spre adevăr” –, cu siguranță nu a fost iertat de regimul comunist din țara noastră.⁵¹

Pe deplin conștient că frumusețea caracterului tânărului universitar se formează nu doar în individualitatea lui duhovnicească și experiența vieții, ci și prin educație, Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu a avut un îndemn constant: „în educație un rol chiar mai important decât profesorii noștri au fără îndoială cărțile citite”.⁵²

Buna cunoaștere a realității sociale, a celei pastorale, dar și calitățile sale manageriale au fost apreciate atunci când a fost ales să conducă destinele Institutului Teologic din Cluj, atât ca rector, apoi ca decan, în două etape (1937-1943 și 1946-1952).⁵³ În anul 1937 a supliniș și catedra de Teologie Fundamentală.⁵⁴

Implicat în formarea noilor generații, în anii Celui de-al Doilea Război Mondial, deplânge public starea de criză pe care politicienii și interesele lor

⁵⁰ Dr. L. G. Munteanu, „Biblia și viața reală”, *Renașterea* IV, 23 (1926), pp. 1-2.

⁵¹ Dr. L. G. Munteanu, „Principiul de viață în societatea omenească”, *Renașterea* IV, 48 (1926), p. 2.

⁵² Dr. L. G. Munteanu, „Literatura beletristică în educație”, *Renașterea* V, 1 (1927), pp. 4-6. Autorul constată că „într-un singur an de zile zeci de feluri de a privi lumea, le primim și le îngropăm. În galopul ideilor cari se succed într-un timp relativ scurt, nici nu ne dăm seama cât de mult suntem conduși de lectura zilnică. Dacă la un om deplin format se poate observa această oscilație de idei și manifestări, ce poate fi la un tânăr care se formează? În fiecare an își formulează atâtea idealuri câte cărți citește”.

⁵³ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 664.

⁵⁴ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 38.

au adus-o peste tinerii țării noastre: „într-o lume fără ideal vrednic de urmat, de amărăciune și sărăcie, tineretul nu-și găsește punctul de sprijin pentru a se forma în spiritul moral al înaintașilor”. Cei responsabili de această criză se constituie în chipul, pe care Pr. Liviu Galaction Munteanu l-a definit ca „șefoman”: „Lipsa criteriilor morale de selecționare a valorilor conducătoare creează tipul șefomanului de după război. Șefomanul este omul foarte des întâlnit în toate păturile sociale. El critică orice inițiativă, găsește numai rău în jurul său și se consideră singur capabil de directive bune, de acțiuni salvatoare. În supraprețuirea capacității lui pretinde pur și simplu locurile de conducere. Nu se asociază nici unei idei, nu contribuie cu nimic la o direcție bună. Iar dacă dorința nu-i este satisfăcută, reacționează punând piedeci. Preferă distrugerea decât să-și înfrâneze ambițiile. E cel mai periculos element social, mai cu seamă când se bucură de o oarecare popularitate. Când este satisfăcut, devine tiran, când nu, e un veșnic nemulțumit.”⁵⁵

Acestei realități sociale, Pr. Profesor L. G. Munteanu i-a observat implicațiile imediate în spațiul universitar: „Universitatea n-a făcut altceva decât instrucție, în cadrul mai îngust sau mai larg al programului, neglijând complet partea educativă. Între profesori și studenți, în afară de cursuri și examene, n-a fost nici o legătură. Tinerii smulși din atmosfera satelor și orașelor de provincie, din atmosfera familiară, în centrele universitare au fost lăsați la voia întâmplării. Mediul viciat al orașului mare însă este cel mai rău pedagog pentru un tânăr în formare. Urmarea am văzut-o: o generație tânără viciată, capabilă de cele mai nedemne fapte. Orice s-ar spune – cinematograful cu 50% din filmele lui imorale, cu alte 20% filme de propagandă politică; literatura cu romane obscene; ziarele cari descriu pe larg scandalurile, furturile, crimele, neinserând nicio faptă bună, un gest nobil – nu pot educa tineretul nostru în sensul dorit.”⁵⁶

Un pericol și mai mare pentru cei educați pe băncile Universității – cu implicații naționale – pe care Pr. Liviu Galaction Munteanu l-a sesizat foarte bine era „politicianizarea tineretului”: „Lăcomia după putere a politicienilor de meserie, a forțat porțile sufletelor în formare pentru propaganda atâtor idei politice. În vânatoarea lor după voturi, politicienii nu și-au dat seama de răul care-l fac națiunii, înglobând studențimea în partidele politice. Clubul politic, cu toate *șurubăriile* lui electorale, a nimicuit în sufletele tinere orice râvnă de învățătură, și ultima iluzie de cinste, moralitate în viața publică. Tineretul, ajuns la convingerea că ceea ce prin muncă nu se poate câștiga este atât de ușor de câștigat prin cortesuri politice, a lăsat cartea, a lăsat viața ordonată și de disciplină, încadrându-se cu trup și suflet în poli-

55 Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Criza tineretului nostru universitar”, *Viața ilustrată* VII, 2 (1940), pp. 8-11.

56 *Ibidem*.

tică. Își face ucenicia în lumina celor mai detestabile exemple. Apoi, orbit de ușurătatea succesului, maeștrii îi sunt un balast, pornește la acțiune pe cont propriu. A văzut făurindu-se atâtea programe politice, a pășit de atâtea ori înaintea electorilor – de ce n-ar fi el dirigitorul, de ce n-ar obține el încrederea unui popor de atâtea ori amăgit?”⁵⁷

Doar în lumina acestor convingeri critice putem înțelege devoțiunea Pr. Prof. Liviu Galaction Munteanu de a rămâne mai departe, după actul Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, alături de episcopul Nicolae Colan în a conduce destinele tinerilor teologi,⁵⁸ dar și ale credincioșilor din eparhia clujeană. El a fost unul din cei doi profesori rămași la catedre,⁵⁹ slujind atât ca rector al Academiei Teologice, cât și ca și consilier onorific în cadrul Consistoriului Episcopiei Clujului.⁶⁰ În această perioadă publică multe din articolele, studiile și cărțile sale. Amintim doar cărțile din nou înființata colecție „Cărțile vieții”, despre care Pr. Prof. Liviu Galaction Munteanu spunea că a conținut „volumașe de știință teologică popularizată”:⁶¹ Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1940, 132 p.; Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1941, 339 p.; *Compendiu de „Introducere în Noul Testament” după Cursurile prof. Dr. G. L. Munteanu*, Academia Teologică Ortodoxă Română din Kolozsvár-Cluj, 1941, 248 p.; Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942, 246 p.; Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1943, 248 p.; Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Petru*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1944, 203 p..

Referitor la această perioadă grea din viața Bisericii și a neamului, dar și la greutatea tipăririi cărților, P.S. Episcop Nicolae Colan afirma: „pentru gospodărirea sufletească am mai trimis la prodoveduire și alte cărți pe care le-am scos cu mari sacrificii”.⁶² Iată și cuvintele pline de emoție ale fiicei

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Părintele Munteanu scria în 1943: „Vremurile de azi sunt grele, nu numai prin jertfele de viați omenеști pe cari le pretind, nu numai prin răspunderea care apasă pe umerii noștri, ci și prin datoria care o avem față de tinerele vлăstare”. Vezi Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Un exemplu și un îndemn”, pp. 1-3.

⁵⁹ Vezi Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Patru ani de apostolat ortodox român dincolo de Feleac”, *Revista Teologică* 3-4 (1945), p. 157.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 158.

⁶¹ *Ibidem*, p. 160.

⁶² N. Vasîu, „În Ardealul cedat Ungariei nu sunt școli românești”, *Renașterea (Alba Iulia)* XIX, 23 (1941), pp. 1-2.

părintelui Munteanu, Lia Munteanu Drăgănescu, despre aceeași perioadă: „Decizia tatălui meu de a rămâne sub ocupație maghiară, cu toate consecințele de rigoare, în timp ce majoritatea românilor se refugiau grăbiți, dincolo de granița vremelnic trasată, o văd astăzi, ca un act de mare curaj și consecvență, ceea ce de altfel îl caracterizau.” „Mi s-a întipărit însă puternic în memorie durerea resimțită de părinți în timpul *prigoanei hortyste* împotriva evreilor. Știu că tata a contribuit la înscrierea la Academia Teologică a trei tineri evrei și, în acest fel, la trecerea lor peste graniță, până la Sibiu, scăpându-i de la deportare și de la o moarte aproape sigură”.⁶³

În noua atmosferă ce urma să fie eliberată de sub ocupația hortystă, Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu își va face din nou auzită vocea sa profetică la adresa societății, dovedind un spirit lucid: „Vai de societatea în care intră dihononia neînțelegerii: e ca o haină de care trag toți în toate părțile, se destramă, se risipește, lăsând în urmă dușmăanii și conflicte cari se perpetuează generații de-a rândul. Unitatea și înfrățirea lor este o condiție de existență și afirmare. Fărâmițarea le va fi începutul pieiri. Și nimeni să nu uite, că fiecare din noi, azi, este angajat în făurirea celei mai mari epoci istorice din câte a cunoscut lumea, cu consecințe uriașe pentru noua ordine de mâine.”⁶⁴

Vocea d-nei Lia Munteanu Drăgănescu, referitor la aceeași perioadă, aduce la lumină noi provocări pentru părintele Liviu Galaction Munteanu: „În 1944, la înaintarea trupelor sovietice pe frontul din apus, casa ne-a fost temporar ocupată și folosită întâi ca secție de chirurgie, apoi cantină a trupelor rusești, perioade în care, în vâltoarea războiului, o parte a lucrurilor din casă ne-a fost efectiv spulberată.” „Sfârșitul războiului și bucuria revenirii Transilvaniei de Nord în hotarele firești, dorința de a reînvia în Cluj viața culturală, îngropată în timpul celor patru ani, a născut multe inițiative entuziaste, printre altele și cea a înființării celor două licee ortodoxe (*Simion Ștefan* și *Doamna Stanca*) inclusiv a construcției clădirii din Str. Avram Iancu, a liceului de fete, pentru care tata, pe lângă inițiativă, și-a pus tot sufletul și toată priceperea sa spre a pune bazele unor școli de elită.”⁶⁵

În 28 octombrie 1945, în cadrul primei adunări eparhiale după tragicele evenimente ale anilor de ocupație, P. C. prot. Dr. L. G. Munteanu a fost hirotonit într-un stavrofor.⁶⁶

O dată cu preluarea puterii în România de către noul regim comunist ateu, vocea părintelui Munteanu a pledat tot mai clar în privința necesității

⁶³ Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”.

⁶⁴ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Unitate și fărâmițare”, *Viața ilustrată* XI, 2 (1944), pp. 1-2.

⁶⁵ Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”.

⁶⁶ C(iuș T.), „Desbaterile Adunării Eparhiale”, *Renașterea* XXIII, 6 (1945), p. 1.

aprofundării vieții religioase și pătrunderii culturii românești cu ortodoxia: „să nu ne facem iluzia că suntem în ajunul convertirii tuturor cărturarilor, nici să nu ne așteptăm că filosofia contemporană cu drapele falfăitoare se va reîntoarce în tabăra bisericii. Dezorientarea în cercurile culturii atee, ca condiție negativă de revenire la cultura ortodoxă, în orice caz trebuie folosită. Momentul obligă la o muncă neîntârziată de aprofundare a vieții religioase, de creare a cât mai multor personalități în viața cărora să se îmbine fericit ortodoxia cu cultura, evident nu printr-o izolare de lume, ci printr-o pătrundere a ei. Cu fiecare nou reprezentant al culturii ortodoxe, situația ortodoxiei este covârșitor întărită, în tendința de încreștinare a culturii.”⁶⁷

În același timp, cuvintele sale vii au pledat și pentru implicarea hotărâtoare a Bisericii în noul context: „Marile transformări sociale pun biserica în fața atâtor noi probleme pe care trebuie să le rezolve cât mai bine, cât mai neîntârziat. Biserica creștină, în general, și cea ortodoxă, în special, nu poate rămâne pasivă, renegându-și astfel unul dintre rosturile fundamentale ale existenței ei în lume. Se biserica înțelege acest imperativ al vremii, după măsura râvnei și înțelegerii conducătorilor ei.”⁶⁸

Tot mai mult, în 1948, afirmațiile sale devin anticipative față de ceea ce era inevitabil să se producă în următorii 10 ani: „O lume conștient aservită răului, care urăște binele, urăște pe Dumnezeu, urăște acțiunea lui mântuitoare. Cine ia sarcina apostoliei nu-și mai aparține sieși, este al lui Hristos, precum Hristos Însuși pentru mântuirea lumii pe sine s-a jertfit... Misionarul lui Hristos, luptătorul pentru triumful binelui în lume, nici un moment să nu-și închipuie că strădania lui este zadarnică, puterea lui Dumnezeu fiind cu el. Cine poate fi împotriva Lui? Nereușita momentului este o aparență înșelătoare.”⁶⁹

În anul 1949, ca urmare a inițiativei cadrelor didactice din Institutul Teologic clujean, se decide alcătuirea unui *Lexicon Teologic Ortodox Român*, împreună cu Institutele din București și Sibiu. Acesta este aprobat de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în februarie 1950. S-au ales un număr de 40000 de termeni teologici după lexicoane străine ortodoxe, catolice și protestante. În alcătuirea secțiunii biblice, un rol important l-a avut Pr. Prof. Liviu Galaction Munteanu.⁷⁰

Sunt interesante de amintit cuvintele sale de la Deschiderea cursurilor de îndrumare preotească din 1949. Hotărârea de a forma noile generații de preoți pentru misiunea în noua societate a fost abordată cu multă înțelep-

⁶⁷ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Cultură și Ortodoxie”, *Renașterea* XXIV, 11 (1946), pp. 2-3.

⁶⁸ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „La propovăduire”, *Renașterea* XXV, 38-39 (1947), pp. 1-2.

⁶⁹ Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Apostolatul creștin”, *Renașterea* XXVI, 15-16 (1948), pp. 1-2.

⁷⁰ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 120.

ciune: „Pe planul vieții sociale suntem la o răscruce de drumuri. Din frământarea celor două războaie, masele largi ale popoarelor au ajuns la conștiința drepturilor lor de a duce o viață mal bună. Ele vor o nouă ordine în care să nu mai fie deosebire de la om la om, în care să nu mai fie exploata-tori și exploatați... Biserica noastră nu poate rămâne în afara acestei revo-luții sociale. Nu poate rămâne pasivă. De aceea preotul de astăzi trebuie să cunoască realitățile vieții. Faceți astăzi o jertfă, dar ea este în folosul P. C. Voastre, al Bisericii și al neamului. E greu desigur să-ți lași familia și gos-podăria acum în vremea lucrului de toamnă, dar folosul ce-l veți avea, ca și binele Bisericii merită această jertfă. Veți asculta 48 de teme teologice și politice. Mulți preoți au rupt contactul ca cartea odată cu terminarea teo-logiei, din pricina gospodăriei pe care au purtat-o sau a necazurilor ce i-au copleșit, sau din pricina izolării în care au trăit. Aveți cu toții o bogată expe-riență pastorală, care trebuie turnată în forme noi. Problemele sociale tre-buie să le cunoașteți sub raportul ideologic, căci ele se pot pune de acord cu problemele Bisericii... Preoții cari au făcut aceste cursuri s-au descurcat mai ușor pe teren social. Examenul de la sfârșit va fi o convorbire, dar fiți atenți, luați înseamnări, munciți serios, căci veți reveni la cursuri peste 2 - 3 ani și vi se vor pune și alte probleme.”⁷¹

Din nou, cuvintele d-nei Lia Munteanu Drăgănescu sunt grăitoare pen-tru viața părintelui Munteanu în această perioadă: „Viața sa era de o rigoare extraordinară, bine drămuțată între familie, catedră și hobby-ul său, devenit atunci necesitate, grădinaritul și pomicultura. Studia, scria mult, își pregă-tea cu temei cursurile, lucrările, predicile, conferințele”.⁷² Unul din articolele sale revelatoare în această privință este: Pr. Prof. L. G. Munteanu, *Sfântul Apostol Pavel – muncitor cu brațele*, în „Studii Teologice”, 3 (1951), nr. 7-8, pp. 430-436. Studiul vorbește despre muncă și importanța ei în viața creș-tină, ca împlinire a voinței și puterii dumnezeiești, ca mijloc de exprimare a iubirii de aproapele și ca mijloc de luptă împotriva răului.

În 1951-1952, rectorul Liviu Galaction Munteanu trăiește drama des-ființării abuzive a Institutului Teologic Universitar din Cluj. ⁷³ În 5 iunie 1951 este vizat și dânsul, alături de toți ceilalți profesori, conferențieri, lec-tori și asistenți ai Institutului, printr-o circulară de la Ministerul Cultelor, că „deținătorii de cărți, broșuri, extrase, reviste în bibliotecile lor sau depo-zit, tipărite înainte de 1948 în cantități mai mari cu conținut în parte sau

⁷¹ Olimpiu T. Bucin, „Deschiderea cursurilor de îndrumare preotească, seria a V-a”, *Renașterea* XXVII, 41-42 (1949), p. 2.

⁷² Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”.

⁷³ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, p. 124.

total necorespunzător vor face o declarație până la 12 mai, orele 12, în care se vor arăta autorul cărții, titlul cărții, anul apariției, editura sau tipografia, numărul de pagini și numărul de exemplare al fiecărei cărți sau broșuri. Se va declara și calitatea în care dețin aceste cărți sau broșuri autor, editor, proprietar, depozitar, depunând odată cu declarația și câte un exemplar din fiecare carte sau broșură.”⁷⁴ Exodului cărților și desființării Institutului îi urmează un alt exod, în vara anului 1952: „am fost evacuați din propria casă, [își amintește d-na Lia Munteanu,] într-un termen fulger de 48 de ore și fără vreun temei legal.”⁷⁵ „Amăgit la început că va primi catedra de Studiul Noului Testament la unul din Institutele Teologice rămase încă la Sibiu sau București, în cele din urmă după câteva *mașinații* bine ticluite, este *exilat* la Bistrița ca simplu preot-paroh. Socrul și eruditul profesor nu se dă bătut nici în această nouă postură. Prin predicile de înaltă ținută, prin conduita sa morală, prin puterea de a dezvălui lumii tainicele căi ale credinței și ale cunoașterii, cucerește curând noi și noi credincioși, într-un profund contrast cu ideologia noului regim instaurat.”⁷⁶

După o perioadă de 6 ani, Pr. Prof. Liviu G. Munteanu a fost numit la 1 iunie 1958 în postul de vicar administrativ al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului. La numai câteva luni i se înscenează un proces politic sub acuzația falsă și nedovedită, de a fi dorit să introducă religia în școală, faptă echi-valată de partidul comunist ca fiind „crimă de uneltire contra ordinii sociale”. Este deferit justiției, iar în urma unei apărări formale este condamnat (conform art. 209 C.P.) la 17 ani temniță grea, iar după recurs, la 8 ani închisoare corecțională și confiscarea totală a averii personale. Pe parcursul detenției nu a avut dreptul să primească pachete sau să-și vadă familia. Ca o ultimă lovitură din partea regimului comunist, la proces este fals informat că fiul său s-a sinucis și fiica sa a fost exmatriculată din facultate. S-a îmbolnăvit grav, făcând o ocluzie intestinală; a fost operat cu mare întârziere, nepermițându-i-se familiei să-l viziteze.⁷⁷

*

Scopul acestui studiu a fost să ne redeschidă inima, încă o dată, spre părintele și dascălul care, prin cuvântul și fapta sa, a deschis provocări nu doar pentru cele 27 de generații de absolvenți teologi ai Academiei și Institutului Teologic din Cluj, ci și pentru credincioșii Bisericii Ortodoxe pe

⁷⁴ *Ibidem*, p. 125.

⁷⁵ Alexandru Moraru, „Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al Neamului”, p. 35.

⁷⁶ Lia Munteanu Drăgănescu, „Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu -Galaction Munteanu”.

⁷⁷ Detalii despre proces vezi la Alexandru Moraru, „Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al Neamului”, pp. 15-36; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, pp. 659-694.

care i-a păstorit în 34 de ani de slujire preotească. A fost o provocare și un model de seriozitate și de dăruire totală atât pentru generațiile de părinți profesori, colegi de catedră, cât și pentru vlădicii ardeleni sub a căror păstorie a făcut ascultare în slujire, până la capăt. Anii vieții sale, care au culminat cu perioada de detenție din 1958-1961 sunt ani în care Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu le-a încredințat studenților din Academie și credincioșilor din parohia sa nu numai învățătura, ci și exemplul vieții sale: pilda.⁷⁸

Contemporan cu marile evenimente care au marcat istoria neamului românesc și a ființei naționale din secolul XX, s-a implicat pe deplin în a-și împlini mandatul ca om, ca un profund creștin și ca unul care a iubit până la moarte atât pe cei dragi ai familiei sale, cât și pe semenii săi. Suflul celui ce a fost de două ori părinte – îndurerat în suflet și în trup până la moarte pentru destinul copiilor săi, implicat cu o asumare totală a responsabilității, împreună cu părintele profesor Ioan Bunea, pentru catehizarea credincioșilor eparhiei – nu poate și acum decât să mijlocească cu rugăciunea sa, așa cum a mijlocit cunoașterea de Dumnezeu, ca dascăl și preot, întreaga viață.

Exterminat fizic și psihic, lipsit de orice îngrijire medicală, a rămas singur între Dumnezeu și sfinții Săi, pe de-o parte, și ființele umane golite de fărâma îndumnezeirii, care l-au târât în beciurile umede, reci și întunecoase ale „Securității” din Cluj, Gherla și Aiud.⁷⁹ Deși înfrânt aparent în trup, aruncat în urma morții într-o groapă „fără nume”, „moartea (l)ui este tot atât de supraomenească, precum fu și viața (l)ui”. Parcă mai mult ca oricând, cuvintele Sf. Apostol Pavel îi sunt atât de proprii: „Acum mă bucur de suferințele mele pentru voi, și’n trupul meu împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos pentru trupul Său, adică Biserica, al cărei slujitor am devenit în virtutea economiei lui Dumnezeu ce mi-a fost dată pentru voi, aceea de a plini cuvântul lui Dumnezeu” (Col 1,24-25).

Într-adevăr, „omul deosebit, eroul”, așa cum aminteam la începutul acestui studiu, se regăsește pe deplin în personalitatea Pr. Prof. martir, Dr. Liviu Galaction Munteanu.

Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu - reper științific

Activitatea științifică a Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu însumează 17 cărți, 10 studii și 282 articole. În cele ce urmează am încercat o aranjare tematică a titlurilor. Acolo unde o temă cuprinde atât cărți, cât și

⁷⁸ Dr. L. G. Munteanu, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj-Napoca, 1938, p. 6.

⁷⁹ Vezi mărturia d-nei Dr. Lia Drăgănescu, în Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Un martir brașovean: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu”, p. 694; Alexandru Moraru, „Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al Neamului”, p. 36.

studii și articole, ele sunt aranjate în ordinea: (1) cărți – cu autorul specificat; (2) Studii și (3) articole, delimitate printr-un asterix. Amintim că o parte din articolele Pr. Prof. L. G. Munteanu au apărut în foileton. Am ales, în acest context, să păstrăm titlul fiecărui articol, specificând foiletonul, acolo unde este cazul, într-o notă de subsol.

1) *VECHIUL TESTAMENT – ISAGOGIE/CRITICĂ: 6 cărți, 1 studiu, 62 articole*

Dr. L. G. Munteanu, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929, 168 p.⁸⁰

Dr. L. G. Munteanu, *Vechiul Testament și Creștinismul*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1937, 62 p.⁸¹

Dr. L. G. Munteanu, *Vechiul Testament și Pentateuhul*, Cluj, 1937, 62 p.⁸²

Dr. L. G. Munteanu, *Pentateuhul în fața criticii moderne*, Cluj, 1937, 57 p.⁸³

Dr. L. G. Munteanu, *Paradisul biblic. Căderea protopărinților în păcat. Studiu exegetic*, Cluj, 1940, 148 p.⁸⁴

Dr. L. G. Munteanu, *Compendiu de Introducere în Vechiul Testament*, Cluj, f.a., manuscris dactilografiat.⁸⁵

⁸⁰ Vezi recenzia: Prof. N. Neaga, „Istoria creațiunii în lumina cercetării științifice, de dr. G. L. Munteanu, Cluj, 1929, 168 p. + 2 tabele”, *Revista Teologică* 19, 11 (1929), pp. 352-353. Volumul cuprinde cele 21 de articole publicate în foileton: Dr. G. L. Munteanu, „Creațiunea lumii”, *Renașterea* VII (1929) nr. 11, pp. 4-6; nr. 12, pp. 4-5; nr. 13, pp. 3-5; nr. 14, pp. 3-5; nr. 15, pp. 3-6; nr. 16, pp. 3-5; nr. 17, pp. 4-6; nr. 18, pp. 4-7; nr. 19, pp. 3-7; nr. 20, pp. 3-4; nr. 21, pp. 3-5; nr. 21, pp. 3-4; nr. 22, pp. 2-5; nr. 23, pp. 4-5; nr. 24, pp. 2-4; nr. 25, pp. 3-4; nr. 28, pp. 3-6; nr. 29, pp. 4-5; nr. 30, pp. 2-4; nr. 31-32, pp. 3-6; nr. 33-34, pp. 3-6.

⁸¹ Cartea cuprinde retipărirea celor 8 articole publicate în foileton: Dr. G. L. Munteanu, „Vechiul Testament și creștinismul”, *Renașterea* XV (1937) nr. 13, pp. 2-5; nr. 14, pp. 2-3; nr. 15, pp. 2-3; nr. 16, pp. 2-3; nr. 20, pp. 2-3; nr. 21, pp. 2-5; nr. 24, pp. 2-3; nr. 36, pp. 2-3.

⁸² Vezi recenzia: N[icolae] N[eaga], „Dr. L. G. Munteanu, Vechiul Testament și Pentateuhul, Cluj, 1937, 62 p.”, *Revista Teologică* 27, 12 (1937), p. 492.

⁸³ Vezi recenzia: Prof. dr. Nicolae Neaga, „Dr. L. G. Munteanu, Pentateuhul în fața criticii moderne; studiu introductiv, Cluj, 1937, 57 p.”, *Revista Teologică* 28, 2 (1938), pp. 76-77. Cartea a urmat publicării studiului: Dr. L. G. Munteanu, „Pentateuchul în fața criticii moderne - Studiu introductiv”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1935-1937)*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj-Napoca, 1937, pp. 33-89.

⁸⁴ Vezi recenzia: Prof. dr. Nicolae Neaga, „Dr. L. G. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ortodoxă Romană din Cluj, Paradisul biblic, Cluj, 1940”, *Revista Teologică* 31, 9-10 (1941), pp. 446-447. Volumul cuprinde atât cele 12 articole apărute în foileton: „Locul de reședință al primilor oameni”, *Renașterea* XVII (1939) nr. 8, pp. 2-3; nr. 9, pp. 2-3; nr. 13, pp. 2-3; nr. 14, pp. 2-3; nr. 15, pp. 4-5; nr. 16, pp. 2-3; nr. 17, pp. 2-3; nr. 18, pp. 2-3; nr. 19, pp. 2-3; nr. 21, pp. 2-3; nr. 23, pp. 2-3; nr. 24, pp. 2-3; cât și cele 16 articole apărute, de asemenea, în foileton: „Căderea protopărinților în păcat”, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 3, pp. 2-5; nr. 4, pp. 2-3; nr. 5, pp. 2-3; nr. 6, pp. 2-3; nr. 8, pp. 2-3; nr. 9, pp. 2-3; nr. 11, pp. 2-3; nr. 13, pp. 2-3; nr. 15, pp. 2-3; nr. 16, p. 2; nr. 17-18, pp. 2-3; nr. 25, pp. 2-3; nr. 24, pp. 2-3; nr. 26, pp. 2-3; nr. 29-30, pp. 2-3, nr. 31-32, p. 2.

⁸⁵ Un exemplar se află în posesia Dr. Sergiu Munteanu, fiul Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu. Vezi Alexandru Moraru, „Viața și activitatea Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii

*

„Pentateuchul în fața criticii moderne - Studiu introductiv”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1935-1937)*, Cluj, 1937, pp. 33-89.

*

- „Creațiunea lumii” I, *Renașterea VII* (1929) nr. 11, pp. 4-6.
„Creațiunea lumii” II, *Renașterea VII* (1929) nr. 12, pp. 4-5.
„Creațiunea lumii” III, *Renașterea VII* (1929) nr. 13, pp. 3-5.
„Creațiunea lumii” IV, *Renașterea VII* (1929) nr. 14, pp. 3-5.
„Creațiunea lumii” V, *Renașterea VII* (1929) nr. 15, pp. 3-6.
„Creațiunea lumii” VI, *Renașterea VII* (1929) nr. 16, pp. 3-5.
„Creațiunea lumii” VII, *Renașterea VII* (1929) nr. 17, pp. 4-6.
„Creațiunea lumii” VIII, *Renașterea VII* (1929) nr. 18, pp. 4-7.
„Creațiunea lumii” IX, *Renașterea VII* (1929) nr. 19, pp. 3-7.
„Creațiunea lumii” X, *Renașterea VII* (1929) nr. 20, pp. 3-4.
„Creațiunea lumii” XI, *Renașterea VII* (1929) nr. 21, pp. 3-5.
„Creațiunea lumii” XII, *Renașterea VII* (1929) nr. 21, pp. 3-4.
„Creațiunea lumii” XIII, *Renașterea VII* (1929) nr. 22, pp. 2-5.
„Creațiunea lumii” XIV, *Renașterea VII* (1929) nr. 23; pp. 4-5.
„Creațiunea lumii” XV, *Renașterea VII* (1929) nr. 24, pp. 2-4.
„Creațiunea lumii” XVI, *Renașterea VII* (1929) nr. 25, pp. 3-4.
„Creațiunea lumii” XVII, *Renașterea VII* (1929) nr. 28, pp. 3-6.
„Creațiunea lumii” XVIII, *Renașterea VII* (1929) nr. 29, pp. 4-5.
„Creațiunea lumii” XIX, *Renașterea VII* (1929) nr. 30, pp. 2-4.
„Creațiunea lumii” XX, *Renașterea VII* (1929) nr. 31-32, pp. 3-6.
„Creațiunea lumii” XXI, *Renașterea VII* (1929) nr. 33-34, pp. 3-6.
„Generalități asupra Sfintei Scripturi. Sf. Scriptură este depozitara cuvântului divin”, *Renașterea XII* (1934) nr. 33-34, pp. 1-2.
„Vechiul Testament este demn de crezare”, *Renașterea XII* (1934) nr. 35, pp. 1-2.
„Vechiul Testament și critica negativă”, *Renașterea XII* (1934) nr. 36, pp. 2-3;
„Combaterea tezei critice”, *Renașterea XII* (1934) nr. 38, pp. 1-2.
„Vechiul Testament în fața criticii raționaliste”, *Renașterea XII* (1934) nr. 40, pp. 1-2.
„Vechiul Testament și creștinismul” I, *Renașterea XV* (1937) nr. 13, pp. 2-5.
„Vechiul Testament și creștinismul” II, *Renașterea XV* (1937) nr. 14, pp. 2-3.

„Vechiul Testament și creștinismul” III, *Renașterea* XV (1937) nr. 15, pp. 2-3.

„Vechiul Testament și creștinismul” IV, *Renașterea* XV (1937) nr. 16, pp. 2-3.

„Vechiul Testament și creștinismul” V, *Renașterea* XV (1937) nr. 20, pp. 2-3.

„Vechiul Testament și creștinismul” VI, *Renașterea* XV (1937) nr. 21, pp. 2-5.

„Vechiul Testament și creștinismul” VII, *Renașterea* XV (1937) nr. 24, pp. 2-3.

„Vechiul Testament și creștinismul” VIII, *Renașterea* XV (1937) nr. 36, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” I, *Renașterea* XVII (1939) nr. 8, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” II, *Renașterea* XVII (1939) nr. 9, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” III, *Renașterea* XVII (1939) nr. 13, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” IV, *Renașterea* XVII (1939) nr. 14, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” V, *Renașterea* XVII (1939) nr. 15, pp. 4-5.

„Locul de reședință al primilor oameni” VI, *Renașterea* XVII (1939) nr. 16, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” VII, *Renașterea* XVII (1939) nr. 17, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” VIII, *Renașterea* XVII (1939) nr. 18, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” IX, *Renașterea* XVII (1939) nr. 19, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” X, *Renașterea* XVII (1939) nr. 21, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” XI, *Renașterea* XVII (1939) nr. 23, pp. 2-3.

„Locul de reședință al primilor oameni” XII, *Renașterea* XVII (1939) nr. 24, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” I, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 3, pp. 2-5.

„Căderea protopărinților în păcat” II, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 4, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” III, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 5, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” IV, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 6, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” V, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 8, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” VI, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 9, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” VII, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 11, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” VIII, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 13, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” IX, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 15, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” X, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 16, p. 2.

„Căderea protopărinților în păcat” XI, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 17-18, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” XII, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 25, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” XIII, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 24, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” XIV, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 26, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” XV, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 29-30, pp. 2-3.

„Căderea protopărinților în păcat” XVI, *Renașterea XVIII* (1940) nr. 31-32, p. 2.

2) NOUL TESTAMENT – ISAGOGIE/CRITICĂ: 4 cărți, 2 studii, 4 articole

Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (Cluj-Napoca), Pr. Prof. Dr. Nicolae Nicolaescu (București), Pr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu (Sibiu), *Studiul Noului Testament. Manual pentru Institutele Teologice*, București, 1954, xii+208 p.

Compendiu de „Introducere în Noul Testament” după Cursurile prof. Dr. G. L. Munteanu, Academia Teologică Ortodoxă Română din Kolozsvár-Cluj, 1941, 248 p, manuscris dactilografiat.⁸⁶

Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice - Studiu introductiv* -, Tipografia Episcopiei Ortodoxe Române, Cluj, 1939, 65 p.

⁸⁶ Manuscris dactilografiat și legat aflat în biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nr. 6536/1993. Manuscrisul are înscris și numărul de inventar 6821 aparținător Bibliotecii Academiei Teologice din Cluj.

Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1940, 132 p.⁸⁷

*

„Valoarea istorică a evangheliilor sinoptice – Studiu introductiv”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1938- 1939)*, Cluj, 1939, pp. 77-139.

„Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni – Comentariu”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1939-1940)*, Cluj, 1940, pp. 173-300.

*

„Demnitatea de crezare a Noului Testament”, *Renașterea XII (1934)* nr. 43, pp. 2-3.

„Noul Testament și critica raționalistă I”, *Renașterea XII (1934)* nr. 51-52, pp. 3-4.

„Noul Testament și critica raționalistă II”, *Renașterea XIII (1935)* nr. 3, pp. 1-2.

„Noul Testament și critica raționalistă III”, *Renașterea XIII (1935)* nr. 5, pp. 2-3.

3) HRISTOLOGIE: 2 cărți, 1 studiu, 112 articole

a) Persoana Mântuitorului: 1 carte, 8 articole

Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1941, 339 p.⁸⁸

*

„Iisus Hristos” I, *Renașterea III (1925)* nr. 46, pp. 4-5.

„Iisus Hristos” II, *Renașterea III (1925)* nr. 47, pp. 3-6.

„Iisus Hristos” III, *Renașterea III (1925)* nr. 48 pp. 2-3.

„Iisus Hristos” IV, *Renașterea III (1925)* nr. 49, pp. 4-5.

„Iisus Hristos” V, *Renașterea IV (1926)* nr. 6, pp. 5-6.

„Iisus Hristos” VI, *Renașterea IV (1926)* nr. 8, pp. 2-3.

„Iisus Hristos” VII, *Renașterea IV (1926)* nr. 10, pp. 6-8.

⁸⁷ Vezi recenzie: Dr. Grigorie T. Marcu, „Dr. L. G. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ortodoxă Romană din Cluj, Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni. Comentariu, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1940, 132 p.”, *Revista Teologică* 31, 5 (1941), pp. 265-266. Publicarea cărții a fost precedată de publicarea unui studiu extins: Pr. Prof. Dr. L. G. Munteanu, „Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni - Comentariu”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj (1939-1940)*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj-Napoca, 1940, pp. 173-300.

⁸⁸ Vezi recenzie: Dr. Grigorie T. Marcu, „Prot. dr. L. G. Munteanu, rectorul Academiei Teologice Sf. Nicolae din Cluj, Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos povestită pe înțelesul tuturor, în col. Cărțile Vieții, nr. 9, Cluj, Tipogr. Eparhială, 1941, 340 p.”, *Revista Teologică* 32, 1-2 (1942), pp. 113-114.

„Personalitatea Mântuitorului”, *Renașterea* VIII (1931) nr. 1, pp. 2-3.

b) Nașterea Mântuitorului: 22 articole

„Bunavestire”, *Viața Ilustrată* IV (1937) nr. 3, pp. 5-6.

„«Iisus», numele Mântuitorului”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 50, pp. 2-3.

„Ziua nașterii Mântuitorului” I, *Renașterea* V (1927), nr. 52, pp. 3-4.

„Ziua nașterii Mântuitorului” II, *Renașterea* VI (1928) nr. 2, pp. 5-6.

„Ziua nașterii Mântuitorului” III, *Renașterea* VI (1928) nr. 3, pp. 3-5.

„Importanța numelui nou-născutului din partea păstorilor”, *Renașterea* VII (1929) nr. 2, pp. 1-2.

„Noaptea Sfântă”, *Renașterea* VIII (1930) nr. 51-52, pp. 9-10.

„Hristos se naște, întâmpinați-l”, *Renașterea* XI (1933) nr. 51-52, p.

3.

„Crăciunul”, *Renașterea* XIII (1935) nr. 51-52, pp. 1-2.

„Nașterea Mântuitorului”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 51-52, p. 2.

„Răsărit-a lumii lumina cunoștință”, *Viața Ilustrată* IV (1937) nr. 12, pp. 9-10.

„Minunea de la Vifleem”, *Viața Ilustrată* V (1938) nr. 11-12, pp. 2-4.

„De nașterea Domnului”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 52, pp. 5-6.

„Crăciunul”, *Viața Ilustrată* VII (1940) nr. 10, pp. 6-8.

„Betleemul”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 1, pp. 3-5.

„Pace pe pământ”, *Renașterea* XXIII (1945) nr. 12-13, pp. 2-3.

„Înainte și după plinirea vremii”, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 51-52, p. 2.

„Ziua Nașterii Domnului”, *Renașterea* XXV (1947) nr. 50-51, p. 2.

„Semnificația Crăciunului”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 49-52, p. 2.

„Darul Crăciunului”, *Renașterea* XXVII (1949) nr. 47-52, pp. 1-2.

„Fuga în Egipt”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 51-52, pp. 4-5.

„Întâmpinarea Domnului”, *Viața Ilustrată* IV (1937) nr. 2, pp. 6-7.

c) Botezul Mântuitorului: 2 articole

„Botezul lui Iisus”, *Renașterea* VII (1929) nr. 1, pp. 3-4.

„Botezul lui Iisus”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 1, pp. 2-3.

d) Activitatea Mântuitorului: 6 articole

„Capharnaum”, *Renașterea* VII (1929) nr. 8, pp. 2-3.

„Începutul activității Mântuitorului în Galileia”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 2, pp. 2-3.

„Intrarea triumfală a Mântuitorului în Ierusalim”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 13, pp. 2-3.

„Convorbirea Mântuitorului cu femeia samarineană”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 18, pp. 2-3.

„Mântuitorul cheamă pe primii patru apostoli”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 23, pp. 3-4.

„Zaheu”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 4, pp. 3-4.

e) Minunile Mântuitorului: 13 articole

„Vinecarea slăbănogului din Capernaum”, *Renașterea* VI (1928) nr. 28, pp. 2-4.

„Demonizatul din ținutul Gadarenilor”, *Renașterea* VI (1928) nr. 27, pp. 3-5.

„Iisus umblă pe mare”, *Renașterea* VI (1928) nr. 31, pp. 2-4.

„Învierea fiicei lui Iair”, *Renașterea* VI (1928) nr. 43, pp. 4-7.

„Vinecarea celor 10 leproși”, *Renașterea* XIII (1936) nr. 3, pp. 2-3.

„Slăbănogul din Capernaum”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 9, pp. 2-3.

„Vinecarea unui lunatic”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 11, pp. 2-3.

„Vinecarea bolnavului de la lacul Betsaida”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 17, pp. 2-3.

„Vinecarea orbului din naștere”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 19, pp. 2-3.

„Vinecarea servului sutașului din Capernaum”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 25, pp. 2-3.

„Vinecarea demonizaților”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 26, p. 3.

„Vinecarea slăbănogului din Capernaum”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 27-28, pp. 6-7.

„Vinecarea demonizatului din ținutul gherghesenilor”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 42, pp. 2-3.

f) Învățătura Mântuitorului: 1 carte, 36 articole

Dr. G. L. Munteanu, profesor la Academia Teologică Ort. Rom. din Cluj, *Predica de pe Munte. Studiu exegetic*, Tiparul Tipografiei Eparh. Ort. Rom., Cluj, 1932, 144 p.⁸⁹

*

„Evanghelia Mântuitorului”, *Renașterea* IV (1926) nr. 46, p. 6.

„Predica de pe Munte. Observări introductive”, *Renașterea* IX (1931) nr. 47, pp. 2-5.

„Condițiile pentru intrarea în noua împărăție” I, *Renașterea* IX (1931) nr. 48, pp. 3-5.

⁸⁹ Vezi recenzia: N[icolae] C[olan], „Dr. L. G. Munteanu, Predica de pe munte, studiu exegetic, Cluj, 1932, (Ed. autorului), 141 p.”, *Revista Teologică* 22, 12 (1932), pp. 470-471.

„Condițiile pentru intrarea în noua împărăție” II, *Renașterea IX* (1931) nr. 49, pp. 4-6.

„Condițiile pentru intrarea în noua împărăție” III, *Renașterea IX* (1931) nr. 50, p. 4.

„Condițiile pentru intrarea în noua împărăție” IV, *Renașterea IX* (1931) nr. 51, pp. 2-4.

„Misiunea ucenicilor. Matei 5, 13-16”, *Renașterea X* (1932) nr. 1, pp. 4-5.

„Noua dreptate pretinsă. Matei 5, 17-20” I, *Renașterea X* (1932) nr. 2, pp. 3-4.

„Noua dreptate pretinsă. Matei 5, 17-20” II, *Renașterea X* (1932) nr. 3, p. 4.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” I, *Renașterea X* (1932) nr. 4, pp. 2-4.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” II, *Renașterea X* (1932) nr. 5, pp. 3-4.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” III, *Renașterea X* (1932) nr. 6, pp. 4-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” IV, *Renașterea X* (1932) nr. 7, pp. 3-4.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” V, *Renașterea X* (1932) nr. 8, pp. 5-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” VI, *Renașterea X* (1932) nr. 9, pp. 3-4.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” VII, *Renașterea X* (1932) nr. 10, pp. 3-5.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” VIII, *Renașterea X* (1932) nr. 11, pp. 3-5.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” IX, *Renașterea X* (1932) nr. 13, pp. 4-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” X, *Renașterea X* (1932) nr. 14, pp. 4-5.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XI, *Renașterea X* (1932) nr. 15, pp. 3-5.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XII, *Renașterea X* (1932) nr. 16, pp. 4-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XIII, *Renașterea X* (1932) nr. 19, pp. 5-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XIV, *Renașterea X* (1932) nr. 20, pp. 5-7.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XV, *Renașterea X* (1932) nr. 21, pp. 4-7.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XVI, *Renașterea X* (1932) nr. 22, pp. 3-6.

„Noua dreptate, Matei 5, 21-6 și 34” XVII, *Renașterea X* (1932) nr. 23, pp. 5-6.

„Predica Mântuitorului”, *Renașterea XXV* (1947) nr. 6, pp. 2-3.

„Iisus și iudaismul”, *Renașterea XXV* (1947) nr. 7, pp. 2-3.

„Atitudinea Mântuitorului față de Vechiul Testament”, *Renașterea XXV* (1947) nr. 11, pp. 2-3.

„Bogatul și sărmanul Lazăr”, *Renașterea VI* (1928) nr. 44, pp. 4-6.

„Fariseul și vameșul”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 5, pp. 1-2.

„Fiul cel răătăcit”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 5, pp. 2-3.

„Fariseul bogat și săracul Lazăr”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 43, pp. 2-3.

„Pilda samarineanului milostiv”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 45, pp. 2-3.

„Bogatul nebun”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 46, p. 3.

„Tânărul bogat”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 47, p. 2.

g) Patimile și Jertfa Mântuitorului: 10 articole

„Săvârșitu-S-a (Ioan 19, 30)”, *Renașterea XIII* (1935) nr. 17-18, pp. 3.

„Iisus vestește pentru a treia oară patimile Sale - ruga fiilor lui Zevedei”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 12, pp. 2-3.

„Jertfa”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 14-15, p. 5.

„Rugăciunea arhierescă a Mântuitorului”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 29-30, pp. 2-3

„Cina cea mare”, *Renașterea XIV* (1936) nr. 49, pp. 2-3.

„Cuvintele rostite de Mântuitorul pe Cruce”, *Renașterea XV* (1937) nr. 18, pp. 3-5.

„S-a sfârșit!...”, *Renașterea XVII* (1939) nr. 15, pp. 3-4.

„Jertfa”, *Viața Ilustrată IX* (1942) nr. 2, pp. 12-13.

„Jertfa Mântuitorului și creștinul”, *Buletinul Episcopiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului XXVIII* (1950) nr. 13-14, pp. 3-4.

„Sângele lui Hristos - preț de răscumpărare pentru păcatele noastre”, *Buletinul Episcopiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului XXVIII* (1950) nr. 17-18, pp. 4-5.

h) Învierea Mântuitorului: 1 studiu și 13 articole

„Învierea lui Iisus”, în *Zece ani în slujba Bisericii și a Neamului, 1924-1934*, Cluj, 1934, pp. 131-162.

*

„Hristos a înviat”, *Renașterea VI* (1928) nr. 16, pp. 2-3.

„Dogma învierii”, *Renașterea VI* (1928) nr. 17, pp. 3-4.

„Binecuvântatele roade ale credinței în înviere”, *Renașterea* VI (1928) nr. 18, pp. 6-7.

„Mormântul gol”, *Renașterea* XI (1933) nr. 15-18, pp. 2-3.

„Învierea Domnului și Apostolii”, *Renașterea* XII (1934) nr. 14-15, pp. 2-3

„Învierea Mântuitorului”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 14-15, pp. 3-5.

„Îngerul vestește, femeilor venite la mormânt cu miresme, învierea Domnului”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 16, pp. 2-3.

„Credința în învierea Domnului”, *Viața Ilustrată* IV (1937) nr. 5, pp. 19-20.

„Bucuria Sfințelor Paști”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 4, pp. 7-8.

„Învierea Domnului”, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 17-18, pp. 3-4.

„Învierea Mântuitorului”, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 16-17, pp. 3-4.

„Hristos a înviat”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 15-16, pp. 2-3.

„Hristos a înviat”, *Renașterea* XXVII (1949) nr. 15-16, p. 1.

i) Înălțarea Mântuitorului: 2 articole

„Înălțarea Mântuitorului la cer”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 20, pp. 2-3.

„Înălțarea Domnului”, *Viața Ilustrată* IV (1937) nr. 6, pp. 12-13.

4) PNEVMATOLOGIE: 1 articol

„Pogorârea Duhului Sfânt”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 21, p. 3.

5) MARIOLOGIE: 1 articol

„Maica Domnului”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 31-34, p. 2.

6) SF. APOSTOLI: 3 cărți

Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1943, 248 p.⁹⁰

Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Petru*, seria Cărțile Vieții, editor responsabil: L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1944, 203 p.⁹¹

Prof. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfinților Apostoli Matei, Iacov Alfeul, Iuda Tadeul, Andrei, Iacov a lui Zevedei, Filip, Vartolomeu, Toma, Simon*

⁹⁰ Vezi recenzie: Minodora Belea, „Prof. dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, colecția Cărțile vieții, Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1943, 248 p.”, *Revista Teologică* 34, 5-6 (1944), pp. 280-281.

⁹¹ Vezi recenzie: Minodora Belea, „Prof. dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Petru*, colecția Cărțile Vieții, Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1944, 204 p.”, *Revista Teologică* 35, 3-4 (1945), pp. 152-154.

Zilotul, Iuda Iscarioteanul și Matia, seria Cărțile Vieții, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Cluj, 1945, 256 p.

7) SF. APOSTOL PAVEL: 1 carte, 1 studiu, 2 articole

Prot. Dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942, 246 p.⁹²

*

„Sfântul Apostol Pavel – muncitor cu brațele”, în *Studii Teologice*, III (1951), nr. 7-8, pp. 430-436.

*

„Învierea Mântuitorului în scrierile Sf. Apostol Pavel”, *Viața Ilustrată XI (1944) nr. 4*, pp. 4-6.

„Jertfa Mântuitorului în predica Apostolului Pavel”, *Renașterea XXV (1947) nr. 14-15*, pp. 2-3.

8) ANGHELOLOGIE: 1 articol

„Arhanghelii Mihail și Gavril”, *Viața Ilustrată IV (1937) nr. 11*, pp. 9-10.

9) NUMISMATICĂ BIBLICĂ: 1 articol

„Monede în Noul Testament”, *Renașterea IV (1926) nr. 48*, pp. 3-4.

10) PORTRETISTICĂ BIBLICĂ ȘI PATRISTICĂ: 4 articole

„Sfântul Ilie”, *Viața Ilustrată XI (1944) nr. 7*, pp. 1-3.

„Sfântul Nicolae”, *Renașterea XIV (1936) nr. 48*, pp. 2-3.

„Vasile, Grigorie și Ioan, trei exemple de adâncă viețuire creștină”, *Renașterea XV (1937) nr. 4*, pp. 2-3.

„Mucenicul Gheorghe”, *Viața Ilustrată IV (1937) nr. 4*, pp. 7-8.

11) PORTRETISTICĂ CONTEMPORANĂ: 1 studiu, 10 articole

„Un conducător de destine”, în *Revista Teologică* 30 (1940) nr. 5-8, pp. 307-313.

*

„Arhiereul” (PS. Ep. Nicolae Ivan la 80 de ani), *Renașterea XIII (1935) nr. 21*, p. 14.

„Poetul erou [Octavian Goga]”, *Viața Ilustrată V (1938) nr. 6*, pp. 6-7.

„Regina Maria”, *Viața Ilustrată V (1938) nr. 7-8*, pp. 3-5.

„A murit Mareșalul Averescu”, *Viața Ilustrată V (1938) nr. 9-10*, pp. 2-4.

⁹² Vezi recenzie: Minodora Belea, „Prof. dr. L. G. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, colecția Cărțile vieții, nr. 12, Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1942, 246 p.”, *Revista Teologică* 23, 1-2 (1943), pp. 133-134.

„8 Iunie – Sărbătoarea Străjerilor”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 6, pp. 10-12.

„Noul Patriarh al României” în *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 7, pp. 11-12.

„Din prilejul morții prof. A. Buzdug” I, *Renașterea* XVII (1939) nr. 11, pp. 1-2.

„Din prilejul morții prof. A. Buzdug” II, *Renașterea* XVII (1939) nr. 12, pp. 4-5.

„Protoiereul Ioan Goron – la Academia Teologică”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 2, pp. 5-8.

„Arhiereul profesor” (PS Ep. Nicolae Colan), *Renașterea* XXIV (1946) nr. 26-27, p. 4.

12) SPIRITUALITATE, PASTORALĂ: 1 carte, 39 articole

Dr. L. G. Munteanu, profesor, *Pe drumul desăvârșirii creștine*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1938, 79 p.

*

„Rugăciunea”, *Renașterea* III (1925), nr. 52, pp. 2-3.

„Hrană sufletească pentru credincioși”, *Renașterea* IV (1926) nr. 10, pp. 2-4.

„Pregătirea propedeutică și psihologică pentru posibilitatea aprofundării Noului Testament”, *Renașterea* IV (1926) nr. 14, pp. 5-7.

„Impresii”, *Renașterea* V (1927) nr. 36, pp. 1-3.

„Spre o nouă viață”, *Renașterea* VI (1928) nr. 11, pp. 1-2.

„Postul”, *Renașterea* VII (1929) nr. 6, pp. 1-2.

„Raiul”, *Renașterea* VIII (1930) nr. 1, pp. 3-4.

„Despre post”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 9, pp. 2-3.

„Urmarea lui Hristos”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 10, pp. 2-3.

„Apostolii în misiunea de probă – Matei 10,1-42; Marcu 6,7-13; Luca 9,1-6”, *Renașterea* XIV (1936) nr. 22, pp. 2-3.

„Pe drumul desăvârșirii creștine”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 5, pp. 2-3.

„Ce este sfințenia”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 7, pp. 2-3.

„Timpul sfințeniei propriu zilelor noastre” I, *Renașterea* XVI (1938) nr. 10, pp. 2-3.

„Timpul sfințeniei propriu zilelor noastre” II, *Renașterea* XVI (1938) nr. 11, pp. 2-3.

„Natura omului și sfințenia”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 22, pp. 2-3.

„Lumea și sfințenia”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 25, pp. 2-3.

„Duhul vremii și sfințenia”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 27, pp. 2-3.

„Cucerind sfințenia. Lupta împotriva naturii noastre păcătoase”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 28-29, pp. 2-3.

- „Lupta împotriva lumii”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 30-31, pp. 2-3.
- „Nu este posibilă sfințenia în afară de biserica lui Hristos”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 34-35, pp. 2-3.
- „Practica sfințeniei”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 36, pp. 2-3.
- „Răsplata sfințeniei”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 39, pp. 2-3.
- „Postul”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 3, pp. 16-17.
- „Creștinătatea și războiul dintre frați”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 8-9, pp. 9-10.
- „Îndemn de Crăciun”, *Renașterea* XVII (1939) nr. 52, pp. 2-3.
- „Postul Mare”, *Viața Ilustrată* IX (1942) nr. 1, pp. 4-6.
- „Gânduri evanghelice”, *Viața Ilustrată* IX (1942) nr. 8, pp. 5-7.
- „Gânduri de Crăciun”, *Viața Ilustrată* IX (1942) nr. 10, pp. 4-5.
- „În așteptarea Paștilor”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 4, pp. 5-9.
- „O poruncă uitată”, *Viața Ilustrată* XI (1944) nr. 6, pp. 1-4.
- „Duhul lumii și duhul lui Hristos”, *Viața Ilustrată* XI (1944) nr. 8, pp. 7-8.
- „Sfânta Cruce”, *Viața Ilustrată* XI (1944) nr. 9, pp. 4-6.
- „Sunt oamenii fără credință?” I, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 1, pp. 4-5.
- „Sunt oamenii fără credință?” II, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 2, pp. 4-5.
- „Credința în Dumnezeu” I, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 3, p. 4;
- „Credința în Dumnezeu” II, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 4, p. 3.
- „Dragostea creștinească”, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 10, pp. 1-2.
- „Credința fără fapte este moartă”, *Renașterea – adaos pentru popor la Foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului* XXVI (1948) nr. 13, pp. 1-2.
- „Cei șapte ani de acasă”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 35-36, p. 1.
- 13) MISIUNE / ASPECTE SOCIALE: 28 articole**
- „Biblia și viața reală”, *Renașterea* IV (1926) nr. 23, pp. 1-2.
- „Principiul de viață în societatea omenească”, *Renașterea* IV (1926) nr. 48, p. 2.
- „Literatura beletristică în educație”, *Renașterea* V (1927) nr. 1, pp. 4-6.

„Caritatea în cadrele misiunii pastorale” I, *Renașterea* V (1927) nr. 50, pp. 2-4.

„Caritatea în cadrele misiunii pastorale” II, *Renașterea* V (1927) nr. 51, pp. 4-6.

„Caritatea în cadrele misiunii pastorale” III, *Renașterea* VI (1928) nr. 1, pp. 4-5.

„Caritatea în cadrele misiunii pastorale” IV, *Renașterea* VI (1928) nr. 2, pp. 5-6.

„Caritatea în cadrele misiunii pastorale” V, *Renașterea* VI (1928) nr. 3, pp. 3-5.

„Biblia și satele noastre”, *Renașterea* VI (1928) nr. 6, pp. 1-2.

„Creștinismul ca temelie a vieții sociale”, *Renașterea* XVI (1938) nr. 4, pp. 2-3.

„Literatura Pascală”, *Viața Ilustrată* V (1938) nr. 4, pp. 6-7.

„Tineretul intelectual și serviciul social la sate”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 1-2, pp. 9-31.

„Un Crăciun de tristeță”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 12, pp. 4-5.

„Doctrina creștină și războiul”, *Renașterea* XVII (1939) nr. 38, p. 1.

„Ce se scrie de Paști”, *Viața Ilustrată* VII (1940) nr. 5, pp. 4-6.

„Slujbași și misionari”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 8, pp. 1-2.

„Secerătorii”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 9, pp. 12-13.

„Lume nouă”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 10, pp. 9-10.

„Sărbătoarea păcii”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 12, pp. 11-12.

„Unitate și fărîmîțire”, *Viața Ilustrată* XI (1944) nr. 2, pp. 1-2.

„Religie și cultură” I, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 3, pp. 2-3.

„Religie și cultură” II, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 4, pp. 2-3.

„Religie și cultură” III, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 5, pp. 2-3.

„Cultură și Ortodoxie” I, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 6, pp. 2-3.

„Cultură și Ortodoxie” II, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 8, pp. 2-3.

„Cultură și Ortodoxie” III, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 9, pp. 2-3.

„Cultură și Ortodoxie” IV, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 11, pp. 2-3.

„Apostolatul creștin”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 25-26, pp. 1-2.

14) PROBLEME SOCIAL-ADMINISTRATIVE, ÎNVĂȚĂMÂNT: 4 studii, 16 articole

„Istoricul înființării Institutului teologic, mai târziu Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj”, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj (1924-1930)*, Cluj, 1930, pp. 5-27.

co-autor, *Reorganizarea învățămîntului teologic. Academiile de Teologie din Ardeal*, Tip. Arhiedecezană, Sibiu, 1930, 18p.⁹³

⁹³ Vezi detalii la Iosif E. Naghiu, „Bio-bibliografia P.S. Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului (perioada 1916-1936)”, *Revista Teologică* 26, 11-12 (1936), pp. 411-412.

„Patru ani de apostolat ortodox român dincolo de Feleac”, în *Calendarul Creștinului de lege răsăriteană*, Episcopia Ortodoxă Română, Cluj, 1945, pp. 106-115.

„Patru ani de apostolat ortodox român dincolo de Feleac”, în *Revista teologică* XXXV (1945) nr. 3-4, pp. 157-161.

*

„Constatări”, *Renașterea* VI (1928) nr. 19, pp. 4-5.

„Cine are urechi de auzit, să audă...”, *Renașterea* VI (1928) nr. 21, p. 6.

„Religia în noua programă analitică a învățământului secundar”, *Renașterea* VI (1928) nr. 23, pp. 2-3.

„Constatări triste”, *Renașterea* IX (1931) nr. 4, pp. 1-2.

„Cea mai actuală problemă”, *Renașterea* IX (1931) nr. 5, pp. 2-3.

„La începutul anului universitar”, *Viața Ilustrată* VI (1939) nr. 10, pp. 3-4.

„Criza tineretului nostru universitar”, *Viața Ilustrată* VII (1940) nr. 2, pp. 8-11.

„Academia Teologică în dezbaterile Adunării Eparhiale din Cluj”, *Renașterea* XVIII (1940) nr. 23, pp. 1-2.

„Misiunea reuniunilor de femei”, *Viața Ilustrată* VIII (1941) nr. 1, pp. 10-23.

„Un exemplu și un îndemn”, *Viața Ilustrată* X (1943) nr. 7, pp. 1-3.

„Renașterea”, *Renașterea* XXIII (1945) nr. 1, pp. 1-2.

„La sfârșit de an și început de an nou”, *Renașterea* XXIV (1946) nr. 1, p. 1.

„La propovăduire – conferința protopopească de la Luduș și târnosirea bisericii din Ațintiș”, *Renașterea* XXV (1947) nr. 38-39, pp. 1-2.

„Comunicat al Institutului Teologic Ortodox de Grad Universitar din Cluj, Nr. 1/1948, pentru anul școlar 1948/1949 la Institutul Teologic Ortodox din Cluj”, *Renașterea* XXVI (1948) nr. 49-52, p. 11.

„Evangelia și Viața. Cuvântarea P.C.S. Prof. Dr. L. G. Munteanu, rectorul Institutului teologic, rostită la Inaugurarea Cursurilor de la Centrul de Îndrumare Preoțească din Cluj”, *Renașterea* XXVII (1949) nr. 27-28, pp. 3-4.

„Înștiințare despre începutul anului școlar 1949/1950 la Institutul Teologic Ortodox din Cluj”, *Renașterea* XXVII (1949) nr. 33-34, p. 6.

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

PREOTUL PROF. UNIV. DR. IOAN LUPAȘ – CADRU DIDACTIC LA ACADEMIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN CLUJ – (1934–1939)

ALEXANDRU MORARU

Abstract

In the study: *Professor and Priest Ioan Lupaș, PhD-Professor at the Romanian Orthodox Theological Academy of Cluj (1934-1939)*, the author presents some bibliographical references of this well-known Orthodox clergyman, great historian of Transylvania, man of culture, academician and politician, who, among other things, suffered for his national creed in prisons in Hungary and Romania, during the communist regime.

He was a former Professor of History at the Theological Academy “Andreiana” of Sibiu (1905-1909), then at the University of Cluj (1919-1945); at the same time, between 1934-1939, he taught the History of the Romanian Orthodox Church at the Romanian Orthodox Theological Academy of Cluj.

His presence, even for a short time in Sibiu and Cluj, gave high reputation to these Orthodox Theological Academies, where he served with full commitment, as well as our ancient Church, to which he belonged to.

I Repere bibliografice

Vestitul cleric, istoric, politician și academician, Ioan Lupaș¹ a văzut lumina zilei în localitatea Săliște, jud. Sibiu, în 8 august 1880, dintr-o fami-

¹ A se vedea, îndeosebi, Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 254–255; Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica

lie de țărani frunțași de credință ortodoxă (Marina și Toma Lupaș); a urmat școala primară în localitatea natală (1886–1891), un an școlar la Gimnaziul romano-catolic din Sibiu „pentru a-și perfecționa cunoștințele de limbă germană și maghiară” (1891–1892); la Liceul de Stat din Sibiu (1892–1899) și Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1899–1900), fiind premiant la învățătură; apoi, Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Budapesta (1900–1904), ca bursier al Fundației „Gojdu”, ce era administrată de către Arhiepiscopia Sibiului, respectiv, Mitropolia Ardealului; aici a activat în cadrul Societății Academice „Petru Maior” a studenților români de la Budapesta, în timpul ședințelor acesteia ținând numeroase comunicări „pe teme istorice” și publicând articole în revistele „Telegraful Român” și „Tribuna” din Sibiu, precum și în „Luceafărul” din Budapesta; s-a numărat și el printre întemeietorii celei din urmă pomenită; în cursul anului 1904 și-a susținut doctoratul, în filosofie și litere, la universitatea budapestană, cu tema: *Biserica ortodoxă din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, sub coordonarea Prof. Univ. Dr. Marczali Henrik, lucrare publicată în limba maghiară în același an (Budapest, Tipografia Barcza Josef, 1904, 75 p.); după susținerea doctoratului, a beneficiat de o altă bursă de studii, oferită de către „Societatea Transilvania” din București, la Universitatea din Berlin (1904–1905); în cursul anului 1905, în drumul spre casă, a efectuat o călătorie de studii în Bavaria, Tirol și Italia.

La 1 septembrie 1905 a fost numit profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Istoria Patriei, Istoria Universală, la Institutul Teologic-Pedagogic „Andreian” din Sibiu, funcționând aici în perioada 1905–1909; pentru a putea profesa, la Sibiu, a fost obligat, să urmeze „pe cale particulară”, cursurile aceluiași institut, pe care l-a absolvit în anul 1908.

Întrucât la 1 aprilie 1907 a publicat în revista *Țara noastră* din Sibiu (în nr. 10 al acesteia) un articol cu titlul: „Toate plugurile umblă”, „în care ia apărarea răsculaților de la 1907 din România, criticând aspru moșierimea română, cât și pe cea ungară”, a fost condamnat „la trei luni închisoare și 200 de coroane amendă, sub acuzația de a fi «instigat clasa plugarilor la ură împotriva proprietarilor de pământ»”; neuitându-se această atitudine a sa, dar și scrierile în favoarea neamului românesc, autoritățile politice maghiare ale timpului l-au silit, la 1 septembrie 1909, să se retragă de la Catedra teologică de la Sibiu, ajungând, astfel, preot paroh și, de la 1 noiembrie 1910, administrator protopopesic al Tractului Săliște–Sibiu; în această calitate a desfășurat o bogată activitate bisericească și culturală (și bineînțeles publicistică), beneficia pentru toți credincioșii și clericii din propopiatul său.

Activitatea sa cărturărească de excepție l-a îndreptățit să fie ales membru corespondent al Academiei Române (la 14 mai 1914), ca doi ani mai târziu (la 17 mai 1917) să fie numit membru titular al aceluiași înalt „For Academic”.

Întrucât a militat pentru intrarea României în războiul „împotriva Austro-Ungariei și a Germaniei”, în vederea eliberării Transilvaniei de sub stăpânire străină, a fost „arestat și deportat în lagărul de la Ruszt, de lângă Sopron”, Ungaria, detenție ce a durat din 13 octombrie 1916 – martie 1917.

Militând pentru unirea Transilvaniei cu România, a participat ca delegat la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia, „fiind în Marele Sfat al Națiunii Române și a doua zi în Consiliul Dirigent al Transilvaniei, în cadrul căruia a îndeplinit funcția de Secretar general al Resortului pentru Culte și Instrucțiune Publică (1 decembrie 1918 – 11 noiembrie 1919)”; de asemenea, a fost deputat din partea Tractului Săliște, în primul Parlament al României Mari.

După Marea Unire (de la 1 decembrie 1918), părintele Ioan Lupaș a cunoscut o rapidă ascensiune, atât pe linie universitară, cât și ca om politic; de pildă, prin Decretul Consiliului Dirigent Român nr. 12.158 de la 1 septembrie 1919 a fost numit „profesor titular la Catedra de Istoria modernă a românilor și Istoria Transilvaniei la noua Universitate din Cluj (confirmat prin Decretul Regal nr. 242 din 29 ianuarie 1920)”, funcționând aici până în anul 1945, când s-a pensionat; tot pe linie culturală, s-a remarcat ca fondator și codirector al Institutului de Istorie Națională din Cluj (1920–1945), perioadă în care a publicat zece *Anuare* ale acestui institut; în perioada profesoratului său, de la Cluj și Cluj-Sibiu în perioada 1940–1945 și apoi, până în 1948, a publicat 1015 lucrări de Istorie modernă a românilor, de Istorie a Transilvaniei, de cultură românească, de Istorie bisericească, manuale ș.a.; în același timp, a format „numeroși profesori și cercetători”, care au dus pe mai departe, prin ucenicii lui, mesajul alcătuirii unor lucrări temeinice, cu mult echilibru, în duhul redării adevărului istoric.

În latura politică a fost deputat în Parlamentul României în mai multe legislaturi, între anii 1920–1940, ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale (1926–1927), al Cultelor și Artelor (1937–1938); pentru activitatea sa politică, în anul 1948 a fost înlăturat din Academia Română; apoi, în 1950 a fost arestat și trimis în detenție în închisoarea de la Sighet (mai 1950–iulie 1955).

În perioada 1955–1967, și-a petrecut „ultimii ani ai vieții la Sibiu și București”, fiind alături de fiica sa Marina, căsătorită Vlasiu, precum și de nepoata lui, Ioana Vlasiu, și ea om de cultură.

Ca om al Bisericii noastre a făcut parte din diferite instituții eclesiastice, comitete, asociații și societăți religioase, precum: inspector școlar

pentru școlile din Tractul Săliștei; membru în Comitetul Central și președinte al Secției istorice a Astrei; membru în Sinodul (Adunarea Eparhială) a Arhiepiscopiei Sibiului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului; membru în Adunarea Eparhială a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului și în Congresul Național din București; delegat la Adunarea Ecumenică de la Stockholm (din 1925) ș.a.

Părintele Profesor Ioan Lupaș a trecut la cele veșnice în 3 iulie 1967, în București, fiind înmormântat în cimitirul de la Cernica.

II Istoric bisericesc –aprecieri generale–

Fără îndoială că Ioan Lupaș se înscrie între istoricii de frunte ai țării noastre din prima jumătate a secolului al XX-lea; pregătirea sa teologică, dar și calitățile lui de cleric, l-au făcut să se aplece și asupra unor teme de Istorie bisericească și, mai cu seamă, de Istorie a Bisericii Ortodoxe Române.

Figura centrală a preocupărilor sale a fost marele mitropolit Andrei Șaguna², pentru monografia la adresa sa, fiind răsplătit cu titlul de membru al Academiei Române (în 1914 corespondent, iar pentru întreaga sa activitate, în 1916, membru titular); cuvinte alese a avut și pentru mama vestitului mitropolit, Anastasia Șaguna, căreia i s-a datorat formarea sa ca om și slujitor dârș al credinței ortodoxe³.

În lucrările sale, însă, Ioan Lupaș a prezentat și alte figuri de ierarhi români, majoritatea ortodocși, dintre care amintim pe: Sava Brancovici⁴, Varlaam al Moldovei⁵, Petru Movilă⁶, Teodosie Veștemeanul⁷, Gherasim Adamovici⁸, Iacob Stamati⁹, Vasile Moga¹⁰, Filaret Scriban¹¹, Nicolae Popea¹², Miron Romanul¹³, Miron Cristea¹⁴, Roman Ciorogariu¹⁵, Nicolae Ivan¹⁶, Nicolae Colan¹⁷, ș.a.

² Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș, *op.cit.*, pp. 104, 108, 113, 114, 115, 116, 122, 123, 146, 156, 159, 168, 169, 170, 178, 180.

³ *Ibidem*, pp. 102, 103, 105, 186.

⁴ *Ibidem*, pp. 108, 109, 110, 149, 150.

⁵ *Ibidem*, pp. 122, 132.

⁶ *Ibidem*, p. 122.

⁷ *Ibidem*, p. 145.

⁸ *Ibidem*, pp. 106, 107.

⁹ *Ibidem*, p. 151.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 105, 106, 115, 124.

¹¹ *Ibidem*, p. 114.

¹² *Ibidem*, pp. 112, 129.

¹³ *Ibidem*, pp. 121, 139.

¹⁴ *Ibidem*, p. 170.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 139, 181, 182.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 133, 134, 175, 180, 181.

¹⁷ *Ibidem*, p. 182.

O lucrare de referință până în zilele noastre este: *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, în șapte ediții, apărută și sub titlul: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*¹⁸, care, cu mici excepții, poate fi socotită un manual de studiu și pentru teologii noștri de azi; de asemenea, a publicat o *Carte de istorie bisericească ilustrată* (București, 1933), alt manual de *Istoria Bisericii Române* (pentru clasa a IV-a de liceu, Craiova, 1944), fără să mai pomenim și alte manuale didactice de *Istoria românilor*¹⁹; un bun scop educativ l-a avut și publicația: *Spice din istoria noastră bisericească* (55 p.; publicată în mai multe numere din „Telegraful Român”, în cursul anului 1912)²⁰.

Ioan Lupaș s-a preocupat și de greua perioadă a „vacanței” Eparhiei Ortodoxe a Transilvaniei (1796-1810), când aceasta a avut nu mai puțin de „12 pețitori”²¹, candidați la acest scaun important pentru neamul românesc de sub stăpânire străină.

Cărturarului pomenit nu i-a fost indiferentă *Dezbinarea românilor din Transilvania (1698-1701)*²²; pentru a aduce lumină asupra acestei probleme a cercetat și a tratat cu mult echilibru tema în cauză; a dovedit, în același timp, că a existat o *episcopie ortodoxă română în părțile Șimleului Silvaniei*, încă din secolul al XVII-lea²³; tot în acest context pomenim lucrările sale despre *vechimea organizării bisericii ortodoxe române în Transilvania*²⁴; apoi, despre Episcopia Clujului²⁵; despre diferite inscripții din bisericile din Munții Apuseni²⁶ și Săliștea Sibiului²⁷; a prezentat, în același timp, eroi și mucenici ai Ortodoxiei²⁸, precum și „Mucenicia Brâncovenilor”²⁹.

Întrucât s-a evidențiat ca un militant de frunte pe Unirea Transilvaniei cu România (în 1918), nu putea să nu se afle și între cei care au depus eforturi considerabile pentru „unificarea bisericească”, adică Sinodul Bisericii Ortodoxe din Transilvania să fie primit în sânul Sfântului Sinod al Bisericii Române Întregite (de după 1918)³⁰; demersurile de unificare ale Bisericilor Ortodoxe din provinciile românești: Basarabia, Bucovina, Transilvania cu a celei din Regatul României au durat câțiva ani, dar au fost încununate cu

¹⁸ *Ibidem*, p. 111.

¹⁹ Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, ed. a II-a, București, 2002, p. 255.

²⁰ Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș, *op.cit.*, p. 107.

²¹ *Ibidem*, p. 110.

²² *Ibidem*, p. 114.

²³ *Ibidem*, p. 109.

²⁴ *Ibidem*, pp. 130, 131.

²⁵ *Ibidem*, p. 168.

²⁶ *Ibidem*, p. 120.

²⁷ *Ibidem*, p. 123.

²⁸ *Ibidem*, p. 123.

²⁹ *Ibidem*, p. 135.

³⁰ *Ibidem*, pp. 118, 119.

ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de patriarhat, în 1925, moment istoric, marcat, între alții, și de către Ioan Lupaș³¹.

Câțiva ani mai târziu, după înălțarea Bisericii noastre la rang de patriarhat (în 1925), a venit o lovitură puternică din partea catolicismului, prin Concordatul cu Scaunul papal, ce a adus imense deservicii nu numai Bisericii Ortodoxe, sau chiar Bisericii Greco-Catolice din România, dar și Statului Român; despre această nefericită situație pentru populația majoritară din România a scris cu multă pasiune și Ioan Lupaș³².

Alte lucrări s-au axat pe opera cultural-educativă a Bisericii Ortodoxe în viața poporului român³³, cu opera ei socială³⁴, cu relația Biserică-Stat³⁵, dar a făcut referiri și la Ortodoxia luptătoare³⁶, teme ce sunt actuale și în zilele noastre.

O încoronare a lucrărilor pe tărâm bisericesc sunt predicile sale rostite cu diferite ocazii din viața sa pastorală, precum: „*Mângâiați poporul!*”... *Cuvântări bisericești* (1916 și reeditare Dorel Man, 2007); „*Căzut-a cununa capului nostru*”. *Cuvântări Funebre* (1915 și reeditare, Dorel Man, 2006)³⁷; dacă se parcurge cu atenție conținutul acestor predici, ajungem la constatarea că, Ioan Lupaș a fost și un bun cunoscător al Sfintei Scripturi și al operelor de bază ale Sfinților Părinți Răsăriteni, realitate ce-i face cinste și pe latură clericală, bisericească; prin această calitate este un exemplu bun și pentru teologii și clericii ortodocși ai zilelor noastre.

*III Cadru didactic la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1934–1939)*³⁸

Actul de la 1 Decembrie 1918 (Unirea Transilvaniei cu Patria Mamă, România), a fost benefic pentru Biserica și societatea românească transilvăneană; între altele pomenim înființarea unor Centre episcopale precum cele de la Oradea (1920), Cluj (1921), a Armatei de la Alba-Iulia (1921), dar și a Universității Românești din Cluj (în 1919); printre cadrele didactice de frunte ale Universității clujene se numără și Preot Prof. Dr. Ioan Lupaș, deja istoric consacrat încă de pe atunci.

³¹ *Ibidem*, pp. 119, 171.

³² *Ibidem*, pp. 112, 168.

³³ *Ibidem*, pp. 129, 176, 178.

³⁴ *Ibidem*, p. 178.

³⁵ *Ibidem*, p. 178.

³⁶ *Ibidem*, p. 179.

³⁷ *Ibidem*, pp. 155, 242.

³⁸ Material preluat din studiul nostru: „Ioan Lupaș – slujitor al învățământului teologic”, în vol. *Ioan Lupaș (1880–1967), slujitor al științelor istorice, învățământului și Bisericii* (de Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș), Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2008, pp. 61–72.

De precizat că, istoricul *Ioan Lupaș* a fost un prieten apropiat al unor înalți ierarhi ortodocși, între care amintim pe: Patriarhul *Miron Cristea*,³⁹ Episcopul *Nicolae Ivan*⁴⁰ și Episcopul (mai apoi Mitropolitul) *Nicolae Colan*.⁴¹

Pe Ioan Lupaș îl aflăm nu numai între primii membrii ai Cosistoriului eparhial din Cluj, încă de la înființarea Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului (în 1921),⁴² ci, de asemenea, implicat în bunul mers al acesteia.

Când Episcopul *Nicolae Colan* a pus problema înființării unei școli teologice superioare la Cluj, istoricii *Alexandru Lapedatu*, *Ioan Lupaș* și *Silviu Dragomir* s-au aflat între sprijinatorii acestei nobile idei.

La propunerea cadrelor didactice de la Universitatea din Cluj (îndeosebi *Silviu Dragomir* și *Ioan Lupaș*) s-a alcătuit un Proiect de regulament, în vederea recrutării unor cadre didactice tinere și de perspectivă pentru viitorul Institut Teologic Ortodox Român din Cluj.⁴³

La acest concurs s-au înscris un număr de 13 candidați din diferite zone ale țării, cu pregătire superioară.⁴⁴

Cât privește comisia de examinare, ea a fost alcătuită din Episcopul *Nicolae Ivan*, profesorii universitari *Ioan Lupaș* și *Silviu Dragomir* (numiți prin adresa nr. 5094 din 28 august 1924) și asesorii consistorali: Pr. Dr. *Sebastian Stanca* și Pr. *Andrei Ludu*, delegați din partea Consiliului Eparhial din Cluj. În data de 8 septembrie 1924, Comisia pomenită, în urma consultărilor, a decis următoarele: „*Actualii profesori aleși provizoriu ca pro.[fessori] ai Institutului teologic, fiind toți pe deplin calificați, să fie nu supuși examenului d concurs, prevăzut în... regulament..., ci numai celorlalte dispozițiuni referitoare la definitivare, după un serviciu de 2 ani la acest institut. Examenul de concurs privește însă profesorii din viitor*”.⁴⁵

³⁹ Alexandru Moraru, „Aspecte din legăturile Patriarhului Miron Cristea cu istoricul Ioan Lupaș”, în *Anuar II (1992–1994), Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă*, Cluj-Napoca, 1999, pp. 149–158.

⁴⁰ Idem, „Activitatea istoricului Ioan Lupaș în cadrul Adunării Eparhiale Ortodoxe a Clujului între anii 1921–1945”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*, XLII (1997), nr. 1–2, pp. 55–56.

⁴¹ Idem, *La răscruce de vremi o viață de om: Nicolae Colan Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului (1936–1957). După documente, corespondență, însemnări, relatări, impresii*, Cluj-Napoca, Editura Arhiepiscopiei Clujului, 1989, p. 47 passim.

⁴² *Actele sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținută la Cluj în 1921*, Cluj, 1921, pp. 4–5.

⁴³ Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924–1952)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996, pp. 30–33.

⁴⁴ Aceștia au fost următorii: Orest Bucevschi, Liviu Galaction Munteanu, Gheorghe Stănescu, Andrei Buzdug, Sava Golumba, D. N. Ionescu, Ioan Mardan, Vasile Sava, Ioan Pașca, Vasile Petrașcu, Mihail Șerban, Maxim Boșcoianu și Nicolae Dima Chiriac – Cf. Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924–1952)*, ..., p. 33–34.

⁴⁵ *Academia Teologică Ortodoxă Română Cluj. Anuarul (1924–1930)*, Cluj, 1930, p. 24 (coordonator Prof. Dr. Ioan Vască).

În urma acestei hotărâri au fost aleși un număr de șapte cadre didactice (Dr. *Orest Bucevschi* – la Dogmatică, Dr. *Gh. Stănescu* – Istoria bisericească, Dr. *Andrei Buzdug* – Teologia practică, Dr. *Ioan Pașca* – Morala creștină, Dr. *Vasile Sava* – Drept bisericesc și Dr. *Vasile Pătrașcu* – Cântări bisericești și Tipic),⁴⁶ care vor deveni profesori reprezentativi ai Teologiei Ortodoxe Române din Transilvania.

Deschiderea oficială a noului Institut Teologic Ortodox din Cluj s-a făcut la 1 octombrie 1924,⁴⁷ printr-un Te-Deum, dar inaugurarea festivă abia în 6 decembrie (1924),⁴⁸ în prezența a numeroase personalități bisericești și laice ale vremii (între care pomenim pe Episcopul *Nicolae Ivan* și Prof. Univ. Dr. *Alexandru Lapedatu*, Ministrul Cultelor și Artelor); între participanți s-a numărat și istoricul *Ioan Lupaș*; în cuvântul său de la această festivitate, Ioan Lupaș a pus problema unei colaborări între Institutul Teologic Ortodox și Universitatea de la Cluj, între studenții și profesorii acestora (ce ar putea deveni un fapt benefic pentru Biserică și societatea românească) și, mai mult, Teologia Ortodoxă să devină a 5-a Facultate în cadrul Universității clujene, după modelul unor vestite Universități din Europa; era o șansă în plus, pentru studenții teologi, de a putea audia cursuri în alte facultăți de profil umanistic, din Universitatea clujeană, care ar fi putut duce la un spor vizibil în pregătirea lor educativă, pe lângă cea teologică, de folos viitorilor credincioși pe care urmau să-i îndrume, în calitate de păstori sufletești; erau, de fapt, o continuare a misiunii Bisericii Ortodoxe, cunoscută istorie, când preotul a fost nu numai păstor de suflete, cât și luminător al credincioșilor prin carteș

Datorită frumuseții textului cuvântării Pr. Prof. Ioan Lupaș, dar, mai cu seamă, mesajului educativ al acestuia, îl vom reda în întregime, precum l-a prezentat cărturarul amintit: „*Cu prilejul inaugurării festive a acestui nou așezământ de cultură și educație, am onorifica însărcinare de a aduce cele mai bune urări pentru o activitate mănoasă a profesorilor și studenților acestui institut, chemați a contribui prin munca lor nu numai la progresul vieții noastre bisericești-culturale, ci și la consolidarea națională a Statului român.*”

Facultatea de filozofie și litere a Universității din Cluj a primit pe studenții Institutului teologic ortodox ca auditori ai săi, dându-le astfel prilej să-și completeze cunoștințele de specialitate pe care le dobândesc aici

⁴⁶ Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924–1952)*..., pp. 34–35; vezi, de asemenea: Alexandru Moraru, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului (19212006)*, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2006, pp. 50–51.

⁴⁷ „Institutul nostru teologic”, în *Renașterea*, II (1924), nr. 3, pp. 1–2.

⁴⁸ „Inaugurarea festivă a Institutului Teologic”, în *Renașterea*, II (1924), nr. 50, pp. 4–8.

de la profesorii lor, cu altele neapărat necesare pentru activitatea lor viitoare, cunoștințe din domeniul istoriei și a literaturii române, al limbii grecești, al pedagogiei și psihologiei, care le pot fi de cel mai mare folos. În zilele noastre preotul nu mai poate sta izolat de ceilalți îndrumători ai vieții culturale. El trebuie să-și însușească același grad de pregătire științifică, trebuie să fie înarmat cu toate armele culturii superioare pentru ca să poată corespunde deplin misiunii sale sfinte, de a se face tuturor toate, ca pe toți să-i mântuiască.

Noi, profesorii facultății de filozofie și litere, dorim, ca prin contactul zilnic între studenții Universității noastre și studenții Institutului teologic să se pună bazele unei solidarități frățești între cei ce au să fie îndrumătorii de mâine ai vieții suflați a poporului nostru.

Se va continua în felul acesta vechea tradiție a Ardealului, care ne-a dat preoți și dascăli foarte buni, prin coeducația acestor două elemente crescute sub aceeași aripă ocrotitoare a seminariilor din centrele eparhiale și adăpate de același izvor de lumină și înfrățire, astfel încât, intrați în viață cu pregătire aproape similară, au făcut cel mai bun serviciu bisericii și neamului. Sistemul acesta de coeducație teologică-pedagogică, dacă a putut să dea roade apreciabile în trecut, sub regim străin, ne va fi cu atât mai folositor în actualele împrejurări fundamentale schimbate, cu cât îl vom aplica mai prudent, făcând ca între acești studenți să se înfiri-peze legături strânse, de iubire frățească, de prietenie, care durează viața întreagă, putând izvorî din ele bune îndemnuri spre progres, spre emulație nobilă și colaborare sinceră.

Fie-mi îngăduit a exprima cu acest prilej speranța că nu va trece multă vreme până când va intra acest institut în legături mai strânse cu Universitatea noastră, încorporându-se ca a 5-a facultate a ei, ca facultate de teologie, pentru ca să sporească numărul sfinților de lumină, care lucrează tuturor conducătorilor de mâine ai scumpului nostru Ardeal.

Comisia instituită în vara anului 1919, pentru organizarea Universității noastre românești din Cluj, s-a ocupat încă de atunci de această problemă, și-a dat seama că tradiția tuturor Universităților din Europa își leagă începuturile de biserică și cu atât mai vârtos la noi a socotit că principiul de autonomie bisericească pretinde ca inițiativa pentru înființarea așezămintelor de educație religioasă, în toate împrejurările să poarte de la organele bisericești în drept P. Sf. Voastră nu ați întârziat. Domnul Episcop a luat inițiativa aceasta, pentru care Vă ducem prinose de recunoștință toți cei ce ne găsim în serviciul științei și culturii românești. Ca ctitor și ocrotitor ale acestui așezământ, dorim să culegeți cât mai multe roade de mulțumire sufletească, pe urmele muncii săvârșite în numele Domnului și spre binele poporului.

Domnilor profesori le urăm să-i vedem cât mai curând devotați cu întreaga lor ființă operei de educație, pentru că persoana acestor studenți e mai importantă problemă a educației decât a științei. Este adevărat cuvântul apostolului Pavel, că „știința semețește, iar dragostea zidește”. Biserica și patria noastră română nu poate să aibă nici un folos de la mulțimea sufletelor întărite de patria credinței și luminate de flacăra dragostei pentru evanghelia mântuitoare.

Acestor tineri studenți le trebuie înainte de toate educație suflătoare îngrijită și intensivă, pentru ca să-și poată pune cu timpul întreg sufletul lor în slujba Evangheliei lui Iisus Hristos. Ei au trebuință de duhul Evangheliei, duhul credinței, al smereniei, al înțelepciunii și dragostei creștinești, care nu se trufeste, nu defaimă, nu caută ale sale, care toate le rabdă, la toate nădejde are, dar niciodată nu cade. Iar voi, iubiți studenți, de viață având pururea înaintea ochilor deviza de a fi, precum spune cântărețul că erau înaintașii noștri din timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt: „Statornici în cinstea de lege și țară, în focul credinței statornici.” – Cf. Anuarul 1924–1930 (coordonator Pr. Prof. Dr. Ioan Vască), Cluj, 1930, pp. 58–59.

De precizat că, această dorință nu i s-a îndeplinit, datorită unor „elemente” antiortodoxe din Universitate (în frunte cu Prof. Dr. Camil Negrea, pe atunci rector).⁴⁹

Cu anul universitar 1925–1926 Institutul Teologic Ortodox din Cluj a fost ridicat la rangul de Academie cu patru ani de studii (aceasta până în anul 1948), iar de atunci înainte până în 1952, la desființare (de către autoritățile comuniste), ca Institutul Teologic Universitar (tot cu patru ani de pregătire).

La inaugurarea festivă a anului universitar 1925–1926, ce a avut loc la data de 4 octombrie 1925, în prezența Episcopului Nicolae Ivan a fost de față, între alții și Prof. Ioan Lupaș; cu acel prilej, universitarul clujean a rostit, din nou, un cuvânt în fața celor prezenți (ierarh, consilieri, cadre didactice și studenți teologi), în care a accentuat necesitatea pregătirii temeinice a viitorilor clerici, care vor deveni nu numai îndrumători spirituali, ci și conducători „ai destinelor poporului” român; și de data aceasta Pr. Prof. Ioan Lupaș îi ferește pe studenții teologi din Cluj, pentru șansa pe care o au de a fi într-un mare centru universitar, unde numeroase biblioteci le stau la dispoziție pentru studiu și cercetare; aceste oportunități pot sluji pregătirii și educației temeinice a studenților teologi, ce vor fi preoți și intelectualii satelor și parohiilor care urmează să fie încredințate spre păstorie; exemple elocvente în acest sens se găsesc și în numeroase state apusene, unde reprezentanții Bisericilor de acolo aveau un însemnat rol educațional, instructiv și moralizator în societate.

⁴⁹ Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic...*, p. 55, nota 57.

Aceste îndemnuri și idei se vor observa mai bine din redarea, în întregime a cuvântului Pr. Prof. Ioan Lupaș (din 4 octombrie 1925); iată ce a spus el cu acel prilej: „Am avut în anul trecut prilejul ca în numele Universității din Cluj să aduc un cuvânt de bună urare institutului nostru teologic din Cluj, care își deschide atunci mai întâi porțile. Dorințele noastre de atunci sunt azi o realitate. Institutul s-a prefăcut în Academie, și-a lărgit cadrele și în vreme așa de scurtă a ajuns în situația ca să poată săvârși o muncă cu foloase deosebit de mari pentru biserică. Și dacă s-a ajuns la acest rezultat îmbucurător, aceasta aveți să o mulțumiți dragostei părintești a P.S. Sale episcopului nostru Nicolae. Și această dragoste de adevărat părinte nu i-o puteți răsplăti decât dând dovadă de silințe hotărâte pentru a împlini povețele ce vi le dă D-voastră profesori și studenți ai acestei Academii sunteți mai avantajați decât toți ceilalți studenți de la teologiile din țară. Nici unii nu se bucură de o situație așa de privilegiată de împrejurări. Biblioteci bogate vă stau la dispoziție aici la Cluj ca nicăieri. Toate vă stau deschise. Profitați de acest privilegiu, și vă îmbogățiți cunoștințele, fortificându-vă pentru chemarea sublimă ce o aveți în viața bisericii și a neamului nostru, pentru că lumea noastră românească leagă nădejdi mari de munca Dv. și așteaptă formarea de adevărați apostoli ai evangheliei în acest institut.

E adevărat ce zice prorocul Osea: „poporul meu se prăpădește pentru că nu are știință”. Lumea s-a îndepărtat de știința cea adevărată, s-a subțiat cohesiunea științei. D-voastră trebuie să călăuziți poporul la știința cea adevărată a credinței evanghelice. Nu toată știința este bună. Este și știința otrăvitoare. Vă veți feri însă de aceasta, ca să vă țineți curate sufletele și să puteți altoi curățenia în sufletul poporului pe care îl veți păstori. Apostolul Pavel spune că „știința sumește iar dragostea zidește”. Vă veți feri de știința care vă poate face sumeți, pentru că aceasta vă ispitește să fiți egoiști, neînțelegători ai nevoilor obștei și ai rostului chemării de preot, ci veți îmbrățișa mai presus de toate dragostea față de turmă și biserică, dragostea care nu se înalță, nu se trufește și care pururea iese biruitoare. Problema acestei instituții nu este exclusiv știința, ci mai întâi dragostea evanghelică. Să îmbogățiți sufletul cu această dragoste care îngenunche toate ambițiile și singură poate face adevărate minuni de binefacere. Vremurile de azi au scos la suprafață credințe greșite. Sunt oameni care vor să înlăture preoțimea de la rolul ei de conducere în trebile obștești ale poporului, spunând că astăzi această conducere se cuvine altor elemente. Și să girească de conducători mulți nechemați. Și să nu vă lăsați ispitiți de aceste porniri rele. Preoțimea este datoare să-și menție rolul său tradițional din trecut și să-l generalizeze și mai mult cu atribuții și mai largi ca în trecut. La toate popoarele culte rolul de conducere îl are preoțimea. Am avut prilej să-mi confirm această convingere în țara cea mai cultă din

Europa, în Suedia, unde nu există nici un analfabet. La universitatea din Upsala rolul de protector este rezervat pentru toate timpurile arhiepiscopului de acolo, inspecțiunea învățământului popular este rezervată preoțimei, influența bisericii este covârșitoare în toate manifestările vieții publice. De la rege, până la cel din urmă muncitor, toată lumea curge la biserică și se închină cu adevărată pietate. Și aceasta pentru că preoțimea este conștientă de chemarea ei și este la culmea acestei chemări. Luați pildă, mențineți-vă rolul de conducători ai destinului poporului, fiți o preoțime conștientă, cu o putere morală covârșitoare, pătrundeți-vă de concepția dinamică a învățăturilor Mântuitorului și în munca de apostoli căutați să atingeți maximul de bine în folosul bisericii și al desăvârșirii morale a poporului nostru dreptcredincios."⁵⁰

În anii ce au urmat, profesorul Ioan Lupaș a ținut legătura atât cu Episcopul Nicolae Ivan, cât și cu profesorii Academiei Teologice Ortodoxe și în anii ce au urmat; dovadă că, la solicitările și insistențele ierarhului clujean, istoricul Ioan Lupaș a acceptat, (deși extrem de ocupat) să predea cursurile de Istoria Bisericii Române la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj.

În urma demersurilor Episcopului Nicolae Ivan, și, implicit, ale rectorului Academiei Teologice, Ministerul Cultelor și Artelor a aprobat numirea lui Ioan Lupaș la disciplina Istoria Bisericii Române; iată ce se spunea în adresa Ministerului în această problemă:

„Min.[isterul] Instr.[ucțiunii], al Cultelor și Artelor. Direcțiunea Învățăământului Superior, Nr. 88.708 – 934. Dlui Director al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj.

În legătură cu adresa Dv. Nr. 267 din 19 Mai 1934, avem onoarea a vă încunoștiința că Ministerul a luat act cu aprobare de însărcinare a Dlui Prof. Univ. Dr. I. Lupaș cu predarea cursurilor de „Istoria Bisericii Române” pentru studenții acelei Academii.

Ținând seamă de serviciile importante aduse de D-sa școalei și științei istorice prin lucrări de specialitate, Ministrul a înscris în bugetul anului 1934–1935 (la statul 296 art. 46) retribuiția cuvenită pentru aceste cursuri, specificând destinația ei.

p. Ministru Kirițescu

p. Dir. gen. Valeriu

ss. indescifrabil

ss. Indescifrabil”⁵¹

Prin numirea ca profesor suplinitor a istoricului Ioan Lupaș la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, începând cu anul universitar 1934–1935, s-a

⁵⁰ *Ibidem*, pp.4-5.

⁵¹ Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului, 1924–1934*, Cluj, 1934, p. 16.

ridicat prestigiul acesteia, nu numai în fața celorlalte Academii Teologice Ortodoxe din Transilvania, dar, mai ales, în cea a Universității din Cluj; de fapt, istoricul Ioan Lupaș a fost mereu omul de legătură între Academia Teologică Ortodoxă din Cluj și Universitatea din același mare oraș transilvănean.

Cu prilejul aniversării a zece ani de la înființarea Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj (1924–1934), din 6 decembrie 1934,⁵² în cadrul acestor manifestări Episcopul Nicolae Ivan a reamintit faptul că Academia Teologică Ortodoxă din Cluj avea cadre didactice de frunte, care au fost alese de către o Comisie competentă a Centrului eparhial, condusă de vestiții profesori universitari: Ioan Lupaș și Silviu Dragomir,⁵³ cărora le-a mulțumit pentru ajutorul acordat de până acum, iar profesorului Ioan Lupaș și pentru faptul că a acceptat să suplinească disciplina Istoria Bisericii Române la această Academie.

Profesorul Ioan Lupaș a funcționat la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj între anii 1934–1939, predând, săptămânal, după cum s-a mai spus, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, după cum urmează: 1. anul universitar 1934–1935; anul I – 2 ore; anul II – 2 ore; 2. anul universitar 1935–1936; anul I – 2 ore; anul II – 2 ore; 3. anul universitar 1936–1937; anul I – 2 ore; anul II – 2 ore; 4. anul universitar 1937–1938; anul I – 2 ore; anul II – 2 ore; 5. anul universitar 1938–1939; anul I – 2 ore; anul II – 2 ore.⁵⁴

Din registrul de prezență al cadrelor didactice pe anii universitari respectivi (1934–1939) reiese faptul că, profesorul Ioan Lupaș a predat teme din Istoria Bisericii Române ce pleacă de la începutul creștinismului pe teritoriul țării noastre, până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În cursul acestor ani universitari, profesorul Ioan Lupaș a luat parte la toate Examenele generale (de absolvire) ale studenților teologi, acordând calitative conforme cu pregătire acestora (la disciplina Istoria Bisericii Române).

Din cei 27 de absolvenți,⁵⁵ le-au fost acordate (de către profesorul Ioan Lupaș) calitative: foarte bine – la 11 studenți; bine – la 7 studenți; sufi-

⁵² „Serbările jubiliare ale Academiei Teologice. Zece ani de existență. O carte comemorativă. Sărbătorirea P.S. Episcop Nicolae”, în *Renașterea*, XII (1934), nr. 49, pp. 1–3.

⁵³ *Ibidem*, p. 2.

⁵⁴ Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic...*, p. 77–96.

⁵⁵ Iată absolvenții: 1. *Ioan Foltiș* – suficient; Actul (Diploma) nr. 241/1935; 2. *Horia Istrati* – nesuficient; Actul (Diploma) nr. 242/1935; 3. *Ioan Mureșan* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 243/1935; 4. *Gheorghe I. Pavel* – nesuficient; Actul (Diploma) nr. 246/1935; 5. *Ioan Pinte* – suficient; Actul (Diploma) nr. 247/1935; 6. *Petru Timișan* – bine; Actul (Diploma) nr. 248/1935; 7. *Simion Vasincea* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 249/1935; 8. *Florian Geomolean* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 250/1935; 9. *Ioan Ioaniciu* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 251/1935; 10. După promovare: *Horia Istrati* – suficient; Actul (Diploma) nr. 252/1935; 11. *Emil Macavei* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 253/1935; 12. *Vasile Truță* – foarte bine; Actul (Diploma) nr.

cient – la 6 studenți și insuficient – la 3 studenți; din statistică reiese faptul că profesorul Ioan Lupaș era un cadru didactic exigent, dar, cu toate acestea, pe ansamblu, pregătirea studenților teologi era bună.

De menționat că, în acei ani universitari (1934–1939), erau obligatorii la examenele de absolvire următoarele materii: *Studiul Vechiului și Noului Testament* – Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu; *Istoria bisericească universală* – Diac. Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu; *Istoria Bisericii Române* – Pr. Prof. Dr. Ioan Lupaș și *Teologie Fundamentală* – Pr. Prof. Dr. Ioan Vască.

Cu toate că în această perioadă istoricul Ioan Lupaș era implicat în activitatea de catedră la Universitatea din Cluj, dar și pe linie politică, el și-a găsit timp să participe la numeroase Consilii profesorale de la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj,⁵⁶ militând pentru un învățământ de calitate, cu viitori clerici bine pregătiți teologic, moral și intelectual; de asemenea, a fost prezent la diferite manifestări religioase⁵⁷ din viața Bisericii și a Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj.

Activitatea profesorului Ioan Lupaș la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj se încheie la sfârșitul anului școlar 1938–1939; acest fapt reiese din următoarea precizare făcută în Procesul verbal din 27 septembrie 1939:

„Dl Rector aduce la cunoștința conf.[erinței, respectiv a consiliului profesoral] că, d-l prof. I. Lupaș a renunțat că fiind supraîncărcat la univ.[ersi-tate] nu mai poate preda cursul de istoria bis.[ericiei] rom.[âne]. Urmează ca acest obiect să se încadreze în catedra d-lui Dr. Stănescu”.⁵⁸

Cu aceasta s-a încheiat a doua etapă din viața istoricului Ioan Lupaș, în calitate de profesor în învățământul Teologic Ortodox Român din Cluj.

Personalitatea marcantă a științei, culturii și politicii românești, preotul istoric Ioan Lupaș s-a evidențiat în cursul vieții sale și pe linie didactică – pedagogică.

255/1935; 13. *Ioan Maloș* – bine; Actul (Diploma) nr. 256/1935; 14. *Ioan Mihon* – bine; Actul (Diploma) nr. 257/1935; 15. *Savu Gh. Savu* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 258/1935; 16. *Gheorghe Branea* – nesuficient; Actul (Diploma) nr. 259/1936; 17. *Iosif Gh. Trifu* – bine; Actul (Diploma) nr. 260/1936; 18. *Nicolae Coman* – suficient; Actul (Diploma) nr. 261/1936; 19. *Vasile Hodoș* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 262/1936; 20. *Arghir Oprea* – bine; Actul (Diploma) nr. 263/1936; 21. *Aurel Puia* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 264/1936; 22. *Teodor Cureu* – bine; Actul (Diploma) nr. 282/1938; 23. *Ioan Borlan* – nesuficient; Actul (Diploma) nr. 295/1938; 24. *Petru Șuteu* – suficient; Actul (Diploma) nr. 296/1938; 25. *Leon Bândilă* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 297/1938; 26. *Ștefan Roșu* – bine; Actul (Diploma) nr. 298/1938; 27. *Vasile Vlaicu* – foarte bine; Actul (Diploma) nr. 299/1938.

⁵⁶ *Registru – Convocator 1927/1948*, Cluj, 1948, pp. 78–80; 83–84; 86–88; 96–103; 106, 108, 113.

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 73–77; 79; 81, 83, 85, 87.

⁵⁸ *Condica curentă* (nenumărată). Academia Teologică Ortodoxă Română, Cluj, 1928–1948; (a se vedea procesul verbal din 27 septembrie 1939).

Dacă el a fost (și este cunoscut) ca un ilustru cadru didactic al Universității din Cluj (1919–1946), tot așa se poate spune că îl aflăm și printre dascăli de frunte ai Teologiei Ortodoxe din Sibiu (1905–1909) și Cluj (1934–1939). În afară de cursuri, el a slujit Teologia și Biserica Ortodoxă Română mai cu seamă prin temeinicele sale lucrări de Istorie bisericească, ce rămân până astăzi reprezentative în istoriografia românească.⁵⁹

Deși cele două etape de dascăl în Învățământul Teologic Ortodox au fost, practic, pasagere în viața sa, datorită condițiilor vitrege ale vremii, ele au creat totuși, la cele două Institute, din Sibiu și din Cluj, un adevărat curent de pregătire temeinică (atât pentru studenți, cât și pentru profesori), de cercetare științifică serioasă, după modelul Universităților apusene, de sorginte germană, de demnitate, corectitudine și conștiinciozitate, în relațiile cu semenii, de dreptate în atitudinea față de alte etnii și culte, de un sănătos spirit patriotic adus aproape până la sacrificiu.

Prezența istoricului și clericului Ioan Lupaș, între dascălii de Teologie, a făcut să crească prestigiul celor două Institute Teologice din Sibiu și din Cluj, în fața altor institute laice și teologice de nivel universitar din Transilvania și chiar din țară; el a rămas în memoria teologilor din acele vremi drept model de om de cultură, de cleric ortodox devotat misiunii sale și de patriot luminat.

⁵⁹ Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români...*, pp. 254–255.

**PROFESORUL ALEXANDRU FILIPAȘCU,
MARTIR AL TEMNIȚELOR COMUNISTE**

IOAN-VASILE LEB

Abstract

This article presents a short bio-bibliographic portrait of Professor Alexandru Filipașcu, ex-professor of History of the Romanian Church at the Faculty of Orthodox Theology in Cluj. He initially studied Catholic theology and was made Greek-Catholic priest in 1929 by bishop Iuliu Hossu. For a short while (1929-1931) he got into politics, as part of the National Peasants' Party (Partidul Național Țărănesc) which constituted the grounds for further accusations and prosecutions during the following communist regime. In 1948, upon his return to Orthodoxy, he was dismissed from the Center of Transylvanian Research in Cluj, where he worked as a historian, and became a professor at the Orthodox Theological Institute in Cluj-Napoca. Alexandru Filipașcu worked there until 1952 August 16th when he was arrested and sent to the Danube—Black Sea Canal labor camp and died in Valea Neagră, Constanța.

Se știe că tăvălugului comunist i-au căzut jertfă oameni din toate categoriile sociale, ale căror număr încă nu se cunoaște și, poate, nu se vor cunoaște niciodată în întregime. Doar bunul Dumnezeu îi știe pe toți, pe fiecare cu muncile și locurile prin care au trecut. Numele lor s-a încercat a se strânge în acel Martirologiu care încă nu este complet. Efortul este lăudabil și trebuie susținut în continuare pentru a fi completat.

În rândurile celor căzuți atunci se numără și Alexandru Filipașcu, fost profesor de Istoria Bisericii Române la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj, care purta atunci titlul de Academia Teologică Ortodoxă. Prin rândurile de față încercăm să readucem în atenție figura acestui dascăl de seamă, istoric de elită și preot adevărat, pentru ca generațiile care vin să aibă un model în formarea caracterului lor.

Originar din Maramureșul istoric, pe care l-a iubit din toată ființa sa, Alexandru Filipașcu s-a născut la 20 aprilie 1902, în Petrova, de pe valea

Vișeuului, comună cu tradiții vechi și bine păstrate. Încă din vechime se amintește existența aici a unei parohii românești, iar despre biserița de lemn se crede că datează din anul 1670.¹ Nu puțini au fost bărbații cu care Petrova se mândrește până astăzi. Între aceștia merită amintiți vicecomiții Ioan (1508-1519), Paul (1544), Petru (1548-1558), pretorul Nicolae, pasionat colecționar de poezie populară, Ștefan Serafim, episcop al Maramureșului între anii 1711-1720, colonelul Petrovan, erou la războiul de independență (1877), Dr. George Bilașcu, întemeietorul învățământului stomatologic din România, ori judecători sau avocați ca G. Filipciuc, Dr. V. Filipciuc ori Dr. Gavrilă Iuga.² Alexandru Filipașcu însuși se va înscrie, ca istoric și genealogist, în rândul marilor bărbați care au cercetat trecutul familiilor de nobili români ai acestor meleaguri, alături de Gheorghe Petrovai (Petrovay) de Petrova (1845-1917) și de Ioan Mihaly de Apșa (1844-1914).³

Alexandru era al șaptelea copil al lui Gavrilă Filipciuc și al „jupânesei” Ioana n. Pârja (1867-1930), familie de vază în Petrova. Pe atunci, regiunea respectivă era organizată în comitat ce aparținea Ungariei. Genealogic⁴, familia Filipciuc (Filipașcu) cobora din vechile familii nobile al Maramureșului. După tată, familia număra în sânul ei, pe la 1300, pe un anume Tatomir, voievod de Bereg și Ung. Pe la mijlocul secolului al XIV, Seneslau, un fiu al acestuia, era și voievod de Dolha, pentru ca, după patru generații de descendență în linie masculină, pe la 1437, un anume Bogdan Adeodatus să fie Liber Baron de Dolha și Petrova. Un urmaș al acestuia de a cincea generație masculină, Filipașcu I (d. 1653), a avut doi fii: pe Filipașcu al II-lea, cel Mic (în ucraineană Filip cel Mic = Filipciuc, de unde și numele familiei acestuia în continuare), și pe Bilașcu, cel care a dat ramura Bilașcu. Din această familie cobora Gheorghe al VI-lea Bilașcu (1863-1926), din a opta generație, și care va deveni profesor la noua Universitate din Cluj și întemeietor al învățământului stomatologic românesc. Din familia Filipașcu-Filipciuc al II-lea (1631-1708), în generația a șasea, pe linie masculină, descinde Gavrilă I (1824-1899), stegar al nobilimii imperiale la 1848-1849, care

¹ Ioan Vasile Ciolte, *Viața și activitatea preotului profesor doctor Alexandru Filipașcu*. Lucrare de licență, Cluj-Napoca, 1994, p. 8.

² *Ibidem*, p. 9.

³ Nicolae Edroiu, *Studii de genealogie*, II, Editura România Press, București, 2009, p. 109. Vezi și Dr. Ioan Mihaly de Apșa, *Diplome Maramureșene din secolele XIV și XV*. Ed. A IV-a, coord. Vasile Iuga, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2009; Ioan-Aurel Pop (coord.), *Diplome Maramureșene din secolele XVI - XVIII, provenite din colecția lui Ioan Mihaly de Apșa*, Editura Academiei Române, București, 2010; Nicolae Edroiu, *Studii de genealogie*, I, Cluj-Napoca, 2000, p. 178-187.

⁴ Genealogia familiei se află, condensat, la: Nicolae Edroiu, *Studii de genealogie*, II, Editura România Press, București, 2009, p. 109-119. Mulțumim Domnului academician pentru bunăvoința de a ne pune la dispoziție studiul: *Alexandru Filipașcu (1902-1952) și genealogiile nobile maramureșene de origine română*, p. 1 - 8 . După acesta vom face și notările.

a avut trei fiice și un singur fiu, Gavrilă al II-lea (7. VI. 1862 – 21. III. 1921), tatăl lui Alexandru al V.-lea Filipciuc – Filipașcu (20. IV. 1902 – 23. XII. 1952) – teologul, istoricul și genealogistul de mai târziu. Acesta s-a căsătorit la 23 iunie 1929 cu învățătoarea Livia Buzilă, fiica preotului greco-catolic Ștefan Buzilă (1865-1944) din Poiana Ilvei⁵ și au avut doi copii: pe Livia (n. 27. III. 1931), pictor scenograf la Cluj, căsătorită cu artistul liric Ion Piso, care au locuit o vreme în Germania, și pe Alexandru al VII-lea (25. IV. 1937 – 2006). Acesta din urmă a fost doctor în biologie și cercetător științific la Centru de Cercetări Biologice din Cluj-Napoca al Academiei Române și s-a căsătorit cu biologul Adriana Ionescu, având împreună un fiu, Marius (n. 28. III. 1956) și o fiică, Ligia (n. 19. III. 1962).⁶

Tânărul Alexandru Filipașcu s-a dovedit încă din copilărie dornic de învățatură și deosebit de sânguinos. Studiile primare (1908-1912) le-a făcut în Petrova Maramureșului, satul său natal, după care a urmat cursurile la Liceul Piarist din Sighetul Marmăției (clasele I-IV, între anii 1912-1916), pe care, la îndemnul fratelui mai mare, Dr. Vasile Filipciuc, le-a continuat la Liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș (clasele V-VIII, în anii 1916-1920), unde a avut rezultate foarte bune. De aceea, pe când era în clasa a VII-a, a fost ales să facă parte din delegația maramureșenilor care trebuia să reprezinte Maramureșul la Marea Adunare de la Alba Iulia (1918), unde a fost proclamată Unirea la Patria Mamă. Vasile Filipciuc fusese, în timpul primului război mondial, sublocotenent în armata română și, întrucât fusese rănit, s-a întors de pe front, și-i va încuraja pe tinerii români spunându-le că nu va mai dura mult și Monarhia austro-ungară nu mai avea zile multe de trăit, lucru care s-a și întâmplat. Ca mulțumire pentru grija pe care i-a purtat-o de-a lungul anilor, Alexandru i-a dedicat acestui frate al său un studiu referitor la activitatea lui de luptător pentru cauza națională românească.⁷ Vocația de patriot, luptător pentru drepturile românilor, prezintă și la ceilalți membri ai familiei sale, l-a îndemnat pe Alexandru ca, împreună cu alți colegi de liceu din Beiuș, să pună bazele unei societăți secrete românești⁸ pentru ca,

⁵ Ofilat Varvari, *Comuna Poiana Ilvei până la începutul mileniului trei. Pagoni de monografie*, Editura NAPOCA STAR, Cluj, 2004, p. 446-455. El însuși un cărturar, Pr. Ștefan Buzilă a scris, între altele, și *Monografia comunei Sânosif sau Poiana, Sânosif, 1910, 855p.*, în care sunt prezentate genealogiile familiilor de la întemeierea satului (1764-1766) până aproape de data apariției cărții.

⁶ N. Edroiu, *Alexandru Filipașcu (1902-1952) și genealogiile nobile maramureșene de origine română*, p. 1-2; Alexandru Filipașcu, *Patronime maramureșene. Genealogia Familiei de Dolha și Petrova. (Nobili maramureșeni urmași ai Dacilor liberi)*. Ediție îngrijită și postfață de Livia Piso-Filipașcu, Editura Albatros, 2003, p. 129-140, 191-198 (Din păcate, nu am găsit-o).

⁷ Alexandru Filipașcu, *Luptătorul maramureșean Dr. V. Filipciuc (1885-1932)*, în „Transilvania” (Sibiu), 1944, nr. 10-12, p. 839-852; și extras, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1944, 16 p.; I.V. Ciolte, *op. cit.*, p. 10; N. Edroiu, *Alexandru Filipașcu (1902-1952) și genealogiile nobile maramureșene de origine română*, p. 2.

⁸ Vezi Echim Vancea, în volumul Alexandru Filipașcu, *Maramureșul, Sighetul Marmăției*, Editura „Echim”, 2002, p. 70.

în toamna anului 1918, tot el, să facă parte din Garda Națională Română din Petrova Maramureșului, care avea sarcina de a opri intrarea în zonă a formațiunilor ucrainene rebele. Învățăturile fratelui său mai mare dădeau rod. A revenit la Beiuș pentru a-și continua studiile. Călătoria nu i-a fost deloc ușoară, întrucât bandele de maghiari care acționau între Halmeu și Salonta l-au prins, l-au bătut și l-au închis la Oradea. Pe atunci, trupele bolșevice ale lui Bela Kun dezlănțuiseră în primăvara lui 1919 o teroare cruntă asupra regiunilor din vestul Munților Apuseni, unde voiau să reinstaureze stăpânirea ungurească. Și primii vizați de această amenințare erau tinerii și intelectualii din Beiuș și din împrejurimi.⁹ A scăpat, însă, și și-a continuat studiile. În timpul școlii, ca și în vacanțele școlare, Alexandru Filipașcu participa la toate muncile pe care cei din Petrova trebuiau să le facă. O spune, cu deosebită savoare, fiul său, Alexandru, într-o culegere de amintiri.¹⁰ În iunie 1920 Alexandru a absolvit cursurile de la Beiuș, în vara aceluiași an făcând o excursie de șase săptămâni, în care a vizitat o serie de localități interesante din punct de vedere turistic și cultural, între care Sinaia, București, Iași și altele. Era o bună ocazie de a-i cunoaște pe frații de dincolo de munte și de a încheia legături cu aceștia.

Setea după învățătură, ca și inteligența sa deosebită, l-au convins pe unchiul său, Dr. George Bilașcu, de necesitatea continuării studiilor, așa încât l-a chemat la Budapesta, unde se afla el atunci, cu gândul de a studia medicina. Numai că Alexandru era atras, încă din liceu, de istoria și cultura Maramureșului, strângând, încă de pe atunci, manuscrise și documente care îi vor fi ulterior de mult ajutor. De aceea, unchiul său a intervenit pe lângă nunțul papal și i-a obținut o bursă la **Seminarul Lateranens** din Roma, pentru a studia teologia. Era în anul 1920 când tânărul nostru student teolog, bursier la „De propaganda fide”, îi scria mamei sale: „Lubită mamă, află că am sosit sănătos și m-am așezat în cel mai frumos seminar din Roma, aproape de catacombe și de grădina cea mai frumoasă din lume. În seminar suntem cinci români, mai sunt 13 români în alte seminare. Aici avem fiecare câte o cameră... Suntem prevăzuți cu toate cele de lipsă... Eu acum ascult filozofia doi sau trei ani... va trebui să stau 6-7 ani neîntrerupți. Viața de aici este atât de frumoasă încât, pe când vom termina studiile, ne va părea rău să părăsim locul în care am petrecut cea mai fericită parte a vieții noastre... În ceea ce privește nutremântul nici nu pot să fac vreo asemănare. Mâncările ce le mâncăm noi zilnic, colegii din Gherla nu le mănâncă nici în ziua de Paști! Aerul e bun peste măsură, tot astfel și apele, însă noi bem numai vin... Ieri am fost la biserica Sf. Petru în care încap 80.000. Peste

⁹ N. Edroiu, *Alexandru Filipașcu (1902-1952) și genealogiile nobile maramureșene de origine română*, p. 2.

¹⁰ Alexandru Filipașcu, *Salonul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, p. 100 sq.

două săptămâni mergem să cercetăm Vaticanul și pe Papa”.¹¹ Și încheia zicând: „Aici nu știe nimeni românește și astfel pot să scriu ceea ce îmi place”.¹² Ascendența sa nobiliară l-a ajutat mult în obținerea bursei de studii la Roma, iar studiul teologiei și filosofiei îi deschideau tânărului Alexandru noi perspective, **Universitatea Lateranum** fiind școala unde erau pregătiți cei ce urmau să facă parte din ierarhia Bisericii Romano-Catolice sau dintre preoții de seamă ai Vaticanului. Programul de studiu era foarte riguros, însă studenții aveau condiții extraordinare care le ușurau mult pregătirea și cercetarea. Paralel cu studiul riguros, se căuta și educarea voinței cursanților prin renunțarea la discuțiile inutile, impunându-se regula abținerii de la a vorbi în toate zilele săptămânii, cu excepția sfârșitului săptămânii, ba chiar și atunci foarte puțin. Majoritatea colegilor săi au ajuns unii cardinali, iar alții preoți de mare vază la Roma sau în alte orașe mari. Printre prefecții care s-au ocupat de cei care studiau la această Universitate a fost, la un moment dat, chiar Eugenio Pacelli, viitorul papă pius al XII-lea¹³, care i-a dus prin Roma pentru a le da detalii despre monumentele și locurile importante din „cetatea eternă” și cu care a păstrat legătura prin corespondență.¹⁴ Tânăr inteligent și sânguincios, Alexandru Filipașcu a absolvit Seminarul Pontifical Lateranens în anul 1922, tot acum luându-și și doctoratul în filosofie cu lucrarea *De origine legum*, fiind hirotonit lector la biserica Sfântul Atanasie din Roma. A refuzat oferta de a fi hirotonit subdiacon, ceea ce i-ar fi deschis căile diplomației vaticane, optând pentru reîntoarcerea în țară și dedicarea sa studiilor istorice maramureșene. Cât a stat la Roma, Alexandru a audiat și la alte universități cursuri de economie politică, filologie romanică și istorie universală. Intors în țară, ar fi avut posibilitatea de a deveni profesor la Academia Greco-Catolică din Gherla, însă dorința de a fi mai aproape de casă, precum și unele divergențe de opinii între el și cei de la Academie, ca și o anume atmosferă din școală, l-au determinat să funcționeze ca simplu profesor de istorie și geografie la clasele IV-VIII, la Școala normală și la Liceul W(o)esselenyi” din Zalău, între 1 septembrie 1923-1925. În anul 1925 i-a apărut prima sa carte, dedicată frumuseților văzute de el la Roma.¹⁵ Și-a luat licența în teologie după ce a susținut examenele la Academia Greco-Catolică din Gherla, pentru ca în ianuarie 1928 să-și ia doctoratul, tot în teologie, la Facultatea de Teologie a Universității

¹¹ *Ibidem*, p. 106. Pe atunci papă era Benedict al XV-lea (1914-1922), urmat de Pius al XI-lea (1922-1939). Cf. August Franzen&Remigius Bäumer, *Istoria papilor*, trad. Romulus Pop, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, 1996, p. 399-420

¹² Alexandru Filipașcu, *Salonul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, p. 106.

¹³ August Franzen&Remigius Bäumer, *Istoria papilor*, trad. Romulus Pop, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, 1996, p. 421-430.

¹⁴ Ciolte, p. 11; N. Edroiu, p. 2.

¹⁵ *Roma și frumusețile ei*, Tiparul Institutului Grafic și Editor „Luceafărul”, Zalău, 1925.

de Stat Ioan Cazimir din Lemberg-Lwov, cu teza *Historicitas Libri Genesis*, pe care a publicat-o în limba română, la Oradea, doi ani mai târziu.¹⁶ Pentru a fi admis la examen, susținuse examene riguroase la Viena și München.¹⁷ În această perioadă (1 septembrie 1925-1928), Alexandru Filipașcu a funcționat ca profesor de religie la Gimnaziul și Școala de Arte și Meserii din Vișeu de Sus, pentru ca din anul 1928 până în anul 1940 să funcționeze la Liceul „Domnița Ileana” din Sighetul Marmației (din 1930 ca titular, iar din 1935 ca profesor definitiv). Ca profesor, Alexandru Filipașcu împărtășea elevilor săi din bogata experiență și cultură acumulate dealungul anilor. Făcea aceasta nu numai de la catedră ci și prin implicarea sa în viața culturală a orașului Sighet, unde și-a desfășurat o mare parte din activitate. Sunt concludente în acest sens numeroasele conferințe pe care le-a ținut în cadrul „Asociațiunii pentru Limba și Cultura Poporului Român din Maramureș”, a Asociației culturale „ASTRA”, despărțământul Sighet, în satele din jur, toate orientate spre luminarea maselor, expunând adevărul istoric despre continuitatea maramureșenilor pe plaiurile stăpânite de ei și netemeinicia unor teze care susțineau revizuirea granițelor sau, pur și simplu, contestau calitatea maramureșenilor de a fi fost primii care au locuit acestei zone și care au creat o cultură și tradiții pe care le-au continuat până astăzi. Ca membru al „Ligii Antirevizioniste”, Alexandru Filipașcu a fost un militant activ, participând la diferite adunări de protest împotriva tendințelor de revizuire a granițelor apusene ale Ardealului. A intrat devreme în jurnalistică, fiind colaborator la „Meseșul” din Zalău, redactor la „Maramureșul” din Sighet, colaborând și la „Duminica” din Sighet și la „Universul” de la București. A scris numeroase articole în diferite ziare, în 1934 fondând el însuși ziarul *Ecoul Maramureșului*, pe care l-a și condus până în anul 1935, „promovând în paginile acestuia principii sănătoase și ideile culturale general românești. De asemenea, făcea parte din *Sindicatul Crișana și Maramureș al Ziariștilor*. Era un fervent animator și propagator al culturii românești în rândul poporului, susținând conferințe pe teme istorice și cultural-bisericești. Era și membru al *Asociației de Prietenie Româno-Cehoslovace*, participând la acțiuni comune în localități românești rămase în dreapta Tisei, la Ujhorod, Muncaci, Bratislava și Praga, promovând bunele relații cu statul învecinat.

Pentru scurt timp a făcut și politică. La îndemnul unor rude, în anul 1929 a intrat în Partidul Național Țărănesc, în care mai erau un frate, deputat, și un cumnat al său, care era și prefect de Maramureș. Numai că în 1931

¹⁶ Sub titlul: *Adevărul istoric al Genezei*, Tipografia și Litografia Românească, Oradea, 1930.

¹⁷ Ciolte, p. 11. În arhiva Universității „Ludwig-Maximilian” din München se mai găsește doar foaia de înscriere a sa, restul documentelor fiind arse în timpul bombardamentelor din timpul celui de-al doilea război mondial.

guvernul țărănist a picat, iar cu ocazia depunerilor candidaturilor pentru Transilvania, la Cluj, delegația maramureșană a cerut ca Ilie Lazăr să nu mai candideze în Maramureș întrucât încercase încheierea unei afaceri care ar fi fost în detrimentul cooperativei din Vișeu de Sus. Cum cererea nu a fost respectată, o serie de personalități maramureșene au candidat pe o listă aparte pe care au fost trecuți Simion Balea, fost senator, G. Iuga, fost prefect, I. Bilțiu, fost deputat, și Alexandru Filipașcu pentru Camera Deputaților, iar pentru Senat, Dr. V. Chindriș, fost senator, și Dr. V. Filipciuc, fost deputat. Comitetul Central al Partidului Național Tărănesc a hotărât atunci excluderea din partid a acestora, fapt pentru care eroul nostru a renunțat la „jocul nestatornic al politicianismului”¹⁸, stăruind însă, în strângerea de documente pentru viitoarele sale lucrări istorice. Din toamna lui 1933, până în 1937 a îndeplinit, cu întrerupere, funcția de primar al orașului Sighetul Marmăției, dovedind reale calități de edil. Despre această parte a activității sale va scrie, cu mult umor, fiul său, mărturisind că: *„mai târziu am aflat că numai girase această funcție un șir de ani, atât pentru a ridica orașul cât și cu un scop mult mai esențial, acela de a avea acces și de a putea lucra netulburat (zi și noapte), în arhivele bogate din depozitele primăriei, adunând materialul necesar lucrărilor sale istorice. Este foarte adevărat că s-a străduit nu numai în cercetarea manuscriselor, dar a modernizat orașul, l-a asfaltat, i-a mărit uzina electrică și oborul unde se făceau vestitele expoziții de vite (bruna de Maramureș), plus alte diferite lucrări edilitare care s-au cerut. Iar prin anii 38-39 strâns cu ușa de liberali, pare-mi-se, și-a dat demisia arătând consiliului primăriei că „mulțumesc pentru realegere în funcție, dar fiind un post politic, nu pot primi postul de primar plin” (copia procesului verbal al ședinței cu pricina o găsisem undeva într-un dosar rătăcit; îmi amintesc că era bătută la mașină cu indigo albastru deschis, cum nu se mai folosește astăzi). Probabil însă că își sfârșise manuscrisul despre **Istoria Maramurășului** care a văzut lumina tiparului la București, în 1940, manuscris dactilografiat pe ambele fețe ale hârtiei (cu douăzeci de ani și mai bine înaintea alertei zise „penurie de hârtie”); manuscris cu care, în momentul cedării Ardealului de Nord (și cu încă alte vechi documente maramurășene și vechi acte de familie), fugise din Sighet cu ultimul tren posibil, abia scăpând de aceia care nu-i uitaseră decât omenia, nu și activitatea, și care se pregătiseră să-l recompenseze pe măsura furiilor de atunci.*¹⁹ Căci în anii premergători celei de-a doua conflagrații mondiale, Alexandru Filipașcu se opusese deschis acțiunilor național fasciste îndreptate împotriva românilor și cereau „retrocedarea” teritoriilor care

¹⁸ Ciolte, p. 13; N. Edroiu, p. 3.

¹⁹ Alexandru Filipașcu, *Salonul*, p. 103-104.

compuneau Ardealul de Nord. Protestele sale i-au atras necazuri: percheziții la domiciliu, amenințări și persecuții de tot felul, pentru ca în septembrie 1940 să se refugieze cu familia la Alba Iulia²⁰, viața întregii familii luând o turnură pe care nimeni nu și-ar fi dorit-o.

Până atunci, sub raport bisericesc, Alexandru Filipașcu a fost hirotonit preot, în anul 1929, la Mănăstirea Moisei, de către episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, iar în 1939 numit protopop al Parohiei Greco-Catolice Sighet de episcopul Maramureșului, Alexandru Rusu. În anul 1930 a devenit membru AGRU și totodată secretarul acesteia din Sighetul Marmăției.²¹

Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, sfârșitea țara românească, pricinuind necazuri și tragedii în familiile românilor. A fost și cazul familiei Filipașcu din Sighet care a fost nevoită să ia calea refugiului. Ajunși la Alba Iulia în septembrie 1940, Alexandru a fost încadrat profesor la liceul de aici²², iar soția sa, Livia Buzilă, învățătoare la școala din Partoș, la câțiva kilometri distanță.²³ Alexandru a activat aici și ca președinte al refugiaților din Ardealul de Nord, organizând Cercul Civilo-Militar din Alba Iulia și manifestații de protest împotriva Dictatului de la Viena și militând pentru retrocedarea Ardealului răpit în mod arbitrar, ceea ce a avut urmări directe asupra activității sale ulterioare, ducând la neînțelegeri cu autoritățile de mai târziu. Nu au stat mult la Alba Iulia, mutându-se la Sibiu unde, între 1 septembrie 1941 și 30 septembrie 1945, Alexandru Filipașcu a funcționat la Liceul „Gheorghe Lazăr”. La Sibiu a ținut o serie de conferințe în cadrul ASTREI, abordând teme de actualitate, bazate pe o informație istorică solidă: *Să cunoaștem și să iubim Ardealul nostru neîmpărțit, Vechimea vieții românești din Maramureș și descălecatul Moldovei, Românii din Maramureș* ș.a. El aducea dovezi de natură arheologică, documentară și numismatică, pentru a demonstra că Maramureșul nu a fost o țară „pustie”, cum pretindeau revanșarzii unguri, căci altfel nu ar fi putut să pornească tocmai de aici „descălecătorii” Moldovei.²⁴

Prețuit pentru cercetările sale științifice și pentru studiile publicate în domeniul istoriei, în timpul refugiului de la Sibiu, Alexandru Filipașcu a fost încadrat, în anul 1943, ca asistent la *Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania*, al Universității din Cluj, de către profesorul Silviu Dragomir, directorul acestuia.²⁵ În colecția de studii a Centrului, *Bibliotheca Rerum Transsilvaniae*, a publicat, în anul 1944, un volum despre Maramureș²⁶,

²⁰ Ciolte, p. 14. Alexandru Filipașcu, *Salonul*, la p. 104 vorbește despre „augustul fierbinte 1940.

²¹ N. Edroiu, p. 3.

²² *Ibidem*.

²³ Alexandru Filipașcu, *Salonul*, p. 104.

²⁴ Ciolte, p. 15.

²⁵ N. Edroiu, p. 3.

²⁶ Al. Filipașcu, *Le Maramureș*, „Bibliotheca Rerum Transsilvaniae”, X, Centrul de Studii și Cercetări Privitoare la Transilvania, Sibiu, 1944, 52 p.

în limba franceză, la 13 august 1945 fiind înaintat șef de lucrări, rămânând membru al acestuia până la desființare, în 1947-1948.²⁷ În acei ani lucra într-o echipă selectă de istorici cu renume: Silviu Dragomir, David Prodan, Mihail P. Dan, Ștefan Pascu și alții.²⁸

După încheierea războiului, Alexandru Filipașcu a activat în Sindicatul profesorilor, precum și în Uniunea patriotică și în Partidul Național Popular, unde a îndeplinit, în ordine, funcțiile de secretar de grupă și conferențiar. Paralel, a funcționat și ca profesor la Seminarul Pedagogic din Cluj (actualul Liceu „Emil Racoviță”), unde predă religie.

Instaurarea regimului comunist în anul 1948 îi va aduce mari greutăți, fiind „epurat” de la Centrul de Studii și Cercetări Transilvane. După spusele fiului său, Alexandru Filipașcu a primit decizia de concediere care i-a fost remisă într-un plic, alături de o alta prin care era numit profesor la Institutul Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca.²⁹ Pe atunci inspector la Ministerul Cultelor era Gheorghe Stănescu, profesor la institutul clujean³⁰. Revenit la Ortodoxie, Alexandru Filipașcu a funcționat aici până la 16 august 1952 când a fost ridicat și dus la canal unde a murit în Colonia de muncă de la Valea Neagră-Constanța, călcat de un tractor sau buldozer (la 20 decembrie 1952), fără a i se cunoaște cu exactitate mormântul.

Din lucrările sale amintim: *Roma și frumusețile ei*, Tiparul Institutului Grafic și Editor „Luceafărul”, Zalău, 1925; *Adevărul istoric al Genezei*, Tipografia și Litografia Românească, Oradea, 1930; *Revizionismul maghiar și drepturile noastre asupra Daciei*, Editura și Tipografia Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, Sighet, 1936; *Istoria Maramureșului*, Tipografia Ziarului „Universul”, București, 1940, 270 p. + h; *Reforma învățământului secundar și studiul religiei*, în „Timpul” (București), 1941, nr. 1721; *Contribuțiuni documentare la administrarea Maramureșului sub regimul maghiar*, în „Transilvania” (Sibiu), 1942, 73, nr. 7-8; *Eroul Popa Lupu din Borșa. 225 ani de la nimicirea tătarilor*, în „Țara” (Sibiu), 1942, nr. 394-396; *Înstrăinarea unor familii și averi maramureșene prin încuscrirea cu străinii*, în „Transilvania” (Sibiu), 1942, 73, nr. 10, p. 742-756; *O impietate națională*, în „Țara” (Sibiu), 1942, nr. 383; reproducere în „Viața” (București), nr. din 14 august 1942; *De la românii din Maramureș. Oameni, locuri, cântece*, Editura Asociațiunii „Astra”, Sibiu, 1943, 87 p. (Biblioteca Populară ASTRA); *Descrierea întâmplări-*

²⁷ N. Edroiu, p. 3.

²⁸ Ciolte, 15.

²⁹ Ciolte, p. 15.

³⁰ După închiderea Institutului, Prof. Stănescu nu va mai predă cursul de Istorie Bisericească Universală ci va fi numit director al Bibliotecii nou înființatei Școli de cântăreți bisericești. Vezi: Al. Moraru, *Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj – Napoca*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1977, p. 26-27.

lor de la începutul revoluției din anul 1848 și 1849 în *Protopresbiteratul Hălmagiului* [două manuscrise ale protopopului unit al Hălmagiului Ion Moga], în „Transilvania” (Sibiu), 1943, 74, nr. 1, p. 44-61; *Protopopul Ioan Fodoru și urmașii săi*, în „Transilvania” (Sibiu), 1943, 74, nr. 9-10; *Din suferințele noastre*, în „România Nouă” (Sibiu), 1944, nr. 22 și 25 octombrie; *Începuturile ASTREI în Maramureș*, în „Transilvania” (Sibiu), 1944, 75, nr. 2, p. 163-169; *Le Maramureș*, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, Tip. „Cartea Românească din Cluj”, 1944, 52 p. + 1 h. (Bibliotheca Rerum Transsilvaniae X); *Legăturile Maramureșului cu Năsăudul*, în „Plaiuri Năsăudene” (București), 1944, 2, nr. 20-21; *Luptătorul maramureșan Dr. Vasile Filipciuc [1885-1932]*, în „Transilvania” (Sibiu), 1944, 75, nr. 10-12, p. 839-852; și Extras, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1944, 16 p.; *Monografia Comunei Bârsana* [Jud. Maramureș], în „Plaiuri Năsăudene” (București), 1944, 2, nr. 22-24, p. 5; *Sfârșitul stăpânirii ungurești în Transilvania de Nord*, în „România Nouă” (Sibiu), 1944, nr. din 26 octombrie; *Șovinismul unguresc*, în „România Nouă” (Sibiu), 1944, nr. 17 și 19 noiembrie; *Voievodatul Maramureșului, originea, structura și tendințele lui*, Tipografia „Astra Culturală”, Sibiu, 1945, 32 p.; *Maramureșul*. Traducerea: Vasile Gogea. Bio-bibliografia și selecția reperelor critice: Echim Vancea, Sighetul Marmăției, Editura „Echim”, 2002, 83 p.; *Patronime maramureșene. Genealogia Familiei de Dolha și Petrova (Nobili maramureșeni urmași ai Dacilor Liberi)*. Ediție îngrijită și postfață de Livia Piso-Filipașcu. Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Ion-Aurel Pop, București, Editura Albatros, 2003, 279 p.; *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română*. Ediție îngrijită de Ion și Livia Piso, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006, 288 p. + il.

Este limpede că viața și activitatea lui Alexandru Filipașcu, alături de alte personalități ale neamului românesc, trebuie să fie cercetată în amănunt pentru a fi cunoscută de cât mai multă lume, spre a nu se mai repeta atrocitățile comise de fasciștii horthyști sau de regimul comunist. De aceea, nu putem decât să salutăm eforturile făcute de către urmașii acestuia, Doamna Livia Filipașcu-Piso și Domnul Ioan Piso pentru restituirea unui foarte important capitol al vieții spirituale românești.

XXX DIACON PROF. DR. GHEORGHE G. STĂNESCU
(1897-1956)

Abstract.

The article: *xxx Diacon Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu(1897-1956)* makes an overview of the life and activity of this Professor at the Orthodox Institute and Theological Academy of Cluj (1924-1940; 1944-1946 and 1948-1952), as teaching seminars of History of the Universal Church and Patristics during that period.

A văzut lumina zilei la data de 15 noiembrie 1897 în orașul Brașov. În aceeași localitate, tânărul Gheorghe G. Stănescu a urmat cursurile primare și mai apoi Liceul „Andrei Șaguna” (1909-1917), cu bacalaureat, apoi Institutul Teologic Ortodox din Sibiu (1917-1920), cu diferență și doctoratul în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți. Între anii 1923-1924 și-a continuat studiile de specializare la Universitatea din Viena. În anul 1939 este hirotonit diacon de către Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colan al Clujului.

După absolvirea studiilor de specialitate, tânărul teolog Gheorghe G. Stănescu a îndeplinit următoarele funcții: profesor titular de Istorie Bisericească și Patrologie (Patristică) la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1 septembrie 1924 – 30 noiembrie 1940); între anii 1940-1945 a funcționat pe lângă catedra de Istorie Universală a Facultății de Litere, Universitatea din Cluj, refugiată la Sibiu; prin Decizia nr. 26.198/1946, a fost numit inspector general în Ministerul Cultelor – București (1946-1948); între anii 1948-1952, a fost din nou cadru didactic, de data aceasta, la Institutul Teologic Ortodox Român din Cluj; după desființarea sa în iunie-iulie 1952, a funcționat ca bibliotecar, secretar și mai apoi profesor la Școala de cântăreți bisericești și la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj (1952-1956).

A trecut la cele veșnice la data de 4 noiembrie 1956 la Cluj, fiind înmormântat în cripta familiei sale din Brașov, la Biserica „Sfânta Treime” (fostă grecească).

A lăsat în urma sa numele unui eminent profesor universitar, fiind apreciat de cadrele didactice de la Cluj și de către toți studenții teologi care l-au avut ca mentor.

Profesorul Gheorghe G. Stănescu a avut o bogată activitate științifică. Dintre lucrările sale publicate amintim următoarele: *Istoria Bisericească Universală* – Manual pentru institutele teologice, 2 vol., București, 1956 (coautor); *Epoca de aur a literaturii creștine armene (secolul al V-lea)*, în „Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj, 1935-1937”, Cluj, 1937, pp. 90-150; *Politica imperialistă a papii Inocențiu III și luptele de succesiune dintre Staufi și Welfi*, în „Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj, 1938-1939”, Cluj, 1939, pp. 3-76; *Căderea Ierusalimului*, partea I, în *Revista Teologică*, XXXIII (1943), nr. 3-4, pp. 180-200 și *Căderea Ierusalimului*, partea a II-a, în *Revista Teologică*, XXXIII (1943), nr. 7-8, pp. 348-359; *Mahomed Profetul*, Editura Dacia, 1998, 196 p.; *Din suferințele primilor creștini*, București, 1940; *Maniheismul*, în vol. Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și a Neamului, 1924-1934*, Editura Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1934, pp. 203-215; *Eusebiu al Cezareei* (din cursul de Patrologie ținut studenților de la Academia Teologică Ortodoxă), în „Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române Cluj, 1939-1940”, Cluj, 1940, pp. 95-142.

Majoritatea studiilor Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu au fost publicate de către Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb în volumul intitulat: *Studii de Istorie Bisericească Universală și Patristică*, Editura Arhidiecezania, Cluj-Napoca, 1998, 231 p., alături de un consistent studiu introductiv.

Regretatul Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu a mai publicat diferite articole, note și recenzii în următoarele reviste teologice de specialitate: „Renașterea” – Cluj, „Viața ilustrată” – Cluj și în „Revista Teologică” – Sibiu, dar și în diferite periodice teologice germane sau românești: *Das Concil von Niceea*; *Das Reformationsfest*; *Kaiser Konstantin der Grosse*; *Papst Gregor VIII und Kaiser Heinrich IV*; *Zwingli und Calvin*.

De asemenea, de la Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu au rămas câteva studii de specialitate în varianta de manuscris: *Cesarii Augustus*; *Tiberius*; *Caligula*; *Claudius*; *Persecuțiile*; *Gnosticism*; *Odoacar și Theodoric, doi vechi barbari în Italia*; *Începutul dominației germane în Italia și sfârșitul imperialismului în Imperiul Roman de Apus*; *Din istoria persecuțiilor creștine*; *Istoria Evului Mediu*; *Istoria Grecilor* și 17 fascicule manuscris.

Profesorul Dr. Gheorghe G. Stănescu a susținut numeroase conferințe organizate de centrul eparhial de la Cluj, abordând diverse subiecte teologice de actualitate. Între aceste conferințe o amintim pe cea de la Apahida, din anul 1936, intitulată *Ortodoxia*, apoi cea din Cluj, din anul 1936, intitulată *Ortodoxia în Rusia contemporană* și pe cea de la Bucium, din anul 1937, intitulată *Puterea credinței în viața neamului nostru*.

În anul 1932 s-a căsătorit cu domnișoara Sisi, fiica ofițerului austro-ungar Hurubeanu din Sibiu, cu care a avut o fetiță pe nume Florica.

Bibliografie:

Fișa personală (Stat de serviciu) - Școala de cântăreți bisericești din Cluj, 1952; VASILE COMAN, „† Prof. Dr. Gheorghe G. Stănescu”, în *Mitropolia Ardealului*, II (1957), nr. 1-2, p. 146; ALEXANDRU MORARU, *Învățăământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, pp. 187-188; ALEXANDRU MORARU, *Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca (1952-1997)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, pp. 238-239; IOAN-VASILE LEB, *Profesorul Gheorghe G. Stănescu – Studiu bio-bibliografic*, în Gheorghe G. Stănescu, *Mohamed Profetul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, pp. 5-14; ALEXANDRU MORARU, *50 de ani de Învățăământ Teologic Seminarial Ortodox în Cluj-Napoca (1952-2002)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, pp. 253-254; *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, coord. Mircea Păcurariu, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, pp. 601-602; MIRCEA PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, p. 610.

PR. EMIL NICOLESCU
– **CADRU DIDACTIC DE ISTORIE BISERICESCĂ,**
LA ACADEMIA TEOLOGICĂ ORTODOXĂ DIN CLUJ (1940-1945)

COSMIN COSMUȚA

Abstract

The study *Rev. Emil Nicolescu – professor of Church History at the Orthodox Theological Academy in Cluj (1940-1945)* presents in the first part the Transylvanian historical context after the Dictate from Vienna (Aug. 30th, 1940), when a major part of this Romanian land was broken apart from Romania by the powerful States of those times: Hungary attached the northern part of Transylvania.

As a result of the historical decision of Germany and Italy, the Romanian Institutions here were affected by deportations, executions and expulsions. This is also the case of Orthodox Theological Institute from Cluj, where the majority of the staff was obliged to live to Romania (most of them in Sibiu). Under these circumstances Rev. Emil Nicolescu ended up teaching Church History between 1940 and 1945, also having an important publishing activity, described in this study.

Ziua de 30 august 1940 are o semnificație aparte pentru istoria noastră națională, fiind data la care s-a încheiat Dictatul de la Viena, numit în epocă și acordul sau arbitrajul de la Viena. Prin acest act a fost cedată Ungariei partea de nord a Transilvaniei, împreună cu ținuturile locuite în majoritate de secui, respectiv actualele județe Harghita și Covasna, precum și o parte din județul Mureș. Cedarea-preluarea teritoriului în discuție s-a făcut în primele zile ale lunii septembrie 1940. Încă înainte de aceasta, un însemnat număr de intelectuali din zonele ce urmau a intra sub administrație maghiară s-au refugiat la sudul liniei de demarcație stabilită la Viena. Între aceștia a fost și un însemnat număr de preoți¹. După instalarea noii administrații, un alt

¹ Referitor la preoții refugiați din teritoriul cedat Ungariei hortiste, vezi Alexandru Moraru, *Slujitori ai Bisericii noastre străbune refugiați în cuprinsul Vicariatului Ortodox Român de la*

val, format cu precădere din intelectuali, între care iarăși s-au aflat o serie de preoți, a fost expulzat în România. Astfel se explică faptul că Academia Teologică din Cluj a rămas fără câțiva dintre profesorii ei, fiind nevoită să apeleze la serviciile unor suplinitori, pentru a-și putea continua activitatea în condițiile dificile din anii celui de al doilea război mondial.

De-a lungul timpului Academia Teologică din Cluj a avut mai multe cadre didactice² care au funcționat ca suplinitori, în diferite perioade. Dintre aceștia îi amintim aici pe preoții Ioan Lupaș³, Vasile Sava⁴, Ilarion Felea⁵, diacon Titus Țifu⁶, arhidiacon Ioan Brie⁷, profesorii Coriolan Petranu⁸, Ioan Oțoiu⁹, V. D. Pârvulescu¹⁰, Constantin Martinovici¹¹, Mihail P. Dan¹², medicii Dominic Stanca¹³, Octavian Stanca¹⁴, Eugen Nicoară¹⁵, pr. dr. Virgil Ciobanu¹⁶.

O perioadă aparte o constituie intervalul 1940-1944 când unii profesori de la Academia Teologică din Cluj, refugiați ori expulzați de către auto-

Alba Iulia (1940-1945), în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia orthodoxa”, LIII, 2008, nr. 1, pp. 35-46.

² Pentru mai multe informații cu privire la cadrele didactice și la istoricul Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj, vezi Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.

³ A predat între 1919 și 1946, ca titular, la catedra de Istorie modernă a Românilor și Istoria Transilvaniei, de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj. Între anii 1934-1939 a funcționat și ca suplinitor pentru cursul de Istoria Bisericii Române la Academia Teologică de aici.

⁴ A fost consilier eparhial la Cluj (1921-1946), iar în paralel profesor suplinitor de Drept bisericesc la Academia Teologică din localitate (1924-1946).

⁵ A fost suplinitor la Academia teologică Ortodoxă din Cluj (1937-1938), iar apoi la cea din Arad (1938-1948).

⁶ Profesor suplinitor la Institutul Teologic Universitar din Cluj (oct. 1949-1952).

⁷ Conferențiar suplinitor la Muzică bisericească și ritual la Institutul Teologic Ortodox din Cluj (1950-1952 și 1991).

⁸ Profesor de Istoria Artei la universitatea din Cluj (1922-1948) și profesor suplinitor de istoria Artelor la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1937-1938).

⁹ Profesor la Academia Agronomică din Cluj (1919-1941) și profesor suplinitor de Îndrumări Agricole și Economice la Academia Teologică de aici (1924-1933).

¹⁰ Profesor titular de Anatomie și Fiziologie animală la Academia Agronomică din Cluj (1928-1937 și 1944-1946) și în paralel profesor suplinitor de Economie la Academia Teologică din Cluj (1933-1936).

¹¹ Profesor la Academia Agronomică din Cluj (1919-197) și suplinitor de Îndrumări Agricole și de Economie la Academia Teologică (1936-1940).

¹² Asistent (1940-1948), conferențiar (1948-1964) și profesor titular (1964-1976) la Facultatea de Istorie a Universității din Cluj. În paralel a fost și conferențiar suplinitor la Institutul Teologic Ortodox din Cluj (sept. 1948-aug. 1952).

¹³ Medic la Fabrica de tutun din Cluj (1923-1938), iar în paralel profesor de Igienă și medic la Academia Teologică din Cluj (1924-1937).

¹⁴ Asistent (1933-1937), apoi profesor suplinitor de Igienă la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1937-1940). A fost în acea perioadă și medicul Academiei.

¹⁵ Profesor suplinitor de Medicină pastorală și medic la Academia Teologică din Cluj în perioada octombrie-decembrie 1940.

¹⁶ A predat cursuri de Medicină pastorală la Academia Teologică din Cluj în mai multe etape (1932-1938; 1939-1940; 1951-1952 la Institutul Teologic Universitar și 1952-1953 la Școala de cântăreți bisericești de aici).

ritățile hortiste în România, au trebuit să fie înlocuiți cu suplinitori Dintre aceștia îi amintim aici pe preoții Florea Mureșanu¹⁷, Simion Curea¹⁸, Emil Nicolescu¹⁹ și pe medicul Liviu Telea²⁰.

În cele ce urmează ne vom opri atenția asupra pr. Emil Nicolescu, cel ce a suplinat catedra de Istorie Bisericească la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj între 1 noiembrie 1940 și 30 iunie 1945. Din biografia sa vom evidenția în rândurile de mai jos principalele momente²¹. S-a născut la 24 noiembrie 1896 în localitatea Stânceni²², situată în partea de nord-est a județului Mureș. A început școala în satul natal, unde a făcut clasa I primară, iar clasele II-IV le-a făcut la Școala evanghelic-luterană din Reghin. În ciclul al doilea, care la vremea respectivă era liceal, s-a mutat la Colegiul reformat din Târgu Mureș, unde a studiat doi ani (clasele a V-a și a VI-a), iar apoi, clasele a VII-a și a VIII-a liceale la Liceul român din Brașov, unde a obținut și diploma de bacalaureat în 1915.

În următoarea etapă s-a îndreptat spre teologie, pe care a studiat-o la Academia *Andreiană* din Sibiu între 1915 și 1918. Ca mulți tineri studioși ai vremii, a obținut o a doua licență, de data aceasta în calitate de absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, ale cărei cursuri le-a frecventat între anii 1918-1922.

În anul următor terminării studiilor, în 1923, a intrat în cler, fiind hirotonit preot de către episcopul Nicolae Ivan al Clujului, la data de 18 februarie. A funcționat ca paroh în satul său natal din 4 martie 1923 până în 31 august 1926, după care s-a mutat la Cluj, ca profesor de religie la Liceul de fete *Regina Maria*. A activat aici între 1 septembrie 1926 și 31 august 1940. Odată cu cedarea părții de nord a Transilvaniei și refugierile și expulzările de care am pomenit mai sus, a fost solicitat să suplinească postul de profesor de Istorie Bisericească la Academia Teologică din Cluj, lucru pe care l-a făcut cu începere de la 1 noiembrie 1940, până la 30 iunie 1945. Reinstaurarea administrației românești în teritoriile cedate vremelnice Ungariei și întoarcerea celor ce fuseseră plecați l-au determinat pe preotul Emil Nicolescu să revină la predarea religiei, de această dată la Liceul *Mitropolitul Simion Ștefan* din Cluj. A îndeplinit această funcție între 1 iulie 1945 și 30 septem-

¹⁷ Profesor suplinitor (15 oct. 1940-30 iun. 1946 și între anii 1948-1952). Ulterior a fost și protopop al Clujului.

¹⁸ Profesor suplinitor de Muzică bisericească și Tipic, înlocuind pe profesorul Vasile Petrașcu, refugiat la Sibiu (1940-1945). Ulterior a fost și protopop al Clujului, arestat de autoritățile comuniste împreună cu pr. Florea Mureșanu.

¹⁹ Profesor suplinitor (1 nov. 1940-30 iun. 1945).

²⁰ Profesor suplinitor de Medicină pastorală și medic al Academiei (1940-1945).

²¹ Datele referitoare la biografia pr. Emil Nicolescu se găsesc la Alexandru Moraru, *Învățămintul teologic...*, pp. 221-222.

²² Stânceni (Stînceni) este un sat, reședință a comunei cu același nume, în județul Mureș.

brie 1948. În anii 1945-1946 a fost și director al acestui liceu. De la 1 octombrie 1948 la 31 august 1949 a predat la Școala pedagogică din Cluj, iar între 1 septembrie 1949 și 31 august 1952 la Școala elementară nr. 10, tot în Cluj.

În toamna anului 1952, în condițiile scoaterii orelor de religie din școlile românești, ca urmare a consolidării regimului comunist, Emil Nicolescu a fost nevoit să-și găsească de lucru în întreprinderi de stat. A funcționat ca șef de depozit la Baza de recepție Cluj din 1 octombrie 1952 până în 28 februarie 1953, a fost apoi gestionar la Întreprinderea de construcții Cluj, între 15 iulie 1953 și 27 aprilie 1954 și intendent la Spitalul clinic nr. 2 din Cluj de la 17 mai 1954 până la 15 mai 1956.

După acest periplu a reușit să-și găsească din nou un loc de muncă într-o instituție aparținând Bisericii. Astfel, pentru câteva luni, între 15 mai 1956 și 28 februarie 1957, a funcționat ca secretar la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj, iar de la 1 martie 1957 a fost profesor al aceleiași școli, până la 31 august 1958. Din toamna lui 1958 a redevenit preot de parohie la Someșul Cald (1 octombrie 1958 – 1 ianuarie 1963) și Răcătău (1 noiembrie 1963 – 1 noiembrie 1970). În noiembrie 1970 s-a pensionat. Atrecut la cele veșnice în 1980.

În perioada în care a activat ca profesor la Liceul *Regina Maria*, precum și în anii războiului, când ținea cursurile de Istorie bisericească, preotul Emil Nicolescu a fost destul de activ din punct de vedere publicistic, scriind pentru revistele bisericești *Renașterea* și *Viața Ilustrată* materiale care abordau probleme din cele mai diverse: istorice, educațional-școlare, pastorale, literare și altele.

Chiar în vara anului 1926, când, probabil, se mutase deja la Cluj, în vederea începerii activității didactice la 1 septembrie a aceluiasi an, scria în paginile revistei *Renașterea* un material în care încerca să analizeze problema nefrecventării bisericii de către o parte dintre credincioși, privind chestiunea din punctul de vedere al unui preot de la țară²³. După ce amintește câteva motive invocate de obicei pentru explicarea fenomenului indiferentismului religios, cum ar fi lipsa de cântăreți și de coruri bune, lipsa predicii, lungimea slujbelor religioase, ori săvârșirea acestor slujbe fără cuvenita evlavie, în grabă, autorul nostru, fără a nega adevărul acestor afirmații, consideră totuși că situațiile de mai sus sunt pe nedrept generalizate și extinse la nivelul întregii Biserici. Prin urmare, susține el, adevărata cauză a necercetării bisericilor de către credincioși trebuie căutată în zdruncinarea pe care primul război mondial a provocat-o ordinii morale și sentimentului religios. În urma războiului lumea a rămas stăpânită de „un materialism cras”, care copleșește partea spirituală din om. Chiar și cuceririle ști-

²³ Pr. Emil Nicolescu, *Pentru ce nu merge lumea la biserică?*, în „*Renașterea*”, IV (1926), nr. 28, pp. 3-4.

inței, ce s-au răspândit mult în primele decenii ale secolului al XX-lea, sunt exploatare de către om cu precădere în latura lor materială, lumea nefiind în stare să stabilească raportul corect între știință și religie. Accentuarea laturii materiale a vieții a făcut ca în tendința tot mai accentuată spre îmbogățire, omul să nu mai țină seama de mijloacele folosite. Astfel au dispărut aproape ori ce fel de scrupule în alegerea căilor de a se îmbogăți, ceea ce nu face decât să ducă la o decădere a vieții spirituale.

Pe de altă parte, misiunea preotului în deceniul al treilea al secolului trecut era considerabil îngreunată de dificultățile materiale cu care acesta se confrunta, întrucât „grija zilei de mâine îi consuma cea mai bună parte a energiilor sale”²⁴. De asemenea, critica pe care preotul o aduce goanei după acumularea de bunuri materiale face ca cei ce se simt vizați de aceasta să ocolească adeseori biserica, având falsa senzație că ignorarea unei probleme ar putea duce la dispariția ei.

Cu toate cele constatate, autorul considera că la vremea aceea începuse deja un proces de refacere a societății și a preoțimii, proces care, în pofida vitezei scăzute, urma să dea roade în viitor.

Preocupat de ideile care circulau în epocă, preotul profesor Emil Nicolescu abordează în câteva articole din *Renașterea* chestiuni ridicate de materialism, încercând să demonstreze, cu argumente logice, că nu se poate accepta ideea promovată de aceste curente, aflate în strânsă legătură cu doctrina oficială a regimului instaurat în urmă cu un deceniu în Rusia, că omul ar fi o ființă exclusiv materială, ci că, dimpotrivă, e o ființă alcătuită din trup și suflet²⁵. Existența sufletului reiese din chiar însușirile sau funcțiunile sale: rațiune, voință și conștiință. La rândul ei, existența acestor însușiri nu poate fi explicată decât printr-o cauză exterioară și superioară ființei omenești. Atitudinea autorului nostru se încadrează în curentul general de opoziție față de ideile propagate de doctrinele marxismului ce emanau dinspre Rusia sovietică, doctrine despre care se credea, pe bună dreptate, că ar constitui un pericol pentru societățile din țările Europei.

O preocupare de căpetenie a lui Emil Nicolescu, ținând seama și de faptul că o bună parte a activității profesionale și-a dedicat-o educației religioase a elevilor din diferite școli de stat, a fost cea a eficienței educației școlare pentru formarea intelectuală și morală a tinerelor generații. În acest sens a publicat mai multe materiale privitoare la educație, la felul în care aceasta trebuie făcută pentru a fi eficientă, la împletirea armonioasă a educației exclusiv școlare (acumularea de cunoștințe) cu educația morală și, nu în ultimul rând, la necesitatea colaborării între școală și familie pentru obți-

²⁴ *Ibidem*, p. 4.

²⁵ Pr. Emil Nicolescu, *Avem suflet?*, în „*Renașterea*”, VI (1928), nr. 26, pp. 3-4 și urmare în nr. 27, pp. 5-7.

nerea de rezultate satisfăcătoare în procesul educativ. Ilustrativă în acest sens este cuvântarea pe care a rostit-o la festivitatea încheierii anului școlar 1927-1928 la Liceul de fete *Regina Maria* din Cluj, unde preda la acea vreme religia²⁶. Atrăgea atenția cu acel prilej asupra importanței educației pe care copilul o primește în primii ani de viață în sânul familiei, respectiv a ceea ce adesea numim „cei șapte ani de acasă” (chiar dacă tendința actuală e ca aceștia să devină doar șase, ori chiar mai puțini). Obiceiurile și deprinderile formate în acea perioadă îl vor însoți pe om pe tot parcursul vieții, iar în cazurile în care se constată necesitatea schimbării unora dintre ele mai târziu, lucrul se dovedește deosebit de dificil și anevoios. De aici rezultă și importanța educării corecte a copilului preșcolar în familie. Dorind să-i facă pe părinți conștienți de acest lucru, Emil Nicolescu a publicat în mai multe numere ale revistei *Renașterea* din 1935 o serie de materiale sub titlul generic de *Educația preșcolară*, în care, pe lângă accentuarea repetată a însemnătății subiectului, arăta și cum se poate face aceasta într-un mod cât mai eficient. Analizele pe care le face pe această temă se referă, după cum însuși autorul mărturisește, la familia românească de la țară. Chiar fără cunoștințe de specialitate, țăranii noștri sădesc în sufletele copiilor lor primele elemente ale educației în mod intuitiv. Copiii sunt educați în aceste familii în spirit practic, urmărindu-se deprinderea de timpuriu a lucrurilor de care vor avea nevoie mai târziu²⁷.

Una din primele învățături pe care copilul trebuie să o deprindă în familie, deci la o vârstă cât mai fragedă, este educația religioasă, lucru ce se face mai ales prin urmarea exemplului părinților²⁸. Alături de aceasta, e esențială obișnuirea celui mic să spună adevărul și să se ferească de minciună²⁹.

O a doua etapă e cea în care copilul devine școlar. Nu trebuie nici decum să se considere că din acel moment responsabilitatea educației trece exclusiv asupra școlii, ci familia e datoare să-și continue rolul educațional, alături de școală. Pentru aceasta e necesar însă a se păstra o permanentă legătură între părinți și școală, scop în care dădea și exemplul practicii germane ca părinții să ia legătura cu dascălii copiilor lor în fiecare lună, spre a urmări astfel de aproape parcursul școlar al fiilor și fiicelor lor³⁰.

²⁶ Cuvântarea a fost publicată în două părți sub titlul *Colaborarea dintre familie și școală cu privire la educația morală*, în „*Renașterea*”, VI (1928), nr. 35, pp. 2-4 și în nr. 36, pp. 5-6.

²⁷ Pr. Emil Nicolescu, *Educația preșcolară – considerațiuni generale*, în „*Renașterea*”, XII (1935), nr. 17-18, pp. 4-5.

²⁸ Pr. Emil Nicolescu, *Educația preșcolară – frica de Dumnezeu*, în „*Renașterea*”, XII (1935), nr. 23, pp. 2-3.

²⁹ Pr. Emil Nicolescu, *Educația preșcolară – grăirea adevărului*, în „*Renașterea*”, XII (1935), nr. 25, pp. 2-3.

³⁰ Pr. Emil Nicolescu, *Colaborarea dintre familie și școală cu privire la educația morală*, în „*Renașterea*”, VI (1928), nr. 36, p. 5.

Chestiunea colaborării dintre părinți și școală în procesul educației l-a preocupat în mod deosebit pe Emil Nicolescu, întrucât vedem că a abordat subiectul în repetate rânduri și a revenit asupra lui și la intervale mai mari de timp, atât la începutul carierei didactice, cât și mai târziu, pe măsură ce experiența sa sporea odată cu vechimea. De fapt chiar face diferența între educație, pe de o parte, în sensul de formare a caracterului și modelare a personalității umane și instrucție, pe de altă parte, ca proces de acumulare de cunoștințe. Dacă în cazul celei din urmă rolul preponderent revine școlii, la cea dintâi o importanță deosebită o are familia, iar colaborarea dintre cei doi factori e esențială³¹. În contextul rolului familiei în formarea caracterului, autorul nostru atrăgea atenția și asupra pericolului ca dragostea părintească să degenereze într-o adevărată slăbiciune a părinților față de copii, ceea ce poate avea efecte de-a dreptul dezastruoase³². Ca urmare recomandă mult echilibru și cumpătare în întreprinderea atât de delicată a formării tinerilor.

O a treia etapă în dezvoltarea tineretului este cea a adolescenței. Nici ea n-a fost neglijată de Emil Nicolescu, ci a fost abordată într-un material destul de amplu, publicat în 1943 în *Viața ilustrată*. Făcea referire aici la caracteristicile psiho-somatice ale dezvoltării persoanei umane în perioada adolescenței, la dificultățile specifice vârstei, precum și la mijloacele cele mai potrivite de rezolvare a lor³³.

Ideea schimbărilor de mentalitate apărute aproape în toată lumea în urma marelui război din 1914-1918, abordată în contextul analizei asupra absenteismului populației din biserici, pe care am menționat-o mai sus, revine în scrierile lui Emil Nicolescu și atunci când se referă la problemele educației. Cei ce au cercetat această problemă au ajuns la concluzia că dispariția vremurilor în care era mai multă omenie în lume și mai multă bună înțelegere între oameni se datora în primul rând unei crize morale fără precedent. Concluzia logică ce se desprindea de aici era necesitatea imperioasă a reformării societății, lucru care se putea realiza prin educarea corespunzătoare a tinerei generații, respectiv prin formarea de caractere³⁴. În acest punct autorul nostru ajungea iar la familie, la școală, la implicarea în proces a preotului ca profesor de religie, la limitările ce-i sunt impuse celui din urmă de sistemul de învățământ, dar și la faptul că activitatea preotului ar putea să-și găsească un sprijin consistent în instituția nou-creată a Străjerilor țării, ori în introducerea cercetășiei și la sate³⁵.

³¹ Pr. Emil Nicolescu, *Părinții și problema educației*, în „Renașterea”, XVI (1938), nr. 36, pp. 1-2.

³² Emil Nicolescu, *La postul de veghe*, în „Renașterea”, XVI (1938), nr. 37, pp. 1-3.

³³ Emil Nicolescu, *Hristos și tineretul*, în „Viața ilustrată”, X (1943), nr. 5, pp. 1-7.

³⁴ Pr. Emil Nicolescu, *Educația tineretului*, în „Renașterea”, XIII (1935), nr. 14, pp. 1-3.

³⁵ *Ibidem*, p. 3.

Prin abordarea în repetate rânduri a problemelor legate de educația școlară, strâns împletită cu formarea de caractere, Emil Niculescu arată clar importanța pe care o acorda acestora ca metode prin care societatea românească a anilor interbelici putea fi asanată moral, pusă pe calea cea bună și îndepărtată de efectele dezastruoase în plan moral ale marii conflagrații mondiale din anii 1914-1918. Tratarea problemelor educației diferențiat, în funcție de vârsta copiilor la care se referă, demonstrează o abordare profesională, de cunoscător cu adevărat a principiilor psiho-pedagogiei.

Între preocupările pe care le-a avut și care se desprind din materialele scrise ce ne-au rămas de la preotul profesor Emil Niculescu, se numără și tema, de altfel destul de actuală și în zilele noastre, a raportului dintre religie și știință. Într-o serie de trei articole apărute în *Renașterea*, în lunile octombrie-noiembrie 1929, autorul încearcă să demonstreze că presupusul conflict dintre religie și știință este o falsă problemă, încât cele două nu se exclud reciproc³⁶. Seria de articole a pornit de la prezentarea lucrării profesorului G. Muntean, intitulată *Facerea lumii*, apărută la Cluj în același an³⁷. După câțiva ani a reluat tema apariției vieții pe pământ, prezentând și câteva noi teorii științifice și arătând totodată că, în cercetările sale pe această temă, știința nu poate trece de anumite bariere³⁸. Nu i-au fost străine nici rezultatele cercetărilor prin care fizica încerca să descopere originile universului. Într-un material din primăvara anului 1934 arăta că ultimele descoperiri în domeniu dădeau peste cap teoriile considerate ca adevărate în ultimele decenii, ceea ce-i îndepărta pe oamenii de știință de scopul propus. Făcea referire și la teoria relativității a lui Einstein, dar în final arăta că nici una din metodele științifice nu reușea să ajungă la cauza primă a existenței universului³⁹.

Dacă între 1926 și 1938 a publicat toate materialele la care am făcut referire mai sus în revista *Renașterea*, între 1942 și 1944 studiile și articolele lui Emil Niculescu apar în *Viața ilustrată*, la Cluj. Menționăm că după dictatul de la Viena, din toamna anului 1940 până spre sfârșitul lui 1945, *Renașterea* a apărut la Alba Iulia, așa încât nu mai era la îndemâna celor rămași în Cluj.

Deoarece la Academia Teologică clujeană a predat în anii celui de al doilea război mondial Istoria Bisericească, n-a fost indiferent nici la temele ce aveau legătură cu această disciplină. În 1942, la împlinirea a

³⁶ Pr. Emil Niculescu, *Religiune și știință – din prilejul apariției cărții „Creațiunea lumii” de Dr. G. Muntean*, în „*Renașterea*”, VII (1929), nr. 43, pp. 3-5. Idem, *Religiune și știință*, în „*Renașterea*”, VII (1929), nr. 45, pp. 4-6 și nr. 47, pp. 4-6.

³⁷ E posibil să fie vorba de lucrarea Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929.

³⁸ Emil Niculescu, *Quod erat demonstrandum*, în „*Renașterea*”, XII (1934), nr. 8, p. 3.

³⁹ Pr. E. Niculescu, *Crizele intuiției*, în „*Renașterea*”, XII (1934), nr. 14-15, pp. 6-7.

300 de ani de la ținerea la Iași a sinodului legat de numele mitropolitului Petru Movilă al Kievului și al domnitorului moldovean Vasile Lupu (1642), a publicat în revista *Viața Ilustrată* de la Cluj un material destul de amplu despre viața și activitatea mitropolitului Petru. Găsim în studiul menționat și referiri la luptele confesionale din secolul al XVII-lea din Polonia și Rusia, la presiunile făcute asupra ortodocșilor de către catolici și protestanți⁴⁰.

Un subiect legat de istoria mai veche a noastră, anume din secolele VI-IX, a fost tratat de Emil Nicolescu într-un alt material publicat în *Viața ilustrată*, în care demonstrează că, datorită conviețuirii pentru o perioadă mai îndelungată a strămoșilor noștri cu migratorii gepizi (o ramură a goților), în secolele amintite, o serie de elemente din mitologia lor se regăsesc în folclorul și credințele populare ale românilor, sub denumirile de iele și de știme⁴¹.

În fine, întâlnim între scrierile preotului Emil Nicolescu și o temă de Istorie Bisericească Universală, anume încercările de unire a celor două Bisericii făcute de papalitate după cucerirea Constantinopolului, la 1204, de către cavalerii cruciadei a patra. Materialul evocă personalitatea monahului Ioan Mesarites, înfocat apologet al rânduielilor Bisericii sale și rolul lui în respingerea încercărilor venite din partea apusenilor⁴².

Un interes deosebit a arătat Emil Nicolescu literaturii cerștine. Ca dovadă avem amplele recenzii din *Viața ilustrată* făcute fie la unele lucrări cu conținut teologic⁴³, la culegeri de predici sau meditații pastorale⁴⁴, la biografii⁴⁵, sau la romane cu conținut moralizator⁴⁶.

⁴⁰ Emil Nicolescu, *Mitropolitul Petru Movilă*, în rev. „Viața ilustrată”, IX, (1942), nr. 4, pp. 15-18.

⁴¹ Emil Nicolescu, *Moșteniri de la gepizi*, în „Viața ilustrată”, IX (1942), nr. 5, pp. 13-16.

⁴² Emil Nicolescu, *Încercări de reunire a Bisericilor*, în „Viața ilustrată”, X (1943), nr. 1, pp. 24-26.

⁴³ Vezi recenzia făcută de Emil Nicolescu la: Prot. Dr. G. L. Munteanu, *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1943, recenzie publicată la rubrica *Cronica literară* din revista „Viața ilustrată”, X (1943), nr. 8, pp. 27-29.

⁴⁴ Emil Nicolescu recenzie la: Prot. Ion Goron, *Cuvinte către preoți*, Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1943. Recenzia a fost publicată la rubrica *Cronica literară* din revista „Viața ilustrată”, X (1943), nr. 10, pp. 29-30.

⁴⁵ Emil Nicolescu în rubrica *Cronica literară* din revista „Viața ilustrată”, X (1943), nr. 11, pp. 29-31, face prezentarea cărții lui Emilian Lemeny, *Floarea din Lovere*, Cluj, Editura asociației Sf. Nichita, 1943. Menționăm aici că lucrarea prezenta viața Bartolomeei Capitanio, beatificată de Biserica Romano-catolică, iar autorul, Emilian Lemeny, era profesor la Academia Teologică Unită din Cluj.

⁴⁶ Emil Nicolescu, *Ce-ar face Iisus în locul meu?*, în „Viața ilustrată”, XI (1944), nr. 6, pp. 7-10; nr. 7, pp. 4-8; nr. 8, pp. 14-18. Pornește de la cartea americanului Ch. M. Sheldon intitulată *Adevăratul preot sau Ce-ar face Iisus* și încearcă să-și determine cititorii să-și pună fiecare această întrebare ori de câte ori are de întreprins vreo acțiune, ca în felul acesta să rămână tot timpul într-o cât mai strânsă comuniune cu Hristos și să-i urmeze cât mai îndeaproape învățătura.

Activitatea didactică, pastorală și, în general, intelectuală a preotului Emil Nicolescu vădește permanenta preocupare pentru educarea și formarea de buni creștini și de caracte

re puternice și drepte atunci când ne referim la copii, dar și pentru îndrumarea pe calea progresului duhovnicesc a creștinilor adulți care îi ascultă cuvântul sau îi citesc rândurile publicate în revistele bisericești din Clujul deceniilor 3, 4 și 5 ale secolului trecut.

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

PROFESORII CARE AU ACTIVAT LA ACADEMIA TEOLOGICĂ (1924-1948) ȘI LA INSTITUTUL TEOLOGIC ORTODOX (1948-1952) DIN CLUJ ÎN CADRUL SECȚIEI: TEOLOGIE SISTEMATICĂ

VALER BEL

Abstract. The Professors who worked at the Theological Academy (1924-1948) and at the Theological Institute (1948-1952) in Cluj, at the Department of Systematic Theology.

This article presents the professors who taught at Theological Academy between 1924-1948 and then at the Theological Institute between 1948-1952, at the Department of Systematic Theology, with their bibliographic records. The article presents their works and their contribution to the systematic theology of that time.

Pr. prof. dr. Ioan Pașca (1892-1950). S-a născut la 1 ianuarie 1892 în localitatea Buteasa, Jud. Maramureș. A urmat școala elementară în Buteasa, liceul la Gherla și Facultatea de Teologie a Universității din Innsbruck, Austria, unde a obținut licența și doctoratul în teologie. A fost preot greco-catolic în localitatea Măgureni, jud. Maramureș (1914-1917) și în Remetea Chioarului, Maramureș (1917-1922), spiritual la Academia Teologică Greco-Catolică din Gherla (1922-1923). În anul 1924 a trecut la Biserica Ortodoxă. A fost numit preot misionar în Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului și profesor de Religie la Liceul de fete din Cluj (1924). Odată cu înființarea Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj, în 1924, a fost numit profesor de Morală, Sociologie și Filosofie creștină, calitate în care a funcționat până în anul 1946. Între anii 1924-1926 a fost și spiritual și apoi decan în semestrul I al anului universitar 1926-1927 și rector între anii 1943-1946 al acestei aca-

demii. A trecut la cele veșnice la data de 15 ianuarie 1950. Opera teologică: *Compendiu de Teologie Morală* (litografiat), Cluj 1941; a publicat studii și articole de istorie bisericească referitoare la dezbinarea bisericească dintre Răsărit și Apus: *Contribuții la istoria infailibilității papale*, în vol. *Zece ani în slujba Bisericii* de dr. Ioan Vască, pp. 243-304; *Atmosfera în care s-a săvârșit dezbinarea bisericească de la 1054*, în "Anuarul Academiei Teologice din Cluj", 1937-1938, Cluj 1938, pp. 19-50; *Dezbinarea bisericească din veacul al IX-lea. Lupta dintre Nicolae I, papă al Romei și Fotie, patriarhul Constantinopolului. Fapte și documente*, în "Anuarul Academiei Teologice din Cluj, 1939-1940, Cluj 1940, precum și o serie de articole și note în *Renașterea și Viața ilustrată*, Cluj.

Arhid. Prof.dr. Orest Bucevschi (1897-1992). S-a născut la 14 iulie, în comuna Păltinoasa, Jud. Suceava. A urmat școala primară în comuna natală și Liceul din Câmpulung Moldovenesc (1908-1916), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1918-1922), la care și-a luat licența și apoi doctoratul în teologie în anul 1923. În paralel, a urmat și cursurile Facultății de Litere și Filosofie (Limbile clasice), devenind licențiat și al acestei facultăți în anul 1924. A făcut studii de specializare la Facultățile de Teologie Romano-Catolică și Protestantă din Breslau (Wroclaw) în anul universitar 1922-1923. În anul școlar 1923-1924 a funcționat ca profesor de limbi clasice la Liceul "Iulia Hașdeu" din Cernăuți. În anul 1924 a fost numit profesor de Dogmatică și Sectologie la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj-Napoca, funcție pe care a îndeplinit-o până în anul 1937; în semestrul al II-lea al anului universitar 1926-1927 a fost și decan al acestei academii. În anul 1937 a fost numit profesor agregat și apoi, în 1941, titular la catedra de Morală creștină a Facultății de Teologie din Cernăuți, Suceava, funcție pe care a îndeplinit-o până în anul 1948; între anii 1941-1945 a fost și prodecan al acestei facultăți. La 1 februarie 1949 a fost încadrat ca profesor de Morală creștină la Institutul Teologic Universitar din București, funcție pe care a îndeplinit-o până în anul 1962, când s-a pensionat. A trecut la cele veșnice la 6 mai 1992.

Opera teologică: în domeniul Teologiei Dogmatice a publicat, în perioada clujeană: *Păcatul strămoșesc. Studiu dogmatic*, Cluj 1934, 54 p. În aceeași perioadă a mai publicat: *Psihologia religioasă, Chișinău 1935; Intoleranța Bisericii*, Chișinău 1936; *Despre numirile confesiunilor creștine*, în "Revista Teologică", XXVI, 1936, nr.1-2, pp.4-15. Din 1937 s-a specializat și a publicat mai ales în domeniul Moralei creștine: *Legea eternă, legea morală*, este titlul unui studiu apărut tot la Cluj, în 1937, în care precizează sensul noțiunii de lege morală creștină; *Are morală creștină caracter interesant în motivația faptelor?*, "Candela", L-LII, 1939-1941, pp. 315-371 și an

LVII, 1946, pp.312-337, este titlul prelegerii inugurale de la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Concluzia autorului este că „fericirea cerească, după concepția creștină, nu-i un scop în sine de urmat, ci reflexul desăvârșirii morale, urmarea vredniciei noastre morale și ea nu modifică caracterul dezinteresat al faptelor noastre. Observarea ordinei morale trebuie să ducă și la fericire. Altfel ar însemna că legea morală îl silește pe om să lucreze împotriva naturii sale”. *Eutanasia și Morala creștină* (40 p.), studiu publicat în 1939, este o temă dificilă și de mare actualitate, pe care o dezbate multilateral, susținând poziția moralei creștine ortodoxe; *Eutanasia*, în vol.”Prinos Î. P. S. Patriarh Nicodim”, București, 1946, pp.113-117. *Iubirea de aproapele* este studiul său cel mai important, apărut în anul 1947 la Suceava (137 p.), în care, autorul prezintă tema în toate aspectele ei și explică și apără, pe baza unei bune cunoașteri a Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți, învățătura creștină despre iubirea aproapei, care include și pe dușmani. A publicat în revistele bisericești o serie de articole de actualitate referitoare la: misiunea moralizatoare a Bisericii, pacea, munca, cultura, datorile față de colectivitate, Hristos și Biserica în lume, sensul vieții, smerenia, rugăciunea: *Misiunea moralizatoare a Bisericii*, în ”Studii Teologice” I, 1949, nr. 5-6, pp. 381-390; *Datoriile individului față de colectivitate după credința creștină*, în ”Studii Teologice” IV, 1952, nr.5-6, pp.361-370; *Învățătura creștină despre iubire și dreptate ca virtuți sociale*, în ”Studii Teologice” V, 1953, nr. 9-10, pp. 579-589; *Nedreptatea socială, piedică în calea mântuirii*, în ”Studii Teologice”, VI, 1954, nr. 5-6, pp. 231-238; *Iisus Hristos în viața duhovnicească*, în ”Studii Teologice” VII, 1955, nr. 7-8, pp. 511-519; *Sensul vieții în concepția creștină*, în ”Glasul Bisericii” XV, 1956, nr.12, pp. 706-716; *Mântuitorul despre Sine*, în ”Studii Teologice” VIII, 1956, nr.7-8, pp. 403-421; *Smerenia creștină*, în ”Mitropolia Moldovei și Sucevei” XXXIV, 1958, nr.5-6, pp.424-440; *Bunătatea sufletească*, în ”Mitropolia Moldovei și Sucevei” XXXVI, 1960, nr. 1-2, pp. 49-56; *Rugăciunea la Sfântul Apostol Pavel*, în ”Mitropolia Olteniei” XII, 1960, nr. 3-4, pp. 137-151; *Fiii lui Dumnezeu*, în ”Studii Teologice” XIII, 1961, nr. 1-2, pp. 41-54; *Hristos și Biserica în lume*, în ”Mitropolia Olteniei” XV, 1963, nr. 9-10, pp. 698-704; *Ucenicii Mântuitorului*, în ”Glasul Bisericii” XXV, 1966, nr. 11-12, pp. 1061-1071; *Patimile și Învierea Domnului*, în ”Glasul Bisericii” XXXIV, 1975, nr. 5-6, pp.513-523.

De remarcat este și faptul că, începând cu anul 1949, odată cu trecerea învățământului teologic sub conducerea Sfântului Sinod, s-a rânduit ca în decursul anilor III și IV să se predea toată materia Teologiei Morale și nu numai unele capitole, la alegere, cum se obișnuia până atunci. Aprofundarea unor teme actuale a rămas să fie făcută la Cursurile de la magisteriu, devenite mai târziu Cursuri de doctorat. A scris și studii de Teologie pastorală:

Purtarea morală a preotului, în "Mitropolia Olteniei" VI, 1954, nr. 5-6, pp. 618-622; *Viața lăuntrică a preotului și lucrarea lui pastorală*, în "Mitropolia Olteniei" VII, 1955, nr. 10-12, pp. 546-554; *Preotul față de preot*, în "Glasul Bisericii", XV, 1956, nr. 8-9, pp. 454-462; *Râvna pastorală*, în "Mitropolia Olteniei", VIII, 1956, nr. 10-12, pp. 606-615; *Preotul în condițiile vremii*, în "Biserica Ortodoxă Română" LXXV, 1957, nr. 5, pp. 406-472. Și-a adus o contribuție importantă la alcățirea *Învățăturii de credință ortodoxă*, București, 1952, catehismul dezvoltat, foarte folositor pentru catehizarea credincioșilor, la care a elaborat partea a III-a – *Despre dragoste* -, ce cuprinde învățătura morală crștină (pp. 345-433). O contribuție importantă o are, de asemenea, la alcătuirea manualului *Teologia Morală Ortodoxă vol. I și II*, București, 1979-1980, la care a elaborat următoarele capitole: *Datoriile față de trup*, *Datoriile față de aproapele*, *Raportul dintre individ și societate*, *Familia în lumina moralei creștine și datoriile reciproce ale membrilor ei*, *Rolul moral și social al Statului*, *Datoriile cetățenilor față de Stat*, *Cocepția creștină față de război*, *Misiunea morală și socială a Bisericii și Datoriile crștinului față de Biserică*. A publicat, de asemenea, un mare număr de articole, predici, meditații, recenzii, note bibliografice și știri ecumenice în revistele: "Candela", Cernăuți; "Misionarul", Chișinău; "Renașterea" și "Viața ilustrată" Cluj; "Ortodoxia", "Studii Teologice", "Biserica Ortodoxă Română" și "Glasul Bisericii", București; "Mitropolia Moldovei și Sucevei", Iași; "Mitropolia Olteniei", Craiova, ș. a.

Pr.prof.dr. Isidor Todoran (1906-1985). S-a născut la 20 mai 1906, în localitatea Ibănești, Jud. Mureș. A urmat școala primară în comuna natală, Liceul „Al. Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș (1918-1925), Academii Teologice Ortodoxe din Sibiu (1925-1926) și Cluj (1926-1929), Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj (1926-1930); a obținut licența în Teologie. Iar mai apoi doctoratul în Teologie la Facultatea Ortodoxă din Cernăuți (1935); doctor în Filosofie (specialitatea Sociologie) la Universitatea din Cluj, refugiată la Sibiu (în 1942).

A îndeplinit următoarele funcții: profesor de Religie și Filosofie la Liceul de băieți nr.2 și la Liceul de fete „Principesa Elena”, ambele din Cluj (1930-1936); profesor suplinitor (în 1936), apoi provizoriu (în 1937) la Academia Teologică Ortodoxă din Oradea (pentru disciplinele: Apologetică, Introducere în Filosofie, Exegeza Noului Testament, Catehetică și Omiletică); profesor titular de Dogmatică și Apologetică la Academia Teologică Ortodoxă, respectiv Institutul Teologic din Cluj (1 februarie 1939- 1 decembrie 1940 și 1 aprilie 1945 – 31 august 1952); prorector al acestuia între 1949-1952; profesor la catedra de Sociologie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, refugiată la Sibiu (1 decembrie 1940-1 aprilie 1945); profesor titular la

catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu (1 septembrie 1952-1 septembrie 1976, când s-a pensionat); între anii 1969 și 1976 a fost rector al Institutului Teologic din Sibiu; a fost hirotonit preot în 1933 și hirotesit în iconom stavrofor în 1958.

A reprezentat Biserica Ortodoxă Română la întâlnirile unor comisii teologice și interteologice, în dialogul cu Biserica Veche Catolică și Biserica Anglicană (Leningrad, Belgrad ș. a.), la Conferința Federației Mondiale Luterane (1970), la Simpozionul ortodox de la Salonic (1972), la Conferința rectorilor Facultăților de Teologie de la Salamanca (1973), a făcut parte din delegația Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a vizitat Grecia, în 1971, și altele.

Pr. prof.dr. Isidor Todoran a fost o personalitate proeminentă a învățământului teologic ortodox românesc, cu o excepțională pregătire teologică, filosofică și pedagogică. În activitatea sa la catedră, impresiona prin sobrietate și o putere remarcabilă de pătrundere, analiză și sinteză, în expunerea învățăturii de credință cu mare acrivie, într-un mod limpede și concis. Foarte exigent cu el însuși, era tot atât de exigent și cu studenții, în ceea ce privește educația, disciplina, asimilarea și aprofundarea cunoștințelor. În exigența mare la examene, accentul cădea nu atât pe memorare, ci pe puterea de judecată, înțelegerea esențialului problemelor și argumentarea teologică. Spre exemplu, în ceea ce privește asimilarea și aprofundarea cunoștințelor de teologie dogmatică, mereu ne spunea că nu trebuie să fim robi ai cursului, respectiv ai manualului, ci stăpâni ai acestora, în sensul că asimilarea cunoștințelor trebuie să se realizeze prin cugetare, înțelegerea, discutarea și aprofundarea lor, nicidecum printr-o însușire mecanică. De aceea, asimilarea și aprofundarea cunoștințelor nu se putea realiza în sesiunea de examene, ci numai treptat, pe tot parcursul semestrului. Dincolo de severitatea, exigența și intransigența sa, totdeauna în spiritul dreptății, se ascundea însă o modestie, bunătate și noblețe nebănuite, de care s-au bucurat, mai ales cei apropiați și cei care au reușit să-i câștige încrederea prin seriozitate și muncă consecventă. Prin întreaga sa activitate didactică și publicistică de peste cinci decenii, și-a înscris numele la loc de cinste în istoria teologiei românești. A trecut la cele veșnice la 29 mai 1985.

Opera teologică: *Problema cauzalității în argumnetul cosmologic*, Cluj, 1935, VIII+206p. (teza de doctorat în teologie); *Bazele axiologice ale binelui*, Sibiu, 1942, 136p. (teza de doctorat în filosofie); *Filosofia religioasă a lui Nicolae Berdiaev*, Sibiu, 1943, 72 p; *Tehnică și spirit*, Sibiu, 1944, 90 p; este coautor al lucrării *Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutele teologice*, 2 vol., București, 1958 (vol. I 555p, vol. II 453 p.), care a servit la însușirea cunoștințelor de Teologie Dogmatică aproape douăzeci de ani și mai este folositor, în multe privințe și astăzi; este, de asemenea,

coautor al Manualului pentru Seminarile teologice: *Teologia Dogmatică. Manual pentru Seminarile teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, tipărit apoi în mai multe ediții în editura "Renașterea", Cluj-Napoca; a publicat o serie de studii și articole în revistele teologice: *Argumentul teologic. Introducere*, în "Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj" 1939-1940, Cluj, 1940, pp. 143-172; *Transmisibilitatea răului. Teoria genetică a căderii originare*, în „*Revista Teologică*” XXXII (1942), nr. 7-8, p. 331-348 (în extras 20 p.); *Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă*, în „*Ortodoxia*” VII (1955), nr. 1, pp. 29-45; *Conceptul de Dumnezeu în teologia lui Karl Barth*, în „*Studii Teologice*” VII (1955), nr. 1-2, pp. 39-63; *Principiul iconomiei din punct de vedere dogmatic*, în „*Studii Teologice*” VII (1955), nr. 3-4, pp. 139-149; *Asupra revelației primordiale*, în „*Ortodoxia*” VIII (1956), nr. 1, pp. 44-57; *Etapale revelației*, în „*Mitropolia Ardealului*” I, (1956), nr. 1-2, pp. 78-96; *Eros și Agape*, în „*Studii Teologice*” VIII (1956), nr. 3-4, pp. 139-154; *Creștinismul și tehnica*, în „*Studii Teologice*” VIII (1956), nr. 7-8, pp. 422-436; *Considerații ecclesiologice*, în „*Mitropolia Ardealului*” III, (1958), nr. 1-2, pp. 97-104; *Considerații mariologice*, în „*Mitropolia Ardealului*” III, (1958), nr. 3-4, pp. 218-237; *Despre raportul dintre izvoarele revelației*, în „*Mitropolia Ardealului*” III, (1958), nr. 9-10, pp. 717-728; *Traducianism sau creaționism?* în „*Mitropolia Ardealului*” IV, (1959), nr. 3-4, pp. 241-254; *Poate fi considerat Origen eretic?* în „*Mitropolia Ardealului*” IV, (1959), nr. 7-8, pp. 540-547; *Alexei S. Homiakov (1804-1860)*, în „*Mitropolia Ardealului*” V, (1960), nr. 5-6, pp. 352-372; *Botezul ereticilor*, în „*Mitropolia Ardealului*” VI, (1961), nr. 4-6, pp. 242-268; *Aspecte ecclesiologice*, în „*Mitropolia Ardealului*” VI, (1961), nr. 7-8, pp. 424-445; *Apostolicitatea Bisericii*, în „*Mitropolia Ardealului*” VII, (1962), nr. 3-6, pp. 313-324; *Sfânta Tradiție și Tradiția bisericească*, în „*Mitropolia Ardealului*” VII, (1962), nr. 9-12, pp. 678-685; *Har și dar*, în „*Mitropolia Ardealului*” IX, (1964), nr. 11-12, pp. 867-876; *Atitudini protestante contemporane față de Tradiție*, în „*Ortodoxia*”, XVII, (1965), nr. 3, pp. 367-399; *Vademecum teologic barthian*, în „*Mitropolia Ardealului*” X, (1965), nr. 11-12, pp. 915-930; *Noi orientări eclesiologice în protestantism*, în „*Ortodoxia*” XVIII, (1966), nr. 2, pp. 284-305; *Credință și tehnică*, în „*Mitropolia Ardealului*” XI, (1966), nr. 4-6, pp. 348-366; *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenică*, în „*Ortodoxia*” XXV (1973), nr. 3, pp. 337-346; *Ecumenism teoretic și ecumenism practic*, în „*Ortodoxia*”, XXVI (1974), nr. 3, pp. 440-450; *Unitate de credință și pluralism teologic*, în „*Ortodoxia*”, XXVII (1975), nr. 2, pp. 233-244. A mai publicat articole, note, recenzii în „*Legea românească*” Oradea, „*Renașterea*” Cluj, în „*Telegraful Român*” Sibiu.

Arhid. prof. dr. Nicolae Balca (1903-1983). S-a născut la 11 iunie 1903, în localitatea Tohanu Nou, jud. Brașov. A urmat școala elementară în Tohanu Nou, școala normală „Andrei Șaguna” din Sibiu; în particular liceul teoretic din Sibiu, cu bacalaureat (în 1925), Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu (1925-1929); studii de specializare la Universitatea din Jena (1930-1935); doctorat în Filosofie (în 1935), echivalat de Universitatea din Cluj.

A îndeplinit următoarele funcții: profesor de pedagogie la Școala Normală „Andrei Șaguna” din Sibiu (1935-1947); diacon în 1934; arhidiacon stravrofor 1952; inspector general al învățământului religios din Arhiepiscopia Sibiului (1963); conferențiar definitiv la Conferința de Filosofie de la Facultatea de Teologie din București (1947-1948); profesor de Omiletică, Catehetică și cu noțiuni de pedagogie la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948-1952), unde a funcționat și ca director de studii; profesor la Institutul Teologic Universitar din București (1952-1970), când s-a pensionat. A trecut la cele veșnice la 7 decembrie 1983.

Arhid. Prof.dr. Nicolae Balca a avut o formație teologică, filosofică și pedagogică solidă și s-a afirmat ca un erudit în mai multe domenii: Teologie, Filosofie, Pedagogie, cursurile și prelegerile sale au dat sentimentul unei viziuni deodată, cuprinzătoare și unificatoare, organică, între disciplinele teologice și de un înalt nivel științific.

Opera filosofică și teologică: a publicat: *Istoria filosofiei antice*, București, 1982, 379p.; *Die Bedeutung Gogartens und seines Kreises für die Pädagogik der Gegenwart*, Weimar, 1934, 115p. (Teza de doctorat în filosofie); *Criza spirituală modernă și cauzele ei*, Sibiu, 1934, 42 p.; *Contribuții la fundamentarea ortodoxiei*, în „Revista de Filosofie” XX (1953), vol. XX, nr. 2 (în extras 20 p.); *Teologia dialectică și Biserica Ortodoxă*, în „Revista de Filosofie”, vol. XXIII (1938), nr. 2, p. 160-165; *Criza spirituală contemporană și menirea tinerei generații*, Sibiu, 1938, 24p.; Sören Kikegaard, în „Istoria filosofiei moderne”, vol. II, București, 1938, p. 531-562 (în extras, 34 p.); *Școala de la Baden-Baden*, în „Istoria filosofiei moderne”, vol. III, București, 1938, p. 167-193; *Studii filosofice*, București, 1938, 77 p.; *Die Krisis der protestantischen Theologie und die dialektischen Philosophie*, în „Revista de Filosofie”, vol. XXIV, (1939), nr. 2, în extras 35 p.; *Interpretarea existenței omenești în filosofia lui Heidegger*, București, 1938, 26 p.; *Deosebirea calitativă absolută dintre om și Dumnezeu și problema revelației*, în „Theisis”, Sibiu, p. 30-58; *Pentru o mai corectă înțelegere a filosofiei kantiene. O confrunare cu P. P. Negulescu*, în „Revista de Filosofie”, vol. XXVI (1941), nr. 3-4 (în extras, 58 p.); *Curs de filosofie*, București, 1948, 340 p.; *Caracteristicile esențiale ale sufletului autentic*, în „Studii Teologice” VII (1955), nr. 1-2, p. 25-38; *Etapele psihologice ale mărturisirii*, în „Studii Teologice” VII (1955), nr. 1-2, pp. 25-38; *Aspectul patologic al persoanei umane și pastorația religioasă*,

în „Sudii Teologice” VII (1955), nr. 7-8, p. 489-510; *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVI (1958), nr. 1-2, p. 194-213; *Sensul suferinței în creștinism*, în „Sudii Teologice”, IX (1957), nr. 3-4, p. 155-176; *Concepția despre lume și viață în teologia fericitului Augustin*, în „Sudii Teologice” XIV (1962), nr. 3-4, p. 115-130; *Câteva tră-sături ale Sfântului Ioan Hrisostomul ca predicator*, în „Sudii Teologice” XX (1968), nr. 7-8, p. 498-511; *Biblia în sistemul filosofic hegelian*, în „Sudii Teologice” XXII (1970), nr. 1-2, p. 39-29, *Învățătura despre Logosul întrupat ca paradigmă a vieții creștinului în teologia apostolică și patristică*, în „Glasul Bisericii” XXIX (1970), nr. 3-4, p. 272-290.

Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean (1912-1991). S-a născut la 12 decembrie 1912, în localitatea Blăjenii de Jos, jud. Bistrița-Năsăud. A urmat Școala primară de patru clase 1918-1922 în comuna natală, apoi Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița (1922-1929), cf. Diploma nr. 20.943/1929, Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1929-1933), cf. Certificat nr. 204-30 martie 1942, și în paralel Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj (1930-1934); licențiat al Facultății de Filosofie (specialitatea Filosofie, Psihologie și de Teologie din cernăuți (cf. Adresa nr. 1420/18 februarie 1945); doctor în Teologie al Universității din Iași, cu sediul în Suceava (cf. Certificatul nr. 743/30 mai 1945).

A îndeplinit următoarele funcții: pedagog la Liceul „Al. Odobescu” din Bistrița (1 septembrie 1931-31 august 1932); cântăreț bisericesc la biserica „Sfântul Nicolae” din Cluj (1 noiembrie 1933-31 octombrie 1935), profesor suplinitor la Liceul „Regele Ferdinand I” din Turda (1 noiembrie 1935-31 august 1936); profesor suplinitor la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud (15 septembrie 1936-31 august 1937); profesor suplinitor la Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1 septembrie 1937-31 august 1938); profesor suplinitor la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1 septembrie 1938-31 august 1945); profesor titular definitiv și director la Liceul „Mitropolitul Simion Ștefan” din Cluj (1 septembrie 1945-1 septembrie 1948); profesor titular definitiv la Liceul clasic mixt din Cluj (1 octombrie 1948-30 noiembrie 1948); în paralel a fost și profesor suplinitor de Liturgică la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (19 septembrie 1946-31 august 1948 și între 2 decembrie 31 decembrie 1948); profesor titular de Morală creștină la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1 ianuarie 1949-31 august 1952); profesor titular pentru studiile biblice și sistematice la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj (1952-1962), fiind și director al acestuia (1952-1960 și martie-septembrie 1964); profesor titular de Teologie Morală la Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu (1 ianuarie 1968-1 octombrie 1982); a fost hirotonit diacon în 1935, iar mai târziu hirotesit arhidiacon. A trecut la cele veșnice la 1 august 1991.

Opera teologică: între publicațiile sale amintim: *Morala creștină. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1974; este coautor al *Manualului de Teologie Morală Ortodoxă pentru institutele Teologice*, vol. I și II, București, 1979, 478 p. și 1980 355 p.; coautor al manualului pentru Seminariile teologice: *Dogmatica Ortodoxă*, București, 1991; *Virtutea creștină și virtutea antică* (Teză de doctorat), 250 p. (în manuscris); *Neomalthusianismul, un rău social*, 100 p. (în manuscris); *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*, în „Studii Teologice”, IV (1952), nr. 3-4, p. 134-141; *Personalitatea morală după învățătura creștină ortodoxă*, în „Mitropolia Ardealului” II (1957), nr. 3-4, p. 230-241; *Viața interioară a preotului și importanța ei pentru apostolatul preoției*, în „Mitropolia Ardealului” V (1960), nr. 5-6, p. 392-412; *Principii de morală creștină în predica de pe munte*, în „Mitropolia Ardealului” VIII (1963), nr. 1-3, p. 161-187; *Desăvârșirea vieții creștine prin Sfintele Taine*, în „Mitropolia Ardealului” IX (1965), nr. 1-2, p. 73-98; *Un model de prietenie în Vechiul Testament: David și Ionatan*, în „Mitropolia Ardealului” X (1965), nr. 7-9, p. 585-598; *Opinii protestante cu privire la epicleza euharistică și dezvoltarea acesteia în Liturghiile răsăritene*, în „Mitropolia Banatului” XV (1965), nr. 10-12, p. 689-717; *Câteva caractere specifice ale virtuții creștine*, în „Mitropolia Ardealului” XI (1966), nr. 7-8, p. 508-524; *Poziții ecumensite în teologia ortodoxă de Apus* în „Mitropolia Ardealului” XII (1967), nr. 7-8, p. 499-515; *Sfinții Trei Ierarhi, strălucite și neîntrecute modele de virtute creștină*, în „Mitropolia Banatului” XXII (1972), nr. 1-3, p. 25-38; *Biserica și umanismul vremurilor noastre*, în „Mitropolia Ardealului” XVII (1972), nr. 9-10, p. 653-668; *Aspecte noi în studiul teologiei morale în Biserica Romano-Catolică*, în „Mitropolia Olteniei” XXX (1978), nr. 7-9, p. 537-548; *Conceptele de obligație și datorie în morala creștină*, în „Mitropolia Ardealului” XXV (1980), nr. 1-3, p. 35-57; *Chipul moral al femeii în scrierile lui Solomon și contextul concepției iudaice despre femeie*, în „Mitropolia Ardealului” XXVI (1981), nr. 4-6, p. 278-298; *Conceptul de dreptate socială în teologia ortodoxă română actuală*, în „Ortodoxia” XXXIV (1981), nr. 3, p. 396-407; *Ierurgiile și importanța lor în viața morală a creștinilor*, în „Mitropolia Ardealului” XXXI (1986), nr. 1, p. 20-35; *Câteva idei de dreptate socială la Sfântul Apostol Pavel*, în „Mitropolia Banatului” XXXVI (1986), nr. 5, p. 10-21.

A publicat și studii cu caracter istoric: *Mitropolitul Simion Ștefan*, Cluj, 1946, 16 p.; *Episcopul Nicolae Ivan (1855-1936), primul ierarh al reînvi-atei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în „Mitropolia Ardealului” XVI (1971), nr. 5-6, p. 416-427; *Prezența episcopului Nicolae Ivan în problemele vremii*, în vol. „Episcopul Nicolae Ivan (1855-1936), ctitorul reînvi-atei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente de Prot. Nicolae Vasiu și Pr. Prof. Ioan Bunea”.

A colaborat la diferite reviste și ziare bisericești și laice publicând articole, predici, recenzii ș. a. în „Mitropolia Ardealului”, „Mitropolia Banatului”, „Îndrumătorul Bisericesc” de la Sibiu și Cluj; „Telegraful Român”, „Renașterea”, „Glasul Parohiei”, „Tribuna”, „Tribuna Nouă”, „Anuarul Liceului <<Andrei Șaguna>” din Brașov.

Pr.conf.dr. Petru Deheleanu (1909-1979). S-a născut la 4 martie 1909 în localitatea Pîlu, jud. Arad. A urmat școala primară în localitatea natală, Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1920-1928), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1928-1932), unde a obținut doctoratul în anul 1938; cursuri de specializare la Facultatea de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg (1934-1935).

A îndeplinit următoarele funcții: spiritual (1936-1938) și profesor de Studiul Noului Testament și Sectologie la Academia Teologică din Arad (1938-1942); redactor al publicației „Biserica și școala” din Arad (în 1948); conferențiar la Institutului Teologic de Grad Universitar din Cluj și director al Centrului de îndrumare misionară a clerului la Arad (1948-1952); preot în Timișoara (1952-1953), consilier cultural la Eparhia Aradului (1953-1958), preot-paroh în Arad-Centru (1958-1978).

Pentru merite deosebite în slujirea bisericească i s-a acordat brâu roșu în 1946 și cruce, iconom stavrofor (în 1949). A trecut la cele veșnice la 4 mai 1979.

Opera teologică: a publicat studii de teologie sistematică și interdisciplinare: *Dogma haritologică a Bisericii Ortodoxe orientale*, Arad, 1939, 208 p.; *Războiul, o problemă de morală și sociologie creștină*, Arad, 1939, 107 p.; *Frumuseți literare în Sfânta Scriptură*, Arad, 1946, 80 p.; cel mai bun *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, 574 p., care a servit ca bază pentru însușirea cunoștințelor la disciplina *Îndrumări Misionare* peste treizeci de ani. Acesta cuprinde: Fenomenul sectar, inevitabilitatea, motivele și cauzele acestuia, Scurt istoric al cultelor neoprotestante și al sectelor din România, Doctrina acestora și argumentarea temeinică, biblică și teologică a învățăturii de credință ortodoxă (a fost preluat și expus în forma irenică a dialogului dintre duhovnic și ucenic de către Arhim. Cleopa Ilie, sub denumirea: *Despre credința ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981; a constituit, de asemenea, sursă de inspirație pentru manualul *Călăuză creștină*, Arad, 1978, de Arhid. prof. dr. Petre I. David); *Glossologia sau <<vorbierea în limbi>>, dar harismatic*, Arad, f. a., 75 p.; *Erezia primatului papal. Ce învață catolicii și ce spune Biblia*, în „Ortodoxia” I (1949), nr. 2-3, p. 143-170; *Botezul ortodox. Documentare biblică*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” XLVII (1971), nr. 3-4, p. 215-246; *Preoția ortodoxă. Documentare biblică*, în „Biserica

Ortodoxă Română” XCI (1973), nr. 3-5, p. 379-389 și an. XCIII (1975), nr. 7-8, p. 912-922; *Sfintele Taine*, în „Mitropolia Banatului” XXVII (1978), nr. 4-6, p. 175-191.

A mai publicat, de asemenea, articole, predici, note, recenzii în „Biserica și Școala” - Arad, „Calea Mântuirii” - Arad; la amândouă a fost și redactor o perioadă de timp; „Duh și Adevăr” - Timișoara; „Renașterea” - Cluj; „Mitropolia Banatului” ș. a.

ARHID. PROF. DR. IOAN ZĂGREAN
- CONTRIBUȚIA TEOLOGICĂ LA MORALA CREȘTINĂ

ȘTEFAN ILOAIE

Abstract.

Professor archdeacon Ioan Zăgrean is one of the scholars who stood out among other prominent theologians at the Academy of Theology and at the University Theological Institute of Cluj. Throughout his years of service, Ioan Zăgrean did extensive theological, philosophical and pedagogical training. After teaching philosophy for 15 years in secondary education, he became a substitute professor of *liturgy* at the Academy of Theology in Cluj (1946-1948) and subsequently took up the position of full professor of *moral theology* at the recently established – at the time - University Theological Institute of Cluj (1948-1952). Archdeacon Ioan Zăgrean was also a professor of *biblical studies* and *systematic theology* at the Theological Seminary in Cluj (1952- 1967), director of the same Theological Seminary (1952-1960 and in 1964), as well as professor of *moral theology* at the University Theological Institute of Sibiu (1968-1982). Over the course of his career, Ioan Zăgrean carried out an intense teaching, missionary and scientific activity.

Dintre chipurile teologice remarcabile ale Academiei Teologice și ale Institutului Teologic Unversitar din Cluj se distinge și arhidiaconul profesor Ioan Zăgrean. A fost o personalitate marcantă a învățământului teologic ortodox românesc, cu o bogată pregătire teologică, filosofică și pedagogică. Prin întreaga sa activitate didactică și științific-publicistică, părintele Ioan Zăgrean și-a înscris numele la loc de cinste în istoria teologiei românești. Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca l-a omagiat și anul 2012, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea sa.

Părintele profesor Ioan Zăgrean s-a născut în ajunul Crăciunului anului 1912, în satul Blăjenii de Jos, județul Bistrița-Năsăud¹. Părinții săi, Ioan

¹ Mircea Păcuraru, *Dicționarul teologilor români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 490.

și Maria Zăgrean, erau țărani de frunte al satului; tatăl său a fost paraclisier timp de peste 20 de ani. A fost „copilul de batrânețe”, la nașterea lui părinți având o vârstă destul de înaintată².

Copilăria și-a petrecut-o în sânul familiei. Dar grija familiei cu privire la o educație aleasă pe care o doreau pentru tânărul Ioan a determinat ca, doar la vârsta de nici nouă ani împliniți, acesta să fie înscris la liceul grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, fiind între cei mai tineri elevi din clasa I³. Între anii 1922 și 1929 a studiat la Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița. În anul 1929, la vârsta de puțin peste 16 ani, susține examenul de Bacalaureat. A obținut media 8,62, nota maximă oferită de comisie.

A refuzat oferta mitropolitului Nicolae Bălan, orginar din Blăjenii de Sus, de a urma cursurile Academiei Teologice din Sibiu, retrăgându-și actele în urma unei discuții cu acesta.

S-a înscris la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj și, în paralel, la Facultatea de Filosofie și Litere de la Universitatea din Cluj, secția filosofie⁴. În primăvara anului 1933 a absolvit Academia Teologică din Cluj, cu calificativul „magna cum laude”. În luna septembrie 1933 și-a luat examenul de capacitate preoțească, obținând calificativul pentru parohiile de gradul I. În februarie 1934 și-a luat examenul de licență în filosofie cu același calificativ „magna cum laude”; de asemenea, a obținut și certificatul de practică pedagogică la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj Napoca.

La data de 1 noiembrie 1935 a fost numit profesor suplinitor de filosofie și limba română la liceul „Regele Ferdinand” din Turda⁵. Din acest moment, a funcționat timp de 47 de ani neîntreput ca profesor în învățământul de stat și bisericesc, preuniversitar și universitar, până la data pensionării, 1 octombrie 1982.

Așadar, a fost profesor de Filosofie la Liceele din Turda (1935-1936), apoi la Năsăud (1936-1937), Arad (1937-1938), la „Andrei Șaguna” din Brașov (1938-1945) și „Simion Ștefan” din Cluj (1945-1948), ca și director al celui din urmă (1946-1948).

Dintre marile personalități culturale ale vremii pe care le-a cunoscut, amintim: la examenul de specialitate susținut la Iași în 1937, l-a cunoscut pe profesorul Ion Petrovici; iar pentru ocuparea postului de profesor de filo-

² Mărturie orală a fiului arhidiaconului Ioan Zăgrean, ing. Dan-Viorel Zăgrean, cf. Mihai Ioan Alin Dedean, *Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean, personalitate marcană a Teologiei Morale românești*, lucrare de licență, Cluj-Napoca, 2010, mss.

³ Mărturie orală a fiului arhidiaconului Ioan Zăgrean, ing. Dan-Viorel Zăgrean, cf. Mihai Ioan Alin Dedean, *Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean...*

⁴ Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, p. 198.

⁵ Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ Teologic la Sibiu (1786-1986)*, Sibiu, 1987, p. 363.

sofie la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov l-a avut contracandidat pe viitorul foarte cunoscut filosof Emil Cioran. În urma concursului, Ioan Zăgorean a câștigat postul.

Hotărâște, împreună cu colegul și prietenul său Vasile Coman, viitorul episcop al Oradiei, să-și urmeze studiile doctorale, pe care le și absolvă la Facultatea de Teologie din Cernăuți, mutată, după pierderea Bucovinei, la Suceava. În anul 1945, promovează examenul de doctorat în Teologie cu media 10, cu lucrarea *Virtutea creștină și virtutea antică*⁶, încă nepublicată.

S-a căsătorit cu Olga Ienciu în anul 1937 și au avut doi copii, Ioan și Viorel-Dan.

În anul 1939, mitropolitul Nicolae Bălan l-a hirotonit diacon pe seama bisericii „Sfântului Nicolae” din Șcheii Brașovului⁷ (a fost hirotesit arhidiacon la 6 decembrie 1946, de către episcopul Nicolae Colan).

După ce a predat timp de 15 ani filosofie în învățământul secundar, a devenit profesor suplinitor de Liturgică la Academia Teologică din Cluj (1946-1948), profesor titular la catedra de *Morală* la noul Institut Teologic Universitar din Cluj (1948-1952), profesor pentru *Studiile biblice și sistematice* la Seminarul teologic din Cluj (1952- 1967), director al Seminarului (1952-1960 și 1964), profesor de *Morală* la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1 ian. 1968-1 oct. 1982).

A desfășurat o susținută activitate didactică, misionară și științifică. A fost nelipsit de la conferințele și seminariile organizate mai ales la Cluj, Timișoara și Arad, alături de profesorii Gheorghe Barna, Nicolae Balca Petru Deheleanu. Spre exemplu, în decurs de patru ani a ținut un număr de 15 conferințe cu diferite subiecte dintre care unele cu caracter teologic, altele cu caracter economic-social și politic pentru inițierea preoților în noile probleme ale vremii.

A colaborat prin studii și articole la revista „Renașterea”, revista oficială a Eparhiei Clujului, precum și la revistele centrale ale Patriarhiei Române. În perioada activității profesionale de la Sibiu a publicat cele mai multe studii și articole în revistele „Mitropolia Ardealului” și „Mitropolia Banatului”, în „Îndrumătorul bisericesc” de la Sibiu, Cluj și Timișoara, Alba-Iulia și Oradea. De asemenea, a depus o muncă deosebită pentru elaborarea Manualului de Teologie Morală Creștină, apărut în II volume abia în anul 1978 și 1980 ale cărei baze a fost puse cândva după anul 1950. A elaborat un manual de *Morală Creștină* pentru Seminarii – și astăzi în uz –, pe care în 1958 l-a înaintat spre aprobare în vederea publicării; manualul

⁶ Alexandru Moraru, *50 de ani ce învățământ Teologic Seminarial Ortodox în Cluj-Napoca*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 251.

⁷ Alexandru Moraru, *50 de ani ce învățământ...*, p. 252.

a văzut lumina tiparului abia în anul 1974, când părintele Zăgorean era la Institutul Teologic din Sibiu.

Mai este cazul să amintim și de activitatea pe teren ecumenic în cadrul conferințelor interconfesionale, tinute la Institutul Protestant de grad Universitar din Cluj, Sibiu și București. Referatele susținute la aceste conferințe de către părintele Ioan Zăgorean au fost: „Sensul activ al iubirii creștine” și „Euharistia, taina unității creștine”⁸. În anul 1981 a fost conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române la un simpozion ce a avut loc la Regensburg în Germania, organizat de Biserica Romano-Catolică. Cu această ocazie a susținut un referat în limba germană cu titlul: „Locul și importanța eclesiologiei euharistice în teologia Bisericii Ortodoxe Române”.

Multe dintre studiile, recenziile și cronicile părintelui au ramas nepublicate.

O altă parte a activității sale s-a desfașurat în calitate de diacon, slujind și predicând în duminici sărbători, fiind înzestrat de Dumnezeu cu o voce deosebită. A fost un iubitor de literatură și știință precum și de artă, de aceea a publicat de foarte multe ori recenzii asupra unor lucrări literare și științifice. La fel, a avut și înclinații muzicale; din mărturiile familiei sale reiese că în tinerețe a învățat să cânte la vioară și chiar să dirijeze⁹.

După pensionare s-a retras la Cluj, oraș de care a fost nedespărțit, și a continuat să publice diferite studii și articole în revistele bisericești. Chiar și la bătrânețe, părintele nu ezita să dea sfaturi tinerilor.

Părintele Ioan Zăgorean a trecut la cele veșnice la 1 august 1991.

*

1. Preocupările și contribuția în domeniul **Teologiei Morale**.

Profesorul Ioan Zăgorean a avut încă din vremea studenției o predilecție pentru studiul moralei. Remarcăm că subiectul tezei de licență în Teologie a fost *Morala lui Guyau și morala creștină*, al licenței în filosofie: *Morala lui Guyau, o morală fără obligații și fără sancțiuni*, iar al tezei de doctorat: *Virtutea creștină și virtutea antică*.

S-a remarcat ca autor de manuale: *Morala creștină. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1974 și contribuția de coautor la *Manualul de Teologie Morală pentru Institutele Teologice*, vol. I și II, București, 1979, 478 p., respectiv 1980, 355 p. Cu privire la acesta din urmă, potrivit notei asupra ediției, părintele Ioan Zăgorean a elaborat aproape exclusiv, partea introductivă, precum și următoarele capitole din partea I, Morala generală: legea morală (legea divină, legea omenească), actul voluntar, responsabilitatea morală, virtutea – din volumul I –, iar

⁸ Vezi: Ioan Zăgorean, *Sensul activ al iubirii creștine*, în Mitropolia Ardealului, anul XV, 1970, nr. 4-6 aprilie – iunie, pp. 273-279.

⁹ Mărturie orală a fiului Pr. Prof. Dr. Ioan Zăgorean, ing. Dan-Viorel Zăgorean.

din volumul II, *Morală specială*: Onoarea (în colaborare cu N. Mladin), *Profesiunea femeii și Treptele desăvârșirii morale*. Cu aproximare, se însușește 260 de pagini (aproape un sfert) din cele aproape 950 de pagini însumate ale celor două volume.

Una dintre temele de morală aflată în preocupările profesorului Ioan Zăgrean este *raportul dintre morală filosofică și morală creștină*. El consideră că, în ceea ce privește cunoașterea adevărurilor morale, morală filosofică nu stă pe temeiuri sigure, deoarece rațiunea umană ca izvor al cunoașterii morale este mărginită și este supusă erorii umane. În schimb, morală creștină își are temeiul în revelația supranaturală și poate să garanteze omului o cunoaștere mai deplină a adevărurilor morale. De asemenea, în morală filosofică puterea obligatorie a poruncilor, ca produse ale rațiunii omenești, este redusă, pe când în morală creștină valoarea și autoritatea poruncilor își au temeiul în voința lui Dumnezeu. Cu privire la mijloacele de desăvârșire, morală creștină folosește aceste mijloace și motive de ordin supranatural, ele dându-i creștinului posibilitatea să ajungă la mântuire; pe când morală filosofică propune mijloace firești sau naturale, fără a putea oferi omului desăvârșirea, un concept eminent religios. Făcând o paralelă între aceste poziții, de multe ori îl întâlnim pe părintele Ioan Zăgrean situându-se pe alte poziții decât teologul grec Hristu Andrusos.

O altă problemă dezbătută de părintele Ioan Zăgrean este cea a *virtuții creștine*, această temă găsindu-se în teza de doctorat „Virtutea Creștină și Virtutea Antică”, în manuale și în studii precum: „Statornicia în bine”, „Câteva caractere specifice ale virtuții creștine”, „Sfinții Trei Ierarhi, strălucite și neîntrecute modele de virtute creștină”; dintre virtuți s-a referit mai ales la iubire, cumpătare și recunoștință. Tot în relație cu virtutea se află mijloacele de înduhovnicire cum sunt postul – părintele a tratat despre: „Câteva precizări în legătură cu postul”, „Este postul prilej de tristețe?”, „Sfântul Post al Patruzecimii” și a scris mai multe predici despre post –, dar și grija față de trup („Grija față de trup și față de suflet”). Pentru câștigarea virtuții este nevoie de luptă împotriva păcatului: „Păcatul, dușman al sănătății trupești și sufletești”, „Cu privire la păcat, (predică la) Duminica a V-a după Rusalii”, „Păcate împotriva familiei”, „Păcatul clevetirii sau al vorbirii de rău”, „Păcatul uitării”.

Într-un studiu publicat în revista „Mitropolia Ardealului” din anul 1980, cu titlul „Conceptul de obligație și datorie în Morală Creștină”, părintele Zăgrean vorbește de aspectul obligației și al datoriei în termeni teologici ortodocși, spre deosebire de majoritatea autorilor romano-catolici și protestanți, care confundă cei doi termeni, considerându-i sinonimi, de multe ori nefolosind termenul de *obligație* ci doar pe cel de *datorie*. În acest sens, părintele profesor Ioan Zăgrean face o distincție clară între acești doi ter-

meni, considerând obligația morală ca necesitate internă pe care o simte credinciosul de a-și îndeplini dispozițiile legii morale fiindcă legea exprimă voia lui Dumnezeu. În înțeles propriu, datoria este o expresie determinantă a obligației morale, care se referă la anumite cerințe determinate de legi care rezultă din diferitele raporturi ale vieții omenesti. Părintele Ioan Zăgrean arată faptul că trebuie să facem o distincție clară între datorie și obligație și că nu trebuie să confundăm acești doi termeni.

O altă problemă pe care o tratează părintele Ioan Zăgrean este „*Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*” care a apărut în revista „*Studii teologice*” din anul 1952¹⁰. În acest studiu părintele fundamentează drepturile esențiale ale omului în concepția creștină pe temelia personală: persoana umană este valoroasă și prețuită fiindcă este chipul lui Dumnezeu. Aceste drepturi se mai numesc și drepturile naturale ale individului din care fac parte: dreptul la viață, libertate, egalitatea, dreptul la muncă etc.

Ioan Zăgrean a pus constant accentul pe îmbunătățirea vieții morale a credincioșilor, afirmând formarea și educarea lor în Biserică, în viața de familie și în cea personală. A combătut imoralitatea și păcatele, curente și manifestările antimorale (războiul, neomaltusianismul, genocidul etc.)¹¹.

2. Arhid. I. Zăgrean a avut serioase preocupări în domeniul *dogmatic și misonar-apologetic*. Este coautor al manualului *Dogmatica Ortodoxă* (manual pentru Seminariile teologice), București, 1991, instrument de lucru bine sistematizat, folosit și astăzi de mulți tineri la nivel personal ori chiar de instituții de învățământ, în ciuda câtorva aspecte care ar avea nevoie de revizuire. A publicat studii de teologie dogmatică: „Biserica, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție”, „Articolul 2 al Simbolului Credinței”, „Sfântul Duh și lucrarea sa în viața Bisericii”, „Învățătura ortodoxă despre a doua venire a Domnului”; iar cu caracter misioinar-apologetic: „Cinstirea: Maicii Domnului, a sfinților, a crucii, a îngerilor”.

3. Meritorii sunt și *preocupările liturgice, liturgic-exegetice și pastorale*; dintre textele importante amintim aici: „Liturghia, Sfintele Taine, în general, și mai ales Euharistia, Hirotonia, Botezul” și „Viața interioară a preotului și importanța ei pentru apostolatul preoției”; *preocupări omiletice*, părintele susținând și publicând un foarte mare număr de predici la duminici și sărbători; preocupările din *domeniul ecumenismului*, dar și cele – multe și variate – cu caracter *istoric-comemorativ*. Menționăm aici

¹⁰ Idem, *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*, în S.T., an. IV, nr. 3-4, 1952, pp. 134-141.

¹¹ *L'Église Orthodoxe Roumaine, De la Théologie Orthodoxe Roumaine des origines à nos jours*, Ed. De L'Institut Biblique et de Mission Orthodoxe, 1974, pp. 308-321.

și câteva titluri de studii de ordin foarte specific: „Importanța meditației în viața religioasă-morală”, „Sportul”, „Hirotonia femeilor”.

Din perspectivă teologică, gândirea părintelui profesor se remarcă prin câteva elemente specifice:

Dincolo de realitățile de virtute, păcat datorie morală, obligație morală și multe altele cu care prof. Ioan Zăgrean operează – dar nu doar dincolo de ele în sensul depășirii lor, ci în profunzimea lor – el afirmă cu tărie așezarea vieții în Hristos la temelia actului moral. Trăirea în și cu Hristos este fundamentul actului moral.

Disciplinele teologice se află într-o foarte strânsă legătură unele cu celelalte, creând astfel un tot, un întreg. Preocupările părintelui pentru alte câmpuri decât pentru Morală: dogmatic, apologetic, misionar, liturgic, omiletic ilustrează legătura interioară profundă trăită, nu teoretizată și deschiderea unei preocupări față de celelalte și continuarea unora prin celelalte.

Pregătirea serioasă pentru misiunea noastră în lume. Ioan Zăgrean a fost, cu certitudine, un misionar în școlile în care a predat filosofie, dar se simte în el duhul filosofiei care are competența de a dezbate curente și conceptele moderne din perspectivă teologică, fără a fi un diletant.

Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean a fost o *personalitate prolifică și un mare teolog al Bisericii Ortodoxe Române*. A reușit foarte bine să îngemăneze slujirea preoțească cu cea didactică de la catedră într-un mod inedit, avândă formată din timp o cultură solidă obținută prin lectură îndelungată și prin contactul cu diferiți mentori spirituali ai vremii, pe fundalul credinței practicate cu multă deschidere în sânul Bisericii pe care a slujit-o cu mult devotament.

PĂRINTELE IOAN BUNEA – DASCĂL ȘI TEOLOG

STELIAN TOFANĂ

Abstract: Father Ion Bunea – Professor and Theologian

In the present study I have portrayed another great theologian belonging to the same Theological School of Cluj. It's about - Ion Bunea – Priest and Professor.

Father Ion Bunea embraced the priestly ministry and the didactic profession not of practical reasons, but of vocation, of a mysterious inner calling, to a work for the spiritual benefits of others.

His theological work belongs somewhat to the rhetoric and spiritual area of Theology. To illustrate it, I have pointed out in the study any characteristics of some of his most relevant works and studies like these: *“Sermons to Sundays and Feasts”* (Cluj-Napoca 1983); *“The gallery of great converts – Medallion”* (Cluj-Napoca 1988), *“The phenomenology of moral conscience”* (Cluj-Napoca 1999); *“The psychology of prayer”* (Cluj-Napoca 2004) etc. His also author of more than 200 studies and articles.

Father Ion Bunea was guided in his theological and pastoral mission by the following statement: “Preaching the “word” is the essential task of the Church”

Poetul, filosoful, și teologul „Marelui Anonim”, Lucian Blaga, amintea într-una din poeziile sale despre „aura ce o poartă în ele aducerile aminte”: „Pier lumini și pierie laur/ Cade frunza, cade-n drum/ Amintirile de aur/ Numai ele ard sub scrum” (Tusculum).¹ Din „scrumul amintirilor nemuritoare” despre cel ce-a fost Părintele Profesor Ioan Bunea încercăm acum, să reaprimem imaginea dascălului și teologului model, care n-a plecat dintre noi ci, doar a dezbrăcat haina cea muritoare, îmbrăcând-o pe „cealaltă” deasupra, nefăcută de mână, veșnică, în ceruri (2 Cor 5,1).

¹ Lucian BLAGA, „Tusculum”, în ciclul „Cântecul focului”, *Poezii*, vol. 1, Ediția a 2-a, Ed. Albatros, București, 1980, 146.

Dintre multele imagini ale celui ce a fost Părintele Ioan Bunea, mentorul meu, aş dori să evoc, cu pioasă cinstire postumă, îndeosebi pe cea de dascăl şi teolog, în care calitate ne-a imprimat tuturor acelora care, într-un fel sau altul, bătătorim drumul pe care a urcat ani la rând spre „templul catedrei”, cultul muncii severe şi constructive, al conştiinţei profesionale şi sacerdotale imbatabile.

1. *Dascălul Ioan Bunea*

Ca dascăl, Părintele Ioan Bunea a fost în primul rând acela care nu şi-a construit aici castele himere, din clipe ale succesului iluzoriu venit din laude şi măguleli. Era de o conştiinciozitate şi punctualitate proverbială, exigent, dar numai până la limita, dincolo de care, dacă ar fi trecut, ar fi încetat să mai fie „exigent”. Cântărea întotdeauna cu desăvârşită obiectivitate şi spirit de dreptate pregătirea elevilor săi. Era sobru şi se impunea printr-o ținută academică şi desăvârşită competenţă în tot ceea ce rostea. Într-un cuvânt, dacă ar fi să creionăm chipul dascălului Ioan Bunea, l-am putea sintetiza în trei trăsături: DEMNITATE, SOBRIETATE, ONESTITATE.

Conştiinţa vie a răspunderii sale pentru pregătirea temeinică a viitorilor slujitori ai Bisericii şi-a lăsat-o adânc încrustată în slova inspirată a scrisului său, care prelungeşte peste veacuri vocea sa gravă, plină de atâtea noutăţi ce a răsunat de pe amvon, de la catedră, din „izolarea nedorită”, de la conferinţe, în seri şi clipe peripatetice şi din care astăzi şi mâine şi întotdeauna ne facem subiect de meditaţie, de amintire, izvor de adăpare a sufletelor însetate de Adevăr. Astfel, în alergarea pe „lunga timpului cărare” rămânem mereu împreună.

Vorbind despre ideal, pe care a ştiut să-l cultive în sufletul ucenicilor săi, sau al păstoriţilor săi, ca puţini alţii, într-o cuvântare la înmormântarea unui dascăl, Părintele Ioan Bunea spunea: „Idealul este apanajul omului. Într-un sens, idealul este interior, tipul pe care avem să-l realizăm; în alt sens, este exterior, întruparea lui într-o faptă văzută. Urmărirea unui ideal încântă viaţa, o face mai frumoasă, mai optimistă, cu adevărat eroică....Ce ideal mai sublim există în lume decât a fi luminător al sufletelor, a deschide ochii minţii şi ai inimii celor neştiutori sau rătăciţi? În afară de slujba preoţească, nici unei slujiri nu i se poate aplica denumirea de apostolat, în aşa de mare măsură, ca slujbei dascăleşti...”.²

Transferând preocuparea de a sluji un ideal şi de a-l cultiva în jur, de către fiecare om, acelaşi dascăl spunea: „În sensul larg al cuvântului, fiecare dintre noi trebuie să fie un misionar, îndeplinindu-şi chemarea pe măsura

² Ioan BUNEA, *Cuvânt de învăţătură la Botez, Cununie şi Înmormântare*, Cluj-Napoca 1986, 278.

darului primit, în cadrul familiei sau al profesiei pe care o exercită. Fiecare este chemat să facă să rodească ce este bun în el, să lase o dâră de lumină în urma lui, spre folosul la cât mai mulți...”³ Cunosându-l foarte bine, ne dăm seama câtă identitate era între ceea ce spunea și ceea ce întruchipa.

Părintele Ioan Bunea a îmbrățișat slujirea dascălească și preotească nu din calcule utilitariste, ci din vocație, dintr-o chemare tainică, interioară, spre o muncă de înălțare a altora. A excelat în exercitarea acestei vocații prin cuvânt, ca preot, și prin știință, ca dascăl de teologie. Tuturor ucenicilor lui ne-a inspirat, înainte de toate, convingerea că oricât de multă și erudită ar fi știința pe care ai acumulat-o, ea rămâne o slovă moartă, fără arderea interioară când a-i împărtășit-o altora și fără propria identificare a ta cu ea. Așa se face că munca sa didactică a fost percepută de către noi, ucenicii dânsului, ca fiind caracterizată, în primul rând, de un elan care e specific doar spiritelor mistuite de chemarea irezistibilă a unui ideal. Se identifica total cu ceea ce predă și spunea. Așa a reușit să ne însuflețească pe toți, cei ce i-am fost elevi, și să ne facă să credem că obstacolele doar acelea sunt de netrecut în fața cărora te oprești, necrezând în tine.

Părintele Ioan Bunea a fost un dascăl care nu aștepta de la elevii lui plocoane și nici nu dădea note după intervenții sau interese venite din exterior. Nu avea urechi care să audă șoapte, ori cuvinte, altele decât cele care veneau de pe buzele elevului care răspundea. De aceea, era iubit de cei ce munceau și erau apreciați ca atare, dar mai puțin popular în rândul acelor care credeau și atunci, ca și azi, că în viață se poate răzbate, și încă bine, și fără muncă. Numai că o astfel de „ne-popularitate” era ultimul lucru de care era preocupat.

Așadar, cu pregătirea dânsului de excepție, cu probitatea și integritatea sa morală, cu dăruirea până la sacrificiu pentru crezul pe care îl sluja, cu conștiinciozitatea sa profesională, cu caracterul său, niciodată oscilant, cu DA pe buze când era DA, și cu NU, când era NU, profesorul Ioan Bunea a realizat o avuție pe care „molia și rugina nu o strică, iar furii nu o sapă și nu o fură” (cf. Mt 6,20). O astfel de bogăție îndreptățește la nemurire și la așezarea sufletului în comuniunea elitelor morale și profesionale. Acolo îi vedem noi, ucenicii săi, sufletul său!

Doctoratul cu o temă despre „Conștiința morală”, pe care în împrejurări și din motive mai presus de dânsul, n-a reușit să-l mai obțină, s-a transformat și s-a amplificat azi prin cărțile, studiile, articolele ce au ieșit de sub pana sa neobosită, în conștiința și munca ucenicilor săi, în *mai multe doctorate*.

În opera sa teologică munca și ostenele minții sale au rodit, astfel că astăzi, noi, ucenicii săi, îl putem numi pe dascălul nostru de mai multe ori

³ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Botez...*, 278.

doctor. Concretizând cele spuse, amintim câteva din revărsările efervescente ale spiritului său, nu numai ca dascăl, ci și ca teolog.

2. *Părintele Ioan Bunea - Teolog*

a) Domeniul omiletic

Părintele Ioan Bunea ne-a lăsat ca moștenire teologică o bogată reflecție omiletică.⁴ Pe lângă un dascăl de excepție a fost și un vestitor al cuvântului lui Dumnezeu caracterizat de un rafinament intelectual și subțirimi sufletești cu totul aparte. Toate aceste calități de veritabil misionar al cuvântului sfânt sunt ilustrate în două cărți de predici care l-au particularizat în spațiul omiletic românesc. Iată care sunt acestea:

1) *Cuvânt de învățătură la duminici și sărbători*, editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1983, 370 pag.

„Propovăduirea «cuvântului» este funcția vitală a Bisericii”.⁵ Așa își prefăta autorul cartea care avea să devină adevărată hrană omiletică pentru atâția slujitori ai altarelor Bisericii străbune. Mobilul încropirii acestei cărți a fost cuvântul Sf. Ap. Pavel: „Vai mie de nu voi propovădui!” (1 Cor 9,16), pe care imperativ paulin, Părintele Ioan Bunea l-a socotit a fi indisolubil legat de chemarea preoțească.

Caracterizându-și personal osteneala înveșnicită în slova inspirată a cărții, autorul spunea: „În osteneala noastră, am căutat «să ținem dreptarul cuvintelor sănătoase» (2 Tim 1,13) și să întrebuițăm limbajul corespunzător actualității”.⁶

Temele abordate au caracter preponderent moral, autorul argumentând opțiunea tratării predicilor din această perspectivă. Iată ce spune în *Cuvântul înainte* al cărții: „Gândindu-ne că este imperioasă necesitate frământarea aluatului sufletească, ca izvor al acțiunilor morale sănătoase, pietre de temelie ale vieții obștești”.⁷

Fiecare predică la duminica sau sărbătoarea respectivă are o **temă** pe care autorul o dezvoltă, toate cu o orientare morală. Iată câteva dintre acestea:

La Duminica Învierii, tema aleasă este *Învierea Domnului – Învierea omului*. În predica acestei duminici, autorul insistă în mod deosebit nu atât

⁴ Peste 60 de predici în *Mitropolia Ardealului și Mitropolia Banatului*, cele mai multe fiind incluse în volumele: *Cuvânt de învățătură. Predici la duminici și sărbători*, Cluj, 1993, 370 p.; *Cuvânt de învățătură la botez, cununie, înmormântare*, Cluj-Napoca, 1986, 352 p.

⁵ Preot Profesor Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la duminici și Sărbători*, Cluj-Napoca 1983, (Cuvânt Înainte), 6.

⁶ Cf. Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 6.

⁷ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 6.

asupra evenimentului miraculos al Învierii, cât asupra consecințelor acesteia asupra vieții omului. „Din această zi – și prin această minune” – spune Părintele Ioan Bunea, „ia ființă lumea creștină... În Iisus cel Înviat este realizată viața cea nouă eshatologică... întrucât noi suntem fiii Învierii”.⁸

În Duminica a 4-a după Paști (a Slăbănogului – In 5,1-15), cu toate că temele pericopei se concentrează, cu precădere, pe aspectul căutării omului de către Iisus, atât înainte de vindecare, când îi arată că mai există un „OM” și atunci când speranța omului a încetat, cât și după vindecare, când Iisus îi spune ce trebuie să facă pentru a nu mai ajunge în starea de suferință inițială, autorul cărții insistă, în mod surprinzător, pe tema desfrânării. Rațiunea pentru care Părintele Ioan Bunea alege această temă este exprimată personal în predica respectivă: „...desfrânarea macină energii și destramă familii... condiția sănătății este curățirea întinăciunii din noi și a extirpării păcatului...”.⁹ Concluzia este firească: vrem să nu ajungem într-o neputință a trupului și a sufletului, să stârpim desfrânarea, care este „otrava, microbul care infectează tot organismul”.¹⁰

În Duminica a 9-a după Rusalii, tema aleasă este: *Ispita și Păcatul*. Deși pericopa evanghelică (Mt 14,22-34) vorbește despre credință și forța ei, exemplificată în umblarea lui Petru pe apă, ca și pe uscat, Părintele Ioan Bunea își alege tema spre meditație - Ispita și păcatul - pornind de la metafora „furtunii”. Iată ce spune: „Pe marea înviforată aleargă corabia vieții noastre, purtată încoace și încolo de vânt și de furtună. Furtuna o simțim întâi în sufletul nostru, unde binele și răul se războiesc cu furie, cum se luptau Apostolii cu valurile mării... viața dinafară este o mare învolburată, mereu în furtună, amenințată de o mulțime de primejdii sufletești. Între acestea, locul prim îl ocupă ispitele”.¹¹

În Duminica a 12-a după Rusalii, pericopa evanghelică (Mt 19,16-26) vorbește despre un tânăr dregător, care vine la Iisus cu întrebarea capitală despre viața veșnică: ce trebuie să facă pentru a o avea? Dintre poruncile înșirate de către Iisus, și pe care tânărul trebuia să le respecte pentru a dobândi viața veșnică, Părintele Ioan Bunea o preia spre analiză pe cea care vorbește despre cinstirea părinților. Să fi fost pentru dânsul cea mai importantă? Nu știm, dar iată cum motivează autorul alegerea acestei teme morale: „Să ne gândim, cât s-ar îndulci viața – în familie și societate –, dacă cinstirea părinților ar fi întotdeauna o realitate. Am vedea mai puțini ochi plânși, mai puține inimi însângerate, mai puține zguduiri în noi și în jurul nostru; prin cinstirea părinților, multe drame și experiențe triste ar fi

⁸ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 9-10.

⁹ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 22-23.

¹⁰ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 22.

¹¹ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 87-88.

preîntâmpinate”.¹² Și exemplele motivației alegerii preponderent a temelor morale în ilustrarea mesajului pericopelor evanghelice duminicale se pot înmulți. Ne oprim aici cu exemplificarea lor.

Este important să amintim și faptul că publicarea acestei cărți s-a făcut „în editura și pe cheltuiala Arhiepiscopiei”, ca dovadă a prețuirii arătate Părintelui Ioan Bunea de către Arhiepiscopul Teofil.¹³

2) Cuvânt de învățătură la Botez, Cununie și înmormântare, Cluj-Napoca, 1986, 352 pag.¹⁴

Cartea pleacă de la premisa că, pentru creștini, „cuvântul lui Dumnezeu” are darul de a aduce în plămada sufletească „o naștere din nou” (cf. 1 Pt 1,23).¹⁵ Porunca Mântuitorului dată Apostolilor, de a răspândi cuvântul dumnezeiesc, este încredințată episcopilor și preoților, care au chemarea „de a instrui poporul”, stăruind în propovăduire „cu timp și fără timp” (2 Tim 4,2). „Cu timp”, spune Părintele Ioan Bunea, însemnând „a propovădui cuvântul lui Dumnezeu, cu însuflețiri, în cadrul unui program regulat, cu deosebire la Sfânta Liturghie”. Propovăduirea „fără timp” este ocazionată de săvârșirea Sfintelor Taine, îndeosebi a Botezului și a Cununii, și a Sfintelor Ierurgii, mai cu seamă a înmormântărilor”.¹⁶ Astfel, autorul consideră că materialul omilietic „poate constitui un «vademezum» pentru propovăduitorul credinței și evlaviei creștine, cu deosebire pentru începătorii în această lucrare de zidire sufletească”.¹⁷

Capitolele cărții sunt grefate pe cuvintele de învățătură la Botez, la Cununie și înmormântări. Primele două se constituie în adevărate capitole de dogmatică, tratarea lor cuprinzând teme ca „Taina Sfântului Botez”, „Simbolismul momentelor tainei Sf. Botez”, „Botezul autentic, «cu apă și cu Duh Sfânt»”, „De ce botezăm copiii?”, „Taina Sfintei Cununii. Esența ei”, „Unitatea și indisolubilitatea căsătoriei”, „Simbolismul momentelor principale din rânduiala Cununii”, „Familia – leagănul fericirii omenești”, „Copiii – dar de la Dumnezeu. Înțeleapta lor povățuire”.¹⁸

Cuvântările de învățătură la înmormântări au un accent cu precădere moral, anticipate fiind de o lecțiune introductivă referitoare la „Cum predicăm la înmormântări?”. Implicațiile nepregătirii cu rigurozitate a transmi-

¹² Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 106.

¹³ Ioan BUNEA, *Cuvânt de învățătură la Duminici ...*, 6.

¹⁴ Amintim și noua ediție a acestei cărți: Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez, Cununie și înmormântare*, ediția a II-a revizuită și adăugită, cu prefață de Ioan Chirilă, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, 306 pag.

¹⁵ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 5.

¹⁶ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 5.

¹⁷ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 6.

¹⁸ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 9-55.

terii învățăturii creștine, cu prilejul înmormântărilor, sunt identificate de către autor în termenii dezertării de la datoria slujirii lui Hristos, abaterii de la activitatea harismatică de vestire „adresată credincioșilor, în scopul acceptării credinței în Hristos, în împrejurări întristătoare din viața lor”.¹⁹ Subiectele abordate „trebuie prezentate cu zel apostolic și la nivelul cultural al ascultătorilor de astăzi”, prin „arta cuvântului îngrijit și edificator”.²⁰

Cele 49 de predici la înmormântări, deși acoperă atât aspecte dogmatice, uneori exegetice chiar, au darul de a aduce ascultătorul în prezența diverselor ipostaze ale vieții și ale trăirii credinței: de la „sensul morții în concepția creștină”, la „credința ca reazim al vieții și tărie în fața morții”; de la „apostolatul preoțesc” și „virtuțile preotului”, la „folosirea timpului pentru mântuire”; de la „legătura viilor cu morții – legătură veșnică a iubirii”, la „tăria morală a creștinului – optimismul creștin”, de la „înțelesul creștin al suferinței”, la „icoana mamei”; de la „învățături greșite cu privire la Învierea de obște și Judecata de Apoi”, la „semnificația dogmatică a momentelor din «rânduiala parastasului»”.²¹

b) Domeniul sistematic

1) Din comoara de învățătură a Bisericii Ortodoxe – Creionări teologice, volum îngrijit de pr. conf. dr. Stelian Tofană, Cluj-Napoca, 2001.

Prin conținutul teologic bine argumentat, cartea devine un adevărat manual de Dogmatică.

2) Din galeria marilor convertiți – Medalioane, cuvânt înainte ÎPS Arhiepiscop Bartolomeu, volum îngrijit de Pr. Conf. Dr. Stelian Tofană, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998.

Volumul examinează sensul convertirii creștine sub toate aspectele ce pot fi surprinse pe paginile Sfințelor Scripturi. Autorul analizează nu doar factorii convertirii creștine, ci și condițiile teologice și valoarea apologetică a acesteia. Ea are „darul de a întări credința și a promova viața morală, pregătind sufletele pentru supremul deziderat creștin: *mântuirea*”.²² Este prezentat atât aspectul intelectual, cât și moral al procesului convertirii caracteristic unor personalități noutestamentare (Zaheu vameșul, fiul risipitor, Maria Magdalena, tâlharul Dismas, fariseul Nicodim, Sf. Apostol Pavel), cât și din istoria bisericească și cea contemporană (Moise Arapul, Maria

¹⁹ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 62.

²⁰ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 65.

²¹ Ioan BUNEA, *Rostuiri în eternitate. Cuvânt de învățătură la Botez ...*, 71-301.

²² Ioan Bunea, *Din galeria marilor convertiți – Medalioane*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 1998, 27.

Egipteanca, Sf. Iustin Martirul și filosoful, Sf. Ciprian, Fer. Augustin, Blaise Pascal, Oscar Wilde, Sadhu Sundar Singh, Leon Tolstoi, Giovanni Papini, Joris Karl Huysmans, Ernest Psichari, Charles de Foucauld, Adolphe Retté, Paul Bourget, François Coppée; Ferdinand Brunetière, Constantin Mille, Sabin Drăgoi, Ion Petrovici și prof. medic dr. Victor Papilian). Surprinde plăcut, la finalul fiecărei prezentări, prezența unei bibliografii consistente.

3) *Fenomenologia conștiinței morale*, ediție îngrijită și Postfață de Pr. Conf. Dr. Stelian Tofană, Cluj-Napoca, 1999.

Elaborată ca teză de doctorat în domeniul Teologiei Morale, acceptată și propusă pentru susținere în iunie 1952, dar nesusținută din pricina desființării doctoratului de către autoritățile comuniste, lucrarea a rămas dactilografiată vreme îndelungată în arhiva familiei.²³

Abordarea părintelui Ioan Bunea se focalizează pe demonstrația realității existenței conștiinței morale în viața omenirii. Astfel, capitolul „Realitatea conștiinței morale”, făcând o introducere în argumentarea științifică a subiectului, este urmat de cel dedicat „Analizei conștiinței morale”. Cititorului îi este prezentată în extenso o analiză dedicată atât personajelor descrise în Sfintele Scripturi: Cain, David, Fiul Risipitor, Petru, Zahau, Iuda, cât și una dedicată problemei lui Kant care identifica conștiința morală cu rațiunea practică, ce nu era, în fond, – în opinia părintelui Ioan Bunea – decât transpunerea raționalistă a instinctului moral al lui J. J. Rousseau. Capitolul devine prin abordarea sa, un pas important spre o analiză ce are în obiectul ei de cercetare identificarea „Originii conștiinței morale”.

Punctul culminant al lucrării îl constituie capitolele 6-7 („Conștiința și obligația morală”; „Elementele constante și variabile ale conștiinței morale”), unde accentul este pus pe faptul că trăsătura și caracteristica fundamentală a legii morale este că ea nu constituie un adevăr menit contemplației, ci unul care cere imperios să normeze activitatea umană, adică să fie pus în practică.

Postfața, intitulată „Conștiința despre conștiință”, identifică întreg demersul științific al părintelui Ioan Bunea ca reprezentând „cartea omului de conștiință”.

4) *Psihologia rugăciunii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004.

Volumul este prefăcut de Pr. Ioan Chirilă cu un excurs dedicat rugăciunii.²⁴ Cartea face un parcurs către valoarea rugăciunii care constă în „atingerea tainică ce se efectuează între sufletul nostru mărginit și Spiritul

²³ Vezi detalii în Ioan BUNEA, *Memorial*, Editura Limes, 2015, 125.

²⁴ „Rugăciunea – model de realizare a comuniunii”, în Ioan BUNEA, *Psihologia rugăciunii*, Editura Limes, Cluj-Napoca 2004, 5-12.

nemărginit al lui Dumnezeu”, odrăslindu-se astfel „o comuniune discretă și rodnică între noi și Dumnezeu”.²⁵ Astfel, ca expresie a relației dintre om și Dumnezeu, respectiv a credinței omului în Dumnezeu, părintele Ioan Bunea face o analiză a ființei rugăciunii și a factorilor care presupun rugăciunea, a izvoarelor rugăciunii – atât afective, cât și morale și sociale ale ei –, dar și a momentelor psihologice ale credinciosului în rugăciune, respectiv ale credinței în eficacitatea rugăciunii. Notele critice, respectiv bibliografia relevă nu doar o analiză științifică a psihologiei rugăciunii, cât și un îndemn plin de seriozitate spre deschiderea ființei umane înspre un dialog tainic cu Creatorul ei.

5) *Frăția credinței și frăția națională*, 1946.

Cartea se constituie într-o adevărată mărturie a iubirii de neam și țară,²⁶ act care va contrazice toate acuzațiile tendențioase aduse ulterior de regimul comunist, și nu numai, la adresa Părintelui Ioan Bunea.

6) *Memorial*, 1986, publicat cu binecuvântarea ÎPS Mitropolit Andrei, în cadrul editurii Limes, 2015, 327 pag.

Cartea este o reproducere a unei părți consistente din manuscrisul „Memorialului”, datat 1986, păstrat în arhiva familiei preotului Ioan Bunea. Volumul este prefătat de un cuvânt înainte al Mitropolitului Andrei, intitulat „Mărturisitor pentru cauza catehizării tineretului”, și de o notă asupra ediției aparținătoare familiei părintelui Bunea.

În anexele volumului sunt prezentate atât medalioane ce surprind ipostaze din viața părintelui și a familiei sale, a bisericilor pe care le-a slujit, cât și fotocopii după originalele proceselor verbale ale interogatoriilor, a programei analitice de catehizație – ce a constituit și motivul principal al arestării sale –, a revistelor confiscate, respectiv a sentinței din 1959.

Stilul memorialistic atrage cititorul alături de cei 80 de ani parcurși cu seriozitate și conștiinciozitate față de slujirea lui Dumnezeu în diversele ipostaze mărturisitoare ale vieții. Scris din perspectiva maturității, jurnalul oferă fiecărui eveniment de viață perspectiva întregului. Cititorul care parcurge *Memorialul* se simte invitat în a pași pe urmele celui care a fost și rămâne părintele Profesor Ioan Bunea.

De la Părintele Bunea ne-au rămas și numeroase *recenzii*, care ne introduc în tainele multor scrieri. Din numărul celor 59 de recenzii, amintim doar:

- N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român*, București 1966;

²⁵ Ioan BUNEA, *Psihologia rugăciunii*, 127.

²⁶ Vezi „Cuvânt înainte” de Andrei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, în Ioan BUNEA, *Memorial*, 5-7.

- V. Pârvan, *Dacia, civilizații antice din țările carpato-dunărene*, București 1967;
 - Cornel Irimei și Marcel Focșa, *Icoane pe sticlă*, București 1968;
 - Alexis Stawrowosky, *Essai de theologie irenique*, Madrid 1966;
 - Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu Klein*, București 1983;
 - L. Blaga, *Gândirea românească din Transilvania secolului al XVIII-lea*, București 1966;
 - Nicolae Bănescu, *Chipuri din istoria Bizanțului*, București 1971 etc.
- Din numărul mare de studii și articole, de ordinul zecilor, în care Părintele Bunea a analizat profunde teme teologice, amintim câteva:
- „Distracțiile în lumina moralei creștine”, în *Mitropolia Ardealului*, II (1957) 1-2, pp. 67-75;
 - „Despre rugăciune”, în *Mitropolia Olteniei*, IX (1957) 7-8, pp. 448-461;
 - „Pocăința, îndatorire de căpetenie a creștinului”, în *Mitropolia Olteniei*, IX (1957) 11-12, pp. 737-746;
 - „Păcatul și păcătoșii”, în *Mitropolia Ardealului*, III (1959) 5-6, pp. 389-397;
 - „Converțiții în Sfintele Evanghelii”, în *Mitropolia Banatului*, XV (1965) 7-9, pp. 518-527;
 - „Pocăința”, în *Mitropolia Banatului*, XVI (1966) 1-3, pp. 267-270;
 - „Invidia”, în *Mitropolia Banatului*, XVI (1966) 7-9, pp. 429-434;
 - „Sportul în lumina moralei creștine”, în *Mitropolia Ardealului*, XI (1966) 9-10, pp. 630-642;
 - „Împărăția lui Dumnezeu”, în *Mitropolia Banatului*, XVII (1967) 1-3, pp. 98-102;
 - „Cultul morților și al parastaselor”, în *Mitropolia Ardealului*, XV (1970) nr. 7-8;
 - „Ce este mântuirea sufletului?”, în *Mitropolia Banatului*, XXI (1971) nr. 7-9;
 - „Cultul Maicii Domnului”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI (1971) 9-10, pp. 675-679;
 - „Împărăția lui Dumnezeu – sensul ei neotestamentar”, în *Mitropolia Ardealului*, XVI (1971) 11-12, pp. 852-855;
 - „Există o evoluție a dogmelor creștine?”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIV (1972) 3-4, pp. 170-179;
 - „Nădejdea”, în *Mitropolia Banatului*, XXIV (1974) nr. 7-9;
 - „Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XCIV (1976) 9-12, pp. 995-993;
 - „Iubirea vrăjmașilor”, în *Mitropolia Banatului*, XXVII (1977) nr. 10-12;

- „Opera omiletică a lui Samuil Micu”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII (1978) 7-9, pp. 494-510;
 - „Darurile Duhului Sfânt”, „Pocăința”, în *Mitropolia Banatului*, XXVIII (1978) nr. 4-6;
 - „Neprihana creștinului”, în *Mitropolia Banatului*, XXIX (1979) nr. 7-9;
 - „Botezul cu apă și cu Duhul Sfânt”, în *Mitropolia Banatului*, XXXII (1982) nr. 1-3;
 - „Cateheză despre Duhul Sfânt”, în *Mitropolia Banatului*, XXXII (1982) nr. 1-3;
 - „Duminica a III-a după Rusalii”, în *Mitropolia Banatului*, XXXII (1982) nr. 7-9;
 - „Cultul Bisericii Ortodoxe”, în *Îndrumătorul Bisericesc al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Clujului*, (1984), pp. 11-17.
 - „Măreția Sfintei Fecioare Maria”, în *Mitropolia Banatului*, XXXV (1985) nr. 3-4;
 - „Slujirea aproapelui”, în *Mitropolia Banatului*, XXXV (1985) nr. 5-6;
 - „Sensul creștin al morții”, în *Mitropolia Banatului*, XXXV (1985) nr. 7-8;
 - „Aspecte din folclorul funerar”, în *Mitropolia Banatului*, XXXV (1985) 11-12, pp. 780-786.
 - „Mânia”, în *Mitropolia Banatului*, XXXVI (1986) nr. 1;
 - „Post – Înviere”, în *Mitropolia Banatului*, XXXVI (1986) nr. 2;
 - „Măreția Maicii Domnului”, în *Mitropolia Banatului*, XXXVI (1986) nr. 4;
 - „Rugăciunea din Ghetsimani”, în *Mitropolia Banatului*, XXXVII (1987) 2, pp. 60-62;
 - „Preot Profesor Dr. Liviu Galaction Munteanu”, în *Îndrumătorul Bisericesc misionar și patriotic XI* (1988), pp. 170-171;
 - „Uciderea”, în *Altarul Banatului*, I (1990) 7-8, pp. 68-71;
 - „Ce este sfințenia”, în *Altarul Banatului*, V (1994) 4-6, pp. 87-100;
 - Capitolul „Conștiința morală” din manualul *Teologia Morală ortodoxă pentru Institutele Teologice*, vol. 1, București, 1979, pp. 220-253.
- Alte articole au apărut publicate în periodicele menționate sau în foaia *Renașterea* de la Cluj. Dintre multele referate susținute la conferințele preoțești, amintim:
- „Evanghelia a IV-a – Sinteză doctrinară”
 - „Epistolele pastorale – Sinteză doctrinară”
 - „Unitatea creștină – privită din punct de vedere interconfesional și idealurile umanității contemporane” (19 septembrie 1964)²⁷

²⁷ Textul este reprodus în Ioan BUNEA, *Memorial*, 221-228.

- „Importanța monumentelor de artă bisericească și grija pentru păstrarea lor. Îndatoririle preoțimii” (5 martie 1965)²⁸
- „Problematica păcii în preocupările actuale ale Bisericii creștine și ale organizațiilor mondiale” (2 mai 1965)
- „Orientări noi în lucrarea pastorală a preotului” (9 septembrie 1965)²⁹
- „Manifestări interortodoxe în ultimii ani” (9 noiembrie 1965)
- „Contribuția preoților la îndrumarea cetățenească a credincioșilor, în lumina Apostolatului social” (28 martie 1966)
- „Aspecte actuale în relațiile interbisericești ale Bisericii Ortodoxe Române” (12 mai 1966)³⁰
- „Mitropolitul Antim Ivireanul. Omul și opera” (13 septembrie 1966)
- „Contribuții noi ale Bisericii Ortodoxe Române la promovarea spiritului de unitate și pace în lume” (20 noiembrie 1966)
- „Contribuția Bisericii la întărirea familiei, în lumina legiilor actuale” (7 martie 1967)
- „Cinstirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în ortodoxie – în lumina apostolicității și sobornicității Bisericii (Cu prilejul comemorării a 1900 de ani de la moartea lor martirică) (25 mai 1967)
- „450 de ani de la sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș” (20 septembrie 1967)
- „Preotul și etica societății noastre” (28 martie 1968)
- „Biserica Ortodoxă Română în ultimii douăzeci de ani” (28 mai 1968)
- „Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la unitatea națională” (26 noiembrie 1968)
- „Preotul – îndrumător al vieții morale a credincioșilor” (27 martie 1970)
- „Slujirea intereselor obștești în țara noastră. Îndatoririle clerului și credincioșilor” (19 mai 1970)
- „Ecumenismul creștin. Elemente constitutive. Perspective și obstacole” (17 noiembrie 1970)
- „Sprijinirea de către Biserica Ortodoxă a strădaniilor actuale pentru progres ale poporului român” (24 mai 1971)
- „Biserica ortodoxă Română și îndrumarea morală a credincioșilor” (23 noiembrie 1971)

²⁸ Ideile principale ale acestui referat sunt redată în Ioan BUNEA, *Memorial*, 228-232.

²⁹ Reproducerea textului acestui referat se găsește în Ioan BUNEA, *Memorial*, 199-220.

³⁰ Detalii despre acest referat avem în Ioan BUNEA, *Memorial*, 235-241.

- „Metoda de control și îndrumare a activității Oastei Domnului” (7 martie 1972)
 - „Cultul ortodox – factor de sprijinire a bunelor relații între oameni” (30 iunie 1972)
 - „Contribuții actuale ale teologilor ortodocși români pentru sprijinirea vieții și progresului” (19 septembrie 1972)
 - „Contribuții recente (1969-1972) ale Bisericii Ortodoxe române la acțiunea pentru promovarea ecumenismului și păcii în lume. Aprecieri asupra semnificațiilor” (28 noiembrie 1972)
 - „Împlinirea a 300 de ani de la apariția «Psaltirii în versuri» a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei” (20 septembrie 1973)
 - „Experiențe pastorale în propovăduirea, apărarea și păstrarea dreptei credințe” (19 martie 1974)
 - „1850 de ani de la ridicarea așezării Napoca la rangul de municipiu și capitală a Daciei Porolissensis” (18 octombrie 1974)³¹
 - „190 de ani de la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan” (25 februarie 1975)
 - „Preotul ca factor social în pastorație” (27 mai 1975)
 - „Cultul divin ca mijloc de apărare a dreptei credințe, de promovare a vieții morale și de slujire a năzuințelor omenirii contemporane” (11 noiembrie 1976)
 - „100 de ani de la proclamarea independenței de stat a României” (2 iunie 1977)
 - „Locul și rolul preotului în activitatea bisericească și social-obștească în societatea contemporană” (21 septembrie 1978)
 - „60 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918” (25 noiembrie 1978)
 - „49 Învățămintele morale și sociale în opera Sf. Vasile cel Mare – necesare preoților în vremea noastră (Cu prilejul comemorării a 1600 de ani de la moartea sa)” (5 noiembrie 1979).
 - „Biserica Ortodoxă Română și problema statornicirii unei păci traionice în Europa” (18 iunie 1981)
 - „Memorial” cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, în Sala Festivă a Seminarului Teologic din Cluj-Napoca (11 septembrie 1986)
- La întrebarea: „*Ce datorăți dascălilor pe care i-ați avut?*”, Părintele Ioan Bunea răspunde: „*Totul, dar mai ales că m-au învățat corectitudinea și că datoria trebuie să ți-o îplinești fără tranzacții”.*
- Aceste lucruri ne-a învățat și pe noi părintele profesor Ioan Bunea! Și încercăm să ne identificăm cu ele.

³¹ Text redat integral în Ioan BUNEA, *Memorial*, 277-284.

PROFILUL ECUMENIST AL PĂRINTELUI PROFESOR ISIDOR TODORAN

CRISTIAN SONEA

Abstract:

The purpose of this paper is to examine the ecumenical theology and the theological implications of the Orthodox Church in the inter-Christian dialog according to Fr. Isidor Todoran, and the relevance of his theology for the ecumenical debate nowadays. We will present the understanding of the unity of the Church and the visible unity of Churches, the concept of ecclesiastical consensus related to the theological pluralism, and the holistic ecumenism as a specificity of Fr. Isidor Todoran's Theology.

Scurtă biografie

Născut la 20 mai 1906, în Ibănești, județul Mureș și decedat la 29 mai 1985 în Cluj-Napoca, părintele profesor Isidor Todoran și-a desăvârșit studiile la Liceul din Târgu Mureș (1918-1925), apoi la Academile teologice din Sibiu (1925-1926) și Cluj (1926-1929), la Facultatea de Filosofie a Univ. din Cluj (1926-1930), cu doctoratul în Teologie la Chișinău (1935) și în Filosofie (specialitatea Sociologie) la Cluj-Sibiu (1942). A fost profesor de Religie și Filosofie la Liceul de băieți nr. 2 și la Liceul de fete din Cluj (1930-1936), profesor suplinitor (1936), apoi provizoriu (1937) la Academia teologică din Oradea (Apologetică, Introducere în Filosofie, Exegeza Noului Testament, Catehetică și Omiletică); profesor titular de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Cluj (1 febr. 1939). În urma ocupării Ardealului de nord, la 1 dec. 1940 a fost încadrat ca profesor titular la catedra de Sociologie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, refugiată la Sibiu, la 1 aprilie 1945 și-a reluat catedra de la Academia Teologică din Cluj (devenită în 1948 Institut Teologic de grad universitar); la 1 sept. 1952 a fost numit titular al catedrei de Teologie Dogmatică și Simbolică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, la care a funcționat până la pensionare (1 sept. 1976),

rector al Institutului (1969-1976); preot (1930), iconom stavrofor (1958); reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările unor comisii teologice și interteologice, mai ales în dialogul cu Biserica vechilor catolici, cu Biserica Anglicană „Federația mondială luterană”, ș. a.¹

I. Unitatea vizibilă a Bisericii – scop al ecumenismului în viziunea părintelui profesor Isidor Todoran

În ceea ce privește ecumenismul putem afirma cu certitudine că Isidor Todoran a fost un ecumenist convins care a văzut în această mișcare dinamica împlinirii poruncii Mântuitorului „ca toți să fie una” (In XVII, 21). Dintr-o altă perspectivă, cea socială, ecumenismul este, pentru părintele Isidor Todoran, o realitate și anume o *concepție* și o *lucrare*: o concepție care astăzi este aproape generală în Biserici, firește nu cu aceeași coloratură de la o Biserică la alta; o lucrare având ca centru coordonator Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a cărui activitate se desfășoară îndeosebi pe trei planuri: al credinței, al misiunii și al slujirii²

„Ecumenismul a fost și este înțeles drept ca orientându-și activitatea în vederea unității vizibile a Bisericii, prin unirea Bisericilor, scop care trebuie să-i polarizeze toate energiile. Orice altă înțelegere a ecumenismului înseamnă deviere de la linia indicată de însuși rostul lui”³ afirmă părintele. Față de aprinsele polemici interconfesionale ecumenismul marchează un mare pas înainte și totodată îndreptățește frumoase nădejdi, care, cu ajutor divin și cu bine intenționată și neîntreruptă strădanie umană, ar putea deveni, cândva, frumoase realități. Deocamdată, însă, este totul prea devreme „să ne așteptăm, noi, să vedem cu ochii proprii unitatea creștină realizată; dar, cu toate acestea, întrunirile și discuțiile ecumeniste constituie un semn al unei apropieri reale între cei ce participă ele, apropiere care e fructul unui efort comun de a face strălucitor pentru toți adevărul în credincioșia față de Hristos, ca și al unei voințe sincere fără rezerve nemărturisite, de a ne cunoaște și înțelege mai bine unii pe alții, fără a minimaliza sau estompa diferențele, pentru aceasta.

Atâta, oșebit de rugăciunea ferventă „pentru întrunirea tuturor”, putem face în direcția unității creștine; și atâta cât putem face, datori suntem să facem fără zăbavă”.⁴

¹ Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, <http://www.teologiromani.org/>

² Pr. prof. dr. Isidor Todoran, *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă*, în „Ortodoxia”, an XXV, 1973, nr. 3, p. 337.

³ *Ibidem*, p. 338.

⁴ Idem., *Atitudini Protestante față de Tradiție*, în „Ortodoxia”, anul XVII, 1965, Nr. 3, p. 367.

II. Unitatea Bisericii dat fundamental al Revelației

a) Argumentare biblică și patristică

Părintele susține poziția sa cu argumente scripturistice și patristice. În ființa ei, Biserica este una, ceea ce înseamnă unică, adică singură Biserică adevărată în raport cu orice alt așezământ care și-ar lua tot numele de biserică, și unitară, adică una ca un întreg organic după conținutul și structura ei. Ne spun aceasta cu claritate și Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Mântuitorul vorbește despre Biserica Sa, nu despre Bisericile Sale (Matei XVI, 18); de asemenea Simbolul credinței și Sfinții Părinți, ori de câte ori au ocazia, menționează cu accent deosebit unitatea Bisericii.

Unitatea Bisericii este dat fundamental al Revelației Noului Testament. Temeiul acestei unități îl constituie însuși Dumnezeu în Treime, „dintru care sunt toate și noi întru El” (I Cor. VIII, 6), „un Dumnezeu și Tatăl tuturor, care este peste toate și prin toate și întru toți” (Efes. IV, 6), descoperit desăvârșit în Iisus Hristos, „pentru că Dumnezeu era în Hristos și a împăcat lumea cu Sine” (II Cor. V, 19). Biserica cea una, Trupul lui Hristos, al cărei Cap este și rămâne El, Hristos (Efes. IV, 12, 15), se unifică în Duhul cel unul, desăvârșitorul a toate, „pentru că noi toți ne-am botezat într-un Duh, făcându-ne un trup” (I Cor. XII, 13). Dumnezeiasca Euharistie, apoi, întărește mereu unitatea Bisericii și a membrilor ei laolaltă, în Hristos, “căci o pâine este, un trup suntem noi cei mulți, întrucât toți ne împărtășim dintr-o pâine” (I Cor. X, 17; cf. Rom. XII, 4-5; Efes. IV, 25; V, 30; Gal. III, 27-28).

Unitatea creștinilor în unitatea Bisericii, este atât de importantă încât poate fi socotită ca fiind chip al unității treimice a Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt. De aici datoria creștină de a păzi unirea Duhului întru legătura păcii, cu vrednicie, cu smerenie și blândețe, cu îndelungă răbdare și îngăduință, în „toate cu iubire care este legătura desăvârșirii” (Efes. IV, 1-3; Col. III, 14).

Unitatea Bisericii se arată în primul rând în unitatea credinței, explicată în aceeași mărturisire: „Un Domn, o credință, un botez” (Efes. IV, 5; cf. I Cor. I, 10; Gal. I, 8). După aceea ea se arată în cultul comun, în unitate euharistică și structură canonică principal unitară, manifestări ale unității de credință.

Unitatea Bisericii este în chip special accentuată de Sfinții Părinți, întemeindu-se pe prezența și lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, pe unitatea credinței, pe iubirea reciprocă și pacea dintre credincioși, manifestările acelui Trup tainic al lui Hristos.⁵

Mai întâi, în unitatea Bisericii este presupusă comunitatea de credință, fără de care Biserica nu există ca realitate vizibilă. Sfântul Ioan Gură de Aur

⁵ Pr. prof. dr. Isidor Todoran, *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenică*, p. 339.

scrie în această privință: „Sfântul Apostol Pavel a spus, în unitatea credinței. Aceasta înseamnă, după cum ni s-a vestit, ca toți să avem o singură credință. Căci aceasta este unitatea credinței, când toți mărturisim legătura”⁶. Iar Sfântul Irineu, subliniind că Biserica păstrează și vestește totdeauna și pretutindeni aceeași credință, zice: „Așa cum soarele dumnezeiesc este unul și același în lumea întreagă, tot așași lumina, vestirea adevărului, strălucește pretutindeni și luminează pe toți care voiesc să vină la cunoștința adevărului”⁷.

b) Unitatea Bisericii din punct de vedere teologic

Din punct de vedere teologic, și în Noul Testament și la Sfinții Părinți unitatea Bisericii ca organism teandric de mântuire se impune cu evidență:

a. Dacă Biserica este Trupul tainic al Domnului, ea este în mod necesar una, întrucât Domnul cel unul, Capul Bisericii (Efes. I, 22-23), nu are mai multe trupuri și n-a întemeiat mai multe Biserici, ci o singură Biserică, iar unitatea ei, prin El și prin Duhul Sfânt, este și rămâne indestructibilă (Matei XVI, 18).

b. Duhul Sfânt, făcătorul de viață, care sălășluiește în Biserică, Duhul Adevărului (Ioan XV, 26), al unității și al iubirii care unifică, este unul și același, în consecință, Biserica este una (Efes. IV, 4).

c. Duhul Sfânt cel unul, fiind Duhul adevărului și împărtășitorul direct al harului, credința Bisericii este una, dumnezeiescul har împărtășit în Biserică este același și Sfintele Taine sunt aceleași, ale aceleiași Biserici (Efes. IV, 5).

d. Duhul Sfânt fiind așezătorul slujitorilor bisericești, ierarhia Bisericii este aceeași, adică cea în succesiune canonică neîntreruptă de la Apostoli (Fapte XX, 28), prin ceea ce se exprimă din nou tot unitatea Bisericii.

e. Cele patru însușiri sau predicate principale ale Bisericii - unitatea, sobornicitatea (catolicitatea) și apostolicitatea -, în mod special determinate de sinodul II ecumenic în Simbolul credinței, nu arată nici o diferențiere în ființa Bisericii, ci dimpotrivă, întrucât nu sunt atribute esențial diferențiate între ele, ci aspecte organic unificate în viața divino-umană a Bisericii. Ele se experiază ca unitate dinamică în curentul de viață sacramentală a Bisericii.⁸

III. Unitatea Bisericii în ecumenismul contemporan

Întrucât unitatea ființială a Bisericii este dată în chip indestructibil de la întemeierea ei de către Mântuitorul, este firesc ca în conferințele și întâl-

⁶ Sfântul Ioana Gură de aur, *Omilia 11 la Epistola către Efeseni*, cap. IV, P. G, 4. XII, 83,3, *Ibidem*, p. 339

⁷ Sfântul Irineu, *Împotriva ereziilor*, cartea I, cap. X, 2, PG., VII, 553., apud *Ibidem*, p. 339-340.

⁸ Pr. prof. dr. Isidor Todoran, *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă*, p. 341.

nirile interconfesionale cu caracter ecumenist să se discute nu asupra unității Bisericii în sine, ci asupra unității creștine sau a creștinilor, ceea ce echivalează cu unitatea bisericească văzută. Se vorbește, desigur, azi despre o pluralitate de Biserici - și aceasta este o realitate - dar nu în sensul că Biserica în sine s-ar fi împărțit în decursul vremii, ci în sensul de pluralitate de confesiuni care se numesc și ele Biserici și care au apărut din mai multe cauze, prin împărțirea și despărțirea creștinilor în înțelegerea și interpretarea Bisericii și a conținutului credinței. Așadar, nu unitatea Bisericii în sine s-a spart, ci unitatea religioasă a creștinilor s-a fărâmițat, așa încât astăzi ea nu mai are forma originară, forma de la început și de mai multe veacuri după aceea.

În consecință, scopul principal vizat de mișcarea ecumenică nu este și nu poate să fie altul decât refacerea unității creștine. Metodele sau căile de ajungere la aceasta, ca și modul în care este înțeleasă ea, firește că pot să intre în discuție, după cum și timpul, împrejurările și forma în care sunt sau pot să fie urmate acele căi se impun de asemenea și ele să fie luate în considerare.

În ce privește Biserica Ortodoxă, afirmă părintele, ea are conștiința, că reprezintă în continuare Biserica nedespărțită, dar cu toate acestea ea nu tăgăduiește celorlalte Biserici sau comunități creștine o legătură reală a lor cu Iisus Hristos, Capul Bisericii, recunoscând în general și în anume condiții botezul în numele Sfintei Treimi săvârșit în cadrul lor și, tot așa, întreținând cu ele, în spirit de toleranță specifică, raporturi frățești în care intră uneori și anumită asistență religioasă reciprocă în cazuri de necesitate.⁹

a) Până unde se poate întinde diversitatea eclezială fără să atingă unitatea Bisericii?

În Consiliul Ecumenic al Bisericilor au intrat în majoritatea lor Bisericile și denominațiunile creștine și cum în ecumenismul contemporan este în genere recunoscut ca necontrazicând unitatea Bisericii un anume pluralism sau o diversitate eclezială, problema, desigur spinoasă dar care nu poate fi mereu amânată, este aceasta: *până unde se întinde diversitatea eclezială fără ca să atingă unitatea Bisericii?*, se întreabă părintele. Aceasta cu atât mai mult cu cât am văzut ce mare importanță acordă unității Bisericii Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți.

Până în prezent, însă, „poate de dragul justificatei bucurii - bucurie, e drept, cu oarecare nuanță romantică - a întâlnirii, conversației și chiar a cooperării ecumeniste, cărora trebuie să le recunoaștem o însemnătate epocală în istoria creștină, problema aceasta n-a format o preocupare majoră în lite-

⁹ *Ibidem*, p. 342.

ratura și în discuțiile ecumeniste. Și totuși locul ei este firește în centru, iar lipsa unității creștine este simțită dureros, cu toată îndreptarea actuală de predilecție a atenției unor organisme creștine de talia Consiliului Ecumenic al Bisericilor spre probleme sociale mari și urgente¹⁰, căci „o creștinătate despicată este o rană deschisă în trupul lui Hristos. Iar această rană este în chipul cel mai dureros simțită în fața unei mese euharistice, care ne desparte, acolo unde plinătatea sobornicității și unitatea Bisericii își găsesc expresia lor vizibilă”¹¹. Fiindcă e vădit că unitatea Bisericii este un dat de temelie al credinței, căruia, pe planul istoriei actuale, i se opune pluralitatea Bisericilor. Se mărturisește unitatea Bisericii, dar se trăiește în realitate în formațiuni sau comunități bisericești separate.

b) Activismul social al mișcării ecumenice și unitatea Bisericii

Paralel cu problema sus amintită, ne spune părintele, se consideră teoretic și se afirmă deschis că unitatea creștină este problema capitală a preocupărilor ecumeniste, dar cu toată această afirmare de principiu *activitatea concretă ecumenistă actuală*, avându-se în vedere cea coordonată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, mai ales de la Upsala încoace (1968), *se îndreaptă tot mai mult spre om în genere și spre situația lui socială*, și mai puțin spre Biserică sau spre Biserici ca atare.¹²

De aceea au apărut, în ultimii ani, și unele critici la adresa Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care lasă prea mult ca atenția să-l fie atrasă de problemele strict sociale și, deci, prea puțin spre cele specific bisericești având în centru pe cea a unității creștine, problemă fundamentală și care constituie însăși rațiunea existenței lui. Poziția părintelui cu referire la această problemă o vom prezenta mai pe larg în capitolul următor.

Avându-se în vedere această dimensiune socială a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ca și profilul cu totul deosebit al acestuia, este vădit că el, prin organele ce și le-a creat spre o mai eficientă lucrare, trebuie să se mențină - și principial și practic predominant - pe linia pe care și-a fixat-o la constituirea lui, punându-se astfel la adăpost și față de eventuale acuze că s-ar lăsa atras spre alte scopuri decât acela care a făcut cu putință nașterea lui și care i-a dat un înalt prestigiu în lumea creștină.

Dar aceasta nu înseamnă că Consiliul Ecumenic al Bisericilor și-ar putea îngădui să se retragă, justificat, în sfera preocupărilor strict religioase și bisericești, în indiferență față de lume și realitățile ei specifice, fără ca procedând astfel să trădeze Evanghelia și pe însuși Domnul ei, Mântuitorul lumii.

¹⁰ *Ibidem*, p. 342.

¹¹ Damaskinos Papandreou, *Einheit der Kirche aus orthodoxer Sicht*, în „Ökumenische Rundschau”, Heft 3, Juli, 1971, p. 290, apud *Ibidem*, p. 343.

¹² Pr. prof. dr. Isidor Todoran, *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă*, p. 343.

Tot așa este adevărat că pentru realizarea unității vizibile a Bisericilor, a unității creștine în credință și iubire, lucrează mai mult decât strădaniile noastre harul lui Dumnezeu. Peste puterile noastre lucrează puterea lui Dumnezeu în a cărei mână stă și puterea umană. Dar aceasta nu înseamnă că ostenelilor omenești în această direcție să li se rezerve un rol și un loc tot mai redus.

Mântuitorul s-a rugat, și nu poate fi zadarnică rugăciunea Lui, „ca toți să fie una” (Ioan XVII, 21), aici, nu numai în lumea cealaltă, și a făgăduit - și nici făgăduința Lui nu poate rămâne neîmplinită - că „va fi o turmă și un păstor” (Ioan X, 16). Rezultă prin urmare cu claritate că pentru credincioși, aici pe pământ, scopul religios-moral de maximă însemnătate este unitatea de netăgăduit prin unirea tuturor în Domnul, unire ca manifestare majoră a măririi lui Dumnezeu. A gândi altfel și a lucra în alt sens înseamnă a nu acorda importanța cuvenită făgăduinței Mântuitorului cu privire la unitatea viitoare sau chiar a nu mai crede cu adevărat și deplin în ea.¹³

IV. Ecumenism vertical și ecumenism orizontal

Părintele Todoran dezvoltă raportul dintre activismul social al mișcării ecumenice și acțiunea pentru unitatea Bisericii într-un studiu special definind cele două direcții cu termenii de ecumenism vertical și ecumenism orizontal. „Aspectul sau partea teoretică a ecumenismului, teologia lui în sens restrâns, orientându-se în sus spre cele divine, inclusiv scopul ultim al unității, se obișnuiește să fie numită *dimensiunea ecumenistă verticală*, iar aspectul sau partea practică, cea de lucrare în sfera socială și social-bisericească, orientându-se spre lume și problemele ei, azi poartă obișnuit numirea de *dimensiune orizontală*.”

Ca urmare, verticalism ecumenist înseamnă concepția și atitudinea care pun la bază dimensiunea verticală, considerând că aceasta este esențială și determinantă în ecumenism, tot restul rămânând în funcție de ea; iar orizontalism ecumenist înseamnă concepția și atitudinea care pun accentul principal, chiar singurul accent uneori, pe lucrarea socială ecumenistă, socotind că dimensiunea primă, cea verticală, este de sine înțeleasă sau implicată în a doua, în cea orizontală, sau ca realizându-se prin aceasta din urmă.”¹⁴

Verticalismul ecumenist mai este numit ecumenism spiritual, doctrinar sau teologic; iar orizontalismul ecumenist mai poartă și numele de ecumenism etic, secular, secularist sau chiar secularizat. În cel dintâi predo-

¹³ *Ibidem*, p. 344.

¹⁴ *Idem.*, *Ecumenism teoretic și ecumenism practic*, în „Ortodoxia” anul XXVI, 1974, Nr. 3, p. 441.

mină dogma, în cel de al doilea norma morală; cel dintâi are în vedere în primul rând unitatea creștină, cel din urmă unitatea umană; cel dintâi este adesea caracterizat ca introvertit, urmărind numai rezolvarea unei probleme interioare strict bisericești, iar cel din urmă ca extravertit, îndreptat spre societatea umană în generalitatea ei. Câteodată, orizontismului i se zice „ecumenism indirect”, care, fără a nesocoti deosebiri confesionale tradiționale, nădăjduiește totuși într-o unitate crescândă prin dezvoltarea unei răspunderi comune de conștiință a Bisericilor față de problemele omenirii actuale. S-ar putea naște astfel o nouă tradiție comună a Bisericilor, care ar constitui un factor unificator. Firește, aceasta încă nu înseamnă înlăturare a diferențelor tradiționale, însă, cu toate acestea, s-ar putea forma o nouă atmosferă interconfesională, tocmai prin răspunsul comun la cerințele vieții prezente, atmosferă în care punctele de controversă ale trecutului și-ar putea pierde în mare măsură sau chiar cu totul ascuțișul.¹⁵

În teologia românească, spune părintele, predomină, cu neînsemnate excepții, o viziune integralistă asupra ecumenismului, considerându-l ca unitate complexă - dialectică - ca toate unitățile de viață în care, în chip normal, părțile stau mai puțin în opoziție între ele, decât se luminează, se întrepătrund și se întregesc reciproc. În viziune integralistă, ecumenismul fără dimensiunea lui verticală se lipsește de însăși rațiunea lui de a fi ca fenomen religios și bisericesc; iar fără dimensiunea orizontală, ecumenismul se înstrăinează cu totul de viața reală a lumii în care Biserica își desfășoară activitatea ei specifică.¹⁶

a) Dimensiunea orizontală a ecumenismului

Dimensiunea orizontală a ecumenismului s-a afirmat cu putere la „Conferința mondială pentru Biserică și Societate” de la Geneva, în 1966, devenind apoi predominantă cu începere de la „A patra Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor” de la Uppsala (1968); astfel că ecumenismul de dinainte de Uppsala, oarecum oficializat și instituționalizat prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ar putea fi caracterizat ca verticalist, iar cel de după Uppsala ca orizontalist. Această schimbare de orientare este adesea mult și aspru criticată, văzând în ea părăsirea liniei proprii ecumeniste, adică alterare a ființei și rostului ecumenismului. J. Meyendorf, de pildă, consideră Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Uppsala, 1968) ca fiind „extraordinar de burgheză”, întrucât este ca o manifestare specifică a spiritului burghez, spirit caracterizat prin aceea că el „confundă cetatea pământescă cu cetatea cerească”.¹⁷

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 442.

¹⁷ J. Meyendorf, *Einheit der Kirche - Einheit der Menschheit*, p. 163, apud., *Ibidem*.

Criticile aduse orizontalismului ecumenist:

a. Orizontalismul s-a așezat singur pe primul plan, pretinzând ca atenția în întregimea ei să se îndrepte asupra lui, adică asupra problemelor pe care le cercetează el, iar consecința n-ar putea fi alta decât absorbirea de către orizontalism a majorității, dacă nu a totalității, preocupărilor și disponibilităților - și spirituale și materiale - ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor;

b. Orientându-se cu precădere spre problemele politico-sociale, orizontalismul ecumenist are prin aceasta, adică de la sine o suficientă fundamentare principială teologică. Căci procedând așa pe linie orizontală, lucrarea ecumenistă nu face decât să se așeze în paralelă, dacă nu chiar în competiție, cu activitatea unor organizații sociale având alt profil decât cel bisericesc în care credincioșii evident că pot activa sau le pot sprijini și, mai mult chiar, sunt obligați în conștiință să le sprijine, dar pe alt temei decât cel ecumenist.

c. Devenind preocupare dominantă în ecumenism, orizontalismul introduce prin aceasta chiar două slăbiciuni în mișcarea pe care de-altfel vrea s-o întărească, o subapreciere sau minimalizare a strădaniilor creștine către unitate și un predestinațianism omorâtor de elan spre scop, scopul unității, dacă ostenele credincioșilor și Bisericilor spre unitate nu li se rezervă decât un rol extrem de redus în comparație cu cel deja rezervat altor scopuri.

d. Orizontalismul prea accentuat slăbește credința și nădejdea în realizarea celor pentru care Fiul lui Dumnezeu întrupat, s-a rugat („ca toți să fie una” - Ioan XVII, 21) și a făgăduit înfăptuirea lor (Ioan X, 16: „și va fi o turmă și un păstor”). Căci, întrucât rugăciunea Mântuitorului nu poate fi zadarnică și promisiunea Lui nu poate rămâne neîmplinită. Dacă acestora nu li se acordă importanța cuvenită atât în cugetarea cât și în lucrarea creștină, aceasta înseamnă că nu se mai crede deplin și nu se mai nădăjduiește activ în realizarea unității în Domnul, scopul unității lăsându-se așa dar pe plan secundar, - și, tot așa, mai înseamnă că se încearcă ocolit o justificare a lipsei noastre de concentrare de forțe corespunzătoare atingerii scopului primar sau că, îndreptându-se cu predilecție atenția în alte direcții, se lasă totul în grija providenței divine ca să facă ea singură și ceea ce ne revine nouă.

e. În genere orizontalismul își strâmtează el singur orizontul și servește prea puțin scopul primar ecumenist, întrucât lucrează prea puțin pentru stabilirea de contacte mai strânse între Biserici ca Biserici și, prin intermediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, sprijină prea puțin contactele bilaterale pe care Bisericile singure și le-au inițiat în vederea apropiării, înțelegerii și unirii.

f. Prin secularismul pe care îl cuprinde mai mult sau mai puțin manifestat, orizontalismul lasă în umbră un adevăr de bază al credinței, anume că unitatea Bisericii reflectă în lume unitatea Sfintei Treimi și că, deci, unitatea creștină trebuie să fie și ea un reflex al unității Fiului cu Tatăl (Ioan XVII, 11, 21, 23, 26). Cei ce mărturisesc pe Hristos Dumnezeu și Mântuitor trebuie să realizeze, și văzută, unitatea lor, astfel ca să se cunoască în lume trimiterea Fiului de către Tatăl, și ca dragostea Tatălui revărsată asupra Fiului să se reverse și asupra lor (Ioan XVII, 21, 26) și ca să se; împărtășească și ei de slava Fiului (Ioan XVII, 22, 24). Scopul unității rămâne scop în sine, valoare în sine și manifestare majoră a slavei lui Dumnezeu.¹⁸

b) Dimensiunea verticală a ecumenismului

Criticile aduse verticalismului ecumenist:

Din cealaltă parte a ecumenismului, de la orizontalism spre verticalism, de asemenea se formulează critici - și, iarăși, nu de la vreo Biserică la alta ci între teologi cu diverse înclinații și atitudini doctrinare - critici care în genere reproșează verticalismului că:

a. Urmărind cu exclusivitate unitatea vizibilă a Bisericii, realizată prin unirea Bisericilor, se lasă oarecum atras de o himeră, întrucât, se afirmă aici, o astfel de unitate n-a existat propriu-zis niciodată și nici nu poate să existe vreodată, Cuvântul lui Dumnezeu însuși, chiar în Scriptură ca și în Tradiție, nu ajunge la noi prin aceleași expresii și formulări; iar la acestea se adaugă faptul că încă din Noul Testament și din primele veacuri creștine, deci originar, comunitățile creștine apar într-o anume diversitate între ele. Unitatea creștină veritabilă ar consta doar în comuniunea spiritelor în Hristos, pe deasupra barierelor confesionale și diferențelor firești, despre care istoria ne informează că au fost așezate de oameni.

b. Un reproș asemănător se mai face uneori verticalismului, anume că urmărindu-și doar propria unitate interioară se retranșează în citadelă bisericească, izolându-se de lume și dezinteresându-se de problemele vitale, deși trăiește în ea. Sub această formă ecumenismul verticalist apare firește ca închis și introvertit.¹⁹

a) Sinteză vie între cele două poziții și raportarea acestora la scopul ultim: unitatea creștină

Părintele Todoran după ce a trecut în revistă criticile orizontalismului ecumenist, respectiv ale verticalismului conchide că nu trebuie să se renunțe la scopul mișcării ecumenice, unitatea Bisericilor ci ca acesta să se realizeze chiar prin sinteza dintre cele două poziții. „Dacă, astăzi, unitatea

¹⁸ *Ibidem*, p. 443-444.

¹⁹ *Ibidem*, p. 445.

prin unire a Bisericilor apare ca fiind cu neputință, datorită mai ales deosebirilor doctrinare, aceasta încă nu îndreptățește transpunerea ei în rândul himerelor; căci chiar faptul pozitiv al înțelegerii și colaborării intercreștine în domeniul social, fapt recunoscut în ultima vreme ca deosebit de merituos prin înmănunchere de importante forțe active creștine și care, tocmai pentru orizontalism, constituie principalul punct de sprijin și ca atare de justificare, poate fi văzut în generalitatea lui ca semn sigur că s-a făcut deja un pas mare spre unitatea cea din urmă, deplină”.²⁰

O îmbinare, o sinteză vie și viabilă între aceste poziții este și posibilă și necesară, ca aceea între credință și fapte. De altfel, în realitatea ecumenistă concretă nici nu se prezintă atât de opuse cum apar în abstract, ci doar cu accente - deosebite și exagerări într-o parte sau alta dar fără caracter de necesitate.

Prin definiție, ecumenismul are caracter religios și oricât ar fi de practic, oricât s-ar îndrepta spre probleme sociale - în sine de altă natură decât strict religioasă - el nu-și poate justifica scopurile de ordin social, oricât ar fi acestea de importante în sine, decât în raportarea acestora la scopul lui ultim: unitatea creștină. „Căci pentru conștiința religioasă, toate scopurile umane au nevoie de valorificare în lumina credinței, care în Biserică îi împărtășește cele ale împărăției lui Dumnezeu, arătându-i totodată și calea care prin această lume duce la acea împărăție. Și nu există nici o cale care să ducă la împărăția lui Dumnezeu fără să treacă prin lume; la viața veșnică se poate ajunge numai trecând prin această viață; locul de pregătire pentru cer este pământul. De aici marea însemnătate a vieții de aici cu toate implicațiile ei, atât personale cât și sociale, nedespărțită nici în sine nici în conștiința credincioasă de scopul spre care se îndreaptă, traversând-o, și cu atât mai puțin opusă ființial acestui scop. De aceea grija pentru dreapta rezolvare a problemelor vieții din lume nu stă prin ea însăși în opoziție cu grija în raport cu scopul ultim. Opoziția dintre acestea este artificială în mare parte. Ca urmare și opoziția dintre verticalismul și orizontalismul ecumenist are ceva artificial în ea.”²¹

La același rezultat se ajunge și dacă, sub acest aspect, se ia în considerare comunitatea bisericească în întregimea și specificul ei. „Comunitatea bisericească, cler și popor, este elementul principal al părții văzute a Bisericii; și astfel Biserica - e ea însăși realitate divin-umană întemeiată de Fiul lui Dumnezeu întrupat, Iisus Hristos, Capul Bisericii cel permanent viu și lucrător în ea prin Duhul Sfânt - nu are de-a face cu membri abstracti, imaginari, ci concreți, anume credincioși reali aparținând lumii sau societății umane,

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 448.

totdeauna într-un anumit loc și într-un anumit timp, încadrați adică într-un complex social de care țin și trebuie să țină seama în cel mai înalt grad pentru viața și dezvoltarea lor, exclusă fiind astfel indiferența totală față de complexul social și, în chip normal, tot așa și puțința detașării totale de acest complex. Altfel toată morala Evangheliei, al cărei duh este iubirea, n-ar mai avea nici un sens”.²²

V. Unitate de credință și pluralism teologic

Pentru părintele Isidor Todoran rațiunea însăși și scopul mișcării ecumenice este unitatea de credință. Toate luările sale de poziție sunt centrate în această direcție. Acțiunile Consiliului Ecumenic al Bisericii, chiar și când vizează latura de slujire creștină, face pași timizi spre ceea ce Însuși Mântuitorul a poruncit „ca toți să fie una”. Părintele Todoran este consecvent în această privință, înțelegând necesitatea încorporării tuturor în Hristos ca desăvârșire a umanului. Cu toate că au fost și mai sunt voci care afirmă că unitate de credință nu a existat niciodată, părintele Todoran fundamentează unitatea de credință pe însăși unitatea lui Dumnezeu. „Astfel, în forma cea mai clară, și scripturistică și tradițională, revelația ne arată unitatea de credință ca fiind temeiul de Dumnezeu așezat al întregii vieți creștine în drum spre viața cea veșnică. Ea, unitatea de credință, își are principiul în însăși unitatea lui Dumnezeu cel treimic neschimbabil, care rostește către făptura Sa totdeauna același cuvânt cu același conținut al adevărului Său, deși treptat, „în multe rânduri multe chipuri” (Evrei I, 1), până la desăvârșirea descoperirii în Fiul întrupat, începătorul unei singure credințe, credința cea deplin adevărată, și Capul pururea viu și activ al Bisericii Sale. Și așa, credința creștină cea sigur mântuitoare nu poate să fie decât una în ființa ei”.²³

Cu toată această recunoaștere a unității de credință, continuă părintele, - chiar dacă mai mult în chip implicit, uneori -, în concretul perceptibil al vieții creștine în general, însă, atât în trecut cât și în prezent, privirii de ansamblu asupra structurilor bisericesti i se oferă tabloul unei vădite diversități de forme organizatorice, cultice și mai ales de interpretări teologice de la o Biserică la alta. Dar, iarăși, tocmai fiindcă Bisericile se recunosc și se mărturisesc toate ca creștine, se poate intui, nu în aceeași măsură în toate, un fond comun de credință și viață religioasă, deci o anume unitate mai de adâncime a Evangheliei și a vestirii ei în diferitele Biserici.

Pe această realitate creștină, având două aspecte principale, acela al unui fond comun de credință și viață, mai mult sau mai puțin determinat și

²² *Ibidem*.

²³ Idem., *Unitate de credință și pluralism teologic*, în “Ortodoxia”, an XXVII, 1975, nr. 2, p. 233.

determinabil, și acela de diferențiere, de structură bisericească, de cult și de interpretare teologică, limbajul teologic mai nou s-a obișnuit s-o numească unitate în diversitate, unitate în multiplicitate, unitate în pluralitate sau chiar unitate în pluralism.²⁴

Mai nou în lumea catolică sunt voci care afirmă cu tărie această pluralitate și acceptarea acestei pluralității ca „mister”²⁵. Este vorba de teologul

²⁴ *Ibidem*, p. 234.

²⁵ Redăm un fragment din articolul Ancăi Manolescu în care se prezintă în linii generale concepția lui Claude Geffré. „Pentru scrutarea de sine a creștinismului, tema diversității religioase se dovedește teologic pasionantă. Universalitatea lui, natura medierii christice, raportul între creștinismul istoric și mesajul christic sînt de adîncit cu o salutară prospețime în acest orizont. Unul dintre cei mai sistematici și echilibrat-revoluționari gînditori în acest sens este teologul dominican Claude Geffré, profesor onorific al Institutului Catolic din Paris, fost director al Școlii biblice franceze din Ierusalim, Rector în anii ‘60 ai Facultăților dominicane „Le Saulchoir”. În colecția *Cogitatio fidei* de la Éditions du Cerf, pe care a coordonat-o până de curînd, timp de 25 de ani, el a publicat în 2006 un volum care adună o parte dintre conferințele și articolele dedicate temei în ultimul deceniu și jumătate: *De Babel à Pentecôte. Essais de théologie interreligieuse*. Alături de alte lucrări (*Croire et interpréter. Le tournant herméneutique de la théologie*, Cerf, 2001, *Profession théologien*, Albin Michel, 1999), volumul constituie un pas nou în teologia pluralismului, propunând dialogul interreligios. În această teologie, demersul pornește de la acceptarea pluralității ca „mister” de interogată și se interesează de semnificația pozitivă pe care pluralitatea o are în economia divină, în desfășurarea istorică a unei „revelații diferențiate”. În mod mai specific, Claude Geffré degajează fundamente, criterii și metode creștine de dialog interreligios, fiind condus de ideea că dialogul doctrinar e îmbogățitor pentru fiecare religie în parte. Interpelată de specificitatea celorlalte, fiecare dintre ele își poate rafina gîndirea asupra nucleului ei tare, poate distinge critic între ceea ce îi este fundamental și ceea ce este formă culturală, înveliș determinat istoric, decizie doctrinară dependentă de un anume context. Trei aspecte mi se par, între altele, definitorii pentru această teologie a dialogului între religii. Întâi, faptul că mizează pe fidelitatea intensificată față de propria religie în scopul depășirii a ceea ce, în ea însăși, este limită, particularism, barieră pentru universalitate. Dialogul fertil, spune Claude Geffré, se duce între parteneri cu identități teologice tari, cu adevăruri necondiționate la calea proprie, dar tocmai de aceea capabili să înainteze pe ea către sensibilitatea intelectuală față de doctrina celuilalt. Iată de ce propune o „hermeneutică a diferenței” fără asimilare. „Coexistența dialogală conduce”, spune el, „la o mai bună înțelegere a propriei identități și la celebrarea unui adevăr mai înalt decît adevărurile particulare ale fiecărei religii”. Unicitatea creștinismului constă în „evenimentul Iisus Christos”, îmbinare paradoxală între absolut Universalul și absolut concretul. Prin însăși această unicitate, creștinismul e apt să se conceapă pe sine drept religie completă calitativ, dar incompletă cantitativ: adică să accepte că există variante valide ale revelației christice care debardează creștinismul istoric. Christocentrismul în orizontul căruia își conduce reflecția Claude Geffré nu este unul recapitulativ prin însumarea și absorbirea celorlalte religii, nu este unul „totalitarist”. Nu socotește că celelalte religii își găsesc împlinirea în creștinism ca religie istorică. Christos, ca Logos divin, este, din punct de vedere creștin, posibilitatea însăși a religiilor, Mediatorul universal, „christitatea” fiind la lucru în toate. Dar, pe urmele lui Paul Tillich, se consideră că tocmai perfecțiunea revelației christice exclude pretenția ei la monopol în istorie. Celelalte religii conțin valori proprii, nereductibile la cele ale tradiției creștine. Un al doilea aspect privește „chestiunea adevărului”. Spre deosebire de exclusivism (care consideră că adevărul despre divin și economia lui e deținut doar de creștinism), spre deosebire de inclusivismul „totalitar” (celelalte religii dețin prefigurări, adevăruri de ordin inferior sau parțiale în raport cu singura religio vera), Claude Geffré propune modelul „adevărului relaționat”. Adevărul creștin este articulat (și de articulat în reflecția teologică) cu toate elementele de adevăr din celelalte religii. Sporurile de cunoaștere, rezultatele inedite pe care le poate suscita dialogul religiilor provin din acest efort de articulare metodică a adevă-

dominican Claude Geffré și nu vom dezbate opiniile sale aici întrucât nu fac obiectul acestui referat, vom spune doar că aceste poziții încearcă să ofere soluții la problema unității creștine recunoscând un pluralism care nu este legat în nici un fel unitatea fundamentală de credință. Credința mântuitoare nu poate fi decât una în ființa ei și acceptarea acestei axiome poate fi privită ca „mister”. Acceptarea pluralității ca „mister” înseamnă că unitatea de credință este în cele din urmă negată, locul ei fiind luat de acest pluralism, care, deși se susține ca fiind unul ce exclude relativismul, duce la relativism.

a) Pluralismul teologic și legitimitatea lui

Părintele Todoran susține un pluralism teologic care însă se legitimează de la unitatea de credință. „Tocmai aici se pune principala întrebare în legătură cu pluralismul teologic: după care criteriu se poate recunoaște un pluralism ca legitim. Un pluralism teologic poate fi acceptat ca legitim, adică îndreptățit, dacă nu atinge și nu strică unitatea fundamentală de credință. În pluralismul legitim, problema ca și grija unității de credință și a unei norme universal valabile pentru cunoaștere și viață creștină sunt mereu prezente, chiar dacă uneori nu par să atragă vizibil atenția asupra lor, fiind oarecum presupuse”.²⁶

În autentic duh evanghelic nu se poate justifica în nici un chip un pluralism teologic substanțial, ci numai unul formal. Problema pluralismului teologic stă astfel în paralelă cu aceea a progresului dogmatic, în care, tot așa, avem în de-a face cu un progres formal, mai ales calitativ, nu cu unul material sau de conținut.²⁷

Dar întrucât în limbajul teologic actual, la mulți teologi, termenul de pluralism se utilizează pentru a denumi concepții teologice diverse ca mod de interpretare, însă neînclăturând o unitate de bază ci presupunând-o sau

vărului. În sfârșit, e de menționat că acest demers teologic recurge la cercetările cele mai solide ale științelor laice ale religiei, pe care le consideră complementare efortului propriu. Obiectivitatea și metoda critică a celor din urmă ferește teologia religiilor de alunecările apologetice, de abordări brutal inclusiviste, de ideologii recuperatoare. Din punct de vedere epistemologic, ea se deosebește de științele laice prin faptul că pune la lucru adevărul cercetătorului la adevărul propriei tradiții. Claude Geffré dedică, de pildă, un capitol metodei comparative așa cum e utilizată de teologia religiilor. Cea din urmă nu compară elemente ale diferitelor „sisteme” religioase, ci, prin metoda „analogiei în diferență”, tipuri de relație a subiectului uman cu o alteritate transcendentă. Ceea ce o distinge de o istorie comparată a religiilor este, alături de adevărul intelectual și spiritual la obiectul de studiu, efortul de a integra (cu refuzul uniformizării) viziunea celuilalt și viziunea proprie într-o perspectivă mai înaltă asupra adevărului. Nu mai e nevoie de spus că o astfel de teologie a pluralismului exclude relativismul. Departe de a pune în paranteză veracitatea și unitatea propriei tradiții, pornește de la ele pentru a amenaja spațiul dialogului. Dar o face pe de o parte cu convingerea unei transcendente care dă sensul ultim al dialogului și, pe de altă parte, asumând mutațiile, exigențele, modalitățile actuale de înțelegere a credinței” (Anca Manolescu, *O teologie a dialogului interreligios în Dilema Veche*, Nr. 118, 28 aprilie-4 mai 2006).

²⁶ Pr. prof. dr. Isidor Todoran, *Unitate de credință și pluralism teologic*, p. 234.

²⁷ *Ibidem*, p. 235.

postulând-o, noțiunea de pluralism se pare că devine uzuală, însă *nu ca pluralism dogmatic ci numai teologic*. Astfel că în sensul acceptabil, deci ca legitim, pluralismul apare ca sinonim cu pluralitatea sau cu diversitatea, nedenumind altceva decât ce denumesc acestea. Mai scurt, pluralismul vrea să fie concepția după care pluralitatea teologică, adică de interpretare a conținutului Revelației, întrucât nu atinge, alterând, unitatea de credință pe care o presupune, își primește cuvenită îndreptățire în teologie. *Căci teologia, deși cu obiect revelat, nu este totuși identică cu însăși revelația divină, ci este și rămâne doar expunere și interpretare a acesteia*.²⁸

Acestui pluralism teologic părintele profesor îi găsește puncte de sprijin în:

- a. imperfecțiunea cuvântului nostru omenesc, care nu poate cuprinde desăvârșit și exprima adecvat plinătatea cuvântului dumnezeiesc;
- b. condiționarea, istorică, culturală și chiar geografică a chipului în care este înțeles și exprimat conținutul aceleiași revelații divine;
- c. prezența inevitabilă a unor formulări sau mărturisiri diferite ale aceleiași credințe în funcție de scopul urmărit de fiecare dată.²⁹

Deși găsește aceste puncte de sprijin pentru susținerea pluralismului Isidor Todoran vede acest pluralism ca o cale spre ideal, el trebuie depășit, nu-l putem privi ca scop în sine. Aceasta este diferența fundamentală între pluralismul teologic propus de teologul român și pluralismul ca „mister” al lui Claude Geffré. „Date fiind cauzele firești care generează pluralismul teologic și până la un punct îl legitimează, acesta apare ca neputând să fie desființat, ceea ce desigur nu înseamnă că el ar reprezenta în același timp un ideal de dorit și de urmărit în teologie. De aceea, cu conștiința neputinței depășirii pluralismului teologic, cel puțin în stadiul istoric în care ne găsim astăzi, este de năzuit totuși spre idealul depășirii lui”.³⁰

Totodată este de observat că existența unui pluralism teologic legitim încă nu înseamnă că în pluralism ca atare nu s-ar găsi greșeli sau germenii ai acestora. Acestea, greșelile, apar mai ales acolo unde cunoștințe parțiale tind să se substituie întregului, unilateralizându-se, încercând adică să cuprindă și să acopere întreg câmpul cunoașterii de credință și să se absolutizeze. De altfel și în alte domenii, nu numai în cel teologic, unilateralizarea îngustează de fapt orizontul cunoașterii și, prin aceasta, nu mai poate oglindi sau reda fidel obiectul cunoașterii la care se referă, pierzând din vedere elemente care pot să fie esențiale și rămânând adesea doar la suprafața lucrurilor.³¹

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 238.

³¹ *Ibidem*, p. 239.

b) Criteriile pluralismului în teologia protestantă și consensul bisericesc – criteriu de legitimitate al pluralismului teologic în teologia părintelui Todoran

Părintele profesor spune că în căutarea de criterii ale legitimității pluralismului teologic, propriu-zis ale deosebirii dintre un pluralism legitim și altul nelegitim, se depună multă râvnă, mai ales în teologia protestantă, dar totodată se simte și nevoia recunoașterii că rezultatele sunt inferioare așteptărilor.

Astfel, se menționează raportarea obligatorie la Sfânta Scriptură și la învățătura apostolică, ceea ce este într-un totu drept. Dar totodată se face observația că această raportare în general are un caracter prea sau mai mult formal, întrucât problema constă tocmai în a se ști și determina ce este scripturistic și apostolic. Iar dacă se răspunde că semnul unității în credință este Iisus Hristos și vestirea Lui, rămâne totuși întrebarea: ce anume sunt Iisus Hristos și vestirea Lui? - Este sesizabil aici gustul unei problematizări fără capăt.³²

Tot pe această linie de cugetare se consideră drept criteriu de învățătură apostolică, deci de unitate a credinței în diversitatea expunerilor ei, adevărul definitiv de la sfârșitul istoriei creștine, Iisus Hristos cel eshatologic. Dar și aici se observă îndată, și mai mult tot din cerc protestant, că acestui criteriu îi lipsește tocmai ceea ce îi este mai necesar, anume contur mai precis și evidența. Astfel, dacă precedentul criteriu se transpune în trecut, acesta saltă într-un viitor prea puțin determinat și a cărui claritate se face arătată numai după intrarea în el (I Cor. XIII, 9-10, 12).

Tot insuficient, este criteriul indicat de E. Schlink, anume „opera de mântuire a lui Hristos” - atât în sens obiectiv (răscumpărarea) cât și în sens subiectiv (îndreptarea) - și „Evanghelia” ca elemente constante și incontestabile în Biserică; criteriu insuficient întrucât există diversitate de concepții asupra acestor constante ecleziale recunoscute altfel, dar concepțiile asupra lor având ele însele nevoie de raportare la un factor unificator între ele, deci de un criteriu la unitate.³³

Poate că principala deficiență - spune părintele Todoran - a amintitelor încercări de determinare a unui criteriu al unității de credință în pluralismul teologic, mai ales dacă problema se discută, cum se și întâmplă de fapt, pe plan interconfesional, este caracterul individualist al acestor încercări, caracter uneori vizibil accentuat. Și, evident, caracterul individualist este prezent în ceea ce se poate numi particularism confesional, fără depășirea căruia considerăm că este greu de nădăjduit într-o soluție care să stingă problema ca problemă.³⁴

³² *Ibidem*, p. 240.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 241.

Acest caracter individualist poate fi depășit numai în cazul în care protestantismul ar afirma un realism eclesiologic, recunoașterea vizibilității Bisericii și a importanței slujitorilor în comunitatea bisericească. De remarcat sunt noile orientări eclesiologice în teologia protestantă³⁵, pe care le surprinde părintele Todoran, în care se descoperă tendințe ce ar pute favoriza un dialog interconfesional mai rodnic și aflarea unor criterii generale comune care să depășească particularismul confesional.

Pentru depășirea acestuia părintele propune un consens creștin, suficient de bogat în conținut și hotărât afirmat fără de care nu se poate ajunge la un criteriu general acceptat al unui pluralism teologic legitim. „Motivul necesității de a se recurge la un astfel de consens pe linia pe care o urmăm aici stă în aceea că peste tot în cunoașterea religioasă, și nu exclusiv în aceasta, subiectul cunoscător nu este ființa izolată sau monadă fără ferestre, ci ființa socială în necesar dialog cu semenii, indiferent dacă dialogul este formal deschis sau nu, dată fiind relația de neînălăturat cu mediul în care orice ființă umană este cuprinsă și cu care stă sau nu în acord. Dar oricum, și într-un caz și în altul este firesc, rațional, să se considere cunoașterea de credință a comunității creștine ca și mai bogată în conținut și ca mai largă în sferă decât poate să fie cunoașterea însului singular sau a unui grup luat în parte. Astfel, și în cunoaștere, credinciosul singular stă în chip firesc în relație cu cunoașterea celorlalți credincioși și că, pe de altă parte, totalitatea comunității celor ce cred și trăiesc credința este ea însăși cuprinsă în curentul de cunoaștere și viață a Bisericii, curent care trece de la înaintași spre urmași, cuprinzându-i pe toți într-o unitate specifică însuflețită de Duhul Sfânt, Duhul adevărului. (Ioan XIV, 16-17, XIV, 26; XV, 26, XVI, 13).”³⁶

De aceea, un pluralism teologic justificat nu poate trece dincolo de liniile comunității creștine globale și cu atât mai puțin să se opună acesteia; iar nota specifică a acestei cunoașteri și, deci, semnul sigur că o concepție teologică se găsește în aria sa este respectul Tradiției autentice și trăirea efectivă în adevărul credinței prin încadrarea organică în Biserică. Și tot de aceea socotim că în afară de Biserică, în afară de credință în infailibilitatea Bisericii, datorită asistenței Duhului Sfânt de care Biserica se bucură, nu se poate găsi un criteriu sigur al unității de credință în pluralismul teologic. Prin aceasta, însă, nu înțelegem deloc să depreciem alte încercări de găsire a vreunui asemenea criteriu.³⁷

Consensul bisericesc apare astfel ca necesar în legitimarea pluralismului teologic. Istoria cugetării creștine ne stă mărturie pentru aceasta, căci așa

³⁵ Idem., *Noi orientări eclesiologice în Protestantism*, în “Ortodoxia”, an. XVIII, 1966, nr. 2, p. 284-305

³⁶ Idem., *Unitate de credință și pluralism teologic*, p. 241.

³⁷ *Ibidem*, p. 242.

a fost și este văzut de către Biserică pluralismul cărților Noului Testament și al operelor Sfinților Părinți, ca exprimând aceeași credință în pluralitatea lor formală, ca făcând cunoscut același adevăr inepuizabil în sine și inefabil integral în forme interpretative unice și luate în parte și singure, fără altă recunoaștere exterioară lor.³⁸

Concluzii:

Pentru părintele profesor ecumenismul este înțeles drept ca orientându-și activitatea în vederea unității vizibile a Bisericii, prin unirea Bisericilor, scop care trebuie să-i polarizeze toate energiile. Orice altă înțelegere a ecumenismului înseamnă deviere de la linia indicată de însuși rostul lui.

1. Întrucât unitatea ființială a Bisericii este dată în chip indestructibil de la întemeierea ei de către Mântuitorul, este firesc ca în conferințele și întâlnirile interconfesionale cu caracter ecumenist să se discute nu asupra unității Bisericii în sine, ci asupra unității creștine sau a creștinilor, ceea ce echivalează cu unitatea bisericească văzută. Iar dacă e vorba azi despre o pluralitate de Biserici aceasta nu înseamnă că Biserica în sine s-ar fi împărțit în decursul vremii, ci în sensul de pluralitate de confesiuni care se numesc și ele Biserici și care au apărut din mai multe cauze, prin împărțirea și despărțirea creștinilor în înțelegerea și interpretarea Bisericii și a conținutului credinței. Așadar, nu unitatea Bisericii în sine s-a spart, ci unitatea religioasă a creștinilor s-a fărâmițat, așa încât astăzi ea nu mai are forma originară, forma de la început și de mai multe veacuri după aceea.

2. Ecumenismul are caracter religios și oricât ar fi de practic, oricât s-ar îndrepta spre probleme sociale - în sine de altă natură decât strict religioasă - el nu-și poate justifica scopurile de ordin social, oricât ar fi acestea de importante în sine, decât în raportarea acestora la scopul lui ultim: unitatea creștină. Nu există nici o cale care să ducă la împărăția lui Dumnezeu fără să treacă prin lume; la viața veșnică se poate ajunge numai trecând prin această viață; locul de pregătire pentru cer este pământul. De aici marea însemnătate a vieții de aici cu toate implicațiile ei, atât personale cât și sociale, nedespărțită nici în sine nici în conștiința credincioasă de scopul spre care se îndreaptă, traversând-o, și cu atât mai puțin opusă ființial acestui scop.

3. Părintele Todoran fundamentează unitatea de credință pe însăși unitatea lui Dumnezeu. În forma cea mai clară, și scripturistică și tradițională, revelația ne arată unitatea de credință ca fiind temeiul de Dumnezeu așezat al întregii vieți creștine în drum spre viața cea veșnică. Ea, unitatea de credință, își are principiul în însăși unitatea lui Dumnezeu cel trei-

³⁸ *Ibidem*.

mic neschimbabil, care rostește către făptura Sa totdeauna același cuvânt cu același conținut al adevărului Său, deși treptat, „în multe rânduri multe chipuri” (Evrei I, 1), până la desăvârșirea descoperirii în Fiul întrupat, începătorul unei singure credințe, credința cea deplin adevărată, și Capul pururea viu și activ al Bisericii Sale. Și așa, credința creștină cea sigur mântuitoare nu poate să fie decât una în ființa ei.

4. Deși găsește aceste puncte de sprijin pentru susținerea pluralismului Isidor Todoran vede acest pluralism ca o cale spre ideal, el trebuie depășit, nu-l putem privi ca scop în sine. Date fiind cauzele firești care generează pluralismul teologic și până la un punct îl legitimează, acesta apare ca neputând să fie desființat, ceea ce desigur nu înseamnă că el ar reprezenta în același timp un ideal de dorit și de urmărit în teologie. De aceea, cu conștiința neputinței depășirii pluralismului teologic, cel puțin în stadiul istoric în care ne găsim astăzi, este de năzuit totuși spre idealul depășirii lui.

CONTRIBUȚIA TEOLOGICĂ A PĂRINTELUI PROFESOR ISIDOR TODORAN

GRIGORE DINU MOȘ

Abstract:

The paper presents Fr. Isidor Todoran's contribution on the fields of the orthodox apologetics and the dogmatic theology. It is a survey on the understanding of the issues of causality, the cosmological argument, the teleological argument, the dialog between science and spirituality, and the God providence. In the same time, it examines important dogmatic topics such as: divine Revelation, theological anthropology, salvation, ecclesiology, Mariology, ecumenical movement. All these theological themes are analyzed as the contributions of Fr. Isidor Todoran to the Romanian Orthodox theology from XXth century, and as a theological heritage for the Faculty of the Orthodox theology from Cluj-Napoca.

I. Aprecieri generale

Pr. prof. dr. Isidor Todoran, titular al catedrei de Dogmatică și Apologetică la Academia Teologică Ortodoxă (începând din anul 1939), respectiv la Institutul Teologic Universitar din Cluj-Napoca (între anii 1948-1952), apoi titular al disciplinei Teologie Dogmatică și Simbolică la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (între anii 1952-1976), a fost unul din cei mai proeminenți reprezentanți ai școlii teologice românești din secolul al XX-lea. Având o excepțională pregătire teologică, filosofică și pedagogică, o remarcabilă capacitate de analiză și sinteză, precum și o deosebită acrivie în expunerea învățăturilor de credință, pr. prof. Isidor Todoran a contribuit substanțial la clarificarea și aprofundarea unor teme dificile și de mare interes ale Apologeticii și Teologiei Dogmatice.

Primele sale lucrări s-au situat la confluența dintre filozofie și teologie: *Problema cauzalității în argumentul ontologic* (1935), *Argumentul teleologic. Introducere* (1939/1940), *Bazele axiologice ale binelui* (1942),

Filosofia religioasă a lui Nicolae Berdiaeff (1943), *Tehnică și spirit* (1944). În teza sa de doctorat în teologie, *Problema cauzalității în argumentul cosmologic*, a demonstrat aplicabilitatea principiului cauzalității în argumentarea cosmologică a existenței lui Dumnezeu. În lucrarea *Bazele axiologice ale binelui*, teză de doctorat în filozofie, pr. prof. Isidor Todoran a arătat că binele este valoarea morală fundamentală care conferă omului demnitate și care dă sens vieții și făptuirii sale creatoare. Lucrarea *Tehnică și spirit* constituie o evaluare realistă și echilibrată, din perspectivă creștină, a relației dintre tehnică, știință și cultură.

În cea de-a doua parte a activității sale (1948-1976) activitatea științifică a pr. prof. Isidor Todoran s-a axat pe probleme de Teologie Dogmatică și Simbolică, aducând contribuții valoroase și actuale în multe din capitolele dogmaticii: cu privire la Revelație și izvoarele ei, în problema teodiceii, în antropologie, cu privire la transmiterea păcatului strămoșesc, în soteriologie, în mariologie, în eclesiologie și misterologie, cu privire la mișcarea ecumenică și cu privire la rolul mirenilor în viața Bisericii etc.

Manualul de Dogmatică Ortodoxă pentru Seminariile Teologice, alcătuit de pr. prof. Isidor Todoran și de arhid. prof. Ioan Zăgărean a fost reeditat de 10 ori, constituind până astăzi reperul bibliografic principal în pregătirea pentru examenul de admitere la facultățile de teologie ortodoxă.

După cum arăta pr. prof. Ioan Ică, unul din iluștrii săi urmași la catedră, „prin prestigioasa sa activitate didactică, științifică și ecumenică pusă în slujba Bisericii, pr. prof. Isidor Todoran a contribuit din plin la dezvoltarea Teologiei și culturii românești în spațiul interortodox și ecumenic, dar și la pregătirea și afirmarea unei noi generații de eminente teologice și ierarhi ai Bisericii noastre”¹.

II. Contribuții în domeniul Teologiei fundamentale și al apologeticii.

Din opera sa apologetică și de teologie fundamentală, m-am oprit asupra patru lucrări valoroase și reprezentative:

1. *Problema cauzalității în argumentul cosmologic*, Typografia Lyceum, Cluj, 1935, 206 pagini.²

În această lucrare, care a constituit teza sa de doctorat în teologie, a demonstrat aplicabilitatea principiului cauzalității în argumentarea cosmologică a existenței lui Dumnezeu, reliefând valoarea obiectivă și legătura necesară dintre principiului cauzalității și principiul rațiunii suficiente.

¹ Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, „Introducere”, în: Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, *Scriseri alese. Volum omagial*, Colecție îngrijită și editată de Pr. Prof. Ioan Ică, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p. 14.

² Republicată în Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, *Scriseri alese. Volum omagial*, pp. 17-163.

În esență, principiul cauzalității statuează că nimic nu există fără o cauză; este un principiu ontologic.³ Potrivit principiul rațiunii suficiente, nimic nu este adevărat fără o rațiune suficientă. Este un principiu logic, dar care are aplicabilitate și în sfera existenței și devenirii, în măsura în care existența însăși este guvernată de raționalitate: „Nimic nu este, nimic nu devine, nimic nu este cunoscut și nimic nu este adevărat fără o rațiune suficientă.”⁴ Aplicat existenței și devenirii principiul rațiunii suficiente se identifică cu principiul cauzalității. Sunt două tipuri de cauze: *cauza eficientă* care dă lucrului existența (răspunde la întrebarea „de ce?”) și *cauza finală* care îl conduce spre un întreg mai mare, îi atribuie o semnificație mai înaltă, îi indică scopul⁵ (răspunde la întrebarea „pentru ce?”). Prin argumentul cosmologic, se atribuie lui Dumnezeu cauzalitatea eficientă a lumii, iar prin argumentul teleologic I se atribuie cauzalitatea ei finală. Sesizând că nimic din lume nu își are cauza și rațiunea de a fi în sine, ci că toate lucrurile din lume sunt în mișcare și în schimbare, cauzate din afara lor, mărginite și contingente, adică în dependență unele de altele și fără o necesitate intrinsecă lor, iar lumea însăși e un ansamblu de contingente și de existențe mărginite, principiul rațiunii suficiente obligă mintea noastră să se ridice și să se oprească la o cauză absolută și la o rațiune de a fi deplină a lumii, care să nu mai trimită la o altă întemeiere cauzală exterioară, ci să fie în sine *nemișcată, neschimbătoare, absolută, nemărginită*, avându-și în ea însăși propria necesitate și rațiune de a fi. Din această *alteritate ființială* radicală a primei cauze față de natura lumii și din faptul că ea nu trebuie să sufere influența lumii rezultă cu necesitate *transcendența* ei față de lume. Pentru a fi absolută și infinită trebuie să fie *unică*, pentru că două absoluturi s-ar limita unul pe altul și nu ar mai fi nici unul absolut și infinit. De asemenea, această cauză primă, întrucât a produs lumea, este *creatoare și activă*, deci este *conștientă*. Întrucât a adus la existență doar lumea aceasta din multele lumi posibile, rezultă că este o cauză *liberă* (adică a ales din câmpul posibilității o anumită realitate) și este *inteligentă*, pentru că libertatea nu e posibilă fără inteligență. Prin urmare această cauză primă este *Dumnezeu* cu atributele Sale mai sus arătate.⁶

Dacă acceptăm deci principiul rațiunii suficiente și forma sa particulară, principiul cauzalității, atunci acestea se pot constitui ca argumente raționale ale existenței lui Dumnezeu. Dar sunt oare aceste principii valide? Pot fie ele

³ Isidor Todoran, *Problema cauzalității în argumentul cosmologic*, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 24-26.

⁴ *Ibidem*, p. 27.

⁵ *Ibidem*, p. 29.

⁶ *Ibidem*, pp. 145-161. (A se vedea și: Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Dogmatica ortodoxă. Manual pentru seminariile teologice*, Editura Renașterea, ediția a IV-a, Cluj-Napoca, 2003, pp. 44-49.)

însele demonstrate? Profesorul Isidor Todoran analizează cu obiectivitate toate tentativele (de până la începutul secolului XX) de demonstrare a principiilor cauzalității și rațiunii suficiente, și arată invariabil că toate suferă de o eroare de logică, de viciul argumentului circular sau a cercului vicios (*petitio principii*), adică ceea ce urmează să fie demonstrat (concluzia) este presupus implicit ca adevărat în premisele demonstrației.⁷ Prin urmare, „principiul rațiunii suficiente nu-i derivabil nici din experiență, nici din principii mai generale, nici nu-i nemijlocit evident. Prin urmare, trebuie să renunțăm la o fundamentare strict rațională.”⁸ Dar faptul că ținem neclintit la principiul rațiunii suficiente se datorează unei convingeri intime, unei credințe în structura rațională a existenței și în capacitatea omului de a o cunoaște⁹, iar această premisă nedemonstrabilă în sine stă la baza întregii cunoașterii și științe a umanității, nefiind niciodată infirmată de fapte. Concluzia sa finală este că „adevărul fundamental al credinței este și adevărul fundamental al rațiunii”, iar nevoia de unitate a spiritului obligă pe om să întemeieze multiplicitatea și diversitatea lucrurilor pe un „ultim și unic principiu, rațiunea suficientă a tuturor și propria sa rațiune”¹⁰, adică Dumnezeu.

La 8 decenii de la publicarea acestei lucrări, sesizăm relevanța argumentului cosmologic în dialogul dintre teologie și știința contemporană, îndeosebi în chestiunea începutului lumii. Niciodată nu au fost științele mai aproape de adevărul Revelației privitor la crearea lumii din nimic ca astăzi, știut fiind faptul că teoria cosmologică cea mai larg acceptată de comunitatea științifică este cea a „Big-Bangului”, care arată că universul, materia, spațiul și timpul au un unic început, precis determinat științific.¹¹ Pornind de la această evidență argumentul cosmologic al existenței lui Dumnezeu, întemeiat pe principiul cauzalității, își redobândește valoarea și actualitatea.

2. Argumentul teleologic. Introducere, Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj, 1939-1940, 30 pagini.

Argumentul teleologic este o continuare și o încoronare a argumentului cosmologic, se sprijină pe conceptul de ordine și pe tendința inconștientă spre scop a naturii.¹²

Este foarte consistentă și lămuritoare comparația pe care autorul o face între cele două argumente ale existenței lui Dumnezeu. Dacă argumentul cosmologic indică existența lui Dumnezeu plecând de la mărginirea,

⁷ *Ibidem*, pp. 95-109.

⁸ *Ibidem*, p. 110.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 162-163.

¹¹ A se vedea Simon Singh, *Big-Bang*, traducere de Vlad Zografi, Editura Humanitas, București, 2008, 460 pagini.

¹² Isidor Todoran, „Argumentul teleologic. Introducere”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, p. 172.

schimbarea, contingenta și lipsa de perfecțiune a lumii care nu își găsește în sine rațiunea de a fi (fapt pentru care a fost numit argumentul laturii negative a existenței), argumentul teleologic se întemeiază tocmai pe perfecțiunea relativă a lumii, pe ceea ce ea are frumos și minunat (fapt pentru care a fost numit argumentul laturii pozitive a existenței). Argumentul cosmologic se bazează pe realitatea contingentă a cosmosului, pe existența lui în înțelesul lui cel mai larg și mai nedeterminat, pe când argumentul teleologic se sprijină pe un aspect mai determinat al realității, pe organizarea rațională a lumii, pe formele, frumusețea și finalitatea naturii.¹³ Cele două argumente nu se contrazic, ci sunt complementare și alcătuiesc un sistem argumentativ extrem de convingător. Adică imperfecțiunea și contingenta lumii arată că ea nu își este suficientă sieși, nu are în ea însăși rațiunea de a fi, ci e nevoie de o cauză creatoare care să îi întemeieze existența și să îi confere un sens superior, iar perfecțiunile și armoniile lumii reclamă un anumit fel de Creator, unul atotputernic și înțelept. Pe scurt, „creatura este imperfectă pentru că ea nu este Dumnezeu, și este perfectă (firește, relativ perfectă), pentru că este de la Dumnezeu.”¹⁴ Prin mărginire și imperfecțiune lumea arată că ea nu este absolutul pe care omul îl caută, dar prin ordine și raționalitate, frumusețe și armonie, lumea oferă căi și semne iconice pentru cunoașterea Creatorului ei. În comparație cu perfecțiunea absolută, lumea aceasta este evident imperfectă și în ea însăși deșartă, dar în comparație cu puterea creatoare a omului (oricât de mult s-a dezvoltat aceasta) universul este o minune, de o complexitate și perfecțiune uimitoare. Astfel, ori de unde ar pleca, fie de la raționalitatea și armonia lumii, fie de la imperfecțiunile ei, rațiunea luminată de credință, tot la Dumnezeu ajunge.¹⁵

Argumentul teleologic este foarte actual astăzi în dialogul dintre teologie și știință, sub forma *principiului antropic*, potrivit căruia legile și constantele fizice ale universului sunt astfel setate încât să facă posibilă viața și apariția omului.¹⁶

3. *Tehnică și spirit*, Cartea românească, Sibiu, 1944, 90 pagini.

Lucrarea *Tehnică și spirit* constituie o evaluare realistă și echilibrată, din perspectivă creștină, a relației dintre tehnică, știință și cultură; aprecii-

¹³ *Ibidem*, p. 181.

¹⁴ *Ibidem*, p. 182.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ A se vedea, spre exemplu: Robin Collins, „The Teleological Argument: An Exploration of the Fine-Tuning of the Universe”, in: *The Blackwell Companion to Natural Theology*, Edited William Lane Craig and J. P. Moreland, Blackwell Publishing, 2009, pp. 203-281; Barrow J. D., Morris S. C., Freeland S. J., Harper, J., *Fitness of the Cosmos for Life: Biochemistry and Fine-Tuning*, Cambridge University Press, 2008; Barrow J. D., Tipler F. J., *The Anthropic Cosmological Principle*, Oxford: Clarendon Press, 1986.

erile sale cu privire la valoarea socială și culturală a tehnicii, ca mijloc, iar nu ca scop în sine, au fost confirmate ulterior de evoluția societății omenesci și sunt actuale și astăzi.

Autorul definește conceptul de tehnică (ansamblul mijloacelor prin care omul acționează asupra naturii și o stăpânește), apoi evaluează cu obiectivitate raporturile dintre tehnică și cultură, dintre tehnică și știință, dintre tehnică și mediul de viață, dintre tehnică și societate, precum și optimismul și pesimismul cu privire la dezvoltarea tehnologică a umanității, analizând opiniile lui Berdiaeff, Spengler, Keyserling, Sombart, Carrel și alții.

În capitolul final, intitulat „Creștinismul și tehnica”, arată că tehnica „deși sub raport cultural neutră, iar sub raport moral indiferentă, poate fi pusă atât în slujba binelui, cât și a răului, devenind astfel bună sau rea în lucrare. Aceste lucru derivă din însușirea ei fundamentală de a fi întotdeauna instrument și niciodată centru independent de dirijare. În această calitate însă, tehnica intră ca o parte constitutivă a actului, iar acte umane indiferente nu există.”¹⁷ Autorul compară tehnica cu puterea cuvântului omenesc și cu forța creatoare sau distructivă a libertății. Menirea tehnicii nu e să stabilească idealuri, ci doar să le servească. Lucrarea de stăpânire a pământului este o poruncă divină; ea implică utilizarea unor mijloace potrivite, inclusiv și mai ales tehnice, pentru realizarea ei.¹⁸ Dar porunca lui Dumnezeu de stăpânire a lumii presupune o creștere și întărire a spiritului omului nu numai în exterior, ci și în interior, așa încât omul să nu ajungă sclavul mijloacelor prin care stăpânește natura. Rostul tehnicii este să ofere omului condiții optime de viață și de *răgaz* pentru a-și putea exercita în mod liber activitatea creatoare și a realiza cele mai înalte aspirații.¹⁹ În acest context, „tehnica reprezintă puntea de trecere a formelor spiritului în țesătura fenomenelor naturii, însuflețită de idealul măreț al îmbrățișării întregii naturi de către spirit.”²⁰

Viziunea pozitivă a părintelui Isidor Todoran față de știință și tehnică este foarte actuală azi, mai ales în fața acelor curențe apocaliptice pseudo-duhovnicești, tot mai prezente azi în mass-media și în spațiul virtual pretins ortodox, care demonizează știința și tehnologia.

4. *Imperfecțiunea lumii față de înțelepciunea divină*, Revista Teologică, XXXII, nr. 7-8, 1942, pp. 371-348.

În această lucrare de teodicee, autorul încearcă să răspundă la una din cele mai dificile întrebări ale omului: Cum poate să existe un Dumnezeu înțelept și bun, când lumea, pretinsa Lui operă, are atâtea defecte și când

¹⁷ Isidor Todoran, *Tehnică și spirit*, în: *Scrieri alese. Volum Omagial*, p. 252.

¹⁸ *Ibidem*, p. 253.

¹⁹ *Ibidem*, p. 255.

²⁰ *Ibidem*, p. 254.

atâta rău domnește în ea? În răspunsul său, părintele Isidor Todoran arată că unele din relele lumii sunt opera creaturii înzestrate cu libertate care s-a îndepărtat de creatorul ei, deci sunt rezultatul căderii protopărinților; altele sunt implicit date în caracterul contingent și limitat al lumii; alte defecte sau insuficiențe aparente dintr-un anumit ordin al existenței servesc în realitate unor ordine superioare (pentru că lumea este organizată ierarhic) sau contribuie la evoluția lumii spre scopul final pentru care a fost creată; opoziția și lupta pentru existență din natură silește pe viețuitoare să își pună în funcțiune toate forțele și să-și actualizeze potențele, înlăturându-se pericolul degenerării; unele dintre relele și nedreptățile din lume nu pot fi înțelese, explicate, judecate și îndreptate decât în perspectiva învierii morților și a eternității, când se va instaura deplin iubirea și dreptatea lui Dumnezeu și triumful absolut al binelui; în fine, pentru unele rele aparente nu putem găsi explicație din pricina cunoașterii noastre limitate, căci aici cunoaștem doar în parte, dar ne rămâne încrederea în adâncul nepătruns al înțelepciunii dumnezeiești și nădejdea în luminarea noastră deplină de la sfârșitul istoriei, când va avea loc Revelația măririi dumnezeiești la Judecata de Apoi.²¹

III. Contribuții în Teologia dogmatică

În cea de-a doua parte a activității sale (1948-1976) activitatea științifică a pr. prof. Isidor Todoran s-a axat pe probleme de Teologie Dogmatică și Simbolică, aducând contribuții valoroase și actuale în multe din capitolele dogmaticii:

1. Cu privire la *Revelație și izvoarele ei* („Asupra revelației primordiale”, *Ortodoxia*, VIII, nr. 1, 1956, pp. 44-57; „Etapale Revelației”, *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2, 1956, pp. 78-96; „Despre raportul dintre izvoarele Revelației”, *Mitropolia Ardealului*, III, nr. 9-10, pp. 717-728, 1958; „Sfânta Tradiție și tradiția bisericească”, *Mitropolia Ardealului*, VII, nr. 9-12, 1962, pp. 678-685 etc.).

În studiul *Asupra Revelației primordiale* este evidențiată însemnătatea deosebită în și pentru istoria și filosofia religiilor a descoperirii lui Dumnezeu în Eden în fața primei perechi de oameni. Autorul identifică în conținutul acestei Revelații primordiale următoarele mari adevăruri religioase: Dumnezeu, ființă personală și atotputernică, creator atotînțelept al lumii; superioritatea omului și demnitatea lui particulară în sânului creației; omul creat din suflet spiritual și trup material, rațional și liber; unitatea dintre bărbat și femeie și omul ființă comunională; originea răului în

²¹ Isidor Todoran, „Imperfecțiunea lumii față de înțelepciunea divină”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 276-290.

reaua întrebuintare a libertății; Dumnezeu, autor și păzitor al legii morale, judecător și mântuitor al lumii.²²

În studiul *Etapele Revelației*, autorul reliefează unitatea Revelației, după ce tratează în ordine istorică: revelația primordială, revelația patriarhală, revelația Vechiului Testament, revelația Noului Testament, și – ceea ce este foarte actual azi – vorbește despre forma ultimă a revelației dumnezeiești, Revelația mării. Revelația Noului Testament, deși desăvârșită și completă, este făcută de Fiul lui Dumnezeu în stare de cheneză, puțini fiind cei care au văzut și slava Sa, și doar pe măsură puținței lor de a suporta această vedere. Dacă aici cunoaștem în general în parte, ca prin oglindă, în ghicitorie (vezi I Corinteni, 13, 12) după învierea morților vom cunoaște față către față, putând privi cu fața descoperită slava Domnului. Cunoașterea din viața de dincolo va fi o urcare din slavă în slavă, în infinitatea lui Dumnezeu. Revelația mării va fi și suprema teodicee, adică justificarea finală a lui Dumnezeu, a lumii și a omului, a suferințelor sale, printr-o iubire eternă.²³

2. În *antropologie* („Transmisibilitatea răului. Teoria generică a căderii originare”, *Revista Teologică* (Sibiu), XXXII, nr. 5-6, 1942, pp. 256-273; „Starea paradisiacă a omului după cădere în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă”, *Ortodoxia*, VII, nr. 1, 1955, pp. 20-45; „Traducianism sau creaționism?”, *Mitropolia Ardealului*, IV, nr. 3-4, 1959, pp. 241-254).

Considerațiile pr. prof. Isidor Todoran cu privire la transmiterea păcatului strămoșesc – una dintre cele mai dificile teme ale antropologiei creștine – au o remarcabilă originalitate și putere explicativă, izbutind în mare măsură să întemeieze rațional coresponsabilitatea tuturor oamenilor în Adam, dar și posibilitatea mântuirii tuturor în Noul Adam, Hristos. În opinia lui, păcatul primului om nu este numai o cădere individuală, ci una individuală și generică în același timp, pentru că e fapta primei ipostazieri a genului uman, întregul gen uman fiind cuprins în prima sa ipostaziere. Genul are o antecedentă transcendentală față de ipostazierile sale. Prin urmare prin căderea lui Adam cade întreg genul uman, de aceea păcatul strămoșesc este transmis generic fiecărui om.²⁴ Actualitatea acestei teorii se poate vedea în corespondențele posibile astăzi între *genericul* transcendental și *geneticul* biologic.

În studiul său „Traducianism sau creaționism?”, profesorul Isidor Todoran evidențiază insuficiențele teoriilor existente cu privire la crearea sufletelor oamenilor: preexistentia listă (care se exclude din capul locului întrucât contrazice Revelația), traducianistă (sufletul născut, „transplantat”

²² Idem, „Asupra revelației primordiale”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 291-307.

²³ Isidor Todoran, „Etapele Revelației”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 308-321.

²⁴ Idem, „Transmisibilitatea răului. Teoria generică a căderii originare”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 261-275.

din cel al părinților) și creaționistă (sufletul creat din nimic), el optând pentru o soluție intermediară între traducianism și creaționism. Adică, în opinia sa, Dumnezeu creează sufletele nu din nimic, ci din sufletele părinților, omul întreg fiind un produs al unei sinergii divino-umane. De pe această poziție se pot explica mulțumitor atât asemănările, cât și deosebirile dintre copii și părinții lor trupești.²⁵

3. În *soteriologie*, evidențiez în special studiul „Har și dar” (*Mitropolia Ardealului*, IX, nr. 11-12, 1964, pp. 867-876), în care autorul precizează și delimitează semantic și teologic acești doi termeni, pentru că adeseori ei sunt folosiți imprecis sau ca sinonime. Orice har este și un dar, însă nu orice dar este și har, adică darul este o noțiune mai largă, există și daruri naturale, nu numai supranaturale, până la urmă totul este un dar, viața, lumea, înzestrările spirituale și materiale, promisiunile generale ale omenirii etc. Unele daruri sunt efecte, rezultate sau actualizări ale harului, cum sunt, spre exemplu, cele șapte daruri sau duhuri ale Duhului Domnului, menționate la Isaia 11, 2 sau cum sunt harismele. Harul însă este energia dumnezeiască necreată, mântuitoare și sfințitoare, care ni se împărtășește în mod obișnuit de către Hristos prin Duhul Sfânt în Biserică, prin Sfintele Taine.²⁶

4. În *mariologie* („Considerații mariologice”, *Mitropolia Ardealului*, III, nr. 3-4, 1958, pp. 218-237), părintele Isidor Todoran corectează unele deviații, exagerări și imprecizii din exprimările unor teologi despre Maica Domnului, exagerări care, pornind de la unele metafore și hiperbole din limbajul imnografic, au mers până la a considera pe Maica Domnului mijlocitoare a harului dumnezeiesc și a tuturor darurilor lui Dumnezeu, așa după cum „gâtul” mijlocește între cap și trup – imagine considerată nepotrivită pentru funcția de mijlocitoare rugătoare a Maicii Domnului în Biserică. Aceste exagerări se apropie, în opinia sa, de viziunea mariologică din catolicism unde Maica Domnului este considerată co-mântuitoare a neamului omenesc.²⁷ Totuși, problema nu este încă pe deplin lămurită, iar o prezentare amplă a întregii controverse o găsim în unele studii recente.²⁸

5. În *eclesiologie* și *misteriologie* („Considerații eclesiologice”, *Mitropolia Ardealului*, III, nr. 1-2, 1958, pp. 97-104; „Aspecte eclesiologice. Puncte de apropiere interconfesională”, *Mitropolia Ardealului*, VI, nr. 7-8, 1961, pp. 424-445; „Sfintele Taine și ierurgiile”, *Mitropolia Ardealului*, X, nr. 1-2,

²⁵ Idem, „Traducianism sau creaționism”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 345-356.

²⁶ Idem, „Har și Dar”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 416-426.

²⁷ Idem, „Considerații mariologice”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 357-372.

²⁸ A se vedea în special Ioan Ică jr, *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*, Editura Deisis, Sibiu, 2008.

1965, pp. 100-107; „Principiul economiei din punct de vedere dogmatic”, *Studii Teologice*, VII, nr. 3-4, 1955, pp. 139-149 etc).

În studiul „Considerații eclesiologice”, autorul vorbește despre întemeierea Bisericii și despre însușirile ei, arătând că *apostolicitatea* Bisericii se manifestă în succesiunea deplină și neîntreruptă a harului dumnezeiesc și a învățaturii apostolice și că ea cuprinde în sine și celelalte trei însușiri ale Bisericii, *unitatea, sfințenia și sobornicitatea*.²⁹

În lucrarea „Principiul economiei din punct de vedere dogmatic”, pr Isidor Todoran arată că „învățătura generală a Sfinților Părinți este că tainele săvârșite în afară de Biserică nu sunt valide, harul nelucrând mântuitor decât în Biserică.”³⁰ Considerând deci, în principiu, ca nevalide tainele săvârșite în afară de ea, Biserica poate „recunoaște prin economie tainele săvârșite de unii schismatici sau eretici, pentru binele care poate rezulta din această recunoaștere.”³¹ Autorul subliniază însă un fapt foarte important: Actul Bisericii de recunoaștere a validității unor taine săvârșite în afară de ea, pentru cei care vin să intre în Biserică și sunt primiți în ea, nu este „exterior tainei sau formal, ca și cum taina și fără această recunoaștere ar fi în sine taină”; ci recunoașterea este „constitutivă tainei, astfel că fără recunoașterea din partea Bisericii, taina nu este taină cu adevărat, ceea ce înseamnă că ea devine taină abia din momentul recunoașterii, mai înainte nefiind decât un ritual religios necomunicator de har.”³² A admite existența tainelor și la eretici și schismatici independent de recunoașterea lor prin economie de către Biserică înseamnă a aduce atingere unității și vizibilității adevăratei Biserici. Ar însemna că Biserica nu este numai aceea care se vede și care poate fi recunoscută după însușirile și după adevărul mărturisirii ei, ci că „ea se extinde mai departe peste limitele văzute și determinabile, tinzând să se identifice cu protestanta *Biserică nevăzută*.”³³ De asemenea, dacă tainele există fie și nedeplin la eretici și la schismatici, atunci trebuie să li se recunoască o apartenență la Biserică, ca părți sau ramuri ale Bisericii, adică ar însemna să recunoaștem teoria anglicană a ramurilor, care lovește în unitatea de har și adevăr a Bisericii. În plus, afirmarea existenței tainelor la eretici și schismatici trădează o concepție magică despre taine, ca rituri în care numai prin respectarea normelor exterioare de săvârșire s-ar comunica în chip mecanic harul.³⁴ Aceste considerații ale prof. Isidor Todoran reliefează deosebita sa acrivie dogmatică și verticalitatea sa mărturisitoare, exi-

²⁹ Isidor Todoran, „Considerații eclesiologice”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, pp. 373-415.

³⁰ Idem, „Principiul economiei din punct de vedere dogmatic”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, p. 430.

³¹ *Ibidem*, p. 432.

³² *Ibidem*, p. 433.

³³ *Ibidem*, pp. 434-435.

³⁴ *Ibidem*, p. 435.

gențe de mare actualitate în dialogul ecumenic de astăzi, supus unei puternici presiuni relativizante și uniformizatoare.

6. Cu privire la *mișcarea ecumenică* („Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă”, *Ortodoxia*, XXV, nr. 3, 1973, pp. 337-346; „Ecumenism teoretic și ecumenism practic”, *Ortodoxia*, XXVI, nr. 3, 1974, pp. 440-450; „Unitate de credință și pluralism teologic”, *Ortodoxia*, XXVII, nr. 2, 1975, pp. 233-244), pr. prof. Isidor Todoran a avut o poziție deschisă și echilibrată. El a arătat că „nu unitatea Bisericii în sine s-a spart, ci unitatea religioasă a creștinilor s-a fărâmițat”, fapt pentru care scopul mișcării ecumenice „nu este și nu poate fi altul decât refacerea unității creștine.”³⁵ În opinia sa, Biserica Ortodoxă are conștiința că reprezintă în continuare Biserica nedespărțită, dar „nu tăgăduiește celorlalte Biserici sau comunități creștine o legătură reală a lor cu Iisus Hristos, Capul Bisericii.”³⁶ Această „legătură reală” stă la baza principiului iconomiei (mai sus amintit) și a constituit un subiect important de meditație, și uneori controversă, pentru numeroși teologi ortodocși din secolul al XX-lea, necesitând și astăzi abordări clarificatoare suplimentare.³⁷

7. Cu privire la *rolul mirenilor în viața Bisericii* pr. prof. Isidor Todoran a arătat că prezența laicilor – în anumite limite dogmatice și canonice – este ziditoare pentru Biserică; laicii contribuie și veghează la bunul mers al lucrurilor în Biserică, constituind o piedică în calea abuzurilor și ferind Biserica de aservire unor interese străine.³⁸ Laicii sunt element constitutiv al Bisericii, iar preoția generală a creștinilor nu este o figură de stil, ci o realitate eclesială. „Laicii nu pot fi element pasiv în mâna ierarhiei bisericești”, ci au o responsabilitate reală pentru viața și misiunea Bisericii.³⁹ Jerfa euharistică se aduce pentru toți, apărarea credinței este misiunea tuturor, iar participarea laicilor lor la puterea jurisdicțională și administrativă a Bisericii – desigur cu respectarea ierarhiei și cu ascultarea ce izvorăște din dragoste – ține de funcționarea normală a organismului divino-uman viu care este Biserica lui Hristos.⁴⁰

³⁵ Isidor Todoran, „Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă”, în: *Scrieri alese. Volum omagial*, p. 457.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ O importantă contribuție în acest sens a avut părintele Dumitru Stăniloae prin conceptul de „sobornicitate deschisă”.

³⁸ Isidor Todoran, „Însemnătatea elementului mirean în Biserică și participarea lui la exercitarea puterii bisericești” (conferință în manuscris), în: *Scrieri alese. Volum omagial*, p. 500.

³⁹ *Ibidem*, p. 502

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 503-509.

FILOSOFIE ȘI TEOLOGIE
LA ARHID. PROF. UNIV. DR. NICOLAE BALCA (1903-1983)

NICOLAE TURCAN

Abstract:

Father archdeacon Nicolae Balca (1903-1983) was a professor at the Theological Academy in Cluj. He had a Ph.D. in Philosophy (1935) and especially wrote academic papers for students, some sections for histories of philosophy, and some articles published in reviews as *Studii Teologice*, *Revista de filosofie*, *Luceafărul*, *Glasul Bisericii*, *Biserica Ortodoxă Română*. He also published a book *History of ancient philosophy* [in Romanian] (1982). This text presents this book and also the relationship between theology and philosophy in Nicolae Balca's work.

Doctor în filosofie (1935), părintele arhidiacon Nicolae Balca (1903-1983) a scris în special cursuri universitare, secțiuni ale unor istorii ale filosofiei, precum și articole și studii publicate în revistele *Studii Teologice*, *Revista de filosofie*, *Luceafărul*, *Glasul Bisericii*, *Biserica Ortodoxă Română*. A publicat și un volum distinct, *Istoria filosofiei antice* (1982)¹, prezentată pe scurt în continuare.

Istoria filosofiei antice

Istoria filosofiei antice se deschide cu o introducere în care este analizat raportul dintre filosofia antică greacă, pe de o parte, și religia și tragedia greacă, pe de altă parte, subliniind originalitatea spiritului grec în formularea unor întrebări filosofice precum: „Ce este materia? Ce sunt legile? Ce este spiritul? Ce este existența? Care este începutul și temeiul existen-

¹ A se vedea ION ITU, „Nicolae Balca – exerciții de istorie a filosofiei”, în VIOREL CERNICA (ed.), *Studii de istorie a filosofiei românești*, vol. II, Academia Română, București, 2007, p. 522.

ței? Ce este cunoașterea?”.² De asemenea, Nicolae Balca înfățișează teza binecunoscută că „Filozofii greci sînt cei dintâi teoreticieni în sensul adevărat al științei”.³

Scriind despre periodizarea și izvoarele filosofiei antice și oferind bibliografii de specialitate la sfârșitul fiecărui capitol, Nicolae Balca își împarte cartea în cinci părți: (i) filosofia presocratică sau perioada cosmologică, (ii) filosofia socratică sau perioada antropologică, (iii) socraticii mici sau unilaterali, (iv) sistemele universale sau perioada sistematică și (v) școlile etico-religioase sau perioada etico-religioasă.

Filosofia presocratică, stînd la început sub semnul cosmologiei, mai înainte de a deveni antropologică și gnoseologică, este împărțită după problematicile ei în: problema materiei (Tales, Anaximandru și Anaximene), problema formei (Pitagora), problema unității dintre materie și formă (Heraclit, Xenophon, Parmenide, Zenon din Elea, Melisos, Empedocle, Anaxagora, Leucip și Democrit). Este discutată apoi trecerea de la filosofia naturii la antropologie și etică, prin sofisti, aici fiind prezentați Protagoras, Gorgias din Leontinoi, Prodicos din Chios, Thrasymachos din Calcedon, Hippias din Elis, Antifon și Critias. Balca subliniază în acord cu alți istorici ai filosofiei antice importanța pe care sofistii au avut-o pentru gnoseologie, antropologie, retorică, psihologie, pedagogie, gramatică și teoria despre cultură și stat, arătând și importanța lor pentru apariția lui Socrate, care „n-a fost numai dușmanul de moarte al sofistilor, ci el a fost, la rîndul său, și influențat de către aceștia”.⁴

Filosofia socratică, discutată în capitolul al doilea, dezvăluie un Socrate întemeietor al dialecticii și eticii, pe care Părintele Balca nu-l consideră raționalist „decît în parte”⁵, fiindcă pe baza înrudirii eticii cu religia Socrate poate fi considerat un om religios. Socrate „are [...] credința neștrămutată că Divinul, Logosul se revelează în sufletul și conștiința morală a omului”, vorbește despre „o voce divină care se revelează în sufletul omului” și admite Providența.⁶ Prin urmare „pentru Socrate religia mitică și antropomorfică a poporului grec nu mai are valabilitate, el este monoteist. Acesta și este motivul pentru care unii dintre Părinții Bisericii îl numesc pe Socrate creștin, iar zugravii bisericilor noastre îl zugrăvesc pe zidurile externe ale lăcașurilor sfinte, ca unul care s-a ridicat cu gîndirea lui pînă la marginile creștinismului”.⁷

² NICOLAE BALCA, *Istoria filozofiei antice*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 6.

³ *Ibidem*, p. 7.

⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁵ *Ibidem*, p. 124.

⁶ *Ibidem*, pp. 125-126.

⁷ *Ibidem*, p. 126.

Capitolul al treilea, „Socraticii mici sau unilaterali”, prezintă Școala cinică (Antistene, Diogene), Școala cirenaică (Aristip din Cirene), Școala megarică (Euclid) și pe Xenofon. Nicolae Balca subliniază că aceste școli au preluat câte o direcție din gândirea socratică: fie au considerat că principiul suprem este „năzuința după o viață virtuoasă” (cinicii), fie au afirmat că fericirea este scopul cel mai înalt al vieții (cirenaicii), fie au continuat să dezvolte anumite teme teoretice (megaricii).

„Sistemele universale”, cel de-al patrulea capitol, prezintă filosofii lui Platon și Aristotel. De remarcat că primul este tratat pe un număr de pagini aproape dublu, față de cel de-al doilea, ceea ce se poate explica prin însemnătatea *religioasă* pe care Părintele Balca i-o recunoaște lui Platon, fără însă a diminua însă rolul fundamental pe care platonismul l-a avut pentru celelalte ramuri ale filosofiei, precum epistemologia, metafizica, etica și politica.⁸ Biografiei lui Platon îi succede prezentarea operei cu împărțirea dialogurilor după cunoscuta tripartiție (de tinerețe, de maturitate, de bătrânețe) și cu o prezentare a principalelor ediții și traduceri ale operei lui Platon. Filosofia platonică este prezentată prin mai multe teme: teoria cunoașterii și metafizica ideilor, unde sunt prezentate doctrina reamintirii și diferența dintre cunoașterea rațională și părere; ontologia platonică dualistă, cu lumea adevărată a Ideilor și cea imperfectă, fiindcă o copie doar, a lumii acesteia subluare; este discutat raportul Ideilor cu lumea senzorială și importanța ideii Binelui care se află pe poziția cea mai înaltă în ierarhia platonică a Ideilor; filosofiei naturii și psihologiei le urmează etica, unde Părintele Balca subliniază că pentru Platon există o dependență a sufletului omului de legea morală, ceea ce asigură deodată libertatea și necesitatea;⁹ sunt discutate politica (în care statul urma să asigure dreptatea și binele cele mai înalte), estetica (teoria *mimesis*-ului); de asemenea, filosofia platonică a religiei este privită prin ochii creștinismului, pentru care ideea Binelui este totuna cu Dumnezeu, problema răului este soluționată în sensul că Dumnezeu nu este autorul răului¹⁰ și omul virtuos nu va fi pedepsit în viața viitoare. Iată un citat ilustrativ pentru această ultimă idee: „Platon mai este stăpînit și de convingerea nestrămutată că Dumnezeu nu părăsește pe cel virtuos și că cel nedrept își primește pedeapsa prin aceea că acesta este în interiorul său nefericit; el își primește pedeapsa dacă nu aici, atunci în lumea de dincolo. Pedeapsa are pentru Platon un rol pedagogic.”¹¹

„Idealismul platonice” (sub care apare și un scurt subcapitol despre Academia veche) este completat cu „realismul aristotelic”, după cum le

⁸ *Ibidem*, p. 146.

⁹ *Ibidem*, pp. 189-190.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 197-198.

¹¹ *Ibidem*, p. 198.

numește, în acord cu o veche tradiție hermeneutică, părintele Nicolae Balca. Biografia lui Aristotel ca discipol al lui Platon și logica aristotelică, în care o importanță deosebită o are teoria silogismului, sunt urmate de metafizică. Aici apar celebrele distincții dintre materie și formă, posibilitate și realitate, argumentul mișcării și existența unui Prim mișcător, actul pur și doctrina ființei. Balca face o comparația cu gnoseologia kantiană și prezintă, ghidat de W. Kinkel, argumentele existenței lui Dumnezeu: fizico-teologic, cosmo-logic și chiar ontologic.¹² Fizica, etica, psihologia și teoria social-politică sunt urmate de maxime și aforisme aristotelice și de evidențierea importanței filosofiei aristotelice pentru istoria filosofiei occidentale și pentru scolastica medievală. Un scurt subcapitol despre Școala veche peripatetică încheie capitolul referitor la perioada sistematică a filosofiei antice.

Ultimul capitol se oprește asupra „perioadei etico-religioase” reprezentată de stoicism, epicureism, scepticism și neoplatonism. După ce prezintă aceste filosofii, acordându-i lui Plotin un spațiu mai extins, Nicolae Balca insistă asupra rolului pe care ele l-au avut pentru gândirea creștină. În acest sens, stoicismul a influențat pe Clement Alexandrinul, Origen, Sfântul Grigore de Nyssa, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazianz și Fer. Augustin.¹³ În mod suprinzător, nu este amintită deloc influența pe care neoplatonismul a avut-o asupra gândirii Sf. Dionisie Pseudo-Areopagitul, acesta fiind pus mai degrabă sub semnul influenței lui Platon.¹⁴

Istoria filozofiei antice a Părintelui Nicolae Balca se încheie cu un „repetitor” final, care cuprinde 391 de întrebări cu răspunsuri, cu o bibliografie generală de 156 de titluri și cu un foarte util indice de nume. Scrisă într-un stil clar și bine documentată pentru vremea ei, cartea poate fi folosită și astăzi cu real folos. Ea nu trădează în niciun fel ideologia politică a vremurilor comuniste și nici nu este diminuată valoric de o hermeneutică religioasă insidioasă. Într-un fel, ea se situează atemporal deasupra vremii în care a apărut, dovedind pasiunea autorului pentru filosofie și adevăr.

Filosofie și teologie

Teologia, filosofia, psihologia religioasă și pedagogia sunt domeniile predominante în care se încadrează textele lui Nicolae Balca, legate fiind atât de specializarea sa în filosofie, cât și de funcțiile universitare pe care le-a ocupat (a predat filosofie, omiletică și catehetică, precum și pedagogie)¹⁵. Printre titlurile teologice, între care se includ și cele referi-

¹² *Ibidem*, pp. 219-220.

¹³ *Ibidem*, p. 301.

¹⁴ Vezi nota 432, *ibidem*, p. 177.

¹⁵ Pentru biografia lui Nicolae Balca a se consulta ALEXANDRU MORARU, *Învățămintul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)* Cluj-Napoca, 1996, p. 194.

toare la psihologie și pedagogie religioasă, se numără¹⁶: „Educație și cultivare” (*Luceafărul*, Sibiu, 1937), „Caracteristicile esențiale ale sufletului creștinului autentic” (*Studii Teologice* IV, 1954), „Etapetele psihologice ale mărturisirii” (*Studii Teologice* VII, 1-2, 1955), „Aspectul patologic al persoanei umane și pastorația religioasă” (*Studii Teologice* VII, 7-8, 1955), „Sensul suferinței în creștinism” (*Studii Teologice* IX, 1957), „Deosebirea calitativă absolută dintre om și Dumnezeu și problema Revelației” (*Thesis*, Sibiu), „Importanța catehetică a Sfintei Liturgii” (*Biserica Ortodoxă Română* LXXVI, 1-2, 1958), „Concepția despre lume și viață în teologia Fericitului Augustin” (*Studii Teologice* XIV, 1962), „Învățătura despre Logosul întrupat ca paradigmă a vieții creștinului în teologia apostolică și patristică” (*Glasul Bisericii* XXIX, 1970), precum și mai multe predici. Filosofia deține o pondere importantă printre lucrările lui Nicolae Balca, el ocupându-se de kantianism și neo-kantianism, de existențialism și filosofie contemporană. Alături de *Cursul de filosofie* (1948) și deja amintita *Istoria filosofiei antice* (1982), întâlnim, în primul rând, câteva texte de dialog între teologie și filosofie, care cuprind uneori accente apologetice, precum: „Criza spirituală contemporană și menirea tinerei generații” (Sibiu, 1938), „Filosofia existențială și influența acesteia asupra protestantismului contemporan” (*Revista de Filosofie* XXI, 4, 1936), „Teologia dialectică și Biserica Ortodoxă” (*Revista de Filosofie* XXIII, 2, 1938), și „Biblia în sistemul filosofic hegelian” (*Studii Teologice* XXII, 1-2, 1970). Apoi, trebuie semnalate textele de filosofie, care se referă la ontologie: „Contribuții la fundamentarea ontologică” (*Revista de Filosofie* XX, 2, 1935); la kantianism și neokantianism: „Pentru o mai corectă înțelegere a filosofiei kantiene. O confruntare cu P.P. Negulescu” (*Revista de Filosofie*, XXVI, 1941), „Școala de la Baden” (*Istoria filosofiei moderne*, vol. 111, București, 1938); la existențialism: „Filosofia existențială și influența acesteia asupra protestantismului european” (*Revista de Filosofie* XXI, 4, 1936), „Sören Kierkegaard” (*Istoria Filosofiei moderne*, vol. 11, București, 1938), „Interpretarea existenței omenești în filosofia lui Heidegger” (București, 1939); și la idealismul noetic: „Poziția lui Rudolf Eucken față de creștinism” (*Studii filosofice*, Societatea Română de Filosofie, București, 1938).

Pentru exemplificare, merită amintită critica părintelui Nicolae Balca împotriva profesorului P.P. Negulescu, după publicarea cărții acestuia, *Criticismul kantian*. Nicolae Balca îl acuză pe profesorul bucureștean că are o înțelegere eronată a epistemologiei kantiene, că pricepe greșit termenii precum „transcendental”, „experiență”, „formă”, „a priori”, „spațiu și

¹⁶ Pentru o listă mai extinsă a publicațiilor lui Nicolae Balca, a se vedea MIRCEA PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014 ; ALEXANDRU MORARU, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, pp. 194-195.

timp ca intuiții pure”, datorită faptului că nu ia în considerare bibliografia recentă, neokantiană.¹⁷

De asemenea, textul despre Rudolf Eucken poate exemplifica maturitatea stilului filosofic și eleganța apologetică a lui Nicolae Balca. După ce descrie sistemul lui Eucken, Balca arată limitările lui creștine, și anume faptul că este negat caracterul personal al lui Dumnezeu, din pricina unei sinteze cu rădăcini hegeliene: „Eucken a avut nefericita inspirație să încerce sinteza a două doctrine diametral opuse prin diformarea uneia în favoarea celeilalte, căci Eucken a diformat creștinismul pentru a-l potrivit idealismului”.¹⁸ Aceste observații critice însă nu îl împiedică să abordeze cu obiectivitate opera filosofului german și să-i sublinieze, în final, meritele incontestabile.¹⁹

Concluzii

În absența publicării întregului corpus de manuscrise, receptarea teologică nu este prea vizibilă, iar cea filosofică tinde să-i reducă scrierile la impresia că „omul, deși s-a bazat pe o elocință redutabilă, mai degrabă s-a risipit în exerciții savante, decât a construit cu rigoare și cu viziune arhitectonică”.²⁰ Cu toate acestea, formulăm în chip de concluzii, câteva trăsături ale profilului cultural al Părintelui Nicolae Balca, importante pentru stilul său teologic și științific. Astfel, trebuie relevată pasiunea sa pentru filosofie și fidelitatea față de tradiția teologică ortodoxă care au condus la tușe apologetice de o eleganță culturală care merită atenția. De asemenea, se evidențiază cunoașterea aprofundată a subiectelor tratate, prin consultarea bibliografiei recente și prin înțelegerea influențelor și genezei istorico-filosofice a acestor texte. Nu în ultimul rând, se remarcă la Părintele Nicolae Balca, pe lângă elocvența recunoscută, și capacitatea analitică și sintetică a textelor discutate, precum și un spirit polemic, cauzat de dorința de adevăr și nu de aceea de a se surclasa autorului criticat. Sunt trăsături relevante metodologic chiar și pentru teologia de astăzi, de aceea Părintele Nicolae Balca merită încă atenție.

¹⁷ Vezi ION ITU, „Nicolae Balca – exerciții de istorie a filosofiei”, pp. 523-524.

¹⁸ NICOLAE BALCA, *Studii filosofice*, Societatea Română de Filosofie, București, 1938, p. 62.

¹⁹ Vezi *ibidem*, p. 63.

²⁰ ION ITU, „Nicolae Balca – exerciții de istorie a filosofiei”, p. 525.

**ARHIDIACONUL DR. OREST BUCEVSCHI,
UN PROFESOR DE Vocație ȘI UN MISIONAR ÎNZESTRAT**

VALENTIN VESA

Abstract:

Father OREST BUCEVSCHI was one of the most prominent professors of Theology of the last century, in general, and Moral Theology, in particular. His name is connected with the Theological Academy of Cluj-Napoca where he taught Dogmatic and Missiology for a period of 13 years, from 1924-1937. He was a gifted pedagogue as well as a good researcher. In his numerous publications he did not limited himself to his main professional area (Moral Theology), but he embraced, with authority, different issues of Dogmatic, Missiology, Pastoral Theology or Spirituality. He published over 160 studies, 350 reviews, articles or ecumenical essays, in various magazines and publications, showing a constant concern for the pastoral activity of the parish priests. This text is divided into three sections – a short biography, then a chapter dedicated to his didactic activity, followed by a last section focused on his scientific publications.

În contextul împlinirii a 90 de ani de la întemeierea Academiei Teologice din Cluj, și comemorării dascălilor de excepție, a căror nume au rămas pe frontispiciul istoriei acestei instituții teologice de prestigiu, omagiem și pe dascălul de vocație Arhidiaconul Dr. Orest Bucevski.

Cea mai bună caracterizare pe care i-am putea-o face, chiar și pornind de la un etaj sentimental, reflectă întru totul ceea ce a făcut în întreaga sa carieră didactică – *Părintele Profesor este neostoitul și neobositul cercetător într-ale Teologiei*. La întrebarea „Ce face părintele?”, pe care i-o puneau prietenii soției sale Cornelia, o „bucovineană distinsă, cu surâsul bunătății pe față și cu vorbă șagălnică, săritoare la nevoie, care și-a secondat soțul cu multă delicatețe sufletească mai bine de o jumătate de secol”¹, le răspundea:

¹ Pr. Dr. Ștefan C. Alexe, *Diac. Prof. Dr. Orest Bucevski – octogenar*, Studii Teologice XXIX (1977), 5-8, p. 585.

„*Lucrează!*” Acest răspuns denotă o prospețime a minții și o asumare permanentă și responsabilă a vocației sale de profesor, atât în dimensiunea sa de cercetător cât și ca pedagog, dar, în același timp, rezultă și ca un distins omagiu, o invitație și un sfat înțelept celor care îi urmează, pentru mijlocirea de noi cunoștințe și activitate pastorală neobosită. De altfel deviza de viață a Părintelui Profesor era „*prin muncă, omul credincios se aseamănă cu Dumnezeu, dar devine și slujitor și colaborator al lui Dumnezeu*”.

1. *Parcurs biografic*

Dintr-un arbore genealogic cu începuturile pe la 1750 - „mândria familiei” - reiese că profesorul și omul de cultură Orest Bucevschi este unul dintre fiii *vestitei familii Bucevschi din străvechea Bucovină*, familie care a dat neamului românesc mulți preoți și călugări, dar și personalități în domeniul culturii și al artei. Între aceștia se impune *Epaminonda Bucevschi*, renumitul pictor bucovinean, cel care a fost prieten și sprijinitor al lui Mihai Eminescu și Ciprian Porumbescu pe când studiau la Viena. Tot din viața lor se trăgea și *Dumitru Bucevschi*, director al Tipografiei „Mitropolitul Silvestru” din Cernăuți. Părinții viitorului profesor de teologie au fost și ei români înstăriți și cu știință de carte. *Tatăl* său, învățătorul Samuil, a fost primul director al școlii din satul natal, Păltinoasa, județul Suceava, ajungând să fie apoi inspector pentru școlile primare din regiunea Gura Humorului, în vremea în care Bucovina se afla sub stăpânire habsburgică. A depus o neobosită activitate pentru *înființarea de școli românești*, pe lângă cele germane, drept pentru care a și fost considerat „*creator al școlii românești*”. *Mama* sa, Lucreția, a fost învățătoare. Au avut împreună șapte copii, toți cu studii superioare.

Orest Bucevschi, al patrulea din cei 7 frați, *s-a născut pe 14 iulie 1897*. După terminarea școlii primare la Păltinoasa, urmează *Liceul* de stat din Câmpulung Moldovenesc, obținând diploma de bacalaureat în 1916. După o întrerupere de doi ani, în timpul Primului Război Mondial, se înscrie la *Facultatea de Teologie Ortodoxă* din Cernăuți, urmând în paralel și *Facultatea de Litere și Filosofie*, Secția limbi clasice. Între anii 1922 și 1923, a făcut studii de specializare la *Facultățile de Teologie Catolică și Protestantă din Breslau* (azi Wrocław, Polonia). În anul 1923 obține titlul de *doctor* în Teologie, iar un an mai târziu, licența în litere, cu specializarea principală *limbi clasice*: greacă și latină. Ca student, profesorul Orest Bucevschi a fost președinte al Societății Studenților în teologie, iar în anul 1920 a devenit și președinte al tuturor studenților din Cernăuți, participând în această poziție la inaugurarea Universității românești din Cernăuți.

2. *Activitatea didactică*

De aici înainte, tânărul absolvent începe o rodnică activitate didactică și culturală. După ce predă, timp de *un an*, limbile clasice la Liceul „*Julia Hasdeu*”

din Cernăuți, începând cu 1 septembrie 1924 este numit prin concurs profesor la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, pe Catedra de Teologie *Dogmatică* și *Sectologie*. Iubit de studenți, apreciat de colegi și de superiori, este numit în funcția de *rector* al facultății în anul academic 1927-1928. La Cluj a predat, a scris, a publicat, a participat la diverse conferințe naționale și internaționale, dar s-a și împlinit pe plan familial. În 1925, la data de 19 iulie, se căsătorește cu învățătoarea Cornelia Clain, fiica unui dascăl din Siret. Doi ani mai târziu se naște *Mirela*, unica fiică și moștenitoare care își amintește că „avea 10 ani când au părăsit Clujul drag și s-au mutat la Cernăuți”².

Într-adevăr, în toamna lui 1937, profesorul Bucevski ocupa prin concurs Catedra de *Teologie Morală de la Cernăuți*. Tot acum este chemat și la slujirea sacerdotală, fiind hirotonit *diacon* în Catedrala Mitropolitană, în 1939. Începând cu anul 1940, când vremurile devin *tulburi* pentru românii din Bucovina și Facultatea de Teologie – „refugiată” – își mută sediul de mai multe ori în orașele Suceava, Cernăuți, Râmnicu Vâlcea, profesorul Bucevski va ocupa neîntrerupt aceeași Catedră de Teologie Morală. Tot în această perioadă este numit *prodecan* al Facultății de Teologie (1941-1945), activând și ca membru al Senatului Universității din Cernăuți și al altor comisii universitare. Din 1948, vine ca profesor la Catedra de Teologie Morală la Institutul Teologic Universitar din *București*, unde a funcționat până în 1962, când s-a pensionat.

În cei 38 de ani de activitate, părintele profesor Orest Bucevski a slujit învățământul teologic cu multă dăruire, desfășurând o activitate didactică de înaltă calitate. Cei mai vechi și-l amintesc de la catedră, apreciindu-i claritatea și zelul pe care îl depunea în predarea cursurilor sale. Profesorul Ștefan Alexe își amintea în anii 77: „Parcă ieri-alaltăieri stam pe băncile Institutului Teologic din București și ascultam prelegerile venerabilului dascăl, neștiind ce să admirăm mai întâi: chipul liniștit și blând cu ochi mângâietori și calzi, vorbirea echilibrată sau expunerea clară și logică a învățăturilor cuprinse în *Morala creștină ortodoxă*. Ceea ce nu știam atunci și am aflat mai târziu era faptul că profesorul nostru de *Morală* avea o pregătire temeinică, o experiență bogată în învățământul teologic și o mărinimie rar întâlnită”³.

Activitate științifică

Cei mai tineri îl cunoaștem îndeosebi ca autor a numeroase lucrări de cercetare și publicații de pe tărâmul teologiei sistematice. Zeci de generații de studenți teologi au studiat *Manualul de Teologie Morală* – pentru institutele teo-

² Cf. Diacon Ovidiu Balahura, *Diaconul Orest Bucevski, dăruit profesor și om de cultură*, „Lumina”, 26 septembrie 2014. Fiica Mirela, profesor universitar pensionar în vârstă de 88 de ani, trăiește în București și frecventează Parohia „Sfântul Fanurie”.

³ Pr. Dr. Ștefan C. Alexe, *Diac. Prof. Dr. Orest Bucevski*, p. 581.

logice la care profesorul Orest Bucevski este *coautor* alături de Mitropolitul *Nicolae Mladin* și profesorii universitari *Constantin Pavel* și diaconul *Ioan Zăgrean*. *De remarcat aici că Părintele Bucevski s-a străduit, și cu succes, să realizeze contururile unei Teologii Morale Ortodoxe, umplând de viața un domeniu asimilat principiilor. Va încerca o pledoarie pentru disciplina pe care o preda, insistând pe caracterul său practic, în sensul superiorității unei vieți morale în duh ortodox.*

În paralel cu activitatea didactică, a desfășurat însă și o rodnică activitate științifică. În numeroasele sale materiale publicate nu s-a limitat numai la specialitatea sa (Teologie Morală), ci a îmbrățișat în egală măsură, cu egală autoritate didactică, și alte *probleme din Dogmatică, Misiologie, Pastorală sau Spiritualitate*. A publicat peste 160 de studii, 350 de recenzii, articole sau știri ecumenice în diverse reviste și publicații cu care a colaborat, arătând o permanentă preocupare de a pune la îndemâna preoților un bogat material teologic, care să-i sprijine în activitatea lor parohială.

Dintre numeroasele lucrări publicate: studii, articole, recenzii, meditații religioase, note bibliografice, știri ecumenice, unele în limbi străine, amintim pe cele mai importante. Merită subliniată, dintru început, contribuția la alcătuirea manualului intitulat „Morală creștină ortodoxă”, volumul II – „*Morală specială*”, apărut în anul 1980⁴, căruia i se datorează *următoarele capitole*: Datoriile față de trup, față de aproapele, Raportul dintre individ și societate, Familia în lumina moralei creștine și datoriile reciproce ale membrilor ei, Rolul moral și social al statului, Datoriile cetățenilor față de stat, concepția creștină despre război, Misiunea morală și socială a Bisericii și Datoriile creștinului față de Biserică. O privire atentă la indicele acestor capitole ne confirmă faptul că, în ciuda structurii împrumutate din manualele scolastice occidentale, profesorul Bucevski subordonează toate temele tratate vieții concrete și problemelor pe care le ridică. Mai mult, se dovedește a fi *un om al timpului său* prin noutatea subiectelor propuse, ca de pildă: sinuciderea, eutanasia, retribuția muncii, poziția femeii în lume și Biserică, probleme de ecologie, tehnica și tehnicismul sau subiecte ce țin de relațiile interconfesionale și interreligioase.

Menționăm o a doua lucrare importantă, apărută în anul 1942 la Cernăuți, „*Iubirea față de dușman, Iubirea față de aproapele*”, partea I, și „*Iubirea față de aproapele*”, partea a doua (Iași, 1946), în care autorul, dovedind o cunoaștere temeinică a *Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți*, dezvoltă cea de-a doua poruncă a iubirii – a aproapelui, cu o atenție specială pe iubirea vrăjmașilor – ca și împlinire și desăvârșire a vieții morale creștine.

Două studii importante, care vor apărea la Cluj-Napoca, „*Păcatul strămoșesc*” (1934) și „*Legea eternă, legea naturală*” (1937), vor constitui cadrul

⁴ Retipărit la Alba Iulia, cu binecuvântarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei – editura Reîntregirea, 2003.

teologic în care profesorul bucovinean își va construi discursul unei morale care vizează depășirea atât a unei stări de corupție morală cât și a unei morale legaliste. Acest ultim aspect va fi amplu dezvoltat în prelegerea festivă și studiul inaugural de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, „*Are morala creștină caracter interesant în motivația faptelor?*” (1937) Răspunsul la această întrebare va puncta un element constitutiv pentru morala ortodoxă – *observarea legii morale îl conduce pe om la desăvârșire, ca lucrare a harului și, în consecință, la o stare de beatitudine.*

Un merit deosebit al profesorului Bucevschi, se leagă de importanta contribuție pe care a adus-o la alcătuirea unui *catehism dezvoltat*, cu titlul „*Învățătură de credință ortodoxă*”, apărut în anul 1952, căruia i se datorează partea a III –a, Despre dragoste, analizată din perspectivă morală.

Spuneam că profesorul Bucevschi era un om bine ancorat în *problemele timpului său* și, cu responsabilitate și profesionalism, primea provocările sale și propunea răspunsuri. Acest lucru este limpede dacă ne gândim la studiul său extins „*Eutanasia⁵ și morala creștină*” (40 p.)⁶, unde dezbate multilateral această problemă relativ nouă, identificând implicațiile și consecințele unei abordări parțiale a fenomenului morții, contrapunând o tanatologie de sorginte biblică, cu implicații și în celelalte științe socio-umane.

Profesionalismul, cultura largă și statura sa de profesor consacrat i-au oferit posibilitatea de a aborda unele probleme morale din *perspectivă interdisciplinară*. Legătura pe care o face între *Teologie și Psihologie* se dovedește exemplară și profetică pentru parcursul pe care-l va alege învățământul teologic de mai târziu. Amintim aici studiul său „*Psihologia religioasă*” (Chișinău, 1935), „*Psihologia sectelor*” (*Misionarul*, 5-6/ 1938, Chișinău) și altele.

O altă dimensiune caracterizantă a studiilor sale, care îl descoperă drept intelectual academic cu preocupări *practice ecleziale*, o reprezintă orientarea pastorală și misionară a publicațiilor sale. Acest lucru îl putem observa cu ușurință dacă amintim mesajele pastorale la marile sărbători sau alte studii dedicate unor probleme specifice: „Preotul față de preot” (*Glasul Bisericii*, 8-9/1956), „Purtarea morală a preotului” (*Mitropolia Olteniei*, 5-6/1954), „Preotul în condițiile vremii” (*Biserica Ortodoxă Română*, 5/1957), „Viața lăuntrică a preotului și lucrarea sa pastorală” (*Mitropolia Olteniei*, 10-12/1955), „Sfânta Scriptură și sectele” (*Renașterea*, 46/1925), Problema misionară” (*Renașterea*, 22/1926), „Organizația și cultul Penticostaliștilor” (*Misionarul*, 7-8/1932).

Deloc de neglijat este și opera profesorului Bucevschi cu *implicații ecumenice*. Perioada sa de profesorat coincide cu o *participare tot mai consistentă a Bisericii Ortodoxe în mișcarea ecumenică* și conturarea unei teologii ecume-

⁵ *Prinos IPS Patriarh Nicodim*, București, 1946, pp. 113-117.

⁶ *Candela*, 55/1937, pp. 76-93.

nice, și dublată de redescoperirea conștiinței unei *vocații ecumenice a Ortodoxiei*. În acest cadru se înscriu unele studii și articole sugestive și îndrăznețe pentru timpul său: „Despre ecumenicitate” (*Misionarul*, 5-6/1931), „Bunătatea. Există o teologie ecumenică?” (*Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 1-2/1962), „Discuții interconfesionale” (*Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 9-10/1965), „Ortodoxia și Apusul” (*Candela*, 4-6/1930).

Această deschidere ecumenică l-a făcut pe profesorul Bucevski să fie *cunoscut și de cititorii străini de lumea teologică românească*, opera sa căpătând caracter universal. Vom aminti doar câteva titluri reprezentative: „Principiile sistemului dogmatic în Biserica Ortodoxă” (limba maghiară, în revista Facultății de Teologie Reformată Cluj, „Arnut” 2/ 1931), „Hristos în viața socială” (limba arabă, în „Al Nisama”/ Harul, Revista Patriarhiei de Antiohia, Damasc, 1-2/1960), „De Sfintele Paști” (limba bulgară, în „Terkven Vestnik”, Revista Patriarhiei Ortodoxe Bulgare, Sofia, 11/1969), „Credința Ortodoxă” (în revista „Nădejdea”, Vârșet, 4/1969), „Morală viitorului” (în „Credința”, Detroit, 1971).

În toate aceste lucrări, articole și studii ocazionale transpar *calitățile unui intelectual rafinat, cu o vastă cultură generală și un pedagog consacrat*. Pentru a sintetiza însușirile proprii activității didactice și publicistice ale Profesorului Bucevski ne vom folosi de mărturia celui care l-a cunoscut îndeaproape. Profesorul Ștefan Alexe îl va caracteriza drept „un spirit generos, cu o cultură largă și o inimă mărinimoasă”, iar opera sa „o expunere de o claritate și logică cuceritoare, care impune ca o evidență soluția oferită de autor, analiza subtilă a problemelor și o anumită căldură, care îl înfățișează legat de viață”⁷.

A iubit catedra, însă și viața Bisericii în toată concretețea ei, în slujba căreia și-a pus toată dragostea și osteneala. Așa a înțeles și și-a trăit părintele viața ca pe o continuă osteneală, căci, spune el în Teologia Morală, „prin muncă, omul credincios se aseamănă cu Dumnezeu, dar devine și slujitor, și colaborator al lui Dumnezeu”. Poate de aceea era greu de urnit de la masa de lucru, mai ales în ultimii ani, când o singură bucurie era mai mare decât studiul, aceea de a sluji Sfânta Liturghie la Mănăstirea Radu Vodă. Prețuia munca drept o activitate inherentă spiritului omenesc, aducătoare de bucurie. Și s-a ostenit cu folos, până la patriarhala vârstă de 95 de ani, când Domnul l-a chemat în ceruri pentru odihnă veșnică, pentru că, așa cum Mântuitorul Însuși spune: „Vrednic este lucrătorul de plata sa”.

⁷ Pr. Dr. Ștefan C. Alexe, *Diac Prof. Dr. Orest Bucevski – octogenar*, p. 583.

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

EPISCOPUL NICOLAE IVAN, CORUL CATEDRALEI MITROPOLITANE ȘI DIRIJORII LUI

VASILE STANCIU

Abstract. Bishop Nicolae Ivan, the Metropolitan Cathedral's choir and its conductors.

Among the outstanding achievements of Bishop Nicolae Ivan, since he was appointed bishop at Cluj, along with the Theological Academy, the Archdiocesan Residence, the Cathedral and the journal *Renasterea*, there is also the establishment, with his blessing, of the Diocese's Choir. The study presents the work of this choir and the musicians who have patronized it: Vasile Petrașcu, Gheorghe Dima, Patriciu Curea, Augustin Bena, Laurentiu Curea, Ioan Brie, Vasile Stanciu. During its 94 years of activity, the choir was composed of real musicians, who graduated in music, who have worked or still work at the State Philharmonic "Transylvania" and the Romanian Opera.

La data de 3 februarie 1936 se stingea din viață vrednicul vlădică Nicolae Ivan, ctitorul reînviatei eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului. Prin urmare, anul acesta, la 3 februarie se vor împlini 80 de ani de la plecarea sa la Domnul. Zestrea lăsată Bisericii din Transilvania, Clujului și mai ales spiritualității românești este de o valoare negrăită. Având o bogată experiență administrativ-gospodărească, un spirit practic cu totul remarcabil, cu o viziune managerială impecabilă, în cea mai autentică tradiție șaguniană, episcopul Nicolae Ivan va duce la bun sfârșit cam toate proiectele inițiate la venirea sa la Cluj, inima culturală și spirituală a Transilvaniei. Între proiectele sale cultural-artistice s-a numărat și cel al înființării unui cor al episcopiei, după modelul celor existente deja la Sibiu sau Brașov, Lugoj sau Caransebeș.

La 18 iulie 1921 a fost promulgată *Legea pentru înființarea Episcopiei Clujului*. Episcopul Nicolae Ivan, îndată după alegere, a rostit printre altele următoarele cuvinte: „Cugetul meu, în fața unei cinste atât de mare și adânc mișcat în fața răspunderii grele de a organiza și îndruma în primii săi pași Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, se înalță cu neclintită încredere către Acela, care întotdeauna a dat întărire de sus aleșilor Săi, învrednicindu-i să-și îndeplinească greaua lor sarcină spre Gloria numelui Său și a Sfintei Sale Biserici”. Cu acest gând va porni la drum. Avea 66 de ani. Și câte a înfăptuit!

Între realizările sale de excepție, doar la Cluj, alături de Academia Teologică, Reședința eparhială, Catedrala și revista *Renașterea*, s-a numărat și înființarea prin a sa binecuvântare a ***Corului Episcopiei***.

Principalele etape de funcționare sunt:

Potrivit Statutelor aprobate de veneratul Consistor, cu adresa nr. 822/1922, din 31 martie și recunoscute de Măritul Sinod Eparhial al Diocezei Cluj, a luat ființă legală Reuniunea Corală ***Corul bărbătesc al Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj***, sub patronajul episcopului Nicolae Ivan, având ca președinte de onoare pe maestrul Gheorghe Dima (1847-1925) și președinte dirigent profesorul Dr. Vasile Petrașcu (1889-1973), viitorul profesor de Muzică bisericească și Tipic de la Institutul Teologic și apoi Academia Teologică din Cluj, înființată în anul 1924. Cu acest prilej s-a alcătuit un statut de organizare și funcționare a Reuniunii corale, în care se specifica la

articolul 4 din Regulament calitatea membrilor acestei reuniuni: membri activi, membri ajutători, membri fondatori și membri de onoare.

Profesorul Dr. Vasile Petrașcu cu viața, activitatea și opera lui muzicală bisericească a făcut obiectul cercetărilor mele muzicologice încă de pe timpul studiilor doctorale¹. Au fost cel puțin două motive care m-au determinat să-i cercetez activitatea muzicală:

- a fost primul profesor de muzică bisericească la Academia Teologică nou înființată de episcopul Nicolae Ivan în anul 1924;

- a fost student la Institutul Teologic „Andreian” din Sibiu și implicit elevul lui Dimitrie Cunțanu și al lui Timotei Popovici. În această calitate putem spune ca era cel mai avizat exponent al cântării bisericești transilvănene în zona Clujului.

Se naște în comuna Lancrăm, la 18 martie 1889, cetatea de baștină a lui Lucian Blaga, într-o familie de țărani. Urmează cursurile primare la gimnaziul german din Sebeș și apoi continuă liceul la Blaj, unde își susține examenul de bacalaureat în anul 1908. Urmează cursurile Institutului Teologic „Andreian” din Sibiu, pe care îl va absolvi în anul 1911, la un an de la moartea iubitului său profesor de cântări preotul Dimitrie Cunțanu (1837-1910). Între anii 1912-1914 va studia la Academia Comercială din Budapesta, iar între anii 1915-1916 la Conservatorul de Muzică din București, unde va studia cu Alfonso Castaldi și D. G. Kiriace. Studiile muzicale le va continua la Cluj cu Gh. Dima și Augustin Bena. În 1924 va obține doctoratul în Drept la Universitatea din Cluj. Din septembrie 1924, prin înființarea Academiei Teologice la Cluj, Vasile Petrașcu va fi numit prin concurs profesor de Muzică bisericească și Ritual, ca primul profesor la această disciplină teologică². Între anii 1940-1945, sub ocupația hortistă, va funcționa la Sibiu ca asistent la Facultatea de Drept. Din 1945, revine acasă și funcționează ca profesor

¹ Drd. VASILE STANCIU, „Viața, activitatea și opera muzicală a Profesorului Dr. Vasile Petrașcu”, în: *Mitropolia Ardealului*, an XXXIII, nr. 2/1988, pp. 20-36; vezi și: VASILE STANCIU, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 1996, pp. 233-238; Idem, „Episcopul Nicolae Ivan și compozitorul Dr. Vasile Petrașcu sau roadele unei colaborări de excepție”, în *Renașterea*, VII (1996), Cluj-Napoca, nr. 2, p. 9; GHEORGHE C. IONESCU, *Muzica bizantină în România. Dicționar cronologic*, Editura Sagittarius, București, 2003, pp. 273-274; VIOREL COSMA, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. VII, Editura Muzicală, București, 2005, p. 363; Arhid. Prof. drd. NICOLAE TOPÎRCEAN, *Învățămintul muzical bisericesc ortodox din Transilvania între secolele XV-XX. Școli, profesori și compozitori de muzică bisericească (teză de doctorat)*, mss. dactil., 484-509, Cluj-Napoca, 2009;

² Urmașii săi au fost Arhid. Ioan Brie (1951-1952) și Pr. Vasile Stanciu din 1990, când s-a reînființat Institutul Teologic Universitar, desființat în anul 1952. Între 1952-1990 în actuala locație a funcționat Seminarul Teologic Ortodox sub diferite denumiri (a se vedea Pr. Prof. Univ. Dr. ALEXANDRU MORARU, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului 1921-2006*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p. 71; Idem, *Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca (1952-1997)*, Cluj-Napoca, 1997; Ediția a II-a; *50 de ani de Învățămint Teologic Seminarial Ortodox în Cluj-Napoca (1952-2002)*, Editura Renașterea Cluj-Napoca, 2002).

de muzică bisericească la Academia Teologică și apoi la Institutul Teologic Universitar din Cluj, până în anul 1951, când se va pensiona. Se stinge din viață la 29 martie 1973, la vârsta de 84 de ani.

Profesorul Dr. Vasile Petrașcu a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai episcopului Nicolae Ivan chiar de la începuturile activității sale la Cluj. În septembrie 1924, este numit prin concurs profesor de Muzică bisericească și Ritual la Academia Teologică. Odată cu această numire, va primi din partea ierarhului său două importante sarcini:

- de a pune bazele unui cor bisericesc, care va purta numele episcopiei nou înființate;

- de a efectua cu acest cor turnee misionare în diferite parohii ale eparhiei, cu prilejul vizitelor pastorale ale episcopului, sau cu alte ocazii.³

- De a culege și nota cântările bisericești tradiționale și apoi a le tipări pentru folosul studenților, preoților și cântăreților bisericești din eparhie.

Vasile Petrașcu și-a valorificat astfel întreaga capacitate creatoare, fiind alături de ierarhul său, împreună cu corul studenților, în peste 150 de parohii. Iată câteva crâmpoei culese din presa vremii: „Cu prilejul activității Despărțământului Cluj al Artei din 20 mai 1921, sub patronajul episcopului Nicolae Ivan al Clujului, s-a ținut o șezătoare culturală în comuna Aghireș. Din delegația ce a participat la această șezătoare a făcut parte și Corul Episcopiei din Cluj, sub conducerea iscusitului conducător dl. Petrașcu. Cântările și declamările corului Episcopiei storc aplauzele mulțimii” (vezi *Înfrățirea*, an III, 27 mai 1921, nr. 806).

Corul Episcopiei s-a înființat la 8 martie 1921, în prezența episcopului Nicolae Ivan și a compozitorului Gheorghe Dima, rectorul Conservatorului din Cluj, ales președinte de onoare. Dr. Vasile Petrașcu va îndeplini una din cele două dorințe ale înaltului ierarh, în mai puțin de trei luni. Impresionantă realizare!

Același ziar *Înfrățirea*, în 30 mai 1922 consemna vizita episcopului Nicolae Ivan în Baia de Arieș: „Corul episcopesc, în frunte cu d-l Vasile Petrașcu, așteptau [...] sosirea P. S. Sale. Când se opri automobilul, urale din mii de piepturi izbucniră. Corul episcopesc intonă «Pe stăpânul». Liturghia solemnă ce s-a celebrat în vechea și frumoasa biserică de P. S. Sa, asistat de protopopi și preoți, și ale cărei răspunsuri le-a dat corul episcopesc al Clujului, a fost înălțătoare”. Aceeași misiune au făcut-o episcopul N. Ivan și Vasile Petrașcu la Tg. Lăpuș, Aiud, Luduș, Someșeni, Câmpeni, Ungurași, Turda, Tureni, Unirea, Ocna Mureș și în multe alte localități din cuprinsul eparhiei⁴.

³ Vezi VASILE STANCIU, „Episcopul Nicolae Ivan și compozitorul Dr. Vasile Petrașcu sau roadele unei colaborări de excepție”, în *Renășterea*, nr. 2/1996, Cluj-Napoca.

⁴ În timpul păstoririi lui Nicolae Ivan eparhia Vadului, Feleacului și Clujului avea în componență canonică și actualele județe Alba și Mureș. La Târgu Mureș, Aiud și Turda vrednicul ierarh va cti-

Prezența la Cluj a compozitorului Gheorghe Dima, cel care va și fonda Conservatorul de Muzică în anul 1919, azi Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, va fi onorată de vlădica Nicolae Ivan printr-o colaborare de excepție, concretizată prin conferirea mai multor acte de cinstire. La 9 martie 1924 Corul Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj îl alege membru onorar al Societății prin următoarea adresă:

„Domniei Sale, domnului Gheorghe Dima, prof. la Conservatorul din Cluj Societatea corală „Corul Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj”, în adunarea sa generală din 9 martie 1924 v-a ales de membru onorariu al Societății, în temeiul activității deosebite ce-ați dezvoltat-o pentru arta românească peste tot și a contribuțiilor prețioase ce le-ați dat întotdeauna acestei societăți.

Ne face o deosebită plăcere a vă aduce aceasta la cunoștință rugându-vă ca nici pe viitor să nu lipsiți de atențiunea de care ne-ați învrednicit până acum și de prețiosul concurs pentru promovarea intereselor culturale și artistice ale Societății noastre.

Primiți vă rugăm asigurarea deplinei noastre stime și considerațiuni. Cluj, 19 mai 1924, Diriginte: Dr. Vasile Petrașcu”.

Pe data de 6 mai 1925, compozitorul Gheorghe Dima va fi omagiat la Teatrul Național din Cluj, în prezența episcopului Nicolae Ivan, care va rosti o emoționantă alocuțiune.

Un moment de referință al colaborării dintre Nicolae Ivan și Corul Episcopiei l-a constituit sfințirea catedralei din Cluj, la 5 nov. 1933. Profesorul Vasile Petrașcu și preotul compozitor Augustin Bena, dirijor al corului episcopiei la acea dată, erau chemați să-și dea tot concursul în reușita deplină a evenimentului. Momentul cel mai emoționant a fost intrarea în Catedrală, „când cele 3 coruri (al Episcopiei, al Operei Române și al Școlii Normale de Învățătoare) dirijate de Dr. Vasile Petrașcu, au început să cânte imnul răsunător al Învierii *Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime*. Spațiul imens al catedralei a vibrat pentru prima dată de ecoul mării lui Dumnezeu, ridicat de unde nevăzute spre înaltul cupolei mari și de acolo, înconjurând întreg cuprinsul ei, ca și brâul ce pornește din unghiurile celor patru puternici pilaștri, ducând privirea și sufletul spre ceruri, ca să simți mirosul prezenței divine”, se consemna în *Programul Sfințirii Catedralei*, editat la Cluj, în 1933.

În februarie 1936, la început de lună, întreaga Biserică românească din Ardeal l-a plăns pe Nicolae Ivan. L-au plăns în acordurile line ale slujbei înmormântării și colaboratorul său de suflet Vasile Petrașcu împreună cu ucenicii acestuia. Periodicul *România Nouă* din 9 febr. 1936 reți-

tori catedrale într-un stil arhitectonic inconfundabil, catedrale ce vor purta peste timp numele celui ce le-a ctitorit.

nea două aspecte semnificative la înmormântarea lui Nicolae Ivan: aduce-re a unui pumn de țărână de pe mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna și duioșia interpretării pieselor muzicale de către Corul Episcopiei dirijat de Dr. Vasile Petrașcu.

2. În anul 1925 Corul bărbătesc se transformă în cor mixt. Profesorul Dr. Vasile Petrașcu rămâne dirijor până în anul 1929, 3 noiembrie.

3. În perioada 3 noiembrie 1929 – 1 februarie 1930 este numit dirijor provizoriu Preotul Prof. Patriciu Curea, apropiat colaborator al episcopului Nicolae Ivan și bun cunoscător al muzicii bisericești.

4. Între 1 februarie 1930 – 1 septembrie 1940 conducerea corului este încredințată Preotului Prof. Dr. Augustin Bena (1880-1962), cunoscută personalitate a lumii muzicale transilvănene, cu studii de Teologie la Sibiu și de muzică la Brașov, cu Gh. Dima, la București cu D. G. Kiriac și la Berlin cu Max Bruch și Franz Schulz⁵.

Se naște la 29 octombrie 1880 în satul Pianul de Jos, lângă Vințul de Jos, jud. Alba, într-o familie de preot ortodox, tatăl Ioan și mama Rachila, născută Blaga, verișoară primară cu poetul și filosoful Lucian Blaga din Lancrăm⁶.

⁵ A se vedea: GH. MERIȘESCU, *Muzicieni ardeleni*, Ed. Muzicală, București, 1975, pp. 86-200; IOAN BENA, *Contribuții la monografia comunei Pianul de Jos*, Tip. Dacia Cluj, 1925; VIOREL COSMA, *Muzicieni români. Lexicon, op. cit.*; ION HODOȘ, „Un sărbătorit al muzicii ardeleni”, în *Credința* 19 sept. 1936, Cluj; GEORGE MERCU, *Compozitorul Augustin Bena în Tribuna*, nr. 19, 9 mai 1958, Cluj; IOSIF NAGHIU, „Augustin Bena (1880-1962)”, în *SCIA*, București, nr. 1/1965; GEORGE SBĂRCEA, „Dr. Augustin Bena”, în *Gazeta ilustrată*, nr. 5-6/1936, Cluj, pp. 83-84; Idem, „Pe marginea unui jubileu. Dr. Augustin Bena”, în *Națiunea Română*, 28 iunie 1936, Cluj; Idem, „Augustin Bena”, în *Muzica* nr. 3/1962; VICTOR BUTA, Ciprian Porumbescu, *Documente și mărturii*, Muzeul Suceava, Extras, Suceava, 1971, p. 7 sq; „Portrete artistice: Compozitorul Dr. Augustin Bena”, în *Hyperion*, Revista literară și artistică, Anul II Nr. 9 & 1933, Cluj, pp. 244-247; vezi și *Raportul general al Comitetului Reunirii Române de Muzică din Sibiu, pe timpul de la 29 oct. 1905 pînă la 15 noiembrie 1906*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1906, p. 20, 25; VASILE STANCIU, *Muzica bisericească la români, op. cit.*, p. ; Stud. ȘTEFANI IOAN, *Date referitoare la compozitorul Augustin Bena*, ms. dactil. Pianul de Jos, 20 aug. 1963; G. SBĂRCEA, „Augustin Bena”, în *Tribuna*, 6 ian. 1959, Sibiu; Insp. Gen. Xenia Nicolau, ms. Fără dată și an din Fondul Familiei; Referat semnat de Virgil Medan, *Sfatul popular orășenesc, Palatul Culturii*, Cluj 2 ian. 1958; GH. MERIȘESCU, *Augustin Bena. Date biografice generale*, ms. Dactil. Cluj, 10 dec. 1955; *Siebenburgisches deutsches Tageblatt*, Sibiu, 1/II, 1909; *Revista Renașterea* din 5 iul. 1936, Cluj; *Rev. Credința* 19 sept. 1936, Cluj; *Universul Literar*, București 28 mai 1938; *Porunca vremii*, București, 1 iunie 1938; *Deutsche Zeitung*, Cluj, 1 ian. 1938; *T. R.* joi 13/26 nov. 1908; *Tribuna*, 15 mai 1909, Sibiu; *Gazeta Transilvaniei* din 19 febr. 1910, Sibiu; *Patria* duminică 17 oct. 1920, Cluj; Idem, 6 ian. 1922; *Adresa Corului Episcopiei din Cluj* nr. 38/1924; *Adresa Ligii pentru Unitatea culturală a tuturor românilor*, nr. 20/1927 Cluj; *Revista Renașterea* 27 mai 1924; *Scrisoarea compozitorului D. Cuclin*, București, 21 mai 1938 ms. dactil. Cele mai recente lucrări despre Augustin Bena este teza de doctorat a doamnei Bianca Temeș, de la Academia de Muzică „Gh. Dima” din Cluj-Napoca, alcătuită și susținută sub îndrumarea regretatului profesor și compozitor Dan Voiculescu la Universitatea de Muzică din București și Monografia: *Augustin Bena. Contribuții documentare. Omul și opera în documente și evocări*, a doamnei Suzana Coman Bosica, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, 128 p.

⁶ Apud GH. MERIȘESCU, *op. cit.*, p. 87.

Părintele Ioan Bena, unul dintre oamenii luminați ai Ardealului sfârșitului de veac XIX, a avut preocupări culturale și istorice, întocmind cunoscuta monografie a localității Pianul de Jos, tipărită în anul 1925 la Editura Dacia din Cluj. Calitățile pastorale ale părintelui Bena au fost surprinse de unul dintre biografiile compozitorului: „...avea un glas limpede și pătrunzător care făcea ca slujbele lui să fie adevărate înălțări lăuntrice; din satele vecine veneau țărani, să de ascultare glasului cald cu viersul dulce al părintelui Ioan Bena. Iar după amiezile de duminică și le petrecea părintele, cântând din fluier, ori flaut și notând și armonizând cântece lumești și bisericești”⁷.

Deși avea o familie numeroasă, soția sa născându-i 15 copii, dintre care 8 au murit, părintele Ioan Bena își va da copilul Augustin, singurul care-i moștenise talentul muzical, la cele mai bune școli ale timpului.

Urmează, așadar, școala primară în limba germană la Sebeș, „unde nici un maestru n-a vrut să-și asume instruirea la vioară a micului Gusti, din cauză că se obișnuise a trage arcușul cu stânga”⁸. Totuși, la Sebeș începe studiul pianului „dovedind talent și multă sârguință”⁹.

În vacanțele de vară copilul Augustin își ajuta tatăl la biserică, „de unde pornea din vocea-i caldă de altist câte o înduioșătoare priceasnă”¹⁰.

După terminarea gimnaziului la Sebeș, părinții îl înscriu la Liceul din Blaj, unde, atras de personalitatea lui Iacob Mureșianu, va face progrese mari în studiul pianului și unde va scrie prima sa compoziție pentru voce și pian. Augustin Bena își aducea aminte cu nostalgie de întâlnirea sa cu Iacob Mureșianu: „Ajuns în clasa a V-a la Liceul din Blaj, am apucat sub mâna lui Iacob Mureșianu, care se interesa de mine, și-mi dădea și lecții de pian. În clasa a VI-a am comis prima mea compoziție, un cântec cu acompaniament de pian, pe poezia de Eminescu «Peste vârfuri trece luna...». Maestrul, văzând pretinsa mea «compoziție», mi-a observat: «Asta nu-i rea, dar nu plătește nici o ceapă degerată; vezi de fă alta mai cu suflet». Iacob Mureșianu ținea mult să cântăm muzica românească, și dacă compunem, să scriem într-un stil și spirit cât mai românesc”¹¹.

Datorită unei boli a căilor respiratorii contactată la Blaj, este obligat să părăsească liceul și studiile cu Iacob Mureșianu și să continue la Brașov. Aici, cu Max Krause, dirijorul Filarmonicii orașenești, A. Bena va studia temeinic teoria și armonia¹². Venirea lui Gh. Dima în 1899 la Brașov, oferea lui A. Bena posibilitatea participării sale la concertele de înaltă ținută artistică

⁷ GH. SBÂRCEA, *Portrete artistice Dr. Augustin Bena*, op. cit., p. 83.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ GH. MERIȘESCU, op. cit., p. 89.

¹¹ Dr. A. BENA, *Din amintirile unui elev în Viața și operele compozitorului Iacob Mureșianu*, op. cit., p. 71;

¹² GH. SBÂRCEA, op. cit., p. 83.

și interpretativă, susținute de Corul Reuniunii de gimnastică și cântări¹³. Neșansa unei atmosfere ostile creată de profesorii de la Brașov va face ca A. Bena să-și termine liceul la Năsăud, unde-și va lua și bacalaureatul¹⁴.

La stăruințele părintelui său, dar și din proprie convingere, A. Bena se va înscrie la Teologia din Sibiu, unde activa la catedra de Muzică bisericească și Tipic preotul Dimitrie Cunțanu, iar la cea de muzică vocală și instrumentală de la Secția Pedagogică, preotul compozitor Timotei Popovici¹⁵.

Talentul său muzical ieșit din comun este remarcat de prof. dr. Ioan Stroia¹⁶, ce va ajunge ulterior episcop al armatei, și prin acesta recomandat consiliului profesoral în vederea obținerii unei burse de specializare în muzica bisericească. Bursa viza specializarea în această ramură a învățământului teologic la Conservatorul de Muzică din Cluj sau Budapesta. Întrucât instituțiile vizate nu dispuneau de specialiști în acest domeniu, tânărul muzician teolog A. Bena va fi trimis la Berlin, la Academia Regală de Muzică. Aici, începând cu anul 1903, va studia compoziția cu Max Bruch, al cărui elev favorit va deveni, contrapunctul cu Franz Schulz, canto cu Max Stange și pianul cu Karl Haymann¹⁷.

Înainte de a pleca la Berlin, Augustin Bena face cunoștință, tot prin prof. Dr. Ioan Stroia, cu compozitorul german Herman Kirchner, cu care studiază armonia, compoziția și dirijat cor¹⁸.

Ca student în teologie ortodoxă, A. Bena va compune primele lucrări corale bisericești: *Lăudați* pentru cor mixt și orchestră și *Imn religios* pentru cor bărbătesc, ambele cântate în concert și „primite cu interes public și menționate elogios în presa locală germană și românească”¹⁹.

După strălucite studii la Academia Regală de Muzică din Berlin, Augustin Bena se întoarce acasă. În urma unor demersuri întreprinse pe lângă Mitropolia Sibiului, primește o bursă de studii la Conservatorul de Muzică din București pentru un an. La București va studia cu Dumitru Georgescu Kiriac și cu Castaldi și-și va adânci cunoștințele legate de valorificarea folclorului românesc, „elementul de bază al muzicii culte”²⁰.

Tot la București se va afirma în calitate de tânăr compozitor, Corala „Carmen” condusă de D. G. Kiriac, interpretându-i câteva compoziții²¹.

¹³ GH. MERIȘESCU, *op. cit.*, p. 96.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Vezi VASILE STANCIU, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania...*, *op. cit.*, p. 76.

¹⁶ Despre Dr. Ioan Stroia vezi MIRCEA PĂCURARIU, *200 de ani de învățământ*, *op. cit.*, p. 291 și Diac. Dg. MOISESCU IOAN, „Episcopul Armatei”, în *B. O. R.*, nr. 3-4/1937, pp. 240-241 și DUMITRU PELIGRAD, „Episcopul Armatei Dr. Ioan Stroia (1865-1937)”, în *T. R.*, nr. 7-8/1995, p. 4.

¹⁷ GH. SBÂRCEA, *op. cit.*, p. 83.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ GH. MERIȘESCU, *op. cit.*, p. 101.

²¹ G. Sbârcea, *op. cit.*, p. 83.

Dintre lucrările corale bisericești, reținem 3 compoziții alcătuite sub îndrumarea lui Castaldi: *Sanctus*, *Agnus Dei* și *Ave Maria* cu solo și acompaniament de orchestră, ultima executată în Sala Ateneului Român la producția sfârșitului de an al Conservatorului²².

Activitatea dirijorală și de concert²³ a lui Augustin Bena este impresionantă. Iată câteva repere:

1898-1989 – instruieste și conduce ca elev Corul clasei a VII-a al Liceului din Brașov.

1899-1900 – instruieste și conduce ca elev Corul clasei a VIII-a al Liceului din Năsăud.

1902-1903 – instruieste și conduce ca student teolog Corul Societății „Andrei Șaguna” din Sibiu.

1906-1907 – instruieste și conduce ca profesor același Cor.

1906-1909 – conduce Corul Școlii civile de fete „ASTRA” din Sibiu, al Școlii de menaj și al Cantinei Studențești „Mensa” a Băncii Albina din Sibiu.

1907-1909 – conduce Corul Reuniunii Române de Muzică din Sibiu.

1908-1909 – conduce Corul Sodalilor români din Sibiu.

1909-1919 – conduce Corul gimnaziului fundațional din Năsăud, Corul meseriașilor români și al țăranilor din Năsăud.

În 1909 întemeiază Reuniunea Română de cântări a intelectualilor din Năsăud.

1909-1919 – conduce Fanfara pompierilor din Năsăud.

1920-1940 – dirijor al Corului Școlii normale de fete din Cluj.

1920-1922 – dirijor al Corului Conservatorului de Muzică și Artă dramatică din Cluj.

1921 – conduce Societatea corală mixtă „Doina” din Cluj.

1923-1924 – conduce Corul Societății Filarmonice din Dej și al Școlii surorilor de ocrotire.

1924-1925 – dirijor al Societății Corale și Teatrale a intelectualilor din Huedin.

1925-1926 – dirijor al Corului Gimnaziului comercial de fete din Aiud.

1925-1929 – conduce Reuniunea corală greco-catolică din Cluj.

1925-1941 – conduce Corul Conservatorului de Muzică și Artă dramatică din Cluj.

1930-1931 – dirijor al Corului Operei Române din Cluj.

1930-1940 – dirijor al Corului mixt al Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 3 ș. u.

Augustin Bena s-a remarcat prin înființarea mai multor coruri în Cluj, dar și în afară: Corul Școlii superioare de Menaj „Sfânta Tereza” din Cluj, Corul Liceului de fete „Principesa Ileana” din Cluj, Corul Liceului Comercial de fete din Cluj, Corul Mixt al Muncii Românești din Cluj, Corul Mixt al Regionalei CFR din Cluj, dar și Corul de femei al fabricii „Florida” din Timișoara. Cu toate formațiile înființate va susține concerte corale, apreciate la superlativ de presa vremii²⁴.

Un moment special în activitatea reputatului profesor, compozitor și dirijor l-a constituit participarea cu Corul Mixt al Episcopiei la sfințirea Catedralei din Cluj, în colaborare cu profesorul Vasile Petrașcu, întâmplată la data de 5. 03. 1933, eveniment ilustrat prin interpretarea *Liturghiei în La Major* pentru cor mixt de Gheorghe Dima.

Reținem din activitatea dirijorală a lui Augustin Bena cele aproximativ 150 concerte corale, exceptând pe cele din Catedrala eparhială în perioada celor zece ani cât a fost dirijorul Corului Catedralei.

Din activitatea componistică reținem *compoziții originale*, între care se numără *Liturghia a I-a* pentru cor mixt, Năsăud, 1912, *Liturghia a II-a* pentru cor mixt, Năsăud, 1914, *Liturghia a III-a* pentru patru voci egale, Cluj, 1933, *Împărate ceresc* pentru trei coruri *a cappella*, Sibiu, 1907. Are o serie de prelucrări și armonizări, transcripții, dar și lucrări didactice de Teoria muzicii, Istoria muzicii, Curs practic de dirijat coral, Repertoriu coral și altele.

Prin formația sa teologică și muzicală Augustin Bena poate fi considerat primul muzician teolog din Transilvania din prima jumătate a secolului XX. Profesând atât la Sibiu cât și la Cluj, Augustin Bena polarizează viața muzicală din Transilvania, dar și pe cea confesională, culturală în calitate de preot, dirijor și profesor. În calitate de profesor pune bazele unui învățământ muzical modern și performant, preluând ideile novatoare ale predecesorului său, Gheorghe Dima.

5. În perioada cea mai grea din Istoria Eparhiei, adică între 1 septembrie 1940 – 24 mai 1946, dirijorul corului va fi Preotul Laurențiu Curea, consilier eparhial și fratele lui Patriciu Curea. Din activitatea componistică a lui Laurențiu Curea reținem o Liturghie compusă în stilul cântărilor de strună notate de Dimitrie Cunțanu și armonizată pentru cor mixt și pe care a cântat-o în mod constant în perioada celor șase ani cât a fost dirijorul Corului Catedralei din Cluj.

6. Din 24 mai 1946 și până la data de 31 decembrie 2006 conducerea corului este încredințată Arhid. Prof. Ioan Brie (1919-2010).

²⁴ A se vedea pe larg VASILE STANCIU, *Muzica bisericească corală din Transilvania, vol. I*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, pp. 147-149.

În răstimpul celor 60 de ani de activitate dirijorală, cea mai lungă și greu de egalat sau depășit, părintele Ioan Brie pune bazele unui cor de performanță, cu care va interpreta în fiecare duminică o paletă bogată și generoasă din repertoriul coral bisericesc românesc: Al. Podoleanu, Gheorghe Cucu, Gheorghe Ștefănescu, Ioana Ghika Comănești, Gheorghe Dima, Augustin Bena, Gavriil Musicescu, Nicolae Lungu, Gheorghe Șoima, Constantin Drăgușin, dar și din creația compozitorilor străini Dehtearov, Bortneanski sau Sarti. Activând într-o perioadă istorică în care Biserica Ortodoxă a fost privată de drepturile ei și umilită, Corul Catedralei din Cluj sub conducerea părintelui Ioan Brie a beneficiat de colaborarea unor coriști profesioniști, cu pregătire muzicală superioară, iar ansamblul coral al catedralei a fost ca un bastion al rezistenței ortodoxe și românești prin cultură și muzică. Catedrala din Cluj devenea un laborator spiritual și cultural din care credincioșii se adăpau, evadând dintr-o lume ostilă Bisericii într-o oază de regăsire și liniștire. Părintele Ioan Brie a făcut studii de teologie la Academia Teologică din Cluj (1940-1944), precum și muzicale la Academia de Muzică din Cluj (1943-1947). A activat apoi ca profesor la Școala de cântăreți bisericești din Cluj (1945-1948) și la Institutul Teologic Ortodox din Cluj (1948-1952) în calitate de conferențiar la Muzică bisericească și Tipic. După desființarea Institutului Teologic din Cluj va trece ca profesor de muzică bisericească și linară la Seminarul Teologic (1952-1985). A avut preocupări de armonizare a diferitelor melodii bisericești pentru cor mixt sau voci egale, precum și preocupări de culegere și armonizare a colindelor tradiționale din Transilvania. A armonizat cântările Sfintei Liturghii după Dimitrie Cunțanu, a alcătuit colecții de cântări bisericești la diferite slujbe religioase, la cununie și înmormântare²⁵.

7. În perioada 14 octombrie 1999 – 30 ianuarie 2000 corul este condus de către Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu.

8. Între 1 ianuarie – 1 august 2007 corul va fi dirijat de diferiți coriști.

9. Din data de 1 august 2007 conducerea muzicală a corului a fost încredințată prin decizie chiriarhală Părintele Vasile Stanciu, profesor de Muzică bisericească și Ritual la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, iar din 1 august 2014 a fost numit dirijor adjunct Sergiu Stanciu, absolvent al cursurilor de licență și master ale Academiei de Muzică „Gheorghe Dima”, secția Dirijat cor-orchestra.

Între proiectele noului dirijor al Corului Catedralei Mitropolitane se numără:

²⁵ Vezi pe larg VASILE STANCIU, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, pp. 238-240; Idem, „Corul Catedralei Mitropolitane – un nou început”, în Rev. *Renașterea*, nr. 11/2007, p. 9; Idem, „Cuvânt la înmormântarea părintelui Ioan Brie”, în Rev. *Renașterea*, nr. 8/2010; VIOREL COSMA, *Muzicieni din România. Lexicon bio-bibliografic, vol. I (A-C)*, Editura Muzicală, București, 1989, p. 216.

- consolidarea și afirmarea unei continuități apreciabile de peste 90 de ani în activitatea celui mai prestigios cor de Catedrală din Transilvania, ctitorit de episcopul Nicolae Ivan;

- articularea unei tradiții impresionante în contemporaneitate, prin desăvârșirea artei interpretative, care să satisfacă cele mai rafinate gusturi într-o citadelă a muzicii, ce-și regăsește încet dar sigur vocația culturală europeană;

- crearea unei atmosfere de rugăciune, prin includerea în repertoriul general a celor mai valoroase creații corale bisericești din literatura românească și universală;

- cooptarea de noi tineri membri pasionați și dornici de a face misiune în Biserică și prin muzică;

- imprimarea pe CD-uri a cântărilor Sfintei Liturghii, a colindelor și a pricesnelor tradiționale;

- schimburi de experiență cu alte Coruri de Catedrală din Patriarhia Română;

- excursii și turnee misionare.

În data de 27 octombrie 2010 Corul Catedralei Mitropolitane din Cluj a participat la a III-a ediție a Concursului național de muzică ecleziastică, organizat de Patriarhia Română în Palatul Patriarhal, alături de Corurile de Catedrală ale tuturor Mitropoliilor și a obținut premiul al II-lea, iar dirijorul a obținut diploma pentru cel mai bun dirijor.

Din activitatea recentă a Corului Catedralei Mitropolitane din Cluj, reținem participarea acestuia la slujba de prohodire a Mitropolitului Bartolomeu din data de 3 februarie 2011, precum și la festivitățile de întronizare a noului Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului din ziua de 25 martie 2011, a Înaltpreasfințitului Părinte Andrei Andreicuț, exact în ziua când se împlineau cinci ani de la înființarea Mitropoliei.

În decursul celor 94 de ani de activitate, corul a fost format din adevărați muzicieni, cu studii superioare de muzică, ce au activat sau activează în cadrul celor două instituții de cultură din Cluj, Filarmonica de Stat „Transilvania” și Opera Română.

Cât privește repertoriul, acest cor interpretează lucrări liturgice aparținătoare în primul rând dirijorilor care s-au perindat la conducerea lui, Vasile Petrașcu, Augustin Bena, Gheorghe Dima, Laurențiu Curea, Ioan Brie, Vasile Stanciu, dar și lucrări consacrate ale repertoriului național și universal, aparținând compozitorilor D. G. Kiriac, Gh. Ștefănescu, Gh. Cucu, Gh. Popescu-Brănești, Ioana Ghica Comănești, Timotei Popovici, Gh. Șoima, N. Lungu, Paul Constantinescu, Sarti, Bortneanski, Arhanghelski, Dehtearov, G. Muzicescu, Constantin Drăgușin, Nicu Moldoveanu ș. a.

Corul promovează, așadar, o muzică bisericească tradițională, românească, remarcându-se printr-o interpretare elegantă, academică, ce predispune la

meditație și rugăciune, evitând stridențele și excesele teatrale și operistice, incompatibile cu atmosfera de reculegere spirituală din biserică.

Corul dă răspunsurile liturgice la toate Sfintele Liturghii din duminici și sărbători împăratești, și susține în mod constant concerte corale devenite tradiționale, cu prilejul sărbătorilor de Crăciun, Florii și Paști.

Am evocat aceste succinte date din istoria unui prestigios cor bisericesc ctitorit de episcopul Nicolae Ivan în inima Transilvaniei, din dorința de a aduce un omagiu de suflet presărat cu picături de recunoștință unui vrednic bărbat al Bisericii și Neamului, acum când se împlinesc 80 de ani de când își doarme somnul de veci în cripta Catedralei Mitropolitane pe care a zidit-o cu atâta trudă și dragoste.

IGIENA ȘI MEDICINA PASTORALĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN CLUJ (1924 – 1952)

ALEXANDRU MORARU

Abstract:

In the study: *Hygiene and Pastoral Medicine in the Orthodox Theological High Education of Cluj (1924-1952)*, at the beginning, the author shortly presents of the academic progress stages through which this Theological School passed during that period.

In the second part of the study, the main objectives of the two subject matters are presented: *Hygiene and Pastoral Medicine* in the activity of the future clergymen, in times when doctors and hospitals were few.

During those classes, the future priests were taught, by specialized doctors, how to help their believers in cases of emergency.

Consequently, it is about two vital subject matters for those in suffer.

1. Considerații generale

Momentul epocal de la 1 Decembrie 1918, Unirea Transilvaniei cu Patria-Mamă, România, a constituit începutul unei noi vieți românești pe aceste meleaguri străbune; de acum înainte vor ființa instituții laice și bisericești conduse, în cea mai mare parte, de către etnici români; cât privește viața Bisericii Ortodoxe din Transilvania și Banat, cu Centrul Mitropolitan la Sibiu, cu Episcopii sufragane la Arad și Caransebeș, numărul celor din urmă se va înmulți cu alte trei: una la Oradea (1920) și alta la Cluj (1921); în cadrul noilor Eparhii au luat ființă și Academii Teologice, la Oradea (în 1923) și la Cluj (în 1924); pe lângă noile Eparhii pomenite, se va înființa și Episcopia Armatei, cu sediul la Alba Iulia (în 1921), care va dăinui până în 1948, când a fost desființată de către autoritățile comuniste ale vremii.

Referindu-ne la învățământul teologic universitar ortodox din Cluj, în istoria sa scurtă (la început de 28 de ani), se cunosc trei etape: a) *Institut*

Teologic (1924 – 1925); *b. Academie Teologică* (1925 – 1948, cu patru ani de studii) și *c) Institut Teologic de Grad Universitar* (1948 – 1952, cu patru ani de studii), an în care a fost desființat de către același regim totalitar din România¹.

Încă de la punerea „pietrei de temelie” a *Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului* (în 1921), gândul vlădicăi *Nicolae Ivan* (1921 – 1936)² a fost acela de a înălța la Cluj o *Catedrală Eparhială* și de a înființa aici o *Școală Teologică superioară*; iată ce a spus, cândva, vrednicul ierarh amintit: „Fără a rezolva aceste două probleme fundamentale, cu greu puteam justifica prezența mea în centrul Ardealului, unde Episcopia Ortodoxă avea să împlinească o misiune națională și un rol cultural din cele mai hotărâtoare. Astfel gândind, am pus la contribuție tot sufletul și toată energia mea, ca să le pot duce la bun sfârșit. Am considerat mai ales Școala Teologică pentru viața Eparhiei ca inimă într-un corp, fără de care nu poate trăi. Satele noastre rămase fără preoți pe timpul războiului așteptau cu nerăbdare să vadă la altarele lor apostoli noi, cari să le propovăduiască, cu vreme și fără vreme, cuvântul lui Dumnezeu”³.

Iar gândul vrednicului vlădică s-a împlinit în toamna anului 1924 și cu sprijinul de seamă venit din partea unor renumiți profesori universitari ortodocși de la Cluj: *Ioan Lupaș*, *Silviu Dragomir* și *Alexandru Lapedatu* (pe atunci și ministru al Cultelor și Artelor); de la un an la altul și sub episcopul *Nicolae Colan* (1936 – 1957), Școala Superioară Teologică de aici, prin profesorii ei, au sporit calitatea învățământului ortodox din Cluj.

2. Disciplinele Igienă și Medicină Pastorală în Programa Analitică a Institutului, respectiv a Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj

În curgerea Istoriei Bisericii noastre, se constată că preotul ortodox n-a fost numai îndrumător spiritual sau lider de opinie național, ci și învățătorul sau chiar medicul satului; de aceea, comunitatea creștină din jurul său îi acorda deplină credibilitate, mai cu seamă atunci când acesta era un adevărat model de moralitate pentru păstoriții săi; așa a fost gândită de către episcopul *Nicolae Ivan* și introducerea disciplinelor *Igienă și Medicină pastorală*; de fapt, a fost o singură idee și realitate ce a primit denumiri deosebite; însă în Programa școlară (universitară) ea apare sub ambele denumiri.

¹ Amănunte la: Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924 – 1952)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996, 373 p.

² Vezi amănunte la: *Nicolae Vasiliu* și *Ioan Bunea*, *Episcopul Nicolae Ivan (1855 – 1936), ctitorul reînviatai Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, Cluj-Napoca, 1985, 425 p.

³ *Ioan Vască*, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului, 1924 - 1934*, Cluj, 1934, p. 7.

Ce erau, de fapt, *Igiena și Medicina pastorală*?

Pentru a înțelege mai bine esența, rolul și rostul acestor discipline în viața viitorilor clerici, am apelat la *Noul Dicționar Universal al limbii române* (ed. a III-a, București, 2008); după acesta, *Igiena* este: „1. o ramură a medicinei care se ocupă cu normele și cu mijloacele de păstrare a sănătății; 2. ansamblul normelor de păstrare a sănătății (spec.) faptul de a fi curat, spălat (pe trup și pe îmbrăcăminte); curățenie” ș.a.⁴; în ceea ce privește *Medicina pastorală*, am identificat-o în același Dicționar cu *medicina populară* (sau *tradițională*), care este „ansamblul cunoștințelor empirice (rezultate din experiențe, din observații acumulate în timp și transmise din generație în generație) care ajută la identificarea, prevenirea și vindecarea bolilor”⁵.

Din parcurgerea cu atenție a definițiilor celor două discipline ajungem la constatarea că ele au fost de absolută nevoie și de mare folos viitorilor clerici în punerea în practică, în viața de fiecare zi a cunoștințelor acumulate din acestea, pentru o sănătoasă trăire, într-un mediu curat al credincioșilor lor; prin urmare, preotul era nu numai „doctor de suflet”, ci și, în măsura modestei lui pregătiri, și „doctor de trup”, de apărător al mediului înconjurător, un ecologist în gândirea actuală.

Pentru acest motiv a militat și episcopul Nicolae Ivan, de a exista aceste discipline (*Igiena și Medicina pastorală*) în pregătirea teologilor, pentru ca să le fie utile în viața lor pastorală, mai cu seamă că, la vremea respectivă, medicii erau puțini la număr, dar și la distanțe considerabile de localitățile mai mici.

De remarcat faptul că, încă de la „croirea” Programei analitice, ce a avut loc în cadrul ședinței Consistoriului eparhial ortodox din Cluj, din 8 septembrie 1924, la articolul 4, când s-au luat hotărâri generale privitoare la repartizarea disciplinelor pe cei trei ani de studiu, pentru anul academic 1924 – 1925, disciplinei *Igiena* i s-a repartizat câte o oră săptămânal la anul I și o altă oră la anul II; această disciplină i-a fost oferită Dr. Dominic Stanca, care a primit și însărcinarea de a fi medic al Institutului⁶.

Când Institutul Teologic Ortodox din Cluj (în primul an academic, 1924 – 1925, înființat cu trei ani de studii) a fost înălțat la rang de Academie (1925 – 1948), predarea Igienei (cu *Medicina pastorală*) o găsim cu câte o oră săptămânal pentru fiecare an de studiu (I, II, III, IV), până în anul 1936⁷, predate de către medicii ce au urmat în această perioadă: *Dominic Stanca, Octavian Stanca și Virgil Ciobanu*; totodată ei au fost și medici ai Academiei; din anul universitar 1936 – 1937 încoace avem unele modificări;

⁴ *Noul Dicționar...*, p. 662.

⁵ *Ibidem*, p. 893.

⁶ Alexandru Moraru, *op. cit.*, pp. 37-38.

⁷ *Ibidem*, pp. 57-58.

de pildă, în acest an universitar *Dominic Stanca* și *Octavian Stanca* au predat câte o oră săptămânal de *Igienă* (la anii I, II, III, IV), iar *Virgil Ciobanu*, *Medicină pastorală* la anul IV⁸; în anul universitar 1937 – 1938, *Octavian Stanca* a predat o oră săptămânal de *Igienă*, iar *Virgil Ciobanu* a predat câte două ore săptămânal de *Medicină pastorală* la anul IV⁹; în perioada 1 octombrie 1938 – 11 ianuarie 1939, *Virgil Ciobanu* a predat *Medicină pastorală* două ore săptămânal la anul IV, iar *Octavian Stanca* a predat *Igienă* o oră săptămânal, tot la anul IV¹⁰; în semestrul al II-lea (11 ianuarie – 21 mai 1939), *Octavian Stanca* a predat o oră săptămânal, *Igienă*, la anul IV, *Virgil Ciobanu* nemaifigurând în acest semestru¹¹; în anul universitar 1939 – 1940, *Octavian Stanca* a predat *Igienă*, o oră săptămânal, la anul IV, iar *Virgil Ciobanu* a predat *Medicină pastorală*, câte două ore săptămânal, la anii III și IV¹²; după Dictatul de la Viena (din 30 august 1940) disciplinele *Medicină pastorală* și *Igienă* au fost suplinite de către Dr. *Eugen Nicoară* (1 octombrie – 15 decembrie 1940) și Dr. *Liviu Telia* (1940 – 1945), fiind și medicii Academiei¹³; cu toate, că între anii 1945 – 1951, în documentele școlii nu mai avem date despre medicii care au predat cele două discipline, credem totuși că acestea au rămas în Programă și au fost predate de cineva, probabil de *Eugen Nicoară*, fiindcă în anul universitar 1951 – 1952, Dr. *Virgil Ciobanu* a predat din nou *Medicină pastorală* la Institut, fiind, se pare, și medicul acestuia; după cum spuneam mai sus, în iunie 1952, Institutul Teologic Universitar Ortodox din Cluj a fost desființat.

3. Medicii – profesori suplinitori

Am amintit că, încă de la înființarea sa, în 1924, Școala Teologică ortodoxă de rang universitar de la Cluj a avut și profesori – medici pentru predarea disciplinelor *Igienă* și *Medicină pastorală*, care au fost și medicii ai acesteia; în cele ce urmează redăm o scurtă biografie a lor:

Dr. Dominic Stanca a văzut lumina zilei la 4 octombrie 1892 la Petroșani¹⁴; a urmat școala primară și liceul în orașul natal, Medicina la Cluj; doctorat în Medicină, tot aici.

⁸ *Ibidem*, p. 84.

⁹ *Ibidem*, p. 89.

¹⁰ *Ibidem*, p. 92.

¹¹ *Ibidem*, p. 94.

¹² *Ibidem*, p. 96.

¹³ *Ibidem*, p. 98.

¹⁴ Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului 1924 – 1934*, Cluj, 1934, p. 48-49; informații în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj între 1935 și 1937*, Cluj, 1937, p. 151 și 155; Florea Marin, *Medicii și Marea Unire*, Cluj-Napoca, 1993, p. 242-254; Alexandru Moraru, *Învățământul...*, p. 223-224.

În primul război mondial și-a făcut serviciul militar la Sibiu; fiind detașat la o unitate militară în Orăștie, a organizat acolo un spital militar cu 240 de paturi, sală de operație ș.a.; a fost trimis, de asemenea, pe frontul din Polonia; la începutul anului 1916 a funcționat ca medic locotenent la unul din spitalele garnizoanei din Viena; a fost apoi transferat la Spitalul Militar din Budapesta; a petrecut anii grei de război în Bucovina, iar înainte de încheierea acestuia a fost trimis pe frontul din Italia; după terminarea războiului s-a reîntors la Petroșani, unde a activat ca medic în cadrul Spitalului minerilor de aici.

A avut onoarea de a participa la Marea Adunare de la 1 Decembrie 1918 de la Alba-Iulia, în calitate de membru în Sfatul Muncitoresc Petroșani, dar și în Sfatul Național Român.

Doctorul Dominic Stanca a fost primul director al Spitalului de femei din Cluj, pe care l-a condus din 1919 până în 1940.

El a descoperit, în 1927, apele minerale de la Someșeni – Cluj, recunoscute în tratarea unor boli cronice.

Între anii 1923 – 1938 a funcționat ca medic la Fabrica de Tutun din Cluj; în paralel, a fost profesor de Igienă și medic la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1924 – 1937).

Între anii 1940 și 1945 a fost refugiat la Orăștie; a înființat Spitalul de Femei de aici, cu personalul refugiat de la Spitalul de Femei din Cluj; în 1945 își reia activitatea la Cluj, la Spitalul de Femei. În 31 decembrie 1958 s-a pensionat, iar în 2 aprilie 1972 a trecut la cele veșnice, în Cluj-Napoca.

Între lucrările sale amintim: *Prostituția și bolile venerice*, Cluj, 1922; *Cunoștințe pentru toți despre sifilis*, Cluj, 1925; *Contribuții la istoria sifilisului în Ardeal*, București, 1925; *Campania antisifilitică în regiunea Cluj între anii 1921 și 1924*, București, 1934.

Dr. Octavian Stanca s-a născut în anul 1908 în comuna Vulcan, jud. Hunedoara¹⁵; după școala primară și liceu, a făcut Medicina la Cluj, unde a obținut doctoratul în 1933, cu teza *Epiteliomul gastric*; a urmat apoi, studiile de specializare în Germania.

A fost asistent (1933 – 1937), apoi profesor suplinitor (1937 – 1940) la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, predând Igiena; în același timp a fost și medic al aceleiași academii.

¹⁵ Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și Neamului...*, p. 50; Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi, o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului 1936-1957. După documente, corespondență, însemnări, relatări, impresii*, Cluj-Napoca, 1989, p. 487, nota 1; apoi informații în *Anuarele Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj pe anii 1935-1937* (p. 151-155), 1937-1938 (p. 90 și 94), 1938-1939 (p. 142, 144 și 146), 1939-1949 (p. 325, 327 și 328); Alexandru Moraru, *Învățământul ...*, p. 225.

În timpul celui de-al doilea război mondial a lucrat la Spitalul „Principele Mircea” din București, condus de Constantin Stanca. Apoi nu cunoaștem care i-a fost cursul vieții.

A decedat la București, în cutremurul din 1977.

Dr. Eugen Nicoară a văzut lumina zilei la 6 ianuarie 1893 în satul Pietriș, jud. Mureș¹⁶; a urmat școala elementară în comuna Gurghiu, doi ani la Liceul romano-catolic din Odorheiul Secuiesc și apoi la Liceul Reformat Evanghelic din Târgu-Mureș, pe care îl termină în 1913, cu bacalaureat.

Cu o bursă de 500 de coroane, oferită de Mitropolia Ortodoxă din Sibiu (cu condiția de a fi medic în Reghin) a urmat Medicina la Cluj; doctor în Medicină al Universității din Budapesta (în 1918); în primul război mondial a lucrat ca sanitar la Spitalul „Crucea Roșie” din Budapesta; în 4 august 1919 a fost chemat la Cluj de către Prof. Dr. Iuliu Hațieganu la Clinica de Chirurgie; după patru ani de activitate la Cluj a fost numit medic primar la Spitalul din Reghin; i s-a încredințat, de asemenea și direcțiunea acestuia. A ridicat pe cheltuială proprie un spital în Reghin cu 180-200 de paturi, pe care l-a dat în folosință la 1 mai 1933.

A ridicat, de asemenea, cu banii săi, spitale în Ibănești Pădure și Gorani, școli, monumente, în cinstea eroilor români, precum și a unor biserici și case parohiale în Reghin sau în comunele românești din această zonă.

A urmat cursuri de perfecționare în marile centre chirurgicale din Europa: Viena și Paris; mai apoi, a ajuns profesor suplinitor de *Medicină pastorală* și medic al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj (în octombrie – decembrie 1940); director al Spitalului „Mârzescu” din Brașov (1942 – 1943), medic căpitan la Marele Stat Major, șef chirurg (în 1944) la Spitalul din Orăștie.

Pentru bogata sa activitate în slujba omului, a primit numeroase decorații: *Steaua României* în grad de ofițer; *Coroana României* în grad de ofițer; *Medalia comemorativă a Regelui Ferdinand I*; în 1936 a fost avansat în gradul de inspector general sanitar ș.a.; a trecut la cele veșnice în anul 1985.

A avut o bogată activitate publicistică; între lucrările sale amintim: *Tuberculoza*, Cluj, 1929; *Cancerul*, Tg. Mureș, 1932; *Tinerete fără bătrânețe*, Cluj, 1933 (premiată de Academia Română); *Păstrați-vă sănătatea*, Cluj, 1936; *Beția și urmările ei*, Tg. Mureș, 1937; *Prietenii și dușmanii omului*, Cluj, 1938; *La răscrucea vieții*, Cluj, 1941 ș.a.

Prot. Dr. Virgil Ciobanu s-a născut la 23 februarie 1876, în Roșia Montană din Munții Apuseni¹⁷, dintr-o familie de intelectuali; a urmat

¹⁶ Florea Marin, *Eugen Nicoară, 1893 – 1985* (lucrare în manuscris), Cluj, 6 p.; Alexandru Moraru, *Învățămintul ...*, pp. 226-227.

¹⁷ Informații de la fiica dânsului, Ruxandra Ciobanu; Marin M. Braniște, „70 de ani de la înființarea Capelei Ortodoxe Române din Viena”, în *Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena*

școala primară în Roșia Montană, apoi liceele din Brad și „Andrei Șaguna” din Brașov; Academia Teologică „Andrei Șaguna” din Sibiu, Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut și doctoratul în Teologie; mai apoi s-a hirotonit preot; în anul 1905 era la Viena în calitate de confesor al celor două Regimente românești ce se găseau aici; totodată a făcut catehizarea elevilor români din Viena, învățându-i scrisul și cititul în românește.

În anul 1906 a înființat „*Capela Ortodoxă Românească*” din Viena, fiind sprijinit în această nobilă acțiune de generalul Lupu, Dr. Sterie Ciurcu, arhitectul Cezar Popovici, Dr. Marius Sturza, Dr. Lazăr Popovici, Prof. Univ. Sextil Pușcariu, pe atunci docent la Universitatea din Viena și alții.

Cu prilejul sfințirii și inaugurării Capelei din Viena a cântat corul mixt alcătuit din conservatoriști români stabiliți aici; la inaugurare, corul pomenit a fost dirijat de compozitorul George Dima, cel care, de fapt, a întemeiat această formație corală.

Din anul 1907 până în 1912, preotul dr. Virgil Ciobanu a slujit fără plată la Capela ortodoxă românească din Viena.

În anul 1911 s-a înscris la Facultatea de Medicină a Universității din Viena, însă din cauza războiului a fost nevoit să întrerupă studiile; în timpul primului război mondial a fost pe front ajungând la gradul de maior (preot militar). Către sfârșitul războiului, ajungând cu Garnizoana în Praga, și-a continuat studiile în medicină unde și-a luat și doctoratul.

În anul 1919 s-a căsătorit cu Mărioara Dima din Brașov, nepoata compozitorului George Dima. La scurtă vreme, pr. Virgil Ciobanu și soția sa s-au mutat la Cluj. Aici a funcționat o vreme ca șef de lucrări la Medicina legală, sub conducerea Prof. Dr. Nicolae Minovici. Tot la Cluj, a predat cursuri de *Medicină Pastorală* la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (respectiv Institutul Teologic Universitar Ortodox) în trei etape: 1932 – mai 1939; 1 oct. 1939 – 30 aug. 1940 și 1951 – 1952; apoi la Școala de cântăreți bisericesti din Cluj (1952 – 1953). Murindu-i soția în 1952, din 1953 a fost călugăr la mănăstirile Hodoș-Bodrog și Nicula. A fost iconom stavrofor (dreptul de a purta brâu roșu și cruce).

Între 1958 – 1962 a predat *Medicină pastorală* la Institutul Teologic Universitar din București.

În anul 1962 s-a reîntors la Cluj, unde a trăit până în 24 septembrie 1965, când a trecut la cele veșnice.

(pe anul 1977), Viena, 1977, p. 57-71; *Academia Teologică Ortodoxă Română*, Cluj. *Anuarul 1935-1937*, Cluj. *Anuar pe anul școlar 1937-1938*, Cluj, 1938, p. 90, 92 și 94; *Academia Teologică Ortodoxă Română Cluj. Anuar pe anul școlar 1938-1939*, Cluj, 1939, p. 143, 144 și 146; *Academia Teologică Ortodoxă Română Cluj. Anuar pe anul școlar 1939-1940*, Cluj, 1940, p. 325, 327 și 328; Alexandru Moraru, *Învățământul...*, pp. 228-230.

A avut și preocupări cărțurărești. Între cele două războaie mondiale a tipărit la Cluj două lucrări însemnate: *Terminologia medico-legală* și *Omorul ritual*.

Cât timp a fost la Viena, a descoperit documente din secolul al XVIII-lea în legătură cu Uniația și acțiunea generalului Bukow în Transilvania; din acest material a publicat un valoros studiu despre statistica românilor din secolul amintit: *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă în anul 1761 – 1762*, Cluj, 1926, 87 p. (extras din *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, Cluj-Napoca, III, 1924-1925).

Dr. Liviu Telia a văzut lumina zilei în anul 1899, în comuna Unirea, jud. Alba¹⁸; după ce a urmat cursuri primare și gimnaziale, a făcut studii superioare în Cluj, apoi specializare (tot în medicină) la Budapesta, Viena și München. A fost un bun „medic internist, cardiolog și sportiv”. În toată viața sa „a pledat pentru activitatea sportivă «de masă», dar sub observație medicală”; în acest sens, „a ținut numeroase conferințe, cursuri de Educație Sportivă, la care participau medicieniști, dar și studenți de la diferite alte facultăți sau chiar tineri muncitori ori funcționari”.

În același timp, în paralel, a funcționat ca profesor suplinitor de *Medicină pastorală* la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj (1940 – 1945), fiind, totodată și medicul acestei instituții, îngrijindu-se îndeaproape de sănătatea studenților teologi din Cluj; cursurile sale de *Medicină pastorală* le-au fost de mare folos viitorilor clerici, mai cu seamă că, după cel de-al doilea Război Mondial, populația (credincioșii) s-a confruntat cu tot felul de neajunsuri: boli, oameni răniți, mutilați, care aveau nevoie de sprijin medical, iar preotul satului putea fi unul dintre cei ce, prin cunoștințele medicale acumulate la Cluj, putea să le dea o mână de ajutor celor în necazuri și suferință.

Dr. Liviu Telia a trecut la cele veșnice în anul 1956. Urmașii Dr. Liviu Telia se află în Germania.

*

Dacă se face o privire fugară asupra temei tratate, putem ajunge la simpla constatare că predarea disciplinelor *Igienă* și *Medicină pastorală* în Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924 – 1952) a putut fi de mare folos clericilor din acea vreme în parohiile lor; păcat, însă, că disciplinele pomenite, astăzi nu se mai predau în Școlile noastre Teologice, ceea ce poate fi un neajuns în pregătirea clericilor de acum și din viitor; această pregătire ar fi de folos măcar pentru acordarea unui „prim ajutor” în cazuri de urgență.

¹⁸ *Actele Adunării Eparhiale a Eparhiei Clujului pe anii 1941-1945*, Cluj, 1945; Florea Marin, *Școala Medicală Clujeană. Continuatori*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 465-466; informații de la Dr. Cezar Login, șef de lucrări la Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.

ANDREI BUZDUG (1891-1939) PRIMUL RECTOR AL ACADEMIEI TEOLOGICE ORTODOXE ROMÂNE DIN CLUJ

MIRCEA GELU BUTA

Abstract. Andrei Buzdug (1891 - 1939). The First Rector of Romanian Orthodox Theological Academy from Cluj.

From the succession of illustrious professors of the Theological Academy in Cluj emerges the bright figure of the first Rector, Pr. Prof. Andrei Buzduga, skilled orator and tireless militant for the Church and nation. In 1920, when the foundations of the new Diocese of Cluj were laid, he was perhaps the most worried about the fate of this work and most kind-hearted in arranging the first beginnings of new church life in the metropolis of Transylvania. His enthusiastic speeches, full of soul curing will forever remain in our memory, and his books of sermons will serve as a guide for the pastors of souls.

Personalitate remarcabilă a noii Eparhii a Clujului, înființată după Marea Unire din 1918, Părintele Prof. Dr. Andrei Buzdug, primul Rector al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj, a fost un ales al soartei care, împreună cu Episcopul Nicolae Ivan și alți entuziaști, a înțeles că misiunea nou-înființatei Episcopii Ortodoxe din inima Ardealului nu-și putea îndeplini menirea sa națională și culturală fără prezența unei școli teologice, într-o vreme în care satele, rămase fără preoți de pe timpul războiului, așteptau cu nerăbdare să vadă la altarele lor apostoli noi, care să le propovăduiască „cu vreme și fără vreme” cuvântul lui Dumnezeu¹.

1. O familie cu veche tradiție preoțească

Andrei Buzdug provine dintr-un lung șir de preoți și teologi, a căror istorie începe în anul 1791, odată cu numirea lui Iacob Buzdug (1745-1801)

¹ Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, e-mail: butamircea@yahoo.com. NICOLAE IVAN, în *După zece ani în slujba Bisericii și neamului 1924-1934*, volum îngrijit de Ioan Vască, Ed. Ardealul, Cluj-Napoca, 1934, p. 7.

Protopop al Văii Bârgăului². Transmiterea din tată în fiu a parohiilor devenise o regulă la preoții români ardeleni, mai ales la cei ortodocși, care au avut până atunci statutul de „tolerați” în cadrul instituțional al Imperiului. O circulară din anul 1805, trimisă chiar de Consistoriul ortodox sibian, institua o regulă acestei practici atunci când consemna: „*feciorii preoților fungești³ numai atunci se pot preoți când slăbiții lor părinți, alți feciori sau gineri de la care să-și poată la vremea lor aștepta hrana n-ar avea*”⁴.

Prima generație din familia Buzdug, care a reușit să se formeze în școli superioare, a fost cea a fiilor preotului Teodor Buzdug, Protopop al Văii Bârgăului în perioada 1856-1875⁵. Într-un document din anul 1839, acesta intervine pe lângă Episcop, pentru ca fiul său, Vasile, să fie acceptat la Seminarul împărătesc, „*fiindcă milostivul Dumnezeu mi-a dăruit trei prunci de parte bărbătească, cel dintâi Vasile - vârstă de 12 ani, al doilea Ioan - vârstă de 11 ani și al treilea de șapte ani, iar cei doi mai mărișori cearcă școala nemțească de trei ani și cel mai mic cearcă școala națională de un an și, văzând silința lor și pașii cei spornici întru învățătură, ca popă îndatorat, mă aflu în tot chipul a cerca mijlociri ca doară aș aduce fiii mei la școli și mai mari și întâmplându-se la al nostru cinstit al II-lea Regiment de graniță că au ieșit un prunc de la Seminarul cel împărătesc, am rugat pe cinstitul Regiment comando că doară mi-ar lua pe pruncul cel mai mare, Vasile, în locul celui ieșit*”⁶.

La mijlocul sec. al XIX-lea, cu toată opoziția, monopolul preoților localnici din satele ortodoxe ale Văii Bârgăului asupra funcțiilor preoțești a fost rupt de preoții din parohiile din afara văii militarizate. În consecință, aceștia se plâng, în anul 1845, Episcopului Andrei Șaguna: „*Din Protopopiatul Bârgăului neunit niciodată nu s-au fericit și norocit nimeni a să primi și*

² Dinastia acestei familii începe în anul 1791, prin numirea lui Iacob Buzdug (1745-1801) Prot. al Văii Bârgăului. Îi urmează fiul Alexandru Buzdug, care a fost mai întâi Administrator protopopesec, iar apoi Prot. al Văii Bârgăului, până în anul 1830. După o pauză de 26 de ani, în care Prot. a fost Terente Bogat din Mijlocenii Bârgăului, familia Buzdug revine prin pr. Teodor Buzdug (1803-1875), fiul adoptiv al lui Alexandru. Acesta se căsătorește cu Raveca Buzdug (1811-1871), fiica naturală a lui Alexandru, și va fi numit preot în Rusu Bârgăului. Dintre cei patru fii ai lor, doi vor deveni preoți: Ioan (1829-1884), preot în Josenii Bârgăului, și Iacob (1831-1904), preot în Rusu Bârgăului. Urmașul Prot. Ioan la Parohia din Josenii Bârgăului a fost fiul său, pr. Leon (1855-1934). Fiul cel mare al acestuia, Ioan (1889-1953), va rămâne preot în Josenii Bârgăului, iar Andrei (1891-1939) devine Profesor la Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj. Fiica acestuia, Viorica, se va căsători cu diaconul Leon Bândilă, Asistent la Academia Teologică din Cluj, Catedra de Dogmatică, Doctorand al Prof. Dumitru Stăniloae; DANA VĂRAN, „Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului”, în *Anuarul Bârgăuan*, anul I, nr. 1, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pp. 36-39.

³ În funcție.

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul Ortodox Român al Bistriței*, d. 39, f. 6; în continuare *SJAN BN*...

⁵ ALEXANDRU VIDICAN, *Protopopiatul Ortodox Român al Bistriței - Monografie*, Ed. Karuna, 2008, Bistrița, p. 10.

⁶ *SJAN BN*, fond *Protopopiatul Ortodox Român al Bistriței*, d. 39, f. 6; vezi și DANA VĂRAN, *op. cit.*, p. 38.

trimite la cursul teological din Sibiu, fără totdeauna acei oameni de supt țărânie, batăr că și noi avem drept la fondul clerului neunit. Și acum, în vreme de pace, să vie străini și țărani să ne stăpânească ca preoți și slujitori în bisericile cele făcute de noi și de părinții noștri, servindu-ne averile pe aceea, și noi, moștenitorii, care avem copiii vrednici de a fi preoți, precum îi alege și Cinul împărăției, de a-i face ober offciere, să fim la spatele străinilor... spre necinstea și militarilor, spre a nu-și mai da fiii la școale”⁷.

Andrei Buzdug s-a născut la 9 decembrie 1891 în familia preotului Leon din comuna Josenii Bârgăului, județul Năsăud. Cursul primar îl urmează în satul natal, alături de copiii grănicerilor, iar studiile liceale le face la Năsăud și Blaj, unde va absolvi și examenul de bacalaureat. În anul 1910, se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți⁸, care a fost înființată la 4 octombrie 1875 și unde are șansa de a-i asculta pe câțiva dintre vestiții profesori ai vremii, între care Eusebiu Popovici⁹ și fratele acestuia, Constantin Clement Popovici¹⁰,

⁷ Idem, *Colecția personală Bazil Buzdug*, d. 2, f. 33.

⁸ După ce Parlamentul austriac a aprobat, în anul 1872, înființarea Universității Maghiare din Cluj, la 20 martie 1875 s-a hotărât înființarea unei Universități Germane în capitala Bucovinei. Inaugurarea festivă a Universității Germane la Cernăuți, numită oficial „Alma - Mater Francisco - Josephina”, a avut loc la 4 octombrie 1875, chiar de ziua de naștere a împăratului Franz Iosif I. În perioada 1875-1918, Universitatea a funcționat cu trei facultăți: Teologie, Drept și Filozofie, iar primul Rector al Universității a fost numit românul Constantin Tomasciuc, profesor de drept comercial și filozofia dreptului.

⁹ EUSEBIU POPOVICI (n. 15 febr. 1838 - d. 28 sept. 1922). Născut în Cernăuți, în familia profesorului Constantin Popovici senior. Studii liceale (1849-1856) și teologice (1856-1859) la Cernăuți, cu specializare la Universitatea din Viena (1860/1861). Custode la Biblioteca de Stat din Cernăuți (1861-1871), profesor suplinitor de Vechiul Testament și limbi semitice la Institutul Teologic din Cernăuți (1862-1866), apoi profesor suplinitor (1866) și definitiv (1868) la catedra de Istorie bisericească și Drept canonic (deținută din 1833 de tatăl său); din 1875 profesor titular la catedra de Istorie bisericească de la noua Facultate de Teologie a Universității din Cernăuți (până în anul 1908). A predat și alte discipline: Patrologia, Enciclopedia și metodologia studiilor teologice ș.a.; a suplinit, uneori, pe fratele său, Constantin, la catedra de Drept bisericesc, apoi catedrele de Dogmatică (1882-1896) și Noul Testament (1898-1901), decan al Facultății (de șase ori), Rector al Universității din Cernăuți în 1880/1881 și 1895/1896. A devenit preot în anul 1863, protopresbiter în anul 1874, arhipresbiter stavrofor în anul 1880. Rămas văduv, s-a călugărit, sub același nume, ajungând arhimandrit de scaun (vicar) al Arhiepiscopiei Cernăuților (1913-1918), inspector școlar (1869-1876) membru în consiliul școlar al Austriei (1877-1896), consilier consistorial onorar (din anul 1874), membru onorar al Academiei Române (1908); MIRCEA PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, p. 392.

¹⁰ CONSTANTIN CLEMENT POPOVICI (n. 22 sept. 1846 - d. 2 sept. 1938). Fiul profesorului Constantin Popovici senior. Urmează gimnaziul, apoi Teologia la Cernăuți (1865-1869), cu studii de specializare la Universitatea din Viena (1870-1972). Profesor de Religie la Școala normală din Cernăuți (1871/1873), suplinitorul catedrei de Istorie bisericească și Drept canonic deținută de fratele său, Eusebiu, la Institutul Teologic (1873-1875). Profesor extraordinar (agregat, 1875), apoi titular (1880-1918) la catedra de Drept bisericesc de la noua Facultate de Teologie din Cernăuți, Decan al Facultății (de șase ori), Rector al Universității din Cernăuți (1888/1889); deputat în Parlamentul din Viena. Devine preot în anul 1871, protopresbiter în anul 1880, arhipresbiter stavrofor în anul 1896. Rămânând văduv, s-a călugărit sub numele Clement (Clementie), fiind hirotonit arhimandrit în anul 1910, arhimandrit mitrofor în anul 1918. A fost consilier mitropolitan onorar, președinte

Emilian Voiutschi¹¹, Vasile Gheorghiu¹². În anul 1917, Andrei Buzdug este promovat Doctor în Teologie și își începe activitatea pastorală în comuna Susenii Bârgăului (1916-1918). Ulterior, este numit profesor de religie la Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița (1918-1919). În același an, este ales deputat sinodal al Protopopiatului Bistriței, ca reprezentant al Văii Bârgăului, demnitate pe care și-o va menține până la moarte. În această calitate, participă activ la furtunoasele ședințe ale Sinodului arhiepiscopozan de la Sibiu, unde pledează pentru reînvierea vechii Episcopii a Vadului, întemeiată de Ștefan cel Mare și Sfânt. După înființarea acesteia, vocea îi este auzită la toate Adunările eparhiale, în calitate de raportor al comisiilor care i-au fost încredințate să le conducă¹³. Evocând acele vremuri, Consilierul episcopal Vasile Sava își amintește: „Eu l-am cunoscut prin 1920, când se puneau temeliile acestei Eparhii. Era cel mai îngrijat de soarta Eparhiei, cel care pune cel mai mult suflet după cea mai bună cunoștință a sa întru aranjarea primelor începuturi de viață nouă bisericească aici, în metropola Ardealului”¹⁴.

al Consistoriului spiritual al Arhiepiscopiei Cernăuților în perioada 1925-1931. Este autorul unor valoroase lucrări de Drept canonic; *Ibidem*, p. 391.

¹¹ EMILIAN VOIUTSCHI (n. 31 mart. 1850 - d. 6 dec. 1920). Născut în Cernăuți, unde urmează Gimnaziul, apoi Institutul Teologic (1870-1874). Face studii de specializare pentru Vechiul Testament și limbile semitice la Facultățile de Teologie din Viena, Innsbruck și Strasbourg (1874-1877), primul doctor al Facultății de Teologie din Cernăuți (1881). Prefect de studii la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuți (1878-1891), preot (1881), profesor suplinitor (1881), agregat (extraordinar, 1884) și titular (1888) la catedra de Teologie Morală de la Facultatea de Teologie, pe care a deținut-o până la moarte; suplinitor al catedrei de Vechiul Testament (1897-1900), Decan al Facultății în cinci ani universitari, de două ori Rector al Universității din Cernăuți (1892/1893 și 1901/1902); arhiepiscopitar stavrofor, redactor al revistei teologice „Candela” (1894-1910), director al Tipografiei eparhiale, inspector școlar diecezan, consilier mitropolitan în Cernăuți. A publicat numeroase studii de Morală și Vechiul Testament, predici, recenzii; *Ibidem*, p. 521.

¹² VASILE GHEORGHIEU (n. 16 iun. 1872 - d. 29 nov. 1959). S-a născut în Câmpulung Moldovenesc. Urmează cursurile Liceului ortodox din Suceava (1882-1890), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1890-1894), unde își susține doctoratul în anul 1897. Face studii de specializare la Facultățile de Teologie romano-catolică și Protestantă din Viena, Bonn, Breslau (azi Wrocław) și Leipzig (1897-1899). Docent (1901), profesor agregat (1905), apoi titular (1909) la catedra de Studiul biblic și Exegeza Noului Testament de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, funcționând până la pensionare (1938). Este Decan al Facultății în trei mandate. Devine preot în anul 1896, protopresbiter în anul 1908, arhiepiscopitar stavrofor în anul 1919, apoi mitrofor în anul 1925. Este redactor (1911-1914 și 1923-1933), apoi director al revistei „Candela”, președinte al comitetului de direcție al fii bisericești „Păstorul” din Cernăuți, consilier mitropolitan onorar, primul președinte al Consistoriului spiritual central din București (1925-1927), președintele Societății pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Bucovina (1921-1929), președinte al Asociației Clerului Ortodox din Bucovina, membru de onoare al Academiei Române (1938). Este considerat cel mai de seamă teolog neotestamentar român, cu lucrări temeinice de introducere și exegeză a Noului Testament, cronologie biblică, teologie biblică; *Ibidem*, p. 196.

¹³ ALEXANDRU MORARU, *Învățămintul teologic universitar ortodox român din Cluj (1924-1952)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, p. 178; vezi și IOAN I. BUREACĂ, *Spiritualitate născădeană bistrițeană*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2006, p. 198.

¹⁴ VASILE SAVA, „Cuvântul Episcopiei. La înmormântarea Prof. Dr. Andrei Buzdug”, în: *Revista Renașterea*, anul XVII, nr. 11, Cluj, 12 martie 1939, p. 2.

2. Activismul social și politic din capitala Ardealului

În toamna anului 1919, preotul Andrei Buzdug vine la Cluj ca profesor de religie la Liceul „Gheorghe Barițiu”, chemat de Directorul fondator, Alexandru Ciura¹⁵. Aici va descoperi un oraș pestriț și cosmopolit, care rămâne organic, cu o comunitate coerentă, cu atmosfera și cu tradițiile lui central-europene. Intruziunea sudului nu corupe încă omogenitatea: abia dacă dă o pată de culoare, pe care tânărul profesor o percepe și o exprimă într-o scrisoare adresată, la începutul anului 1922, unui prieten din Bistrița: „Frate Ioane, îmi iau îndrăzneala a-ți adresa aceste rânduri, cari cer ajutor. În vremea de azi știu, că toată lumea e materialistă, cu toate acestea, sunt convins că avem și oameni de inimă și de omenie. De aceea îți scriu aceste rânduri și cred, că vor avea răsunet.

Frate Ioane, a ajuns partidul liberal la putere. Toată lumea va crede, că se va îmbogăți, dar cine va putea da atâtia bani și în fine cine-i plătește, înțeleg din ce izvoresc? Tot noi! Vorbeam mai astă-vară despre acest partid și ști, că nu ți-am putut face nimic, așa va fi și acum. Să nu crezi, că ai putea face afaceri, de altcum te vei putea convinge. Ție ți-a dat Dumnezeu cele necesare. Acum cred că te vei gândi ca și altora să le meargă bine. La toți ne merge azi destul de bine în țara românească, numai bieților țărani nu. Căci ce vom zice de ei, când șeaua și hamul sunt mai scumpe decât calul, o pereche de cizme mai scumpe decât o vacă și așa mai departe. Trebuie să ne gândim și la acești oameni, cari sunt frați de-ai noștri, cari au aceeași inimă și același sânge românesc ca și noi. Trebuie să căutăm ca și ei să simțească că sunt în România Mare și să strălucească și pentru ei un soare mai blând și mai cald. Trebuie să ne gândim, că cât trebuie ei să muncească pentru o bucatică de pâine sau de mămăligă și de multe ori cu lacrimi trebuie să ude bucătura pentru ca să-și aline foamea. Mai departe trebuie să vedem că țara noastră este o țară de țărani; 95% din locuitorii țării noastre sunt țărani. De aceștia trebuie să avem grijă! Pe aceștia să-i luminăm și să le ușurăm traiul!

Să ne îndreptăm deci privirea către sate, precum Domnul Hristos a făcut. În orașe a dat de Fariseii și Cărturarii plini de vicleșug, de aceea se îndreaptă către sate, unde află cinste, omenie și credință și de aceea din sate își recrutează pe Apostoli, pe urmașii Săi. Așa trebuie și noi să facem! Din lumea liniștită a satelor a plecat mulțimea cea mare de țărani, când țara a fost în primejdie, îngrășând cu sânge și cu oase pământul țării noastre. Să ne gândim la cele 800 mii de țărani cari s-au jertfit, împlinindu-ne visul de aur și creând România Mare.

¹⁵ ALEXANDRU CIURA (1876-1936) a fost profesor de română și director al Liceului „George Barițiu” din Cluj (1919-1936). Este fondatorul Revistei „Luceafărul” alături de Octavian Goga și A. P. Bănuț.

De aceea, convins fiind din adâncul sufletului, văzând, că conducătorii noștri de până acum nu s-au interesat de sate, m-am hotărât să încep lupta. Nu-mi pasă! Sunt gata de cea mai grea luptă, dar n-am grijă. Voiu candida cu program țărănist.

Frate Ioane, cunoscându-te un mare Român, nu mai vorbesc de Alba-Iulia, apelez la tine, care ai trecut în Bistrița și în toate văile pe unde umbli. Te rog mă sprijinește! Să știi, că nu pe mine mă sprijinești, ci pe țărani. Să nu crezi că nu v-aș putea reprezenta. Mă vei vedea, când îmi voiu ține vorbirea de program. Îți trimit programe. Te rog le împarte! Mai târziu îți voiu trimite altele. Te rog scrie-mi, barămi pe o carte poștală, că mă vei ajuta, sau nu? Cu dragoste frățească, Dr. Andrei Buzdug, Profesor la Liceul «Gh. Barițiu» în Cluj¹⁶.

Veștile despre candidatura Dr. Andrei Buzdug pe listele Partidului Țărănesc ajung la urechile liderilor politici din județul Năsăud. În acest context, în luna februarie 1922, avocatul bistrițean Victor Moldovan, parlamentar al Partidului Națiunii, îi solicită secretarului general al Partidului Țărănesc, Dr. Milan Ionescu Berbecaru, informații concrete în acest sens. În răspunsul său, acesta precizează: „Stimate Domnule Moldovan, am primit scrisoarea D-v și vă pot comunica, că aici, la Centru-București, nu avem nici o cunoștință despre D-l Buzdug care, după cum spuneți D-v, ar candida în numele Partidului Țărănesc. În organizația noastră de partid, nu este nimeni cu acest nume și noi n-am împuternicit pe nimeni ca să candideze. Vă rog întrebați și pe D-l Bogdan-Duică la Cluj, poate că D-sa cunoaște pe D-l Buzdug, noi, repet, nu știm nimic despre această candidatură... Cu deosebită considerație, Ionescu Berbecaru. București, 14 februarie 1922”¹⁷.

În luna septembrie 1923, în timpul campaniei electorale, Dr. Andrei Buzdug va vizita în repetate rânduri județul Năsăud, împreună cu lideri ai Partidului Țărănesc, între care Nicolae Lupu¹⁸, Virgil Madgearu¹⁹, George

¹⁶ MIRCEA GELU BUTA, ADRIAN ONOFREIU (ed.), *Victor Moldovan, memoriile unui politician din perioada interbelică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, p. 122; vezi și: SJAN BN, fond *Victor Moldovan*, ff. 54-56, Scrisoare în original, datată Cluj, 25 ianuarie 1922.

¹⁷ *Ibidem*, f. 57.

¹⁸ NICOLAE LUPU (1876-1947), politician român, de profesie medic, activ în Partidul Țărănesc, apoi membru în conducerea Partidului Național-Țărănesc. S-a separat de PNT în două rânduri, constituind mai întâi în 1927 o aripă dizidentă de stânga, iar apoi în 1946 Partidul Țărănesc Democrat, formațiune care s-a coalizat cu PCR.

¹⁹ VIRGIL MADGEARU (1887-1940), economist român, sociolog și politician de stânga, membru prominent și principal teoretician al Partidului Țărănesc și al succesorului său, Partidul Național Țărănesc (PNT). A avut o importantă activitate ca eseist și jurnalist și s-a aflat pentru o lungă perioadă de timp în conducerea editorială a revistei „Viața Românească”. A fost teoreticianul care a fundamentat doctrina politică a curentului țărănism. A fost ales membru post-mortem al Academiei Române. În anul 1940, a fost asasinat de un comando legionar care l-a pedepsit pentru pozițiile sale net antifasciste.

Giuglea²⁰, Ioan Suciu²¹.

În anul 1924, Dr. Andrei Buzdug este chemat profesor la nou-înființata Academie Teologică Ortodoxă Română din Cluj. În paralel, va activa atât la catedra Seminarului Pedagogic, cât și pe terenul vieții publice românești, unde „prezența lui era dorită, iar cuvântul, ascultat”²². Conștient de apartenența sa, tânărul Andrei Buzdug, „cu gândul la Dumnezeu și la vitejia tradițională a străbunilor grăniceri”, va sări „cu bărbăție” în apărarea averilor grănicerești, făcând parte din Consiliul de Administrație al Societății „Regna” încă de la înființarea acesteia, în anul 1925²³. Iată un răspuns dat acelor care lucrau împotriva Societății „Regna”, pe care l-a rostit în cadrul Adunării Generale, la doi ani de la înființare. „... După apariția «Regnei», litvele păgâne au trebuit să plece. La conducere avem oameni de-ai noștri, muncitori nu importăm de pe alte plaiuri, așa că numai anul acesta au intrat mai multe milioane în mâinile țăranilor grăniceri. Astăzi, noi suntem stăpâni pe moșiile și plaiurile strămoșești. Iată de ce a trebuit să ia ființă «Regna»! Celor care doresc desființarea ei am să le răspund în felul următor: exploatarea păduroasă este astăzi o mare industrie, care reclamă o conducere tehnică și o concentrare de mari mijloace mecanice și bănești... Nu se poate concepe o exploatare modernă, cu rentabilitate economică, în care mijloacele tehnice să fie securea și toporul primitiv, iar mijloc de transport, boul... Dar pentru ca totul să mergă bine, avem nevoie de bună-înțelegere, de dor de muncă și spor și nu să ne certăm și să ne învrăjbim. Ca să știți cine seamănă ceartă și vrajbă, am să vă spun că, într-una din duminicile trecute, am auzit la Cluj vorbirea unui bărbat care ocupă un loc de frunte în politică. Și ce spunea? De zece ani de la Unire încoace, am sărăcit așa de mult, că nu ne-a rămas numai cenușa în vatră și sufletul în oase. Dar acest domn are o casă cu etaj în locul cel mai frumos al Clujului, o casă la Techirghiol, alta la Borsec, nu mai mică decât cu 12 camere. Și acest domn zice că e sărac, că i-a rămas numai sufletul în oase, să nu mai vorbesc de câștigurile ce le are, ca să nu mai trec și la frații lui de pe aici. Aceștia încă spun că noi am sărăcit și mai întâi ei sunt săraci, de aceea au tipărit hârtiile acelea, împrăștiindu-le prin sate, care costă bani mulți, fiindcă nu au bani și sunt săraci. Trebuie să vină

²⁰ GEORGE GIUGLEA (1884-1967), profesor la Catedra de filologie romanică a Facultății de Litere și Filosofie din Cluj-Napoca, în perioada 1919-1947.

²¹ IOAN SUCIU (1862-1939), avocat, om politic, militant de seamă al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania și unul dintre organizatorii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 și apoi unul din cei 15 membri care au alcătuit Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria.

²² LIVIU GALACTION MUNTEANU, „Din prilejul morții Prof. Andrei Buzdug”, în: *Revista Renașterea*, anul XVII, nr. 11, Cluj, 12 martie 1939, pp. 1-3.

²³ MIRCEA GELU BUTA, ADRIAN ONOFREIU (ed.), *Victor Moldovan. Memoriile unui politician din perioada interbelică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, pp. 215-216.

cu minciuni și povești în mijlocul D-voastre, pentru că alte arme nu au, și dacă nu o fac, sunt nimiciți. Vreau să sape prăpastie între noi, între domni, și D-voastră, țărani. Este îndreptățită această prăpastie și despărțire? Căci vă întreb ce deosebire este între noi, între domni și țărani? Noi nu suntem străini de țărani, așa cum erau domnii de ungur. Partea cea mai mare dintre noi suntem de la sate, suntem feciori de preoți ori de țărani și atunci poate fi deosebire? Avem aceleași gânduri, aceleași scopuri, același ideal, același sânge bătând în noi toți. Suntem ca și picurii de ploaie, care se ridică din apele cristaline ale râurilor, se înalță apoi ca aburi, se prefac mai departe în nouri, de unde apoi se pogoară ca ploaie binecuvântată peste țarinele roditoare. Am ieșit din mijlocul D-voastre, suntem ai D-voastre. Și acum, ce credeți, fraților țărani, că scopul nostru este să vă înșelăm, să vă jupuim? Nu! Căci atunci am înșela și fura pe înșiși părinții noștri, ne-am înșela și fura pe noi înșine. De aceea, vă rog, fraților țărani, nu vă lăsați ademeniți de minciuni propovăduite de lupi îmbrăcați în piele de oaie. De aceștia vă feriți! Sfânta Scriptură încă ne învață așa. Deci, când îi vedeți prin sate venind, ca să semene neghină, faceți-vă cruce, căci sunt uneltele diavolului, aprindeți tămâie și dați cu tăciune după ei. Numai așa ne vom scăpa de neînțelegeri, vrajbă și numai așa vom curăți ogorul nostru de buruieni”²⁴.

Andrei Buzdug s-a aflat, de asemenea, în rândul celor care „luptau pentru apărarea temeinică a elementului românesc în orașul Cluj, în calitate de consilier la Primărie, trimis din partea Blocului Românesc, al cărui membru era”²⁵. Mai făcea parte din conducerea Comitetului Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române²⁶ alături de profesorii Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Onisifor Ghibu, Iuliu Hațieganu, George Bogdan-Duică ș.a., unde „lucra și participa cu mult spor”²⁷. La propaganda revizionistă maghiară, s-a încercat să se răspundă elegant, cu un antirevizionism monarhic, parlamentar, cu replici ferme, în spiritul respectării dreptului internațional al democrației și păcii. În acest context, contemporanii

²⁴ ANDREI BUZDUG, „Răspuns acelor care lucră împotriva Soc. «Regna»”, în: „Gazeta Bistriței”, anul VIII, nr. 9, 1 mai 1928, p. 7.

²⁵ VASILE SAVA, *op. cit.*, p. 2.

²⁶ Transilvania intrase în urma Marii Uniri din 1918 sub incidența regimului de tranziție al Consiliului Dirigent și a legilor românești, iar una dintre cele mai importante instituții ale sale era prima Universitate din Cluj. Printre țintele propagandei revizioniste maghiare din Transilvania, Universitatea clujeană era vizată în mod special. În aceste condiții, s-a constituit Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române. Pentru a populariza antirevizionismul românesc în străinătate, profesorul clujean Silviu Dragomir a înființat în toamna anului 1934 „Revue de Transylvanie”, puse sub auspiciile Astei. Funcția de redactor-șef al revistei a aparținut unor mari personalități universitare clujene, precum D.D. Roșca, apoi din 1936 Ioachim Crăciun, iar din 1944, George Sofronie; MIHAI TEODOR NICOARĂ, *Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj între două dictaturi (1940-1947)*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2011, p. 29.

²⁷ VASILE SAVA, *op. cit.*, p. 2; vezi și MIHAI TEODOR NICOARĂ, *op. cit.*

îl descriu ca un orator de frunte, ce captiva cu verva-i cuceritoare masele ascultătorilor. Cuvântul curat al Evangheliei și naționalismul integru formau subiectele pe care le dezvoltă cu multă convingere, iar cele patru lucrări de predici apărute și retipărite dovedesc „pe omul orator”²⁸.

3. *Primul Rector al Academiei Teologice din Cluj*

Pentru că Dr. Andrei Buzdug a fost primul Rector al Academiei Teologice clujene, se cuvine să-i spicuim crezul de viață, din discursul pe care l-a ținut în ziua de 7 decembrie 1924, cu ocazia festivităților de inaugurare a acesteia. „...Clujul, cetatea suferințelor de martiri a neamului nostru din trecut, de la marele eveniment al Unirii, a avut mai multe momente de înălțare sufletească, scriind fiecare tot atâtea pagini mărețe în istoria noastră națională. Dintre acestea, două mi se par mie de o importanță deosebită pentru biruința acestui neam, prin care și-a afirmat puterea avântului cultural. Aș începe cu acea zi istorică a vieții noastre culturale, în care, aici, la Cluj, s-a inaugurat Universitatea Românească a Daciei Superioare și aș continua, fără modestie, cu deschiderea acestei instituții de înaltă cultură sufletească ce o prăznuim astăzi.

Țin să scot îndeosebi în relief aceste două zile mari istorice, fiindcă prin ele ni se asigură trăinicia existenței noastre pe aceste plaiuri. Căci nimic altceva, în afară de credință și cultură, nu ne pot da această cheazășie. Prin ele se așază fundamentul de granit al unei existențe sigure, ce nimeni nu o va putea dărâma... Prin luminarea și înnobilarea sufletelor se câștigă adevărata forță morală, forță creatoare de valori, pe care poți clădi cu încredere. Dar orice credință și cultură trebuie să-și aibă o pecete, pe care și-o câștigă numai legând firul roșu al tradiției strămoșești... E tradiția sănătoasă în care s-au cristalizat și s-au acumulat adevăratele valori creatoare, valori de cultură și de credință, pe care noi trebuie să le păstrăm cu sfințenie. Să ne amintim că firul roșu merge înainte cu sute de ani în istoria neamului, când Marele Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, apărătorul creștinismului și în special al ortodoxiei noastre, a întemeiat pentru întâia dată această Eparhie. Din cauza vitregiei timpurilor, ea a fost de scurtă durată, dar ideea a rămas și, iată, ea a renăscut, devenind azi o forță reală, ce în veci va trăi. Reînvierea acestei eparhii este o dovadă a dreptății

²⁸ „A tipărit patru volume de predici: «Merinde pentru sufletele credincioase - I: Predici la toate duminicile anului bisericesc», Cluj, ed. I, 1933, 244 p.; ed. a II-a, Cluj, 1938, 248 p.; «Merinde pentru sufletele credincioase II. Predici la toate praznicile și sărbătorile anului bisericesc», Cluj, 1934, 136 p.; «Doamne, mântuiește-ne, că pierim. Cuvântări funebre», Cluj, 1937, 208 p.; «Duh și viață. Cuvântări la cununii», Cluj, 1938, 107 p.; «Manuale de religie pentru clasele primare», I, II, III, IV, V, VI, VII, Cluj, 1933-1938, cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române”; ALEXANDRU MORARU, op. cit., p. 179.

divine, coborâtă peste munca și jertfa generațiilor care au trecut... Noi, cei de astăzi, avem datoria să întărim moștenirea românească și să formăm un zid puternic de apărare pentru neamul și credința noastră. O operă vastă și grea, pentru că ea trebuie să aprindă din nou făclia culturii și credinței în sufletele fiilor ei. Ea trebuie să devină o organizație vie a neamului; ea trebuie să câștige viață pentru ca să poată da viață, iar focarul acestei vieți noi e tocmai această Academie Teologică, pe care o inaugurăm astăzi. De aici vor trebui să pornească în toate părțile pionierii credinței străbune...

De aceea, mă adresez acum D-voastră, D-lor studenți, cărora vă este dată fericita ocazie să vă puteți numi printre pionierii ce vor ieși din acest izvor al credinței noastre... Împreună vom încerca să inaugurăm aici o adevărată viață superioară, din ale cărei fructe să putem da cu prisosință neamului, ce are atâta nevoie de ea. Dar această viață nu se va putea câștiga decât prin muncă intensivă, serioasă și perpetuă, căci numai prin muncă reușim să ne oțelim forțele și să câștigăm un conținut al vieții. Prin muncă se câștigă armele propășirii culturii și civilizației moderne. Numai dispunând de aceste arme și animat de focul sacru al credinței, preotul de azi va putea corespunde cerinței Mântuitorului, care a zis: «*Nu mergeți și cetiți, ci mergeți și predicați Evanghelia dreptății*», ceea ce va să zică că, pe lângă focul sacru al credinței, preotul care, după expresia țaranului, e *părinte*, el trebuie să-i fie, de fapt, părinte în toate manifestările vieții lui.

De aici urmează că el trebuie să poseadă cultura vremii, pentru a putea susține în orice situație valoarea credinței strămoșești. Căci dacă în trecutul vieții neamului nostru umilul preot român, ce propovăduia credința în Dumnezeu, a fost o stâncă de piatră de care s-au izbit și sfărâmat toți dușmanii neamului nostru, care ținteau să atace înseși fibrele inimii noastre naționale, zic, dacă acestui umil preot român din trecut i-a fost destul numai credința, noi azi mai avem nevoie, pe lângă credință, și de celelalte arme ale culturii și civilizației. Trebuie să ne știm găsi în ele, trebuie să ni le știm face utile în opera noastră sfântă. De aceea zic, D-lor studenți, că generației tinere de azi, în special preotului, i se cere o muncă serioasă, nu numai pentru ridicarea nivelului intelectual și moral, căci de la nivelul la care se va putea ridica în parte fiecare depinde și influența creatoare ce va putea-o exercita asupra acelor ce el este chemat să îi păstorească... Cu cât mai sus se va ridica el, cu atât se vor ridica și aceia care ascultă cuvântul și privesc la faptele lui. Numai prin muncă serioasă, D-lor, vom putea satisface deviza poetului suferințelor noastre, care a spus așa de frumos că pentru consolidarea României de azi, ne trebuie români vechi în țară nouă. Cu acest crez al muncii în ogorul neamului și Bisericei noastre strămoșești, ce-l depunem în acest moment solemn și istoric, ținem să vă mulțumim, Prea Sfințiile Voastre și D-lor Miniștri, și totodată să vă încredințăm că munca

și jertfa neobosită pe care ați depus-o pentru întemeierea acestei instituții vor rămâne veșnic în istoria ei și vor fi pentru noi un imbold viu în activitatea viitoare, ca să creăm din această instituție un izvor nesecat pentru întărirea și propășirea neamului și Bisericii noastre”²⁹.

4. Un profesor, liturghisitor și predicator de excepție

Despre activitatea la catedră a Prof. Dr. Andrei Buzdug aflăm din relatarea unuia dintre discipolii săi, părintele Prof. Dr. Ioan Zăgorean. „*De o statură mult mai scundă decât mijlocie, dar de o vioiciune și suplețe remarcabilă, preotul profesor Andrei Buzdug prin felul său de a fi te cucerea ca profesor, avea față de studenți o înțelegere, îngăduință și bunătate remarcabilă. Nu se enerva când vreun student făcea vreo șotie la cursuri sau se prezenta mai puțin pregătit la examen, îl dojenea părințește, dar îi dădea posibilitatea să se prezinte din nou, însă de această dată mai bine pregătit. Cursurile lui de liturgică, pastorală, omiletică și catehetică erau audiate de studenți cu mult interes și cu multă plăcere, căci erau înveșmântate într-un limbaj neaoș românesc, fără împletiri și cotituri stilistice greoaie, încât studenții care le urmăreau cu atenție învățau aproape întreaga materie la cursuri. Cât privește seminariile – și îndeosebi cele de omiletică, la care studenții pregăteau acasă predici rostite, verdictul profesorului era mai puțin aspru decât cel al colegilor*”³⁰.

Preotul Prof. Andrei Buzdug a fost un liturghisitor și un predicator de excepție. Cu o voce caldă, domoală, captiva îndată pe ascultători, indiferent de nivelul cultural al acestora. deoarece el vorbea astfel încât să fie înțeles de întreaga masă a credincioșilor. În acest sens el spunea totdeauna studenților: „*Pentru ca o predică să fie bună, ea trebuie în primul rând să fie înțeleasă de toți cei ce o ascultă, indiferent de nivelul intelectual și cultural al acestora*”³¹.

Activitatea sa nu s-a rezumat numai la cea de la catedră, altar sau amvon, energia sa debordantă făcându-l să se implice și în domeniul vieții sociale, obștești, ținând numeroase conferințe publice în cadrul unor asociații și societăți precum: Societatea Ortodoxă a Femeilor Române. Împreună cu acestea, a gândit înființarea, la Cluj, a unei mănăstiri ortodoxe, în cadrul căreia să funcționeze un institut în care să fie pregătite surorile de caritate, pentru așezămintele filantropice ale Bisericii și Statului. Vlădica Nicolae Ivan

²⁹ ANDREI BUZDUG, „Cuvântare ocazională de inaugurarea festivă a Institutului Teologic din Cluj”, în *Revista Renașterea*, anul II, nr. 50, Cluj, 14 decembrie 1924, pp. 4-6.

³⁰ Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgorean, „Prot. Stavr. Dr. Andrei Buzdug”, în: *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic*, 1988, XI, Editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Cluj-Napoca, p. 173.

³¹ *Ibidem*, p. 173.

a primit propunerea, considerând de cuviință să ctitorească o mănăstire sub auspiciile căreia să funcționeze acest institut. Pentru alegerea hramului mănăstirii, profesorul Andrei Buzdug a propus următoarele sfinte, care în istorie s-au îngrijit cu precădere de bolnavi: Sfintele Mucenițe Minodora, Mitrodora și Nimfodora, sărbătorite pe 10 septembrie. Apoi Sfânta Muceniță Anastasia, vindecătoare de otravă, pomenită pe 22 decembrie, și Sfânta Cuvioasă Elisabeta, făcătoare de minuni, sărbătorită pe 24 aprilie, care a avut darul de a vindeca atât bolile trupești, cât și pe cele sufletești. Episcopul Nicolae a ales ca ocrotitoare pe Sfânta Elisabeta. Mănăstirea a funcționat în clădirea vechii Academii Teologice din strada Avram Iancu, numărul 6³². La început, obștea a fost alcătuită din trei maici cu metanie de la Mănăstirea Pasărea și cinci candidate, conduse de maica stareță Cornelia. Câțiva profesori și medici s-au oferit să predea gratuit cursuri elevilor de la acest Institut. În această perioadă, cheltuielile mănăstirii au fost acoperite din fondurile Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Mai târziu, Ministerul Sănătății a oferit burse de întreținere pentru unele din elevele Institutului³³.

Dotat cu calități oratorice deosebite, Prof. Dr. Andrei Buzdug era nelipisit de la adunările publice, unde conferințele sale convingeau și captivau auditoriul. Iată cuvântul pe care l-a rostit cu prilejul celei de-a 80 aniversări a P.S. Episcop Nicolae Ivan, în cadrul serbării omagiale organizate la Academia Teologică din Cluj: „Prea Sfințitul nostru Episcop Nicolae Ivan astăzi împlinește optzeci de ani. Este foarte importantă serbarea noastră, căci rar îi este dat omului să treacă limita vârstei cântate de Psalmist și mai rar să ajungă mai bine de o jumătate de secol în muncă și luptă necurmată pentru păstrarea și înălțarea legii, limbii și neamului și astfel să aibă dreptul să primească: «Cununa cea de laur, ce sfântă se-mpletește / Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint». Când Prea Sfinția Sa face acest înalt și rar popas al vieții omenești, noi jubilăm și ne simțim fericiți că putem manifesta față de personalitatea distinsă și marcantă a Prea Sfinției Sale sentimentele de adâncă venerație și mai ales de iubire sinceră și nețărnut respect.

³² Cedarea Ardealului de Nord face ca mănăstirea să se mute, cu personal și inventar, la Sibiu în cadrul Arhiepiscopiei Sibiului însă rămânând dependentă canonic de Episcopia Clujului. Autoritățile comuniste intervin în 1949, iar stareța – Monahia Cornelia Ionescu – se refugiază la Mănăstirea de metanie Pasărea până când reușește să revină la Cluj cu ajutorul Părintelui Florea Mureșan și să se instaleze în casa parohială a Bisericii „Sf. Treime” în anul 1952. Din nefericire, în același an, părintele Florea este arestat, maicile se risipesc, doar stareța Cornelia rămâne ca paraclisieră a „bisericii din Deal”. La inițiativa Î.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, mănăstirea a fost reînființată în anul 2011 și s-a așezat noua obște monahală la 24 aprilie 2012 - primul hram -, instalându-se ca stareță Monahia Maria Asaftei și duhovnic Arhim. Samuel Cristea; OANA RUSU, „Unica mănăstire ortodoxă din metropola Cluj-Napoca”, în Ziarul Lumina, sâmbătă, 11 ianuarie 2014, p. 2.

³³ „Mănăstirea de maice din Cluj”, în Rev. Renașterea, anul XIII, nr. 29-30, Cluj, 21 iulie 1935, pp. 1-2.

Crezul Prea Sfinției Sale l-aș putea caracteriza, pe scurt, în două cuvinte: naționalism creștin și creștinism național. Tot ce a propovăduit, tot ce a scris și înfăptuit în cei peste 50 de ani de activitate în ogrorul neamului a servit acest scop, a servit aceste idealuri. Aceste două idealuri sintetizate în «legea românească» l-au condus, l-au încălzit, l-au însuflețit. A fost și este eroul, apostolul și martirul acestor idealuri! Fără frică, fără șovăire, fără târguială a muncit, a luptat, s-a jertfit, a făcut apostolat alături de Evanghelia lui Hristos, a propovăduit și evanghelia națională, muncind fără preget, călăuzit fiind numai de simțul datoriei față de Biserică și neam, așa că putem exclama cu profetul Ieremia: *«Binecuvântat să fie omul care se încrede în Domnul, căci el este ca un pom sădit lângă ape, care își întinde rădăcinile spre râu; nu se teme de căldură, când vine, iar frunzișul lui rămâne verde; în anul secetei nu se teme și nu încetează să aducă roadă»*.

În comparație cu faptele și cu meritele câștigate, recunoștința posterității de multe ori neînsemnată este. Dar nu aceasta este principalul. Mulțumită adevărată stă în conștiința datoriei împlinite și în seria lungă de fapte bune pregătitoare și însoțitoare a acestei conștiințe. Prea Sfințitul nostru Stăpân le are pe amândouă acestea. Cu mândria justificată poate face o reprivire asupra activității îndeplinite. Cu drept cuvânt i se pot aplica deci cuvintele poetului Alexandru Vlahuță: *«Bine e să știi la capăt, că o dungă lași, un nume, / C-ai săpat la zidul nopții, c-ai muncit să-ți scoți în lume / Din al creierului zbucium, ca pe-un diamant, ideea / Urma-ți fi-va cunoscută pe-unde ți-ai purtat scânteia / Și-o scânteie-n alergare e o rază... Mângâiere»*³⁴.

În anul 1938, Prof. Dr. Andrei Buzdug va participa alături de P.S. Episcop Nicolae Colan, în acea vreme Ministru al Cultelor și Artelor, la sărbătoarea împlinirii vârstei de 70 de ani a Patriarhului Miron Cristea, ocazie cu care va rosti un frumos și înălțător discurs: „Îmi vine în minte o scenă ce a avut loc în anul 1911, cu prilejul serbărilor jubilarie ale semicentenarului Universității din Iași. La serbări au luat parte delegați ai mai multor universități din Europa. La masa dată de «Liga culturală» au vorbit mulți delegați, între care a luat cuvântul și savantul profesor Urban Iarnik din Praga. El vorbea românește și adresase câteva cuvinte tineretului, spunând următoarele: *«Părinții mei au fost țesători. Mama mea moare curând, când eram încă în școala primară. Tatăl meu se căsătorește din nou, iar mama mea vitregă era cam severă cu mine. După terminarea școlii primare, aveam de gând să merg la oraș, să învăț carte mai departe. Mama însă voia să mă țină acasă și de aceea nu mă așteptam nici la un ajutor. Băiatul vecinului, coleg cu mine, fiind bogat, pleacă la școala din oraș. Eu îl rugasem să mă ia și pe mine în trăsură și ca să fiu mai la îndemână, m-am culcat*

³⁴ ANDREI BUZDUG, „Un jubileu”, în Rev. Renașterea, anul XIII, nr. 21, Cluj, 12 mai 1935, pp. 8-9.

pe prispa casei lor, ca dimineața să mă ia. Peste noapte, am avut un vis frumos. Parcă am sosit în oraș, eram la școală, acolo eram între prieteni și mă simțeam bine. Dar când m-am deșteptat, soarele era sus; trăsura vecinului trecuse pe lângă mine, îi mai rămăseseră urmele. Atunci m-am sculat și am pornit pe jos la oraș. Ajuns acolo, m-am dus la școală și am trăit fără niciun ajutor, susținându-mă singur, pentru că tata și dacă mi-ar fi dat ceva, nu-l lăsa mama vitregă, care voia să mă țină acasă, ca să ajut la țesut. De aceea, vouă, tinerilor, vă adresez cuvintele acestea și vă zic că în viață aveți nevoie de trei lucruri, și anume de: curaj, curaj, curaj!».

Numai în puterea acestui «curaj» îmi închipui eu că a putut să urce pe cele mai înalte trepte ierarhice acela care astăzi este Patriarhul României. Coborâtor dintr-o familie de țărani cinstiți și cu dragoste de neam, îl vedem mai întâi la școală în Bistrița, în orașul lui Andrei Mureșanu, apoi la Năsăud, în țara lui Coșbuc. Plecat de la vatra părintească, au început deodată greutățile vieții. Tânărul școlar se hrănea mai mult cu ceea ce i se trimitea de acasă. De multe ori, o bucată de pâine uscată, înmuiată în lapte, îi era dejunul sau prânzul. Ca elev, dădea lecții unor colegi mai cu dare de mână pentru o mâncare mai bună și mai hrănitoare. La 18 ani, grație Liceului din Năsăud, tânărul Miron Cristea gusta mândria de a face parte din neamul românesc, a cărui istorie glorioasă începuse să o cunoască și să o simtă. La acest Liceu, la care s-a adăpat și poetul țărânimii noastre, George Coșbuc, acela care avea să fie mare, în urmă cu 51 de ani, în calitate de elev în clasa a VIII-a, era președinte al societății literare «Virtus Romana Rediviva», distinguându-se ca un conducător valoros și de viitor. După susținerea bacalaureatului, intră în Seminarul Teologic din Sibiu. La 20 de ani, strălucea printre colegii săi, fiind și aici președinte al societății de lectură „Andrei Șaguna”. În anul 1894, îl vedem în fruntea celor 71 de studenți de la universitățile din Austro-Ungaria, care alergau să participe la congresul din Constanța. În avântatu-i discurs rostit atunci la congres, Ilie Cristea îi asigură pe cei prezenți că «Vom învinge, căci un popor cu conștiința națională trează este totdeauna învingător» și proclama că «Tinerimea română nu poate fi și nici nu-i este iertat să fie lașă și fricoasă», pentru a face la sfârșit declarația solemnă: «Toți ne întoarcem acasă cu puteri oțelite și cu hotărârea fermă de a nu ne odihni până când nu vom avea și noi, ca și voi, fericita situație de a așeza și în patria noastră într-un singur stindard culorile noastre românești! Am nădejdea că acest ideal îl vom ajunge într-un viitor nu prea îndepărtat și în dorința că noi vom ajunge să prăznuim serbarea izbânzii cauzei noastre».

Cât curaj, câtă bărbăție zvâcneau în pieptul studentului Ilie Cristea! Prorocia lui s-a împlinit. De aceea cred că acest însuflețit student, mai târziu Episcop de Caransebeș, a fost cel mai îndrituit să facă parte din comi-

sia celor patru fruntași ardeleni, aleși de Marele Sfat Național, cu misiunea de a înmâna Suveranului României textul Actului Unirii la 11 Decembrie 1918, când a rostit memorabilele cuvinte: «Pentru aceea, Sire, noi îți aducem pământul strămoșilor noștri, dar tot atunci noi îți aducem și sufletul tuturor românilor de azi care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara Ungurească».

De aici înainte vedem că vrednicul Arhiereu se ridica întocmai ca vulturul spre înălțimi, ocupând cea mai înaltă treaptă, atât bisericească, cât și politică, din simplu fiu de țăran, pe care l-a botezat un simplu cioban, ce-și păstrea turmele sale de oi pe munții Moldovei. Închinându-l acest cioban la Sfânta Icoană, l-a menit să devină păstor cu turmă mare și iată că azi este păstorul Neamului Românesc... Prin curaj, pricepere și înțelepciune”³⁵.

Dar oricât de vrednici am fi, așa cum aflăm din panegiricul rostit la catafalcul Prof. Dr. Andrei Buzdug de către Liviu Galaction Munteanu, Rectorul Academiei Teologice din Cluj, „sfârșitul strădaniilor noastre pământești este moartea”... „Din primul moment când l-am cunoscut pe regretatul Profesor Andrei Buzdug, am distins în sufletu-i acea rară scântie de pătrundere a lucrurilor și împrejurărilor, care niciodată nu greșește. Eram acum 21 de ani la Sibiu, el în calitate de deputat sinodal, poate cel mai tânăr în această cinste a vremii, iar eu student. La memorabila ședință de protest a Ardealului ortodox și românesc împotriva încercărilor stăpânirii de a-i uzurpa drepturile dobândite cu atâta greu, prin trimiterea unui comisar guvernamental, care să participe la ședințe... A fost prea serios momentul, ca cineva să facă gestul fără o matură cumpănire. Curajul, hotărârea lui denotau pe omul integru, încă din fragedă tinerețe. Același a rămas în ochii mei și ai noștri, ai tuturor, de atunci încolo, prin fiecare faptă înfrumusețând tabloul care-i întruchipează figura. Pentru românism și ortodoxism își pune sufletul. Orice inițiativă românească și creștinească îl are colaborator. La catedră, la amvon, la întrunirile publice, în sala de conferințe, glasul lui răsună cu putere de tunet, încălzind simțirile, trezind conștiințele și activând voințele. Într-un oraș precum Clujul, cercul de activitate în cele două domenii îi părea prea îngust. De aceea, a încercat să și-l lărgească, prin scrișul său frumos și mișcător, adresându-se maselor din toate părțile locuite de români, începând cu copiii din școala primară, care abia încep să descrie o pagină tipărită, și sfârșind cu preoții ca luminători ai satelor, care prin el au la îndemână cea mai aleasă hrană sufletească, culeasă cu sânguință, strecurată cu pricepere prin sufletul omului credincios și aranjată pe înțelesul tuturor...”³⁶.

³⁵ Idem, „Omul Providențial”, în Rev. Renașterea, anul XVI, nr. 51, Cluj, 18 decembrie 1938, p. 1.

³⁶ LIVIU GALACTION MUNTEANU, „Din prilejul morții prof. Andrei Buzdug. Cuvântul Academiei Teologice”, în: Revista Renașterea, anul XVII, nr. 12, 19 martie 1939, p. 4.

5. *Un gând de rămas-bun*

Închei acest eseu prin gândul pe care Andrei Buzdug a încercat să ni-l transmită, ca pe o merinde pentru „sufletele credincioase”, într-un volum intitulat „Predici la toate duminicile anului bisericesc”: „...O privesc mai frumoasă și mai impunătoare nu este ca și atunci când într-o biserică vezi om lângă om, cap lângă cap, norod mult, încât e cu neputință să faci un pas înainte. Toate capetele, toate privirile sunt îndreptate spre amvon și sorb cuvintele predicatorului, pline de mângâiere, fără a respira, iar vestitorul cuvântului dumnezeiesc are întreagă mulțimea înaintea sa, dispune de ea, o poate conduce și îndupleca așa cum voiește. Puterea cuvântului dumnezeiesc într-adevăr este mare. Unde se ivește un predicator, care cu entuziasm sfânt și în duhul lui Hristos și al Bisericii știe purta sabia cuvântului dumnezeiesc, acolo mulți se trezesc din somnul cel greu al păcatului, mulți din cei indiferenți devin adoratori ai lui Dumnezeu, acolo înflorește o viață spirituală nouă. Aceasta reiese și din cuvintele Sf. Apostol Pavel: «Viu este cuvântul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decât toată sabia ascuțită de amândouă părțile și străbate până la despărțirea sufletului și a duhului, și a mădurelor, și a măduvei și este judecător cugetelor și gândurilor inimii» (Evr. 2, 12). Cunoscând acum puterea acestui cuvânt, datoria noastră este ca să ne și folosim de el. Mântuitorul lumii ne zice: «Mergând, învățați toate popoarele...», iar Sf. Apostol Pavel: «Nu m-a trimis Hristos să botez, ci să binevestesc» (I Cor. 1, 17) și iar: «Amar mie de nu voi binevesti», nu însă și de nu voi boteza, pentru că esențialul este luminarea sufletului cu cunoștința adevărului. A lumina mai întâi, a predica este datoria principală a clerului și apoi a boteza sau a face formalitățile intrării în staulul oilor Cuvântului, în numărul credincioșilor; a lumina mai întâi și apoi a cânta: «Dă-mi veșmânt luminos, cel ce te îmbraci cu lumina ca și cu o haină»...³⁷. Spre final, o umilă rugămintă, în care cere să fie „judecat mai mult după dorința inimii sale, decât după deplinătatea lucrului”³⁸.

³⁷ ANDREI BUZDUG, „Cuvânt înainte”, în vol. *Predici la toate duminicile anului bisericesc*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române Cluj, 1938, pp. 5-6.

³⁸ *Ibidem*, p. 6.

DISCIPLINELE CONTABILITATE, ADMINISTRAȚIE BISERICESCĂ, ECONOMIE ȘI ÎNDRUMĂRI AGRICOLE LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN CLUJ (1924-1952)

COSMIN COSMUȚA

Abstract:

The study *Disciplines Accounting, Church administration, Economy and Agricultural orientation at the Orthodox Theological Institute in Cluj (1924-1952)*, presents the professors that taught those matters between 1924 and 1952.

The main reason of teaching such subjects in an Orthodox Theological Institute was to prepare the priests to be for their future role of tutors or guides for both spiritual and material life in the parishes.

The important thing to be mentioned is that in the teaching of mentioned disciplines were involved especially professors of the Agricultural Institute in Cluj.

1. Generalități

Biserica Ortodoxă a jucat un rol deosebit de important în viața popoului român de-a lungul veacurilor. În vremurile mai vechi ea a fost principala și aproape singura instituție care, pe lângă grija pentru viața duhovnicească, pentru răspândirea lucrării mântuitoare a Domnului Iisus Hristos, s-a preocupat și de luminarea minții credincioșilor săi prin învățătura cărții, prin inițierea și susținerea de activități școlare, așa cum s-a preocupat și de sănătatea trupească a popoarelor săi, prin întemeierea și susținerea primelor așezăminte spitalicești de la noi.

În acest context, trebuie să precizăm că rolul de călăuzitoare în majoritatea ramurilor vieții credincioșilor săi a fost, în cazul Bisericii Ortodoxe din Transilvania, unul de excepție, întrucât românii din această provincie istorică au fost lipsiți de-a lungul istoriei de instituții care să le sprijine dezvoltarea materială și spirituală. Aceste atribuții au fost preluate și îndeplinite cu succes de către Biserică - timp de mai multe veacuri, singura insti-

tuție românească din Transilvania. Abia în veacul al XIX-lea a luat ființă în provincia intracarpatică o rețea de școli românești, dar și acest lucru s-a realizat tot prin eforturile depuse de Biserică (e vorba de școlile confesionale românești, al căror număr a ajuns sub păstoria Mitropolitului Andrei Șaguna la cca 800 de unități). Tot în acel secol a apărut aici o clasă politică românească propriu-zisă, care a început să lupte pentru drepturile națiunii noastre.

În buna tradiție formată în decursul veacurilor, Biserica Ortodoxă a continuat și în secolul al XX-lea să se preocupe de călăuzirea poporenilor săi în multe din direcțiile ce vizau dezvoltarea spirituală, intelectuală, sau chiar economică a acestuia. O dovadă în acest sens este chiar vechiul Institut Teologic, respectiv Academia Teologică de la Cluj¹. Asemeni celorlalte școli superioare de Teologie din Transilvania, școala clujeană avea în programa de studii ore de *medicină pastorală* sau *igienă, economie, îndrumări agricole, contabilitate* sau *administrație bisericească*. Deși la prima vedere pare că aceste discipline aveau prea puțin de a face cu pregătirea teologică, trebuie să spunem că ele au fost considerate necesare, întrucât, la vremea respectivă, preotul, cu autoritatea pe care o avea asupra credincioșilor, era cel mai în măsură să răspândească printre aceștia învățături elementare din alte domenii, menite să le aducă o îmbunătățire a stării lor economice, a organizării gospodăriei, a stării de sănătate, etc.

2. Contabilitatea, Administrația bisericească, Economia și Îndrumările agricole în Programa Analitică a Institutului, respectiv a Academiei Teologice ortodoxe din Cluj

Încă din primul an de funcționare al Institutului Teologic din Cluj, s-a constatat necesitatea ridicării duratei studiilor de la trei la patru ani, lucru care a și fost decis în ședința Adunării Eparhiale din aprilie 1925, odată cu hotărârea organizării Institutului ca Academie Teologică, în vederea transformării ei, la momentul potrivit, în Facultate de Teologie încorporată în Universitatea clujeană². Cu acest prilej s-a revizuit și numărul și structura catedrelor din cadrul Academiei.

În împrejurările mai sus pomenite, în Catedra de Drept bisericesc a fost introdusă, la anul IV, disciplina *Contabilitate*, predată într-o oră pe săptămână de Prof. Dr. Vasile Petrașcu³. În anul universitar 1938-1939 numele

¹ Pentru amănunte referitoare la școlile superioare de teologie din Cluj, vezi Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1996.

² Actul Consistoriului Eparhial nr. 24.961/1925, analizat de Pr. Prof. Alexandru Moraru, *op.cit.*, p. 55-56.

³ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 57.

disciplinei a fost schimbat în *Administrație bisericească* și a rămas tot la o oră pe săptămână la anul IV, în responsabilitatea Prof. Vasile Petrașcu.

În noiembrie 1938 a fost promulgată *Legea de raționalizare și sistematizare a învățământului superior*. Prin aceasta, disciplinele au fost organizate în catedre, asistențe și conferințe onorifice. În noua situație, *Administrația bisericească*, împreună cu *Dreptul bisericesc*, au fost repartizate în cadrul unei asistențe comune⁴. Un Decret Ministerial din 11 ianuarie 1939 a făcut mai multe încadrări de titulari, în urma cărora Prof. Vasile Petrașcu era titularul asistenței de *Cântare bisericească* și *Tipic*. A suplini în continuare și *Administrația bisericească*, alături de Prot. Cons. Dr. Vasile Sava (*Dreptul bisericesc*)⁵.

În anul 1940-1941 s-au produs modificări importante în structura corpului didactic al Academiei Teologice, determinate de Dictatul de la Viena din 30 august 1940. O parte dintre profesorii titulari s-au refugiat în România, iar alții au fost expulzați de către autoritățile hortiste. Acesta din urmă a fost și cazul profesorului Vasile Petrașcu. În împrejurările date, cursul de *Administrație bisericească* a fost suplini de Prot. Cons. Dr. Vasile Sava. În acest an titulatura disciplinei respective apare ca *Drept bisericesc și Administrație*⁶. Situația a rămas neschimbată până în anul 1947-1948, când programa Academiei clujene prevedea predarea unor discipline în sistem bienal (la câte doi ani comasați, odată)⁷. În acel an *Administrația bisericească* s-a predat într-o oră de curs pe săptămână anilor III și IV comasați, la care s-a adăugat o oră de seminar, care era însă comună cursurilor de *Administrație* și celui de *Drept bisericesc*⁸.

A urmat apoi o perioadă tulbure. Cu mai multe schimbări succesive în componența corpului didactic al școlii teologice clujene. La 13 noiembrie 1948 Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj a fost ridicată la rang de Institut Teologic de grad universitar⁹. În decembrie 1948 au fost numite la Institutul din Cluj, printr-un decret ministerial, câteva cadre didactice dintre foștii greco-catolici „reveniți” la Ortodoxie în toamna aceluiași an. Pentru suplinirea catedrei de *Drept canonic și Administrație bisericească* a fost desemnat, prin același decret, Pr. Prof. Petru Suciu (revenit)¹⁰. La scurtă vreme îl găsim pe Petru Suciu suplinind catedra de *Pastorală, Liturgică și*

⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁵ *Ibidem*, p. 93.

⁶ *Ibidem*, p. 98.

⁷ *Programa analitică pe anul școlar 1947/48 în sistemul bienal de la Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj*, Cluj, 10 octombrie, 1947, 3 p.

⁸ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 105.

⁹ *Ibidem*, p. 105.

¹⁰ E vorba de Decretul Ministerial 45.176/2 dec. 1948. A se vedea și Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 113.

Omiletică, iar la *Drept canonic și administrativ bisericesc* apare Pr. Prof. Dr. Ioan Moldovan. Nici aceste numiri nu au fost de durată, căci la sfârșitul lui ianuarie 1949, în urma unei noi Decizii ministeriale, catedra de *Drept bisericesc și Administrație bisericească* era suplinită de Pr. Asist. Victor Ienciu¹¹. În noua formulă erau prevăzute pentru *Administrația bisericească* două ore de curs pe săptămână și în comun cu *Dreptul bisericesc* (care avea patru ore de curs pe săptămână), o oră de seminar și una de convorbiri, la anul IV¹².

De la 1 octombrie 1949, printr-o serie de Decizii ministeriale, Pr. Asist. Victor Ienciu trecea ca suplinitor la catedra de *Pastorală și Omiletică*, iar la cea de *Drept canonic și Administrație bisericească* a fost numit conferențiarul suplinitor Arhid. Dr. Titus Țifu, la vremea respectivă director în Ministerul Cultelor¹³. A funcționat la catedră până la desființarea Institutului, în august, 1952.

Dacă disciplinele de care ne-am ocupat mai sus erau necesare preotului în activitatea sa pastorală, el fiind de regulă și administrator al parohiei în care activează, cele de care ne vom ocupa în continuare îl vizau atât pe preot, cât și pe păstoriții săi. Ne referim aici la *Economie* și *Îndrumări agricole*, materii menite să aducă viitorilor preoți cunoștințe pe care aceștia să le poată, pe de o parte, împărtăși credincioșilor lor, iar, pe de altă parte, să le aplice în propriile gospodării, devenind astfel exemple vii, și în acest domeniu, pentru cei a căror călăuzire spirituală le era încredințată.

Odată cu organizarea Institutului Teologic ca Academie, în urma deciziei Adunării Eparhiale din Cluj, din aprilie 1925, începând cu anul universitar 1925-1926 s-au predat la anul IV câte două ore de *Economie* pe săptămână, de către Prof. Dr. I. Oțoiu¹⁴. Acesta a activat aici până în 1933, iar din toamna aceluiași an a fost înlocuit de Prof. Dr. V. Pârvulescu¹⁵. Locul său a fost luat în toamnă anului 1936 de Prof. Dr. Constantin Martinovici, tot de la Academia de Înalte studii Agronomice din Cluj¹⁶. În următorul an universitar, 1937-1938, denumirea cursului s-a schimbat în *Îndrumări agricole*, rămânând tot în programa anului IV, la frecvența de două ore pe săptămână¹⁷. După încă doi ani, în 1939, disciplinele de studiu de la Academia Teologică din Cluj au fost împărțite în trei categorii: Catedre, Asistențe și Asistențe onorifice. *Îndrumările agricole* au intrat în categoria din urmă. S-au men-

¹¹ *Ibidem*, p. 115.

¹² *Ibidem*, p. 117.

¹³ *Ibidem*, p. 118.

¹⁴ *Ibidem*, p. 57-58.

¹⁵ *Ibidem*, p. 76-77.

¹⁶ *Ibidem*, p. 84.

¹⁷ *Ibidem*, p. 89.

ținut cele două ore pe săptămână din ultimul an de studiu¹⁸. Anul universitar 1939-1940 e ultimul în care apare în Programa Analitică a Academiei Teologice din Cluj disciplina *Îndrumări agricole*. După Dictatul de la Viena, în condițiile plecării unei părți a corpului didactic din teritoriul cedat, probabil că nu s-au mai predat aceste îndrumări, iar după război problemele au fost multe și de altă natură, așa încât atenția celor ce conduceau învățământul teologic clujean (ca și cel românesc în general), a fost îndreptată spre alte obiective. Ultimii ani de existență ai Academiei/Institutului Teologic de la Cluj au fost destul de frământați, marcați de transformările prin care trecea societatea românească intrată sub dictatura comunistă. Au fost anii în care întreaga noastră Biserică se îndrepta spre înfruntarea unor presiuni mari din partea noului regim, un exemplu grăitor fiind chiar felul în care a fost desființat Institutul Teologic Ortodox din Cluj, la finele lunii august 1952.

3. Profesorii suplitori ai disciplinelor *Contabilitate, Administrație bisericească, Economie și Îndrumări agricole*

Vom reda, în cele ce urmează, câteva date biografice ale profesorilor care au predat materiile menționate în subtitlul de mai sus, la Academia Teologică Ortodoxă, respectiv la Institutul Teologic de grad universitar din Cluj, între 1925 și 1952, în ordinea în care apar ei în acest material.

Prof. Dr. Vasile Petrașcu¹⁹ era originar din comuna Lancrăm, județul Alba, fiind născut la 18 martie 1889. A studiat la Gimnaziul german din Sebeșul învecinat, iar apoi și-a făcut studiile liceale la Blaj, unde a obținut bacalaureatul în 1908. În 1911 a absolvit Institutul Teologic-pedagogic din Sibiu. A continuat apoi să studieze la Budapesta, între 1912 și 1914, la Academia Comercială, pentru ca ulterior să urmeze și cursurile Conservatorului de Muzică din București și Cluj. În cele din urmă, în 1924, a obținut titlul de doctor în Drept.

Pe plan profesional a activat la Institutul, apoi Academia Teologică din Cluj între 1924 și 1940, ca profesor titular de *Muzică bisericească și ritual*. După Dictatul de la Viena s-a refugiat la Sibiu. Aici a funcționat, în anii războiului (1940-1945) ca asistent la Facultatea de Drept. În 1945 s-a întors la Cluj, unde și-a reluat postul de profesor, transformat mai târziu în conferențiar, de la Academia Teologică, devenită și ea, în 1948, Institut Teologic de grad universitar. A activat aici până la 1 aprilie 1950, când s-a pensionat. S-a mutat la Domnul la 29 martie 1973.

¹⁸ *Ibidem*, p. 95-96.

¹⁹ Vasile Stanciu, *Viața, activitatea și opera muzicală a profesorului Dr. Vasile Petrașcu*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 2, 1988; Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 189-190.

Din bogata activitate științifică amintim aici doar câteva lucrări: *Catavasier*, Cluj, 1933; *Nepoții lui Horea*, Cluj, 1934; *Mic potpuriu coral după melodii populare*, Cluj, 1934; *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, ed. I, Cluj, 1936; *45 de Primesne (Chinonice) pentru Liturghiile duminicilor*, Cluj, 1938; a mai publicat articole în revista *Renașterea* și în diferite alte lucrări colective.

Prot. Dr. Vasile Sava²⁰ s-a născut în localitatea Idicel Pădure, județul Mureș, la 20 ianuarie 1888. A urmat școala primară în localitatea natală și apoi la Reghin, Gimnaziul german din Reghin, absolvit în 1903, Liceul Reformat maghiar din Târgu Mureș, unde și-a dat bacalaureatul în 1907. Între 1907 și 1910 a urmat cursurile Institutului Teologic Andreian din Sibiu, iar din 1911 cele ale Facultății de Drept de la Universitatea maghiară din Cluj. În 1922 a obținut, tot la Cluj, titlul de doctor în Științe Juridice și Drept Constituțional al Universității *Ferdinand* de aici.

În anii 1912-1914 a fost catehet al școlilor confesionale din Cluj, iar în timpul războiului, între 1915 și 1919 a fost mobilizat în armată cu gradul de locotenent, îndeplinind în același timp și rolul de confesor în rezervă al Regimentului 83 Infanterie din Cluj. După război, în 1919, îl găsim, pentru scurtă vreme, ca funcționar public la Prefectura Tg. Mureș, ca în anii 1919-1920 să fie deputat în adunarea Constituantă de la București. Cea mai lungă perioadă de activitate a petrecut-o în funcția de consilier eparhial la Cluj (1921-1946), iar între 1946 și 1948 a fost vicar la aceeași Eparhie a Clujului. În paralel cu activitatea de consilier eparhial, a suplinit catedra de Drept canonic la Academia Teologică (1924-1946), iar între 1940 și 1948 a predat, ca suplinitor, cursul de *Administrație bisericească*. A trecut la cele veșnice la 21 decembrie 1964.

A publicat studii și articole în periodice ale vremii, dintre care amintim aici *Renașterea* și *Viața ilustrată* de la Cluj. Pentru activitatea depusă în slujba Bisericii și a Neamului a fost distins cu *Răsplata muncii pentru Biserică* (1925), *Steaua României în grad de cavalier* (1931), *Protoiereu stavrofor* (1935) ș. a.

Pr. Asist. Victor Ienciu²¹ a fost unul dintre preoții greco-catolici reveniți la Ortodoxie în 1948 și care au fost încadrați la Institutul Teologic din Cluj printr-o decizie ministerială. S-a născut la 31 iulie 1915 în localitatea Cozla, jud. Sălaj. După școala primară din localitatea natală, a urmat cursurile liceului *Petru Maior* din Gherla, unde a obținut și bacalaurea-

²⁰ Alexandru Moraru, *op.cit.*, p. 210-211; Claudia Zaharia, *Viața și activitatea vicarilor administrativi din Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului între anii 1921-1979*, teză de licență în manuscris, Cluj-Napoca, 1994, p. 17-29.

²¹ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 251.

tul în 1936, apoi cursurile Academiei Teologice „Sf. Treime” din Blaj, cu licență în 1946. Tot în 1946 a absolvit și Seminarul Pedagogic universitar din Cluj, iar Facultatea de științe juridice a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, în 1964.

Din activitatea profesională reținem aici următoarele aspecte: a fost pedagog și profesor suplinitor de Religie (greco-catolică) și Limba română între sept. 1939 și aug. 1941 la Școala Normală de băieți din Gherla; între 1941 și 1945 a administrat parohia Aluniș din jud. Cluj; profesor de Religie la Școala pedagogică de fete din Cluj din 1945 până în 1948; a fost unul din cei 38 de preoți uniți reveniți la Biserica Ortodoxă în 1948. Ca activitate didactică mai menționăm perioada 1948-1952 când a funcționat ca asistent la Institutul Teologic Ortodox de grad universitar din Cluj, iar apoi 1952-1977 a fost profesor titular la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul Teologic din localitate. A trecut la cele veșnice în 1978.

Arhid. Dr. Titus Țifu²² era originar din comuna Susenii Bârgăului, jud. Bistrița Năsăud, unde a văzut lumina zilei la 6 februarie 1921. A frecventat școala primară din localitatea natală, după care Școala Normală din Târgu Mureș (absolvită în 1940) și Liceul Teoretic din Cluj. În 1947 a obținut licența în Teologie la Academia din Cluj, pentru ca peste doi ani, în 1949, să devină doctor în Teologie la Facultatea din București. În timpul studenției s-a căsătorit (1944) și a fost hirotonit diacon (1945).

Și-a început cariera profesională ca învățător în Prundu Bârgăului (15 sept. 1940-11 aug. 1941), a funcționat apoi ca institutor la Școala Normală din Cluj (4 dec. 1944-31 aug. 1945), catehet în Cluj (1946-1947), diacon la catedrala din Cluj (1947-aug. 1948), director în Ministerul Cultelor (8 sept. 1948-14 oct. 1949), conferențiar suplinitor la Institutul Teologic Universitar din Cluj (oct. 1949-aug. 1952), din nou funcționar în Ministerul Cultelor și preot în București la bisericile Zlătari și Sf. Nicolae Șelari. A adormit în Domnul în 1992.

Cadrele didactice care au predat discipline neteologice la Academia Teologică din Cluj, respectiv *Economie* și *Îndrumări agricole*, între anii 1925 și 1940, proveneau de la Academia Agronomică din Cluj, unde-și aveau norma de bază, la Academia Teologică având doar statut de suplinitori.

Prof. Dr. Ioan Oțoiu²³ s-a născut la 2 ianuarie 1878 la Aciliu, în județul Sibiu. A urmat în Sibiu cursurile Liceului de Stat (1890-1898) și

²² *Ibidem*, p. 218-219.

²³ Mihai Șerban, *Academia de Înalte Studii Agronomice, Cluj, Dare de seamă, 1918-1928*, Cluj, 1938, p. 119-120; Leon S. Munteanu și colaboratorii, *Universitatea de Științe Agricole Cluj-Napoca, 1869-1994*, Cluj-Napoca, 1994, p. 43; Alexandru Moraru, op. cit., p. 216.

ale Institutului Teologic (1898-1901), după care Școala de Agricultură din Magyaróvár (1901-1902). În 1902 a fost hirotonit preot pe seama parohiei din localitatea natală. A păstorit aici până în 1909, când a fost trimis de Arhiepiscopia Sibiului să studieze la Academia Agronomică din Cluj, unde a obținut diploma de inginer agronom în 1912. În același an a fost numit profesor de *Economie (Științe agricole)* la Institutul Teologic-pedagogic din Sibiu, unde a predat mai multe discipline de specialitate: *Economia, Botanica, Zoologia, Mineralogia și Chimia*, până în 1919, cu o pauză între 1916-1918, când a fost refugiat în România. În octombrie 1919 și-a început activitatea didactică la Cluj, ca profesor titular la Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj, unde a predat *Zootehnia*. A rămas pe acest post până la pensionare, în 1941. În paralel a suplinit, între 1925 și 1933, cursul de *Economie* de la Academia Teologică din Cluj.

A publicat articole în „Telegraful Român” de la Sibiu, dar și lucrări din domeniul Agronomiei, la Cluj. A trecut la cele veșnice tot la Cluj, în 1967.

Prof. Dr. Vasile Pârvulescu²⁴ provenea din județul Mehedinți, localitatea Danceu, unde a văzut lumina zilei la 11 iunie 1883. A urmat cursurile școlii primare din Danceu, după care cele ale Liceului *Traian* din Turnu Severin (cu bacalaureat în 1901), iar în 1902 era elev la Institutul sanitar militar. În 1925 a obținut licența în Drept, la București.

Și-a început cariera didactică la Școala de Aplicațiune a Cavaleriei (1908-1909 și 1913-1914) ca profesor de *Hipologie*. Aceeși disciplină o preda la Școala de Artilerie în 1920, iar în 1922-1923 era profesor de *Clinică chirurgicală* la Cursul de informații și la Școala de Aplicație Sanitară a Veteranilor Căpitani. Între 1925 și 1927 a urmat cursuri de specializare în Franța, iar din 1928 a devenit profesor titular de *Anatomie și Fiziologie animală* la Academia Agronomică din Cluj (1928-1937 și 1944-1946). Din 1939 a fost și profesor de *Anatomie comparată* la Facultatea de Medicină Veterinară din București. În perioada clujeană, între 1933 și 1936 a suplinit cursul de *Economie* la Academia Teologică din Cluj.

Prof. Dr. Constantin Martinovici²⁵ a fost ultimul dintre profesorii de *Economie* (devenită din 1937 *Îndrumări agricole*) la Academia Teologică din Cluj. Din păcate datele de care dispunem, referitoare la biografia sa, sunt foarte sărace. Putem spune doar că a fost profesor titular la Academia

²⁴ Dr. Ion Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și a Neamului 1924-1934*, Cluj, 1934; Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, 1940, p. 637; Prof. Dr. Leon S. Munteanu și colaboratorii, *op. cit.*, p. 43; Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 216-217.

²⁵ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 218.

Agronomică din Cluj în perioada 1919-1947. În această calitate a supliniit și cursul de *Economie* de la Academia Teologică, între 1936 și 1940.

Dacă astăzi unele discipline dintre cele de care ne-am ocupat mai sus, cum ar fi *Administrația bisericească*, se mai predau în școlile teologice, altele, ca *Economia* sau *Îndrumările agricole* nu-și mai au locul în aceste școli. Totuși, în condițiile vieții românești din Transilvania primei jumătăți a secolului al XX-lea, când majoritatea credincioșilor Bisericii noastre trăiau la sate și se ocupau cu agricultura, considerăm că împărtășirea de cunoștințe din acest domeniu preoților, pentru ca ei să le ducă mai departe parohienilor lor, a fost un lucru benefic, ce a contribuit la bunăstarea materială a românilor ortodocși din Transilvania.

MEDICI PROFESORI LA ACADEMIA TEOLOGICĂ DIN CLUJ

MIRCEA GELU BUTA

Abstract.

Professor Doctors at Cluj Theological Academy.

In the first period of existence of the theological school in Cluj, we consistently find in curricula subjects such as Hygiene and Pastoral Medicine. Why Hygiene? Because from a genuine hygiene of mind and body it results wisdom, and theology is wisdom. In other words, "The beginning of wisdom is fear of the Lord and knowledge of the Holy One is comprehension" (Prov. 9:10). Without this act of mind cleaning by an act of self-imposition, all striving to gain information about God is meaningless.

Regarding the other discipline, Pastoral Medicine, was an attempt to identify relationships that can be established between pastorate, health and preventive medicine, between the priest and physician, each with his mission.

During the return and consecration of the new theological school in Cluj, more precisely in 1998, tradition was resumed by introducing medical sciences in the curriculum area and the development of a new discipline, Christian bioethics.

Conștient de alcătuirea minunată a ființei umane, vrednicul de pomenire PS Episcop Nicolae Ivan a dorit ca tinerii teologi să înțeleagă ei înșiși de ce suntem sănătoși și de ce ne-am îmbolnăvit, cum trebuie să ne ferim de boli sau, dacă ele există, cum să ne apropiem de cel aflat în suferință, pe cât se poate, prin duh creștin, cu ajutorul lui Dumnezeu și străduința omenască, pentru ca în cele din urmă să ieșim învingători din această încercare. Pentru aceasta, păstorul comunității ortodoxe clujene a reușit să adune în jurul său, pe lângă distinși istorici și filosofi ai vremii, Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Lucian Blaga, o seamă de medici vestiți, deveniți unii dintre ei chiar consilieri devotați ai Eparhiei. În primul rând, se cuvine să-i amintim pe frații Dominic și Constantin Stanca, apoi pe nepo-

tul lor, Octavian Stanca. La aceștia se adaugă Prof. Dr. Virgil Ciobanu, iar mai târziu Dr. Eugen Nicoară și Dr. Liviu Telea, a căror cursuri de Igienă sau Medicină Pastorală s-au regăsit constant în planurile de învățământ ale Institutului Teologic din Cluj. Nu au lipsit conferințele profesorilor de la Facultatea de Medicină, în frunte cu Victor Papilian, Emil Țeposu, Valeriu Lucian Bologa, Iuliu Hațieganu etc., care, folosind perspectivele largi ale istoriei, filosofiei și biologiei, încercau să argumenteze raporturile dintre religie și medicină.

1. O familie de cărturari hunedoreni

Când vorbim de merituoasa familie cărturărească Stanca, gândul ne duce la întemeietorul ei, părintele Avram Stanca (1843-1916), născut în anul 1843, la Sebeș. Vine în Valea Jiului în anul 1866, ca învățător la Petrila. După absolvirea studiilor teologice din Sibiu, revine în anul 1875 ca preot paroh la Petroșani, dând viață bisericii, școlii românești și însuși românismului din aceste părți ale Transilvaniei. Aflăm din cuvântarea rostită de părintele pe atunci diacon Nicolae Mladin, viitor mitropolit al Ardealului, cu ocazia comemorării a o sută de ani de la nașterea preotului Avram Stanca, că „despre vrednicia lui vorbesc faptele și starea înfloritoare de azi a tuturor bisericilor și parohiilor zidite, renovate și organizate de el. Conștiința ortodoxă și românească a țăranilor și muncitorilor români asupriți în țara lor din partea tuturor străinilor venetici din Valea Jiului a fost trezită la viață de acest preot vrednic, prin ale cărui străduințe și ajutor moral și material s-au ridicat apoi atâția români vrednici din poporul păstorit de el”¹. Prin munca sa neîncetată, s-au ridicat în scurtă vreme biserici în Petroșani, Vulcan, Lupeni, Aninoasa, Bănița și școli la Petroșani, Bănița și Dealul Babii. Mai târziu, încercarea stăpânirii de a maghiariza școlile s-a lovit de dârzenia neînduplecată a poporului condus de preotul Stanca. În anul 1916, este silit să părăsească Valea Jiului, stabilindu-se la fiului său, Sebastian, din Sebeșul-Săsesc, unde, spre sfârșitul aceluiaș an, va trece la cele veșnice².

În anul 1923, la propunerea Comitetului parohial al bisericii din Petroșani, rămășițele pământești ale preotului Avram Stanca vor fi deshumate și așezate în cripta din fața bisericii din Petroșani, pe care el însuși a ctitorit-o și care a fost sfințită de Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, cu ocazia vizitei canonice³.

¹ MARIAN BOBOC, „Măine, 24 decembrie, se împlinesc 170 de ani de la nașterea lui Avram Stanca, părintele ortodoxiei din Valea Jiului”, în: „Ziarul Văii Jiului”, 22 decembrie 2013.

² *Ibidem*.

³ „Aducerea rămășițelor pământești ale părintelui Avram Stanca la Petroșeni”, în: „Graiul muncitorimei”, Petroșani, 31 octombrie 1923.

În toamna anului 1922, preotul Sebastian Stanca, fiul defunctului Avram Stanca, este ridicat la rangul de prim-consilier al Episcopiei reînființate după 400 de ani a Vadului și Feleacului lui Ștefan cel Mare, la care s-a adăugat, de data aceasta, și a Clujului, și poftit de vrednicul Episcop Nicolae Ivan să se mute la Cluj, unde va osteni cu pricepere și devotament până în anul 1940. Nu va renunța la pasiunea de scriitor din tinerețe, redactând Foiaia Eparhială „Renașterea” încă din anul 1923 și publicând la revistele vremii lucrări de istorie bisericească locală, nuvele, schițe, amintiri, traduceri, prelucrări. A reușit să organizeze Muzeul Eparhial din Cluj⁴.

În toamna anului 1940, s-a refugiat la Sibiu, de unde a dat o prețioasă mână de ajutor la organizarea Vicariatului Ortodox Român de Alba-Iulia. Va deceda la vârsta de 69 de ani, în orașul Sibiu. Slujba prohodului a fost săvârșită la Catedrala din Sibiu de un sobor format din șapte preoți, în frunte cu P.S. Arhiereu Vicar Teodor Scorobeț, răspunsurile fiind date de corul studenților Academiei Teologice „Andreiane”. Cel dintâi cuvânt l-a rostit P.S. Arhiereu Vicar, dând glas durerii pricinuite de pierderea unui prieten devotat și vrednic colaborator în ogorul Evangheliei Mântuitorului, arătând

⁴ SEBASTIAN STANCA (1878-1947) se naște la Petroșani, în familia preotului Avram Stanca. Face studiile secundare la Gimnaziul Evanghelic din Sebeș (1890-1893) și la Liceul Ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov (1893-1898), iar cele superioare la Institutul Teologic din Sibiu (1898-1901) și la Facultatea de Litere a Universității din Budapesta (1901-1905), cu doctoratul în 1910. A fost Președintele societății literare „Petru Maior” din Budapesta, iar în 1902 s-a numărat printre cei doisprezece studenți români care au pus bazele Revistei „Luceafărul” la Budapesta. A frecventat redacția ziarelor „Poporul român” și „Lupta” din Budapesta, iar mai apoi „Telegraful român” din Sibiu. Lucrări teologice și istorice: *Pocăiții. Studiu pentru combaterea sectei pocăiților*, Sibiu, 1913, 272 p.; *Pâinea vieții, carte de rugăciuni pentru toții creștinii*, Cluj, 1931, 232 p.; *Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Cluj, 1925, 179 p.; *Carmen saeculare. Preoțimea română din Ardeal în slujba idealului național*, Cluj, 1927, 20 p.; *Biserica ortodoxă din Sebeș*, Cluj, 1928, 35 p.; *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului (1919-1929)*, Cluj, 1930, 165 p.; *Mănăstirea de la Râpa Râmețului*, Cluj, 1936; *Propaganda uniției în Munții Apuseni* în Rev. Teologică, an XXVII, 1937, nr. 6, pp. 213-218 și nr. 7-8, pp. 269-272; an XXVIII, 1938, nr. 7-8, pp. 336-340; an XXIX, 1939, nr. 10-11, p. 412-422; *Viața și activitatea lui Vasile Moga, 1774-1845*, Cluj, 1939, 125 p.; *Monografia istorico-geografică a localității Petroșani*, Petroșani, 1966, 100 p.; *Cipariu Timotheus*, Petroșani, 1910, 74 p., Teză de doctorat în limba maghiară; conferințe despre Mihai Viteazul, Gheorghe Dima, Gheorghe Lazăr, Ciprian Porumbescu, toate tipărite. Lucrări literare: *Pribegii, Comedie din viața meseriașilor*, în două acte. Localizare după I. Nestroy, Sibiu, 1910, 4 f. + 46 p.; *Bucătăreasa. Comedie într-un act*. Prelucrare după Teodor Abt, Brașov, 1911, 22 p.; *Lazar diacul. O întâmplare adevărată*, București, 1923, 40 p.; *Fiul cantonierului și alte novele*, București, 1925, 24 p.; *Greva și alte povești*, Arad, 1926, 64 p.; *Sergentul. Episod din luptele de lângă Jiu în pasul Surduc, la începutul lui septembrie 1916. Dramă într-un act...* Prelucrată după lucrarea lui I. Koener, „Joseph Heyderich”, Arad, 1926, 46 p.; *Lege nouă. Comedie într-un act*, Sibiu, 1933, 52 p.; *Apis și Este*, traducere după Bruno Brehm, București, 1942, 489 p.; Colaborări la: „Telegraful Român”, „Luceafărul” și „Revista Teologică” din Sibiu; „Libertatea” Orăștie; „Tribuna” Cluj; „Cosânzeana” Cluj; „Țara Noastră” Sibiu-Cluj; „Anuarul Institutului de Istorie Națională” Cluj etc.; În manuscris: piese de teatru, traduceri din Schiller, Goethe, Körner, Uhland, Heine etc.; MIRCEA PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, pp. 451-452.

calitățile care i-au împodobit sufletul. La rândul său, delegatul Episcopiei Clujului, părintele consilier Pavel Șendrea, a rostit un cuvânt omagial: „Cu inima frântă de durere mă găsesc astăzi în fața sicriului consilierului eparhial Prot. Stavr. Dr. Sebastian Stanca, pentru a reprezenta cu acest prilej pe Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colan, Consiliul Eparhial și Preoțimea din Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, spre a spune cuvântul de omagiu și durere pentru pierderea devotatului slujitor, care a luminat ca o făclie în viața tinerei noastre Episcopii... Zadarnic am încerca să încreștăm în puținele clipe ale ceasului de față toată munca de organizator în multele slujbe cu care a fost cinstit în calitate de consilier, de locotenent al scaunului episcopal din Cluj, ca și aceea de colaborator și prim-sfetnic al regretatului Episcop Nicolae Ivan, precum și a Prea Sfințitului Episcop Nicolae Colan, sau ca deputat al Congresului Național Bisericesc, președinte al Asociației Clerului «Andrei Șaguna», secția Cluj, ca ostenitor la organizarea Eparhiei Maramureșului. Toate acestea vor trebui arătate cu prilejul unei comemorări în cinstea acestui făclier care a luminat destinele Eparhiei Clujului...”⁵. Cuvinte omagiale a adresat și Părintele Prof. Ioan Lupaș, arătând geniul și munca neostenită a celui care a fost scriitorul și neobositul publicist Dr. Sebastian Stanca. Cortegiul funebru, format dintr-o numeroasă asistență, s-a îndreptat apoi spre cimitirul central din Sibiu, pentru a așeza trupul neînsuflețit în lăcașul de veșnică odihnă⁶.

1.1 Constantin Stanca (1889-1959)

Profesorul Dr. Constantin Stanca s-a născut la Petroșani, fiind al doilea fiu al preotului Avram Stanca. S-a afirmat ca student la Facultatea de Medicină din Cluj, fiind considerat, încă de pe băncile amfiteatrului, o speranță a viitorului. A venit războiul și pe urmă... Alba-Iulia, fiind unul dintre cei o sută de mii de participanți. S-a întors la Cluj, unde îl aștepta greul și fapta. Împreună cu fratele său, Dominic, au făcut parte din acel grup cuceritor de medici români care și-au asumat sarcina deosebit de grea a preluării și reorganizării Facultății de Medicină. În scurt timp, Constantin Stanca sau Costi, cum îl știa tot orașul, devenit medic ginecolog, era dotat cu o intuiție medicală ce se întrecea cu îndemânarea și cu spontaneitatea intervențiilor chirurgicale, dar și cu o seamă de inovații expuse în cele peste 150 de lucrări publicate, cu care și-a dobândit, ulterior, după refugiul de la Cluj, un loc de Profesor Universitar la București⁷. Talentul său deosebit de organizator s-a întruchipat mai întâi în organizarea, la Cluj, a primei școli de

⁵ „La mormântul consilierului Dr. Sebastian Stanca”, în Rev. Renașterea, anul XXV, nr. 46-47, Cluj, 23 noiembrie 1947, pp. 1-2.

⁶ *Ibidem*.

⁷ HORIA STANCA, *Fragmentarium clujean*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 291.

moașe, cu limbă de predare română. În scurt timp după aceea, a fost alături de fratele său, jertfitorul Dominic Stanca, la organizarea Spitalului de femei din Cluj. Dar înfăptuirea sa cea mai însemnată a fost ca a unuia care era mâna dreaptă a Profesorului Iuliu Moldovan, preluând, în calitate de director, conducerea primului Institut românesc de combatere și profilaxie a cancerului, înființat la Cluj în anul 1929, cel dintâi din țară și dintre primele pe plan mondial⁸. Ca o recunoaștere a meritelor sale, numeroase universități din Viena, Paris, Milano l-au onorat, alegându-l membru al societăților medicale de profil. Țara noastră l-a cinstit cu titlul de „Profesor emerit”, cu ordine și alte distincții. Cei apropiați își amintesc de talentul cu totul ieșit din comun cu care povestea și reproducea, cu amuzament în gest și cuvânt, pe cei evocați⁹. Ca și frații săi, a fost un creștin mărturisitor autentic, un model de viață care a influențat multe cariere de tineri.

1.2 Dominic Stanca (1892-1979)

Profesorul Dr. Dominic Stanca este fratele medicului Constantin Stanca, al preotului Sebastian Stanca, al surorilor Elisabeta (căsătorită Rațiu) și Elena Stanca, căsătorită cu Ioan Duma, protopop al Văii Jiului, una din victimele persecuției comuniste. Din familie mai fac parte fiul său, poetul și actorul Dominic Stanca (1926-1976), nepoții, dramaturgul Radu Stanca (1920-1962), cronicarul dramatic Horia Stanca (1909-2002) și medicul Octavian Stanca (1908-1977), copiii preotului Sebastian Stanca¹⁰. Școala primară și secundară o face la Petroșani, după care se înscrie la Facultatea de Medicină din Cluj (1910-1915). În timpul vacanțelor, lucra la spitalele minerilor din Petroșani, Vulcan și Aninoasa. La izbucnirea Primului Război Mondial, tânărul Dominic Stanca este trimis la o unitate din Orăștie, unde i s-a încredințat organizarea unui Spital militar cu 240 de paturi. În calitate de doctorand în medicină, a fost trimis pe frontul din Polonia, iar pentru susținerea ultimului *rigorosum* și obținerea doctoratului, i s-a acordat în anul 1916 un concediu. Cu gradul de medic sublocotenent, a funcționat la începutul anului 1916 la unul din spitalele garnizoanei din Viena, după care, în același an, a fost transferat la Spitalul Militar din Budapesta. A urmat apoi anii grei petrecuți pe frontul din Răsărit, în Volhinia și Bucovina, unde a înfruntat, în condiții dramatice, epidemia de tifos exantematic¹¹.

Din însemnările zilnice, pe care le-a întocmit cu talent și meticulozitate, avem o valoroasă documentație despre desfășurarea epidemiilor, pre-

⁸ FLOREA MARIN, *Vieți dedicate omului*, vol. III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, pp. 90-91.

⁹ HORIA STANCA, *op. cit.*, p. 291.

¹⁰ SAMUEL IZSÁK, „Amintindu-ne de Dr. Dominic Stanca”, în Rev. „Clujul Medical”, 1980, vol. LIII, nr. 3, p. 261.

¹¹ FLOREA MARIN, *Medicii și Marea Unire*, Ed. Tipomur, 1993, p. 243.

cum și listele nominale ale ostașilor și ofițerilor căzuți victimă acestor calamități, notând și cimitirele unde au fost înhumați¹². Spre sfârșitul războiului, a fost trimis pe frontul de la Piave-Montelo din Italia, unde, după lupte crâncene, armatele austro-ungare au fost înfrânte. Reîntors la Petroșani, și-a reluat activitatea la Spitalul minerilor, de unde, cu inima la răscrucea din 1918, va veni la Alba-Iulia împreună cu muncitorii de la Petroșani, să se înscrie printre făuritorii României Mari. Iată copia credenționalului Dr. Dominic Stanca, extras din Arhiva Muzeului Unirii, în virtutea căreia „Reuniunea femeilor greco-ortodoxe din Petroșani alege și delegă pe medicul Dominic Stanca din Petroșani ca reprezentat al ei la Marea Adunare Națională ce se va ține în 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 în Alba-Iulia și rugăm conducerea acestei adunări să-i dea puțința de a-și îndeplini misiunea de delegat în toate direcțiile. Petroșani, 15/28 Noiembrie 1918, Ss. Ioana Stanca, președinte”¹³.

În anul 1919, Dominic Stanca se stabilește la Cluj, unde împreună cu alți confrăți, va contribui la organizarea serviciului sanitar al orașului. În noile condiții, s-a simțit nevoia amenajării unui Spital de stat pentru femei, misiune pe care Resortul Ocrotirilor Sociale al Consiliului Dirigent o va încredința doctorului Dominic Stanca. Acesta va fi inaugurat la 9 aprilie 1919, sub forma unei unități spitalicești cu profil ginecologic-obstetrical, care va rămâne peste timp în memoria clujenilor sub denumirea de „Clinica Stanca”¹⁴. Încă de la început, în cadrul spitalului s-a înființat un atelier de industrie casnică pentru ajutorarea femeilor bolnave și fără sprijin. Aici, pe lângă tratamentul medical și întreținerea zilnică, acestea erau pregătite și calificate în diverse meserii (croitorese, lenjerese, bucătărese, îngrijitoare etc.), pentru a se putea susține ulterior. În primii trei ani, aceste cursuri au fost absolvite de 90 de persoane¹⁵.

În perioada 1920-1921, când s-a pus în aplicare planul unei vaste campanii sanitare de profilaxie a sifilisului, doctorul Dominic Stanca s-a aflat în prima linie a acestei acțiuni. De asemenea, s-a evidențiat pe tărâmul abordării problemelor medico-sociale ale oamenilor, organizând acțiuni sanitare în satele din Munții Apuseni și Maramureș, în școli, fabrici și în armată. Dădea îndrumări pe teren, ținea conferințe, redacta măsuri pentru prevenirea și combaterea bolilor venerice și tuberculozei, publica articole, lucrări și broșuri cu rezultatele obținute sau dedicate educației sanitare¹⁶.

¹² SAMUEL IZSÁK, *op. cit.*, p. 261.

¹³ Extras din Arhiva Muzeului Unirii, vol. I, f. 628.

¹⁴ FLOREA MARIN, *op. cit.*, pp. 251-254.

¹⁵ FLOREA MARIN, *Medicina clujeană în cuvinte și idei înțelepte*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, p. 477.

¹⁶ *Ibidem*.

Dintre lucrările științifice, publicate în periodicele medicale ale vremii, amintim: „Campania antisifilitică în regiunea Cluj, între anii 1921-1924” (București, 1934), „Cunoștințe pentru toți despre sifilis” (Cluj, 1925), „Prostituția și bolile venerice” (Cluj, 1922), „Contribuții la istoricul sifilisului în Ardeal” (București, 1925)¹⁷.

Încă de la venirea în Cluj, s-a alăturat echipei de intelectuali din jurul Episcopului Nicolae Ivan, iar din anul 1925 a devenit profesor de Igienă la Academia Teologică din Cluj. În cursurile sale, a încercat să le insufle viitorilor preoți cunoștințele necesare pentru a se feri de boli și a promova, la rândul lor, credincioșilor atât de necesarele noțiuni de igienă, de care aveau nevoie¹⁸.

De numele doctorului Dominic Stanca se leagă descoperirea, în anul 1927, a apelor sărate-sulfuroase și a nămolului de la Someșeni. În urma publicării cercetărilor sale de balneologie, împreună cu specialiștii în domeniu, Prof. Gheorghe Pamfil, Alexandru Borza, Eugen Nyârâdi, a reușit să popularizeze și să întemeieze, cu sacrificii bănești adeseori depășind propriile sale posibilități, Băile de la Someșeni, o stațiune balneară modernă, capabilă să atragă bolnavi din țară și străinătate¹⁹.

Între anii 1923 și 1938, a funcționat ca medic de întreprindere la Fabrica de Tutun din Cluj, unde a avut posibilitatea să studieze condițiile de muncă ale muncitorilor și bolile profesionale ale acestora. Observațiile obținute au stat la baza lucrării intitulate *Organizarea igienico-socială a muncii*, publicată în anul 1927²⁰.

Dictatul fascist de la Viena l-a silit, în anul 1940, să se refugieze la Orăștie. Neobositul organizator al asistenței spitalicești a desfășurat și aici o activitate susținută, înființând Spitalul de femei din Orăștie, deservit de personalul medical și ajutorător refugiat de la Spitalul de femei din Cluj. Izbucnirea, în 1942-1943, în satele din jurul Orăștiei, a unei epidemii de meningită cerebro-spinală îl găsește de doctorul Dominic Stanca în plină acțiune antiepidemică, coordonând cu succes combaterea epidemiei²¹.

După eliberarea țării, în anul 1945, doctorul Dominic Stanca se întoarce la Cluj, reluându-și funcția de la Spitalul de femei, unde va organiza și o Secție de Oncologie, în care, din anul 1951, va lucra și soția sa, Dr. Nella Stanca. După cum se știe, în același an, Spitalul de femei a fost transformat într-o bază de învățământ a Institutului de Medicină și Farmacie, sub denumirea de Clinica Ginecologică și Obstetrică II din Cluj, unde doctorul

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

Dominic Stanca își va continua activitatea în calitate de medic primar ginecolog-oncolog. A fost ultima funcție pe care a îndeplinit-o. Se va pensiona la 31 decembrie 1958, continuând să lucreze ca specialist în diferite comisii și instituții sanitare, fără să aibă la bătrânețe satisfacția recunoașterii meritelor sale, după cum nici pe cealaltă, de a-l vedea pe fiul său, tot Dominic, înflorind în literatură și în teatru și care moștenise de la tatăl său toate premisele unei cariere deosebite²². S-a stins din viață în ziua de 2 aprilie 1979, fiind îngropat în Cimitirul Central al orașului Cluj-Napoca, alături de corifeii primei școli românești clujene²³. Medicul profesor Dominic Stanca a fost un creștin autentic, care nu ezita să mărturisească, de câte ori avea ocazia, crezul că moartea reprezintă o sursă a vieții și nu invers²⁴.

2. Virgil Ciobanu (1876-1965)

Doctorul Virgil Ciobanu s-a născut în ziua de 23 februarie 1876 în localitatea Roșia Montană, județul Alba, într-o familie de intelectuali. Bunicul său matern, George Gritta, fost tribun al lui Avram Iancu, era căsătorit cu Emilia Piso, care provenea dintr-o familie de vază a Săcărâmbului din județul Hunedoara, pe atunci orașel prosper, cu parc, casină, restaurante și biserici pentru toate confesiunile. Fiica lor, Iustina, s-a căsătorit cu Vasile Cioban din Șiclău, școlit la Preparandia din Arad, la Liceul Piarist din Timișoara și devenit ulterior învățător și notar la Roșia Montană. Primul lor copil a fost poeta Maria Botiș Ciobanu, căsătorită cu Dr. Teodor Botiș, iar al doilea a fost Virgil-Haralampiu Ciobanu²⁵.

Virgil Ciobanu a urmat gimnaziul și o parte a cursurilor liceale la Brad, continuându-le apoi la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. După absolvire, va frecventa Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu și Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde obține titlul de doctor în Teologie. După ce este hirotonit diacon în anul 1905, la Sibiu, este numit preot miliar, confesor al militarilor ortodocși și catihet al cadeților ortodocși din școlile militare ale Austriei. În anul 1906, din inițiativa preotului Virgil Ciobanu și a prietenilor săi din comunitatea românească, între care Dr. Sterie Ciurcu, Dr. Aurel C. Popovici, Arh. Cezar Popovici, Dr. Marius Sturza, Dr. Lazăr Popovici, Dr. Sextil Pușcariu, cu sprijinul primarului Karl Lueger, entuziast simpatizant al românilor, se va înființa la Viena o capelă românească, devenită loc de reculegere și rugăciune pentru românii trăitori în capitala imperială²⁶.

²² HORIA STANCA, *op. cit.*, p. 291.

²³ FLOREA MARIN, *op. cit.*, p. 477.

²⁴ *Ibidem*, p. 497.

²⁵ RADU CIOBANU, „Wiener Gemütlichkeit” (fragmente ale memoriilor lui Virgil Ciobanu), în „Steaua”, nr. 11-12 / 1992; „Rostirea Românească”, nr. 3-4 / 1996; „Orizont”, nr. 1 / 2002.

²⁶ *Ibidem*.

În anul 1911, preotul Virgil Ciobanu se înscrie la Facultatea de Medicină a Universității din Viena, însă își întrerupe studiile ca urmare a izbucnirii Primului Război Mondial, fiind trimis pe frontul din Galiția. În anul 1917, este avansat la gradul de maior și este mutat la garnizoana Praga, unde își reia studiile universitare și își va susține doctoratul. Ulterior, se va specializa în medicină legală. În anul 1919, se căsătorește cu Marioara Dima, fiica profesorului de matematică Pantelimon Dima din Brașov, frate al compozitorului Gheorghe Dima. O dată cu înființarea Universității din Cluj, este numit șef de lucrări la Catedra de Medicină Legală, condusă de Prof. Nicolae Minovici, frate al celebrului anatomist Mina Minovici. Este o perioadă de studii și cercetări, pe care le va publica în revistele de specialitate și tipărește volumele „Terminologia medico-legală” și „Omorul ritual”. Concomitent, este invitat de Episcopul Nicolae Ivan să predea cursul de Medicină Pastorală la nou-înființata Academie Teologică și Seminarul Teologic din Cluj. Cu această ocazie, va publica volumul „Preoții în medicină”, apărut la Editura Eparhiei Ortodoxe Române din Cluj²⁷.

În anul 1952, după moartea soției, se retrage la Mănăstirea Hodoș-Bodrog, al cărei stareț devine un an mai târziu, fiind pentru o scurtă perioadă profesor la Școala de cântăreți bisericești din Cluj²⁸. În anul 1958, este numit conferențiar de Medicină Pastorală la Institutul Teologic Universitar din București, astfel că se mută la Mănăstirea Antim. În anul 1962, revine în orașul Cluj și se stabilește la fiica sa, Ruxandra, petrecând un scurt răstimp la Mănăstirea Nicula, unde își redactează memoriile. A trecut la cele veșnice la 24 septembrie 1965. Sociabil, comunicativ, dinamic, cu un neobosit apetit de cunoaștere și cu un salutar simț al umorului, clericul, profesorul și medicul Virgil Ciobanu a fost o personalitate pregnantă și reprezentativă pentru intelectualitatea central-europeană a acelei epoci²⁹.

3. Eugen Virgil Nicoară (1893-1985)

Dr. Eugen Virgil Nicoară este al șaptelea copil al preotului greco-oriental Grigore Nicoară din comuna Pietriș, din apropiere de Deda Reghinului. Mama sa, Elena Petra, era fiica preotului Ioan Petra din Ibănești. Pentru început, preotul Grigore Nicoară este numit capelan la Ibănești, iar apoi paroh, unde va sluji până în anul 1914. În timpul păstoririi sale, va fi zidită biserica din Ibănești-Sat. Datorită vredniciei sale, va fi ales notar al Protopopiatului Reghin și președinte al „Astrei” culturale din distric-

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ ALEXANDRU MORARU, *Învățămintul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, Cluj-Napoca, 1996.

²⁹ RADU CIOBANU, *op. cit.*

tul Gurghiului. Construiește la Ibănești o mică fabrică de cherestea, introduce de-a lungul comunei un canal de apă din râu, iar pentru biserică, procură clopote mari dintr-un atelier de lângă Viena. Va trece la cele veșnice la Ibănești, în anul 1914³⁰.

Eugen Virgil Nicoară și-a petrecut copilăria la Ibănești, alături de părinții săi. Va urma studiile elementare la Școala de Stat maghiară din Gurghiu (1900-1905), după care va continua la Liceul din Odorhei (1905-1907) și la Colegiul Reformat din Tg. Mureș, unde obține diploma de maturitate în anul 1913. Urmează cursurile Facultății de Medicină și Farmacie la Universitatea „Francz Jozsef” din Cluj-Napoca (1913-1915). Își va continua studiile în medicină la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta, unde va obține în anul 1918 titlul de doctor. Ulterior, se va specializa în chirurgie la Clinica chirurgicală din Cluj (1919-1923), ocupând postul de preparator. În anul 1923, este numit prin concurs medic primar la Spitalul de Stat din Reghin, al cărui director va fi până în anul 1940 și va fi înaintat la gradul de inspector sanitar general (1936). Pentru o scurtă perioadă de timp (1938) a fost numit prefect al județului Mureș³¹.

În perioada 1936-1939, construiește Spitalul și Palatul Culturii din Reghin, iar cu sprijinul său moral și material s-au înălțat monumente închinat eroilor, troițe, școli generale și cămine culturale în satele din jurul Reghinului. Construirea Spitalului a fost una din cele mai de seamă realizări ale sale. Iată ce mărturisește în acest sens, după inaugurarea spitalului, Prof. Univ. Petre Tomescu: „Cu perseverența-i dărză care-l caracterizează, a realizat și această faptă excepțională, pe care o cred unică în țara noastră. Spitalul s-a clădit în timp de doi ani, sub supravegherea zilnică a doctorului Nicoară și sub planurile întocmite sub directivele lui. Acest ansamblu arhitectonic așa de bine reușit a fost conceput ținând seama de ceea ce autorul lui văzuse în călătoriile de studii ce făcuse în străinătate și de ultimele cerințe ale științei moderne [...]. Sălile de operații pentru intervenții

³⁰ Autorii biografiei lui Eugen Virgil Nicoară dau locul nașterii lui în comuna Ibănești, județul Mureș. În acest sens, vezi articolul MARIANEI PLOEȘTEANU din *Reghinul cultural. Studii și articole*, vol. II (1990); ANA COSMA, *Scriitori români mureșeni. Dicționar biobibliografic*, Târgu-Mureș, 2000; DUMITRU HUSAR, „100 de ani de la nașterea doctorului Eugen Nicoară” în „Cuvântul liber”, an. 5, nr. 100 (25 mai 1993) și AURELIA VICTORIA BALTARU, *Valea Gurghiului în perioada interbelică*, Târgu-Mureș, Editura NICO, 2008. În Extrasul nr. 70 din 22 noiembrie 1925, din *Matricola botezaților Bisericii ortodoxe române din localitatea Pietriș*, în care se arată că acest extras provine din vol. 2 al *Matricolei*, pagina 23, la nr. 2 este trecut ca botezat, la 18 ianuarie 1893, Eugeniu Virgiliu Nicoară. Din acest Extras reiese că Eugen Virgil Nicoară s-a născut la 6 ianuarie 1893. Părinții lui sunt Grigore Nicoară, preot (paroh ortodox român) în Pietriș, și Elena Petra. Preotul botezător este Ioan Petra, paroh în Ibănești; EUGEN MERA, „Personalități din Ibănești: Dr. Eugen Nicoară”, în „Cuvântul liber”, anul XIX, nr. 272, Tg. Mureș, 10 martie 2009.

³¹ LUCIAN PREDESCU, *Enciclopedia „Cugetarea” sau Enciclopedia României - Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Editura Cugetarea - Georgescu Delafras, București, 1940.

septice și aseptice, largi, frumoase, impresionante, aparatele de sterilizare, instrumentarul bogat, în fine tot acest arsenal chirurgical, te fac să crezi că te afli într-o mare clinică universitară, nu în Spitalul de la Reghin”³².

Din motive politice, a fost destituit din funcția de medic primar chirurg al Spitalului Reghin și arestat în anul 1940. După eliberare, în anul 1941, se va stabili la Brașov, unde preia conducerea Spitalului „Gheorghe Mârzescu” (1942-1943). Va fi concentrat la Marele Stat Major al Armatei cu gradul de căpitan (1943-1944), apoi medic la Spitalul din Orăștie (1944-1945), de unde se reîntoarce la Reghin și activează până în anul 1947, când se pensionează³³.

Dr. Eugen Virgil Nicoară a fost autorul a numeroase cărți de popularizare a igienei și de promovare a sănătății. Din programul său de recuperare a sănătății populației făceau parte și conferințele despre boli, despre depistarea și vindecarea acestora, filmele documentare pe care se străduiește să le achiziționeze, articolele răspândite în calendare sau în alte publicații la îndemâna poporului și cărțile de popularizare³⁴. În calitate de președinte al „Astrei”, inițiază și sprijină material o serie de conferințe, serbări, cercuri culturale, coruri satești, reprezentații cinematografice, broșuri de popularizare a științei, ajutoare sociale etc. A acordat un sprijin deosebit înființării școlilor țărănești, susținând necesitatea școlarizării femeilor. În activitatea de popularizare a științei a antrenat alături de el numeroși intelectuali: Ariton Popa, Dr. Ioan Hartia, Dr. Alexandru Ceușianu, Gheorghe Maior, Dr. Vasile Niculescu, Emil Cocos, Iuliu Șerbănuțiu, Nicolae Albu, Gheorghe Crăciun, Ilie Șandru, Iustin Handrea, Vasile Netea, dinamizând întreaga viață culturală a ținutului. Publică la revistele: „Semănătorul”; „Gazeta Mureșului”; „Glasul Mureșului”; „Progres și cultură”; „Transilvania”; „Viața ilustrată”, „Astra” Reghin. A primit numeroase ordine și decorații: Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer (1929); Crucea „Meritul Sanitar” cls. I; „Meritul cultural”; premiul „Năsturel Herescu” al Academiei (1934)³⁵.

La invitația Episcopului Nicolae Colan, în perioada octombrie-decembrie 1940, Dr. Eugen Virgil Nicoară va preda cursurile de Medicină pastorală la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj³⁶. În ciuda activității sale bogate pe plan social, cultural și spiritual, Dr. Eugen Virgil Nicoară va suferi în a doua

³² „Revista medicală”, nr. 24, 15 decembrie 1939.

³³ TIBERIU IANCU & COLAB., *Clujeni ai secolului 20: dicționar esențial*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, 400 p.

³⁴ Lucrări publicate: „Tuberculoza”; „Bolile venerice”; „Alcoolismul sau bolile venerice”; „Gripa”; „Cancerul”; „10 porunci ale bunului creștin”; „Cartea sănătății. Tinerețe - bătrânețe”; „Lingoarea și dușmanii omului; Microbii și bacilii”; „Prietenii și dușmanii omului (microbii sau bacteriile, bacilii)” - în colaborare: EUGEN NICOARĂ, VASILE NETEA, *Figuri mureșene*, Tipografia Ardeleană, Murăș, 1933; EUGEN NICOARĂ, VASILE NETEA, *Murăș, apă lină: literatura populară din regiunea Murășului de Sus*, Vol. 1, Reghin, Astra, 1936.

³⁵ TIBERIU IANCU & COLAB., *op. cit.*

³⁶ ALEXANDRU MORARU, *op. cit.*

parte a vieții sale „ororile comunismului”, alături de alți intelectuali de seamă din vremea lui: „Am dus și cununa de spini a suferințelor pentru iubirea de neam. După cedarea Ardealului de Nord, am fost înlăturat din spitalul zidit din munca mâinilor mele, am fost întemnițat de patru ori, mi s-au dărâmat monumentele și troițele, mi-a fost luat Palatul Cultural, am fost schingiuit pentru atitudinea mea românească. Am ajuns bolnav de moarte. Avutul mi s-a sechestrat. Dreptul de liberă practică mi-a fost luat...”³⁷.

Va trece la cele veșnice în anul 1985, rămânând în conștiința vremii prin edificiile din orașul Reghin care îi poartă numele: Spitalul Municipal „Eugen Nicoară”, Casa de Cultură „Eugen Nicoară”, Școala Postliceală Sanitară „Eugen Nicoară”, Liceul Teoretic „Eugen Nicoară”.

4. Conferințele medicilor profesori de la Facultatea de Teologie din Cluj

În anul 1920, cu ocazia deschiderii anului universitar, Prof. Dr. Iuliu Hațieganu a ținut în fața corpului profesoral și studenților prelegerea intitulată „Raportul dintre Biserică și școală”, în care sublinia: „Religia noastră în toate timpurile a fost forța cea mai puternică de regenerare națională. Universitatea nu poate trăi fără această religie. Românism și creștinism sunt două idei ce nu pot trăi decât în simbioză, fortificându-se reciproc. Dar și știința, cu care noi, universitarii, ne mândrim, trebuie să fie dublată de conștiință... Să ne apropiem deci tot cu mai multă iubire de Biserică, purtând cu abnegație crucea lui Hristos, căci această cruce ne duce spre înălțimi, drept că prin sacrificiu, dar numai prin sacrificiu se renaște omul, se renaște națiunea”³⁸.

Plecând de la ideea că o națiune se perpetuează prin vigoarea integrală a sufletului și a trupului, în anul universitar 1930/1931, la insistențele Prof. Iuliu Hațieganu și Dr. Octavian Stanca, fiul consilierului eparhial Sebastian Stanca, educația fizică a devenit obligatorie pentru studenți. A fost amenajat Parcul sportiv pentru studenți, care mai târziu, în memoria fondatorului său, va primi denumirea de „Parcul «Iuliu Hațieganu»”. Tot la inițiativa ilustrului profesor, aici a fost construită o bisericuță din lemn, realizată în stil maramureșan, care a reprezentat un excelent loc de reculegere pentru multiple generații de studenți și sportivi³⁹. Se respecta astfel deviza „trup disciplinat, sănătos, frumos, în serviciul sufletului” și se tindea spre formarea unui om gata de sacrificiu pentru națiune, pentru țară, având în față

³⁷ ANDM, fond *Despărtământul Reghin al Astrei*, Dr. Eugen Virgil Nicoară, „Memoriu de activitate”.

³⁸ FLOREA MARIN, *Vieți dedicate omului*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1993, pp. 39-63.

³⁹ FLOREA MARIN, *Medicina clujeană în cuvinte și idei înțelepte*, op. cit, p. 100.

adevărurile eterne ale lui Dumnezeu⁴⁰. Legat de această biserică, regretatul Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu Anania nota în „Memoriile” sale: „De cum s-a făcut primăvară, m-a chemat profesorul Iuliu Hațieganu și m-a numit «confesor al Parcului Sportiv». Parcul Sportiv al Universității, ctitorit de el în memoria unui copil mort, avea și o bisericuță în stil moțesc, pe care ungurii o profanaseră în vremea ocupației. Profesorul o restaurase și voia s-o pună la dispoziția studenților creștini, cu slujbe alterantive, o Duminică în ritul ortodox și alta în cel greco-catolic (Hațieganu însuși era unit). Nu putea să ofere nimănui vreo plată. Misiunea mea era aceea de a mă ruga când de un preot ortodox, când de unul unit, să vină în Parcul Sportiv, cu tot ce era de trebuință, și să facă o slujbă (eu eram numai diacon). În schimbul acestui serviciu, profesorul – care cunoștea de la domnul Vătășescu în ce greutate mă zbat – mi-a oferit o cameră în casa din mijlocul Parcului, ceea ce pentru mine era un mare noroc”⁴¹. Biserica a ars în anul 1982, iar din vechea structură mai poate fi văzut doar soclul.

La invitația Episcopului Nicolae Colan, medici profesori de la Facultatea de Medicină din Cluj vor conferenția în fața studenților pe teme legate de igienă și de relația dintre medicină și teologie.

Astfel, în anul universitar 1930/1931, Prof. Dr. Iuliu Hațieganu susține o serie de conferințe privitoare la Igiena Universitară, iar cu prilejul discursului rostit în calitate de Rector al Universității, va aborda o serie de aspecte medico-sociale ale vremii ca: tuberculoza, sifilisul și celelalte boli venerice, alcoolismul, tabagismul etc. De asemenea, va sesiza necesitatea educației sanitare sistematice și practice, care să se adreseze poporului însuși, nu păturii suprapuse, și să înceapă cu învățarea celor mai elementare măsuri de igienă: spălarea mâinilor înainte de fiecare masă, igiena cavității bucale, respectarea normelor de igienă individuală și colectivă etc⁴².

În primăvara anului 1937, Profesorul Victor Papilian, „eminent scriitor creștin și pasionat om de știință”⁴³, își încheia prelegerea legată de Sf. Evanghelist Luca cu o referire la raportul dintre religie și știință spunând: „Știința se ocupă cu studierea realității pentru a o putea stăpâni. E un sistem de cunoștințe necesare pentru apărarea noastră. Dar omului i se pun o serie de probleme: de unde venim, ce e moartea, unde ne ducem, la care știința nu poate răspunde. La acestea răspunde numai religia, ale cărei adevăruri, ca și minunile, nu sunt neraționale, ci sunt suprarăționale, iar cel mai tipic reprezentant al armoniei dintre știință și religie este Sf. Evanghelist Luca”⁴⁴.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 114.

⁴¹ † BARTOLOMEU VALERIU ANANIA, *Memorii*, Ed. Polirom, București, 2008, pp. 108-109.

⁴² FLOREA MARIN, *Medicii și Marea Unire*, op. cit., pp. 163-167.

⁴³ „Sf. Evanghelist Luca medicul”, în Rev. Renașterea, anul XV, nr. 16, Cluj, 18 aprilie 1937, p. 2.

⁴⁴ „Sf. Evanghelist Luca medicul”, în Rev. Renașterea, anul XV, nr. 16, Cluj, 18 aprilie 1937, p. 2.

În ziua de 3 aprilie 1938, Prof. Dr. Emil Țeposu, de la Facultatea de Medicină din Cluj, a ținut în sala Vasile Pârvan conferința intitulată „Religia și Medicina”, în care a încercat o sinteză a raporturilor strânse dintre cele două domenii, folosind perspectivele largi ale istoriei. Întocmai spiritului uman, care în diverse perioade ale evoluției sale a trecut succesiv prin sentiment, rațiune și experiență, medicina a traversat în lungul șir al evoluției sale cele trei perioade de natură religioasă, filosofică și științifică, fiind imposibil să o separăm, în dezvoltarea ei, de celelalte științe naturale. Cu alte cuvinte, „Religia și medicina își au rădăcini comune. La începuturile lor formau o singură disciplină, servită de aceeași slujitori și urmărind același scop: cercetarea adevărului cu privire la lumea din care facem parte. Dorința binelui și a adevărului, care sunt la baza acestor discipline, însuflețesc actul de credință și de cercetare științifică, impresionează sensibilitatea noastră, întocmai ca o faptă bună și creează o datorie: aceea de-a căuta soluția ei. Însă puterea noastră de-a cunoaște și mijloacele noastre de investigație sunt limitate, după cum limitată este și existența noastră. Religia, ideea superioară care a frământat spiritul omenesc din cele mai străvechi timpuri, această forță sublimă ce țâșnește din adâncurile unei convingeri, această credință într-o realitate transcendentă: Dumnezeu, ființa infinită, spiritul divin, realitate care înfrânge evidența, legile și fenomenele lumii noastre, ajunge la cunoașterea adevărului prin: intuiție și revelație...⁴⁵.

Știința, care înglobează azi și medicina, în ajungerea aceleiași scop, utilizează funcțiile esențiale ale rațiunii: observarea, ipoteza și experiența, cu ajutorul cărora caută să cunoască legile care guvernează cauzele și efectele fenomenelor naturii. Deci, precum în lumea externă există senzația, instrumentele simțurilor formează mijloacele principale de investigație în domeniul religiei, actul fundamental al cunoașterii fiind credința...⁴⁶.

Secolul nostru se poate deci considera epoca marilor sinteze, a spiritualizării medicale. Dar sensul superior al vieții, misterul morții și pacea sufletească pe pământ, eternul uman spre care tindem cu toții, probleme ce nu pot scăpa preocupărilor medicale, numai prin adevărurile credinței și ale religiei, le putem rezolva. Ne trebuie o forță interioară vie, o puternică intuiție imediată, o psihologie trecută în metafizică, pentru ca spărgând porțile de fier ale celulei misterioase din noi înșine, să găsim adevărul adevărilor supreme și eterne: *Creatorul*!⁴⁷.

Acum, la începutul secolului XXI, nu pot să nu afirm că „Asistându-l pe omul bolnav cu gândul la Dumnezeu, spiritualitatea se îmbogățește, se înno-

⁴⁵ „Religia și Medicina - Conferința Prof. Univ. Emil Țeposu”, în Rev. Renașterea, anul XVI, nr. 17, Cluj, 24 aprilie 1938, p. 6.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

bilează, pentru că în acele momente reușești să-ți limpezești filosofia vieții și să-ți fortifici credința. Iată câtă dreptate avea Profesorul Iuliu Hațieganu când spunea că «*medicina este știință și conștiință*», iar dacă această conștiință reprezintă și trebuie să însemne *credință*, avem de-a face, poate, cu cea mai frumoasă definiție care s-a dat vreodată medicinei»⁴⁸.

*

În perioada revenirii și a consacrării noii școli teologice de la Cluj, mai precis în anul 1998, tradiția introducerii științelor medicale în cadrul ariei curriculare a fost reluată printr-un prim curs intitulat „Îngrijirea omului sănătos și bolnav”, cu referire la modul în care cele două dimensiuni, a hranei pentru trup și a celei pentru suflet, se pot armoniza⁴⁹.

În urma unei discuții avute între Prof. Univ. Andrei Marga, Rectorul UBB Cluj-Napoca, Prof. Dr. Oliviu Pascu, Rectorul Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca și Pr. Prof. Ioan-Vasile Leb, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, s-a decis „că ar fi mai util ca un medic să predea un curs la Facultatea de Teologie”, oferind studenților posibilitatea îmbogățirii cunoștințelor medicale, pe care să le folosească apoi în modul cel mai benefic în pastorație sau în societate, în general”⁵⁰. Gândul bun a venit de la Mitropolitul Bartolomeu Anania, care a fost de acord ca Dr. Mircea Gelu Buta să fie invitat pentru a prelua această disciplină. În scurt timp, complexitatea problemelor legate de relația dintre sănătate și boală, de comunicarea medicului cu preotul și pacientul a făcut necesară instituirea unui dialog între preoți, medici, filosofi, sociologi, psihologi, care, într-o atitudine a dialogului, să conceapă o culegere de analize, documente, strategii și perspective, capabile să ofere celor interesați un instrument de lucru util⁵¹. Astfel, a luat naștere, în anul 2002, Seminarul Internațional de Medicină și Teologie de la Bistrița, ajuns astăzi la a XV-a ediție⁵².

Dar dacă demersul de spiritualizare a actului medical s-ar fi limitat doar la cursurile teoretice, cărțile tipărite⁵³ și colocviul anual pomenit, „inițiativa

⁴⁸ MIRCEA GELU BUTA, DAN CIACHIR, *Biserica din Spital. Dialoguri*, Ed. Anastasia, București, 2004, p. 19.

⁴⁹ VASILE STANCIU, „In honorem”, în vol. *Medicină și Teologie, In honorem Prof. Dr. Mircea Gelu Buta*, Editori: Alexandru Moraru, Gabriel-Viorel Gărdan, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, pp. 9-10.

⁵⁰ IOAN-VASILE LEB, „Un doctor printre teologi”, în vol. *Medicină și Teologie...*, op. cit, p. 65.

⁵¹ MIRCEA GELU BUTA, „Cuvânt preliminar”, în vol. *Medicii și Biserica*, vol. I, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 57.

⁵² Până acum, au fost tipărite la Editura Renașterea paisprezece volume, purtând titlul generic „Medicii și Biserica”, conținând materialele fiecărui seminar.

⁵³ MIRCEA GELU BUTA, LILIANA BUTA, *O istorie universală a nursingului*, (cu rezumat trilingv), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, vol. 282 pag.; MIRCEA GELU BUTA, IULIA ALEXANDRA BUTA, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, vol. 265 p.; MIRCEA GELU BUTA, LILIANA BUTA, *Bioetica în pediatrie*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, vol. 274 p.; MIRCEA GELU BUTA, *Dumnezeul unei lumi mărunte*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, vol. 375 pag.; MIRCEA GELU BUTA,

ar fi rămas împlinită pe jumătate... Mai întâi s-au amenajat paraclise, s-au ridicat biserici și s-a dus liturgia în spital”⁵⁴. Astfel, prin forța cuvântului, Iisus deschide o cale plină de speranță pentru cei care experimentează eliberarea de rău, bucuria vieții în Duh, care este activitate și viață plină de rod. Un gest de dragoste gratuită despre Biserică și medic, spre omul suferind, dând contur spiritual misiunii acestora. De aici necesitatea diversificării disciplinelor la nivel de licență și master, precum: „Introducere în Bioetică”, „Bioetică și taina persoanei”, „Fundamentele bioeticii creștine”⁵⁵. După câțiva ani de la înființarea Catedrei de Bioetică, Părintele Prof. Ioan Chirilă reușește să inaugureze Centrul de Bioetică al UBB Cluj-Napoca, care va începe să editeze periodic revista de specialitate „Studia Universitatis Babeș-Bolyai - Bioethica”, ce își modelează discursul bioetic ca pe o „încercare de a rămâne în sens”⁵⁶.

Ca o necesitate apare, în ultima vreme, reactualizarea conceptului de medicină creștină, atât de viu și practicabil în textele Sfintei Scripturi, în literatura patristică și în experiența vie a Bisericii. În definitiv, vindecarea este mult prea importantă pentru a fi lăsată numai pe seama profesiei medicale⁵⁷.

Ne bucurăm că Înalt Preasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei susține și dorește să dezvolte pe mai departe conceptul de bioetică și medicină creștină, atenționându-ne însă că „Modelul absolut al doctorului este Domnul Iisus Hristos. El este Doctorul cel Mare, care tămăduiește sufletele și trupurile oamenilor. Îi dă omului iertare de păcate, ele fiind, de fapt, obârșia suferințelor, iar înlăturând cauza, dispăre și efectul. Se tămăduiește boala”⁵⁸.

DAN CIACHIR, *Față către față*, Ed., Eikon, Cluj-Napoca, 2011, vol. 184 pag.; MIRCEA GELU BUTA, DAN CIACHIR, *Biserica din spital și alte dialoguri*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, vol. 221 pag.; MIRCEA GELU BUTA, *Amintiri despre Mitropolitul Bartolomeu Anania*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2013, vol. 113 pag.

⁵⁴ DAN CIACHIR, „Un gentleman pravoslavnic”, în vol. *Medicină și Teologie...*, op. cit., p. 74.

⁵⁵ MIRCEA GELU BUTA, IULIA ALEXANDRA BUTA, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, vol. 265 p.; MIRCEA GELU BUTA, LILIANA BUTA, *Bioetica în pediatrie*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, vol. 274 p.

⁵⁶ IOAN CHIRILĂ, „Însingurarea - Telos-ul unei lumi fără sens”, în „Studia UBB - Bioethica”, nr. 1, 2008, pp. 3-7.

⁵⁷ PAUL MEYENDORFF, *Taina Sfântului Maslu*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 19.

⁵⁸ † ÎPS ANDREI ANDREICUȚ, „Știința doctorului va înălța capul lui (Sirah 38,3)”, în vol. *Medicină și Teologie...*, op. cit., p. 7.

TEOLOGUL ȘI MARTIRUL FLOREA MUREȘANU DE LA ACADEMIA TEOLOGICĂ ORTODOXĂ DIN CLUJ

DOREL MAN

Abstract. The Theologian and Martyr Florea Mureșanu from the Orthodox Theological Academy of Cluj.

This study stops on the life and work of this Orthodox martyr of the Romanian nation in Transylvania, man of great vocation, who served faithfully the Church.

Besides the mission of servant of the Altar, professor Dr. Florea Muresanu (1907-1961) has performed and teaching positions: catechist, teacher for religious-moral education, honorary assistant, and then substitute teacher at the Department of Practical Theology and the Department of History at Orthodox Theological Academy of Cluj.

He was sentenced to 25 years hard labor and charged with espionage, subversion of state authority, sabotaging collectivisation and others and he passed away in 1961 in the prison of Aiud.

Prin slujitorii ei, Biserica a dus Crucea lui Hristos și în Gulagul românesc din timpul regimului ateo-stalinist-comunist, unde au fost exterminați cei mai vrednici oameni din fruntea poporului nostru.

Este de datoria noastră să nu-i uităm pe cei ce s-au dovedit a fi eroi și mucenici, să-i punem în evidență și să arătăm și celor de alte confesiuni că nu numai ei au suferit ci, dimpotrivă și jertfele Bisericii noastre Ortodoxe au fost cu prisosință.

„Pe cei care au murit în închisori trebuie să-i știm pe toți și de ei va trebui să ne aducem aminte”¹. Prin aceasta vom lăsa urmașilor noștri icoana vie a unuia dintre cei foarte mulți, care au suferit pentru Neam și pentru Biserică în anii negri de teroare.

Dintr-o diabolică pornire împotriva celor ce aduceau slavă lui Dumnezeu și nu dictatorilor, pentru a anula sentimentele și manifestările religioase ale

¹ Pr. Ioan Bârdaș, *La universitățile din Aiud cu Părintele Anania*, în *Telegraful Român*, Sibiu, 1995, Nr. 3-4, p. 3.

poporului român drept-credincios, cei de la cârma țării au dispus anchetarea și întemnițarea imediată a tuturor celor ce s-au opus noului regim totalitar.

Într-adevăr, numărul preoților și al clericilor ortodocși, care au pățit și au murit în închisori, este foarte mare. „Cine subapreciază jertfele și rolul pe care l-a avut și îl are Biserica Ortodoxă în țara noastră se acoperă de rușine. Clerici și mireni, oameni învățați și oameni simpli, înalți ofițeri și savanți cu plete albe precum și tineri inocenți care au fost fiii Bisericii noastre, și-au dat viața pe rugul uriaș al ateismului și al comunismului”².

Florea Mureșanu, născut la 8 iulie 1907, în satul Ciubanca, județul Someș, a fost unul dintre „spiritele luminate ale Clujului de odinioară. Slujitor de primă mână, dascăl iscusit, predicator avântat, misionar neobosit, omul acela masiv, cu un suflet gingaș adăpostit într-o statură puternică, era și un purtător de cultură umanistă în cel mai cuprinzător sens al cuvântului; în biblioteca sa personală puteau fi văzute nu numai cele vreo zece volume din opera Sfântului Ioan Hrisostom, într-o ediție de limbă franceză, dar și operele marilor clasici ai literaturii naționale și universale”³.

A studiat la Dej (Liceul Andrei Mureșanu); la Cluj (Academia Teologică Ortodoxă și Facultatea de Filosofie și Litere); la Cernăuți, Strasbourg, Berlin (studii de specializare), iar în anul 1948 a obținut titlul de Doctor în Teologie la Facultatea de Teologie din București.

A colaborat la revistele: „Renașterea”, „Viața ilustrată” de la Eparhia Clujului, „Tribuna Ardealului”, în anii de ocupație (1940 - 1945), unde a fost redactor cultural. A mai colaborat la „Viața creștină”, gazeta „Glasul Strămoșesc” și la organul ideologic din Cluj, „Revista mea” De asemenea a fost membru în Societatea Scriitorilor din România, filiala Cluj și în colectivul Catedrei de Filosofie de la Universitatea „Victor Babeș” Cluj.

I. Activitatea bisericească

Prețuit în mod deosebit de episcopul Nicolae Ivan, a fost hirotonit preot la 8 iulie 1932, pentru parohia Râșca de Sus, protopopiatul Huedin, județul Cluj, o modestă și izolată parohie din apropierea Munților Apuseni. Astfel, tânărul preot, cu specializări în străinătate a dat dovadă de ascultare și a înțeles nevoile Bisericii din acele timpuri.

La scurt timp, la 1 ianuarie 1934, a fost promovat preot la Catedrala episcopală și catehet la școlile din Cluj. Aici s-a impus prin propovăduirea Cuvântului

² Iustinian Chira, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului, *O pagină de istorie*, în vol. Grai și Suflet Românesc, Colecția mărturisitorii de după gratii 1, ediție îngrijită de Pr. lect. drd. Dorel Man, Ed. Arhiepiscopala, Cluj-Napoca, 1997, p. 7.

³ Bartolomeu Anania, Cuvânt înainte, *Grai și suflet românesc*, Ed. Arhiepiscopala, Cluj-Napoca, 1997, p. 23.

lui Dumnezeu, despre care afirma că: „rămâne același azi, mâine și întotdeauna; izvor de viață, stâncă de reazim, balsam răcoritor în dogoreala suferințelor și singurul care dă rost nu numai vieții de aici ci și morții, căci a muri pentru Hristos, pentru Evanghelia Lui nu este pagubă ci un câștig”⁴.

De asemenea, a participat la acțiunile de salvare a multor evrei, în special tineri, de la exterminare, din lagărele naziste. În dosarele securității se află o declarație a Părintele Florea dată în detenție cu următorul conținut: „Nu se va putea ridica împotriva mea niciodată vreun ungur sau evreu care să-mi reamintească un singur gest prin care eu aș fi manifestat convingeri antiumane. În schimb eu pot numi fapte, pe care cu riscul vieții personale le-am făcut în favoarea altora, străini mie și de neam și de credința religioasă (...). În mai 1944 când au început pogromurile fasciste împotriva evreilor la Cluj, am evacuat la Iclod 6 copii evrei cu o evreică. Conform ordinelor Gestapoului, dacă eram prins sau pârât aș fi fost executat imediat”⁵.

La 1 martie 1946, episcopul Nicolae Colan îl numește pe părintele Mureșanu protopop al Clujului și preot paroh al Parohiei cu hramul „Sfânta Treime”. Din acel moment, părintele devine un personaj de referință a urbei transilvane, căutat de toți cei care aveau alte opinii decât cele iredentiste sau comuniste.

Ca protopop a străbătut și cercetat cele 31 de parohii din protopopiat, consemnând date monografice despre fiecare parohie și biserică, precum și datele biografice ale parohului din acea vreme, în cartea: *Biserici și preoți din protopopiatul ortodox român al Clujului*, realizând, astfel, un instantaneu, care are menirea să salveze cel puțin chipul unor biserici din lemn și amintirea lor.

Prin activitatea sa de protopop și de preot ales prin calitățile sale intelectuale și profilul său moral s-a făcut cunoscut, apreciat și cercetat de creștinii clujeni ca un mare patriot într-o continuă apărare a valorile spirituale și naționale în fața amenințărilor tot mai numeroase.

De asemenea, este important faptul că în calitatea lui de protopop al Clujului a fost alături de studențimea clujeană, la greva din 1946, atunci când „problema națională era prioritară, mai ales în acel mai-iunie 1946, când studenții au dat dovadă de un patriotism matur și demn”⁶.

Protopopul Florea Mureșanu l-a sprijinit pe Victor Papilian și cenaclul său literar, punând la dispoziție casa parohială din str. Bisericii Ortodoxe nr. 10, unde locuia. La ședințele cenaclului participau personalități ale elitei culturale clujene: Lucian Blaga, Victor Papilian, Valeriu Anania, Ion Luca, Zorica

⁴ Florea Mureșanu, *Grai și suflet românesc*, Ed. Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1997, p. 23.

⁵ Ieromonah Grigorie Benea, *Părintele Florea Mureșanu în dosarele securității*, în rev. ROST, an IX, nr 97, martie 2011, p. 30.

⁶ Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, ediția a II-a, București, 1995, p. 133.

Lațcu, Valentin Raus, Ionel Bolboacă, I. Cârja-Făgădaru, Victor Ilieșiu, Iosif Maieșan, C. Munteanu și alții.

Valeriu Anania, participant la ședințele ceneclului din locuința Protopopului prof. dr. Florea Mureșanu, îi prezintă acestuia portretul astfel: „om așezat, blajin și harnic, foarte iscusit și cult”, apoi casa: „avea o bibliotecă bogată, din care nu lipseau nici cele curente, de erudiție, prin care opera completă, în franțuzește, a lui Ioan Hrisostom” și activitatea: „își puse numele pe o frumoasă ediție a Cazaniei lui Varlaam, dar treburile parohiei, multe și conștiincios împlinite, îi descurajau proiecte viitoare, de editor, pe care și le-ar fi văzut dat în jurul unor pietre de temelie ale vechii noastre culturi”⁷.

*

Anul 1950, când persecuțiile roșii și întunericul comunist erau în floare, agenții securității l-au încadrat în categoria „indivizilor reacționari”, a adus anchete satanice asupra familiei părintelui Florea: soția arestată în 25 mai 1950 și condamnată la doi ani de închisoare, iar părintele a fost arestat și condamnat la cinci ani de închisoare, apoi dus la Canal, în anul 1952.

După eliberarea de la canal, se întoarce la Cluj unde rămâne în vizorul securității, astfel într-o notă informativă din dosarul său se află următoarea afirmație: „Părintele Florea Mureșanu, care s-a întors de curând din colonia de muncă Valea Albă, primește vizite foarte multe, mai ales intelectuali din Cluj și din provincie. Unora le expune viața dusă de el în timpul celor doi ani de detenție. Astfel fostului prof. univ. Tarnavski i-a povestit viața de negre privațiuni pe care le-a îndurat, inclusiv bății, muncă forțată de 18 ore la zi, la care se adaugă un process lent de înfometare. Tot lui i-a spus că nu paznicii, ci brigadierii puși dintre deținuți sunt adevărați ticăloși care omoară oamenii prin muncă și schingiuri de tot felul”⁸.

Tot în această perioadă frământărilor cu caracter religios din țară și noile reglementări impuse de regimul comunist au impus, printre altele, și desființarea Institutului Teologic Ortodox din Cluj, creat în 1948 din fosta Academie Teologică, iar o parte din profesori arestați și trimiși la muncă forțată la Canal, printre care se afla și părintele profesor Florea Mureșanu. După eliberarea sa, din prima arestare, a fost forțat să părăsească Clujul și astfel, în primăvara anului 1953, a preluat parohia vacantă Suciul de Sus, jud. Maramureș.

Ca jertfă de mulțumire, în parohia Suciul de Sus, în cătunul Breaza părintele, după scurt timp s-a decis să ridice un *Altar Domnului*, așa cum făgăduise în timpul cât a fost la canal, că după eliberare va ridica o mănăstire, care va rămâne pe veci legată de numele său. Lucrările au început în 1954

⁷ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 133.

⁸ Ierom. Grigorie Benea, *st. cit.*, p. 32.

și s-au încheiat în 1957. Ctitoria s-a realizat prin ostenele sale și ale credincioșilor sucenii, ca un mic schit format dintr-o casă de lemn cu un paraclis și două chilii, în poiana din cătunul Breaza al parohiei Suciul de Sus.

Peste săptămână marele dascăl și preot locuia aici, practicând rugăciunea, meditația și studiul, deoarece casa parohială era ocupată de activiștii colectivizării forțate a comunei. Un informator al securității din Suciul de Sus îl prezintă pe noul paroh astfel: “La prima vedere îți vorbește foarte bland și mai mult în termeni bisericești și cu rezervă, după ce te împrietenești cu el cauți să te apropie sufletește, folosind tot cuvinte bisericești. Apoi studiază rudele pe care le ai, familia – în fond vederi politice și trecutul, apoi te pune să povestești din viața sau trecutul tău. Când este convins de felul cum se prezintă situația, începe a povesti și el, iar modul de a prezenta situația este caracteristic felului său oratoric tip bisericesc. Prin felul său de a vorbi liber cu omul nu dă impresia că te studiază și nici că se ascunde, însă un om dibaci poate afla intenția lui”.

Acest om al securității raporta și conținutul unor predici din biserică: “În predică a căutat să spună că în trecut fiecare domnitor a zidit câte o biserică când câștiga un război. Dar acum nu se face nimic și de aceea fiara necurată și balaurul roșu a luat țara și Dumnezeu a întors fața de către noi. Apoi a spus că numai Dumnezeu prin rugăciuni ne va putea salva de la pieirea la care astăzi este supusă omenirea și balaurul roșu își ridică mai tare capul (...) L-am întrebat despre cuvântarea sa din biserică, dacă nu i-a fost frică, este puțin cam riscantă. Mi-a spus că conștiința națională a oamenilor trebuie ținută trează prin biserică și că oamenii trebuie să știe că a fost o Basarabie și o Bucovină și că este a noastră” iar în altă predică a afirmat: “vedeți voi, trebuie să ascultați și de conducerea actuală, deși nu este bună, fiindcă deși este bună sau rea, aceasta este de la Dumnezeu”⁹.

Un portret al profesorului de la Academia Teologică din Cluj, Florea Mureșanu, ne-a rămas de la ieromonahul Ioan Iovan, duhovnicul Mănăstirii Vladimirești, întemnițat și el, iar după 1990 duhovnic la Mănăstirea Recea Jud. Mureș, parte din el redat în volumul *Grai și suflet românesc*, pp. 375-376. dar și din dosarul securității unde se spune că: „Florea Mureșanu este un mare naționalist, un luptător hotărât și curajos, cu toate că a fost închis și el emoriul nu s-a speriat și nici nu s-a schimbat, ba din contră, a ieșit mai întărit...Preotul Mureșanu este ardelean, are stofă de conducător, mi-a fost profesor, îl cunosc bine. Ca și preotul Mureșanu, soția sa este o înfocată naționalistă. Înaintea soțului a fost și ea arestată și trimisă la canal, a ieșit din închisoare mai întărită. [...] Preotul Mureșanu mi-a dat materialul necesar la întocmirea memoriului în legătură cu canalul, cu morții de acolo care se înmormântau fără preoți, mi-a povestit despre ororile de la canal; de altfel, preotul Mureșanu a fost

⁹ *Ibidem*, pp. 33-36.

de acord cu memoriul în totalitatea lui [...]. După eliberarea din închisoare, preotului Mureșanu nu i s-a mai dat parohie în Cluj, fiind naționalist înfocat și cu priză serioasă în masa românilor de acolo, a fost îndepărtat dându-i-se o parohie la țară”¹⁰

Cu toată comportarea ireproșabilă a părintelui față de acești „furioși” conducători locali, la o săptămână după serbarea hramului din anul 1958, în noaptea de 11/12 iunie, securitatea de la regiune și cea din zonă au sosit la Suciul de Sus - Breaza și l-au arestat pe părintele Florea.

Mai întâi, umilințe și batjocuri, apoi, i-au pus în spate doi saci plini cu cărți și așa l-au biciuit spre culmea Brezei, pe jos prin pădure spre a-l duce în localitatea Boiereni, unde îl aștepta duba securității în zorii zilei, iar de acolo la Tg. Lăpuș și Baia Mare.

Procesul s-a desfășurat rapid la Baia Mare, iar la Satu Mare s-a încheiat cu sentința de 25 de ani de muncă silnică, fiind învinuit de spionaj, subminarea autorității de stat, sabotarea colectivizării comunei și altele.

În temnița din Aiud îi îmbărbăta pe deținuții mai bătrâni, dar mai ales pe cei mai tineri, care aveau șansa salvării împărțind hrana cu ei și le spunea: „când ți se pare că nu mai ai nici un rost, iubeste-L pe Dumnezeu, iubeste-ți neamul și fă numai ceea ce îți poruncește această iubire. Pentru rest nu te tulbura. Istoria stăătoare numai pe această temelie se zidește”¹¹. A trecut în Împărăția lui Dumnezeu la 4 ianuarie 1961 în temnița din Aiud, iar trupul lui a fost aruncat în groapa comună. În acel moment era închis la Aiud și Bartolomeu Anania care ne-a mărturisit, printre altele, și despre data morții. În dosarele securității este declarat decedat doi ani mai târziu la aceeași dată.

*

Mănăstirea ctitorită de Părintele Florea a fost transformată - datorită *grijii partidului și statului comunist*, dar mai ales organelor sinistrei securități - în grajd pentru oi, iar apoi tot din *grija* acelorași factori, incendiată.

Pe acest loc, în 1988, după 30 de ani de la arestarea fostului ei ctitor, Protosinghelul Gavriil Burzo, paroh în Suciul de Sus și fost ucenic al Părintelui Florea Mureșanu, a îndemnat pe enoriașul Pop Nicolae să ridice o troiță pe locul fostei mănăstiri.

Sucenii, „oameni blânzi și ospitalieri, drepti și neiertători când era vorba de apărarea gleei străbune”¹² și a credinței strămoșești, la Rusaliile din anul 1989 au fost prezenți în jurul troiței la Slujba de sfințire a țarinei, moment din care s-a născut ideea de reconstrucție a mănăstirii.

Astfel, cu binecuvântarea P.S. Justinian, Episcopul Maramureșului și Sătmarului, în anul 1990, s-a sfințit locul și piatra de temelie pentru noua mănăstire.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 39-40.

¹¹ Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 18.

¹² Nelu Pop, *Suciul de Sus, Vatră românească milenară*, Ed. Proema, Baia Mare, 1997, p. 4.

Obștea mănăstirii a luat ființă în 1994 printr-un grup de maici, având drept stareță pe maica Teoctista Fugulin, iar din 1998 stăreția mănăstirii este încredințată maicii Țineghe Antonia, având ca duhovnic pe același paroh ctitor, arhimandritul Gavriil Burzo.

Slujba de sfințire a fost săvârșită de P.S. Dr.h.c. Justinian Chira, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului și Arhiepiscopul Iustin Hodea, Episcop vicar la Sărbătoarea Sfintei Treimi (hramul mănăstirii) din 19 iunie 2000.

II. Activitatea de teolog și cărturar

Pe lângă misiunea de slujitor al Altarului, prof. dr. Florea Mureșanu a îndeplinit și funcții didactice: de catehet, profesor de educație religioasă-morală, asistent onorar, iar apoi, profesor suplinitor la Catedra de Teologie practică și Catedra de Istorie de la Academia Teologică din Cluj.

Activitatea de preot-cărturar cu preocupările sale publicistice, s-a manifestat prin elaborarea următoarelor lucrări:

Carte de religie ortodoxă, pentru cele patru clase de școli primare apărute în anii 1941-1942, iar în 1943, în a 3-a ediție, manuale menite să crească pe cei mici în credința ortodoxă.

Întâia carte de învățătură. Pentru tineretul român de Lege răsăriteană și pentru tot românul iubitor de Hristos, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române, Cluj, 1943, 238 p., „o carte pentru buna îndrumare duhovnicească a tineretului nostru, ce cuprinde părțile de căpetenie din istoria Bisericii Universale și naționale”, (cum spunea însuși autorul), lucrare care a fost alcătuită, cum menționează presa vremii, de „peana măiestrită a părintelui Florea Mureșanu, care desfășoară o activitate bogată în slujba Bisericii Ortodoxe din Ardealul înstrăinat”¹³.

Biserica din Deal, sau vechea biserică ortodoxă română din Cluj și slujitorii ei, Cluj, 1942, 206 p., a fost și este „o carte de o execuție excelentă, o monografie de cea mai netăgăduită valoare și una dintre cele mai autentice contribuții la istoria Bisericii noastre”¹⁴. Această monografie prezintă cea mai veche biserică românească din Cluj, strada Bisericii Ortodoxe nr.10, având hramul „Sfânta Treime”.

Catedrala în colecția „Veniți de luați lumină”, nr. 11, Cluj, 1943, 62 p., este un scurt istoric ilustrat al Catedralei din Cluj, apărut cu ocazia împlinirii unui deceniu de la sfințirea acesteia.

Cazania lui Varlaam, 1643-1943, Presentare în imagini, Cluj, Ed. „ERAN”, 1944, 246 p. Este teza de doctorat în teologie, susținută la Facultatea de Teologie din București, la 6 noiembrie 1948. Această lucrare prezintă existența și răspândirea Cazaniei lui Varlaam timp de 300 de ani în Ardeal. „Cu iscusința și răb-

¹³ Telegraful Român, Sibiu, 1943, nr. 46, p. 2.

¹⁴ Revista Teologică, Sibiu, 1942, p. 114.

darea cărturarului împătimit de meșteșugul său, părintele Florea Mureșanu - spunea Episcopul Nicolae Colan în Predosloviea cărții - e vrednic de recunoștință și lauda întregii obști românești, fiindcă oricine va ispiți cu luare aminte împodobitele pagini ale acestei cărți, își va spori încuviințata mândrie creștinească și națională”.

Mitropolitul Andrei Șaguna. Predici, cu un studiu introductiv, Cluj, 1945, 219 p. Cartea redă predicile la sărbătorile de peste an ale marelui Mitropolit Andrei Șaguna, iar în *Studiul introductiv* este prezentată activitatea omiletică în Transilvania de la Coresi până la Șaguna. Privită în ansamblu, lucrarea scoate în evidență pasiunea de cercetător a autorului, care „este cu adevărat un îndrăgostit al cercetărilor, a tot ce este românesc și pe înțeles obștesc și scoate lucruri minunate de sub spuza trecutului nostru”¹⁵.

Biserici și preoți din protopopiatul ortodox român al Clujului, Tipografia Națională, Cluj, 1946, 72 p. Această carte este o mică istorie amănunțită și documentată a protopopiatului, cu pomenirea numelor preoților și celor mai apropiați ostenitori ai Bisericii: cantori, crâsnici, epitropi.

Viețile Sf. Antonie cel Mare, Macarie Epipteanul și Efreim Sirul, în Colecția „Cărțile Vieții”, nr. 10, Cluj, 1941, Tipografia Eparhială, 32 p. Cartea oferă câteva pagini deosebite din viețile sfinților Bisericii noastre, în „graiul potrivit genului, stil limpede și o cuceritoare căldură a frazei”¹⁶.

Grai și suflet românesc, Ed. Arhidiecezana, Cluj-Napoca, 1997, 384 p., volum apărut post-mortem (ediție îngrijită de Pr. Lect. Drd. Dorel Man). Această carte scoate în evidență faptul că prin scrisul lui, ca o mireasmă de tămîie, a militat toată viața pentru o trăire intensă în Hristos, pentru o adâncă schimbare moral-spirituală, la care - ca și cei de atunci - suntem chemați și noi cei de azi, fiecare în parte fiind responsabili de starea lui duhovnicească.

Considerăm publicarea acestui volum ca un act reparatoriu, ca un semn de recunoștință pentru profesorul de Teologie de la fosta Academie teologică din Cluj, cu care se deschide în anul 1997, Colecția *Mărturisitorii de după grații*, în Editura Arhidiecezana Cluj-Napoca.

Tot în semn de profundă prețuire, scoatem la lumină, cu binecuvântarea Î. P. S. Dr. h. c. Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Clujului, a doua ediție a volumului Pr. Prof. Dr. Florea Mureșanu, *Întâia Carte de Învățătură pentru tineretul român de lege răsăriteană și pentru tot românul iubitor de Hristos*, în Editura „Renașterea”, Cluj-Napoca, 2001, 237 p. Cartea „se adresează cu aceeași dragoste întregului nostru tineret și tuturor celor ce iubesc legea lui Hristos și Biserica Lui” (Pr. Florea Mureșanu, *Cuvânt înainte*, la ediția princeps, p. I-II).

¹⁵ Revista Teologică, Sibiu, 1943, p. 52 a.

¹⁶ Revista Teologică, Sibiu, 1942, p. 114.

Chemarea la sfințenie, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 171 p., ediție îngrijită de Pr. conf. univ. dr. Dorel Man, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Andrei, Arhiepiscop și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, lansat cu ocazia împlinirii a 90 de ani de învățământ teologic la Cluj-Napoca în toamna anului 2014, festivitățile la care Facultatea de Teologie Ortodoxă a atribuit numele „Florea Mureșanu” sălii Centrului de imagine, din incinta sa. Volumul cuprinde studii și articole edite și inedite cu îndemn la urmasii lui Hristos, la sfințenia vieții, „idealul inepuizabil...taina vieții celei fără de sfârșit este Hristos care însuși S-a definit ca viață și S-a pogorât din cer în vastul cimitir al pământului ca viață să dea și celor din morminte” (p. 57).

Prin fizionomia lui suflătească, Florea Mureșanu s-a remarcat ca un preot și profesor cu mare vocație. Cu credință și jertfelnicie a slujit Biserica, potrivindu-și viața după învățătura Sf. Evanghelii, ținând cu sfințenie la rânduielile Bisericii strămoșești.

*

Am poposit asupra vieții și operei acestui martir ortodox al neamului românesc din Transilvania, pentru că *aici*, mai mult ca oriunde, în România, prea mare caz fac *unii*, care susțin cu orice ocazie, că numai ei au avut de suferit în timpul regimului comunist. Se uită sau se evită, voit, să se afirme că toți au avut de suferit, unii mai mult, alții mai puțin, indiferent că au fost ortodocși, greco-catolici, catolici sau protestanți.

Au fost o serie de conjuncturi nefavorabile tuturor și nu religia ortodoxă este vinovată, din contră, rolul ei în păstrarea ființei noastre ca neam este binecunoscut și reținut de istorie. „Însă, ceea ce s-a petrecut cu implementarea catolicismului la noi a fost cineva de vină și cine a avut de profitat de acele fapte istorice? În tot cazul nu ortodocșii. Catolicismul a fost implantat la noi de forțe externe, forțe ostile poporului român. Ca să se forțeze grăbirea introducerii catolicismului în Ardeal, clerul ortodox dar și mulți enoriași au fost condamnați la mulți ani de închisoare și în același timp sute de biserici și mănăstiri au fost rase de pe fața pământului. Prin urmare catolicismul a fost introdus la noi peste oasele ortodocșilor și peste ruinele locurilor sfinte. Și ortodocșii n-au fost niciodată despăgubiți, nici reabilitați pentru tot cât au suferit”¹⁷.

Teologul cărturar Florea Mureșanu spunea: „Catolicul tot așa crede ca mine ortodoxul: într-un Dumnezeu, unul în ființă și întreit în persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Același Iisus este Mântuitorul și al meu, al ortodoxului, ca și al catolicului. În El nădăjduim deopotrivă. Ca și în ortodoxie, aceleași Sfinte Taine, visterii ale harurilor izbăvitoare, le găsim neîmpuținate, și în catolicism. Mergând în sus pe râurile de viață ale celor două biserici, ajungem la stânca,

¹⁷ Prof. Dr. Onufrie Vințeler, *Recenzie*, la vol. *Grai și suflet românesc*, în „Adevărul de Cluj”, p. 7, Artă-cultură, din 19 febr. 1977.

Iisus, din care izvorăsc amândouă. Cursul lor s-a despărțit spre a putea uda cât mai mult din pământul cel însetoșat al acestei lumi.

Iubirea nefățarnică nu poate să se poticnească de anumite deosebiri, legate de fire, nu de cele mai presus de fire. Catolicismul este podoaba Apusului după cum Ortodoxia este tezaurul Răsăritului.

Dacă cineva ar distruge tot ce poartă pecetea catolicismului în Apus, Apusul ar rămâne fără istorie, un pustiu, o Sahară. Iar Răsăritul fără ortodoxie ar fi un pământ sterp. (...). Pe un lucru însă pun apăsul: Numai cei curați cu inima pot vedea pe Dumnezeu - și adaug - minunata lui lucrare pe care o savârșește și în Biserica de Apus. Iar inima o poți spăla să fie curată numai cu apa limpede cu lacrima iubirii frățești.

Iubite frate catolic și iubitul meu frate ortodox, iubiți-vă unul pe altul - căci așa numai vă va cunoaște lumea că sunteți ai lui Hristos. *Puneți această temelie noului an, noului veac, și noului om.*¹⁸.

*

Mai amintim faptul că Justinian Chira, starețul Mănăstirii Rohia scria episcopului N. Colan, la 7 octombrie 1955 următoarele: “prin statornicia ce o arată în cererea sa dă dovadă de a fi vrednic să intre în rândul smeriților viețuitori de chinovie; de aceea cu adâncă smerenie vă rog să binevoiți, Preasfințite Stăpâne, a ne da Arhiereasca binecuvântare să se tundă întru monah Părintele Florea Mureșanu” (Arhivele Arhiepiscopiei Clujului, Dosar III- 469-925).

Dorința Părintelui Florea de a construi un schit în parohia Suciu de Sus, în care să se repsecte rânduielile Sf. Vasile cel Mare, închinat Sf. Treimi, cu hramul a doua zi de Rusalii pentru a fi “vatră de lumină și de mântuire pentru neamul românesc”, iar după construire se roagă și mulțumește Domnului: “Primește, Doamne, jertfa ce s-a adus. Căci Tu, Doamne, ne-ai dat această țară frumoasă pe care Maica Fiului Tău și Mântuitorului nostru și-a ales să-i fie grădină. Ție se cuvine să Ți-o închinăm și Ție să-Ți ridicăm Sfinte Altare în toate văile ei fermecător de frumoase. Și fă, Doamne, ca să răsară iarăși pe plaiurile Transilvaniei schiturile și mănăstirile care i-au fost odată podoabă iar neamului cetăți de apărare și mântuire sufletului. Dezbinarea le-a dărâmat. Acum suntem iarăși una. Cheamă-le la viață, Părinte Atotputernic și Bun” semnată la 17 aprilie 1958 în fața episcopului Teofil Herineanu Cluj (Arhivele Arhiepiscopiei Clujului Dosar III- 292-948. Vezi și Ioan Buteanu în *Renașterea*, Cluj-Napoca, nr. 9/septembrie 1990).

¹⁸ Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 248.

VOCAȚIA CATEHETICĂ ȘI OMILETICĂ A PR. PROF. DR. ANDREI BUZDUG

LIVIU VIDICAN-MANCI

Abstract:

Cluj-Napoca is known as a university town of great importance in Romania. The Faculty of Orthodox Theology in Cluj-Napoca has a history that stretches until the 20s of the previous century. The Theological Academy of those times has greatly impressed the citizens of Cluj. Professor Andrei Buzdug has also contributed to this impression. Professor of Catechetical and Homiletics, with missionary vocation, he left behind valuable volumes of sermons and catechesis. For the celebration of 90 years of theological education we aim to evoke father professor Andrei Buzdug.

Datorită unor studii, rezultate dintr-o preocupare pentru recuperarea memoriei învățământului teologic clujean interbelic, o bună parte dintre cititorii interesați cunosc modul cum a fost întemeiată Academia Teologică de la Cluj, precum și dascălii care au transformat-o într-o prestigioasă instituție de învățământ. Cine n-a auzit de Pr. Liviu Galaction Munteanu, Pr. Ioan Pașca, prof. Gh. Stănescu sau Acad. pr. I. Lupaș? Alături de aceștia stă cu multă demnitate, dar prea devreme trecut la cele veșnice, pr. prof.dr. Andrei Buzdug. Despre cei dintâi s-a vorbit mai mult, despre cel de pe urmă mai puțin, motiv pentru care închinăm acest studiu memoriei lui¹.

Părintele Andrei Buzdug s-a născut pe 13 decembrie 1891 în comuna Josenii Bârgăului, județul Năsăud din arhicunoscuta familie de preoți bâr-

¹ Amintim aici câteva din studiile în care se încearcă o analiză bio-bibliografică a pr. prof. Andrei Buzdug, detaliată sau în pasaj: PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU, PR. PROF. UNIV. DR. MIRON ERDEI, dar, mai nou și DL. PROF. UNIV. DR. GELU BUTA, *Renașterea*, 2/2014, p. 10; PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU, în „Vlădica Nicolae Colan (1936-1957) - Momente din activitatea sa la Cluj”, *Tabor*, nr. 9, 2011, pp. 20-26; PR. PROF. UNIV. DR. MIRCEA PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. II, Editura Științifică, București, 2002; PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ, „O fortăreață a consolidării României - învățământul teologic clujean”, în *Tabor*, nr. 9, 2011, pp. 20-26; 50-55.

găuani Buzdug. S-a căsătorit în ianuarie 1925 cu Elvira Pop din Leșu, iar în 16 și 17 februarie 1925 a fost hirotonit diacon și preot. În 1933 este numit „protoiereu onorar” de către episcopul Nicolae Ivan², după ce, pentru câțiva ani, a fost profesor de religie în Bistrița și Cluj. A trecut la cele veșnice pe 24 februarie 1939, în urma unei boli incurabile.

Părintele Andrei Buzdug face parte din panoplia predicatorilor de la începutul secolului al XX-lea. Între aceștia se numără omileți ca patriarhul Nicodim Munteanu³, Teodor Tarnavski, Ion Vască⁴, Zaharia Boiu⁵, Nicolae Bălan⁶, dr. pr. Ion Lupaș, Grigore Cristescu⁷, Arhim. Iuliu Scribam⁸, Grigorie Comșa⁹ și Ilarion Felea¹⁰. Numărul mare de predicatori din acea perioadă indică încercarea unui reviriment al predicii în sânul Bisericii Ortodoxe Române.

Andrei Buzdug, dascăl și îndrumător

Pentru profesorul Buzdug munca susținută și credința în Dumnezeu au fost nu numai deziderate, au fost un mod de a fi. Acest aspect rezultă din studiile sale, respectiv din unele predici. „Credința în forțele noastre proprii, împreunate cu o muncă serioasă și perpetuă și încoronate de credința în Dumnezeu. Numai prin credința în eficacitatea acestei munci serioase și desinteresate, potrivit cu puterile de muncă, fie ele în domeniul intelectual, sau în domeniul muncii manuale, iar deasupra ambelor să planeze credința în Dumnezeu, vom putea scăpa de dezastru organismul nostru națio-

² Arhivele Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cerere pentru certificat „în cauză militară”, Dosarul Andrei Buzdug. PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU, *Învățămintul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996;

³ MUNTEANU, PATRIARH NICODIM, *Cuvântări liturgice...*, Mt. Neamț, 1933; IDEM *Cuvântări pastorale și îndemnuri*, Mt. Neamț, 1940; IDEM, *Predici la Postul Mare*, EIBMBOR, București, 2005

⁴ DR. I. TARNAVSKI, DR. I. VASCĂ, O. SOROCEAN, *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc*. Tomul I. *Duminicilor Triodului și Duminica Învierii*, Societatea Tipografică Bucovineană, Cernăuți, 1923.

⁵ PR. ZAHARIA BOIU, *Semințe în agrul lui Hristos*, Tom I, II, III, Sibiu, 1898-99: Tom I: *Cuvântări la duminicile de peste an*; Tom II: *Cuvântări la praznicele și sărbătorile de peste an, precum și la casuale...*; Tom III: *Cuvântări bisericești la înmormântări, parastase și alte festivități funebre*. *Adaos de texturi biblice pentru cuvântările funebre*,

⁶ + NICOLAE BĂLAN, *Mântuiește Doamne poporul Tău*, Sibiu, 1954.

⁷ PR. GRIGORE CRISTESCU, *Predică și cateheză*, Sibiu, 1929.

⁸ ARHIM. IULIU SCRIBAN, *Predici pentru popor*, București, 1944.

⁹ DIACONUL DR. GHEORGHE COMȘA, *Istoria predicii la români*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1921; DR. GRIGORIE GH. COMȘA, *Veniți la Hristos. Predici la toate duminicile anului bisericesc*, Tiparul Tipografiei Diecezane ort.-române, Arad, 1926; O bibliografie exhaustivă și o abordare bibliografică a predicatorului arădean avem în lucrarea PR. LECT. UNIV. FILIP ALBU, *Episcopul Grigorie Comșa al Aradului. Opera omiletică*, Ed. Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2011.

¹⁰ PR. DUMITRU BELU, *Curs de omiletică. Momente din istoria predicii. Teoria predicii*, prefață de pr. prof. univ. dr. Constantin Necula, Ed. InfoArt Media/Ed. Andreaină, Sibiu, 2014.

nal câștigat cu atâta trudă și jertfă”, spunea el în încheierea predicii la Buna Vestire din 1925¹¹.

Activitatea pr. Andrei Buzdug a fost una bogată atât în câmpul pedagogic, cât și în cel bisericesc. Însuflețirea studenților era unul din obiectivele sale pedagogice. Pe de altă parte prestigiul de care se bucura îl recomanda pentru îndrumare și sfat. Generația ieșită din primul Război Mondial și care a trăit visul de veacuri al românilor din Transilvania, de a se uni cu Cele Două Principate în care bătea aceeași inimă și pulsa același sânge, trebuia animată și ținută cu mintea trează. În discursul de la inaugurarea Academiei din 6 decembrie 1924 în fața unei audiențe numeroase și a trei dintre cele mai importante personalități ale României Interbelice, Episcopul Nicolae Ivan, Al. Lapedatu și I. Lupaș, se oglindește o parte din personalitatea marelui predicator, profesor și preot Andrei Buzdug. Puternic ancorat în trecut, lucid față de prezent și conștient de viitor, împlinea condițiile unui mare călăuzitor și ale unui foarte bun vorbitor. Ce fel de suflet putea avea cel care în discursul, unde încărcătura emoțională nu putea fi decât amețitoare, spunea următoarele:

„Căci nimic altceva decât credința și cultura ne pot da această cheazășie. (...) Dar orice credință și cultură trebuie să-și aibă o pecete, un timbru specific. Această pecete caracteristică și-o câștigă numai legând firul roșu al tradiției strămoșești. Să legăm munca noastră de munca trecutului, căci pe pământul țării românești atâtea generații înaintea noastră au trăit frământându-și sufletul pentru a înțelege și îndeplini rostul lor pe lume; ce presumpție nebunească să credem că din toată frământarea acestor generații n-a rămas nimic durabil și că pământul acestei țări ne-a așteptat pe noi, ca noi din inspirația clipelor pe care le trăim să hotărâm de soarta întregului popor românesc? Nu, operele mari de cultură își găsesc totdeauna firul roșu în tradiție. E tradiția sănătoasă în care s-au cristalizat și s-au acumulat adevăratele valori creatoare, valori de cultură și de credință ce noi trebuie să le păstrăm cu sfințenie¹².”

Orientarea înspre studenții săi era una reală și nedisimulată. Își dorea tineri credincioși, realiști, harnici, cultivați și mai ales cu iubire pentru Biserică și Țară. De aceea în același cuvânt le pune la suflet următoarele:

„Dumneavoastră împreună cu noi corpul profesoral în al cărui nume și din a cărui încredințare am fericita ocazie a vă vorbi în această zi istorică pentru Biserica noastră, ne incumbă azi o sfântă datorie, un legământ, ce trebuie să-l facem, obligându-ne a da cu adevărat viață acestei instituții, obligându-ne a fi demni de zilele mari pe cari le trăim și a ne face datoria cum se cade, după maximul puterilor de cari dispunem. A inaugura aci o adevărată viață superioară din ale cărei fructe să putem

¹¹ DR. ANDREI BUZDUG, „Predică la Buna Vestire”, *Renașterea*, III, 12, 22 Martie, 1925, p. 4.

¹² *Anuarul Academiei Teologice Cluj*, 1929-1930 pp. 61-63.

da cu prisosință neamului, ce are atâta nevoie de ea. Dar această viață nu se va putea câștiga decât prin munca intensivă, serioasă și perpetuă, căci numai prin muncă ni se ștelesc forțele și numai prin ea câștigăm un conținut al vieții. Prin muncă se câștigă armele propășirii culturii și civilizației moderne. Numai provăzută cu aceste arme și animată de focul sacru al credinței, preotul de azi va putea corăspunde credinței Mântuitorului care a zis, nu mergeți și cetiți, ci: mergeți și predicați Evanghelia dreptății cea ce va să zică, că pe lângă focul sacru al credinței, preotul care după expresia țaranului e părinte, el trebuie de fapt să-i fie părinte în toate manifestările vieții lui”¹³.

În viziunea pr. Buzdug teologul care studiază la Academie trebuie să fie extrem de atent la profilul pe care și-l va crea:

„De aici urmează, că el trebuie să *poseadă cultura vremii* pentru a putea susține în orice situație valoarea credinței strămoșești. Căci dacă în trecutul vieții neamului nostru „umilul preot român ce propovăduia credința în Dumnezeu a fost o stâncă de piatră de care s-au isbit și sfărâmat toți dușmanii neamului nostru, cari țineau să atace înseși fibrele inimii noastre naționale, zic, dacă acestui umil preot român din trecut (veacul XVIII) i-a fost destul numai credința, noi azi mai avem nevoie *pe lângă credință și de celelalte arme ale culturii și civilizației*, astăzi așa de mult avansate. Trebuie să ne știm găsi în ele, trebuie să ni le știm face utile în opera noastră sfântă”¹⁴.

Ceea ce spune după aceste cuvinte ar trebui, după părerea noastră, auzit și pus la suflet de toți cei care astăzi studiază teologia și de toți care au ajuns preoți:

„De aceea zic domnilor studenți, că generației tinere de azi, în special preotului, i se cere o muncă serioasă numai pentru ridicarea nivelului intelectual și moral, căci dela nivelul la care se va putea ridica în parte fiecare, depinde și influința creatoare ce va putea-o exercita asupra acelor ce el e chemat să-i păstorească. Cu cât mai sus se va ridica el, cu atât se vor ridica și aceia, cari se adapă la cuvântul și faptele lui. Deci, muncă serioasă domnilor și aceasta să ne fie deviza!”¹⁵

În urma analizei acestui discurs îl vedem pe tânărul Andrei Buzdug, încă necăsătorit, dar încărcat cu multă responsabilitate și cu o viziunea foarte sănătoasă, ca propunându-se drept călăuză pentru primii cursanți ai Academiei.

Viziunea Pr. Andrei Buzdug asupra educației

E limpede că profesorul Buzdug avea o luciditate aparte, o privire modernă asupra actului educațional, când venea vorba de Religie. Într-o

¹³ *IBIDEM*.

¹⁴ *Anuarul Academiei Teologice Cluj*, 1929-1930, p. 63.

¹⁵ *IBIDEM*.

vreme în care erau apreciate în mod deosebit mințile cu o capacitate de memorare mare și foarte mare, părintele atrăgea atenția asupra aplicării metodei învățării „par coeur” în educația religioasă: „Mântuitorul, fără îndoială că a învățat religia și a voit să se învețe: însă întrucât ceea ce se învață se uită, desigur că religia nu trebuie învățată. Religiei i se cuvine o altfel de învățătură, care să nu se mai uite niciodată și ca să ajungem la acest țel trebuie să înțelegem că *este o adevărată erezie memorizarea religiei*, ea dimpotrivă trebuie legată de toate puterile noastre sufletești”¹⁶.

Textul suspus ne ajută să înțelegem mai bine cauzele pentru care unii dintre copii refuză ora de religie. În afara copiilor din familii atee, cei care fac parte din familii creștine, dar care refuză, totuși, să frecventeze educația religioasă din școală, invocă lipsa de tact a profesorului care-i pune să memoreze rugăciuni și texte din Sfânta Scriptură. În acest sens, se poate observa actul anti-educational și de îndepărtare al elevului de etosul creștin. Hristos nu s-a impus niciodată, El S-a propus.

Revenind la parcursul profesional al părintelui Buzdug, se impune să precizăm că se înscrie printre primii și puținii autori de manuale de religie. El a primit această ascultare de la Episcopul Nicolae Ivan și a îndeplinit-o cu maximă conștiință.

Din perspectiva celui care a compus manuale de religie, „condițiunile unui bun învățământ religios” erau rezumate în următoarele:

1. dacă educația religioasă nu provoacă în sufletul copilului sentimentul de iubire, milă, compătimire, față de lume și contemplație și pietate față de Dumnezeu, nu e unul potrivit; să fie unul afectiv;
2. să fie dinamic;
3. să stârnească aprecierea copiilor prin satisfacerea curiozității acestora;
4. educația religioasă trebuie să urmărească crearea unui mediu moral sănătos, nu să se transforme în discurs moralizator sau excesiv raționalist;
5. să fie intuitiv, în acest sens Mântuitorul fiind exemplul absolut; „Pentru a face învățământul religios intuitiv, catehetul se poate servi de material din lumea din afară ca și din lumea din lăuntrul sufletesc al copilului. În interiorul sufletesc al elevului catehetul poate găsi: idei, imagini, reprezentări, tot așa de clare și intuitive, ca și realitatea concretă a faptelor externe. Materialul intuitiv în lumea exterioară e cu mult mai bogat. Aici izvoarele intuiției țâșnesc pretudindenea: la școală, acasă, în satul copilăriei, pe coline și câmpii, în poiană, păduri, sau pe malul râului etc”. „Ținând seamă de natura subiectelor și de vârsta copiilor, vom servi pe rând ca mij-

¹⁶ DR. ANDREI BUZDUG, *Învățământul religios de azi și noi*, Cluj, 1938, p. 8.

loace de intuiție: descrierea, comparațiile, asemănările, proverbele poporului și figurile ușor de înțeles. Ca material brut vom folosi hărți, icoane, picturi și tablouri cu scenele biblice cele mai sugestive”;¹⁷

6. „să fie psihologic” pornind de la cunoscut la necunoscut, adică de la general la special, deductiv am spune astăzi;

7. catehetul va adapta lecțiile la perioada anului și se va raporta cu precădere la sărbătorile din calendar; „va da colorit bisericesc” educației religioase¹⁸;

8. să nu uite nicio clipă că centrul învățaturii este Hristos;

9. să fie practic și nu teoretic „Mergi și fă și tu asemenea”;

10. copiilor le vom vorbi într-o limbă ușoară pe care să o înțeleagă;

11. întrebările să fie adresate întregii clase și nu nominal;

12. catehetul va fi atent la modul de exprimare, la accentuare și la tonalitatea vocii¹⁹.

Analizând punct cu punct cele spuse de pr. Andrei Buzdug, observăm că analiza sa este extrem de actuală în anumite aspecte. El îndeamnă la folosirea metodei euristice și erotematice, atât de apreciate și astăzi, dar mai ales la păstrarea permanentă în mintea profesorului, a modelului Hristos.

Catehetul prin ochii pr. Andrei Buzdug

Părintele A. Buzdug, repetăm, fost profesor de liceu, iubitor de copii și bun catehet, avea o viziune personală asupra misiunii de catehet. El o circumscria epocii și exigențelor culturale și sociale ale vremii. Conștient de valoarea actului educațional-religios, părintele sublinia câteva direcții pe care le vom prezenta în cele ce urmează:

„Succesul învățământului religios depinde în foarte mare măsură de sufletul celui care-l predă, de sufletul catehetului. (...) Catehetul nu predă altora o știință oarecare, ce ar însemna cunoștințe și metodă. El este misiionar: Vesteste altora credința, iubirea, speranța sa creștină. (...) Catehetul e un preot al lui Hristos, a cărui autoritate nu trebuie să lase nimic de dorit”.²⁰

În niciun caz predarea învățaturii ortodoxe nu este substituită metodei, ci metoda urmează faptei și învățaturii. Nu forme fără fond, ci fapte genereatoare de credință, modele, cerea profesorul clujean de la colegii săi. „Catehetul trebuie să arate cu exemplul său propriu cele ce învață, pentru a nu cădea în greșala de a clădi cu o mână și a surpa cu cealaltă, după cum spune

¹⁷ *IBIDEM*, p. 9.

¹⁸ *IBIDEM*, p. 10.

¹⁹ *IBIDEM*.

²⁰ *IBIDEM*, p. 16.

Sf. Grigorie de Nazians în una din poeziile sale²¹. Cuvintele acestea ne amintesc de Pateric Sisoe: „de ce mă faci să vorbesc în zadar, fă ceea ce vezi”²².

Observăm, de asemenea, că în abordarea sa, nu se dă în lături din a spune lucrurilor pe nume, probabil, adesea fiind inspirat de anumite experiențe la clasă: „încă și prezența liniștită a unui catehet într-adevăr religios face mai mult înaintea copiilor, decât toată gălăgia și vorbăria unui catehet care este considerat nevrednic”²³.

Pr. Andrei Buzdug recunoscut omilet transilvan

Titularul catedrei de Omiletică-Catehetică de la Cluj s-a remarcat printr-o rodnică activitate în predica tipărită. Trebuie remarcat că, deși nu avem un curs de omiletică pe care să-l fi tipărit, avem, totuși, un studiu amplu, din care putem să înțelegem raportarea părintelui la predică și predicator. În ce privește predica propriu-zisă, păstrând tonul vremii, dar urcând calitativ abordarea, părintele Buzdug a fost preocupat de trei tipuri de predică: predica tematică, panegiricul și pareneza. Încă din primul an de activitate a publicat în revista *Renașterea predicii la Praznicele Împărătești*, urmând ca în 1938 să publice volumul *Merinde pentru sufletele credincioase. Predici la duminicile anului bisericesc*. În cazul parenezei a scris două cărți: *Duh și viață. Cuvântări la cununii*, 1938 și *Doamne, mântuiește-ne că pierim. Cuvântări funebre*, 1937.

„Predica de azi și noi”²⁴

Părintele Buzdug era îngrijorat de scăderea calității predicii și de implicarea superficială a preoților în câmpul predicatorial. Motivele pentru care puterea predicii a scăzut sunt asemănătoare, oarecum, cu cele de astăzi: „Credința nu este mai mult vie, independența ascultătorilor este cunoscută, viața s-a schimbat, biserica nu este cercetată, Sfânta Liturghie din cauza multor spectacole este lăsată la o parte și cuvântul dumnezeesc este complet de multe glasuri”. Nota în care termină este una optimistă: „Aceasta însă, să nu ne descurajeze. Nici un cuvânt omenesc nu are mai mare putere. Numai la suprafață arată o influență superioară. Preotul, după cuvintele Sf. Apostol Pavel trebuie să fie considerat: „ca un înger al lui Dumnezeu, ca un alt Hristos (Gal. 4,14) și cuvântul, care în sine e irezistibil, învederat, hotărâtor și creator”²⁵.

²¹ *IBIDEM*, p.17.

²² Avva Sisoe, Apoftegma 40, în *Patericul Egiptean*, Sofia, București, 2006.

²³ *IBIDEM*, p. 17.

²⁴ *Anuarul 1935-1937*, Cluj, 1937, pp. 5-18.

²⁵ *IBIDEM*, p.7.

Părintele ne ajută să facem o diagnoză a epocii în care trăia și, cu precădere, a preoților, a raportării acestora la ea, respectiv la calitatea acesteia. „Nu sunt predicatori! Și atunci este trist, pentru că Iisus Hristos nu se jertfește numai pe sf. masă, nu! ci îl răstignim din nou și în predicile noastre. Mai departe trebuie să constatăm că predica noastră nu a intrat în obicei, e o podoabă, e ceva la care ne gândim numai la zile mari. (...) De aceea de câte ori avem nevoie de scurtat din slujbă, cea dintâi bucată pe care o lăsăm la o parte, este predica. Aceasta înseamnă că nici creștinii și nici preotul încă nu o simt ca ceva care trebuie să fie strâns legată de slujbă și cu care face trup la un loc. În cazul acesta se potrivesc foarte bine cuvintele Mântuitorului „nu știu ce face”²⁶.”

Omiletul Andrei Buzdug oferă și o rețetă a predicii reușite:

Rugăciune;

„Pentru ca predica noastră să aibă urmare trebuie să știm, cum să le vorbim credincioșilor noștri. O greșeală care se săvârșește foarte adeseori este că în predică întrebuițăm cuvinte prea aspre. Cu tunetele și cu fulgerele de cele mai multe ori închidem inimile așa că noi în loc să apropiem sufletele, le depărtăm”²⁷;

Pentru o predică cât mai reușită trebuie să ne străduim să ne cunoaștem credincioșii;

Evitarea „limbii grele”. Formulele prea complicate, tehnice și sterile nu ating sulfetele credincioșilor;

Predicatorul trebuie să se străduiască să fie un orator bun, printr-un exercițiu permanent;

Predica să fie de la suflet la suflet. Cel care predică să creadă în ce spune;

Predicatorul trebuie să arate iubire față de credincioși, fiind preot nu numai prin cuvânt, ci prin faptă;

Predicatorul să fie atent la bibliografia folosită pentru documentare în predică. Să nu memoreze predicile altora, ci să o compună el ținând cont de specificul parohiei în care se află, de sufletele credincioșilor;

Predicatorul trebuie să citească continuu, să fie cu temele făcute și să știe potrivi informația acumulată cu predica pe care o face;

„Pe predicator trebuie să-l preocupe întrebarea: Cum voiui împărtăși cuvântul dumnezeesc ascultătorilor mei, ca ei să-l primească cu plăcere, cu bucurie și să aducă roadă? Predarea să fie naturală. Predica este o vorbire. De aceea vom fi cu băgare de seamă ca nu într-una să ne plângem, ori să ne văietăm, să nu luăm dela început un ton prea ridicat, ca apoi să strigăm până la sfârșit; să nu sbierăm către ascultători, să nu luăm un ton de

²⁶ *IBIDEM*, pp.7-8.

²⁷ *IBIDEM*, p. 11.

cetire cași cum am fi la masă, însă nici să cântăm ca un copil care spune lecția. Vorbește așa, ca să fii înțeles, fii cu băgare de seamă la accent, la pauzele gramaticale, să ai în vedere locul unde vorbești; vorbește așa ca să arăți că simți, ține cumpăna diferitelor tonuri, măsura de timp să o ai în vedere, vorbește cu viață!”

Să fim cu băgare de seamă la mișcări. „Nu vom abuza în gesticulație și nu ne vom prezenta ca niște artiști pe scenă, dar nici nu vom rămâne fără simțire ca niște statui: totdeauna să te prezinți ca un trimis al lui Dumnezeu”²⁸.

Merinde pentru sufletele credincioase. Predici la duminicile anului bisericesc

Dacă în ce privește teoria omiletică a convins, profesorul Buzdug dădea dovadă și de talent oratoric și scriitoricesc. O dovedesc cuvântările lui.

Fiecare predică își are specificul ei, însă toate poartă nota comună a seriozității și conștiințiozității autorului.

Încă de la început are grijă să creeze atmosfera potrivită ca ascultătorii să poată empatiza cât mai bine cu mediul în care Hristos și-a ales apostolii. Firul epic este îmbogățit cu elemente narative care nu sunt consemnate în Sfânta Scriptură, tehnica preluată din retorica patristică, la rândul ei inspirată din retorica anitică păgână²⁹.

Respectă foarte strict canonul modern al predicii și de la bun început își averitzează credincioșii asupra ideii centrale a predicii: „de aceea în cuvântarea de azi, voi căuta, să vorbesc: despre mântuire și cum să lucrăm pentru a o dobândi. Vă rog dați-mi ascultare”³⁰.

Părintele Andrei Buzdug se înscrie cu vrednicie într-un curent amplu de revigorare a predicii în Biserica Ortodoxă.

Preocuparea pentru pareneză sau cuvântările ocazionale

Primul volum de pareneze a fost publicat în 1937 și are ca obiect cuvântările funebre³¹. Această lucrare se adaugă celor semnate de Petru Maior, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, 1809, Ioan Papiu, *Cuvântări funebrale*, Dr. I. Lupaș, *Căzut-a cununa capului nostru*, Arad, 1918, Dr. Șt. Cioroianu, *Nu plânge!*³².

²⁸ *IBIDEM*, p. 16.

²⁹ DR. ANDREI BUZDUG, *Merinde pentru sufletele credincioase. Predici la duminicile anului bisericesc*, Cluj, 1938, p. 47.

³⁰ *IBIDEM*, p. 47.

³¹ DR. ANDREI BUZDUG, *Duh și viață. Cuvântări la Cununii*, Cluj, 1938.

³² Despre pareneză, un studiu deosebit de amplu, este semnat de PR. PROF. UNIV. DR. VASILE GORDON a cărui teză de doctorat poartă titlul de *Pareneza în slujirea pastoral misionară a Bisericii*,

Din cele 50 de predici din volum, unele sunt compuse la înmormântarea unui preot, a unui profesor, a unui învățător tânăr, altele la înmormântarea unei fete, a unui băiețel, a unui tânăr ș. a. m. d.

Parenezele la cununie sunt gândite și scrise printr-o raportare directă la starea socială și confesională a mirilor: „Cuvântare la cununia unor tineri de orice stare (18) la cununia unor tineri intelectuali (3), Cuvântare la cununia unor tineri plugari (1), Cuvântare la cununia unor miri intelectuali, înrudiți cu preotul (1), a unor tineri de confesiuni diferite (3), la cununia unor miri bătrâni (1), a unui văduv (1), a unor tineri cu copii (1), a unor tineri orfani (1)”³³.

Concluzii

Preotul și profesorul Andrei Buzdug s-a remarcat printr-o activitate asiduă. O persoană activă și bineculturată, aspect ce reiese din numeroasele referințe la scrierile vremii; un profund cunoscător al Scripturii. Din predicile sale reiese preocuparea permanentă pentru „mișcarea vremurilor”, pentru probleme sociale pe care le întâmpinau creștinii ortodocși. Hristos era pururea în fața lui.

Aceste caracteristici și altele, pe care nu am reușit să le surprindem în acest studiu, reclamă o reevaluare a operei părintelui profesor. O reeditarea a tuturor lucrărilor sale ar însemna o recunoaștere a rolului primordial pe care l-a jucat, prin activitatea sa, în redarea importanței cuvenite predicii în bisericile transilvănene.

Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

³³ DR. ANDREI BUZDUG, *Duh și viață. Cuvântări la Cununii*, Cluj, 1938.

**RAPORTUL DINTRE IOAN ȘI SINOPTICI CU PRIVIRE LA TERMENUL
„FIUL OMULUI”, REFLECTAT LA EXEGEZA CONTEMPORANĂ**

ANDREI TUDOR MOLDOVAN

Abstract: "Relationship between John and the Synoptics regarding the term „Son of Man” reflected to the contemporary exegesis"

In this study I tried to highlight the similarities and differences determined by the four Gospels, considering the sonship and the divinity of Jesus Christ. Firstly, I made an introduction including the combination between the suffering and authority of the *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, as well his savior role on humanity.

To develop this idea, I have divided my article in three chapters:

1. Human-divine activity of the Son of Man
2. Eschatological role and the relationship with Father
3. Christological typology

Beginning with the Preliminaries, I presented the goal of my approach in exploring the meaning of the „Son of Man” title, found in various situations portrayed by the Four Gospels.

In the first chapter, by using the linguistic method and theological vision, I presented the outlook of John and the Synoptics in biblical texts with regard to the significance of the Son of Man ministry on earth, and his role in the eschatological action. Furthermore in the second and third chapters, I analyzed the vision of the four evangelists, who understood in different ways the work and ministry of the „Son of Man”, of course, specifically pointing out the common elements who complete his activity. By emphasizing this aspect, I used a variety of text interpretations in order to give an understanding of what is in the reality the „Son of Man” concept, and his relationship with the salvation of mankind, reported to contemporary exegesis.

Preliminarii

Adeseori se accentuează diferențele dintre Ioan și Evangheliile sinoptice.¹ Există desigur unele deosebiri între acestea, însă după cum am arătat în studiul nostru, toate cele patru Evanghelii în descriu pe Iisus ca „Fiul Omului” apocaliptic.² Sasse afirmă faptul că diferențele dintre înfățișările Fiului Omului ioaneic și cel sinoptic, sunt considerabile.³ În realitate, diferențele care există sunt minore, în comparație cu asemănările apropiate dintre reprezentările Fiului Omului regăsite la Matei, Marcu, Luca și Ioan. Aceste reprezentări împărtășesc caracteristici similare, ce au fost notate și în interpretările fiului omului danielic, din literatura apocaliptică iudaică, însă în contrast cu acestea, fiecare din Sfintele Evanghelii, îl descriu pe Iisus ca fiind „Fiul Omului”. Ele cuprind o înțelegere similară a rolului activ al Fiului Omului în mântuire, de asemenea în adunarea dreptilor. Fiul Omului, în fiecare Evanghelie, moare și învie din morți și toți cei patru evangheliști, folosesc titlul *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, pentru a comunica semnificația morții și învierii lui Iisus. Aceste asemănări indică faptul că, atât Evangheliile sinoptice cât și Evanghelia după Ioan, prezintă ceea ce poate fi descris ca o interpretare creștină, a fiului omului danielic.⁴

Probabil cea mai apropiată expunere ioaneică față de tradiția sinoptică o regăsim în fragmentul din In 5,27 unde se spune că Dumnezeu I-a dăruit autoritate lui Iisus de a face judecată, deoarece El este Fiul Omului. Limbajul este similar cu cel din paragraful Dan 7,14 unde i se conferă personajului divin („cineva ca fiul omului”) stăpânire și slăvă în adunarea cerească. Însă, ideea din Ioan 5 merge mult mai departe decât în Daniel 7, prin faptul că Fiul Omului este de acum, acela care determină judecata, o acțiune regăsită și la sinoptici (Mt 25,31).⁵ Ceea ce apare mult mai evident în exprimările Fiului Omului ioaneic, este considerentul încorporat

¹ A se compara cu D. M. SMITH, „The Problem of John and the Synoptics in Light of the Relation between Apocryphal and Canonical Gospels”, în A. DENAUX, *John and the Synoptics*, BETL 101, Leuven University Press, Leuven, 1992, 147-62; de asemenea J. D. G. DUNN, „John and the Synoptics as a Theological Question”, în R. A. CULPEPPER & C. C. BLACK, *Exploring the Gospel of God: In Honor of D. Moody Smith*, Westminster John Knox Press, Louisville, 1996, 183-89.

² Conform CHRISTOPHER TUCKETT, *Christology and the New Testament*, Westminster John Knox Press, Louisville, 2001, 151-168, în special 151 unde spune: „În termeni generali, Iisus sinoptic vorbește mai puțin explicit despre Sine: predica lui este despre Dumnezeu, Împărăția lui Dumnezeu, natura cerințelor lui Dumnezeu, etc. Iisus ioaneic, prin contrast, este mult mai direct. Astfel, Iisus se face pe Sine obiectul credinței mult mai explicit decât la sinoptici. Și învață aproape deschis despre Sine și despre importanța propriului rol în planul lui Dumnezeu, în mod suprem prin marele cuvânt „Eu sunt...”, care vine prin Evanghelie”.

³ MARKUS SASSE, *Der Menschensohn im Evangelium nach Johannes*, TANZ 35, Franke Press, Tübingen, 2000, 243-45.

⁴ RAYNOLDS, *The Apocalyptic*, 225-226.

⁵ A se compara cu CASEY, *The solution*, 312.

în tema că Iisus ca Fiu al Omului, este înfățișarea care se înalță la ceruri, într-un loc din care s-a pogorât în prealabil. „Și nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer” (In 3,13); „Dacă veți vedea pe Fiul Omului, suindu-Se acolo unde era mai înainte?” (In 6,62). Desigur că în acest sens apare și o dezbatere, dacă motivul principal al acestor paragrafe, este doar ascensiunea, sau pogorârea privită ca înălțare.⁶ În mod cert, ideea „ascensiunii” Fiului Omului la Evanghelistul Ioan, are legătură cu limbajul ioaneic folosit pentru Iisus ca Fiu al Omului în sensul de „a fi înălțat” (cf. In 3,14-15; 8,28; 12,34). Într-adevăr, conjuncția din 3,13 împreună cu 3,14-15 clarifică această legătură. De asemenea pentru Ioan, faptul că Iisus „este înălțat”, se identifică în mod aluziv cu înălțarea pe cruce (In 12,33).⁷

După cum am putut observa, limbajul Fiului Omului în tradiția sinoptică, este strâns legat de suferința și moartea lui Iisus, în special la Evanghelistul Marcu (Mc 8,31; 9,31; 10,33-45). În termenii originii limbajului, este posibil ca acest limbaj al înălțării/ascensiunii Fiului Omului, să se datoreze în mare parte limbajului sinoptic, ce are în vedere suferința Fiului Omului, dezvoltată de Ioan, care interpretează crucea în sine, ca fiind preaslăvirea și înălțarea lui Iisus.⁸

1. Activitatea divino-umană a Fiului Omului

În Evangheliile sinoptice întâlnim trei tipuri de enunțuri ce au în vedere prezența Fiului Omului. Acestea sunt regăsite în activitatea Sa pământească, în raportarea la suferință și în cele din urmă, în slava viitoare și parusia corelată cu momentul judecății. Însă, după cum am afirmat și în capitolele precedente, dacă ne orientăm spre expresiile ioaneice, ele depășesc cele trei grupuri sinoptice, dominând prin elementul eshatologiei împlinite, dar mai ales prin faptul că doar la Evanghelistul Ioan, întâlnim conceptul „coborârii” din cer a Fiului Omului.⁹ Această „coborâre” înseamnă că în timpul activității Sale, poate dărui viață celor care cred în El (In 6,27.53), aflându-se într-o asemănare parțială cu expunerile sinoptice. De altfel, este posibil ca și paragraful In 1,51 care îi prezintă pe îngerii lui Dumnezeu „suindu-se și coborâdu-se peste Fiul Omului”, să aibă legătură cu asocierea cerească a Fiului Omului, în timpul existenței pământești.

⁶ A se vedea și TUCKETT, *Christology* 163.

⁷ Mai multe detalii se pot regăsi și la F. HAHN, *The Titles of Jesus in Christology: Their History in Early Christianity*, Lutterworth Press, London, 2002, 15-54; de asemenea W. KRAMER, *Christ, Lord, Son of God*, SCM Press, London, 1966, 109-135.

⁸ A se vedea și M. DE JONGE, *God's Final Envoy: Early Christology and Jesus' View of his Own Mission*, Eerdmans, Michigan, 1998, 71-87.

⁹ BROWN, *An Introduction*, 253-255.

Trei din pasajele ioaneice cu privire la Fiul Omului, remarcă subiectul „înălțării” (3,14; 8,28; 12,34), o expresie ce se referă atât la răstignire cât și la reîntoarcerea la prezența Tatălui în ceruri, fiind din nou în concordanță cu descrierile sinoptice. De asemenea, din In 3,13 reținem ideea că „*nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer*”, iar în paragrafele In 12,23 și 13,31-32 se prezintă preaslăvirea Fiului Omului în relație cu moartea și învierea Sa.¹⁰

Așadar, relația dintre *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* ioaneic și cel regăsit în Evagheliile sinoptice, necesită o evaluare atentă deoarece toate cele patru Evanghelii, folosesc termenul în sine cu referință la Iisus. Mai mult, în fiecare dintre ele, Iisus folosește idiomul doar în vorbirea despre Sine, fiind singurul care folosește această expresie (în afară de repetiția angelică a cuvintelor Sale în Lc 24,7 și a mulțimii din In 12,34). Apare însă chestiunea dacă fiecare Evanghelie folosește termenul în același fel. Desigur că majoritatea bibliștilor sunt de părere că Ioan îl interpretează (sau teologhisește) pe „Fiul Omului”, în baza portretizării sinoptice.¹¹ De asemenea Robert Maddox observă o similitudine apropiată între aceste descrieri.¹² Desigur că există și diferențe, însă se pune problema dacă Ioan este mult mai apropiat de sinoptici, decât se crede în general.

Pentru cei familiarizați cu folosirea sinoptică a „Fiului Omului”, unele diferențe față de Evanghelia a patra sunt convingătoare. Întâi, Fiul Omului ioaneic se înalță și coboară, pe când cel întâlnit la Evangheliștii Matei, Marcu și Luca, nu este angajat într-o astfel de mișcare. În al doilea rând, nu există nici o indicațiune cu privire la venirea viitoare (parusia) a Fiului Omului, la Ioan, dar în Evagheliile sinoptice, Fiul Omului este prezent pe pământ și de asemenea va veni în viitor pe norii cerului (Mc 13,26; 14,62; Mt 24,30; 26,64; Lc 21,27; 22,69?).¹³ Conform eshatologiei ioaneice împlinite, Fiul Omului este prezent în acțiune, judecată și izbăvire, în prezent. În al treilea rând, conexiunea Fiului Omului cu răstignirea, este înțeleasă ca fiind parte a unei teme a înălțării mult mai extinsă la Ioan, dar la sinoptici, această conexiune este rostită în limbajul suferinței. De exemplu: „...*Fiul Omului trebuie să pătimească multe, și să fie defăimat de bătrâni, de arhierei și de cărturari...*” (Mc 8,31). Mai apoi, în conformitate cu cele trei diferențe anterioare, Fiul Omului ioaneic este preaslăvit pe pământ (In 12,23; 13,31; cf. 12,28). La sinoptici, slava este relaționată cu Fiul Omului, doar în vre-

¹⁰ A se compara cu JAMES D. DVORAK, „The Relationship Between John and the Synoptic Gospels”, *Journal of the Evangelical Theological Society*, Summer Press, Lexington, 41/2, 1998, 201-213.

¹¹ Conform SASSE, *Der Menschensohn*, 243-45; de asemenea M. -É. BOISMARD & A. LAMOUILLE, *L'Évangile de Jean. Synopse des quatre évangiles*, Cerf Press, Paris, 1977, 99.

¹² ROBERT MADDOX, „The Function...”, 203.

¹³ SCHNACKENBURG, *The Gospel*, 536-37.

mea apariției viitoare pe norii cerului împreună cu îngerii lui Dumnezeu (Mc 13,62; Mt 24,30; 25,31; Lc 21,27).

2. Rolul eshatologic și relația cu Tatăl

În continuare, la Evanghelistul Ioan, Fiul Omului este descris în mod direct, ca având un rol activ în mântuire. El este acela care dăruiește mîncarea ce rămâne spre viața veșnică (In 6,27), iar cei care cred, vor avea viață în El (3,14-15). La sinoptici, rolul Fiului Omului în mântuire, nu este atît de clar. Cele mai apropiate raportări sunt acelea în care Fiul Omului își dăruiește viața ca răscumpărare pentru mulți (Mc 10,45; Mt 20,28), și venire spre căutarea celui pierdut (Lc 19,10). Hurtado și Owen sunt de părere că Fiul Omului ioaneic este acela în care trebuie crezut, pe când la sinoptici, credința în Fiul Omului este absentă (cf. Lc 18,8).¹⁴

Cu toate că am notat aceste diferențe evidente, totuși există și unele asemănări uimitoare, care adesea nu sunt remarcate sau sunt considerate mai puțin importante, în conformitate cu diferențele descrise mai devreme. Așadar, deși limbajul ambiant răstignirii lui Hristos, în Evangheliile sinoptice („suferința”, „respingerea” și „predarea în mâinile opozanților”) este diferit de cel folosit în Evanghelia a patra („înălțarea” și „preaslăvirea”), *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* este fraza folosită de Iisus ioaneic pentru a se referi la Sine, atunci când vorbește despre răstignire, înviere și reîntoarcere. Asemănarea sporește prin faptul că există trei pasaje profetice cu privire la Fiul Omului, la Matei, Marcu și Luca, dar sunt și trei expresii ale „înălțării” Fiului Omului la Ioan.¹⁵ Mai departe, prima prezicere a patimilor la fiecare dintre sinoptici, începe prin cuvântul *δεῖ* (Mc 8,31; Mt 16,21; Lc 9,22) și același cuvânt grecesc, care înfățișează necesitatea pătimirii Fiului Omului, este regăsit la începutul primei cuvântări despre „înălțare” în In 3,14.¹⁶ Astfel, asemănarea dintre Ioan și sinoptici este evidențiată prin fraza *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* în contextul răstignirii lui Hristos, prin cele trei profeții cu privire la patimiri, prin cele trei expuneri despre „înălțare” și prin folosirea paralelă a cuvântului *δεῖ*.¹⁷

¹⁴ Conform P. J. WILLIAMS, „Expressing Definiteness in Aramaic: A Response to Casey's Theory Concerning the Son of Man Sayings”, în LARRY W. HURTADO & PAUL L. OWEN, *Who is this Son of Man?*, T&T Clark International, London, 2011, 123-24; de asemenea P. J. PANCHARATNAM, *The Synoptic Gospels and the Relationship Between Synoptic Gospels and St. John's Gospel*, Cambridge Press, Delhi, 2002, 16-18; FRANS NEIRYNCK, *Anecdoton Holderi ou Ordo Generis Cassiodorum. Eléments pour une étude de l'authenticité de boeciène des Opuscula Sacra*, Leuven University Press, Leuven, 2001, 3-64; 601-628; P. GARDNER-SMITH, *Saint John and the Synoptic Gospels*, Cambridge University Press, 2011, 86-97; JACK NEUBAUER, *Differences Between John & The Synoptic Gospels*, Lulu Press, California, 2012, 12-34.

¹⁵ Conform WILHELM THÜSING, *Die Erhöhung und Verherrlichung Jesu im Johannesevangelium*, Aschendorff Verlag Presse, Münster, 1979, 11; BLANK, *Krisis*, 82-83.

¹⁶ În mod curios, *δεῖ* este folosit de altfel și în cele două expuneri despre Fiul Omului în Sfintele Evanghelii, însă nerostite de Iisus (Lc 24,7; In 12,34).

¹⁷ A se vedea și MOLONEY, *The Gospel of John*, 481-515.

Diferențele de limbaj (πάσχο, παραδίδωμι și κατακρίνω, comparate cu ύφσόω și δοξάζο), pot fi explicate ca fiind perspective și înțelegeri diferite ale aceluiași eveniment. Pentru sinoptici și pentru Ioan, Învierea este parte a profeției, deși în Evanghelia a patra este mult mai implicită decât în celelalte Evanghelii (In 2,19; 12,16; 16,7; 20,22). Întrucât sinopticii vorbesc despre suferința Fiului Omului, despre moartea și învierea Lui în cea de a treia zi, limbajul Evangheliei după Ioan, portretizează întregul eveniment ca fiind „înălțarea” sau preaslăvirea Lui.¹⁸

Mai apoi, la toți cei patru evangheliști, Fiul Omului este participant la judecată. Fiul Omului mateian este așezat pe tronul slavei, despărțindu-i pe cei drepti de cei păcătoși (Mt 25,31-32), impunând pedeapsă pentru cei din urmă și făgăduind viață veșnică pentru cei dintâi (25,31-46). Fiul Omului lucanic a venit să arunce foc pe pământ (Lc 12,49). Marcu nu este atât de explicit, însă rolul Fiului Omului în judecată este totuși perceptibil (Mc 13,27). La Evanghelistul Ioan, Fiul Omului are autoritate de a judeca, și a venit în lume pentru judecată (In 5,27; 9,35-41; 12,30-36).¹⁹ În continuare putem observa că atât la sinoptici cât și la Ioan, Fiul Omului este implicat în acțiunea mântuirii. Fiul Omului ioaneic este în mod explicit dăruitorul vieții veșnice, dar și la ceilalți evangheliști, Fiul Omului nu este lipsit de această acțiunea izbăvitoare.²⁰

Pentru Evanghelistul Ioan, calitatea de Fiul a lui Iisus implică într-adevăr o relație metafizică cu Tatăl și nu doar mesianică (In 20,31). Pretinderea că Iisus, prin afirmația că este Fiul lui Dumnezeu și lucrează în continuu împreună cu Tatăl, făcându-se egal cu Dumnezeu, nu a fost niciodată respinsă. Fără îndoială, Ioan a crezut că Fiul lui Dumnezeu care S-a întrupat în Iisus din Nazaret, a fost din veșnicie cu Tatăl. Însă aceste noțiuni sunt întotdeauna calificate prin ideea unei relații moral-fundamentale, în care Fiul este obedient Tatălui. Fiul nu face nimic de la Sine, ci repetă și reproduce acțiunile Tatălui (In 5,19); astfel reflectă pe deplin caracterul Tatălui, prin considerentul că văzându-L pe Iisus, îl vedem pe Tatăl (14,9).²¹

¹⁸ Conform ideilor lui P. LÉTOURNEAU, „Le quatrième évangile et les prédications de la passion dans les évangiles synoptiques” în A. DENAUX, *John and the Synoptics*, BETL 101, Leuven University Press, Leuven, 1992, 579-86.

¹⁹ MADDUX, „The Function...”, 203-204.

²⁰ A se compara cu DANIEL S. DAPAAH, *The Relationship Between John the Baptist and Jesus of Nazareth. A Critical Study*, University Press of America, Maryland, 2005, 66-84; de asemenea WATSON E. MILLS, *Mercer Dictionary of the Bible*, Mercer University Press, Macon-Georgia, 1997, 460-464; CHRISTOPHER M. TUCKETT, „Introduction to the Gospels”, în JAMES D. G. DUNN & JOHN W. ROGERSON, *Commentary on the Bible*, Wm. B. Eerdmans Publishing, Cambridge, 2003, 989-999.

²¹ A se vedea și ISMO DUNDENBERG, „Johannine Anomalies and the Synoptics”, în JOHANNES NISSEN & SIGFRED PEDERSEN, *New Readings in John*, T&T Clark International, London, 2004, 108-126.

3. Tipologia hristologică

Folosirea termenului „Fiul Omului” în Evangheliile sinoptice, este una din cele mai mari enigme ale teologiei Noului Testament și a criticilor biblici. Iisus ca Fiu al Omului, trăiește o viață umană umilă (Mt 8,20; Lc 9,58); va suferi și va muri (Mc 8,31) și va veni întru slavă (Mc 13,26). Acestea sunt cele mai caracteristice utilizări ale titlului. Evanghelistul Ioan, pe de altă parte, are câteva paralele la scopul eshatologic (In 5,27). De asemenea, aproximativ șase pasaje se referă la patimiri (In 3,14; 6,53; 8,28; 12,23.34; ?13,31); 6,27 este apropiat cu 6,53, iar 3,13 cu 3,14. Moartea este astfel trășătura principală a doctrinei ioaneice cu privire la Fiul Omului, iar pentru evanghelist, moartea lui Iisus este în același timp, preaslăvirea Sa, după cum observăm în In 3,14.²²

Desigur că mai există unele pasaje semnificative, unde se folosește expresia în sine. Dacă luăm împreună fragmentele 3,13 și 6,62, observăm faptul că Fiul Omului a fost pre-existent în ceruri, S-a pogorât și mai apoi S-a de unde a venit. În In 1,51 însuși Fiul Omului este calea „traficului” angelic între cer și pământ, iar în 6,27 El este Cel care dăruiește omenirii adevărata mâncare spre viața veșnică. Toate acestea înseamnă că *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* este adevăratul mediator dintre cer și pământ. Această funcție a Fiului Omului este fără îndoială nepotrivită cu moartea Sa, de vreme ce Evanghelistul Ioan înțelege moartea ca reprezentând simultan, afundarea în adâncurie umanității dar și suirea la slava Tatălui; de asemenea este nepotrivită cu funcțiile eshatologice.

În cele din urmă, pe lângă conceptul Logos-ului, explicat în capitolele precedente, mai există două tentative de a explica hristologia ioaneică. Unele trăsături ale Evangheliei a patra, amintesc de trăsătura elenistă a lui *θεῖος ἀνὴρ* sau a omului divin.²³ Cel mai convingător motiv al acestor însușiri, le privește ca reprezentând hristologia unei surse pe care Ioan o respinge, sau cel puțin o corectează, fiind necorespunzătoare. Această informație îl prezintă pe Iisus ca fiind făcător de minuni, a Cărui fapte evocă o credință puternică; însă Evanghelistul Ioan consideră inadecvată, credința bazată pe semne și minuni. O altă tipologie hristologică regăsită la Ioan, este cea a prorocului-împărat, pe care iudaismul a justificat-o prin Moise și care are un rol important în capitolul 6.²⁴

²² O interpretare ioaneică asemănătoare se poate regăsi și la RICHARD BAUCKHAM, „Messianism According to the Gospel of John”, în JOHN LIERMAN, *Challenging Perspectives on the Gospel of John*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006, 64-67.

²³ A se vedea ELWYN JONES, *The Concept of the θεῖος ἀνὴρ in the Graeco-Roman World with special reference to the first two Centuries A.D.*, Teză de Doctorat nepublicată, Durham University, 1973, 197-205.

²⁴ Conform T. F. GLASSON, *Moses in the Fourth Gospel*, Wipf & Stock Pub, Philadelphia, 2009, 72-88.

Hristologia sinoptică, pe de altă parte, nu prezintă o definiție clară, în ce privește relația dintre Hristos și Dumnezeu și dintre Hristos și oameni. Calitatea de „Fiu al lui Dumnezeu” nu îl prezintă neapărat pe Iisus ca fiind în aceeași linie cu Dumnezeu, dar nici conceptul de „Fiu al Omului” nu îl mărturisește ca fiind om deplin. Aceasta nu înseamnă că sinopticii abordează o idee dochetistă, ci doar îl înfățișează pe Iisus în lumina crizei eshatologice la care participă, descriind întreaga situație în termeni convenabili.²⁵ Evanghelistul Ioan se eliberează pe sine de o interpretare pur eshatologică a lui Iisus, folosind totuși în continuare limbajul eshatologic.

Așadar, Iisus este începutul și sfârșitul, primul creator și ultimul judecător, de asemenea este ultimul adevăr, atât al lui Dumnezeu cât și al omenirii. Fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat, dar și chip al lui Dumnezeu și arhetip al umanității, El este un mediator ontologic între Dumnezeu și om, dar și un mediator al cunoașterii și al mântuirii.²⁶

Concluzii

1. Limbajul Fiului Omului în tradiția sinoptică, este strâns legat de suferința și moartea lui Iisus, în special la Evanghelistul Marcu (Mc 8,31; 9,31; 10,33-45).

2. Doar la Evanghelistul Ioan, întâlnim conceptul „coborârii” din cer a Fiului Omului. Această „coborâre” înseamnă că în timpul activității Sale, poate dărui viață celor care cred în El (In 6,27.53), aflându-se într-o asemănare parțială cu expunerile sinoptice.

3. Deși limbajul ambiant răstignirii lui Hristos, în Evangheliile sinoptice („suferința”, „respingerea” și „predarea în mâinile opozanților”) este diferit de cel folosit în Evanghelia a patra („înălțarea” și „preaslăvirea”), *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* este fraza folosită de Iisus ioaneic pentru a se referi la Sine, atunci când vorbește despre răstignire, înviere și reîntoarcere.

4. Conexiunea Fiului Omului cu răstignirea, este înțeleasă ca fiind parte a unei teme a înălțării mult mai extinsă la Ioan, dar la sinoptici, această conexiune este rostită în limbajul suferinței.

²⁵ MÜLLER, *The Expression*, 140-177; 207-216.

²⁶ Conform BARRETT, *The Gospel*, 71-75; de asemenea IAN D. MACKAY, *John's Relationship with Mark*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2004, 207-257; EDWARD SCHILLEBEECKX, *Christ: The Christian Experience in the Modern World*, vol. 7, T&T Clark International, London, 2014, 227-279; FARMER, *New Synoptic Studies*, 388-412.

ALEGEREA LUI FOTIE PE SCAUNUL PATRIARHAL AL CONSTANTINOPOLULUI

VIRGIL CERCEȘ

Abstract: Photios's Election on the Patriarchal See of Constantinople.

The climbing on the patriarchal see of Constantinople of Photios (858-867/877-886) has generated much controversy. The patriarch Ignatios which conflicts with the governor Bardas was deposed, sent into exile and forced to resign. After much negotiation between the two parties in Constantinople is elected to the patriarchal see the layman teacher Photios. In six days Photios get from the secular status of the patriarch. In his Christmas discourse, the Patriarch reveals himself as a man of peace. This study wants to bring some light into these events so controversial.

Patriarhul Fotie al Constantinopolului (858-867 și 877-886) este cunoscut în istorie ca una dintre cele mai mari personalități de pe scaunul patriarhal de la Constantinopol. Celebritatea sa este recunoscută datorită operei sale scrise și nu atât a activității ca patriarh, chiar dacă și aceasta nu se poate spune că a fost neînsemnată. Datorită intrigilor politice de la curtea imperială el a rămas în istoria omenirii ca o persoană erudită dar în același timp foarte controversată.¹ Este contestată alegerea sa ca patriarh și hiro-tonirea sa întru arhiereu.

1. Demiterea lui Ignatie

Omul care se bucura de cea mai mare încredere din partea Teodorei, cea care asigura regența fiului ei minor, Mihail al III-lea, era logotetul Teoctist. Acesta este cel care îl promovează pe Fotie profesor la Academia

¹ S. B. Dașkov, *Dicționar de Împărați Bizantini*, traducere de Viorica Onofrei și Dorin Onofrei, Editura Enciclopedică, București, 1999, p.207

Împărătească din Constantinopol² și mai apoi în postul de secretar imperial, în rangul primului ofițer al gărzii imperiale și în cel de primministru sau conducător al cancelariei imperiale.³

În această nouă postură, de conducător al cancelariei imperiale, îl vedem pe Fotie făcând parte dintr-o delegație, în anul 855, trimisă la curtea arabă a califului Muttawakkil (847-861), la Bagdad, pentru a mijloci pacea cu Bizanțul.⁴ Scopul misiunii era de a pune capăt prigoanei creștinilor din ținuturile ocupate de musulmani. Se pare că în această misiune Fotie a fost însoțit și de către ucenicul lui, viitorul apostol al slavilor, Constantin-Chiril.⁵ Pelopidas Stephanou amintește de o altă ambasadă din care făcea parte și Fotie, în anul 845, pentru un schimb de prizonieri, la curtea califului Al-Wathiq (842-847), în Samarra pe malul de est al râului Tigris.⁶

Cert este că în timpul celei de a doua ambasade a lui Fotie (855), la curtea imperială de la Constantinopol au loc schimbări majore⁷. Tânărul împărat Mihail al III-lea a ajuns la anii majoratului⁸. Bardas, fratele împărătesei Teodora, face ca senatul să-l proclame unicul autocrator. Ca recompensă Mihail i-a încredințat guvernarea imperiului unchiului său Bardas, fratele mamei sale, care va ajunge până la rangul de cezar. În urma acestora, Teodora a fost depusă total de putere și, în cele din urmă, a fost trimisă forțat la mănăstire împreună cu fiicele sale. Logotetul Teoctist, omul de încredere al Teodorei, a fost asasinat în anul 856⁹ de către Bardas cu concursul lui Mihail.¹⁰

² F. Dvornik, *Photios, Patriarch*, în "Lexikon für Theologie und Kirche, Achter Band, Verlag- Herder-Freiburg, 1963, col. 484

³ F. A., *Viața și nevoițele celui între sfinți părintelui nostru Fotie cel Mare, Patriarhul Constantinopolului*, traducere de Constantin Făgetean, Editura Egumenița, Galați, 2004, p.21

⁴ F. Dvornik, *Photios, Patriarch*, col. 484.

⁵ Pr. Dr. Lucian D.Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare al Constantinopolului: Contribuții la dezvoltarea Teologiei*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2012, p.33

⁶ Pelopidas Stephanou, *Photius, patriarche de Constantinople*, în Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique, Tome 12, (1984) Col. 1397- <http://www.dictionnairedespiritualite.com/> 23.10.2014 și Warren Treadgold, *Nature of the Bibliotheca of Photius*, Washington, 1980, p. 16-36

⁷ F. Dvornik, *Photios, Patriarch*, col.484

⁸ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Bizantin*, Traducere din limba germană și studiu introductiv Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira, București, 2012, p. 214, spune că împăratul avea vârsta de 17 ani când renunță la regența mamei sale Teodora.

⁹ Pr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 48, dă ca dată a asasinării ziua de 20 noiembrie 855. Însă alți autori, cum ar fi: Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 214 și F. Dvornik, *Photios, Patriarch*, col. 484 și F. Dvornik, *Le schisme de Photius histoire et legende*, Paris, 1950, p. 73-74, dau ca an al asasinării lui Teoctist 856. Stelian Brezeanu, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p. 136, ne dă ca dată a asasinării lui Teoctist februarie 856.

¹⁰ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 74. Vezi și F. A., *Viața și nevoițele...*, p. 25, J. D. Bury, „A History of the Eastern Roman Empire, from the fall of Irene to the accession of Basil I” (A.D.802-867), London, 1912, p. 154 ș.u.

Noua situație de la palat îl lăsa pe patriarhul Ignatie fără susținere, dar și pe cei din partida intransigenților. Însă nu era totul pierdut atâta timp cât împărăteasa Teodora se afla la palat. De aceea, următorul pas al partidei intransigenților era acela al compromiterii noii conduceri și în special a lui Bardas. În acest sens s-a răspândit în cetate vestea că Bardas a săvârșit incest căzând în păcatul desfrânării cu propria lui noră, după ce aceasta își pierduse soțul, iar Bardas propriul fiu. Ei urmăreau prin aceasta punerea față în față a personalității morale și exigente a patriarhului, în calitate de cea mai înaltă autoritate bisericească, cu actuala conducere politică imorală¹¹. Să nu uităm că tânărul împărat, Mihail al III-lea, nu era cunoscut ca o personalitate morală demnă de scaunul împărătesc.¹² Prin această acțiune se urmărea, așa cum am mai spus, discreditarea împăratului și a lui Bardas în ochii poporului și a influenței acestora la palat, și transferul de putere către împărăteasa Teodora și a partidei intransigenților.

Acest demers a fost încununat cu un oarecare succes al intransigenților și al lui Ignatie. Această nouă stare va duce la o scenă rară și impresionantă petrecută la Sfânta Sofia, unde patriarhul, în văzul tuturor celor prezenți, refuză Sfânta Împărtășanie pentru omul care deținea puterea politică în Bizanț, Bardas¹³. Prin aceasta, noua conducere părea să fie complet discreditată în ochii poporului.

Ca și în cazul Asbestas, și în acest nou caz, Bardas, patriarhul pare să fi făcut exces de zel. Nelegiuirea care i se reproșa lui Bardas era greu de dovedit pentru că: *”...nici măcar unul dintre istorici, chiar dacă îi țin partea lui Ignatie, nu vorbește mai mult decât de un zvon...”*¹⁴ și fapta în sine probabil nici nu a existat.¹⁵

Din cele întâmplate putem să spunem că Ignatie era sincer în acțiunile sale și că de fapt el nu era implicat în mașinațiunile politice în care a fost implicat de către alții care au profitat de simplitatea sa, de încrederea fără circumspecție în cei apropiați lui și de lipsa de experiență în disputele politico-religioase de la palat. Din păcate el, fără să vrea, a fost antrenat în aceste dispute în care a implicat și biserica în calitate de conducător al acesteia, cu consecințe grave pentru el, dar și pentru biserică.¹⁶

¹¹ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p.74

¹² Este vorba de parodiarea Sfintei Liturghii care se făcea la palat în prezența și la cererea tânărului împărat. De alfel canonul al XVI-lea al Sinodului de la Constantinopol din 869-870 avea să interzică parodiarea slujbelor bisericii – J. D. Mansi, *Mansi, Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, vol. 16, col. 169 - http://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/200_Mansi/1692-1769,_Mansi_JD,_Sacrorum_Conciliorum_Nova_Amplissima_Collectio_Vol_016,_LT.pd 10.09.2014

¹³ J. Hergenröther ne spune că acest eveniment nefericit s-a petrecut în Sfânta Sofia chiar în ziua Epifaniei – *Histoire de l'Eglise*, volume III, Paris, 1886, p. 386

¹⁴ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 215

¹⁵ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 74.

¹⁶ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 75.

Bardas, pentru a scăpa de orice potențial rival la palat și pentru a pune capăt oricărui complot de revenire a vechii conduceri la putere, în frunte cu Teodora, a trimis-o pe aceasta împreună cu fiicele sale la mănăstire. După unii¹⁷, chiar în ziua sărbătorii Epifaniei 856. La curtea imperială a Bizanțului astfel de acțiuni erau obișnuite, rivalii fiind eliminați prin acest gen de măsuri extreme: trimeri la mănăstiri, mutilări corporale etc. Însuși patriarhul Ignatie a trecut prin așa ceva.

Pentru a-și dovedi neutralitatea politică, patriarhul Ignatie a fost invitat să binecuvinteze tunderea în monahism a împărătesei împreună cu fiicele sale¹⁸. El, știind că acestea nu-și doresc acest lucru, dar și pentru că el îi datora scaunul patriarhal împărătesei, refuză categoric să-și dea binecuvântarea. Gestul patriarhului a fost interpretat de către noua conducere și de Bardas, ca fiind front comună cu acțiunile opozanților. Se vorbește¹⁹ chiar de un atentat la adresa lui Bardas în care se pare că era implicată însăși ex-împărăteasa, Teodora. Atentatul a fost deconspira și autorii decapitați în hipodrom.

Un oarecare Ghedeon s-a dat drept fiu al împărătesei Teodora și a reușit să grupeze opoziția lui Bardas în jurul lui. Însă a fost repede prins și executat într-un mod foarte crud. Ignatie, văzând acestea, și luând apărarea acestuia,²⁰ a fost acuzat de complicitate și înaltă trădare²¹ și, din ordinul lui Bardas²², la 23 noiembrie a fost arestat și exilat pe insula Terebintos.²³ Cu toate acestea, conform canoanelor Bisericii, Ignatie rămânea în continuare patriarh al scaunului constantinopolitan, deoarece nu a fost depus de vreun sinod²⁴.

Bardas, împreună cu gruparea sa, înțelegând că pe scaunul patriarhal se afla un om cu mare influență în popor, dar care le era potrivnic lor, simpatizând cu opozanții, a hotărât că trebuie să scape de patriarh. Ei aveau de ales între destituire pur și simplu, dar care nu era conformă cu canoa-

¹⁷ Emile Amann, *L'époque carolingienne*, (= Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nous jours 6), Paris, 1947, p. 467 cf. Pr.Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 48

¹⁸ J. Hergenröther, *Histoire...*, p. 386

¹⁹ Este vorba de Simeon Magistrul și continuatorul lui, Gheorghe Monahul – *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Theophanes Continuatus, Ioannes Comeniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*, ex recognitione Immanuelis Bekkeri, vol. 46, Bonn, 1837, p. 658 și 823 - <http://www.roger-pearse.com/weblog/2009/04/16/corpus-scriptorum-historiae-byzantinae/> 23.04.2015 și F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 76

²⁰ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 215; F. A., *Viața și nevoințele...*, p. 26;

²¹ Hergenröther, *Histoire...*, p. 386

²² Asterios Gerostergios, *Sfântul Fotie cel Mare*, traducere din limba engleză de Marius Popescu, Editura Sofia București, 2005, p. 33

²³ F. Dvornik, *Photios, Patriarch*, col. 484; Idem, op. cit., Paris, 1950, p. 76; Asterios Gerostergios, *Sfântul Fotie cel Mare*, p. 33 – el spune că Ignatie a fost arestat în luna octombrie 858.

²⁴ Asterios Gerostergios, *Sfântul Fotie cel Mare*, p. 33.

nele Bisericii și, în consecință, putea să agraveze și mai mult situația, sau ca patriarhul să-și dea demisia, situație care era cea mai convenabilă.

Noua situație creată după arestarea și depunerea patriarhului Ignatie, era la fel de dificilă ca și cele precedente care au fost la alegerea lui Metodie și Ignatie, părți aflate în conflict ireconciliabil și un patriarh care era alungat de pe scaun fără să fie judecat de vreun sinod. Pentru ca situația să nu degenereze și mai mult trebuia căutat urgent un înlocuitor care să fie acceptat de către toți. Cu siguranță, s-a luat în considerare și candidatura lui Grigore Asbestos, dar poziția sa era prea controversată.²⁵ S-au luat în discuție și alte candidaturi dar, în cele din urmă, a rămas în discuție profesorul Fotie, ca un compromis final. Candidatura lui era acceptată de toate cercurile, deoarece acesta rămăsese neutru în timpul disputelor care fuseseră mai înainte. *"Cu siguranță, numai Fotie putea să calmeze spiritele și să aducă pacea. Martiriul din trecutul familiei, legătura cu patriarhul Tarasie, cel ce prezidase al VII-lea Sinod Ecumenic, înrudirea cu împărăteasa Teodora, care fusese înlăturată de la putere, funcția deținută la palat și încredințată nu de Bardas, ci de ministrul depus, Teoctist, precum și faima lui de om virtuos și înțelept, au reprezentat motivația pentru care dușmanii lui Bardas, episcopii ignatieni, au fost de acord cu alegerea lui Fotie."*²⁶ Așadar Fotie era candidatul momentului²⁷ și al compromisului, deoarece el avea de toate și din toți: garant al dreptei credințe, deoarece provenea dintr-o familie care a avut de suferit sub iconoclastism; era înrudit cu împărăteasa Teodora, dar și cu Bardas și a fost promovat la palat de către fostul ministru, Teoctist. În plus era un intelectual de prim rang, iar toți intelectualii din aceea perioadă erau cu viziuni liberale și se recomanda prin neutralitatea avută. Din punct de vedere politico-bisericesc, viața lui era o necunoscută, dar ca șef al cancelariei și mai ales ca intelectual, era vestit în acea vreme.²⁸

2. Alegerea noului patriarh

Pentru a pune capăt tensiunilor din sânul Bisericii, guvernul lui Bardas își dorea să aleagă un patriarh a cărui loialitate și imagine să fie ireproșabilă și acest lucru să se facă fără mult fast. Însă episcopii au insistat să se urmeze dreptul canonic în ce privește alegerea patriarhului. Mai

²⁵ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216

²⁶ Asterios Gerostergios, *Sfântul Fotie cel Mare*, p. 36. Vezi și Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216

²⁷ Dr. Ioan Pașca, *Desbinarea bisericească din veacul al IX-lea, lupta dintre Nicolae I papă al Romei și Fotie patriarhul Constantinopolei*, Cluj, 1940, p. 20 ș.u.. De asemenea vezi și J. Hergenröther, *Photius, patriarch von Konstantinopel. Sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma*, vol. I, Darmstadt, 1966, p. 375 ș.u.

²⁸ Dr. Ioan Pașca, *Desbinarea bisericească din veacul al IX-lea...*, p. 20

ales episcopii ignatieni au cerut să fie convocat sinodul electoral și să se prezinte trei candidați. În cele din urmă s-a cedat și s-a întrunit sinodul electoral. Să nu uităm că în fruntea grupării liberale era Grigorie Asbestos care era încă excomunicat de către patriarhul Ignatie, chiar dacă apelul făcut de Asbestos la Roma a rămas fără un răspuns clar. El a vrut să profite de noua situație din Constantinopol, cu Ignatie plecat, și a cerut sinodului să le anuleze sentința dată de Ignatie împotriva lor. Sinodul electoral putea să vadă cu ochi buni această cerere, ca pe mijloc de a aduce pacea în Biserică și să dea răspuns favorabil. Cu implicarea noului guvern, sinodul i-a reabilitat pe Asbestos și prietenii săi.²⁹ „Acum, dacă ziceți că Grigorie a fost primit de către stăpânirea Voastră și de către căpetenii, trebuie cercetat, o, preaînțelepte împărate, prin ce învățături și prin ce canoane este posibil să fie aduse, în conformitate cu datina, de către cei care poruncesc, ca cei care au fost excomunicați să fie reprimiți de alții? (...) Acum, întradevăr, dacă ziceți: nu eu l-am achitat, ci am cerut să fie achitat de către episcopi. Dar, din contră, se poate spune că aceia, cu mult mai mult au fost nevoiți să ceară din partea Voastră, dacă doriți ca acesta să fie achitat, încât legi-tima achitare a dispozițiilor bisericești să vină înainte.”³⁰

După ce s-a rezolvat problema amintită mai sus a reabilitării lui Asbestos și a prietenilor săi, sinodul a trecut la alegerea noului patriarh. Față în față se aflau cele două tabere adverse, fiecare cu candidații lor. Moderații îl aveau în fruntea candidaților pe Grigorie Asbestos. Însă alegerea lui nu era de bun augur pentru a aduce pacea în biserică, ținând cont de aversiune lui față de Ignatie.

În cele din urmă, pentru ca în biserică să nu apară schismă, s-a convenit ca toți candidații propuși de cele două tabere să fie excluși și să se aleagă un candidat neutru. Astfel s-a ajuns la propunerea protosecretarului imperiului Fotie. Alegerea a fost pe placul tuturor celor prezenți (episcopi, guvernanți și împărat), mai puțin a cinci episcopi care îl aveau în frunte pe Mitrofan al Smirnei.³¹

²⁹ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 90. Spune că aceste două fapte reies din scrisoarea papei Nicolae I adresată împăratului Mihail al III-lea. Vezi J.P. Migne, *Patrologia Latină*, vol.119 col. 1016 s.u. - <http://books.google.com/books?id=3iPuOWKABoYC> 11.04.2015 Vezi și Daniel Stiernon, *Constantinopla IV*, Traductor del texto Andrés Ibáñez Arana, Victoria editorial eset, 1969, p. 34-35 - <http://www.liburuklik.euskadi.net/handle/10771/26978> 11.04.2015 și Pr. Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 51

³⁰ J. P. Migne, *Patrologia Latina*, vol.119 , col. 1029. - <http://books.google.com/books?id=3iPuOWKABoYC> 26.09.2014 - "Porro si dicitis Gregorium ab imperio vestro, et ab antistibus fuisse receptum, percontari libet....quibus hoc documentis, quibus canonibus jubentibus agi rite potest.... Jam vero si dicatis: Non ego absolvi, sed a pontificibus ut solverentur, postulavi: e contra illi multo magis a vobis postulare debuerunt, ut is eum velletis absolvi, legi-tima ecclesiastici tenoris absolutio proveniret...."

³¹ J. Hergeröther, *Histoire ...*, p. 387; F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 91 și Wladimir Guettée, *Papalitatea schismatică sau Roma în raporturile sale cu Biserica Răsăriteană*, traducere de Iosif

Ignatienii au acceptat ca noul patriarh să fie Fotie însă i-au cerut o apologie la adresa fostului patriarh și făgăduința candidatului că nu va lua nici o măsură împotriva lui Ignatie. Pentru aceasta s-a redactat un document³² pe care Fotie l-a semnat și în care acesta se obliga să-l respecte pe fostul patriarh și să nu ia pe cale sinodală nicio decizie împotriva sa, să recunoască hirotoniile săvârșite de Ignatie ca episcop etc. Referindu-se la acel document semnat de Fotie, Beck spune că: *"Pentru Fotie, aceasta însemna ca el să nu-l mai critice pe Ignatie pentru numirea problematică pe scaunul patriarhal și pentru reproșurile politice care îi fuseseră aduse; pentru ignatieni însă, asta însemna că patriarhul <propriu-zis> era încă Ignatie și că succesorul său urma să o cotească întru totul în direcția politicii sale bisericești."*³³

În virtutea acestui angajament, Fotie obținut și acordul episcopilor igantieni pentru a urca pe scaunul patriarhal. Ba mai mult, ne spune Lucian D.Colda, că: *"...Ignatie însuși s-a arătat dispus să-i acorde acestuia încrederea sa, semnându-și de bună voie demisia."*³⁴

Investirea noului patriarh s-a făcut în mare grabă, având în vedere faptul că noul ales era doar un simplu laic. În doar șase zile el a trecut din statutul de simplu mirean în cea de patriarh. Acest lucru, potrivit canonului 10³⁵ de la Sinodul local din Sardica din anul 324 era interzis, însă acest canon nu era urmărit și în Răsărit³⁶. Pentru Biserica din Constantinopol însă acest fapt nu era o premieră în istoria ei, deoarece când situația o impunea, se trecea chiar peste prescripțiile canonice, cu atât mai mult când acestea nu

Gheorghian, Editura Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001, p. 198.

³² Despre acest document, Beck spune că s-a pierdut dar este foarte des menționat – Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216, nota 9.

³³ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216.

³⁴ D. Stiernon, *Constantinopla IV*, p. 33 <http://www.liburuklik.euskadi.net/handle/10771/26978> 12.05.2015 și Pr. Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 49

³⁵ Canonul 10 – Trebuie cu toată amărănțimea, și sânguința a se cerceta. Ca dacă vreun bogat ori scolastic, din for (piața cumpărării și a vânzării) s-a învrednicit a se face episcop, să nu se așeze mai înainte, de nu va săvârși slujbele și a anagnostului, și a diaconului, și a prezbiterului. Ca prin fiecare treaptă, de se va socoti vrednic să poată a trece la înălțimea episcopiei propășitor. Și va avea treapta fiecărei tagme lungime adică nu de puțin timp, prin care credința lui și bunătatea năravurilor, și întărirea, și blândețea va putea să se facă cunoscute; și însuși socotindu-se vrednic de dumnezeiasca ierosini (preoție), va dobândi cinstea cea prea mare. Că nici este lucru cuviincios, nici știința, nici buna petrecere primește a veni la aceasta cu semeție și cu ușurătate, ca ori episcop, ori prezbiter, ori diacon îndată cu ușurătatea a se așeza. Că așa după cuviință neofitos (noul-sădit) s-ar socoti. Fiindcă mai ales și prea fericitul Apostol, care și al neamurilor s-a făcut învățător, se vede că a oprit grabnice a se face așezările. Că cercarea timpului celui îndelungat, va putea nu cu necuviință pe petrecerea și pe moralul fiecăruia. Cf. Neofit, patriarhul Constantinopolului, *Pidalion – cârma Bisericii Ortodoxe*, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic episcopul Argeșului, edit. *Credința Strămoșească* – Iași, 2007, p. 456. Vezi și Arhd. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1992, p. 236.

³⁶ Pr. Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 50. Vezi și Wladimir Guettée, *Papalitatea Schismatică ...*, p. 200.

existau, cum este cazul de față. Patriarhi precum Nectarie (381-397) Pavel al III-lea (687), Tarasie (784) și Nichifor (806) au fost aleși direct din statutul de laici și un lucru curios, ultimii trei, toți au fost în momentul alegerii, protosecretari (președinte al Cancelariei Imperiale)³⁷. În Apus este faimos cazul alegerii Sfântului Ambrozie (339-397) pe scaunul Mediolanului, care atunci când a fost ales episcop (7 decembrie 374) făcea parte din rândul catehumenilor³⁸.

Pentru că discuțiile în sinod pentru alegerea noului patriarh s-au prelungit mult și deoarece se apropia marele praznic al Crăciunului și pentru că de la astfel de ceremonii ocazionate de marele praznic nu putea să lipsească patriarhul, de aceea s-a făcut totul în grabă. Astfel, în decurs de șase zile noul patriarh a trecut prin toate treptele pentru a putea ca în ziua de Crăciun 858 să fie hirotonit episcop și implicit patriarh. Astfel Fotie a fost ales episcop pe data de 15 decembrie 858³⁹ și, după cum ne spune Hergenröther⁴⁰, în ziua de 20 decembrie a fost tuns în monahism, în 21 decembrie a fost hirotesit citeț, în 22 decembrie a primit treapta de ipodiaton, în 23 decembrie a fost hirotonit diacon, în 24 decembrie a fost făcut preot, iar în ziua de Crăciun 858 a fost hirotonit episcop pe seama scaunului episcopal al Constantinopolului.

3. Hirotonirea lui Fotie și problemele ei

O altă problemă, care ridică investirea noului patriarh, este aceea a soborului de arhieriei pentru hirotonire. Se știe din tradiție că trei episcopi⁴¹ sunt necesari pentru sfințirea episcopului de Constantinopol, aceștia avându-l în frunte pe episcopul de Herakleea sau în lipsa acestuia, titularul scaunului din Cezareea Capadociei⁴². Unul dintre cei trei, se știe sigur că a fost Grigorie Asbestos. După lungi discuții legate de alegerea celor care vor oficia hirotonirea noului patriarh, s-a hotărât ca să participe episcopi din ambele partide. Între cei desemnați a fost și Grigorie Asbestos împreună cu

³⁷ F.Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 92 și Wladimir Guettée, *Papalitatea Schismatică ...*, p. 200. Vezi și Βασίλειος Κ.Στεφανίδης, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήναι, 1948, p. 319.

³⁸ Ioan-Vasile Leb, *Sfântul Ambrozie al Milanului și receptarea lui în cultul Bisericii Ortodoxe*, în volumul *Teologie și istorie. Studii de Patristică și Istorie Bisericească*, Ed. Arhidieceziana, Cluj Napoca, 1999, p. 65-82; Sfântul Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, Partea Întâi, în PSB 57, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române București 2007. <http://www.scribd.com/doc/131945313/PSB-52-Sf-Ambrozie-al-Milanului-Scrieri-partea-I> 25.05.2015; Constantin Virgil Gheorghiu, *Sfântul Ambrozie al Milanului*, traducere din franceză de Gheorghita Ciocioi, Editura Sophia, București, 2013 și J.P. Migne, *Patrologia Latină*, vol.14-17.

³⁹ D. Stiernon, *Constantinopla IV*, p.33 - <http://www.liburuklik.euskadi.net/handle/10771/26978> 12.05.2015 Pr. Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 49

⁴⁰ J. Hegenröther, *Photius...*, vol. 1, p. 379

⁴¹ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216

⁴² Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 216

alți doi episcopi din gruparea adversă.⁴³ Însă, el, se pare că, nu a fost *protos*-ul după cum arată majoritatea istoricilor între care amintim pe Beck care afirmă: *"Între episcopii care au participat la hirotonia sa – dreptul bizantin prevede trei – era Grigore Asbestos. În fapt, după toată probabilitatea, el nu era consacrantul principal – potrivit dreptului canonic, cu siguranță acesta era mitropolitul Herakleei sau, reprezentându-l pe el, <protothronos>-ul Cezareei Capadociei -, dar, oricum, acesta participase."*⁴⁴ Însă Daniel Stiernon⁴⁵ afirmă că Fotie l-a desemnat pe Grigorie Asbestos să conducă hirotonirea sa. Acest lucru considerăm că nu era posibil pornind de la relația acestuia cu fostul patriarh și implicit cu gruparea intransigentă, aceștia din urmă niciodată nu ar fi acceptat așa ceva.

Dvornik demonstrează faptul că, alături de Grigorie Asbestos, la hirotonia lui Fotie, ceilalți doi episcopi au fost din tabăra adversă, pornind de la discursul sinchelului Ilie, reprezentantul patriarhiei Ierusalimului la sinodul de la Constantinopol din 769-770, care la a VI-a sesiune a spus: *"Nu trebuie să-i condamnăm pe acești episcopi care sunt acuzați că l-au hirotonit pe Fotie, pentru că au fost obligați de împărat....Doar el care a fost mai întâi demis și anatematizat de patriarhul Ignatie și de Biserica apostolică de la Roma, Grigorie de Siracuză, este condamnat și demis."*⁴⁶ Din acest discurs Dvornik înțelege că: *"Il aurait parlé différemment si les deux autres consécrateurs avaient été les amis du Syracusain, par exemple Pierre de Sardes et Eulampios d'Apamée."*⁴⁷

De ce Grigorie Asbestos în soborul de arhieriei pentru hirotonirea lui Fotie? Beck spune că s-ar putea ca acesta să fi fost impus de către moderați în grupul celor trei, ca o condiție a recunoașterii lui Fotie ca patriarh.⁴⁸ În ce privește numele celorlalți membri din soborul de arhieriei pentru hirotonire a lui Fotie, nu se știe, dar se poate presupune că între ei să fi fost și mitropo-

⁴³ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p.93 - *"Après de longues discussions sur le choix de consécrateurs, il fut décidé que des évêques des deux partis y prendraient part. Les modérés députèrent leur chef Grégoire Asbestos en compensation de ce qu'il avait eu à souffrir de la part d'Ignace, et deux autres consécrateurs (une consécration demande trois évêques) furent choisis de l'archevêque de Syracuse..."*

⁴⁴ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 217

⁴⁵ D. Stiernon, *Constantinople IV*, p.33 – <http://www.liburuklik.euskadi.net/handle/10771/26978> 09.09.2014 și Pr. Dr. Lucian D. Colda, *Patriarhul Fotie cel Mare...*, p. 50

⁴⁶ J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum ...*, vol. 16, col. 85-86 -Mansi_JD, *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio Vol_016, LT*.pd 25.09.2014– *"Itaque non damnandi apud nos sunt episcopi qui inventi sunt, & consecrationem Photii fecerunt, eo quod maxime coacti ab imperatoria potestate ac potentia ad talem impulsu sunt actionem...Verum ille solus, qui ante depositus & anathematizatus est, tam a patriarcha Ignatio, quam ab apostolica Romanorum ecclesia, Gregorius Syracusanus damnatus & depositus est."* Vezi traducerea în franceză la F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 93

⁴⁷ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 93-94.

⁴⁸ Hans-Georg Beck, *Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 217

litul de Herakleea, așa cum prevedeau canoanele, dar este cunoscut faptul că proveneau din rândul ignatianilor. Acest amănunt avea să fie trecut cu vederea de către partida ignatiană atunci când aveau să-l atace pe Grigorie Asbestos pentru participarea sa la hirotonirea lui Fotie. Ba mai mult, aceștia aveau să afirme că Grigorie Asbestos fiind excomunicat, Fotie însuși poate fi considerat excomunicat ca prieten al lui⁴⁹. Aceasta constituie o exagerare deoarece, Grigorie Asbestos participă la hirotonirea lui Fotie nu neapărat în calitate de prieten al acestuia, ci mai degrabă se face o concesie pentru partidul său de dragul liniștii. De asemenea este greșită afirmația că toți prietenii lui Asbestos pot fi considerați excomunicați pentru simplul fapt al prieteniei lor cu excomunicatul. Când Fotie a fost excomunicat, prietenul și ucenicul acestuia, Constantin-Chiril, viitorul apostol al slavilor, nu a căzut sub incidența excomunicării profesorului său ci, din contră, este venerat ca sfânt, atât în Apus cât și în Răsărit. Este lucru știut că Fotie, ca mare intelectual, se aseamănă în gândire și în principii mai liberale cu partida lui Asbestos. Însăși politica bisericii este direcționată de către el în acest sens și aceasta nu neapărat din prietenie cu Grigorie Asbestos, ci din principii⁵⁰.

Putem concluziona că participarea lui Grigorie Asbestos la hirotonirea lui Fotie, cel puțin la început, nu a ridicat nici un fel de probleme, deși mai târziu va constitui principala acuză adusă împotriva hirotonirii lui Fotie.

Odată cu instalarea lui Fotie în scaunul patriarhal, părea că, în sfârșit, pacea mult așteptată se va instala în Biserica din Constantinopol, profund tulburată de ultimele evenimente. Însuși Fotie se declara un om al păcii în scrisoarea de întronizare adresată patriarhului Antiohiei⁵¹ și în care, printre altele, îi spunea de marele pericol al schismei, care a fost evitat prin alegerea sa și de pacea binevenită în sânul bisericii cu această ocazie.⁵² Cuvântul său pe care l-a rostit în ziua de Crăciun de la amvonul Sfintei Sofia l-a intitulat *Pe pământ pace între oameni bunăvoire*.⁵³

⁴⁹ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 94

⁵⁰ F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 94 s.u.

⁵¹ Johannes N. Baletta, *Photios Patriarchos Constantinopolitanos ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ, Επιστολὴ Β'*, Georg Olms Verlag Hildesheim, New York, 1978, p. 143-146.

⁵² Johannes N. Baletta, *Photios Patriarchos...*, pp. 145-146 și F. Dvornik, *Le schisme de Photius...*, p. 96

⁵³ F. A., *Viața și nevoințele celui între...*, p. 30

LEGĂTURILE MITROPOLITULUI ANDREI ȘAGUNA CU PROFESORII ACADEMIEI DE DREPT DIN SIBIU

MIRCEA-GHEORGHE ABRUDAN

Abstract

Although Metropolitan Andrei Șaguna enjoyed a special attention from lay and clergy researchers, Romanians and foreigners as well, researches on Șaguna recording no less than five monographs and hundreds of studies and articles, we can not say that all of the facets of great bishop's life and activity were discovered. In this study I intend to present one side, almost unknown, of Șaguna's activity, namely the ties that the bishop has maintained and cultivated with the teachers from the Academy of Law in Sibiu: Gottfried Müller, Heinrich Schmidt, Alois Sentz, Josef Krainz, Victor Ritter von Mor, Friedrich Schuler von Libloy, Ferdinand Zieglauer von Blumenthal, Leopold Pfaff and Alexander Ratzeck. In the first part, the study presents a brief history of the Academy of Law in Sibiu and short biographical medallions of its teachers while the second part illustrates the relationships between the Romanian metropolitan and these teachers. The closest friendship was the one with Professor Alois Sentz, with whom he constantly socialized and exchanged letters, a testimony of this friendship being the translation into German of Andrei Șaguna's "Compendium of canon law", made by Professor Sentz and published at Drotleff in Sibiu in 1868. Personality with great visibility before the Court of Vienna and within the Transylvanian society, with profound intellectual preoccupations and a cultural openness of European vocation, Metropolitan Andrei Șaguna cultivated, but also aroused, the interest of the social, cultural and political Saxon elite of Sibiu toward his person. Especially the Professors at the Academy of Law were those who maintained a continuous and fruitful dialogue with the Romanian Metropolitan, both sides enjoying this exchange of ideas and visions which have not remained on a personal level, but were widely spread in the Transylvanian society, fact that made him unique in the Romanian environment in the second half of the nineteenth century.

Cu toate că personalitatea mitropolitului Andrei Șaguna s-a bucurat de o atenție deosebită din partea cercetătorilor clerici și mireni, români și străini, studiile șaguniene înregistrând nu mai puțin de cinci monografii¹, la care se adaugă alte câteva sute de studii și articole de popularizare², nu se poate spune că au fost descoperite toate fațetele vieții și palierele activității marelui arhieru. În studiul de față mi-am propus să restitui tocmai o latură, aproape deloc cunoscută, a activității șaguniene, anume legăturile pe care ierarhul le-a cultivat și întreținut, în perioada arhipăstoririi sale, cu corpul didactic al Academiei juridice săsești din cetatea lui Hermann.

Episodul călătoriei episcopului Andrei Șaguna cu profesorul Gottfried Müller la București în iarna anilor 1848-1849 marchează, în ciuda divergențelor viitoare dintre politica românească și cea săsească, o primă apropiere notabilă a ierarhului român de elitele culturale ale sașilor din Sibiu. În fond, contactele sale esențiale și profunde cu elita săsească se datorează relațiilor amicale pe care le-a întreținut cu profesorii singurei instituții de nivel academic pe care o găsea funcțională în momentul venirii lui la Sibiu. Fiind absolvent de filosofie și drept al Universității din Pesta, Șaguna a păstrat mereu în viața și activitatea sa o înclinație spre științele juridice și canonice³, ceea ce explică interesul și apropierea pe care a cultivat-o față de de corpul didactic al „Academiei de Drept” sibiene.

Înființată la 1 noiembrie 1844 sub denumirea „Școala juridică a națiunii săsești din Transilvania”, transformată în anul 1851 în „Academia de drept c.c.” prin etatizare, iar după anul 1867 în „Facultatea de drept regală ungară”, instituția a avut o viață de patruzeci și trei de ani, fiind desființată în anul 1887, după apariția Universității moderne maghiare din Cluj⁴. Scopul acesteia a fost formarea de juriști pentru administrația Transilvaniei, în general, și pentru satisfacerea nevoii acute de specialiști resimțite de sași,

¹ Este vorba despre cele publicate de Nicolae Popea în 1879, de Ioan Lupaș în 1909, de Keith Hitchins în 1977 în limba engleză și 1997 în limba română, de Johann Schneider în 2005 în limba germană și în 2008 în limba română, și de Mircea Păcurariu în 2012.

² Biobibliografia sa apărută recent înregistrează nu mai puțin de 2639 de cărți, studii științifice și articole de popularizare publicate în cei 140 de ani scurși de la trecerea marelui ierarh în veșnicie. Vezi: Voichița Bițu, Bogdan Andriescu, *Andrei Șaguna (1808-1873). Biobibliografie*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Andreiana-Armanis, Sibiu, 2012, pp. 67-324.

³ Vezi în acest sens Johann Schneider, *Eccelesiologia organică a mitropolitului Andrei Șaguna și fundamentele ei biblice, canonice și moderne*, traducere de diac. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2008, pp. 40-44, 185-207.

⁴ Detalii despre istoricul instituției vezi la Günther H. Tontsch, „Die Rechtsakademie zu Sibiu (1844-1887)”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Serie Jurisprudentia*, anul XIV, Cluj, 1969, pp. 97-103; Udo Wolfgang Acker, „Zur Geschichte der Hermannstädter Rechtsakademie (1844-1887)”, în *Zeitschrift des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Nr. 1, 1978, pp. 120-129; Emanuel Turczynski, „Die Universität Czernowitz und die Hermannstädter Rechtsakademie”, în Friedrich Berthold Kaiser, Bernhard Stasiewski (ed), *Deutscher Einfluss auf Bildung und Wissenschaft im östlichen Europa*, seria *Studien zum Deutschtum in Osten*, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1984, pp. 159-177.

specialiști care să dețină cunoștințe temeinice în istoria dreptului transilvan, în special. Nașterea instituției în centrul politic al patriciatului săsesc are astfel și o conotație pragmatică, anume aceea de a forma juriști autohtoni sași care să poată oferi răspunsuri clare și imbatabile noilor idei moderne care începuseră, odată cu reformele iosefine, să pună tot mai mult sub semnul întrebării vechile lor privilegii⁵.

Antecedentele proiectului se regăsesc, începând cu anul 1811, în cadrul gimnaziului luteran din Sibiu, unde în ultimii ani de studiu se predau noțiuni de drept roman și ardelean tocmai în vederea pregătirii absolvenților pentru a putea deveni funcționari administrativi. Din anul 1835 acești funcționari au fost obligați să urmeze și un curs practic de doi ani la Tabla regească din Târgu Mureș, urmat de un examen susținut în fața Universității Naționale⁶. Motivând că în colegiile maghiare nu se studiază suficient „dreptul săsesc”, Consistoriul Superior evanghelic și Universitatea Săsească au cerut în anul 1841 aprobarea împăratului pentru înființarea unei facultăți de drept proprii. Doi ani mai târziu s-a deplasat la Viena o deputație care i-a adresat suveranului într-o audiență privată o nouă cerere în acest sens. În urma aprobării primite în 3 iulie 1843 și a sumelor financiare deblocate în 15 iulie de Universitate, în data de 2 noiembrie 1844 a fost inaugurată oficial în sala festivă a gimnaziului evanghelic din Sibiu „Academia de Drept Săsească”, prin cuvântarea programatică a comesului Johann Wachsmann⁷.

Până în 1848, durata studiilor era de 2 ani, programa acestora cuprinzând discipline juridice, filosofice și istorice precum „dreptul privat al Transilvaniei”, „dreptul roman”, „dreptul natural” și „cel statal”. Concomitent s-au pus bazele unei biblioteci, care în anul 1887 a ajuns la peste 6.000 de volume⁸. În anul 1848 studenții au cerut reformarea Academiei, dar cursurile au fost întrerupte, deoarece Sibiu a fost ocupat de armata revoluționarilor maghiari comandați de generalul Bem⁹.

⁵ Despre reformele împăratului Iosif al II-lea vezi: Angelica Schaser, *Reformele iosefine în Transilvania și urmările lor în viața socială. Importanța edictului de concivilitate pentru orașul Sibiu*, traducere de Monica Vlaicu, Editura hora, Sibiu, 2000, 303 p.

⁶ Pentru amănunte despre istoria, organizarea, funcționarea și evoluția acesteia vezi: Ioan Fruma, *Problema Universității Săsești și a instituției celor șapte juzi*, Editura „Cartea Românească”, Sibiu, 1935, 110 p.

⁷ Udo Wolfgang Acker, *Zur Geschichte der Hermannstädter Rechtsakademie*, pp. 124-125. Despre Wachsmann vezi Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (Secolul XIX și revoluția de la 1848)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, pp. 88-89.

⁸ Mare parte din patrimoniul bibliofil al Academiei a fost transferat în momentul desființării acesteia în anul 1887 în fondul de carte al Universității maghiare din Cluj. Astăzi aceste cărți se regăsesc în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, după cum se poate constata prin consultarea anumitor volume semnate de diferiți autori sași, care au impregnat pe primele file eticheta și numărul de inventar al „Rechtsakademie Hermannstadt”.

⁹ Amănunte despre biografia și despre campania sa militară în Transilvania vezi la Ela Cosma, *Sași, austriece, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașop-*

Începând cu 1 octombrie 1851, conducerea școlii a fost preluată de Ministerul Cultelor și Învățământului de la Viena, instituția fiind reorganizată pe baza legislației austriece. Durata cursurilor a crescut la 3 ani și în 1860 la 4 ani, programa de învățământ suferind de asemenea schimbări majore prin introducerea unor discipline noi: dreptul canonic, istoria Austriei, istoria dreptului ardelean, economie, statistică, drept administrativ și comercial. În anul 1853, odată cu suspendarea dreptului săsesc, a fost introdus dreptul civil și penal austriac. În urma încheierii dualismului austro-ungar, instituția a fost rebotezată în „Academia de drept regală maghiară”, începând cu anul 1870 limba de predare devenind maghiara. Concomitent cu introducerea politicii școlare a ministrului August Trefort instituția va suferi o disoluție treptată, încheindu-și activitatea în vara anului 1887. Actul desființării a avut un ecou larg în presa săsească fiind perceput ca un abuz direct al politicii de maghiarizare desfășurate de guvernele budapestane¹⁰.

Încă din momentul inaugurării cursurilor, cu toate că funcționa sub autoritatea Universității săsești într-o atmosferă caracterizată de spiritul națiunilor privilegiate, instituția și-a deschis porțile și pentru români. Numărul acestora va crește în perioada neoabsolutistă, în anul academic 1851-1852 din 36 de studenți înmatriculați 16 erau români, iar în ciclul universitar 1853-1854 din 33 de studenți, 11 au fost români¹¹. Odată cu adoptarea legislației de recunoaștere a naționalității române și a confesiunilor ei de către dieta sibiană din 1863-1864¹², studenții români s-au bucurat de aceleași drepturi în ceea ce privește serbarea zilelor de sărbătoare din calendarul românesc ortodox prin scutirea oficială a acestora de prezența la cursuri în sărbătorile recunoscute legal, „pentru a putea cerceta biserica sa”¹³.

tiste), Editura Academiei Române, București, 2009, pp. 44-51; Idem, *Nouă luni în Transilvania (decembrie 1848-august 1849). Generalul Józef Bem în corespondență, proclamații, documente*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, 458 p.

¹⁰ „Die Auslösung der Hermannstädter Rechtsakademie“, în *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, XIV Jahrgang, Nr. 4105, Hermannstadt, 15. Juni 1887, p. 581; și Idem, Nr. 4106, Hermannstadt, 16. Juni 1887, p. 585.

¹¹ Günther H. Tontsch, *Die Rechtsakademie zu Sibiu*, p. 102.

¹² Amănunte despre desfășurarea acesteia și legislația adoptată vezi Simion Retegan, *Dieta Românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 268 p.

¹³ În a doua parte a anului 1863 „Direcțiunea facultății juridice c.r.” a trimis consistoriului ortodox o cerere prin care solicita conspectul sărbătorilor calendarului românesc. Consistoriul a dezbătut chestiunea răspunzând că aceste praznice sunt identice cu cele ale Bisericii Romano-catolice, doar că se sărbătoresc cu 12 zile mai târziu. Având însă în vedere că „tinerimea studioasă de relegea noastră, cu foarte puține excepțiuni, chiar și duminica nu cercetează biserica”, forul central ortodox solicita conducerii academiei ca în anumite zile „tinerimea” să fie „scutită” de audierea cursurilor, anume în zilele praznicelor însemnate: Anul Nou, Botezul Domnului, Sfintele Paști (2 zile), Înălțarea Domnului, Rusaliile (2 zile) și Nașterea Domnului, de asemenea 2 zile. Rezumatul discuției consistoriale și a epistolei de răspuns în *Arhiva Mitropoliei Ardealului, Exhibite*, Nr. 751 din 1863.

Între numele sonore care au studiat aici, aducându-și apoi contribuția la mișcarea națională românească și la progresul vieții politice, sociale și culturale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-au numărat Simion Bărnuțiu, Ilie Măcelariu, Ioan Petrovici, Ioan Pușcariu, Petru Brote, George Roman, Nicolae Vlad, Nicolae Gaitan, Alexandru Lebu, Moise Braniște, Ieronim Bariț, Aron și Nicolae Densușianu, George Pop, Moise Tănase, Ruben Patiția, Amos și Teofil Frâncu, Iosif Pop ș.a., din totalul celor 1387 de absolvenți, românii reprezentând un număr de 392 de avocați și înalți funcționari care au ieșit de pe băncile acestei instituții¹⁴. Între absolvenții sași pot fi amintiți Jakob Rannicher, Albert și Arthur Arz von Straußenburg, Josef Bedeus von Scharberg junior, Gustav Kapp și Eugen von Trauschenfels. În cadrul festivității organizate la încheierea ultimului an din viața acestei Academii, profesorul Stefan Fölkel remarcă că în cursul celor patru decenii de activitate a instituției, între studenții sau profesorii acesteia nu s-au înregistrat niciodată dispute naționaliste ceea ce dovedea, în opinia sa, încă una din contribuțiile majore aduse de această instituție academică la progresul cultural și coexistența pașnică între locuitorii Transilvaniei¹⁵.

Prezența românilor în această academie juridică explică, de asemenea, interesul vădit al lui Andrei Șaguna pentru evoluția cursurilor și profesorii instituției, fiind, de altfel, cunoscute inițiativele sale pașoptiste alături de Avram Iancu, Sterca Șuluțiu, George Barițiu și Timotei Cipariu de a se înființa o instituție similară românească la Blaj sau la Cluj¹⁶.

Pătrunderea românilor, apoi a maghiarilor, dar și a unor studenți veniți din provinciile mai îndepărtate ale Austriei alături de sași, după reorganizarea instituției în 1851 se explică, pe de o parte, prin noul spirit infuzat de legislația austriacă neoabsolutistă, care urmărea nivelarea asperităților naționale, iar pe de alta, prin nevoia de a vindeca rănille atât de sângeroase ale războiului civil care produsese un șoc în mentalul colectiv al elitelor ardelenelor.

În Cuvântul de deschidere al anului de studiu 1851-1852, rostit de către rectorul Johann Gottfried Müller în 22 noiembrie 1851 se observă principiile fundamentale puse la baza restauratei instituții. Revenirea la o stare

¹⁴ Monica Vlaicu, „Die Hermannstädter Rechtsakademie und ihre rumänischen Studenten”, în *Forschungen zur Volks und Landeskunde*, Band 31, Nr.1, Hermannstadt, 1988, pp. 34-35.

¹⁵ „Schlussfeier der Hermannstädter königlich ungarischen Rechtsakademie”, în *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten*, Nr. 138, Hermannstadt, 1887, p. 2.

¹⁶ În perioada septembrie 1849 – ianuarie 1851 au fost înaintate Curții imperiale 26 de memorii care motivau necesitatea dezvoltării învățământului la toate nivelele. Patru din aceste petiții prezentau dorința românilor de a li se acorda dreptul înființării unei instituții academice filosofico-juridice cu o durată de școlarizare de trei ani. Cf. Corneliu Albu, *Alesandru Papiu Ilarian: viața și activitatea sa*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 77-78.

normală după toate „problemele, dificultățile, piedicile și amânările” înregistrate în intervalul celor 18 luni de la sistarea procesului educativ, sublinia Müller, este necesară și trebuie să fie caracterizată înainte de toate de „adevăr, esențialitate și dragoste față de aproapele, făptuite printr-o activitate, ordine și punctualitate eficace”¹⁷. Același director realiza și un portret robot al absolventului model, care trebuia să dea dovadă de cunoștințe temeinice, o capacitate de interpretare și utilizare a legislației și a limbilor țării, având un caracter virtuos, să manifeste fidelitate față de monarh și respect față de constituție¹⁸. Înainte de toate, aceste virtuți intelectuale și morale au fost întrupate de profesorii academiei. Între aceștia Gottfried Müller (1796-1881) a fost cel mai longeviv profesor și rector al instituției, funcții pe care le-a deținut timp de 26 de ani, de la înființarea academiei până în 1870 când s-a pensionat. Născut la Orăștie, cu studii la Universitățile din Viena și Göttingen, după o experiență de șaptesprezece ani în avocatură și o scurtă carieră academică la Pesta, Müller s-a identificat cu instituția pe care a condus-o, predând următoarele cursuri: istoria literaturii juridico-politice și enciclopedice, dreptul natural, dreptul statului, drept roman și bisericesc, procedură penală, etică, filosofia dreptului și drept canonic protestant. Orizontul lui cultural a fost deosebit de vast, îmbogățit, pe lângă studiile și contactele avute pe parcursul carierei didactice, de călătorii în Germania, Franța, Italia, Elveția, Spania, Danemarca, Suedia, Rusia, Anglia și Africa de nord. Pe lângă titlurile academice deținute, a dobândit și o recunoaștere politică, fiind decorat de către împărat cu „Crucea cavalierească a Ordinului cezaro-crăiesc Franz Joseph” în anul 1862, după ce cu doi ani înainte fusese numit „consilier imperial”¹⁹.

Lui Gottfried Müller îi urmează, în ordinea sonorității de care s-a bucurat în mediul elitelor săsești, Joseph Andreas Zimmermann (1810-1897). Născut într-o familie burgheză din Sighișoara, a studiat la gimnaziul evanghelic din orașul natal, la colegiul reformat din Cluj și la Târgu Mureș. În 1832 își începe cariera juridică, ocupând diferite funcții în aparatul de stat gubernial și local al Transilvaniei. Este membru fondator al Asociației de Studii Transilvane, se numără în primul corp didactic al Academiei, unde a predat dreptul săsesc și între puținii sibieni care colaborează cu articole

¹⁷ Johann Gottfried Müller (ed), *Taschenbuch der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie für das Studienjahr 1859-60*, Zweiter Jahrgang, Gedruckt bei S. Filtsch, Hermannstadt, 1860, pp. 162-163.

¹⁸ *Ibidem*, p. 163.

¹⁹ Amănunte biobibliografice la Joseph Trausch, *Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Sachsen, Band II, Unveränderter Nachdruck der unter dem Titel Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen 1870 in Kronstadt erschienenen Ausgabe*, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1983, pp. 451-455; și Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece*, pp. 45-48.

la gazetele săsești brașovene. Participă ca deputat la dietele de la Cluj din 1846-1847, iar în pașoptism militează pentru un reformism moderat și împotriva uniunii cu Ungaria. În anul 1850 este chemat la Ministerul Cultelor și Învățământului din Viena, implicându-se activ în reforma educației realizată de ministrul Leo Thun von Hohenstein²⁰. În întreaga perioadă neoabsolutistă deține diferite funcții în cadrul acestui minister, având un rol determinant în elaborarea și adoptarea noii Constituții a Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania în 1861. În iulie 1867 este numit președinte al Consiliului bisericesc suprem al Bisericii Evanghelice de ambele confesiuni din Viena. În anul 1874 se pensionează, retrăgându-se la Sibiu. A fost considerat, încă din epocă, autoritatea de necontestat a istoriei dreptului transilvan, în general, și a celui ecleziastic, în special, bucurându-se de o mare apreciere în societatea ardeleană, fiind membrul națiunii săsești care a ocupat cea mai înaltă demnitate în serviciul statului austriac pe întreaga durată a secolului al XIX-lea²¹.

Un alt nume sonor care a activat la catedra instituției academice sibiene și după desființarea acesteia la Universitatea din Cernăuți a fost Friedrich Schuller von Libloy (1827-1900). Născut la Sibiu, a studiat la gimnaziul evanghelic și la Academia de Drept din oraș, apoi la Universitățile din Viena și Graz. În anul 1851 revine la Sibiu și este numit profesor suplent al academiei, unde predă istoria dreptului transilvan și a celui statutar săsesc, drept canonic protestant și economie națională. Concomitent ocupă funcția de bibliotecar al instituției și desfășoară o prolifică activitate științifică, care-l singularizează între colegii săi de la catedra Academiei sibiene. Este autorul primei lucrări sistematice masive consacrate dreptului public transilvănean, analizat în evoluția sa istorică, publicate la Sibiu în trei volume și două ediții consecutive²². A fost membru al Asociației de Studii Transilvane, a Asociației de Științele Naturii de la Sibiu, secretar apoi refe-

²⁰ Contele Leo Thun von Hohenstein (1811-1888), originar dintr-o familie nobiliară din Boemia, de formație juridică, a fost ministru al Cultelor și Învățământului din Austria în perioada neoabsolutismului. De numele său se leagă semnarea Concordatului Austriei cu Biserica Romano-catolică în 1855 și legile reformatoare ale sistemului școlar austriac, principalele prevederi fiind autonomia și uniformizarea duratei de studii gimnaziale la 8 ani. Detalii la Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Band 45, K. u. K. Hofdruckerei, Wien, 1882, pp. 54-62.

²¹ Friedrich Teutsch, „Denkrede auf Josef Andreas Zimmermann. Zur Eröffnung der 49. Generalversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, Band 28, Hermannstadt, 1898, pp. 5-40; Karl Schwarz, „«Providus et circumspectus» Der siebenbürgisch-sächsischer Kirchenrechtspraktiker Joseph Andreas Zimmermann“, în Zsolt K. Lengyel, Ulrich A. Wien, *Siebenbürgen in der Habsburgermonarchie vom Leopoldinum bis zum Ausgleich*, Böhlau Verlag, Köln-Weimar-Wien, 1999, pp. 181-206; și Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece*, pp. 92-94.

²² Friedrich Schuller von Libloy, *Siebenbürgische Rechtsgeschichte*, III Bände, Druck und Verlag der v. Clossiuschen Erbin, Hermannstadt, 1867-1868, 484 + 340 + 352 p.

rent al Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania, deputat al dietei de la Sibiu și al Camerei austriece a reprezentanților, președinte al Asociației Meșteșugarilor din Sibiu și al comunității orășenești din Sibiu. În anul 1875 este invitat să ocupe catedra de istorie a dreptului german de la Universitatea din Cernăuți, devenind astfel unul dintre ctitorii universitari ai noii instituții academice bucovinene²³.

Heinrich Schmidt (1816-1870) a fost de asemenea un nume cunoscut în societatea ardeleană din perioada neoabsolutistă și liberală datorită activismului său politic exacerbat și a prodigioasei activități desfășurate la redacția ziarelor „Siebenbürger Bote”, „Siebenbürgische Quartalschrift”, transformat din ianuarie 1861 în „Hermannstädter Zeitung” și începând cu 1 ianuarie 1863 în „Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten”, pe care-l conduce până în septembrie 1865. Marginalizat de regimul dualist datorită intransigenței sale politice, rămâne simplu profesor al Academiei de drept până în mai 1870, când copleșit de datorii s-a spânzurat într-o pădure de lângă Sibiu²⁴.

Cu origini amestecate, profesorul Leopold Pfaff (1837-1914) s-a născut la Sibiu și a studiat la gimnaziul evanghelic din oraș, apoi la Facultatea de Drept a Universității din Viena unde și-a susținut și tezele de doctorat și habilitare. În semestrul de vară al anului academic 1861 a fost chemat să predea dreptul roman și feudal la Academia juridică din orașul său natal, catedră de care se va despărți în anul 1869, când a primit invitația de a se transfera la Universitatea din Innsbruck și ulterior la cea din Viena, unde a rămas până la sfârșitul vieții²⁵.

Alături de acești dascăli autohtoni au fost angajați, în perioada aflării academiei sub tutela statului austriac, o serie de profesori din diferite centre universitare ale monarhiei. Din Tirol a venit la Sibiu în 28 septembrie 1855 pentru a preda istoria Austriei, Ferdinand Zieglaue von Blumenthal (1829-1906), de aici transferându-se la Cernăuți unde va conduce între anii 1876-1879, în calitate de rector, tânăra Universitate, înființată în 1875, respectiv

²³ Detalii biobibliografice la Joseph Trausch, *Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Sachsen, Band III, Unveränderter Nachdruck der unter dem Titel Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen 1870 in Kronstadt erschienenen Ausgabe*, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1983, pp. 229-240; și Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece*, pp. 78-83.

²⁴ Amănunte la Joseph Trausch, *Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Sachsen, Band III*, pp. 205-207; și Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece*, pp. 64-67.

²⁵ Detalii la Friedrich Schuller, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen, Band IV. Unveränderter Nachdruck der 1902 in Hermannstadt erschienenen Ausgabe. Mit einer Einführung herausgegeben und fortgeführt von Hermann A. Hienz*, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1983, pp. 335-339; și Berger Elisabeth, „Pfaff Leopold“, în *Neue Deutsche Biographie*, Band 20, 2001, pp. 294-295, varianta online: http://www.deutsche-biographie.de/pnd_116140488.html, accesat în 19 august 2013.

Facultatea de Filologie a acesteia, ca decan, în anul academic 1882-1883²⁶. Alți doi profesori originari din Austria inferioară și Boemia au activat o bună perioadă la Academia sibiană. Victor Ritter von Mor a predat dreptul financiar și dreptul canonic catolic, iar Josef Krainz (1821-1875) a ocupat catedra de drept civil și comercial între anii 1855-1870²⁷. Începând cu anul academic 1871²⁸, ambii au devenit profesori la Facultatea de Drept a Universităților din Innsbruck și apoi din Praga²⁹. Ultimul rector al instituției academice sibiene a fost profesorul dr. Alois Sentz (1823-1887). Născut în orașelul Brno (Brünn) din Moravia, Sentz a răspuns chemării de a veni la catedra Academiei la începutul deceniului neoabsolutist, predând timp de două decenii și jumătate procedură austriacă penală și civilă și drept penal. În aceeași perioadă a fost membru al comisiei cezaro-crăiești pentru examenul juridic teoretic de stat, dezvoltând o bogată activitate de cercetare științifică, încununată cu o serie întreagă de publicații de profil tipărite în mare parte la Sibiu. Concomitent a înțeles să se implice și în viața socială, activând mulți ani ca redactor și colaborator permanent al ziarului proimperial conservator din Sibiu, „Siebenbürger Bote”, transformat în 1862 în „Hermannstädter Zeitung”. După pensionarea survenită odată cu definițarea instituției, Sentz a rămas la Sibiu trecând la cele veșnice în 27 noiembrie 1887³⁰.

Am realizat o prezentare mai amplă a biografiei acestor profesori pentru a sublinia că aceștia au format spuma elitei culturale sibiene pe durata deceniilor cinci-opt ale secolului al XIX-lea, preocupările lor juridice de nivel universitar și producțiile lor științifice – însumând cursuri, studii și manuale practice despre teoria și istoria dreptului autohton, instituțiile juridice austriece, enciclopedii, dicționare, opere istoriografice și articole de presă

²⁶ Despre el vezi Joseph Trausch, *Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Sachsen, Band III*, pp. 533-534.; Friedrich Schuller, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen, Band IV*, pp. 522-523; și Franz Hieronymus Riedl, „Ein Südtiroler als Czernowitzer Hochschullehrer. Ferdinand Ziegler, Edler von Blumenthal”, în *Südostdeutsche Heimatblätter*, 5. Jahrgang, München, 1956, pp. 88-90.

²⁷ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, Band 4, Wien, 1968, p. 195, varianta online: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Krainz_Josef_1821_1875.xml, accesat în 19 august 2013.

²⁸ În ediția din 4/16 februarie 1871 a „Telegrafului” era publicat un articol semnat de „un juristu” care deplângea plecarea la Innsbruck a acestui „părinte al dialecticei juridice, fine și înflăcărare de focul spiritului”, care a manifestat bunăvoință față de studioșii români și este arhicunoscut tuturor juriștilor ardeleni. Vezi *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 10, 4/16 februarie 1871, p. 38.

²⁹ Cf. *Personalstand der k.k. Universität zu Prag, zu Anfang des Studien-Jahres 1873-1874*, Herausgegeben von k.k. akademischen Senate, Druckerei des k.k. Schulbücher-Verlags für Böhmen, pp. 3-6.

³⁰ Amănunte biobibliografice la Joseph Trausch, *Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Sachsen, Band III*, pp. 296-297; Friedrich Schuller, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen, Band IV*, pp. 432-433; și Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece*, pp. 86-87.

– publicate la Sibiu, singularizându-i în societatea multiculturală a burgului de pe Cibin.

Această descriere succintă este suficientă pentru a observa că în lumea social-culturală românească din mediul sibian în particular, și cel ardelean în general, a acelei perioade nu a existat decât un singur corespondent de talia lor, care să manifeste pe deasupra și un interes constant față de studiile juridice. Această persoană nu a fost alta decât întâistătătorul ortodoxilor români din Transilvania, Andrei Baron de Șaguna. Până recent nu au fost cunoscute decât contactele sale cu profesorul Sentz și avocatul Rannicher, cercetătoarei Monica Vlaicu revenindu-i meritul de a fi semnalat într-un scurt studiu legăturile personale ale ierarhului cu toți acești profesori³¹. Deschiderea și interesul personal de care a dat dovadă episcopul față de corpul academic al Academiei sibiene reies din întâlnirile private pe care le-a organizat cel dintâi în reședința sa arhierească din centrul orașului în cursul epocii neoabsolutiste și liberale. Datorită lăsământului personal al profesorului Gottfried Müller s-au conservat până astăzi șapte invitații tipizate, purtând antetul episcopului și semnătura olografă a acestuia, trimise de Andrei Șaguna corpului academiei juridice pentru a participa la masa de prânz duminicală în reședința sa. Întâlnirile astfel documentate s-au desfășurat între 1 februarie 1852 și 11 ianuarie 1863, întotdeauna duminică, cu precădere în lunile de iarnă, ianuarie și februarie, singura excepție fiind înregistrată pe o invitație datată în 31 mai. Cinci din cele șapte bilete sunt adresate personal rectorului Johann Gottfried Müller, prima având următorul cuprins: „Episcopul Andrei Șaguna are onoarea să-l invite cu deosebită politețe pe excelența sa domnul profesor dr. Müller la masa de prânz, duminică 1 februarie 1852, ora două jumate”³². Două invitații sunt adresate, prin rectorul Müller, întregului corp academic. Astfel în 11 ianuarie 1863 episcopul avea onoarea să-i aibă la masa sa pe „domnul consilier imperial și director al Academiei de drept Müller, împreună cu domnii profesori: Schmidt, Sentz, Krainz, Mor, Schuler v. Libloy, Zieglauer v. Blumenthal, Pfaff și Ratzek”³³; iar într-o altă duminică de 12 ianuarie îi avea comeseni pe aceiași dascăli universitari la care se adăuga un nume nou, prof. Seitz³⁴. Ce

³¹ Monica Vlaicu, „Andrei Șaguna și anturajul său german la Sibiu”, în *Transilvania*, anul XXXVII (CXIII), Nr. 9-10, Sibiu, 2008, pp. 103-106.

³² *Einladungen Șaguna 1852-1863*, în *Arhiva Centrală a Bisericii evanghelice C.A. din România, Sibiu, fondul Gottfried Müller*, Nr. 14.

³³ *Ibidem*. Alexander Ratzek a fost o perioadă consilier contabil și docent public pentru finanțele statului, după cum reiese din șematismul instituției pe anul 1865, publicat în *Siebenbürgischer Volkskalender für das Jahr 1865, welches ein Gemeinjahr von 365 Tagen ist*, Neue Folge, 14. Jahrgang, Druck und Verlag von Theodor Steinhaußen, Hermannstadt, s.a., p. 77.

³⁴ Josef Seitz apare ca docent pentru „științele contabile ale statului” în șematismul academiei din anul 1862. Vezi: *Siebenbürgischer Volkskalender für das Jahr 1862, welches ein Gemeinjahr von*

vor fi discutat în cadrul acestor mese duminicale va rămâne una din enigmele nedezlegate ale istoriei, cert este însă că pe episcop îl interesa părerea juridică și viziunile politice al acestor profesori, pe care îi stima și prețuia avându-i cu regularitate împrejurul său ca și comeseni.

Cu trei dintre ei a avut legături mai strânse, după cum reiese din cele șapte invitații trimise rectorului Müller și din corespondența și schimbul bibliofil realizat cu profesorii Schuler von Libloy și Alois Sentz. De cel dintâi l-a legat misiunea încredințată de comitetele naționale permanente român și sas în iarna anilor 1848-1849 și, implicit, peripeția călătoriei realizate împreună spre București prin nămeții lunii lui gerar. Momentul a avut însă un ecou prelungit în viața celor doi, viziunea lor politică principală, exprimată în loialismul față de Casa imperială vieneză fiind de asemenea o coordonată esențială a biografiei lor. Dar cei doi au mai avut în comun cel puțin alte trei caracteristici personale, erudiția, poliglotismul și apetitul pentru călătorii, pe care le-au întreprins de-a lungul vieții. În cursul întâlnirilor private avute în calitate de comeseni, fiind posibil să-și fi împărtășit impresii și experiențe din călătoriile prin provinciile românești extracarpătice, prin Austria, Boemia, Moravia, Galiția, Bucovina, Ungaria, Banat și Italia, în cazul lui Șaguna, respectiv prin Germania, Franța, Anglia, Elveția, Italia, Spania, Danemarca, Suedia, Rusia și Africa de nord, în cazul lui Müller. Ca o recunoaștere a contribuției sale la progresul științelor juridice și a relațiilor amicale între români și sași, rectorul Gottfried Müller a fost ales cu unanimitate de voturi membru de onoare al Astrei în a doua ședință a conferinței asociațiunii întrunite la Alba Iulia în august 1866³⁵.

Cu profesorul Schuler von Libloy a purtat un dialog științific, acesta realizând în paginile suplimentului literar „Foile austriece pentru literatură și artă”, al oficiului imperial „Wiener Zeitung”, în ediția din 19 aprilie 1856, în cadrul unui excurs mai amplu intitulat „Raport literar din Transilvania”, o recenzie a cărții episcopului Andrei Șaguna „Elementele dreptului canonic”, folosind o traducere germană manuscrisă, aflată în posesia editurii diecezane³⁶, a operei apărute în două ediții românești în 1854 și 1855, ce s-a

365 *Tagen ist*, Neue Folge, 11. Jahrgang, Druck und Verlag von Theodor Steinhaußen, Hermannstadt, 1862, p. 85.

³⁵ *Telegraful Român*, anul XIV, Nr. 66, Sibiu, 21 august/2 septembrie 1866, p. 263.

³⁶ Cu toate că această traducere nu apare semnalată în nici o prezentare a activității editoriale șaguniene realizată fie de Șaguna însuși, fie de biografii săi ulterioari Nicolae Popea, Gheorghe Tulbure și Mircea Păcurariu, dar Libloy menționează explicit că a utilizat, în cursul prezentării, traducerea germană existentă „sub teascurile tipografiei diecezane” fapt care mă face să cred că este vorba cu adevărat de un exemplar german al volumului. În sprijinul acestei afirmații există două argumente puternice. Primul se datorează nevoii traducerii în limba germană a volumului prin necesitatea prezentării unui exemplar cenzurii austriece, care a funcționat sub patronajul autorităților în cursul deceniului neoabsolutist controlând cu mare atenție toate publicațiile. Al doilea argument se bazează pe mărturia lui Șaguna din paginile apelului său către împărat împotriva politicii dis-

bucurat, în opinia sa, de o largă atenție în cercurile bisericești și trebuie a fi salutată, deoarece restituie izvoarele esențiale ale dreptului canonic oriental și anume „așa-numita Pravilă”. Înainte de a trece la o expunere amănunțită și sistematică a cărții, dovedindu-și propriile interese față de izvoarele și istoria dreptului bisericesc, von Libloy menționează că episcopul Andrei Baron de Șaguna a înființat tipografia diecezană din Sibiu din mijloace proprii, înzestrându-o cu trei tiparnițe, volumul avut în vedere reprezentând până în acel moment cel mai important produs al acesteia³⁷. În partea a doua a raportului, publicat în ediția următoare din 26 aprilie, același autor sublinia că activitatea scriitoricească a românilor își găsește expresia centrală în cele două ziare, „Gazeta”, care apare la Brașov în tipografia lui Johann Gött și „Telegraful” publicat la Sibiu în tipografia diecezană greco-orientală. Ambele gazete, menționa profesorul, se concentrează mai mult asupra nou-tăților politice, știrilor din patrie și pășesc uneori „polemizând într-o manieră nu întotdeauna fericită pe domeniul eclezistic”³⁸. Precizarea operei a fost însă reciprocă, Șaguna deținând în biblioteca sa³⁹ echivalentul protestant al volumului recenzat de Libloy în termeni elogioși în gazeta vieneză, publicat de profesorul Schuler în anul 1871 sub titlul „Dreptul bisericesc protestant, cu precădere al confesiunii augsburgice din Transilvania”⁴⁰.

De profesorul Alois Sentz l-a legat însă cea mai strânsă prietenie. Rămâne încă necunoscut prilejul care a dus la această apropiere specială între Șaguna și Sentz, profesor care nu a avut între preocupările sale științifice dreptul bisericesc, ceea ce ar fi putut explica amicitia celor doi. Este însă foarte probabil ca originea lor neardeleană – având în vedere că nici unul, nici celălalt nu s-au născut, nici nu au crescut în mediul transilvănean atât de segregat confesional, social și politic, care purta încă, în ciuda tuturor aparențelor,

criminatorii și abuzive a ministrului Leo Thun față de Biserica Ortodoxă, publicat la 1 decembrie 1855. Una din acuzele aduse de ierarh ministrului ultramontan era și aceea că în luna mai 1854 i-a trimis un „exemplar de lux” (Prachtexemplar) din manualul său „despre dreptul bisericesc al Bisericii greco-orientale” cu rugămintea de a-l prezenta majestății sale, până în momentul acestor acuze aduse la adresa ministrului Șaguna nu a primit niciun răspuns. Or, acest „exemplar de lux” expedit la Viena nu putea fi decât o traducere germană a acestui manual de drept canonic. Vezi Andreas Freiherr von Schaguna, *Gravamine (Apel) în contra Ministrului austriac de cult, Euer Majestät, Allergnädigster Kaiser und Herr!*, Hermannstadt am 1-ten December 1855, p. 3.

³⁷ Friedrich Schuller v. Libloy, „Literaturbericht aus Siebenbürgen”, în *Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst. Beilage für Oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung*, Nr. 16, Samstag, 19. April 1856, p. 125.

³⁸ *Ibidem*, în *Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst. Beilage für Oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung*, Nr. 17, Samstag, 26. April 1856, p. 130.

³⁹ Ilarion Pușcariu, *Catalogulu cărților Escellenței Sele Domnului AEppu și Metropolitu Andreiu*, în *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului*, ms. 261, Nr. 110.

⁴⁰ Friedrich Schuler von Libloy, *Protestantisches Kirchenrecht vornehmlich das der Evangelischen Augsburger Bekenntnisses in Siebenbürgen*, Druck und Verlag der v. Closiuschen Erbin, Hermannstadt, 1871, 380 p.

amprenta legislației prepașoptiste, traduse în ceea ce-i privește pe români printr-un complex de inferioritate, iar pe sași printr-unul de superioritate – să fi jucat un rol determinat în această prietenie sinceră de lungă durată, facilitând astfel dintru început o apropiere care nu era opturată de mentalul discreționar local transilvan⁴¹. Această stare de spirit se explică și prin atitudinea binevoitoare a profesorului Sentz față de studenții români prin acordarea permisiunii utilizării limbii române în cadrul evaluării acestora la examenele sale de la Academia de Drept, începând cu sesiunea de vară din 1861⁴². Sesizat de Șaguna și salutat de „Telegraful Român”, comportamentul binevoitor, interpretat de români în cheia egalei îndreptățiri naționale și politice promovate de noua constituție liberală austriacă din 1860, a dus la o recunoaștere largă a profesorului în rândul elitei românești din Transilvania prin alegerea sa în demnitatea de membru de onoare al Astrei – alături de alte două personalități deschise față de români, omul politic Francisc Nádasy și etnologul Karl Schuller – în cursul lucrărilor celei de a III-a Adunări generale a Asociațiunii desfășurate la Blaj între 7-8 septembrie 1863⁴³, cu trei ani înaintea rectorului Gottfried Müller⁴⁴, ceea ce ilustrează buna reputație pe care o avea în rândurile românilor. Dintre toți profesorii Academiei de Drept sibiene doar Sentz și Müller au fost gratulați de cel mai înalt for cultural al românilor ardeleni, ambii în cursul mandatului de președinte al lui Șaguna, ceea ce arată încă o dată stima și prețuirea de care se bucurau în ochii ierarhului, în particular și a românilor ardeleni, în general. Biografia⁴⁵ mitropolitului au evidențiat faptul că dintre toți intelectualii neromâni sibieni, Alois Sentz a fost cel care l-a cercetat pe mitropolitul Șaguna cel mai des, în ultimii ani de viață întâlnindu-se aproape în fiecare seară, împărtășindu-și gândurile de peste zi și analizând problemele politice cotidiene⁴⁶. Când nu se puteau vedea față de față, din pricina dife-

⁴¹ Despre caracteristicile generale ale conviețuirii româno-săsești vezi: Ana Grama, „Români sud-transilvani în ambianța multiculturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în Corneliu Ioan Bucur (coord), *Cibinium. Identitate și globalizare în secolul XX-cercetare și reprezentare muzeală*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2006, pp. 191-218.

⁴² *Telegraful Român*, anul IX, Nr. 30, Sibiu, 27 iulie 1861, p. 115.

⁴³ „Cincisprezece ani din activitatea Asociațiunii transilvane pentru literatură română și cultura poporului român”, în *Transilvania*, anul XIX, Nr. 19-20, Sibiu, 1-15 octombrie 1888, p. 158.

⁴⁴ Gottfried Müller a fost ales membru de onoare al Astrei împreună cu rectorul Academiei juridice din Cluj, Paul Istvánfi, în cadrul Adunării generale a Asociațiunii de la Alba Iulia din 18 august 1866, gestul fiind unul simbolic, deoarece era înmănat nu atât persoanei, cât funcției pe care cei doi o dețineau. Vezi *Telegraful Român*, anul XIV, Nr. 66, Sibiu, 21 august/7 septembrie 1866, p. 263.

⁴⁵ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și mitropolitul Andreiu baron de Șaguna*, Tipariul tipografiei archidiecezane, Sibiu, 1879, p. 321; Ilarion Pușcariu, „Din anii ultimi ai vieții mitropolitului Andreiu baron de Șaguna, despre boala și moartea lui”, în *Mitropolitul Andreiu baron de Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*, Editura Consistoriului mitropolitan, Sibiu, 1909, p. 425.

⁴⁶ Alois Sentz către Jakob Rannicher, Hermannstadt, 7. December 1871, în Monica Vlaicu (ed), *Jakob Rannicher im Zeichen seiner Zeit. Briefe und Reden (1846-1874) 2. Teil*, Honterus Verlag,

ritelor circumstanțe legate de responsabilitățile fiecăruia, cei doi comunicau pe cale orală prin terți sau în scris prin epistole⁴⁷. Întâlnirile periodice ale profesorului Sentz cu mitropolitul Șaguna au avut însă și un rol cultural explicit, ierarhul apucându-se din nou de studiul limbii franceze sub povătuirea amicului său⁴⁸. Explicația acestui demers o nota însuși mitropolitul în cuprinsul unei epistole din noiembrie 1870 expediate bunului său amic, Ioan cavaler de Pușcariu, spunând că motivul era reprezentat de lupta cu deznădejdea, „desperația spirituală”, cum o numea Șaguna, „numai studiul limbilor”, fiind pentru el „unica alinare pentru susținerea spiritului meu în stare normală”⁴⁹. În ciuda tăriei sale de caracter și a credinței puternice, corespondența citată descoperă fața profund umană, cu slăbiciunile ei, și inima rănită a marelui mitropolit, situație explicată de Șaguna și nuanțată de Ilarion Pușcariu prin atacurile suferite de arhieru din partea mai multor deputați mireni și clerici în cursul lucrărilor Congresului Național Bisericesc din anul 1870⁵⁰.

Un rod frumos al acestei prietenii îl reprezintă traducerea în limba germană, efectuată de profesorul Sentz, cu ajutorul preoților Zaharia Boiu și Ioan Popescu, a operei canonice de căpătâi a mitropolitului Andrei Șaguna, „Compendiumul de drept canonic”, publicată la Sibiu în iulie 1868 de editura Drotleff⁵¹. Apariția editorială a înregistrat un ecou pozitiv în presa săsească⁵² și românească⁵³ din Transilvania, dar a depășit arealul geogra-

Sibiu-Hermannstadt, 2010, pp. 480-481; și *Andrei Șaguna către Ioan Pușcariu*, Sibiu, 13/25 noiembrie 1872, în Ilarion Pușcariu, *Din anii ultimi ai vieții mitropolitului Andrei*, p. 413.

⁴⁷ Alois Sentz către Andrei Șaguna, Sibiu, 10 noiembrie 1870, în *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului, Fondul Șaguna*, Nr. 2955.

⁴⁸ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și mitropolitul*, p. 321.

⁴⁹ Andrei Șaguna către Ioan Pușcariu, Sibiu, 21 noiembrie 1870, în Ilarion Pușcariu, *Din anii ultimi ai vieții mitropolitului Andrei*, p. 409.

⁵⁰ Ilarion Pușcariu, *Din anii ultimi ai vieții mitropolitului Andrei*, p. 410, nota 1.

⁵¹ *Compendium des kanonischen Rechtes der einen, heiligen, allgemeinen und apostolischen Kirche, verfaßt von Andreas Freiherrn von Schaguna, von Gottes Gnaden Erzbischof in Siebenbürgen und Metropolit der Romanen der griechisch-orientalischen Religion in Ungarn und Siebenbürgen, Geheimen Rath Sr. kaiserl.-königl. Apostolischen Majestät, Großkreuz des kaiserl.-österreich. Leopold-Ordens und Ritter des kaiserl.-österreich. Ordens der eisernen Krone I. Klasse. Aus dem Rumänischen übersetzt von Dr. Alois Sentz, ordentlich-öffentlichen Professor an der königlich-ungarischen Rechtsakademie in Hermannstadt, Ehrenmitglied des siebenbürgischen Vereines für romanische Literatur und Cultur des romanischen Volkes, Hermannstadt, Buchdruckerei des Josef Drotleff, 1868, XLIII + 449 p.*

⁵² „Literarische Anzeige”, *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Botten*, Nr. 192, Hermannstadt, 1868. Apud *Telegraful Român*, anul XVI, Nr. 63, Sibiu, 8/20 august 1868, p. 249. Deși e nesemnată, recenzia a fost realizată probabil de profesorul Schuler von Libloy, felul prezentării fiind destul de asemănător cu articolul publicat cu 11 ani înainte despre primul manual de drept canonic al episcopului Șaguna în gazeta imperială vieneză.

⁵³ „Opiniuni despre Compendiul de dreptul canonic al bisericeii greco-orientale” în *Telegraful Român*, anul XVI, Nr. 63, Sibiu, 8/20 august 1868, p. 249; partea a II-a în Idem, Nr. 64, 11/23 august 1868, p. 253. Editorialele de pe prima pagină comentează și reproduc fragmente din recen-

fic ardelean, fiind recenzată și de către foaia literar-politică „Trompeta Carpaților”⁵⁴ din București⁵⁵, de către periodicul bisericesc „Evangelische Kirchenzeitung”⁵⁶ din Berlin⁵⁷ și de anuarul științific de drept canonic catolic „Archiv für katholisches Kirchenrecht” din anul 1870⁵⁸. Datorită acestei ediții germane „Compendiul de drept canonic” șagunian s-a bucurat de o receptare largă, nu numai în teologia academică occidentală⁵⁹, ci prin alte traduceri integrale sau parțiale și în teologia rusă⁶⁰, greacă, sârbă și bul-

ziile cărții publicate în paginile gazetei sibiene săsești „Hermannstädter Zeitung” și în a celei bucureștene românești „Trompeta Carpaților”.

⁵⁴ *Trompeta Carpaților*, Nr. 652 și 653 din 1868 apud „Opiniuni despre Compendiul de dreptul canonic al bisericii greco-orientale”, în *Telegraful Român*, anul XVI, Nr. 64, Sibiu, 11/23 august 1868, p. 253.

⁵⁵ Gazetă politică și literară, a apărut în capitala României între 1 martie 1865 și 18 ianuarie 1877 la inițiativa lui Cezar Boliac. Între colaboratori s-au numărat scriitorii: Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, I. Heliade Rădulescu, Al. Macedonski ș.a. Amănunte în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă în 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, pp. 863-864.

⁵⁶ Șaguna e lăudat atât pentru „iubirea sa către așezămintele erezite dela antichitatea creștină”, cât și pentru „minte deschisă pentru trebuințele prezentului și un interes viu pentru dezvoltarea continuă a bisericii.” Se subliniază, totodată, că „apără cu mare hotărâre principiul sinodaliității, folosirea limbii materne la cultul dumnezeiesc, întregirea bisericii prin stat și a statului prin biserică.” Recenzie e semnalată în *Telegraful Român*, anul XVII, Nr. 36, 8/20 mai 1869, p. 145. De aici o preiau și citează Lupaș și Schneider, însă fără a verifica sursa ziaristică. A se vedea Ioan Lupaș, „Vieța și faptele mitropolitului Andreiu Șaguna”, în *Mitropolitul Andreiu baron de Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*, Editura Consistoriului mitropolitan, Sibiu, 1909, p. 188; și Johann Schneider, *Ecleziologia organică*, p. 192.

⁵⁷ „Ziarul bisericesc evanghelic” a fost înființat în Berlin în anul 1827 și a reprezentat catedra publică a profesorilor facultății de teologie evanghelică din capitala Prusiei – între care Friedrich Schleiermacher a fost cel mai celebru – câștigându-și astfel o difuzare și o reputație bună în toate statele germane majoritar protestante. Odată cu creșterea rolului politic al Berlinului în sfera statelor germane și acest ziar bisericesc s-a bucurat de o mai mare vizibilitate în mediul cultural al evanghelicilor germani.

⁵⁸ Recenzia e realizată de profesorul Fr. H. Vering care face o prezentare schematică a lucrării menționând că „având în vedere nivelul științific al orientalilor, opera trebuie salută deosebite este una cu adevărat reușită și merituoasă”. Acesta îi recomandă autorului în vederea unei ediții ulterioare să înregistreze prin aparat critic modern operele occidentale pe care le-a folosit în cadrul expunerii. Friedrich H. Vering (ed), *Archiv für katholisches Kirchenrecht mit besonderer Rücksicht auf das Vaticanische Concil, sowie auf Oesterreich, Deutschland und die Schweiz*, Band 24, Mainz, 1870, pp. 139-141.

⁵⁹ Friedrich H. Vering, *Lehrbuch des katholischen, orientalischen und protestantischen Kirchenrechts, mit besonderer Rücksicht auf Deutschland, Österreich und die Schweiz*, Zweite, umgearbeitete und vermehrte Auflage, Herdersche Verlagshandlung, Freiburg im Breisgau, 1881, pp. 371-385; *Ibidem*, Dritte, umgearbeitete, sehr verbesserte u. vermehrte Auflage, Herdersche Verlagshandlung, Freiburg im Breisgau, 1893, pp. 23-24, 62-63, 367-375, 398-400, 431-436, 450-451, 659-663, 753, 818-825. Deși utilizează masiv în cursul expunerilor despre „Biserica Orientală” Compendiul șagunian, Vering face trimiteri și la celelalte volume ale ierarhului ardelean, anume „Elementele dreptului canonic” (Sibiu, 1855), „Nützliche Kenntnisse in Sachen der Ehe” (Hermannstadt, 1855), „Geschichte der griechisch-orientalischen Kirche in Oesterreich” (Hermannstadt, 1862), și „Anthonismos” (Hermannstadt, 1863).

⁶⁰ O analiză a edițiilor rusești apărute prin traduceri realizate de Timofei Vasilievici Barsov, profesor de drept canonic la Academia duhovnicească din Sankt Petersburg vezi la Johann Schneider,

gară⁶¹.

Convins de abilitățile juridice și profund încrezător în persoana profesorului Sentz, mitropolitul Andrei Șaguna i-a încredințat acestuia redactarea unei broșuri în limba germană care să prezinte punctul său de vedere în chestiunea controversei ecleziastice româno-elene din parohia brașoveană a Sfintei Treimi⁶², divergență care escaladase mediul geografic transilvan și se afla în atenția ministrului cultelor Eötvös de la Pesta, la care grecii brașoveni apelasera în urma „interdictului” aruncat asupra lor de mitropolit. Sperând într-o rezolvare pozitivă prin punerea grecilor sub ascultarea sa directă, Șaguna s-a pregătit pentru o confruntare definitivă cu această comunitate elenă, elaborând în acest scop un text apologetic și polemic menit, pe de o parte, să convingă forurile decizionale de legitimitatea cauzei sale, iar pe de altă parte să informeze opinia publică din întreaga monarhie dualistă cu privire la justetea campaniei sale. Bazat pe documentația culeasă de amicul său Ioan cavalier de Pușcariu din arhivele budapestane textul a fost publicat în trei versiuni în limbile română, maghiară și germană, cel din urmă fiind încredințat spre redactare profesorului Alois Sentz, care s-a achitat de sarcină prin publicarea broșurii „O imagine juridico-politică, ilustrată fidel după viața transilvăneană de un om lipsit de prejudecăți”⁶³. Prin această ediție germană lupta lui Șaguna în cauza brașoveană a dobândit, exact cum scontase mitropolitul, un ecou larg în presa bisericească germană, subiectul fiind recenzat atât de ziarul evanghelic berlinez „Protestantische Kirchenzeitung” din august 1869⁶⁴, cât și de periodicul catolic cu profil canonic „Archiv für katholisches Kirchenrecht” din 1882⁶⁵.

Relațiile cordiale ale mitropolitului Andrei Șaguna cu profesorii Academiei sibiene de Drept și prietenia sa specială cu profesorul Alois Sentz – ajuns

Ecleziologia organică, pp. 192-196.

⁶¹ Această constatare îi aparține canonistului român Liviu Stan (1910-1973), care nu face însă trimiteri nominală decât la edițiile rusești ale lui Barsov. A se vedea Liviu Stan, „Contribuții și poziții ale teologilor români în probleme de drept bisericesc”, în Idem, *Biserica și dreptul. Studii de drept canonic ortodox. Vol. 1. Teologia dreptului*, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 119, nota 1.

⁶² Cf. Ioan cavalier de Pușcariu, *Notițe despre întâmplările contemporane*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1913, p. 134. Amănunte despre această polemică intra-ortodoxă din Brașov vezi: *Ibidem*, pp. 139-149.

⁶³ *Ein juridisch-politisches Charakterbild, getreu nach dem siebenbürgischen Leben gezeichnet von einem Unbefangenen*, Druck von Theodor Steinhaussen, Hermannstadt, 1868, 91 p. În lista publicațiilor șaguniene realizată de Nicolae Popea, această lucrare este înscrisă în categoria cărților „compuse sau traduse prin alții la îndemnul și dispozițiunea metropolitului Șaguna”. Vezi Nicolae Popea, *Archiepiscopul și metropolitul*, p. 327.

⁶⁴ *Protestantische Kirchenzeitung für das evangelische Deutschland*, Nr. 33, Berlin, 14. August 1869, p. 777.

⁶⁵ „Die Rechtslage der Kronstädter Griechen, mit einer Vorbemerkung des Herausgebers”, în Friedrich H. Vering (ed), *Archiv für katholisches Kirchenrecht, mit besonderer Rücksicht auf Deutschland, Oesterreich und die Schweiz*, Band 47, Verlag von Franz Kirchheim, Mainz, 1882, pp. 410-424.

în cele din urmă rector al Academiei juridice sibiene, deoarece a fost singurul profesor din vechea „gardă austriacă” care a reușit să se adapteze noilor cerințe impuse instituției de către statul ungar după 1871, compromis pentru care a fost condamnat de către profesorii sași⁶⁶ – a avut un ecou și în memoria colectivă românească din epocă. Parohul din localitatea Tohanul-nou, de lângă Râșnov, Ilariu Plotogea, menționează în acest sens că un prieten jurist sas i-a făcut următoarea mărturisire: „la o prelegere, venind vorba odată despre Mitropolitul Șaguna, profesorul academic-neamț s-ar fi exprimat astfel: «Persoana Mitropolitului Șaguna e atât de severă și înfățișarea lui atât de impunătoare, încât eu plin de respect și admirație, de departe văzându-l, mă simț îndatorat a-mi descoperi capul și a-l saluta cu multă reverință.»”⁶⁷.

Ucenicul apropiat al mitropolitului Șaguna și primul său biograf, Nicolae Popea, consemnează, de asemenea, prestigiul de care se bucura personalitatea ierarhului ortodox în ochii elitei celorlalte confesiuni și naționalități ale Transilvaniei. În calitate de colaborator apropiat al mitropolitului, Popea s-a aflat o perioadă îndelungată în imediata apropiere a acestuia, cunoscându-i în acest fel cel mai bine comportamentul și modul de a fi, astfel că descrierea pe care o face spiritului șagunian trebuie considerată a fi cea mai apropiată de adevăr. El sublinia, așadar, că deși „vor fi unii, cari și până acum aruncară metropolitului Șaguna ura asupra altor confesiuni și în special asupra celor uniți, nu este nimic mai nedrept decât această imputare”, pentru că el nu a atacat „pre nimeni nefiind provocat, ba și atunci de multe ori, rămânea pasiv așa cerând binele comun. Chiar din contră se poate zice, că nimeni nu respecta mai mult confesiunile străine decât însuși Șaguna. Erau bărbați uniți și de alte confesiuni, pre care inima lui română și nobilă îi considera foarte mult”⁶⁸. „Relațiunile foarte bune” care au caracterizat legăturile mitropolitului Andrei Șaguna cu profesorul Alois Sentz au fost evocate și în necrologul său publicat de „Telegraful Român” în noiembrie 1887⁶⁹.

Această elită culturală de expresie germană din Sibiu nu numai că a remarcat și stimat la nivel personal personalitatea de excepție a ierarhului român concitadin, ci a înțeles în diferite circumstanțe să-și exprime public sentimentele față de el. În două momente importante din viața românilor ardeleni, unul festiv legat de sărbătorirea jubileului de 25 de ani de la venirea lui Andrei Șaguna în Transilvania⁷⁰, altul învăluit în tristețe și doliu

⁶⁶ Cf. Friedrich Schuler v. Libloy către Jakob Rannicher, s.l., 14 iulie 1870, în Monica Vlaicu (ed), *Jakob Rannicher im Zeichen seiner Zeit II*, p. 211.

⁶⁷ Ioachim Munteanu, „Amintiri din viața Mitropolitului Șaguna”, în *Revista Teologică*, anul XII, Nr. 6-7, Sibiu 1923, p. 252.

⁶⁸ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și metropolitul*, p. 119.

⁶⁹ *Telegraful Român*, anul XXXV, Nr. 113, Sibiu, 5/17 noiembrie 1887, p. 452.

⁷⁰ Evenimentul și programul festivităților au fost anunțate la începutul lunii iulie prin oficiul eparhial. Vezi *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 53, Sibiu, 4/16 iulie 1871, p. 209.

prilejuit de trecerea la cele veșnice a mitropolitului, se poate observa ecoul social al relațiilor lor cordiale.

În cadrul festivităților organizate cu mult fast la Sibiu de către Consistoriul mitropolitan în zilele de 21 și 22 august 1871⁷¹, la care cel sărbătorit a refuzat să ia parte personal, alegând să-și petreacă ziua „în singurătate cu post și rugăciune”⁷², au participat pe lângă numeroși studenți, protopopi, funcționari, profesori, juriști și militari români și o pleiadă de reprezentanți ai întregii elite sibiene și a autorităților civile de stat și orășenești. La banchetul din după-masa zilei de duminică, 22 august, desfășurat în sala mare de la hotelul Împăratul Romanilor, s-au adunat să-l sărbătorească în mod solemn aproximativ 230 de persoane, fiind susținute mai multe cuvântări și urale de sănătate. Ciclul acestora a fost deschis de episcopul Ioan Popasu, urmând apoi consilierul aulic Iacob Bologa, vicarul eparhiei Nicolae Popea, consilierul gubernial Ilie Măcelariu, comandantul trupelor imperiale din Sibiu, generalul baron Josef von Ringelsheim⁷³ și trei reprezentanți ai mediului cultural-politic săsesc: comesul Conrad Moritz, avocat în Rupea și fost deputat în senatul imperial vienez⁷⁴, baronul Franz von Mylius, doctor în științe juridice și membru al Curții Superioare de Justiție din Sibiu⁷⁵ și profesorul Alois Sentz. Vorbind în românește, comitele Moritz a trezit aplauze furibunde din partea auditoriului chiar înainte

⁷¹ Descrise cu lux de amănunte în edițiile *Telegrafului*. A se vedea *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 67, Sibiu, 21 august/2 septembrie 1871, pp. 269-271; Idem, Nr. 68, 26 august/7 septembrie 1871, pp. 274-275; Idem, Nr. 69, 29 august/10 septembrie 1871, pp. 276-279; Idem, Nr. 70, 2/14 august 1871, pp. 280-282; și mai recent în Ana Grama, „Șaguniene. Contribuții documentare. Jubileul din august 1871, ca un cântec de lebedă”, în *Transilvania*, anul XXXVII, Nr. 9-10, Sibiu, 2008, pp. 110-118.

⁷² În răspunsul dat comisiei organizatorice Șaguna menționa că singurii cărora trebuie să le mulțumească eparhia pentru că au „scăpat biserica din sclavia politică și bisericească” sunt „Dumnezeu și Majestatea sa”, astfel că „precum eu cu tot prilejul în decurgerea acestor 25 de ani am evitat ori și ce ovațiune, așa și ovațiunile acelei zile le voi evita și o voi petrece în singurătate cu post și rugăciune, ca astfel să mulțumesc lui Dumnezeu și Majestatei Sale pentru toate facerile de bine, care le-au revărsat peste biserica și națiunea noastră română în decurgerea acestor 25 de ani”. A se vedea: *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 53, Sibiu, 4/16 iulie 1871, p. 209.

⁷³ Josef baron de Ringelsheim (1820-1893) a parcurs o carieră militară strălucită în cadrul armatei imperiale austriece. Absolvent al Academiei militare Theresiane din Wiener Neustadt acesta a participat la principalele bătălii ale Austriei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. A luptat în diferite grade militare în Italia și Ungaria în Revoluția pașoptistă, apoi în confruntările Imperiului cu Franța și Prusia. În 1869 primește gradul de Feldmareșal, iar între 1870-1878 s-a aflat la comanda trupelor imperiale staționate în Sibiu. Detalii în *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, Band 9, Wien, 1985, pp. 168-169.

⁷⁴ Conrad Moritz comite al sașilor între 1867-1876. Cf. Emil Sigerus, *Chronik der Stadt Hermannstadt, 1100-1929*, 4. Auflage, Honterus Verlag, Hermannstadt, 2005, p. 103.

⁷⁵ Franz baron de Mylius (1827-1904) se trăgea dintr-o veche familie aristocratică germană. Tatăl său locotenet-colonel în armata imperială a ajuns la Sibiu după războaiele napoleoniene. A studiat dreptul la Sibiu și Viena, urmând o carieră în aparatul administrativ al Transilvaniei: jurist, consilier comitatens și președinte al tribunalului din Sibiu. Cf. <http://www.deutsche-biographie.de/sfz67633.html>, accesat în 10 septembrie 2013.

de a exprima gândurile de felicitare pentru mitropolit, pe care l-a descris a fi bărbatul potrivit trimis de Dumnezeu în mijlocul românilor ardeleni în vremea când era cea mai mare nevoie de un om care să concentreze în sine cele trei simțăminte esențiale ale unui om deplin: minte, inimă și voință⁷⁶. Luând cuvântul în calitate de președinte al consiliului municipal sibian, baronul Mylius a făcut o scurtă caracterizare a ierarhului – de care-l lega o amiciție strânsă și pe care îl cunoștea foarte bine, deoarece în ultimii ani ai vieții Șaguna obișnuia să-l viziteze pe baron săptămânal la reședința sa de la Avrîg⁷⁷ – explicând motivul prezenței sale la această festivitate: „dânsul a petrecut sincer cu noi bucuria și întristare, zile bune și rele, totdeauna între cei dintâi și cei mai buni, aflându-se între cei de frunte și așa dară repri-vim cu îndestulare peste acești 25 de ani ne simțim mângâiați prin cuge-tul că acest bărbat este și al nostru! [...] Noi toți am fost privitori oculari la opul (opera n.n.) său ca bărbat, om, cetățean și principe bisericesc [...] de care cu adevărat suntem mândri și ridicându-mi pocalul pentru sănătatea acestui bărbat sunt pătruns de o singură dorință: Atotputernicul să-l țină încă mulți – mulți ani în mijlocul nostru!”⁷⁸.

Cunoscându-i probabil cel mai bine nu numai caracterul, ci și opera intelectuală, profesorul Sentz realizează o evaluare a mitropolitului tocmai din această perspectivă cărturărească afirmând: „Jubileul pe care-l serbăm este o faptă a justei venerări. Dimensiunile care le-a luat festivitatea ne obligă a reduce fenomenele la ultima și particulara lor cauză, ca la o formulă algebrică. Se vedește că Excelenței Sale i-a succes printr-o formulă foarte simplă a ajunge la acest rezultat”. În continuare, Sentz îl aseamănă pe Șaguna, „demnitarul apostolic” cu „principele poetilor germani”, Johann Wolfgang Goethe, ale cărui ultime cuvinte sunt identice, în opinia sa, cu cele dintâi ale vicarului Andrei Șaguna din 1846: „mai multă lumină!” Această maximă, subliniază în continuare profesorul, a reprezentat de fapt deviza păstoririi ierarhului, deoarece „faptele strălucitoare” ale acestuia sunt înființarea tipografiei arhidiecezane și a „Telegrafului Român”, reorganizarea capitală a „Seminarului teologic, și prin el o școală de model pentru cler, care se adeverește foarte bună dacă o comparăm după cum e acum și după cum a fost mai înainte” și introducerea în premieră pentru Transilvania a conferințelor învățătoarești după metoda lui Bell-Lancaster în anul 1863⁷⁹. Concluzia

⁷⁶ *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 69, Sibiu, 29 august (10 septembrie) 1871, p. 276.

⁷⁷ Ilarion Pușcariu, *Din anii ultimi ai vieții mitropolitului*, p. 416.

⁷⁸ *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 69, Sibiu, 29 august (10 septembrie) 1871, p. 276.

⁷⁹ Amănunte despre organizarea conferințelor învățătoarești în Eparhia Ardealului de către Andrei Șaguna și apoi pe durata celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea vezi la: Paul Brusanowski, *Învățământul Confesional Ortodox Român din Transilvania între anii 1848-1918. Între exigențele statului centralist și principiile autonomiei bisericești*, Vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 144-149; *Ibidem*, Vol. II, pp. 104-128; și

lui Sentz este că „înalta adunare, în care sunt reprezentate mai multe naționalități și confesiuni” s-a convocat în mod sărbătoresc pentru a cinsti pe bărbatul care neîntrerupt și neobosit a activat pentru „lumina curată și albă a deșteptării și civilizațiunii”⁸⁰.

Imaginea pozitivă pe care Andrei Șaguna reușise să și-o construiască prin activitatea și firea personalității sale în ochii societății săsești reiese și mai limpede din cuprinsul articolelor elogioase apărute în presa săsească sibiană după trecerea sa la cele veșnice. Între toate gazetele germane ale sașilor, cotidianul lor central „Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Botten”⁸¹, a fost periodicul care a publicat știri și rapoarte mai scurte sau mai lungi, în aproape toate edițiile lunii iulie a anului 1873, despre moartea⁸² și întreaga ceremonie de înmormântare a mitropolitului Andrei baron de Șaguna desfășurată la Sibiu și Rășinari⁸³. Edițiile cotidianului din zilele și săptămânile următoare relatau pe larg mesajele de condoleanțe primite de Consistoriul greco-oriental⁸⁴, prevederile testamentare cu privire la modul desfășurării slujbei de înmormântare, o radiogra-

la Adriana Mirona Jucan-Hoble, „Rolul conferințelor învățătoresci ale Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în timpul dominației Imperiului austro-ungar. Studiu de caz: Comitatul Cluj”, în *Tabor*, anul VII, nr. Cluj-Napoca, 2013, pp. 28-35.

⁸⁰ *Telegraful Român*, anul XIX, Nr. 69, Sibiu, 29 august (10 septembrie) 1871, pp. 276-277.

⁸¹ Cotidianul săsesc sibian a apărut sub această denumire între anii 1863-1907, fiind înființat prin contopirea realizată de către profesorul Heinrich Schmidt a revistei „Siebenbürger Quartalschrift” cu „Hermannstädter Zeitung”. Între colaboratorii permanenți ai gazetei cu un profil social-politic s-au numărat și profesorii Academiei de Drept din Sibiu, doi dintre ei fiind Heinrich Schmidt și Alois Sentz, care au răspuns o perioadă și de redacția acestuia. Amănunte despre istoricul, formatul, apariția și politica ziarului vezi la Nicolae Teșculă, *Presa social-politică săsească din Transilvania (1850-1876)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 47-56.

⁸² La o zi după trecerea sa în lumea dreptilor, cotidianul titra pe prima pagină a ediției din 30 iunie 1873: „O inimă nobilă a încetat să mai bată. Biserica greco-orientală a pierdut pe unul dintre cei mai buni arhipăstori ai ei, românilor din Ungaria și Transilvania le-a fost luat de lângă ei un mare binefăcător și sprijinitor de pe tărâmul culturii și al progresului, sibienilor o personalitate istorică și unul dintre cei mai omenoși oameni, care s-a bucurat de o cinstire și afecțiune generală. Majestatea sa regală și imperială l-a pierdut pe unul dintre supușii săi cei mai devotați, iar patria pe unul dintre fiii săi cei mai buni. El nu mai este! [...] Dacă noi, martorii acțiunilor sale, ne amintim de situația pe care Șaguna a găsit-o în dieceza sa în 1846 când a fost înălțat la rang de episcop, și o comparăm cu situația în care lasă Arhiepiscopia greco-orientală și Mitropolia, putem afirma că și-a însușit spiritul veacului, iar timpul l-a însușit pe el, atunci nu putem să nu depunem și din partea noastră o coroană de stimă pe mormântul acestui mare bărbat. Publicația aceasta este o foaie germană. Fie ca românii, cei care în urma dispariției lui Șaguna au de pierdut cel mai mult, să-și dea seama că nu sunt ei singurii care au înțeles și știu să onoreze adevărata valoare istorică a lui!”. Vezi: *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Botten*, Nr. 151, 30. Juni 1873, p. 718.

⁸³ Articolele care descriu ceremonia înmormântării au fost traduse și prezentate în limba română de cercetătoarea Gudrun Ittu. A se vedea Gudrun-Liane Ittu, „Presa sibiană de limbă germană la moartea lui Andrei Șaguna”, în *Transilvania*, anul XXXVII, Nr. 9-10, Sibiu, 2008, pp. 130-132.

⁸⁴ *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Botten*, Nr. 162, 12. Juli 1873, p. 763.

fie amplă a vieții lui Șaguna, conținutul integral al testamentului mitropolitului defunct⁸⁵, alte mesaje de condoleanțe, prevederile Statutului Organic cu privire la alegerea noului arhiepiscop și mitropolit⁸⁶, speculațiile apărute în presa regională despre această alegere și, nu în ultimul rând, calendarul fixat de Consistoriul sibian pentru organizarea alegerilor⁸⁷, ceea ce sublinia din nou prestigiul mitropolitului Andrei Baron de Șaguna în rândurile sașilor sibieni și importanța pe care aceștia au acordat-o tristului eveniment din viața compatrioților lor ortodocși români.

Personalitate cu deosebită vizibilitate la Curtea Vienei și în societatea transilvăneană, cu preocupări intelectuale profunde și o deschidere culturală de vocație europeană, mitropolitul Andrei Șaguna a cultivat, dar a și trezit un interes deosebit al elitei sociale, culturale și politice săsești din Sibiu față de persoana sa. Cu deosebire, profesorii Academiei de Drept au fost cei care au întreținut un dialog permanent și rodnic cu mitropolitul român, ambele părți profitând de schimbul de idei și viziuni care nu au rămas însă la un nivel personal, ci s-au bucurat de o difuzare largă în societatea transilvăneană, ceea ce-l singularizează pe Șaguna în mediul românesc al celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

⁸⁵ Idem, Nr. 167, 18. Juli 1873, p. 787.

⁸⁶ Idem, Nr. 171, 23. Juli 1873, p. 805.

⁸⁷ Idem, Nr. 174, 26. Juli 1873, p. 817; Idem, Nr. 176, 29. Juli 1873, p. 827.

RESURECȚIA CATOLICISMULUI ÎN SECOLELE AL XVII-LEA ȘI AL XVIII-LEA, ÎN EUROPA DE EST

ANA BACIU

Abstract:

Holy Roman German Empire was supposed to be a continuity of ancient Western Roman Empire, the prestige of the king was inspired after the Roman emperors' model. The Roman Catholic Church has a direct interest to fully cultivate this legend of the keeper and preserver of the classic Roman imperial civilization thus the Papacy and the Empire assumed the legitimacy of continuity.

After the defeat of the Ottoman Empire, in September 12, 1683, after release of Wienn Habsburg Empire experienced a true resurrection of its political and military power in Eastern Europe. Through the work of tireless jesuits monks who closely followed around Austrian occupation troops, in a certain number of regions or provinces, such as Ukraine, Ruthenia, Slovakia and Transsylvania, entering the sphere of attraction of Catholicism, and enabling the foundation of Greek-Catholic Churches.

Sfântul Imperiul Romano-German se dorea să fie o continuitate a străvechiului Imperiu Roman de Apus, prestigiul împăratului fiind preluat după cel al împăraților romani. În mentalitatea medievală, a existat obsesia realizării continuității între Imperiul Roman și Sfântul Imperiu Roman, prin particula „sfânt”, evidențiindu-se faptul că acesta din urmă, a fost unul creștin, spre deosebire de Imperiul Roman clasic, care fusese creat și dezvoltat până la epoca creștinismului consacrat. Biserica Romano-Catolică a fost direct interesată să cultive această legendă a continuatorului deplin al civilizației imperiale romane clasice, obnubilând persecuțiile creștinilor, pentru că, astfel, și Papalitatea și Imperiul își arogau legitimitatea continuității.

Între anii 1529-1682, Europa Centrală se afla în plină criză politică, datorită conflictului dintre Imperiul Otoman, dornic să acceadă spre Vest, și Imperiul Habsburgic. În acest context se produc cele două atacuri tur-

cești asupra Vienei, cel din anul 1529 și cel din anul 1683. Pentru puterea otomană, Viena constituia un obiectiv deosebit de important, deoarece, prin cucerirea Vienei, așezată între Munții Carpați și Munții Alpi, s-ar fi deschis Poarta Europei de Vest și, în acest fel, turcii ar fi dominat toate drumurile comerciale ale Europei și, mai ales, drumurile comerciale de pe Dunăre și, în special, Drumul Chihlimbarului, care lega orașul Sankt Petersburg de Veneția, respectiv nord-estul cu sud-vestul european. Cucerirea Vienei asigura turcilor și accesul spre nord-vestul Europei, spre cele două târguri importante Passau și Salzburg.

În campania din anul 1683, în calitate de vasali ai otomanilor, participă și domnitorii români Gheorghe Duca al Moldovei, (1678-1683), și Șerban Cantacuzino al Țării Românești, (1679-1688). Datorită faptului că erau creștini, românii li se atribuie activități auxiliare, precum construirea celor două poduri peste Dunăre, în amonte și în aval de Viena.

În apărarea Vienei se constituie Liga Sfântă, cuprinzând ostași din întreaga Europă Centrală. La despresurarea Vienei un rol important, pe plan militar, l-a avut regele Poloniei și Lituaniei, Ioan al III-lea Sobieski, (1629-1696), împreună cu ostașii veniți din Europa, iar, pe plan diplomatic, domnitorul român Șerban Cantacuzino.

Profitând și de pasivitatea domnitorului moldovean, Șerban Cantacuzino a preluat inițiativa sprijinirii, pe ascuns, a forțelor creștine. Sub pretextul trimiterii de spioni sub zidurile „inamice”, domnitorul român trimitea soli imperialilor, informând despre mișcările din tabăra turcească, și a dezvoltat un sistem secret de comunicații cu imperialii. În ziua bătăliei decisive de pe dealul Kahlenberg, din 12 septembrie, 1683 dintre armatele regelui Ioan III Sobieski al Poloniei și forțele turcești conduse de către marele vizir Kara Mustafa Pașa, românii au privit desfășurarea evenimentelor, cu pasivitate, din tabăra lor.

După despresurarea Vienei, imperialii și-au arătat recunoștința față de domnitorul român. Generalul conte Ferdinand Ernst Gabriel von Walstein, (1762-1823), îl omagiază astfel: *„această osîrdie nu-mi este particulară, ci este aceea ce toți cei buni creștini o au, încă de cînd noi am auzit de acele frumoase fapte ce Măria Ta ai făcut în vremea înconjurării Vienei, de cînd ai întors a lor slobozire. Măria Ta ești vrednic de ai cîștigat dragostea de obște prin lucrările ce ai făcut pentru folosința creștinătății, prin bunele cugete, ce hrănești în inima ta”*¹

În timpul asediului Vienei, Șerban Cantacuzino a ridicat, în fața cortului său, de lângă pădurea de la Gotterhölzl, o cruce mare, de stejar, în amin-

¹Victor PAPACOSTEA, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu, Studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Eminescu, București, 1983, p. 23.

tirea contribuției sale pentru victoria creștinilor. Pe cruce se afla următoarea inscripție, în limba latină: + CRUCIS EXALTATIO EST CONSERVATIO MUNDI CRUX DECOR ECCLESIAE CRUX CUSTODIA REGUM CRUX CONFIRMATIO FIDELIUM CRUX GLORIA ANGELORUM ET VULNUS DEMONUM. NOS DEI GRATIA SERVANUS CANTHACUZENUS VALACHIAE TRANS-ALPINA PRINCEPS EIUSDEM-QUE PERPETUUS HÆRES AC DOMINUS § EREXIMUS CRUCEM HANC IN LOCO QUAVIS DIE DEVOTIONE POPULI ET SACRO HONORATIO IN PERPETUAM SUI SUORUMQUE MEMORIAM TEMPORE OBSIDIONIS MAHOMETANAE VEZIRIO KARA MUSTAPFA BASSA VIENNENSIS INFERIORIS AUSTRIAE MENSE SEPTEMB DIE I. ANNO 1683 VIA TOR MEMENTO MORI. În limba română, textul aproximativ este acesta: „+ Înălțarea crucii este mântuirea lumii, crucea este podoaba Bisericii, crucea este în paza regilor, crucea este întărirea credincioșilor, crucea este gloria îngerilor și vătămarea demonilor. Noi, Șerban Cantacuzino, din mila lui Dumnezeu principe al Valahiei Transalpine, domn și singur stăpân al ei etc. am ridicat această cruce în locul sfânt la care poporul se poate închina în orice zi, cinstit întru veșnică memorie a sa și a lor săi, în timpul asediului Vienei din Austria Inferioară de către mahomedanii conduși de vizirul Kara-Mustafa Pașa, 1 septembrie 1683. Călătorule, adu-ți aminte de moarte!

Descoperită de o fată venită după lemne, ea a fost păstrată de vienezi cu venerație. Actualmente, Crucea lui Șerban Cantacuzino se păstrează în castelul Geyerau din Ljubljana.

Gheorghe Șincai, în *Hronica românilor și a mai multor neamuri...*, volumul al III-lea, p. 211, consemnează: „Crucea despre care scrisei, pînă astăzi, se ține în curtea Episcopului din Viena Austriei, dimpreună cu icoana preacuratei Fecioarei Maria a Maicei Domnului nostru Iisus Christos care o au dus din Blaj după răposarea arhiereului Petru Pavel Aron din Bistra; și crucea este înaltă de 17 picioare sau urme matematicești”.²

Imperiul Romano-German sub dinastia de Habsburg și-a consolidat puternic rolul în politica Europei, după eșecul turcesc de la Viena din 1683. Termenul „imperiul” devine acum sinonim cu „Austria”, iar, ca un corolar spiritual al acestei ascensiuni, termenul „religie” devine sinonim cu „catolicism”.³ Leopold I, conducătorul Ligii Sfinte, își face curând simțită politica pro-catolică și în țările Coroanei Sfântului Ștefan.

² Gheorghe ȘINCAI, *Opere. Hronica românilor*, vol. I-III. Ediție și studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și note de Manole Neagoe, București, Editura pentru Literatură, 1967-1969, vol. III, p. 211.

³ Ioan CHINDRIȘ, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Editura Cartimpex, Cluj-Napoca 2001, p. 9.

Împăratul Leopold I și cardinalul Leopold Kollonich s-au slujit, în politica lor religioasă, de „armata” organizată a călugărilor iezuiți în „Compania lui Isus”, elită catolică eficientă, a cărei utilitate, în marele ansamblu al Contrareforme, nu fusese contrazisă de nici o altă autoritate religioasă.

Cardinalul Leopold Karl von Kollonitsch numit ungurește, Kollonich Lipót, (*26 Octombrie, 1631, Komárom, Ungaria -† 20 Ianuarie, 1707, Viena), a avut un rol determinant în structurarea ierarhică și dogmatică a Bisericii Greco-Catolice din Europa de Est, inclusiv Transilvania.

Într-un memoriu adresat Congregației De Propaganda Fide, cardinalul Leopold Karl von Kollonich, unul dintre „artizanii” Unirii, se referea la legătura cauzală dintre extraordinara neștiință a acelor preoți și episcopi români transilvăneni, trecuți de la ortodoxie la catolicism „...nimia eorum sacerdotum et episcoporum ignorantia” și „inconstantia”, adică „nestatornicia” ortodocșilor transilvăneni, pe care el s-a străduit să-i aducă la „adevărata credință”.

Deși Curtea Aulică veneză dorea o absorbție cvasi-totală a românilor ortodocși transilvăneni la religia romano-catolică, autoritățile religioase catolice s-au dovedit mult mai exigente, în ceea ce privește această „regrupare” confesională. Pe urmele armatelor „eliberatoare” ale lui Leopold I, în cazuri frecvente, împreună cu acestea, iezuiții au ajuns și în Transilvania, unde și-au creat primele „oratorii”, adică așezări, și au început propaganda într-un mediu dominat puternic de calvinii unguri și luteranii sași.

La 26 iunie, 1686, prin *Tratatul de la Viena*, Transilvania a acceptat protecția Casei de Habsburg și a devenit Principat autonom, sub suzeranitate Habsburgică, iar împăratul recunoaște autoritatea locală a principelui calvin Mihail Apafi I, (*1632 - †15 aprilie 1690), principe al Transilvaniei între 14 septembrie, 1661 - 15 aprilie, 1690. Mihail Apafi I a urcat pe tronul princiar la 29 de ani, fiind ales de nobilimea transilvăneană, la 14 septembrie, 1661, cu acordul Imperiului Otoman, ca rival al lui Ioan Kemény, care era susținut de către Habsburgi.

În anul 1669, Mihail Apafi I promulgă codificarea numită *Compilatae Constitutiones*, prin care autoritatea principelui este semnificativ limitată, acesta devenind subordonat hotărârilor Dietei și adunărilor de stări. Prin aceeași legiferare s-a realizat trecerea în rândul nobililor a unor categorii de țărani liberi, inclusiv români, și a unor obștii orașenești. De asemenea, erau acordate scutiri de dări preoților români, încercându-se astfel atragerea acestora la calvinism.

Pe plan intern, în timpul domniei sale, se consolidează regimul nobiliar al reformaților. Mihail Apafi I a slujit interesele turcești, până la înfrângerea otomană, în asediul Vienei, la 12 septembrie, 1683. După acest eveniment, a dus tratative cu Leopold I, încheiate cu tratatul de la 27 septem-

brie 1687, prin care a obținut recunoașterea autorității sale în Transilvania. Împăratul Leopold I îl recunoaște ca principe pe Apafi, în schimbul instalării unor garnizoane habsburgice la Cluj și la Deva. La 27 octombrie, 1687, Mihail Apafi I încheie, cu împăratul Leopold I, *Tratatul de la Blaj*, prin care Imperiul Habsburgic acorda protecție Transilvaniei împotriva turcilor și recunoștea domnia ereditară a familiei Apafi, în schimbul unei contribuții anuale de 700.000 de florini și al primirii garnizoanelor imperiale în alte 12 cetăți ale Principatului.

La 9 mai, 1688, supusă presiunilor habsburgice, Dieta Transilvaniei, întrunită la Făgăraș, renunță la suzeranitatea otomană și acceptă protecția imperială, prilej cu care cetățile Chioar, Hust, Gurghiu și Brașov sunt cedate Habsburgilor.

Cam în același timp, în primăvara anului 1688, când reprezentanții Dietei Transilvaniei au semnat Declarația de fidelitate și supunere față de împărat, provincia avea, din punct de vedere religios, caracter protestant, de nuanță calvină, aceasta datorită, faptului că, în ultimele opt decenii, principii care au stăpânit-o au fost adepți fanatici ai calvinismului. Această hotărâre a dat o lovitură de moarte nobilimii calvine, locale, precum și patriciatului lutheran calvin. În toiul acestor evenimente dificile, cu care se confrunta Transilvania, la 15 aprilie 1690, principele Apafi înțeazează din viață.

Pe lângă cele trei Biserici protestante, libere și privilegiate, calvină, luterană și unitariană, mai existau, încă, Biserica Romano-Catolică, rămasă deosebit de slăbită, în urma Reformei, și Biserica Ortodoxă Română, considerată „religie tolerată”.

Deși, legal și formal, religia romano-catolică era recunoscută între religiile recepte, Episcopia Catolică de Alba Iulia fusese desființată, din anul 1566, catedrala fiind ocupată de reformați, averile Bisericii fiind confiscate, iar călugării iezuți fiind obligați să părăsească țara.

După ieșirea Regatului Ungar, între anii 1683-1699, de sub ocupația otomană, teritoriul maghiar a trecut, în totalitate, sub dominația Casei de Habsburg. Stăpânirea maghiară din Transilvania a fost înlocuită cu cea a Imperiului Habsburgic. În acești ani, de război, nobilimea maghiară s-a resemnat, neîntrezărindu-se altă posibilitate de manifestare a orgoliilor sale regnicolare. În schimbul eliberării, de sub ocupația turcească, nobilimea maghiară a acceptat suzeranitatea Casei imperiale de Habsburg, acceptare care a determinat și pierderea dreptului de alegere liberă a regiilor Ungariei.

Prima Leopoldina, Diploma promulgată de împăratul Leopold I, la data de 4 decembrie, 1691, a fost actul prin care Principatul Transilvaniei a fost subordonat direct Curții de la Viena, în urma succeselor militare și politice

în contra Imperiului Otoman, care, din 1529 și până la acea dată, a deținut suzeranitatea politică asupra principatului.

La baza Diplomei Leopoldine, din anul 1691, se află *Tratatul de la Viena*, din anul 1686, așa-numitul *Tratat Hallerian*, prin care Transilvania a fost pusă sub protecția Vienei, care l-a recunoscut ca principe pe Mihai Apafi al II-lea.

După *Tratatul de la Karlowitz*, din anul 1699, în anul 1701, s-a încercat obținerea independenței Principatului Transilvaniei, de către Mihai Apafi al II-lea, care, însă, a fost capturat și a fost obligat să cedeze scaunul princiar al Transilvaniei Împăratului Leopold I.

Prin Diploma Leopoldină, din anul 1691, s-a pierdut, în totalitate, controlul maghiar asupra Principatului Transilvaniei, acesta fiind scos de sub administrația regatului ungar. În baza prevederilor Diplomei, împăratul cere Dietei să rezolve problemele confesiunii catolice. Dieta Transilvană, întrunită în ziua de 15 martie, 1692, la Sibiu, a început tratativele cu catolicii, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat. În lipsa înțelegerii între confesiuni, guvernul a hotărât să supună rezolvarea cauzei deciziei împăratului.

Rezoluția imperială s-a dat la 9 aprilie, 1693, când Leopold I a emis *Diploma suppletorium de negotiis religionis*, care asigură celor patru confesiuni recunoscute, deci în egală măsură și catolicilor, liberul exercițiu al cultului și respectarea tuturor drepturilor, libertăților și privilegiilor de care se bucură și celelalte religii recepte, apoi, cedarea, pentru catolici, a Bisericii Reformate și a Colegiului Unitarian din Cluj, a Bisericii catedrale din Alba Iulia, precum și cumpărarea, pe seama catolicilor, a domeniului Mănăstur, pe care îl vor folosi pentru nevoile lor școlare și bisericești. Totodată, se cere ca, în fruntea Bisericii Catolice din Transilvania, să fie numit un vicar apostolic, înzestrat cu toate puterile unui episcop, însă catolicii, nemulțumiți, cer episcop cu puteri depline, pe care împăratul îl aprobă și îl numește, la 10 ianuarie, 1696.

Prin Diploma Leopoldină, din anul 1691, Transilvania a obținut un statut politic separat de cel al Regatului Ungariei, din care a făcut parte înainte de ocupația otomană. Legislația Regatului Ungariei, concretizată în celebrele documente: *Approbatele*, *Compiletele* și *Codul lui Werböczy*, a rămas în vigoare, iar privilegiile nobilimii maghiare, precum și ale sașilor și secuilor au fost recunoscute de către împărat.

În materie religioasă, au fost menținute prevederile *Edictului de la Turda*, din anul 1568, care a proclamat libertatea conștiinței și toleranța religioasă, cu patru confesiuni recepte, spre deosebire de hotărârile Dietei de la Pojon, din anii 1608 și 1647, valabile doar în Ungaria, unde erau recunoscute doar trei confesiuni recepte: confesiunea romană, cea augustană, respectiv cea helvetică.

În Transilvania exista a patra confesiune receptă, anume cea a Bisericii Unitariene din Transilvania. Practicarea religiei grecești, a zwinglianismului, anabaptismului și a religiei mozaice era tolerată, deopotrivă, în Ungaria și în Transilvania. Cultul antitrinitarian, recept în

Transilvania, avea în Ungaria statutul de cult tolerat, ca și cele patru culte tolerate în Transilvania.

Schimbarea regimului politic, prin revenirea puterii Imperiului Habsburgic, a determinat, implicit, și procesul de restaurare a catolicismului în Transilvania, respectiv, a Episcopiei Catolice Maghiare. În perioada Reformei, o dată cu încetarea, pentru o vreme, a activității Episcopiei, în perioada 1556-1715, confesiunile protestante au convertit mai multe comunități catolice, luând în posesie și biserica locală. În timpul restaurației catolice de la începutul secolului al XVIII-lea, cu sprijinul împăraților Austriei, s-au restaurat și s-au reînființat o serie întreagă de parohii catolice, s-au reabilitat vechi construcții catolice medievale, între care și 79 de biserici parohiale, care au fost retrocedate și s-au construit biserici noi.

Episcopia, ca instituție de drept canonic, nu s-a desființat în anul 1556, ci doar succesiunea la scaunul episcopal a fost imposibil de asigurat pentru o vreme, datorită sistemului de guvernare.

Împăratul Ferdinand și urmașii săi își susțineau drepturile lor de numire de episcop în scaunul episcopal transilvănean, chiar dacă Principatul Transilvaniei nu recunoștea acest drept al Casei de Habsburg. Totodată, nici Roma nu recunoștea adresele de numiri în funcția de episcop înaintate de principii transilvăneni, astfel că activitatea efectivă a episcopilor de odinioară revenea acum vicarilor. Principii transilvăneni îi considerau pe vicari, ca fiind de rang identic cu superintendenții protestanți.

Episcopii transilvăneni numiți nu și-au putut ocupa scaunul episcopal, în locul lor guvernând vicarii, care își primeau jurisdicția de la episcopul de la Esztergom sau direct de la Papa.⁴ Schimbarea, survenită în favoarea catolicilor din Transilvania, a avut loc în timpul domniei împăratului Leopold I.

Regele Carol al III-lea a fost acela, care după 160 de ani de nefuncționare, a restaurat episcopia catolic din Transilvania, iar în anul 1715 l-a numit episcop pe Mártonffy György, (1663-1721). Episcopul Mártonffy și-a făcut intrarea oficială în Alba Iulia la 9 februarie 1716.⁵ În urma acestui act, pe

⁴ Pentru lista nominală a „episcopilor aleși” și a vicarilor vezi JAKUBINYI György: *Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia /Arhontologie religioasă romano-catolică din România, protestantă și izraelită din Transilvania/*. Alba Iulia, 2004, pp. 25–28.

⁵ MARTON József: *Az erdélyi /gyulafehérvári/ egyházmegye története /Istoria diecezei de Transilvania (de Alba Iulia)/*. Alba Iulia, 1993, p. 53.

durata restaurației catolice, începând cu secolul al XVIII-lea, cu sprijinul suveranului, episcopii au restaurat, pas cu pas parohiile catolice, au reabilitat edificii eclesiastice medievale și au construit noi biserici.

Schimbarea regimului politic și religios al Transilvaniei a afectat, în mod direct, și situația românilor, care au trecut la confesiunea calvină sau au rămas în vechea credință ortodoxă. În acest context, este interesant de urmărit comportamentul episcopului Teofil Seremi, înscăunat de către autoritatea calvină, la 18 septembrie 1692, mitropolit de Alba Iulia, în aceleași condiții de dependență de Biserica calvină, ca și predecesorii săi, în sensul că deciziile sale erau condiționate de acceptarea lor de către superiorul calvin.

După Conciliul de la Trento, ținut între anii 1545 și 1563, pentru clarificarea problemelor apărute, odată cu Reforma protestantă, ecleziologia romană a cunoscut o evoluție diferită, cu efecte evidente asupra modului însuși de a concepe unirea, vorbindu-se, din nou, despre „readucerea grecilor”.

Odată cu linia reformistă tridentină, jurisdicția papală a suferit schimbări deosebit de mari. Se prevedeau următoarele:

- * Plasarea altarului la loc vizibil în biserici, dat fiind faptul că, în evul mediu spațiul clericilor era delimitat de cel al mirenilor printr-un perete sau grilaj despărțitor;

- * Înființarea seminariilor teologice, ca locuri pentru formarea viitorilor preoți;

- * Păstrarea cuminecturii în tabernacolul plasat pe masa altarului, spre deosebire de obiceiul medieval, care prevedea ca ostiile consacrate să fie păstrate în nișe special construite în biserici, numite proscomidii;

- * Introducerea, în incinta spațiului sacru, a confesionalelor, niște mici chili din lemn, destinate spovedaniei, specifice Bisericii Catolice

- * Introducerea scaunelor și, apoi, a băncilor, prevăzute cu stindhii pentru îngenunchiere, în biserici.

- * Stabilirea canonului Bibliei pentru Biserica Catolică.⁶

- * În decretul asupra căsătoriei, stabilite în sesiunea a XXIV-a, din anul 1563, validitatea căsătoriei a devenit obligatorie a se oficia în fața unui preot și asistată doi martori, fără con-simțământul părinților, eliminând disputa asupra acestui aspect, care dăinuia din secolul al XII-lea. În cazul unui divorț, partea nevinovată nu avea drept de recăsătorire cât timp trăia cealaltă parte la căsătorie, chiar dacă acea persoană comisese adulter.⁷

⁶ Bart EHRMAN, *The History of the Bible: The Making of the New Testament Canon. The Teaching Company, Lecția nr. 12.*

⁷ John W. O' MALLEY, in *The Sensuous in the Counter-Reformation Church*, Eds: Marcia B. Hall, Tracy E. Cooper, 2013, Cambridge University Press, p. 31.

Acest nou sistem, introdus la Conciliul de la Treonto, 1562-1563, care semăna, în multe punct de vedere, cu cel din perioada cruciadelor, a fost cuprins, întâi, în *Romanus Pontifex*, al Papei Pius al IV-lea. Prin acesta, toate privilegiile acordate ierarhilor răsăriteni din Italia au fost suspendate.

Din punct de vedere eclesial, cel puțin din punctul de vedere al „communio Ecclesiarum”, din prisma răsăriteană, s-a mișcat în direcție negativă: Biserica Răsăriteană fiind înțeleasă drept un „rita în interiorul sin-gurei Biserici, prezidate de Papă.

Unul dintre aspectele interesante și noi în politica Imperiului Habsburgic rămâne, indiscutabil, planul de unificare a ortodocșilor cu Biserica Catolică, plan care a înregistrat o evoluție aparte în spațiul geopolitic al Principatului transilvănean. De fapt, „Antanta”, spre care s-au îndreptat Curtea de la Viena și Sfântul Scaun, s-a finalizat, în timp, cu urmări nebănuite pentru procesul de modernizare al societății transilvănene în ceea ce privește devenirea națiunii române moderne. Cartea, care trebuie atașată fundamentului ideologic al religiei greco-catolice, *Catehismul de la Trnava*, este interpretat și din perspectiva unor eforturi politice și religioase convergente, pornite din sfere aulice, respectiv de la cardinalul Leopold Kollonich, pe care le-au onorat episcopul unit de Sebaste de Muncaci, Ioan Iosif de Camillis și traducătorul în limba română al textului.

Bisericile catolice de rit bizantin, cunoscute sub numele de Biserici greco-catolice, sunt Bisericile răsăritene de rit grecesc, care s-au format prin unirea unor mitropolii sau episcopii ortodoxe din Europa Centrală și de Est în deplină comuniune cu Biserica Romano-Catolică și intrarea ierarhilor acestora sub jurisdicția Sfântului Scaun, de la Roma.

Reforma, inițiată de către Martin Luther, i-a produs Bisericii Catolice un deficit de credincioși, pe care aceasta a încercat să-i recupereze prin atragerea ortodocșilor răsăriteni. Astfel, au avut loc Unirea de Brest-Litovsk (1596), Unirea de la Ujgorod (1646) și unirile făcute în teritoriile cucerite de austrieci de la turci la sfârșitul secolului al XVII-lea, respectiv în Croația, Slovacia și nord-estul Ungariei. Aceste uniri s-au realizat pe baza sprijinului monarhiilor catolice din Polonia și Austria și au cuprins un teritoriu vast, afectând câteva milioane de credincioși ortodocși.

Politica externă a lui Gheorghe al II-lea Rakoczi a dus la o jumătate de secol de războaie civile și externe, însoțite de foamete și epidemii. Această situație a permis amestecul Habsburgilor în afacerile interne ale principatelor. Intervenția acestora în teritoriile asupra cărora își exercitau autoritate a fost mascată sub haină confesională.

Cu un „partener rebarbativ”, precum era Ungaria protestantă, care își întinsese influența și în Transilvania, Imperiul Habsburgic și-a orientat politica spre românii ortodocși, majoritari în Transilvania. Habsburgii au stu-

diat cu atenție „verigile slabe” ale confesiunilor și s-au arătat „generoși” față de acestea, mai ales în condițiile în care Estul ortodox se afla într-o relativă derută, începând din Polonia, Ucraina, Principatele Române și Serbia.

Sprijinitori ai Contrareforme, Habsburgii, au favorizat catolicismul în Estul ortodox, deși s-au confruntat cu rezistența confesională, alta decât cea catolică, a supușilor lor.

Politica habsburgică de atragere la catolicism a unor comunități ortodoxe rutene, huțule, ucrainiene și române a constituit o acțiune, bine orchestrată, a Contrareforme, care a înscris o pagină importantă în istoria confesională a Europei deEst.

Pornind de la prescripțiile Conciliului de la Florența, autoritatea imperială habsburgică duce o politică „conciliatoare” cu „religiile nerecepte”, oferindu-le avantaje teoretice, strategie care se concretizează în unirea parțială, de la Brest, din 1596, și prin aceea, de la mijlocul secolului al XVII-lea, din zona ruteană, din Ungaria Superioară.

Cunoscută și sub denumirea Biserica Ucraineano-Catolică, este o Biserică catolică de rit bizantin, unită cu Roma, prin Uniunea de la Brest, din luna octombrie, 1596. În cadrul Sinodului de la Brest, Mitropolitul Kievului, Mihail Ragoza, și episcopii sufragani, au decis să se pună sub ascultarea Scaunului Apostolic de la Roma. Astfel a luat ființă Biserica Greco-Catolică Ucraineană.

Inițial, până în anul 1461, exista Mitropolia Moscovei și Kievului, sub păstorirea mitropolitului Iona. La moartea acestuia, respectiva mitropolie s-a scindat teritorial, în Mitropolia Rusiei Mari, cu sediul la Moscova, și Mitropolia Rusiei Mici, cu sediul la Kiev. Mitropolia de Kiev se întindea în Rusia de sud-vest, precum și în estul și nordul Carpaților și, încă din anul 1461 consta din arhiepiscopia de Kiev și din 7 episcopii, adică episcopiile de Lemberg (Liov, Ljwow, Leopoldis) și Peremișl (Przemysl), în Galiția, numită și Rusia Roșie, respectiv, episcopiile Vladimir și Lutsk, din Volhynia, episcopiile Holm (Cholm)/ Helm (Chelm) și Pinsk, din Rusia Neagră și episcopia Poloțk, în Rusia Albă, azi, Belarus. Din punct de vedere al realităților politice, de la 1320, Rusia Mică sau Ucraina, cu capitala la Kiev, a trecut sub stăpânirea Lituaniei și și-a pierdut independența națională. În anul 1386, marele principe al Lituaniei, Vladislav al II-lea Jagello, urcă pe tronul Poloniei și realizează unificarea polono-lituaniană, iar locuitorii din Rusia Mică trec, indirect sau direct sub dominațiunea regilor Poloniei.

În anul 1596, când regatul polon se afla la apogeul său politic, Uniunea de la Brest i-a scos pe credincioșii ortodocși din Polonia de sub subordnarea Mitropoliei Kievului și de sub influența Mitropoliei Moscovei și i-a așezat sub jurisdicție religioasă papală. Unul dintre promotorii unirii cu Roma, a fost episcopul Iosafat Kunțevici (1580-1623), denigrat de mosco-

viți, și canonizat de Biserica Romei, ca sfânt martir. Iosafat a fost arhiepiscop greco-catolic de Poloțk, din anul 1618 și până la 12 Noiembrie, 1623, când a fost ucis de adversarii unirii cu Roma.

În anul 1643, Biserica Romano-Catolică l-a canonizat ca „fericit”, iar, în anul 1867, ca primul sfânt martir greco-catolic al Bisericii Catolice.

Imperiul Habsburgic, multinațional, a înglobat, teritorial, și zona numită Subcarpatia, din nordul Transilvaniei Septentrionale, respectiv, partea nordică a Carapților Maramureșului. Teritoriul natal al rutenilor, cunoscut și sub denumirea de Rusia Subcarpatică, se întinde în părțile limitrofe ale Ucrainei de vest, Slovaciei de sud-est și Poloniei de sud-est. Desprins din marele trunchi indo-european, neamul rutenilor, pomenit de Iuliu Cezar și de Pliniu cel Bătrân, ca făcând parte din neamurile celtice, a fost slavizat, între secolele al VII-lea și al VIII-lea, aceștia fiind cunoscuți sub mai multe nume, precum: ruteni, rusini, rusnaci, ruși carpatini, rusini ucraineni, rusini carpatini, ruteni transcarpatini. Termenul „rutean” este folosit de către popoarele neslave, iar termenul „rusin” este folosit de către popoarele slave, definind o populație distinctă locuind în Transcarpatia. Biserica Ruteană Greco-Catolică, a luat ființă în anul 1646 prin Uniunea de la Ujgorod

La 23 august, 1692, a apărut *Secunda Leopoldina*, a doua Diplomă a împăratului Leopold I, care stabilește scutirile și drepturile preoților ruteni care s-au unit sau se vor uni cu Biserica Romano-Catolică. În Diplomă se stipulează faptul că fiii aceleiași Biserici, având același conducător spiritual, indiferent de neamul din care fac parte, trebuie să se bucure de aceleași drepturi. Diploma pornește de la realitatea, potrivit căreia, unii domni de pământ îi tratează pe preoții uniți ruteni ca pe iobagi, punându-i la munci alături de servitori, îi arestează, îi bat și îi batjocoresc, în tot chipul, atât pe ei cât și Biserica lor și lucrurile sfinte, dispune ca, pe viitor, preoții uniți și bunurile Bisericii Unite să se bucure de aceleași drepturi care sunt garantate preoților și Bisericii Romano-Catolice. Textul aceleiași Diplome mai dispune ca să li se dea uniților ruteni terenuri pentru biserici, pentru case parohiale, cimitire și școli, iar copiii de preoți să fie socotiți ca născuți din părinți liberi și să nu fie ținuți în iobăgie. În același context, Diploma exprimă speranța că nu numai rutenii, ci și alte neamuri se vor întoarce la Biserica lui Hristos Catolică.

În anul următor, 1693, împăratul supune ordinului Consiliului de Război să dea dispoziții tuturor comandanților de trupe să ia măsurile, care se cuvin, împotriva acelor care nu vor respecta scutirile și privilegiile acordate preoților ruteni, uniți cu Roma.

Urmând exemplul rutenilor, în cele două sinoade ale protopopilor români din Sătmar, Crasna, Bihor, Carei, ținute la Sătmar, între anii 1690-1692, hotărâsc unirea lor cu Sfântul Scaun al Romei, în condițiile hotărâri-

lor sinodului din Florența, recunoscând jurisdicția episcopului greco-catolic al rutenilor, Ioan Iosif de Camillis, de la Munkacs.

La 21 martie, 1695, episcopul raporta Congregației „De Propaganda Fide” că a izbutit să aducă la unire 40 de preoți români din părțile Bihorului și Crasnei. În anul următor, 1696, îl roagă pe cardinalul Kolonich să-i extindă jurisdicția și asupra altor ținuturi românești: Solnoc, Chioar, Maramureș ș. a. Peste 140 din aceste parohii românești care, împreună cu cele rutene, au format dieceza greco-catolică de Muncaci, vor fi dezmembrate de la această eparhie abia în anul 1853, odată cu înființarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla-Cluj, căreia îi vor fi repartizate prin bula papală *Ad Apostolicam Sedem*. Așa se explică faptul că parohiile românești din Partium, Maramureșul de vest, Sătmar, Bihor, Arad, supuse și ele aceluiași împărat, beneficiau de o legislatură, potrivit căreia „sacerdos nationis Valachorum”, din protopopiatul Satu Mare, încorporați în organizațiile religioase ale rutenilor, fiind supuși jurisdicțional episcopiei rutene de Munkacs, erau scutiți de sarcinile iobăgești, ca și preoții catolici. Pentru o mai bună colaborare, episcopul de la Munkacs îl recunoaște pe protopopul regiunii sătmărene Isaia Caroli drept vicar general episcopal pentru toate parohiile române din zonele amintite.

Locuitorii orașului Satu Mare, care aparțineau din punctul de vedere al credinței Bisericii creștine de rit Oriental, deși deosebiți ca origine etnică întrucât erau români, ruteni, sârbi, dar având în săvârșirea serviciilor religioase același rit și aceeași limbă liturgică, slavona, iar drept loc pentru desfășurarea slujbele divine o singură biserică, formau cu toții o singură unitate religioasă, o singură parohie. Biserica era situată pe malul drept al râului Someș, în cartierul în care locuiau rutenii și care purta denumirea de Mintiu-Némethy, iar Biserica purta hramul Sfântul Nicolae. Inițial, a fost o biserică de lemn, iar, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, preotul Șomlea a donat, pentru realizarea construcției, suma de 4.000 de florini. Biserica aceasta a fost folosită, în comun, de toate etniile care făceau parte din parohia greco-catolică din Satu Mare. În arhivele Sătmarului s-au păstrat niște registre, numite *Convenționale*, în care slujbașii comunali și bisericești, respectați de autoritatea comunală, ca un element de ordine, un element „susținător al orașului”, consemnau niște formule de jurământ, valabile nu doar pentru acești slujbași, ci și pentru diferitele categorii de cetățeni care își aduceau contribuția la buna gospodărire a localității.

„Formula Juramenti Valachorum”, în limba latină, era transcrisă, în limba română, ca „Formula jurământului românesc”, cuprinsă în această carte, în anul 1637, stipulează angajamentul românilor, care și-au păstrat credința și caracterul național, în fața lui Dumnezeu, a Sfintei Treimi, a Sfintei Fecioare și a tuturor sfinților, de a respecta legile comunității și a se supune poruncilor oficiale și se încheia cu formula: „Așa să-mi ajute

Dumnezeu”. Redactarea jurământului, în limba română, se conformează dispoziției potrivit căreia, pentru cetățenii majoritari din oraș, era obligatoriu ca formula jurământului să se redacteze în limba acestora. Există în acele vremuri îndepărtate, în Sătmarul sec. al XVII-lea, o biserică și parohie greco-catolică ruteană, situată în partea orașului numită „Németi” (Minteu). Rutenii din Minteu (Németi) erau descendenții ortodocșilor și ai sârbilor, refugiați de frica turcilor, din Oradea și din Boroșineu. Unii dintre ei erau boieri, dar cei mai mulți erau negustori și industriași. La porunca împăratului Leopold I, aceștia s-au unit cu Roma și, primind preot rusesc de la Munkacs, s-au asimilat cu desăvârșire cu puținii ruteni imigranți, veniți din Ung și Ugocea. Potrivit meseriei lor, fiind mai mobili, cu încetul s-au strecurat și printre românii din Sătmar.

La biserica ruteană au fost arondați și românii greco-catolici, prin abuz, de către autorități, în scopul deznaționalizării lor, deși ei locuiau în partea orașului numită Sătmar. Neconvenindu-le distanța mare până la biserica din Németi și faptul de a fi păstoriți de parohul rutean, românii din Sătmar au început, pe la anul 1736, o mișcare pentru înființarea parohiei și a bisericii române independente. În ciuda neînțelegerii din partea episcopului de Munkacs (Muncacevo-Cehoslovacia), în fața căruia s-a reiterat cererea, dorința de a se constitui o parohie românească independentă a persistat. Conform recensământului populației din anul 1798, în Sătmar au existat 108 gospodarii și 26 de jeleri români, care, împreună cu membrii lor de familie, au fost 578 de credincioși români greco-catolici. Primind de la comună imobil-teren pentru biserică, școală, casă parohială și cantorală, acești credincioși s-au constituit în parohie independentă și au început să-și construiască biserică.

Unirea de la Brest-Litovsk, din anul 1595, această din urmă unire a Bisericii Ucrainene semnată de Mitropolitul Ipatie Potie împreună cu episcopatul său, s-a extins din aproape în aproape, din eparhie în eparhie, până la porțile Transilvaniei, fiind atestată la data de 12 octombrie 1689 în regiunea Sătmar, prezența unor „sacerdotes nationis Valachorum”, subordonați protopopului locului.

După venirea lui Iosif de Camillis la conducerea Eparhiei de Mukačevo, în calitate de vicar apostolic, cu ocazia soborului de la Sătmar, din data de 1 mai, 1690, un număr de 60 de preoți trec la unire, urmați de un număr destul de mare de credincioși.

În perioada 1560-1698, când Transilvania trecea prin intense frământări politico-religioase, Biserica Ortodoxă Română, deși nu făcea parte din cultele recunoscute, fiind numai „tolerată”, din unele puncte de vedere, avea o situație mai bună decât Biserica Romano-Catolică. În primul rând, dispunea de un episcop, care îi hirotonea preoții, îi sfințea mirul, antimisele

și lăcașurile de cult, avea mănăstiri și, atât preoții cât și credincioșii puteau locui pe întreg cuprinsul țării. În schimb, însă, din alte puncte de vedere, situația ei era mult mai grea decât a Bisericii Romano-Catolice, datorită faptului că nu dispunea de numărul însemnat de fruntași mireni, bogați, culți și cu înalte situații în viața publică a țării, care s-o ocrotească și să lupte cu hotărîre pentru drepturile și libertățile sale, precum avea catolicismul și, ceea ce era mai grav, Biserica Ortodoxă din Transilvania, cu toată ierarhia și instituțiile sale, se afla sub controlul drastic al protestantismului calvinesc. Adevăratul său conducător nu era episcopul ortodox, ci superintendentul calvin, fără a cărui autorizație vladica ortodox nu putea sfinți preoții, nu putea pedepsi pe cei vinovați, nu putea vizita bisericile și nu putea soluționa nici o cauză bisericească mai importantă. Hotărîrile sinoadelor românești trebuiau supuse aprobării superintendentului calvin și vladica era dator să participe, cu un număr de preoți, la sinodul calvinesc și să-i supună, spre revizie, hotărîrile propriului sinod și să-și însușească cunoașterea credinței celei adevărate. Ritul Bisericii Ortodoxe Române, nefiind similar cu cel al Bisericii Reformate Calvine, era obligat să se adapteze principiilor acesteia și, drept urmare, să recunoască, între Sfintele Taine, numai Botezul și Cina Domnului, și să elimine cultul Sfinților, cultul icoanelor, ceremoniile de la înmormântare și, cu deosebire, să învețe *Catehismul calvinesc*. În plus, comunitatea ortodoxă română, din Transilvania, în frunte cu preoții și ierarhii săi, a fost impusă la o excesivă contribuție de război, secătându-i de bani, cereale, fân, carne, vin și alte produse necesare campaniilor militare, sărăcind-o cu totul. La sfârșitul secolului al XVII-lea, Transilvania cunoștea o profundă metamorfoză politică. Statutul Transilvaniei s-a modificat complet prin acțiunea de centralizare a puterii în mâna Vienei⁸, urmărindu-se pierderea oricărei independențe a provinciei.

Pe lângă factorul militar și administrativ, un rol important în acțiunea de expansiune și consolidare austriacă în Transilvania l-a deținut Biserica Romano-Catolică⁹. Concurată de Reformă, aceasta suferise prejudicii serioase în Transilvania, așa încât întărirea pozițiilor sale nu se putea face decât prin convertirea românilor.

Primii călugări iezuïți semnați în Ardeal, în acest context, erau de Obediența Provinciei Boemia și făceau parte din corpul preoților militari, „missionarii castrensens”: Lukas Kolich, Martin Wolchmann, Peter Paul Zabilansky, Rudolf Brzensky 15 și cel mai important dintre ei, adevăratul erou al uniției, Carol Neurautter, sosit în Ardeal în anul 1700, trimis ca

⁸ Keith HITCHINS, *Românii. 1774-1866*, ediția a II-a, traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Humanitas, 2004, p. 249.

⁹ Ștefan PASCU, *Unirea unei părți a românilor cu Biserica Catolică*, în C. DAICOVICIU, Șt. PASCU, V. CHEREȘTEȘIU, T. MORARIU, *Din istoria Transilvaniei*, 1960, pp. 154-155.

om de încredere al cardinalului Kollonich, „pentru a veghea” asupra acțiunilor legate de trecerea românilor la Unirea cu Roma.¹⁰ Personajul care a acționat cu deosebită abilitate este misionarul iezuit Paul Ladislau Baranyi, (1657-1719), din grupul „missionari dacici”, care ajunsese în Alba Iulia înainte de ocuparea Transilvaniei de către austrieci și care, după cei treisprezece ani petrecuți în Alba Iulia, ca paroh superior și ca director de școală, era absolut firesc să-l fi cunoscut pe mitropolitul românilor, precum și pe o parte dintre protopopii și dintre persoanele care își desfășurau activitatea la Mitropolie. Unirea se afla într-un moment delicat al parcursului său, din cauza obstrucției pe care Stările și Ordinele Transilvaniei, dominate de reformati, o făceau, cu deosebit succes. În situația dată, Viena s-a hotărât să impulsioneze ritmul Unirii cu sprijinul armatei imperiale, care-l avea drept comandant suprem, la Sibiu, pe vestitul conte Rabutin de Bussi. Carol Neurautter, poposit în Ardeal, nu a locuit la vreo biserică sau oratorie ardeleană, ci „în aula Rabutiniana”, adică la sediul comandantului militar. Profitând de împuternicirile sale, Carol Neurautter a realizat saltul calitativ în Unirea românilor, lucru care a reușit pe deplin.

Procesul de restaurare a catolicismului, în Europa de Est, este unul destul de dificil și, de multe ori, realizat prin „vi armorum”, mascat în „mănușa de catifea” a propovăduirii credinței romano-catolice. Din nefericire, în acea perioadă, națiunea română ortodoxă, din Transilvania, nu dispunea de o elită culturală, capabilă să contracareze politica de deznaționalizare și de prozelitism.

¹⁰ Mihail DAN, *În jurul unirii cu Roma, cu deosebită privire asupra rolului iezuitului Carol Neurautter*, în revista „Mitropolia Banatului”, an VIII, 1958, nr. 7-8-9, pp. 296-328.

**PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ GHEORGHENI –
25 DE ANI DE LA RE-ÎNFIINȚARE**

NICOLAE-DRAGOȘ KEREKES

**Abstract: The Romanian Orthodox Parish from
Gheorgheni - 25 Years from its Re-foundation**

In this study, at 25 years from the re-foundation of the Romanian Orthodox Parish from Gheorgheni, let's briefly review some key data from the history of the parish before abolishing, when it was subsidiary and then in the last quarter century.

For this purpose, we mention here a few geographical data, the toponymy of the village, the demographic development based on statistical data (ethnic and religious), the place of worship, the parish priests, ministers and the re-establishment time.

În toamna anului 2015 se împlinesc 25 de ani de la re-înființarea Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni. La un sfert de secol de la acest eveniment, important pentru comunitatea din Gheorghieni, am considerat de cuviință să facem o mică retrospectivă a momentului reînființării parohiei, precum și a vieții parohiale și totodată să trecem în revistă evenimentele mai importante din parohie. Întrucât istoricul acestei parohii nu a fost consemnat până acum, am găsit de cuviință să aducem, succint, în fața cititorului, date despre evoluția vieții religioase din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Așezare geografică și toponimie

În partea estică a dealului Feleacului, cu un relief deluros pronunțat și cu o vegetație specifică, se găsește „Satul lui Gheorghe” – Gheorgheni, Györgyfalva, astăzi Gheorghieni.

Cu o altitudine de aproape 700 m, localitatea Gheorghieni este situată în apropierea municipiului Cluj-Napoca. Satul se învecinează la Est și Nord-

Est cu localitatea Pata, la Vest cu localitatea Feleacu, la Sud-Vest cu localitatea Sărădiș, la Sud cu localitățile Rediu și Aiton, iar la Nord are limită cu localitatea Cluj-Napoca, prin coloniile Sopor și Borhanci. Distanța de la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca și până la biserica ortodoxă a localității Gheorghieni este de 11 km.

Satul este pomenit pentru prima oară în documentele oficiale din anul 1333. Denumirea localității a variat între denumirile oficiale din limba maghiară Györfalva¹ și Györgyfalva, cea din urmă fiind folosită și astăzi, iar în limbajul curent Giursat, Giurfalău, Ghiurfalău², Giurfaleu, Gyurfaleu și Gheorgheni, schimbată recent în Gheorghieni.

Localitatea Giurfalău a fost vreme îndelungată comună rurală. Atât înainte³, cât și după reîntregirea României era situată în județul Cojocna, făcea parte din Plasa Cojocna, iar secretariatul cercual era la Pata fiind la 10 km de gara Cluj⁴.

Structura demografică a localității și evoluția acesteia

Satul Gheorghieni a fost din cele mai vechi timpuri un sat majoritar maghiar (~80%). Populația română era o minoritate (~19%), ceilalți locuitori fiind de alte naționalități. Componenta etnică a variat în fiecare secol.

Ca urmare a componenței etnice a fost și componența confesională a localității împărțită inițial în ortodocși (~19%), romano-catolici (~80%), și alte religii. Componenta confesională a suferit de-a lungul timpului diverse modificări, ajungându-se ca astăzi să fie un mozaic religios cu preponderență reformată ~71,9%, urmat de comunitatea romano-catolică ~11,7%, cea ortodoxă ~11,5% și ~4,9% alte confesiuni.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea apar primele statistici ale populației românești din Transilvania. Ele se refereau în special la situația numerică din punct de vedere confesional, uniți și neuniți – ortodocși. Pentru a se ști câți preoți se pot scuti de sarcinile publice și cât pământ s-a dat sau ar putea să se dea preoților și bisericilor unite, s-au făcut, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, două statistici, una la 1733 de către episcopul Inochentie Micu Klein și una la 1750 de vicarul episcopesc unit Petru Aron.

¹ Denumire care se regăsește pe harta Iosefină din 1769-1773.

² D. Prodan, *Răscoala lui Horea în Comitatele Cluj și Turda*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, VII (1936-1938) (1939), ediție de Alex. Lapedatu, Ioan Lupaș, p. 303.

³ C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 23. Localitatea se situa la 14,5 km de judecătoria Cluj de care aparținea, cf. *Ibidem*, p. 57.

⁴ *Anuarul „Socec” al României Mari II*. Provincia Ardealul 1924-1925, „Socec & co.” Soc. Anon., București, 1928, p. 386.

În statistica din 1733, situația din localitatea Gheorghieni era următoarea: „Giurfălău pe la an. 1733 nu număra de cât 85 suflete gr. Cat. Biserică, casă parochială și preot nu avea”⁵.

Datorită informațiilor contradictorii sosite la curtea împărătească de la Viena privitoare la situația confesională a românilor din Transilvania, are loc primul recensământ sau statistică oficială între anii 1760-1762. Pentru alcătuirea acestei statistici⁶ au fost desemnați *Nicolae Adolf Baron de Buccow*, general de cavalerie și comandantul tuturor trupelor împărătești din Transilvania, *Baronul L. B. de Möringer*, consilier al tesauriatului și secretar al comisiunii și *Baronul Fr. L. Dietrich*, de asemenea consilier al tesauriatului cu „scopul vădit și mărturisit ca curtea din Viena să fie odată corect informată asupra numărului adevărat al Românilor și despre progresele Unirii”⁷. În această statistică privind populația românească din Ardeal sunt menționate cu privire la localitatea *Györgyfalva* următoarele: *un* preot unit (greco-catolic) pentru cele 4 familii de uniți (greco-catolici) cu *un* lăcaș de cult și *un* preot neunit (ortodox) pentru cele 24 familii neunite (ortodoxe) și fără lăcaș de cult⁸.

O altă statistică, de data aceasta bisericească, ortodoxă, denumită *Conscriptia Mitropoliei*⁹ Ardealului din vremea lui Dionisie Novacovici, la 1766, localitatea Giorfalou (Giurfălău) era arondată în Protopopiatul Banabic din varmeghia Clujului și număra 97 de suflete *ortodoxe*, din care 45 bărbați și 52 femei¹⁰.

În statistica oficială din 1760-1762 și statistica ortodoxă din 1766, datele privitoare la populația ortodoxă din Gheorgheni sunt foarte asemănătoare, în prima este vorba de 24 de familii, iar în cea de-a doua de 97 de suflete, ceea ce ar duce la o medie de 4 membri pe familie, situație foarte probabilă pentru acea perioadă.

⁵ Can. dr. Augustin Bunea, *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200*, Tipografia Seminarului Arhidieceșan, Blaș, 1900, p. 267.

⁶ Această statistică se păstrează sub denumirea *Tabellæ Dismembrationis Templorum Unitorum et non Unitorum in Principatu Transilvaniæ existentium, ab aulica Comissione in Annis 1760, 1761 et 1762 successive elaborata et authentice extradata* în arhivele de război de la Viena la nr. 881 din Decembrie 1762 și a fost publicată integral de Dr. Virgil Ciobanu sub denumirea de *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de război din Viena*, în Dr. Virgil Ciobanu, *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de război din Viena*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, III (1924-1925), (1926), pp. 623-699.

⁷ *Ibidem*, p. 617.

⁸ *Ibidem*, p. 633.

⁹ *Conscriptia* este tipărită ca anexă cu titlu *Conscriptia Eparhii Legii Grecești Neunite în Ardeal la anul 1766* la studiul Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Statistica românilor ortodocși din Transilvania din anul 1766*, în „Mitropolia Ardealului”, an XXII (1977), nr. 7-9, pp. 505-550.

¹⁰ *Ibidem*, p. 521.

Între anii 1780-1850, nu avem date statistice privind populația din Gheorghieni nici etnic și nici confesional.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, statisticile oficiale se extind și asupra populației de altă naționalitate decât cea română, astfel că ele cuprind pentru localitatea Gheorghieni populația majoritară – maghiară și alte minorități precum germanii, armenii și țiganii, iar în ceea ce privește starea confesională a ortodocșilor și uniților, li se adaugă romano-catolicii, reformații și izraeliții.

În anul 1850¹¹, populația de drept era de 1174 de persoane și era împărțită etnic (după naționalitate) după cum urmează: 234 români, 905 maghiari, 3 germani, 31 țigani și 1 armean, iar confesional (după religie) situația era următoarea: 0 ortodocși, 244 greco-catolici, 101 romano-catolici și 829 reformați.

Observăm că din cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și până în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, populația română s-a dublat.

În anul 1880¹² populația de drept era 1340 de persoane și era împărțită etnic (după limba maternă) după cum urmează: 141 români, 1097 maghiari, 4 germani, 12 de alte naționalități și 86 cu limba maternă necunoscută, iar confesional (după religie) erau: 0 ortodocși, 155 greco-catolici, 224 romano-catolici, 951 reformați, 2 unitarieni și 8 izraeliți.

Din datele statistice analizate se observă, în perioada 1850-1900, o scădere a populației românești cu 93 de persoane, adică cu 40%, în vreme ce pentru aceeași perioadă numărul populației maghiare a crescut cu 192, adică cu aproximativ 21%.

În anul 1900 este menționată o populație de 1680 de locuitori, din care 198 români, 12 evrei și restul unguri¹³. Confesional populația cuprinde 200 greco-catolici, 284 romano-catolici, 1068 reformați (Confesio Helvetica) și 4 izraeliți¹⁴. Interesant este faptul că statistica oficială cuprinde 1680 de locuitori, iar cea greco-catolică doar 1556, cu o diferență de 124 de persoane, diferență deloc neglijabilă.

¹¹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1850 Transilvania*, ediția a II-a revăzută, în *Studia Censualia Transilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, pp. 164-165.

¹² Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1880 Transilvania*, în *Studia Censualia Transilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1997, pp. 146-147.

¹³ Silvestru Moldovan, Nicolau Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiunea română din Ungaria*, „Asociațiunii” [pentru literatura română și cultura poporului român], Sibiu, 1909, p. 102.

¹⁴ Can. dr. Augustin Bunea, *Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200*, Blaș, 1900, p. 267.

Între anii 1880-1900, numărul populației române a crescut cu 57 de persoane (40%), la fel și numărul populației maghiare, care a ajuns la 1470, mărindu-se cu aproximativ 34%.

În anul 1910¹⁵ populația localnică era de 2087 de persoane, din care 2084 civili și 3 militari. Populația era împărțită etnic (după limba maternă) după cum urmează: 233 români, 1850 maghiari și 4 de alte limbi, iar confesional (după religie) erau: 25 ortodocși, 288 greco-catolici, 358 romano-catolici, 1379 reformați, 9 evanghelici, 16 unitarieni și 12 izraeliți.

Trendul ascendent al populației se observă și în prima decadă a secolului al XX-lea, numărul populației române crescând cu 35 de persoane (17%), la fel și numărul populației maghiare, care a ajuns la 1850, mărindu-se cu aproximativ 25%.

La scurtă vreme după reîntregirea României din 1918, populația comunei Giurfalău se ridica la 2085 de locuitori¹⁶.

În lipsa unor date statistice oficiale pentru secolul XX, amintim referitor la numărul de familii mențiunile pe care le-am găsit în diferite adrese ale preoților slujitori aici, ale protopopilor sau din presa vremii.

În anul 1955, parohia avea 57 de familii conform unei cereri a credincioșilor¹⁷ sau doar 54, conform unei adrese a protopopiatului Cluj¹⁸.

În noiembrie 1984, filia Gheorgheni a parohiei Sfântul Dumitru număra 50 de familii cu 152 de suflete și era păstorită de 20 de ani de preotul Gheorghe Mureșan. Nu existau aici grupări eterodoxe¹⁹. În anul 1989 comunitatea ortodoxă număra 34 de familii²⁰.

În anul 1990 sunt amintite aici 40 de familii cu un număr de 150²¹ de suflete. Numărul credincioșilor a scăzut continuu, ajungând ca în anul 2011 să fie mai puțin de 100 de credincioși.

Din datele statistice ale recensămintelor postdecembriste²² reiese, îmbucurător, faptul că, deși populația localității Gheorghieni este în continuă scădere, populația de confesiune ortodoxă este în creștere.

¹⁵ Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania*, în *Studia Censualia Transilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1999, pp. 256-257.

¹⁶ *Anuarul „Socec” al României Mari* II. Provincia Ardealul 1924-1925, București, 1928, p. 386.

¹⁷ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, *Cererea credincioșilor din parohia Gheorgheni pentru ajutor de ornate*.

¹⁸ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, *Adresa protopopiatului Cluj nr. 239 din 07 februarie 1955*.

¹⁹ *** , *Protopopiatul Cluj I: 1944-1984*, Cluj-Napoca, 1984.

²⁰ Prot. Liviu Ștefan, *Sfîntirea bisericii din Parohia Gheorgheni, filia Gheorgheni, prot. Cluj*, în „Mitropolia Ardealului”, anul XXXIV (1989), nr. 6 (noiembrie-decembrie), p. 102.

²¹ Arhiva AVFC, *Decizia 2774/27.09.1990*.

²² La recensământul din 1992 se constată populație stabilă 1226 persoane din care 87 ortodocși (7,09%), 163 romano-catolici, 3 greco-catolici, 937 reformați, 1 unitarian, 31 bapțiști, 1 penticostal, 3 adventiști.

Biserica – locașul de cult

Ștefan Meteș reia informația lui Șaguna conform căreia în Someșfalău²³ a existat o mănăstire care l-a avut viețuitor pe călugărul Costin²⁴, însă lasă la o parte localizarea acesteia la granița cu localitatea Giurfalău²⁵.

Nu se cunosc date despre începuturile parohiei ortodoxe de aici. Din faptul că parohia a fost beneficiara unei *Cazanii* a lui Varlaam, Iași 1643, reiese existența unei comunități ortodoxe în acea perioadă și în cea imediat următoare și implicit de existența unui locaș de cult în care se oficiau slujbele religioase.

Despre existența unei comunități parohiale ortodoxe aflăm din statisticile și recensămintele vremii, abia în secolul al XVIII-lea când o mică parte din comunitatea ortodoxă a îmbrățișat unirea cu biserica Romei, atestându-se și aici o mică comunitate greco-catolică, care la anul 1733 nu avea biserică²⁶, cea existentă fiind ortodoxă, însă trei decenii mai târziu este menționată o biserică greco-catolică²⁷.

Din Arhiva parohială aflăm că în anul 1864 exista în Gheorgheni o „biserică din nuiele foarte vechi nu se știe timpul radierii”. Aceeași biserică este amintită inclusiv în anul 1886, iar din 1887 până în 1912 se spune despre ea că era „biserică din lemn („de gradele”) acoperită cu șindrilă în stare foarte slabă”. Având în vedere faptul că despre starea de degradare a acesteia se vorbește în aceeași termenii putem concluziona că este vorba de aceeași biserică, doar exprimarea fiind diferită, pentru că nu se putea spune că e în stare slabă dacă ar fi fost renovată de curând.

Degradarea bisericii a atins cote alarmante astfel că în cursul anului 1913, după încercarea nereușită de cumpărare a unei biserici din Ghiriș, s-a construit o nouă biserică din lemn de către Măestru Vasile Rusu din Cluj, prin contribuția „poporului din Giurfalău”²⁸.

La recensământul din 2002 se constată populație stabilă 1077 persoane din care 107 ortodocși (9,93%), 114 romano-catolici, 3 greco-catolici, 822 reformati, 16 bapțiști, 11 pentecostali, 3 advențiști, 1 de altă religie.

La recensământul din 2011 se constată populație stabilă 1007 persoane din care 115 ortodocși (11,42%), 118 romano-catolici, 9 greco-catolici, 724 reformati, 14 bapțiști, 7 fără confesiune, 15 confesiune nedeclarată, 5 de altă confesiune.

²³ Azi cartierul Someșeni din Cluj-Napoca.

²⁴ Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 72.

²⁵ „...că el au ajuns acea Mănăstire, ce era zidită în Hotarul Samoșfalăului în margine câtră miază zi, și lângă hotarul Giurfalăului în pădure mare, unde astăzi se află numai bouriște fără pădure; de aceea și astăzi ce numește acel loc „La Mănăstire,” însă ruinele ei nu se află astăzi, căci au fost de lemn”, cf. Andrei baronu de Șaguna, *Istoria Bisericii Ortodoxe Răsăritene....* 2, Sibiu, 1860, p. 117.

²⁶ Greta-Monica Miron, *Biserica greco-catolică din comitatul Cluj în secolul al XVIII-lea*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, p. 32 n. 111.

²⁷ Dr. Virgil Ciobanu, *Statistica de război 1760-1762 III* (1924-1925), 1926, p. 633.

²⁸ Hrisovul bisericii, înrămat.

Odată cu trecerea timpului și degradarea noului locaș de cult spre mijlocul secolului al XX-lea, s-a pus din nou problema reconsolidării acestuia, problema devenind acută după anul 1950.

Data fiind starea de fapt, locașul de cult va fi practic reconstruit începând cu anul 1950, când s-au înlocuit pereții de lemn (din nuiiele/gradele) cu pereți din piatră, biserica fiind extinsă atât în lungime cât și în lățime, construindu-se practic în jurul vechii bisericii și adăugându-i-se un altar. Lucrările se vor termina abia cândva în anul 1952, fiind numite ulterior de către credincioși drept „repararea radicală a Bisericii”²⁹. Materia primă a fost piatra adusă din afara localității și după spusele credincioșilor participanți la acțiune a fost fundația vechii biserici parohiale³⁰.

În 1964 i se adaugă un cerdac, iar în 1966 s-a tencuit din nou, consolidându-i-se pereții, prin purtarea de grijă a preotului Mureșan Gheorghe.

În 1976 s-a introdus curentul electric pe cheltuiala curatorului Cîmpean Nicolae și s-a construit gardul de fier din jurul bisericii prin osteneala acestuia și contribuția credincioșilor.

Chiar dacă materialul folosit era unul solid – piatra, după mai puțin de jumătate de veac, starea degradantă a bisericii impune o nouă renovare capitală a locașului de cult.

Sub pretextul unei renovări a vechiului locaș de cult se începe construirea noului locaș de cult, cel actual. Biserica actuală cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” a fost construită între anii 1986-1989, în formă de navă, din cărămidă și acoperită cu tablă, pe cheltuiala credincioșilor ortodocși din această localitate. Ea are următoarele dimensiuni: 5,7x12,7 m. Acum a avut loc înlocuirea zidurilor de piatră cu altele de cărămidă, biserica extinzându-se din nou, la fel ca în anii 1950-1952, pe o nouă fundație din beton, precum și prin schimbarea acoperișului.

Un rol important în munca de rectificare a bisericii l-a avut consilierul Pop Aurel³¹, ales în această demnitate în anul 1986³². Sub îndrumarea acestuia, comunitatea ortodoxă din Gheorgheni și-a zidit actuala biserică pe spețele credincioșilor din parohie și ale fiilor lor, dintre care mulți locuiau în Cluj-Napoca. Aurel Pop a fost practic coordonatorul lucrărilor de rectificare a bisericii în perioada 1986-1989³³.

²⁹ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, *Cererea credincioșilor din parohia Gheorgheni pentru ajutor de ornate*.

³⁰ Afirmația lor este întregită de toponimica prin care se arată că locul din „Pustă” de unde s-a adus piatra se numește și astăzi „la Biserică” sau „la Bisericuță”. Pe terenul cu pricina a existat o fântână, astăzi astupată, în care se spune că a fost aruncat un clopot la venirea unor năvălitori în zonă.

³¹ „mentorul înflăcărat al lucrărilor ce s-au efectuat la sfântul locaș de cult”, Prot. Liviu Ștefan, *Sfințirea bisericii din Parohia Gheorgheni, filia Gheorgheni, prot. Cluj*, loc. cit., p. 103.

³² Arhiva Parohiei Ortodoxe Gheorgheni, *Proces Verbal 10/1986* (copie - 25 mai 1986).

³³ în Prot. Liviu Ștefan, *Sfințirea bisericii din Parohia Gheorgheni, filia Gheorgheni, prot. Cluj*, loc. cit., pp. 102-103.

De la început a fost înzestrată cu un frumos iconostas, sculptat în lemn de către Măcicășan Augustin și Măcicășan Sever și pictat de Martin Lenghel.

Slujba solemnă de [re]sfințire a bisericii a avut loc în 10 septembrie 1989³⁴ și a fost oficiată de către PS Episcop-Vicar Justinian Chira Maramureșanul³⁵, cu participarea unui mare număr de clerici și credincioși.

Vechile case parohiale, împreună cu grajdul (distrus de un incendiu) și acaretele care au ajuns într-o stare degradantă și a căror reabilitare costa foarte mult, au fost dărâmate în perioada de rectitorire a bisericii și din materialul rezultat s-a făcut o clădire cu o singură cameră, folosită la depozitarea sculelor, caprelor și frânghiilor necesare la înmormântare și cu un hol din care se preconiza realizarea unui grup sanitar.

Tot în această perioadă s-a refăcut instalația electrică a bisericii și s-a dotat biserica cu un paratrăsnet. S-a introdus gazul la biserică și s-au montat două convectoare pentru încălzirea credincioșilor care participă la sfintele slujbe.

În anul 2011 camera a fost închisă cu ușă, s-a adăugat un horn în locul lăsat pentru grupul sanitar, s-a confecționat o sobă de teracotă pentru încălzire, transformându-se spațiul în birou parohial.

Pentru depozitarea sculelor, caprelor și frânghiilor necesare la înmormântare s-a construit, din lemn, o încăpere separată cu funcțiune de garaj și depozit. În anul următor (2012) s-a făcut împământarea la prize și s-a schimbat paratrăsnetul la biserică.

Podoaba locașului de cult

Nici unul din locașurile de cult ortodoxe pe care le-a avut de-a lungul timpului localitatea Gheorghieni nu are și nu a avut pictură pe pereți³⁶. Bisericile erau tencuite simplu și, eventual, văruiate, singura lor podoabă fiind icoanele de pe iconostas, cele de la tetrapod și ștergarele populare care le însoțeau.

Icoanele din parohia Gheorgheni erau confecționate după metodele vremii, care erau de altfel și metodele tradiționale bizantine. Astăzi mai există 11 icoane pictate pe lemn, din perioade diferite³⁷, cumpărate sau donate cu

³⁴ Scurte detalii despre eveniment în *Ibidem*; ***, *Știri. Informații. Cluj*, în „Telegraful Român”, (1 decembrie 1989), nr. 41-42 și 43-44, Sibiu, p. 8.

³⁵ Foarte curios este faptul că nu se găsește nici o însemnare locală despre eveniment. Există însemnări despre prezența în parohie a unui episcop, astfel în 1979 același Episcop-Vicar Justinian Chira Maramureșanul săvârșește aici două Sfinte Liturghii în 29 iulie și 12 august, același an, iar în anul 2001 PS Episcop-Vicar Irineu Pop Bistrițeanul face o vizită pastorală peste săptămână. Tot aici, în 15 mai 2011 PS Episcop-Vicar Vasile Someșanul săvârșește Taina Sfântului Maslu.

³⁶ Singura excepție este în exterior, unde pe cerdacul bisericii este pictată icoana hramului bisericii.

³⁷ 3 icoane sunt pictate de către *Vasile Zugravul*, al cărui nume apare pe 2 dintre ele, pe una întreg, clar, iar pe cea de-a doua fragmentar. Una din ele are inscripționat anul 1748 anul pictării

diferite ocazii și 12 icoane pictate (în secolul XX), aduse în perioada premergătoare rectitoririi bisericii. Alături de acestea, împodobesc biserica două mari tablouri cu temă posibil religioasă și câteva litografii înrămate cu influențe renaștentiste. Tot în stilul iconografic al celor din urmă este pictat și iconostasul actualei biserici.

Biserica are momentan trei clopote, două mai mari și unul mai mic, acesta din urmă datând din anul 1830.

Tezaurul bisericii a fost alcătuit din carte veche bisericească dominat de *Cazania lui Varlaam 1643*, predată mai apoi la Patrimoniul Cultural Național³⁸ și de alte cărți de cult predate la Protopopiatul Ortodox Român Cluj³⁹.

În timpul păstoririi preotului Gheorghe Mureșan existau încă matricolele din anul 1835, care s-au pierdut ulterior [sic!]. Astăzi parohia deține registre matricole doar din anul 1990, anul reînființării ei.

Preoții care au slujit în parohie

Șirul preoților slujitori în Gheorghieni urcă până spre jumătatea secolului al XVIII-lea când, pe la 1761 este amintit unul cu numele de Vonuli – Ioan Cozma⁴⁰.

Din faptul că în *Conscripția clerului ortodox*, la secțiunea IX. *Archidiaconatus Banabicensis in Cottu Colosiensi* nu întâlnim numele preotului din Gheorgheni⁴¹, putem deduce că era vacantă și, cel mai probabil, era deservită de preoții din satele vecine. Din faptul că în *Conscripția clerului ortodox*, la secțiunea IV. *Archidiaconatus Ogrensis in Cottu Küküllö* îl întâlnim pe Ștefan (Popovici), născut în Gheorgheni Cluj și „întărit” paroh

sau aducerii acestora la Gheorghieni. La o cercetare atentă am constatat că zugravul Vasile „de la Gheorgheni” nu este nici unul din cei 8 (Vasile sau Vasaile) amintiți de Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII* 1, Editura Academiei Române, București, 1998, pp. 449-451.

4 icoane sunt pictate de către același zugrav, al cărui nume nu apare pe nici una dintre ele. Una din ele are inscripționat anul 1791 ca an al pictării sau aducerii acestora la Gheorghieni.

3 icoane sunt pictate de către același zugrav, al cărui nume nu apare pe nici una dintre ele. Nu se găsește pe nici una din ele vreo inscripție sau notiță în ceea ce privește zugravul, anul pictării sau aducerii acestora la Gheorghieni. Acestea fiind de dimensiuni reduse au fost folosite probabil la tetrapod.

1 icoană, diferită față de celelalte, aparținând unui alt zugrav, fără vreo inscripție sau notiță în ceea ce privește zugravul, anul pictării sau aducerii acesteia la Gheorghieni îl înfățișează pe Sfântul ierarh Nicolae, arhieru, în picioare și în jurul lui 12 scene din viața sa.

³⁸ *** , *Protopopiatul Cluj I: 1944-1984*, Cluj-Napoca, 1984.

³⁹ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni, *Proces Verbal 14/17 octombrie 1972 (copie)*.

⁴⁰ La 1755 este amintit Ignat, iar la 1767 un anume Simu, cf. Greta-Monica Miron, *Biserica greco-catolică din comitatul Cluj în secolul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2007, pp. 200-201.

⁴¹ Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Conscripția clerului ortodox din Transilvania din 1767, în „Mitropolia Ardealului”, an XXIX (1984), nr. 7-8, p. 547.*

în Deag⁴² (comuna Iernut, județul Mureș), nu reiese dacă a fost mai înainte paroh sau nu în Gheorghieni sau că s-ar fi tras dintr-o familie preotească din această localitate.

După aceste nume, vreme de mai bine de un secol nu avem mărturii despre numele preoților slujitori în această parohie și nici despre procesul de „dispariție” sau „convertire” a credincioșilor ortodocși la uniție.

Ioan Bogățan este amintit paroh pe la anul 1842⁴³, iar în anii 1864-1865, în vremea cât mai trăia fosta preoteasă „Bagetianu Irina”⁴⁴, parohia era administrată de preotul din Pata, George Pantea, în anii 1866-1867 de Basiliu Porutiu, parohul Rediului, iar din luna septembrie a anului 1868 este amintit ca preot în Giursat Thoma Marcu. Instalat abia la 1 aprilie 1869, a funcționat până în anul 1873 sau 1874. Din anul 1875 și până în 1877 este amintit Gavrilă Olteanu ca paroh administrator, iar din 1878, Ionu (Ioanne) Chioreanu – Parochu locale până în anul 1881, apoi interimatul continuă sub administrarea parohului din Rediu Basiliu Porutiu (1881-1883) și a lui Gavrilă Olteanu paroh în Pata (1884-1885).

Vreme de aproape jumătate de veac parohia este păstorită de familia Șchiopu, astfel că din 17 mai 1885 este amintit ca preot în Giurfalău Ioanichie Șchiopu și până la începutul lui 1908, când îi urmează fiul său Aureliu. Pe la anul 1900 parohia Gheorgheni avea ca filie Someșeniul (Someșfalău – Szamosfalva)⁴⁵.

Vreme de 25 de ani, 1908-1933, parohia a fost păstorită de Aureliu Șchiopu, care se pensionează la 15 septembrie 1933. Prezența ca preot greco-catolic a lui Aurel Șchiopu este atestată în diverse documente din această perioadă⁴⁶.

El este urmat de Victor Pașca pentru un singur an (8 octombrie 1933-14 octombrie 1934), apoi păstorește Valer c. Muste, din 23 decembrie 1934 până la moartea sa din 01 martie 1938. Din mai 1938 îi urmează Victor Horvath, apoi Vasile Radu până în 1948, iar din 16 mai 1948 Vasile Bondrea.

Anii 1949-1957 sunt anii de declin ai parohiei, administrarea acesteia făcându-se de preoți interimari sau pensionari pentru foarte scurte perioade de timp, 2-3 luni până la un an.

⁴² *Ibidem*, p. 544.

⁴³ Can. dr. Augustin Bunea, *Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200*, Blaș, 1900, p. 267.

⁴⁴ *Documentul nr. 2/12* Decembrie 1865.

⁴⁵ Can. dr. Augustin Bunea, *Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200*, Blaș, 1900, p. 267.

⁴⁶ Aurel Șchiopu este amintit alături de preotul reformat Iozsa Carol și de preotul romano-catolic Ronai Eugen, în *Anuarul „Socec” al României Mari II*. Provincia Ardealul 1924-1925, București, 1928, p. 386.

Unul din administratorii parohiei, înainte de 1955, a fost părintele *Niculae Hațegan*⁴⁷, amintit în funcție în anul 1950⁴⁸.

În perioada 15 august 1953-15 august 1954 parohia Gheorgheni a fost încredințată pentru administrare părintelui *Nicola Octavian*, care o administra încă de la începutul lui iulie 1954⁴⁹.

La începutul anului 1955 administrarea parohiei era în grija părintelui *Romul Todea*, paroh în Sălicea⁵⁰.

În perioada 23 decembrie 1956-3 aprilie 1957 a funcționat ca preot și administrator al parohiei Gheorgheni preotul profesor pensionar *Atanasie Popa*⁵¹.

Sfârșitul anului 1957 aduce cu sine desființarea efectivă a parohiei, din motive pastorale, pentru înființarea altei parohii în Cluj-Napoca, astfel prin decizia 17607/1957, se desființează parohia extrabugetară "Gheorgheni", raionul Cluj și se înființează „în mod excepțional” parohia „extrabugetară "Cluj-Borhanci" formată din cartierul Borhanci al orașului Cluj și grupări izolate din "Becaș" și "Drumul Feleacului"”, la care va fi anexată, ca filie, comunitatea ortodoxă din Gheorgheni⁵².

Slujitori în filia Gheorgheni

În perioada imediat următoare comunitatea va fi deservită de preoții parohiei Cluj-Borhanci, transformată mai apoi în parohia Sfântul Dumitru Cluj-Napoca, care a păstrat comunitățile din Borhanci și Gheorghieni, ca filii.

În 1958 este pomenit pentru un an preotul *Man Traian*⁵³, iar apoi protopop Stavrofor *Ioan Rușdea* este amintit la Sărbătoarea Învierii Domnului din anii 1959⁵⁴ și 1964⁵⁵.

Începând cu 1 septembrie 1964 slujește în Gheorgheni preotul *Gheorghe Mureșan*, fost preot greco-catolic, căsătorit și cu 2 copii: Andrei și Rodica⁵⁶.

De la 1 august 1971 este amintit ca slujitor și preotul *Vulcu Toma*⁵⁷. Alături de el este amintit preotul *Ioan Sâncrăian* din 1972 până în 1977

⁴⁷ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, Adresa protopopiatului Cluj nr. 239 din 07 februarie 1955.

⁴⁸ Vezi Comunicat nr. 3798/1950 în *Buletinul Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Anul XXVIII, nr. 23-24, Cluj, 15 iunie 1950, p. 4.

⁴⁹ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, Adresa protopopiatului Cluj nr. 1092 din 02 iulie 1954.

⁵⁰ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, Adresa protopopiatului Cluj nr. 239 din 07 februarie 1955.

⁵¹ Arhiva AVFC, dosar III-16-954, Adresa preotului Atanasie Popa din 30 martie 1957.

⁵² Arhiva AVFC, dosar III-16-954, Adresa Episcopiei Ort. Română - Cluj nr. 6 din 08 ianuarie 1958.

⁵³ ***, *Protopopiatul Cluj I: 1944-1984*, Cluj-Napoca, 1984.

⁵⁴ După cum citim într-o notă pe *Liturghierul*, ediția 1950, donat de Patriarhie.

⁵⁵ După cum citim într-o notă pe *Triod*, ediția 1930, donat de Patriarhie.

⁵⁶ ***, *Protopopiatul Cluj I: 1944-1984*, Cluj-Napoca, 1984.

⁵⁷ *Ibidem*.

când face schimb cu preotul *Mircea Giurgiu*, care va sluiji doar 2 ani, până la pensionarea din 1979. De la 1 septembrie 1979, este amintit și preotul *Onisie Morar*⁵⁸, iar din 1986 și preotul *Iulian Benche*.

1990 – re-înființarea parohiei

Odată cu dezvoltarea rapidă a Parohiei Sfântul Dumitru au crescut și nevoile pastorale ale acesteia. Cum nevoile pastoral-misionare din cele două filii Borhanci și Gheorgheni ale Parohiei Sfântul Dumitru erau și ele în continuă creștere, s-a încercat în repetate rânduri rezolvarea acestei probleme prin înființarea unei parohii care să cuprindă credincioșii din cele două filii. O astfel de încercare a avut loc în anul 1980⁵⁹, însă fără rezultatul scontat. La numai cinci ani diferență, în anul 1985⁶⁰, o nouă încercare de dezlipire a celor două filii a avut același rezultat.

Două noi cereri adresate Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Teofil Herineanu, de data aceasta, una formulată de către credincioșii din localitatea Gheorgheni reprezentați prin consilierul Pop Aurel și semnată de încă 123 de credincioși alături de acesta și una formulată de către credincioșii din colonia Borhanci-Sopor, reprezentați de consilierul Pop Niculiță și semnată de încă 42 de credincioși alături de acesta, și înregistrată sub numărul 2613 din 31.08.90, trecută prin Ședința permanentei din aceeași dată va avea un alt rezultat. În ambele cereri credincioșii declară că vor ca cele două filii să devină „parohie de sine stătătoare” și că „ne angajăm să suportăm cheltuielile de întreținere a unui preot ce ne revine din aceasta”⁶¹.

Având în vedere rezoluția: „P.C. Prot. Jeler Ioan va cerceta la fața locului și va întocmi raport în cauză”, Părintele protopop, însoțit de părintele Traian Bob, care suplinea parohia din 8 iulie 1990, au săvârșit Sfânta Liturghie în 9 septembrie 1990 în localitatea Gheorgheni și după Sfânta Liturghie a prezidat o ședință a adunării credincioșilor din localitate privitor la cererea formulată de către domnul Aurel Pop și semnată de o parte din credincioși. Cei prezenți adevăresc cele din cerere, întărind prin viu grai cererea mai înainte scrisă, precum și faptul că vor suporta solidar cheltuielile cu întreținerea noii parohii, fapt consemnat și în procesul verbal întocmit cu această ocazie.

În aceeași zi, Părintele protopop, alături de părintele Traian Bob, au săvârșit Slujba Vecerniei în biserica din Colonia Borhanci și după Vecernie

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni, *Proces Verbal 4/1980 (copie)*.

⁶⁰ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni, *Proces Verbal 12/1985 (copie)*; Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni, *Proces Verbal 13/1985 (copie)*.

⁶¹ Arhiva AVFC, *Cererea 2613/31.08.90*.

a prezidat o ședință a adunării credincioșilor din Colonia Borhanci privitor la cererea formulată de către domnul Niculiță Pop și semnată de o parte din credincioși. Cei prezenți adevăresc cele din cerere întărind prin viu grai cererea mai înainte scrisă, precum și faptul că vor suporta cât este nevoie din cheltuielile cu întreținerea noii parohii, fapt consemnat și în procesul verbal întocmit cu această ocazie.

Raportul protopopului Ioan Jeler, înregistrat la oficiul protopopescluj I sub nr. 329/13 sept. 1990 și la Cancelaria Eparhială sub nr. 2774/17.09.90, descrie pe scurt cercetarea la fața locului și propune ca:

„Filia Gheorgheni – sat, să fie ridicată la rangul de parohie sub numele Parohia ortodoxă română Gheorgheni – sat, De această parohie să aparțină filia Borhanci”⁶².

Raportul protopopescluj favorabil înființării unei noi parohii a condus la emiterea deciziei de re-înființare a Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni, decizie pe care o redăm în cele ce urmează:

„ROMÂNIA

28 septembrie 90

2774/1990

Prea Cucernicului
IOAN JELER
Protopop ortodox român

CLUJ-NAPOCA

– DECIZIE –

Vă facem cunoscut că Permanența Consiliului Arhiepiscopesc Cluj, în ședința din 21 septembrie 1990, la cererea credincioșilor și având în vedere interese bisericești și naționale, a hotărât reorganizarea parohiei Sf. Dumitru din municipiul Cluj-Napoca (vol.I, pag.30, poz.14) prin înființarea parohiei GHEORGHENI-SAT de care să aparțină și satul Borhanci în prezent filie a parohiei "Sf.Dumitru" – Cluj-Napoca.

Urmare celor de mai sus, schema de funcții și personal se va modifica astfel:

Parohia GHEORGHENI-SAT, vol.I, pag.59/4, poz. 75
Biserica "Sf.Arhangheli"
40 familii, 150 credincioși
Filie Borhanci, biserică "Sf.Ioan Botez."
70 familii, 160 credincioși

⁶² Arhiva AVFC, Raportul 329/13.09.1990.

Total: 110 fam. 310 cred.
categoria a III-a de unitate.

Structura posturilor: preot-paroh, vol.I, pag. 59/a
poz.143.

Vă rugăm a proceda în cele legale și a înscrie în evidențele Dvs. prezenta
modificare de Schemă, începând cu data de 01 octombrie 1990.

Arhiepiscop,

CONSILIER ADMINISTRATIV,
Prot. Octavian Picu”⁶³

Biserica parohială 2015 – desen de Delia Maria KEREKES

Primul preot paroh al nou înființatei parohii a fost *Traian Bob*, transferat la parohia Gheorghieni cu începere din data de 1 decembrie 1990⁶⁴, unde a funcționat ca preot până în iunie 1993, iar în 20 martie 1995 același an i s-a aprobat ieșirea din eparhie⁶⁵. A slujit câteva luni ca suplinitor înainte de a fi transferat ca paroh. Semnează în matricole în perioada 17 iulie

⁶³ Arhiva AVFC, Decizia 2774/27.09.1990.

⁶⁴ Arhiva AVFC, 2906/27.11.1990.

⁶⁵ Arhiva AVFC, Cererea pr. Bob Traian nr. 643/20.03.1995.

1990-23 aprilie 1991 și acte contabile până la 27 iulie 1993, ultima lună în care este menționat pe statul de plată fiind iunie 1993.

Cel de-al doilea preot-paroh a fost *Liviu Cozma* în perioada iulie 1993-august 1997⁶⁶. Semnează în matricole în perioada 11 noiembrie 1993-11 iunie 1997 și acte contabile până la 30 septembrie 1997, ultima lună în care este menționat pe statul de plată fiind august 1997.

Al treilea preot-paroh a fost *Eugen Rogozan* în perioada septembrie 1997-2001⁶⁷. Semnează în matricole în perioada 16 noiembrie 1997-05 ianuarie 2001 și acte contabile până la 02 februarie 2001.

Anul 2001 este un nou an de cotitură în ceea ce privește parohia Gheorgheni. Datorită extinderii cu repeziciune a Clujului și a includerii Coloniilor Borhanci și Sopor în Cluj-Napoca, filia Borhanci a devenit parohie de sine stătătoare, iar Parohia Gheorgheni-Sat a rămas parohie de sine stătătoare, singură, teritoriul acesteia restrângându-se la locuitorii localității Gheorgheni. Părintele Rogozan a rămas paroh în nou înființata parohie Borhanci, fostă filie a parohiei Gheorgheni-Sat, iar în Gheorgheni a venit preot *Florin Petru Drăgan* din februarie 2001⁶⁸ și până la 1 octombrie 2010⁶⁹, dar a mai supliniit parohia încă o lună, slujind până pe 25 octombrie 2010⁷⁰.

Începând cu data de 1 decembrie 2010⁷¹, este numit preot-paroh al Parohiei Ortodoxe Române Gheorgheni părintele *Nicolae-Dragoș Kerekes*. Numirea a avut loc în ședința permanenței Consiliul Eparhial din data de 18 noiembrie 2010. Hirotonia întru diacon a fost săvârșită de către PS Vasile Someșanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului în catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, de praznicul *Intrării în biserică a Maicii Domnului* (21 noiembrie 2010), iar cea întru preot de același episcop la sărbătoarea *Sfântului Apostol Andrei* (30 noiembrie 2010) în biserica Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului de la Nicula, jud. Cluj. A fost instalat pe 19 decembrie 2010 și păstorește parohia până în prezent.

Cu sușuri și coborâșuri, asemenea dealului pe care este așezat localitatea, românii din Giurfalău au dus peste veacuri dragostea de neam, de țară și de credința străbună ortodoxă.

⁶⁶ Pr. Gheorghe-Dragoș Braica, *Oameni și altare ale credinței*, Monografia protopopiatului Cluj 2-Municipiul Cluj-Napoca, Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 266.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 180.

⁶⁸ Instalat la 25 februarie, conform unei însemnări pe o Sfântă Evanghelie.

⁶⁹ Arhiva AVFC, *Decizia 3168/2010 (19 septembrie 2010)*.

⁷⁰ Conform unei însemnări pe o Sfântă Evanghelie.

⁷¹ Arhiva AVFC, *Decizia 4027/2010 (2 decembrie 2010)*.

CÂTEVA ASPECTE DE ECLESIOLOGIE LA PĂRINTELE PROFESOR ȘI MARTIR ILARION V. FELEA

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Abstract. Some Aspects of Ecclesiology at Father Professor and Martyr Ilarion V. Felea.

Among the teachers who activated in the Orthodox Theological Academy in Cluj, in the interwar period is included Fr Ilarion Virgil Felea, died as a martyr of the communist prisons, to whom, on the anniversary of our theological educational institution, we dedicate this study.

As a theologian, without being a coryphaeus of subtleties, a pioneer, or a manufacturer of large synthesis, he was an honest doctrinaire, in the same time rigorous and accesible.

In the writings of Father professor Ilarion Felea, we find valuable elements of orthodox teaching on the Church, argued and systematic exposed which do not lose its relevance.

Între cadrele didactice care au activat la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, în perioada interbelică se numără și părintele profesor Ilarion Virgil Felea, mort ca martir al temnițelor comuniste, căruia cu ocazia aniversării instituției noastre de învățământ teologic îi dedicăm un studiu.

Biografia¹

¹ Pr. Tudor Demian - *Preotul Profesor Dr. Ilarion V. Felea Date biografice, activitatea, bibliografia* în Ilarion V. Felea *Religia culturii*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 1994, p. 355-362. *Curriculum vitae: Ilarion V. Felea* în Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan - *Contribuția lui Ilarion V. Felea la dezvoltarea Teologiei Dogmatice*, Ed. Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2010, p. 270-271, Pr. Ioan Bărdaș - *Părintele Ilarion Felea, Martirul pentru Hristos (21 martie 1903 – 18 septembrie 1961)* în *Telegraful Român*, nr. 31-34/1994), Fabian Seiche - *Martiri și mărturisitori români ai secolului XX - Închisorile comuniste din România*, Ed. Agaton - Asociația pentru Isihasm, Făgăraș, 2010, Pr. Tudor Demian - *Viața părintelui Ilarion Felea Mărturisitorul* în Vasile Danion - *Din temnițe spre sinaxare. Despre mucenicii prigoanei comuniste*, Ed. Egumenița, Galați, 2008, p. 212-217, *Preotul și martirul Ilarion V. Felea în Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, Ed. Fundația Justin Pârvu, Poiana Teiului, Neamț, 2012, p. 5-16, *Martiri pentru*

Părintele Ilarion Virgil Felea s-a născut în ziua de 21 martie 1903, în vinerea Floriilor, în ziua în care Biserica Ortodoxă îl prăznuiește pe Sfântul Ilarion cel Nou, în localitatea Valea Bradului (în prezent localitate componentă a municipiului Brad), județul Hunedoara, ca fiu al preotului satului Ioan (originar din Ciuruleasa, jud. Alba) și al soției sale Marta. În familia părintelui Felea s-au născut zece copii, dintre care au trăit nouă, și anume șase băieți și trei fete: Ioan, doctor în Teologie, preot în Pecica și duhovnic al Internatului Facultății de Teologie din București; Victor, profesor de matematică și doctor în Drept; Maria, preoteasă; Aurelia, casnică; Miron, avocat; Elisabeta, casnică; Ilarion Virgil, preot; Gheorghe, maior magistrat Doctor în Drept; Traian, profesor de muzică (al zecelea: Gheorghe, cel mai mare, a murit în vârstă de 6 ani).

Mai întâi, Ilarion a urmat cursurile Școlii confesionale primare din Valea Bradului, în toamna anului 1914 s-a înscris la Școala generală ortodoxă din Brad, pe care o va termina în anul 1918. Se va înscrie la Liceul "Andrei Șaguna", din Brașov, unde va studia vreme de numai câteva luni, pentru ca mai apoi, vreme de doi ani, să-și continue studiile la Liceul "Avram Iancu" din Brad. Ultimii doi ani de liceu (clasele a VII-a și a VIII-a) îi urmează la Liceul "Moise Nicoară" din Arad, unde susține și examenul de bacalaureat.

În anul 1922, tânărul Ilarion se va înscrie la Academia Teologică Ortodoxă din Sibiu, ale cărei cursuri le va termina cu bine, în anul 1926. Mai apoi, între anii 1927-1929, tânărul teolog își va continua studiile la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj susținând licența, cu subiectul: *Arta poetică a lui Horațiu*. Licența în Teologie a obținut-o la Facultatea de Teologie din București în 20 decembrie 1932, cu teza: *Mântuirea din punct de vedere ortodox, catolic și protestant*.

La 3 iunie 1937 a dat examenul de admisibilitate la doctorat, iar în 30 octombrie 1939 își va încheia și studiile de doctorat, cu calificativul cum laudae, cu prezentarea lucrării: *Pocăința, studiu de documentare teologică și psihologică*, alcătuită sub îndrumarea științifică a Pr. prof. univ. dr. Ioan Mihălcescu.

În perioada 15 ianuarie 1927-31 august 1927, teologul Ilarion Felea a lucrat ca profesor suplinitor la Liceul "Avram Iancu", din localitatea Brad, unde a predat și ore de Latină, Fizică și Psihologie.

În data de 23 iulie 1927, Ilarion Felea se căsătorește cu Valeria Faur, fiica unui învățător confesional, în biserica ortodoxă din localitatea Criscior. La numai două zile după cununie, în data de 25 și 26 iulie 1927 a fost hirotonit

diacon, iar apoi preot, în capela Mitropoliei din Sibiu, de către Mitropolitul dr. Nicolae Bălan, care îl aprecia foarte mult.

În data de 6 august 1927, părintele Ilarion Felea a fost instalat ca preot paroh în localitatea natală, Valea Bradului. Aici, va sluji până în 31 august 1930, când este transferat ca preot într-un cartier al Aradului (Șega). De numele preotului Ilarion Felea se leagă construirea și înzestrarea bisericii cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” din Șega. De la 1 ianuarie 1939, a fost numit preot la parohia Arad-Centru, vechea catedrală cu hramul Sf. Ioan Botezătorul, unde a funcționat până la 30 septembrie 1942, fiind reintegrat la aceeași parohie la data de 1 iulie 1952, activând până la 25 septembrie 1958, când a fost ridicat de Securitate

În anul universitar 1937-1938, părintele Ilarion Felea a profesat ca suplinitor, la catedra de Dogmatică, în cadrul Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj (a predat Teologie Dogmatică, Sectologie și seminar dogmatic), fiind numit de către Episcopul Nicolae Colan al Clujului (1936-1957). În perioada 1938-1948, a fost profesor de Teologie Dogmatică, Apologetică și Mistică, la Academia Teologică Ortodoxă din Arad (în câțiva ani a predat și Morala și Omiletica practică). Va îndeplini și funcția de Rector al Academiei din Arad în perioada 1 iulie 1947-31 decembrie 1948, când Academia s-a desființat prin legea învățământului și a fost contopită cu cea din Cluj.

În 25 decembrie 1947 a fost hirotesit iconom-stavrofor de către Episcopul Andrei Magieru al Aradului.

După sfârșitul celui de al doilea război mondial și instaurarea regimului comunist în România vor urma zile grele pentru părintele Ilarion Felea. Astfel a fost acuzat de “nedenunțare și atitudine nedemocratică”. Prima sa arestare a avut loc în ziua de 3 martie 1945. În perioada cuprinsă între 7 martie și 20 august 1945 a fost întemnițat în lagărul pentru deținuți politici din Caracal. În ziua de Bobotează a anului 1949, după sfințirea caselor, părintele a fost iarăși arestat. Între 6 ianuarie 1949 și 5 ianuarie 1950, el va trece prin mai multe închisori comuniste, precum cele din Arad, Timișoara și Aiud. La 28 octombrie 1949, a fost judecat și condamnat la un an închisoare corecțională pentru „omisiunea denunțării”, trecând și prin celulele vechi ale Aiudului, de unde a fost eliberat la data de 5 ianuarie 1950.

După întâia eliberare, fiind lipsit de salariul bugetar, părintele Felea a slujit ca bibliotecar și preot la Catedrala din Arad.

Foarte apreciat, atât de popor cât și de intelectualitate, la jumătatea secolului trecut, părintele Ilarion, “prin predici bine gândite și convingător rostite, precum și prin conferințe temeinic documentate, expunea învățătura și misiunea Bisericii Ortodoxe, demascând și păcatele congenitale ale sistemului comunist ateu....Acest mod de a fi, de a gândi și de atitudine i-a atras mânia și răzbunarea regimului comunist și a uneltelor sale”².

² *Curriculum vitae: Ilarion V. Felea* în Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan - op. cit., p. 270-271.

În data de 25 septembrie 1958, urmare a articolelor publicate în “Biserica și Școala” părintele este iarăși arestat, dus la Ministerul de Interne (Uranus) din București, și supus unei foarte severe și nedrepte anchete. Judecarea sa de către Tribunalul Militar Cluj având loc în taină, în ziua de 14 martie 1959. Astfel, pentru “uneltire contra ordinii sociale”, părintele a primit 20 de ani de muncă silnică, iar pentru “activitate intensă contra clasei muncitoare și a mișcării revoluționare” a primit alți 20 de ani de temniță. “În cazul părintelui Ilarion V. Felea și a celorlalți preoți aflați alături de el în boxa acuzaților, dimensiunea religioasă a procesului a fost evidentă. Faptele reținute în sarcina inculpaților au fost: ajutorarea unor famillii ale deținuților politici, catehizarea elevilor, propagandă antimarxistă”³.

Cumplita pedeapsă a început a fi săvârșită în Gherla, spre a fi continuată în Aiud. Părintele Ilarion Felea a murit în închisoarea din Aiud, în ziua de 18 septembrie 1961, încununându-se cu aureola de martir pentru Biserică și neam.

A fost înmormântat într-o groapă comună, fără cruce și fără a i se cunoaște locul unde odihnesc rămășițele pământești,

La 1 iunie 1939, părintelui Felea i s-a încredințat și redactarea revistei oficiale a Episcopiei Aradului: *Biserica și Școala*, căreia i-a purtat de grijă până în anul 1945, și mai apoi, la 1 august 1943 până în 1945, *Calea mântuirii*, foaie religioasă pentru popor. În paginile lor publică o seamă de articole de teologie și viață bisericească, informații și recenzii despre cărți și reviste.

Între anii 1951-1956, el va îndeplini și funcția de redactor al Calendarului eparhial.

A colaborat la următoarele reviste și ziare: *Revista Teologică* (până în anul 1943) și *Telegraful Român* din Sibiu, *Biserica și Școala*, *Apărarea Națională*, *Aradul* și *Granița* din Arad, *Renașterea* din Cluj, *Viața ilustrată* din Sibiu-Cluj, *Duh și Adevăr* din Timișoara, *Zărandul* din Brad, *Lumina satelor*, *Oastea Domnului*, din Sibiu, și a scos de sub tipar studii teologice și lucrări de popularizare, a rostit și publicat o seamă de conferințe religioase și de cultură. “Harul scrisului și profunzimea ideilor pe care le argumenta și detalia, l-au impus ca un competent și prestigious om de cultură creștină... și-a dedicat viața slujirii cu abnegație a Bisericii Ortodoxe Române și educării studenților și credincioșilor în spiritual respectului și prețuirii valorilor creștine. A îmbinat cu perseverență amvonul Bisericii cu catedra instituției școlare și cu activitatea pe tărâmul afirmării culturii naționale pentru a sensibiliza cugetele semenilor săi, pentru a-i aduce în albia Bisericii și la mărturisirea credinței întru Hristos”⁴.

³ *Contemporanii despre Ilarion V. Felea*: Viorel Gheorghită, Arad, 1992 în Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan - op. cit., p. 274.

⁴ *Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist*, p. 230.

Pentru catehizare a inițiat și a redactat, împreună cu preoții: F. Codreanu, V. Miheu, P. Bogdan, D. Tudor și C. Mureșan, *Programa analitică a religiei în școala primară* și pe baza ei, aprobată de Episcopul Andrei Magieru s-au tipărit manualele de Religie pentru elevii școlilor primare, clasele I-VII, Arad, 1940.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, înființată în anul 1991 în cadrul Universității "Aurel Vlaicu" - ca succesoare a Academiei Teologice, desființate în 1948 - a primit în anul 1996 numele preotului, profesorului și rectorului Ilarion V. Felea.

Profesorul dr. Ilarion V. Felea a marcat învățământul teologic ortodox de la noi, fiind un dascăl de teologie bine pregătit, iubit de studenții săi și care ne-a lăsat lucrări de mare valoare, unele dintre acestea nepierzându-și actualitatea nici mesajul și astăzi⁵.

Opera

- *Beția din punct de vedere religios, științific și social*, în col. "Biblioteca creștinului ortodox", Arad, 1931;
- *Convertirea creștină*, în col. "Seria Teologică", Sibiu, 1935;
- *Icoane alese din viața Ortodoxiei*, în col. "Biblioteca creștinului ortodox", Arad, 1935
- *Culegere de rugăciuni și cântări*, Arad, 1935;
- *Critica ereziei baptiste*, în col. "Seria Teologică", Sibiu, 1937, ed. a II-a cu titlul: *Critica învățăturii baptiste*, în col. Călăuza ortodoxă, Ed. România creștină, București, 1999;
- *Dumnezeu și sufletul în poezia română contemporană*, în col. „Cărțile vieții”, Cluj, 1937, ed. a II-a, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009;
- *Drumul crucii* (în colaborare cu pr. F. Codreanu), Arad, 1937.
- *Teologie și preoție*, Arad, 1939 și în Anuarul Academiei Teologice din Arad pe anul 1938/1939;
- *Pocăința, studiu de documentare teologică și psihologică*, Sibiu, 1939, ediția a II-a, Ed. Scara, București, 2000;
- *Paisie și paisianismul*, în col. „Cărțile Vieții”, Cluj, 1940;
- *Catehism creștin ortodox*, Arad, tipărit în patru ediții: 1940, 1946, 1957, 1958;
- *Duhul Adevărului*, Arad, 1942, ediția a II-a, Arad, 1943, premiată de Academia Română, ediția a III-a, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Alba Iuliei, 1999
- *Carte de rugăciuni*, Arad, 1945 (în colaborare cu preot F. Codreanu).

⁵ Ioan Tulcan - *Profesorul dr. Ilarion V. Felea ca apologet*, Ed. Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2006, p. 6.

- *Antologhion*, Arad, 1946;
- *Sfintele Taine*, în col. Biblioteca „Veniți la Hristos”, Sibiu, 1946;
- *Religia iubirii*, Arad, 1946, ed. a II-a, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2014
- *Mântuirea*, în col. Biblioteca „Calea Mântuirii”, Arad, 1947.
- *Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, în col. Biblioteca „Veniți la Hristos”, Sibiu, 1947
- Postume:
- *Religia culturii*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 1994;
- *Ereticii și rătăcirile lor doctrinare*, în col. Clasici ai Teologiei românești, Ed. România creștină, București, 1999;
- *Spre Tabor*, vol. I: Pregătirea, Ed. Crigarux și Mănăstirea Petru Vodă, Piatra Neamț, 2007;
- *Spre Tabor*, vol. II: Curățirea, Ed. Crigarux și Mănăstirea Petru Vodă, Piatra Neamț, 2007;
- *Spre Tabor*, vol. III: Luminarea, Ed. Crigarux și Mănăstirea Petru Vodă, Piatra Neamț, 2008;
- *Spre Tabor*, vol. IV: Desăvârșirea, Ed. Crigarux și Mănăstirea Petru Vodă, Piatra Neamț, 2010;
- *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, Ed. Fundația Justin Pârvu, Poiana Teiului, Neamț, 2012
- *Pildele Mântuitorului pentru cei mici și pentru cei mari, pentru învățați și neînvățați*, Fundația Justin Pârvu, 2014
- Spre Tabor* în 4 volume cartea de căpătâi a părintelui Ilarion Felea - apărută postum, cu un Cuvânt înainte al Mitropolitului Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Bartolomeu Anania -, este o adevărată tâlcuire la Filocalie. Despre înalta trăire duhovnicească a părintelui Ilarion, părințele academician Dumitru Staniloae a mărturisit, cu smerenie, zicând: “Ca preot, părintele Ilarion Felea m-a depășit. Dacă eu sunt teolog, el este și trăitor. Eu am tradus Filocalia, dar el a trăit-o”⁶.
- Părintele Ilarion Felea a lăsat în manuscris un jurnal: *Opera vieții mele – ziar personal (1927-1937)*, care a văzut recent lumina tiparului, ediție îngrijită, note și studii de Cristinel Ioja, pr. Ioan Tulcan, pr. Pavel Vesa, pr. Nicolae Marcu, Editura Universității “Aurel Vlaicu”, Arad, 2012.

Biserica este organul mântuirii, “prin toate slujbele, harurile și învățăturile ei sfinte, are în vedere acest mare scop: mântuirea sufletului și moș-

⁶ *Preotul și martirul Ilarion V. Felea în Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, Ed. Fundația Justin Pârvu, Poiana Teiului, Neamț, 2012, p. 11, Cristina David, *Mircea Vulcănescu, Ilarion Felea și Justin Pârvu, cetățeni de onoare ai Aiudului* - www.preotulmartirilariionfelea.wordpress.com.

tenirea Împărăției lui Dumnezeu”⁷, ea are o valoare și autoritate unică pentru mântuire “cea mai vădită mărturie despre iubirea lui Dumnezeu față de om este Biserica, așezământul mântuirii, stâlpul și temelia adevărului (I Tim 3,15). În Biserică a așezat Dumnezeu vistieria darurilor duhovnicești: comoara bunătăților nepieritoare”⁸, ea este totodată “cel mai vechi așezământ în continuitate istorică de aproape două milenii”⁹. Autorul insistă asupra relației dintre har – Biserică – Sfintele Taine: “Biserica este așezământul harului; ea trăiește, lucrează și se răspândește prin puterea și asistența harului...Harul lucrează în Biserică prin Sfintele Taine care sunt opera Lui”¹⁰. Astfel, “Biserica reprezintă în lume puterea harului, energia Duhului Sfânt care lucrează prin ea”¹¹. Prin Taine harul comun Tatălui și Fiului și Sfântului Duh ni se împărtășește și ne face părtași la viața comunitară a Sfintei Treimi. Și aceasta se poate realiza numai în Biserică. „Falsă este propoziția că harul divin se revarsă de-a dreptul, fără nici o mijlocire sau lucrare sacramentală... Întâi de toate Iisus Hristos ca om a trebuit să mijlocească și mijlocește pentru noi la Dumnezeu...Dacă materia Sf. Taine nu are valoare sfințitoare, în acest caz nici jertfa de pe cruce, fiind materială, nu are valoare mântuitoare”¹². După Sf. Nicolae Cabasila, omul se mântuiește unindu-se cu Hristos și repetând drumul lui Hristos prin Sf. Taine, iar trecerea prin toate câte a trecut El și trăirea Lui se realizează numai în Biserică, prin Duhul Sfânt, “pentru a ne uni cu Hristos va trebui să trecem prin toate stările prin care a trecut și El... Cel ce prin fire a fost dintru-nceput Dumnezeu a îndumnezeit înseși firea omenească pe care a luat-o, și în sfârșit, Fiul lui Dumnezeu a murit și a înviat în acest trup omenesc. De aceea, cel ce-și dorește unirea cu Hristos va trebui să se și împărtășească din trupul Lui, să și guste din dumnezeirea Lui și să-și lege viața de moartea și învierea Domnului”¹³.

Biserica poate fi definită ca „viața de comuniune a oamenilor cu Dumnezeu, prin Hristos în Duhul Sfânt, manifestată concret prin actul credinței, “Biserica este comuniunea de viață dintre toți cei răscumparați: vii și morți (adormiți)”¹⁴.

Părintele Felea explică înțelesurile termenului *ἐκκλησία*: “Cuvântul Biserică are patru înțelesuri. Un înțeles general de religie creștină (Mt 16,18)...Al doilea înțeles e mistic: Biserica e trupul lui Hristos (Ef 1,23; Col

⁷ Ilarion V. Felea - *Duhul Adevărului*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Alba Iuliei, 1999, p. 304.

⁸ *Ibidem*, p. 172.

⁹ *Ibidem*, p. 186.

¹⁰ *Ibidem*, p. 144.

¹¹ *Ibidem*, p. 236.

¹² Pr. Ilarion V. Felea - *Critica ereziei baptiste*, Sibiu, 1937, p. 54.

¹³ Nicolae Cabasila - *Despre viața în Hristos*, trad. de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1997, p. 48.

¹⁴ Ilarion V. Felea - *Duhul Adevărului*, p. 174.

1,24). Iisus Hristos e capul Bisericii, Biserica e trupul lui Hristos și creștinii sunt membrele Bisericii. Numirea aceasta arată legătura de viață duhovnicească și de solidaritate sfântă ce există între creștini și Hristos prin Biserică. Înțelesul al treilea este liturgic: Biserica e casa lui Dumnezeu (Mt 12,4; 21,13; 23, 17-22; Lc 19,46; In 2,16; I Tim 3,15; Evr 10, 21 I Pet 4,17), templul și locul sfânt unde se adună creștinii ca să împlinească lucrările cultului divin. Înțelesul al patrulea este social: Biserica este împărăția lui Dumnezeu pe pământ, societatea creștină organizată în comunități și condusă ierarhic (Mt 18,15-17; 25, 14-30; I Cor 12,28-30)”¹⁵.

Domnul Iisus Hristos este capul Bisericii, principiul divin al unității ei, centrul comun ontologic dintre om și Dumnezeu. El ține Biserica întocmai ca pe un trup, unitar „bine alcătuit și bine încheșat” (Efes 4,16). “Temelia și piatra unghiulară a Bisericii este Hristos, Iisus Hristos este capul Bisericii”¹⁶. Biserica este “hristocentrică și infailibilă. Hristocentrică, deoarece Hristos e trupul, focarul și idealul ei; centrul ei de viață și de acțiune, conducătorul ei unic și suveran de-a lungul veacurilor. Infailibilă, deoarece în virtutea unirii ei mistice cu Hristos, Capul ei; care o conduce până la sfârșitul veacurilor (Cf Matei 28,20) și a Duhului Sfânt, ea ne arată drumul drept spre mântuire, ne oferă mijloacele sigur sfînșitoare și ne garantează astfel moștenirea Împărăției...”¹⁷. Autoritatea pe care o deține Biserica nu este alta decât autoritatea lui Hristos Însuși Care i-o împărtășește (Efes 1,21-23).

În urcarea Lui pe Cruce, Hristos a atins punctul extrem de suferință și de dăruire. Prin jertfa lui Hristos ni s-a dăruit, ca rod al crucii, viața cea nouă, sau viața în Hristos. “Biserica s-a întemeiat din iubirea lui Dumnezeu, prin jertfa de pe Golgota a Mântuitorului. Cu Dumnezeu ne întâlnim în brațele Crucii. Așa a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său L-a dat morții, jertfă de răscumpărare pentru noi și jertfă de temelie pentru Biserică. Drumul Crucii e drumul jertfei adusă de Iisus Hristos pentru a întemeierea Bisericii”¹⁸. Hristos ne-a mântuit pe toți în mod obiectiv și virtual, prin recapitularea tuturor în Sine, în Trupul Său, prin întreg misterul economiei divine, adică prin cele patru acte fundamentale: Întrupare, Jertfă, Înviere și Înălțare. Actul Întrupării nu era eficient în sine, singular. Răscumpărarea incumbă ca Întruparea să fie urmată în mod necesar de Jertfă. Jertfa este în mod inevitabil legată de Înviere, “moartea și învierea stau într-un raport de sinergie interioară, se cheamă una pe alta ca harul și natura, pentru că e

¹⁵ *Ibidem*, p. 235.

¹⁶ *Ibidem*, p. 236.

¹⁷ Idem - *Religia iubirii*, Ed. Diecezana, Arad, 1946, p. 455.

¹⁸ Idem - *Spre Tabor*, vol. IV Desăvârșirea, Ed. Crigarux și Mănăstirea Petru Vodă, Piatra Neamț, 2010, p. 220.

implicată una în cealaltă și împreună săvârșesc opera Răscumpărării. Jertfa își are sensul în Înviere și Învierea se naște în jertfă”¹⁹.

Momentul temeinicirii Bisericii prin Jertfa de pe Cruce este marcat prin cuvintele “săvârșitu-s-a” (In 19,30), rostite de Iisus și împunerea coastei Domnului, din care a curs sânge și apă (In 19,34). “Întemeierea sacramentală a Bisericii s-a făcut pe cruce (Fapte 20,28), iar inaugurarea și organizarea ei socială începe la Pogorârea Duhului Sfânt. La Rusalii sărbătorim ziua Bisericii”²⁰. Viața lui Hristos devine viața credincioșilor. Cei care s-au născut pentru prima dată în istorie la viața cea nouă în Hristos au fost Apostolii. Ei s-au născut la această viață prin pogorârea Duhului Sfânt peste ei în ziua Cincizecimii. De aceea ei constituie prima comunitate în care se concretizează lucrarea mântuitoare a lui Hristos, născându-se prin aceasta Biserica.²¹

Înălțându-se la cer, Mântuitorul nu s-a despărțit de lume, ci a rămas mai departe în lume, precum a făgăduit Apostolilor (Mt 28,20). Pentru ca lucrul acesta să fie practic posibil, Mântuitorul a întemeiat Biserica, dându-i misiunea de a continua, după înălțarea Sa la cer, întreita activitate mântuitoare. “Lucrarea de mântuire a lui Iisus Hristos în lume nu s-a încheiat prin vestirea Evangheliei, prin binefacerile minunilor, prin patimile crucii, prin învierea din morți și prin Înălțarea Sa la cer. Ea se continuă, se organizează și permanentizează în Biserică, adică prin așezământul sfânt întemeiat de El, cu menirea de a păstra depozitul revelației divine, de a propaga creștinismul peste tot pământul și de a conduce omenirea spre eternitate”²².

Biserica este “așezământul mântuirii și mijlocitoarea sfințirii, tribunalul care judecă și înțelepțește pe omul care greșește (Mt 18,15-18) instituția sfântă care continuă lucrarea Mântuitorului pe pământ, care îndeplinește slujirea Lui didactică-profetică, arhierească-sacramentală și împărătească-guvernamentală”²³. El o dă ca supremă autoritate pentru cei ce doresc să se mântuiască. Teologia și spiritualitatea ortodoxă văd Biserica mai mult ca spital, decât ca tribunal, realitate subliniată de către părintele Felea: “Biserica este spital de mântuire, de care mai mult au nevoie bolnavii, decât cei sănă-

¹⁹ Părintele (Constantin) Galeriu - *Jertfă și Răscumpărare*, Ed. Harisma, București, 1991, p. 236. A se vedea și studiul prof. dr. Dan-Ilie Ciobotea - “*Legătura interioară dintre Cruce și Înviere în Ortodoxie*” în MB, nr. 3-4/1984, p. 123-127.

²⁰ Ilarion V. Felea - *Duhul Adevărului*, p. 235.

²¹ Pr. Prof. Dr. Valer Bel - *Misiunea Bisericii în lumea contemporană. 1. Premise teologice*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, p. 67.

²² Ilarion V. Felea - *Religia iubirii*, p. 452.

²³ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 236. „Iisus Hristos este cu noi prin Biserică. Prin Biserică continuă să ne propovăduiască Evanghelia, prin Biserică ne împărtășește din toate darurile jertfei Sale și tot prin Biserică ne conduce pe calea mântuirii în toate vremurile, până la sfârșitul lumii” (Prot. dr. Ilarion V. Felea - *Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, p. 47).

toși. Pentru aceea bolnavii (păcătoșii) trebuie mai străruitor chemați sub aripile ei, nu goniți, atrași, nu îndepărtați, vindecați, nu judecați”²⁴.

Biserica e “împărăția lui Hristos Dumnezeu în inimi, pe pământ și în cer. În inimi și pe pământ Biserica e luptătoare și pătimitoare, în cer e biruitoare. În felul acesta înțelegea Biserica cuprinde trecutul, prezentul și viitorul; viii și morții; întreaga omenire creștină, pământul și cerul”²⁵. Altfel spus, “ea are trei faze: una interioară, a doua socială și a treia cerească, eshatologică. În prima fază Biserica lucrează să așeze în fiecare inimă un tron al lui Dumnezeu, adică să samene aici adevărurile credinței creștine, să dezvolte aici virtuțile evanghelice... Fără această lucrare de interiorizare a religiei și de ameliorare a sufletului, Biserica nu-și poate îndeplini rolul ei mântuitor și sfințitor”²⁶.

Sacramentul, reprezentanta Împărăției lui Dumnezeu este Biserica, “*forma văzută a împărăției lui Dumnezeu pe pământ este Biserica*”²⁷. Între Biserica și Împărăția lui Dumnezeu, sau comuniunea eshatologică a lui Dumnezeu cu oamenii mântuiți nu este o identitate, însă nici o disociere. Biserica nu este împărăția viitoare a lui Dumnezeu însă în ea se manifestă deja aici și acum împărăția lui Dumnezeu ca anticipare. Împărăția lui Dumnezeu, spre care tinde în mod tainic întreaga lume, începe deja în Biserica. “Împărăția lui Dumnezeu poate deveni o realitate socială încă în lumea aceasta, așa după cum a trăit-o El și urmașii săi din primele veacuri, și așa după cum așteaptă și de la noi să o trăim aici, între noi... Cine așteaptă Împărăția lui Dumnezeu numai în viața viitoare, și nu face parte din Biserica Lui, este prea sigur că nu o va vedea niciodată”²⁸.

Părintele profesor respinge categoric teoria ramurilor Bisericii. „Este curioasă concepția despre Bisericile lui Hristos. Ca și când El și Apostolii ar fi vorbit despre mai multe trupuri, mai multe credințe, mai multe botezuri, mai mulți Hristoși și mai multe Biserici... Este adevărat că Noul Testament amintește și de Biserici locale, comunități numite după orașe și provincii, dar ele nu sunt libere și autonome, decât parțial și numai din punct de vedere

²⁴ Idem - *Ereticii și răstăcirile lor doctrinare*, în col. *Clasici ai Teologiei românești*, Ed. România creștină, București, 1999, p. 92.

²⁵ *Ibidem*, p. 87. Avem aici o formulă foarte prezentă în epoca în care activa părintele Felea și chiar mai târziu, o influență a scolasticii occidentale. Însă „experiența eclesială a Ortodoxiei nu îngăduie vreo separație între, pe de o parte o Biserica „triumfătoare” și cerească și, pe de altă parte, Biserica „luptătoare” și văzută, din care noi, cei vii am face încă parte. Pe sfântul disc, în momentul proscomidiei, miridele viilor nu sunt cu totul distincte de cele ale morților: și unele și celelalte se unesc în împărțirea cu Trupul și cu Sângele Cuvântului Întrupat în Potirul euharistic” (Jean Meyendorff – *Lossky militantul în vol. Teologie și spiritualitate la Vladimir Lossky*, trad. Nicoleta Pălimaru, Ciprian Vidican și Anatolie Negruță, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, p. 37).

²⁶ Idem - *Religia iubirii*, p. 453.

²⁷ Idem - *Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, p. 47.

²⁸ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 364-365.

administrativ. Din punct de vedere doctrinar și mistic, ele sunt una...Biserica nu este un trup alegoric al lui Hristos, ci unul spiritual și actual”²⁹, afirmând relația dintre Biserica locală și cea universală: “Ca și Iisus Hristos, Apostolii conduc mai multe comunități (parohii) creștine, dar o singură Biserică, întemeiată pe unitatea crezului și a trupului lui Iisus Hristos”³⁰. De asemenea, respinge diferențierea protestantă între Biserica văzută și cea nevăzută: „o Biserică spirituală, universală și o Biserică socială, organizată”³¹. “Creștinii care primesc același crez și care se închină aceluiși Domn, nu trăiesc izolați unii de alții, ci se asociază. Trăiesc în societate, se organizează, își zidesc altare și se adună la rugăciuni comune în Duminici și sărbători. După cum zidurile bisericii sunt formate din pietre și cărămizi și toate unite laolaltă formează trupul bisericii, tot așa și sufletele creștinilor, toate laolaltă, formează împărăția lui Dumnezeu. Au nu știți că voi sunteți Biserica lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. De va strica cineva biserica lui Dumnezeu, îl va strica pe acela Dumnezeu, căci sfântă este Biserica lui Dumnezeu, care sunteți voi (I Cor 3,16-17)”³². Biserica asumă caracterul instituțional ca pe un chip al său, dar acesta nu trebuie să încorseteze identitatea eshatologică, ci să ușureze comunicarea și să ajute Biserica să se facă înțeleasă și de lumea aceasta. “Biserica are ca element principal dimensiunea comuniunii, iar nu pe cea instituțională. Ultima însă devine tot mai vizibilă din cele anterioare și este impusă de necesitatea istorică a acestei faze pe care o parcurge Biserica Mângâietorului”³³.

Părintele Felea se pronunță împotriva principiului formal al Reformei, sola Scriptura, care „vrea să arunce Tradiția și să tăgăduiască autoritatea și dreptul Bisericii la interpretarea Sf. Scripturi”³⁴. Dar “Biserica e Tradiție, cea mai veche, cea mai venerabilă și cea mai puternică Tradiție...Tradiția creștină este Duhul care face viu organismul Bisericii, e curentul de viață învi-orătoare și înnoitoare care vine de la Mântuitorul și curge în valuri nestăvilite până la sfârșitul veacurilor”³⁵. Sf. Scriptură și Sf. Tradiție au aceeași

²⁹ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 40.

³⁰ Idem - *Ereticii...*, p. 95.

³¹ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 39.

³² Idem - *Ereticii...*, p. 86-87.

³³ Nikos A. Matsoukas - *Teologie Dogmatică și Simbolică, Expunerea credinței ortodoxe în confruntarea cu creștinismul occidental*, vol. II, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 312. “Aspectul instituțional al Bisericii nu trebuie să ni se impună ca un scop; viața sacramentală însăși nu poate fi un scop, Biserica instituție, Biserica sacrament, trebuie doar să ne ajute să Îl întâlnim pe Dumnezeu cel viu; la urma urmelor aceasta este Biserica: locul, singurul loc posibil în care această întâlnire se poate întâmpla fără împiedicare, locul, singurul loc posibil al îndumnezeirii noastre” (A. M. Allchin – Vladimir Lossky, mărturia unui teolog ortodox în vol. *Teologie și spiritualitate la Vladimir Lossky*, p. 64).

³⁴ Pr. Ilarion V. Felea - *Critica ereziei baptiste*, p. 10.

³⁵ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 411.

valoare și autoritate, sunt două forme de comunicare a adevărului revelat, inseparabile, complementare „descoperirea lui Dumnezeu se păstrează în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Sf. Scriptură este cuvântul scris, iar Sf. Tradiție este cuvântul nescris al lui Dumnezeu. Amândouă formează comoara revelației sau desoperirii dumnezeiești și amândouă sunt averea Bisericii: și Biblia și Tradiția. Biserica le păstrează pe amândouă, ea singură interpretează fără putința de a greși cuvântul lui Dumnezeu, nu omul. Omul greșeste, Biserica nu. Biserica este sub cârma Duhului Sfânt. Ea are și ea dă lumina. Când omul se așează în locul Bisericii, dă dovadă de mândrie”³⁶. Nu fiecare individ în parte hotărăște după impresii sau considerații subiective, adevăratul sens al Sf. Scripturi.

Misiunea Bisericii este să facă eficientă Revelația, prin Scriptură și Tradiție. “Biserica Lui Iisus Hristos păzește toate câte El i-a poruncit (Mt 28,20). Păzește Biblia și Tradiția (Predania), Sfintele Taine și toate rânduielile date de către Sfinții Apostoli”³⁷. Scriptura poate fi aprofundată, înțeleasă și trăită la adevărata ei valoare numai în Biserică. : “Sf. Scriptură e păstrată de Biserică. E averea Bisericii și numai Biserica are dreptul să o explice. A cerceta și a citi zilnic Scriptura (Fapte 17,2) e o datorie a fiecărui creștin, pentru a fi tare în cuvintele ei (Fapte 18,24; 28), dar a o tălmăci numai Biserica are dreptul. Afară de Biserică, Biblia nu mai slujește lui Dumnezeu”³⁸.

Organul de păstrare, interpretare, fructificare și trăire al conținutului Revelației cuprins în Scriptură și Tradiție este Biserica: „Cine nu ascultă de Biserica învățătoare greșeste, cum au greșit toți oamenii și toți ereticii care au luat în deșert Duhul lui Dumnezeu și n-au ascultat de autoritatea Bisericii”³⁹. Autorul ilustrează foarte plastic acest adevăr: „fără Biserică, Biblia este ca o farmacie, din care cei neînțelepți iau otravă în loc de leacuri mântuitoare”⁴⁰.

Așa cum foarte bine constată urmașul la catedra de Teologie Dogmatică și la conducerea Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, “preotul Ilarion Felea a avut o conștiință deosebit de sensibilă față de valorile pe care le reprezintă preoția, inspirându-se fără încetare din experiențele preoțești ale marilor Părinți ai Bisericii”⁴¹.

Părintele profesor constată că: “una dintre învățăturile cele mai scumpe ale ereticilor este aceea despre preoția universală. După eretici toți creștinii sunt preoți și toți pot împlini rosturile preoției”⁴². Însă „Biserica este ierar-

³⁶ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 9

³⁷ Idem - *Ereticii...*, p. 100.

³⁸ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 321.

³⁹ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 24.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 31.

⁴¹ I. Tulcan - *Profesorul dr. Ilarion V. Felea ca apologet*, p. 29.

⁴² Pr. prof. Ilarion Felea - *Ereticii...*, p. 92.

hică, nu anarhică”⁴³. Astfel “conducerea Bisericii o are ierarhia. Orice s-ar zice, creștinismul este ierarhic: e religia ordinei, a valorilor și a ierarhiei... Mântuitorul își alege apostolii..., împărătește daruri speciale... și trepte deosebite... La rândul lor apostolii întemeiază comunități creștine și așează în fruntea lor conducători”⁴⁴.

Sfânta Scriptură atestă că “nu sunt totuna păstorii cu turma, apostolii cu ascultătorii, părinții cu copii, lucrătorii cu ogorul”⁴⁵. Biserica se compune din cler și credincioși de la început, așa cum arată Faptele Apostolilor și epistolele pauline în repetate rânduri (F. Ap. 1,15-16; 15,23-29; 20,28; Filip 1,1 I Cor 1,2), aceștia având roluri și funcțiuni precise. Autorul afirmă cu tărie că „nu aparține Noului Testament nici teoria despre o Biserică a lui Iisus Hristos fără căpetenii văzute, fără preoție, fără ierarhie. Religie și Biserică creștină fără preoție nu a fost niciodată...Biserica nu este un corp fără cap, nici o turmă fără păstor. Democrația în Biserică are loc numai în afacerile ei administrative și financiare. Încolo este ordine, ascultare, slujire, jertfă, evanghelizare, conducere, răspundere, ierarhie. Unde este poruncă, alege, conducere și răspundere, este și ierarhie”⁴⁶.

Primii și principalii slujitori ai Bisericii au fost Sf. Apostoli care au săvârșit o lucrare unică în viața Bisericii, plenitudinea preoției în forma sa superlativă a fost deținută de apostolat, iar puterea episcopală este moștenită de la Apostoli. Hirotonia episcopilor Timotei și Tit indică raportul de continuitate între Apostoli și episcopi. “Cei dintâi preoți creștini au fost Sfinții Apostoli. Ei primesc hirotonia de la Dumnezeu prin darul Duhului Sfânt (Fapte 2) pe care îl dau și transmit mai departe prin punerea mâinilor (I Tim 4,14; Fapte 6,6); ei vorbesc în numele Domnului și predică Evanghelia, așează urmași preoți prin cetăți (Fapte 14,23; Tim 1,5) și diaconi (Fapte 6)”⁴⁷. Evident, “încă de la început de pe vremea sfinților Apostoli, preoția are trei trepte și anume: treapta de episcop...treapta de preot... și treapta de diacon”⁴⁸.

⁴³ Idem - *Pildele Mântuitorului pentru cei mici și pentru cei mari, pentru învățați și neînvațați*, Fundația Justin Pârvu, 2014, p. 116.

⁴⁴ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 237.

⁴⁵ Idem - *Ereticii...*, p. 93.

⁴⁶ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 41.

⁴⁷ Idem - *Duhul*, p. 182. „Sfinții Apostoli nu s-au mulțumit numai să vestească Legea cea nouă. Prin orașele și satele prin care trec ei așează episcopi (Tit 1,5), preoți (Fapte 14,23) și diaconi (Fapte 6,1-6). Ei lasă de urmași episcopii, ca pe Tit în Creta și Timotei în Efes, care la rândul lor au aceleași sarcini de îndeplinit, ca și Apostolii: să propovăduiască cuvântul (II Tim 4,2) să așeze preoți prin cetăți (Tit 1,5) și să slujească tainele lui Dumnezeu (I Cor 4,1-2). „Puterea” pe care o primiseră de la Mântuitorul, prin Duhul Sfânt, Sfinții Apostoli o dau mai departe, prin alege, rugăciune și hirotonie (sfințire prin punerea mâinilor) încât darul preoției este ca un fir de aur, ca o legătură sfântă - legătura darului - care leagă pe urmași de puterea preoției apostolice” (*Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, p. 64-65).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 183.

Succesiunea apostolică este descrisă astfel: “urmașii Apostolilor au fost chemați, aleși și sfințiți de ierarhii Bisericii prin hirotonie, adică prin punerea mâinilor... unul după altul, până în ziua de astăzi. Aceasta e legătura harului, legătura cu preoția apostolică, pe care o păstrează - în șir neînterupt - cu sfințenie episcopii Bisericii. Și se sfințesc - intră în legătura harului - și astăzi diaconii, preoții și episcopii”⁴⁹. Succesiunea de har și de credință ține de apostolicitatea Bisericii. “Din aceste pricini afirmăm că *Biserica este apostolească*, pentru că a fost răspândită, organizată și condusă de Sfinții Apostoli, pe care i-a ales, chemat și trimis în lume Mântuitorul”⁵⁰.

Sf. Apostoli „nu au condus Biserica fiecare după voia lui, ci în sobor, adică adunați laolaltă sub poava Duhului Sfânt și sub vraja iubirii Mântuitorului. În sobor aleg pe Apostolul Matia în locul lui Iuda Iscarioteanul (Fapte 1, 12-26), în sobor au ales pe cei șapte diaconi (Fapte 6, 1-6), iar când se ivesc neînțelegeri și învățături greșite, tot în sobor se lămurește și se arată care este credința cea dreaptă și învățătura cea adevărată (Fapte 15, 1-29)”⁵¹. Astfel este ilustrată și sobornicitatea Bisericii, fiind reliefat și aspectul extensiv al acesteia: „misiunea Bisericii este să fie universală, adică să cuprindă toate neamurile, toți oamenii din toate timpurile”⁵².

După cum Teologia este o știință sfântă, preoția este o slujbă sfântă, “fiind alegere, chemare, vocațiune, misiune, apostolie, lucru în slujba lui Dumnezeu și a Bisericii, pentru mântuirea, sfințirea și fericirea oamenilor”⁵³.

Autorul insistă asupra originii divine a preoției creștine, “o astfel de slujbă sfântă nu poate fi decât taină, pentru că nu vine de la om și nu se întemeiază pe puterea omului, ci pe puterea și porunca lui Dumnezeu. Slujba și puterea aceasta, Apostolii Domnului o dau urmașilor prin rugăciune și prin hirotonie, așa încât darul preoției este ca un fir de aur care leagă preoția apostolică de preoția creștină până la sfârșitul veacurilor. Hirotonia este legătura sfântă, legătura darului care leagă pe preotul de astăzi de taina și de puterea preoției apostolice”⁵⁴. Iar într-o altă lucrare se întreabă retoric: “Dacă preoția nu-i Taină sfântă, atunci Iisus Hristos de ce cheamă, alege, întărește și trimite pe apostolic ca să-I continue misiunea luminătoare, sfințitoare și mântuitoare de suflete? Și Apostolii de ce hirotonesc (Sfințesc) diaconi, preoți și episcopi (Fapte 20,28), cu îndatorirea de a ține aprins harul care ste în ei prin hirotonie și să-și lase apoi urmași credincioși, legiuitori, destoinici să învețe pe alții (II Tim,2,2)”⁵⁵. Preoția aparține consti-

⁴⁹ Idem - *Ereticii...*, p. 88.

⁵⁰ Idem - *Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, Ed. Arhiepiscopala, Sibiu, 1947, p. 65.

⁵¹ *Ibidem*, p. 58.

⁵² Idem - *Religia iubirii*, p. 456.

⁵³ Idem - *Teologie și preoție*, Arad, 1939, p. 11.

⁵⁴ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 183.

⁵⁵ Idem - *Ereticii...*, p. 135.

tutiv și originar Tainei lui Hristos și economiei mântuirii și se descoperă ca o întrupare a Preoției lui Hristos. Ea ține de ființa Bisericii, care nu poate fi concepută fără ea. Ierarhia are preoția sacramentală de la Hristos, prin Apostoli în Duhul Sfânt. Episcopii, preoții și diaconii nu pot fi concepuți ca niște delegați sau ca o emanație a comunității.

Toți creștinii sunt egali înaintea lui Dumnezeu, toți sunt fiii aceluiași Părinte, nu există o separație ontologică între cler și popor, dar se poate afirma că, într-un sens foarte profund, Biserica se realizează prin slujirea sacerdotală a preotului împreună cu credincioșii. În consecință acolo unde dispăre instituția preoției comunitatea rămâne o simplă asociație religioasă. „Este adevărat că toți fiii Bisericii sunt întreolaltă frați buni, dar frăția creștină nu desființează disciplina, ordinea și ierarhia. Frăția creștină este frăție morală, este iubire, pe care o manifestă mai presus de toate Dumnezeu, fără să desființeze rânduiala din lume”⁵⁶.

Se face foarte clar și corect, bine argumentat distincția între preoția generală, universală a credincioșilor și preoția ierarhică, sacramentală, specială. „Textele de la I Petru 2,5 și Apocalips 1,6 arată un raport al creștinilor față de păgâni și nimic mai mult. Creștinii sunt neamul ales al lui Dumnezeu. Prin rugăciunile, prin cântările și prin toate binefacerile pe care le fac ei, sunt un neam sfânt, o preoție, un popor al lui Dumnezeu, care însă nu desființează sau înlocuiește preoția apostolică și ierarhică despre care se vorbește atât de clar într-o sumedenie de locuri din Noul Testament”⁵⁷. Biserica nu este instituție clericală, nu este numai cinul preoțesc. Toți creștinii participă în lume la o anumită lucrare (I Pet 2,9), toți sunt chemați la o slujire sau misiune mai înaltă decât cea a profetilor și împăraților Vechiului Testament. Preoția duhovnicească nu se poate exercita valabil decât în dependență cu preoția ierarhică și în ascultare de Biserică. Părintele Isidor Todoran, contemporan al părintelui Felea spunea: „Biserica nu-i constituită nici numai din cler, nici numai din popor credincios, ci din amândouă aceste elemente. Ierarhia bisericească nu există pentru sine, n-are un scop în sine, ci este instrument în cadrul economiei, mântuirii, ca mijlocitoare pentru câștigarea mântuirii. Fără credincioși clerul n-are rațiunea existenței ; după cum fără cler credincioșii nu constituie Biserica. Clerul și credincioșii se condiționează reciproc, participând împreună la viața bisericească cu îndatoriri și drepturi, colaboratori și unii și alții ai lui Dumnezeu în lucrarea de mântuire (I Cor 3,9,16)”⁵⁸.

⁵⁶ Idem - *Duhul Adevărului*, p. 238.

⁵⁷ Idem - *Critica ereziei baptiste*, p. 45-46. „Hristos Domnul nu a încredințat conducerea Bisericii, predica Evangheliei și lucrarea celor sfinte mulțimilor care Îl urmau și Îl acultau prin pustie și prin sate și orașe, ci aleșilor, Apostolilor (Mt 28,19; Mc 16,20)” (*Împărăția lui Dumnezeu – Biserica*, p. 62).

⁵⁸ Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran – „Însemnătatea elementului mirean în Biserică și participarea lui la exercitarea puterii bisericești” - *Scrieri alese*. Volum omagial, Ed. Renașterea, Cluj-

Membrii organismului elesial sunt atât drepti, cât și păcătoși. “Membrii Bisericii sunt toți creștinii botezați, vii și morți, chiar și cei păcătoși...Păcătoșii sunt membrii cei bolnavi ai Bisericii, membri care au mai mult lipsă de ajutorul Bisericii, pentru că nu dreptii au lipsă de pocăință, nici sănătoșii de doctor (Lc 5, 31-32), ci bolnavii și păcătoșii”⁵⁹. Ea “nu este întemeiată pentru sfinți – căci ei nu au lipsă de Biserică...Biserica este casă de mântuire pentru păcătoși, nu pentru sfinți”⁶⁰. Prezența păcătoșilor în Biserică nu impietează asupra sfințeniei acesteia așa cum opinează unele grupări exclusiviste. “Biserica este sfântă pentru că și *scopul și mijloacele ei sunt sfinte*. În Biserică se săvârșesc sfintele slujbe și dumnezeieștile Taine, care sfințesc pe toți credincioșii. În Biserică se vestește cuvântul lui Dumnezeu care sfințește pe tot omul care-l ascultă (In 17,17)”⁶¹.

Părintele Felea, “ca teolog, fără a fi fost un corifeu al subtilităților, un deschizător de drumuri, ori un constructor de semne și mari sinteze, a fost un doctinar onest, pe cât de riguros, pe atât de accesibil”⁶².

Deși nu are nici o lucrare specială dedicată eclesiologiei, nici un curs de Teologie Dogmatică și Simbolică publicat, în scrierile părintelui profesor Ilarion Felea regăsim valoroase elemente ale învățăturii ortodoxe despre Biserică expuse sistematic și argumentat care nu-și pierd actualitatea.

Napoca, 2006, p. 501.

⁵⁹ Ilarion V. Felea - *Duhul Adevărului*, p. 237.

⁶⁰ Idem - *Ereticii...*, p. 90.

⁶¹ Idem - *Împărăția lui Dumnezeu*, p. 54-55.

⁶² *Contemporanii despre Ilarion V. Felea*: Viorel Gheorghită, Arad, 1992 în Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan – *op. cit.*, p. 272.

ASPECTE SCRIPTURISTICE ALE PREOȚIEI VECHIULUI TESTAMENT

IOAN-GHEORGHE ROTARU¹

Abstract:

This present study, entitled *Scriptural aspects of holly priests*, presents some of the biblical aspects of holly priests, related to the occurrence, rights and responsibilities of this sacred service. The priest, the man of God, but also man among men, is called for a holy and noble mission, governed in all actions of his life by the Holy Divine Revelation, through its sources, called to speak and live exemplary among people, leading them always, by words, deeds and attitude, by preaching and by all his service, to our Good Lord, always talking to people about the love and goodness of God that leads us to repentance (*Romans 2.4*), to change our lives in Christ, to be into our Lord and Savior, new beings to His eternal glory.

Introducere

Preotul, omul lui Dumnezeu, dar și om între oameni, chemat la o misiune sfântă și nobilă, guvernat în toate acțiunile vieții lui de Sfânta Revelație Dumnezeiască, prin izvoarele sale, chemat să vorbească și să trăiască pilduitor în rândul oamenilor, îndreptându-i mereu, prin vorbă, fapte și atitudine, prin predică și prin toată slujirea lui, spre Bunul Dumnezeu Tatăl nostru, vorbindu-le mereu semenilor despre iubirea și bunătatea lui Dumnezeu care ne îndeamnă la pocăință (*Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel 2,4*), la schimbarea vieții noastre, spre a fi întru Hristos Domnul și Mântuitorul nostru, făpturi noi spre slava Sa veșnică.

¹ Doctor în filosofie, Academia Română, București, Doctor în teologie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, conferențiar universitar titular în cadrul Institutului Teologic Creștin după Evanghelie “Timotheus” din București, dr_ionicarotaru@yahoo.com

„Ca reprezentant și propovăduitor al unei doctrine religioase care afirmă valoarea spiritului în ființa omenească și în cultura universală, preotul trebuia să se distingă față de restul credincioșilor nu numai printr-o viață morală ireproșabilă, ci și printr-o intensă trăire lăuntrică, spirituală. Este vorba de cultivarea spiritului, a acelei părți superioare din ființa noastră, care constituie chipul lui Dumnezeu în om și prin care suntem orientați spre El și spre cer.”²

„Iscușința preoției nu este un dat moștenit în cantitate maximă, suficient și imuabil, ci ține de o permanentă și continuu alimentată”³ „trăire preoțească și cunoaștere. Niciun cuvânt nu este de ajuns pentru a sublinia valoarea cunoașterii, în preoție. Marii mânăuitori de suflete, pe lângă zestrea lor personală, au folosit totdeauna zestrea altora. Stăpânirea fondului teologic, pentru latura duhovnicească, este de la sine înțeleasă. Cunoașterea trebuie să se întindă peste orice domeniu spiritual care are atingere cu sufletul omenesc”⁴.

2. Condițiile în care a apărut Sfânta preoție a Domnului

Robul lui Dumnezeu, Moise, se afla pe Muntele Sinai, spre a primi sfintele îndrumări din partea Bunului Dumnezeu în vederea clădirii cortului întâlnirii. Scriptura descrie chemarea și urcarea pe munte a lui Moise: *„S-a suit deci Moise și Iosua în munte și un nor a acoperit muntele. Slava Domnului s-a pogorât pe Muntele Sinai și l-a acoperit norul șase zile, iar în ziua a șaptea a strigat Domnul pe Moise din mijlocul norului. Chipul slavei Domnului de pe vârful muntelui era în ochii fiilor lui Israel, ca un foc mistuitor. Și s-a suit Moise pe munte și a intrat în mijlocul norului; și a stat Moise pe munte patruzeci de zile și patruzeci de nopți.”*⁵

Acolo pe Muntele Sinai, Bunul Dumnezeu i-a dat lui Moise cele două table ale legii celor zece porunci, legi scrise pe piatră de mâna Domnului: *„După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe Muntele Sinai, i-a dat cele două table ale legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu.”*⁶

Observând trecerea timpului, deoarece trecuse mai bine de o lună de zile, fără ca Moise să coboare de pe munte, poporul s-a adunat la Aaron și l-a rugat să le facă un dumnezeu care să meargă înaintea lor. În mintea

² Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Despre preoție*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 67.

³ Pr. Lect. Dr. Mihai Iosu, „Preotul - om de cult și cultură”, *Revista Teologică*, nr.4/2008, pp.231-240.

⁴ † Firmilian, Mitropolitul Olteniei, „Duhovnicul”, *Mitropolia Olteniei*, anul VIII, nr. 1-3, ianuarie-martie 1956, p. 4.

⁵ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, *Ieșirea* 24,15-18, pp.94-95.

⁶ *Biblia sau Sfânta Scriptură*..., *Ieșirea* 31,18, p. 103.

lor erau încă obiceiurile păgâne cu care se obișnuiseră în timpul robiei din Egipt, voind să se închine și să sărbătorească în cinstea acestuia: „Văzând însă poporul că Moise întârzie a se pogori din munte, s-a adunat la Aaron și i-a zis: „Scoală și ne fă dumnezei, care să meargă înaintea noastră, căci cu omul acesta, cu Moise, care ne-a scos din țara Egiptului, nu știm ce s-a întâmplat”.⁷”

Aaron însă a cedat foarte repede presiunii cererilor poporului și le-a solicitat aurul necesar și le-a și făcut un vițel de aur, apoi a zidit un altar și a proclamat o sărbătoare sfântă în cinstea Domnului, aducând jertfe de mulțumire și arderi de tot, iar poporul mulțumit că are un dumnezeu a șezut să mănânce și să bea, iar apoi s-a sculat să joace: „Iar Aaron le-a zis: „Scoateți cerceii de aur din urechile femeilor voastre, ale feciorilor voștri și ale fetelor voastre și-i aduceți la mine”. Atunci tot poporul a scos cerceii cei de aur din urechile alor săi și i-a adus la Aaron. Luându-i din mâinile lor, i-a turnat în tipar și a făcut din ei un vițel turnat și l-a cioplit cu dalta. Iar ei au zis: „Iată, Israele, dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului! Văzând aceasta, Aaron a zidit înaintea lui un jertfelnic; și a strigat Aaron și a zis: „Măine este sărbătoarea Domnului!” A doua zi s-au sculat ei de dimineață și au adus arderi de tot și jertfe de pace; apoi a șezut poporul de a mâncat și a băut și pe urmă s-a sculat și a jucat”.⁸”

Moise, fiind pe munte în prezența Domnului, nu știa nimic despre ce se întâmplase jos în tabără cu poporul și cu Aaron, stare de fapt pe care i-a descoperit-o Domnul astfel: „Atunci a zis Domnul către Moise: „Grăbește de te pogoară de aici, căci poporul tău, pe care l-ai scos din țara Egiptului, s-a răzvrătit. Curând s-au abătut de la calea pe care le-am poruncit-o, și-au făcut un vițel turnat și s-au închinat la el, aducându-i jertfe și zicând: „Iată, Israele, dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului!””.⁹”

Bunul Dumnezeu, spre a pune la încercare pe Moise, i-a prezentat un plan de nimicire a celui popor răzvrătit și idolatru, plan care prevedea ridicarea lui Moise ca un neam mare al Domnului, iar poporul acela să fie nimicit: „Și a mai zis Domnul către Moise: „Eu Mă uit la poporul acesta și văd că este popor tare de cerbice; Lasa-Mă dar acum să se aprindă mânia Mea asupra lor, să-i pierd și să fac din tine un popor mare!””.¹⁰”

Moise, adevărat slujitor al Domnului, mijlocește pentru popor și cere milostivirea Domnului pentru el, nu pentru că ar merita, ci pentru ca promisiunea și jurământul Domnului în privința înmulțirii neamului, față de Avram, Isaac și Iacov, alături ca poporul Lui să nu ajungă de batjocura egip-

⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., *Ieșirea* 32,1, p. 103.

⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., *Ieșirea* 32,2-6, pp. 103-104.

⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., *Ieșirea* 32,7-8, p. 104.

¹⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., *Ieșirea* 32,9-10, p. 104.

tenilor: „Moise însă a rugat pe Domnul Dumnezeuul său și a zis: „Să nu se aprindă, Doamne, mânia Ta asupra poporului Tău, pe care l-ai scos din țara Egiptului cu putere mare și cu brațul Tău cel înalt, ca nu cumva să zică Egiptenii: I-a dus la pieire, ca să-i ucidă în munți și să-i șteargă de pe fața pământului. Întoarce-Ți iuțimea mâniei Tale, milostivește-Te și nu căuta la răutatea poporului Tău. Adu-ți aminte de Avraam, de Isaac și de Iacov, robii Tăi, căroră Te-ai jurat Tu pe Tine Însuși, zicând: Voi înmulți foarte tare neamul vostru, ca stelele cerului; și tot pământul acesta, de care v-am vorbit, îl voi da urmașilor voștri și-l vor stăpâni în veci!”¹¹ Iar Domnul, plin de iubire și de milostivire, ascultă mijlocirea lui Moise: „Atunci a abătut Domnul pieirea ce zisese s-o aducă asupra poporului Său.”¹²

Moise a coborât de pe munte cu tablele legii: „După aceea Moise, întorcându-se; s-a pogorât din munte, cu cele două table ale legii în mână, scrise pe amândouă părțile lor - pe o parte și pe alta erau scrise. Tablele acestea erau lucrul lui Dumnezeu și scrierea era scrierea lui Dumnezeu, săpată pe table.”¹³

Când a coborât Moise de pe Muntele Sinai, el nici nu-și putea imagina ce făcea poporul jos în tabără. Datorită faptului că poporul scotea strigăte de bucurie și juca atât de tare, încât Iosua a avut impresia că în tabără e un strigăt de război: „Atunci, auzind Iosua glasul poporului răsunând, a zis către Moise: „În tabără se aud strigăte de război”.”¹⁴ Când a văzut Moise ceea ce se petrecea în tabără, deși de curând primise tablele legii, de indignare față de atitudinea poporului, de respingere a lui Dumnezeu, a sfărâmat tablele legii de piciorul muntelui: „Iar după ce s-a apropiat de tabără, el a văzut vițelul și jocurile și, aprinzându-se de mânie, a aruncat din mâinile sale cele două table și le-a sfărâmat sub munte.”¹⁵

Sfărâmarea tablelor legii, la prima vedere, putea părea un mare păcat, un fel de sacrilegiu, însă gestul lui avea mai întâi și o valoare simbolică. Poporul păcătuisese grav și călcase legea Domnului. Moise în semn de supărare față de poporul păcătos, zdrobește tablele legii, pe care le primise de la Dumnezeu, table sfărâmate, pentru care Domnul nu-l muștră, ci El Însuși le va scrie din nou pe alte table de piatră. Păcatul poporului era incomensurabil de mare. Dumnezeu avuse grijă de ei în robie, îi ocrotise în timpul plăgilor, îi eliberase din robie, îi trecuse prin Marea Roșie, făcuse pentru ei minuni cum nu s-au mai auzit. Legea a fost vestită pe munte în mijlocul unei

¹¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,11-13, p.104.

¹² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,14, p. p. 104.

¹³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,15-16, p.104.

¹⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,17, p. 104.

¹⁵ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,19, p.104.

atmosfere celeste, cu tunete și fulgere. Dumnezeu făcuse cu ei un legământ parafat cu sânge, stropit și asupra lor și asupra cărții legământului.

Cu toată abaterea poporului de la poruncile Domnului, trebuia făcută o lucrare de separare, pentru că fără îndoială nu se abătuseră toți de la legea Domnului. Astfel Moise lansează o chemare: *„Cine este pentru Domnul să vină la mine!”* Și s-au adunat la el toți fiii lui Levi.¹⁶ Din mulțimea celor 12 seminții ale poporului Israel doar o singură seminție a avut curajul și a venit în față la Moise. Această faptă plină de curaj a condus la alegerea lor în slujba Domnului: *„Căci Moise le zisese fiilor lui Levi: „Afierosiți-vă astăzi mâinile voastre Domnului, fiecare prin fiul sau sau prin fratele său, ca să vă trimită El astăzi binecuvântare!”*¹⁷ Într-o vreme de criză spirituală ei au fost gata să răspundă chemării și au ieșit în față așezându-se de partea dreptății. Ei au fost astfel aleși în locul celui dintâi născut pentru a fi într-un mod special, aparținând și slujind Domnului la cortul întâlnirii. Dumnezeu a făcut din leviți ajutoarele preoților la slujbele de la cort și ulterior de la templu. Astfel a vorbit Domnul lui Moise și i-a spus: *„Atunci a grăit Domnul cu Moise și a zis: „Ia seminția lui Levi și o pune la îndemâna lui Aaron preotul, ca să-l ajute în slujba lui. Să fie de pază în locul lui și în locul fiilor lui Israel la cortul adunării; să facă slujbele la cort; Să păstreze toate lucrurile cortului adunării, să străjuiască în locul fiilor lui Israel și să facă slujbele la cort. Dă pe leviți la îndemâna lui Aaron, fratele tău, și fiilor lui, preoților; să-Mi fie daruiți Mie dintre fiii lui Israel. Iar lui Aaron și fiilor lui încredințează-le cortul adunării, ca să-și păzească datoria lor preotească și toate cele de la jertfelnic și de după perdea; iar de se va apropia cineva străin, să fie omorât”.* Și a grăit Domnul cu Moise și a zis: *„Iată, Eu am luat din fiii lui Israel pe leviți în locul tuturor întâilor născuți, în locul tuturor celor ce se nasc întâi în Israel și aceia vor fi în locul acestora. Leviții să fie ai Mei, căci toți întâi-născuții sunt ai Mei. În ziua când am lovit pe toți întâi-născuții în pământul Egiptului, atunci Mi-am sfințit pe toți întâi-născuții lui Israel de la om până la dobitoc și aceștia să fie ai Mei. Eu sunt Domnul”*.”¹⁸ Astfel slujba preoției era a casei lui Aaron, iar restul treburilor de la cort era slujba leviților.

3. Obligațiile sfinte ale preoției

Astfel preoții care au primit ungerea și care au fost închinați Domnului în slujba sfântă a preoției, aveau de îndeplinit o slujbă mai apropiată de Dumnezeu în cort și ulterior în templu, ca spre exemplu:

¹⁶ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,26, p. 104.

¹⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 32,29, pp. 104-105.

¹⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 3,5-13, p. 151.

3.1. Să aprindă candelile și să ardă tămâia:

„Pe el Aaron va arde tămâie mirositoare în fiecare dimineată, când pregătește candelile. Când va aprinde Aaron seara candelile, iar va arde miresme. Această tămâiere neîntreruptă se va face pururea înaintea Domnului din neam în neam.”¹⁹

3.2. Să stropească sângele, să pregătească, să așeze și să aducă tot felul de jertfe pe jertfelnic, adică pe altarul jertfelor mistuite de foc:

„Apoi să junghie vițelul, înaintea Domnului, iar preoții, fiii lui Aaron, să aducă sângele și să stropească cu sânge împrejur jertfelnicul de la ușa cortului adunării. Să despoaie pielea de pe jertfa arderii de tot și să taie jertfa în bucăți. După aceea preoții, fiii lui Aaron, să pună pe jertfelnic foc și pe foc să pună lemne; Și pe lemnele de pe focul care e pe jertfelnic, să pună preoții, fiii lui Aaron, bucățile, capul și grăsimea, precum și măruntaiele și picioarele, după ce le vor spăla cu apa. Și să ardă preoții toate acestea pe jertfelnic, ca ardere de tot, jertfa, mireasmă plăcută Domnului. Iar dacă jertfa adusă de el Domnului ca ardere de tot este din vite mici, să fie din miei sau din iezi, parte bărbătească, fără meteahnă. Să-și pună mâna pe capul jertfei și s-o înjunghie înaintea Domnului, în partea de miazănoapte a jertfelnicului; iar preoții, fiii lui Aaron, să stropească cu sângele ei jertfelnicul împrejur. Să o taie apoi în bucăți, despărțind capul și grăsimea ei; să așeze preotul bucățile pe lemnele care sunt pe focul de pe jertfelnic; Iar măruntaiele și picioarele să le spele cu apă și să aducă preotul toate și să le ardă pe jertfelnic, ca ardere de tot, jertfa, mireasmă plăcută Domnului. Dacă aduce el din păsări ardere de tot Domnului, să aducă jertfa sa din turturele sau din pui de porumbel. Preotul să o aducă la jertfelnic, să-i frângă gâtul și să o pună pe jertfelnic, iar sângele să-l scurgă pe peretele jertfelnicului. Gușa și penele să le scoată și să le arunce lângă jertfelnic, în partea dinspre răsărit, la locul cenușei. Apoi să-i frângă aripile, fără a le desprinde de trup, Și să o ardă preotul pe jertfelnic, pe lemnele ce sunt pe foc, ca ardere de tot, jertfa, mireasmă plăcută Domnului”.²⁰; „Candelile să le pună în sfeșnicul cel de aur curat de dinaintea Domnului, ca să ardă sfeșnicul de seară până dimineată. Să luați făină de grâu bună și să faceți din ea douăsprezece pâini; fiecare pâine să fie de două zecimi de efă. Și să le puneți pe două rânduri, câte șase pâini în rând, pe masa cea de aur curat de dinaintea Domnului; Pe fiecare rând să pui tămâie curată și sare, și vor fi acestea, pe lângă pâini, jertfa de pomenire înaintea Domnului. În ziua odihnei să se pună acestea neconținut înaintea Domnului din partea fiilor lui Israel;

¹⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 30,7-8, p. 102.

²⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Levitic 1, 5-17, p. 115.

*acesta este legământ veșnic. Ele vor fi ale lui Aaron și ale fiilor săi, care le vor mânca în locul cel sfânt, că acestea sunt sfințenie mare pentru ei din jertfele Domnului: acesta este așezământ veșnic.*²¹

3.3. Să dea poporului învățătură din legea Domnului și să păstreze știința sfântă:

Obligația preoților era să dea poporului învățătură din Legea Domnului și să păstreze știința sfântă, precum spune Cuvântul Domnului în Sfânta Carte: „Căci buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere învățătură, căci el este solul Domnului Savaot.”²²

Preoții erau cu toții leviți, însă nu toți leviții erau și preoți. Sfânta slujbă preotească era pusă deoparte pentru Aaron și urmașii lui: „Să iei la tine pe Aaron, fratele tău, și pe fiii lui, ca dintre fiii lui Israel să-Mi fie preoți Aaron și fiii lui Aaron: Nadab, Abiud, Eleazar și Itamar.”²³; „Iată acum spița neamului lui Aaron și a lui Moise, din timpul când a grăit Domnul cu Moise pe Muntele Sinai, și iată numele fiilor lui Aaron: Nadab, întâiul născut, Abiud, Eleazar și Itamar. Acestea sunt numele fiilor lui Aaron, preoți miruiți, care au fost sfințiți, ca să slujească cele ale preoției. Însă Nadab și Abiud au murit înaintea feței Domnului, când au adus foc străin înaintea feței Domnului în pustiul Sinai, neavând copii, și au rămas preoți numai Eleazar și Itamar cu tatăl lor Aaron.”²⁴

Preoții erau o clasă pusă deoparte pentru slujba Domnului, o clasă deosebită din popor, deoarece numai ei puteau sluji în cort și în templu. Mai înaintea de aceasta era permis ca oricine să ridice un altar Domnului și să aducă jertfă pe el. Mai târziu însă s-a reglementat situația în privința jertfelor și anume ca numai la Ierusalim să se poată aduce jertfe. Acest fapt a dat preoților o mare putere și influență. Numai prin ei și slujirea lor poporul putea să aibă parte de binecuvântările Domnului, binecuvântările legământului simbolic, manifestat printr-o slujbă de stropire a sângelui și arderea de tămâie. Numai ei aveau dreptul și puteau să intre și să calce în locurile sfinte ale cortului și ulterior ale templului, intrând în legătură cu Dumnezeu.

3.4. Obligația de a controla poporul în anumite chestiuni civile sau personale

Preoții mai aveau în responsabilitatea lor și dreptul și obligația de a controla poporul în anumite chestiuni civile sau personale. Ei aveau dreptul de a hotărî dacă un om trebuia socotit necurat din punct de vedere ceremonial, având și dreptul de a-l exclude din rândul adunării poporului.

²¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Levitic 24,4-9, p. 142.

²² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Maleahi 2,7, p. 915.

²³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 28,1, p. 98.

²⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 3, 1-4, p.151.

3.5. *Obligația cercetării cazurilor de lepră*

Ei aveau obligativitatea cercetării cazurilor de lepră și astfel de hotărârea preoților depindea dacă o casă rămânea în picioare sau trebuia dărâmată, dacă omul putea rămâne în mijlocul poporului sau trebuia alungat alungat din mijlocul lor:

“De se va ivi la vreun om pe pielea trupului lui vreo umflătură, sau bubă, sau bășică, sau de se va face pe pielea trupului o rană ca de lepră, să fie adus la Aaron preotul sau la un preot din fiii lui. Preotul va cerceta rana de pe pielea trupului lui și de va vedea că perii de pe rană s-au făcut albi și că rana s-a adâncit în pielea trupului, aceea este rană de lepră, iar preotul după ce l-a cercetat, îl va declara necurat. Iar dacă pata de pe piele, deși este albă, dar nu este și adâncită în pielea lui, și perii de pe ea nu s-au făcut albi, ci sunt negri, să închidă preotul pe cel cu rana șapte zile. În ziua a șaptea să vadă preotul rana: dacă rana a rămas ca înainte și nu s-a întins rana pe piele, preotul să-l închidă alte șapte zile. În ziua a șaptea îl va cerceta preotul din nou și dacă rana va fi slăbită și nu se va fi întins rana pe piele, preotul să-l declare curat. Aceasta este o bubă și cel ce o are să-și spele hainele sale și va fi curat. Iar dacă, după ce omul s-a arătat preotului, din nou bubă a început a se întinde pe piele, să se arate iar preotului; Preotul, văzând că bubă se intinde pe piele, îl va declara necurat, că aceasta este lepra. De se va ivi pe un om boala leprei, acela să fie adus la preot. Preotul va cerceta și, dacă umflătura de pe piele va fi albă și părul va fi schimbat în alb și dacă umflătura va fi carne vie, aceea e lepra învechită pe pielea trupului; preotul îl va declara necurat și nu-l va închide, că este necurat. Dacă însă lepra va înflori pe piele și dacă va acoperi lepra toata pielea bolnavului de la cap până la picioare, cât poate să vadă preotul cu ochii, și dacă va vedea preotul că lepra a acoperit toata pielea trupului, atunci va declara pe bolnav curat, pentru ca tot s-a schimbat în alb și deci este curat. Iar în ziua când se va ivi pe el carne vie, va fi necurat, și preotul, văzând carnea vie, îl va declara necurat, căci carnea cea vie este necurată, este lepra. Iar dacă se va schimba carnea cea vie și se va face albă, să vină bolnavul la preot, și preotul să-l cerceteze și dacă rana s-a schimbat în alb, atunci preotul să-l declare curat, că e curat. Dacă cineva a avut pe pielea trupului o bubă și s-a vindecat, și pe locul bubei s-a ivit o umflătură albă sau o pată albă-roșiatică, să se arate preotului. Și preotul să-l cerceteze și de se va vedea că umflătura s-a adâncit în piele și părul de pe ea s-a schimbat în alb, preotul îl va declara necurat, că aceasta e lepră și s-a ivit în locul bubei. Dacă însă preotul va vedea că părul de pe umflătura nu este alb și ea nu este adâncită în pielea trupului și e negricioasă, atunci preotul va închide pe bolnav pentru șapte zile. Dacă rana va începe a se lăți tare pe piele, preotul îl va declara necurat, că este rană

de lepră. Iar dacă pata va rămâne pe loc și nu se va lăți, atunci e o oprire în loc a bubei și preotul va declara pe bolnav curat. Dacă cineva va avea pe pielea trupului o arsură și pe locul tămăduit de arsură se va ivi o pată roșiatică-albicioasă, și dacă preotul va vedea că părul de pe acea pată s-a schimbat în alb și că pata e adâncită sub piele, aceea este lepră și s-a ivit pe arsură; preotul va declara pe bolnav necurat, căci e boala leprei. Dacă însă preotul va vedea că părul de pe pată nu este alb și că ea nu este adâncită sub piele și că este negricioasă, preotul va închide pe acela pentru șapte zile; Și în ziua a șaptea preotul îl va cerceta iar și, dacă pata s-a lățit tare pe piele, preotul îl va declara necurat, că aceea este rană de lepră. Iar dacă pata stă pe loc și este negricioasă, aceea este obrinteala arsurii și preotul va declara pe om curat, că este obrinteală a arsurii. Dacă un bărbat sau o femeie va avea o pată pe cap sau pe bărbie, și, cercetând-o preotul, se va vedea că ea este adâncită sub piele și că părul de pe ea este gălbui și subțire, preotul va declara pe unul ca acela necurat, ca aceea este chelbe, lepră în cap, sau lepră în barbă. Dacă însă preotul, la cercetarea petei de chelbe, va vedea că ea nu este adâncită sub piele și că părul de pe ea nu este gălbui, preotul va închide pe cel cu pata de chelbe șapte zile; în ziua a șaptea preotul va cerceta pata iar și, dacă chelbea nu s-a întins și n-are părul de pe ea gălbui și nici nu s-a adâncit chelbea sub piele, atunci să radă pielea, dar locul cu chelbe să nu-l radă, și preotul să închidă pe cel cu pata a doua oară pentru șapte zile. În ziua a șaptea preotul va cerceta din nou chelbea și, dacă chelbea nu se va fi întins pe piele și nu se va fi adâncit în piele, preotul va declara pe acela curat și acela să-și spele hainele sale și va fi curat. Iar dacă, după această curățire a lui, chelbea va începe a se lăți foarte tare pe piele, și dacă preotul va vedea că chelbea se lățește pe piele, atunci preotul să nu mai caute de e părul gălbui, că acela este necurat. Dacă însă chelbea stă pe loc și se ivește pe ea păr negru, atunci chelbea a trecut, omul e curat și preotul îl va declara curat. Dacă un bărbat sau o femeie va avea pe pielea trupului pete, pete albe, și dacă preotul va vedea că pe pielea trupului aceleia petele sunt albe-vinete, aceea e pecingine care a înflorit pe piele și omul ce o are este curat. Dacă cuiva i-a căzut părul de pe cap, aceea e pleșuvie și omul este curat. Dacă cuiva i-a căzut părul din partea de dinainte a capului, aceea este jumătate de pleșuvie și omul e curat. Iar dacă pe pleșuvia din partea de dinainte sau de dinapoi va fi pată albă sau roșiatică, atunci pe pleșuvia lui a înflorit lepra. Preotul îl va cerceta și de va vedea că fața umflăturii de pe pleșuvia lui este albă sau roșiatică, semănând cu lepra, ce de obicei se ivește pe pielea trupului, acela este om lepros și este necurat; preotul să-l declare necurat, că pe capul lui este boala leprei. Leprosul, cel ce are aceasta boală, să fie cu hainele sfâșiate, cu capul descoperit, înve-

lit până la buze, și să strige mereu: necurat! necurat! Tot timpul cât va avea pe el boala, să fie spurcat, că necurat este; și să trăiască singuratic și afară din tabără să fie locuința lui. Dacă boala leprei va fi pe haină, fie pe haina de lână, sau pe haina de in, sau pe urzeala, sau pe bătătura de in sau de lână, sau pe piele sau pe vreun lucru de piele, și dacă va fi pata verzuie sau roșiatică pe haină sau pe piele, pe bătătură sau pe urzeală, sau pe vreun lucru de piele, aceea este boala leprei, și el se va arăta preotului. Preotul va cerceta boala și va închide lucrul atins de boală pentru șapte zile; În ziua a șaptea va cerceta preotul lucrul atins de boală și dacă boala se va fi întins pe haină, sau pe urzeală, sau pe bătătură, sau pe piele, sau pe vreun lucru de piele, aceasta este lepră rozătoare, și e necurat; Și el să ardă haina aceea, sau urzeala, sau bătătura cea de lână sau de in, sau orice fel de lucru din piele, pe care va fi boala, că aceea este lepră rozătoare și să se ardă cu foc. Iar dacă preotul va vedea că boala nu s-a întins pe haină, sau pe urzeală, sau pe bătătură, sau pe orice fel de lucru din piele, atunci preotul va porunci să se spele lucrul pe care s-a ivit boala și-l va închide a doua oară pentru șapte zile. Dacă, după spălarea lucrului atins, preotul va vedea că boala nu și-a schimbat starea sa, dar s-a întins, atunci este necurat și lucrul să-l arzi în foc, căci lepra a ros fața sau dosul. Dacă însă preotul va vedea că pata, după spălarea ei, s-a micșorat, atunci preotul s-o rupă de la haină, sau din piele, sau din urzeală, sau din bătătură.”²⁵ „Fii atent cu tine la boala leprei, păzește foarte bine toată legea care te învață preoții cei din leviți, și împliniți cu sfințenie ceea ce le-am poruncit eu.”²⁶

3.6. Obligația îndeplinirii unei ceremonii speciale în vederea rezolvării cazurilor de bănuială de infidelitate conjugală

În anumite cazuri de bănuială de necredință (de infidelitate conjugală) din partea unui soț asupra soției lui, preotul avea o anumită obligație și trebuia să îmlplinească o anumită ceremonie spre a rezolva problema de bănuială din partea celui bărbat privitoare la soția lui: „Grăiește fiilor lui Israel și zi către ei: De va greși femeia unui bărbat și-l va înșela, și va dormi cineva cu ea în pat, și lucrul va fi ascuns de bărbatul ei, și ea se va spurca pe ascuns, și nu vor fi martori împotriva ei, nici nu va fi prinsă asupra faptului; De va cădea asupra bărbatului duhul îndoielii bănuind pe femeia sa, vinovată fiind aceasta, sau de va cădea asupra lui duhul îndoielii și va bănuia femeia sa, nevinovată fiind: Să-și aducă bărbatul femeia sa la preot și să aducă jertfa pentru ea a zecea parte de efă de faină de orz, dar să nu toarne deasupra untdelemn, nici să pună tămâie, pentru

²⁵ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 13, 2-56, pp. 127-129.

²⁶ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronomul 24,8, pp. 220-221.

că acesta este dar de bănuială, dar de amintire, care amintește vinovăția; Iar preotul să o aducă și să o puna înaintea Domnului. Apoi să ia preotul apa curată de izvor într-un vas de lut, să ia țărâna din pământ de dinaintea cortului adunării și să o pună în apă. După aceea să pună preotul femeia înaintea Domnului, să descopere capul femeii și să-i dea în mâini darul de pomenire, darul de bănuială, iar preotul să aibă în mâini apa cea amară, care aduce blestemul. Apoi să jure preotul femeia și să-i zică: Dacă n-a dormit nimeni cu tine și tu nu te-ai spurcat și n-ai călcat credințioșia către bărbatul tau, nevătămată să fii de această apă amară care aduce blestem; Iar de te-ai abătut, fiind măritată, și te-ai spurcat, de a dormit cineva cu tine, afară de bărbatul tău, atunci să dea Domnul să fii de blestem și de ocară în poporul tău; să facă Domnul ca sânul tău să cadă și să se umfle pânțelele tău. Și apa aceasta, care aduce blestem, să intre înăuntrul tău, ca să ți se umfle pânțelele și să-ți cadă sânul tău. Iar femeia să zică: Amin, amin! Apoi să scrie preotul jurămintele acestea pe hârtie, să le moaie în apa cea amară, și să dea femeii să bea apa amară aducătoare de blestem, și va înghiți ea apa aducătoare de blestem spre vătămarea ei. După aceea să ia preotul din mâinile femeii darul de pâine cel pentru bănuială și să ridice acest dar înaintea Domnului și să-l ducă la jertfelnic. Să ia apoi preotul cu pumnul o parte din darul de amintire, s-o ardă pe jertfelnic și după aceasta să dea femeii să bea apa.”²⁷

3.7. Obligații de natură juridică

Preoții aveau și obligații juridice, de învățare și de interpretare a legii și de a da ajutor în vederea descoperirii celui vinovat, de a se face deosebire între persoana vinovată și cea nevinovată: „Dacă în vreo pricină oarecare îți va fi greu de ales între sânge și sânge, între judecată și judecată, între bătăi și bătăi și în cetățile tale părerile vor fi împărțite, atunci scoală și du-te la locul pe care-l va alege Domnul Dumnezeuul tău, ca să-I fie numele acolo, și vino la preoți, la leviți și la judecătorul care va fi în zilele acelea și întreabă-i, iar ei îți vor spune cum să judeci.”²⁸

Hotărârile preotului erau definitive, având autoritatea lucrului judecat, iar omul era sfătuit să se conformeze hotărârii preoțești și împlinească cele rânduite de preot: „Fă după Cuvântul ce-ți vor spune ei în locul pe care-l va alege Domnul Dumnezeuul tău, ca să fie chemat numele Lui acolo și silește-te să împlinești tot ceea ce te vor învăța ei, după legea pe care te vor învăța ei și după hotărârea ce-ți vor spune-o să faci și să nu te abați nici la dreapta, nici la stânga de la cele ce-ți vor spune ei.”²⁹

²⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 5, 12-26, pp. 154-155.

²⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 17, 8-9, p. 214.

²⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 17, 10-11, p. 214.

Neascultarea vreunui om din popor, fie din încăpățănare, fie din mândrie, față de hotărârile preotului sau judecătorului urma să fie pedepsită cu moartea: *„Iar cine se va purta așa de îndărătnic, încât să nu asculte pe preotul care stă acolo la slujbă înaintea Domnului Dumnezeului tău, sau pe judecătorul care va fi în zilele acelea, unul ca acela sa moară.”*³⁰

4. Privilegiul sfintei slujbe a preoției

4.1. Condițiile necesare în vederea intrării în slujba preoției

În aceste condiții, o clasă restrânsă numeric, cum era clasa preotească, având controlul asupra serviciului religios, asupra educației și asupra legii, al unor aspecte juridice, fie spețe de judecată, fie de executare, au ajuns să aibă o mare influență în popor, influență care a fost exercitată uneori în bine alteori în rău. La toate acestea privilegii adăugăm faptul că Domnul se îngrijise și de hrana lor și a familiilor lor. În aceste condiții veniturile slujbelor lor au ajuns să fie îndestulătoare și în desfășurarea timpului au fost și preoți care au adunat chiar venituri excendente.

Prerogativele preoțimii erau mari și drepturile acesteia erau păzite cu multă strictețe. Numai Aaron și descendenții lui puteau oficia slujbele sfinte, să aducă jertfe și să împlinească ritualul cultic: *„Ia pe Aaron și împreună cu el și pe fiii lui, veșmintele, mirul de miruit, vițelul de jertfa cea pentru păcat, panerul cu azimile și cei doi berbeci, și adună toată obștea la ușa cortului adunării”*³¹. Nimeni nu putea ajunge preot dacă nu era născut din familia respectivă. Un exemplu concludent este atitudinea de răsccoală împotriva lui Aaron al lui Core, Datan și Abirom, care au fost înghițiți de vii de pământ, precum și a cetei celei de 250 de bărbați care au adus tămâie iar Domnul i-a ars nimicindu-i: *„A ieșit apoi foc de la Domnul și a mistuit pe cei două sute cincizeci de bărbați care au adus tămâie. După aceea a grăit Domnul cu Moise și a zis: „Spune lui Eleazar, fiul preotului Aaron, să adune cădelnițele cele de aramă ale celor arși și focul străin să-l arunce afară, căci s-au sfințit cădelnițele păcătoșilor acestora prin moartea lor. Să le sfărâme deci și să le facă foi pentru acoperit jertfelnicul. Pentru că le-au adus aceia înaintea Domnului, s-au sfințit și vor fi semn pentru fiii lui Israel”. A luat deci Eleazar, fiul preotului Aaron, cădelnițele cele de aramă, pe care le aduseseră cei arși, și le-a prefăcut în foi pentru acoperit jertfelnicul, ca să-și aducă aminte fiii lui Israel că nimeni din alt neam, care nu e din seminția lui Aaron, să nu se apropie să aducă tămâ-*

³⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 17,12, p.214.

³¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 8, 2-3, p. 122.

iere înaintea Domnului, și să nu fie ca și Core și părtașii lui, precum îi grăise Domnul prin Moise.”³²

Pentru a se putea intra în slujba preoției se punea o mare însemnătate pe nașterile din familia respectivă și pe ținerea genealogiei care dovedea nașterea din familia aaronică. Era obligatoriu pentru fiecare preot să-și poată dovedi, cu probe de netăgăduit, descendența sa din Aaron. În succesiunea la preoție nu trebuia să fie întreruperi. Fiecărui aspect i se dădea o maximă importanță. Cu trecerea timpului lucrarea de cercetare amănunțită a genealogiei fiecărui candidat la preoție a ajuns să fie lucrarea specială a unor anumiți preoți. Această activitate, de cercetare a genealogiei preoțești și a descendenței din Aaron, a fost preluată mai târziu de către Sinedriu. Dacă un candidat la preoție putea dovedi cu succes descendența sa din Aaron urma proba cercetării fizice: „Grăit-a Domnul cu Moise și a zis: „Spune lui Aaron: Nimeni din neamul tău în viitor și din rudele tale să nu se apropie, ca să aducă daruri Dumnezeului său, de va avea vreo meteahnă pe trupul său. Tot omul cu meteahnă pe trup să nu se apropie: nici orb, nici șchiop, nici ciung, nici cel cu piciorul rupt sau cu mâna ruptă, nici ghebos, nici cu vreun mădular uscat, nici cel cu albeață pe ochi, nici chelul, nici pipernicitul, nici cel cu părțile bărbătești vătămate. Nici un om din sămânța preotului Aaron, care va avea pe trupul său vreo meteahnă, să nu se apropie ca să aducă jertfă Domnului; că are meteahnă și de aceea să nu se apropie ca să aducă daruri Dumnezeului său.”³³

Dacă cineva nu-și putea dovedi descendența genealogică din Aaron urma să fie îndepărtat de la slujba sfântă a preoției. Avem un exemplu concludent în această privință, pe vremea lui Ezra: „Și dintre fiii preoților: fiii lui Habaia, fiii lui Hacot, fiii lui Barzilai, care luase de nevastă pe una din fetele lui Barzilai, galaaditul, și a fost numit cu numele lor. Și-au căutat însemnarea în cărțile spițelor de neam, dar n-au găsit-o. De aceea, au fost îndepărtați de la preoție, și dregătorul le-a spus să nu mănânce lucruri preasfinte, până când un preot va întreba pe Urim și Tumim.”³⁴

Astfel dacă cel candidat la slujba preoției trecea cu bine și de cercetarea fizică, în sensul de a nu avea nici un cusur, care să-l descalifice, atunci era îmbrăcat în alb și numele său era trecut în lista oficială a preoților autorizati. Dacă respectivul candidat la preoție nu putea mulțumi cu argumente convingătoare pe examinatori, era îmbrăcat în negru. Este posibil ca obiceiul acesta să fi fost folosit la exprimarea din cartea Apocalipsei a Sfântului Ioan Teologul: „Dar ai câțiva oameni în Sardes, care nu și-au mănjit hainele lor, ci ei vor umbla cu Mine îmbrăcați în veșminte albe, fiindcă sunt

³² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 16, 36-40, p. 169.

³³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 21, 16-21, pp. 138-139.

³⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ezra, 2, 61-63, p. 499.

urednici. Cel ce biruiește va fi astfel îmbrăcat în veșminte albe și nu voi șterge deloc numele lui din cartea vieții și voi mărturisi numele lui înaintea părintelui Meu și înaintea îngerilor Lui.”³⁵

4.2. Căsătoria preoților - model de căsătorie și curăție fizică și spirituală

Slujba preoției, fiind considerată ca fiind una foarte sfântă se dădea o importanță specială și căsătoriei preotului: „Să fie sfinți ai Dumnezeuului lor și să nu pângărească numele Dumnezeuului lor, că ei aduc jertfa Domnului și pâine Dumnezeuului lor și de aceea să fie sfinți. Să nu-și ia de soție femeie desfrânată sau necinstită; nici femeie lepădată de bărbatul ei, căci sunt sfinți ai Domnului Dumnezeuului lor.”³⁶ Ca atare preoții nu se puteau căsători decât cu o tânără fecioară sau cu o văduvă curată. Marele preot, în schimb, nu se putea căsători decât cu o fecioară: „Acesta își va lua de femeie fecioară din poporul său. Văduvă, sau lepădată, sau necinstită, sau desfrânată să nu ia, ci fecioară din poporul său să-și ia de femeie.”³⁷

Preoții trebuiau, de asemenea, să aibă o mare grijă și să fie atenți în ceea ce privește întinarea din punct de vedere ceremonial. Ei nu aveau voie să se atingă de morți, afară doar de cazul unei persoane foarte apropiate din familie: „Zis-a Domnul către Moise: „Grăiește preoților, fiilor lui Aaron și le spune: Să nu se spurce prin atingere de mort din poporul lor. Să se atingă numai de rudenia de aproape a lor, de mama lor și de tatăl lor, de fiul lor și de fiica lor, de fratele lor; De sora lor fecioară, care trăiește la ei și e nemăritată, poate să se atingă, fără să se spurce. De nimeni altul din poporul său să nu se atingă, ca să nu se spurce.”³⁸ Marele preot, însă nu avea voie nici măcar atât, el nu avea voie să se atingă de nici un mort, indiferent ce grad de rudenie ar fi avut: „Marele preot din frații tăi, pe capul căruia s-a turnat mirul de ungere și care este sfințit, ca să se îmbrace cu veșmintele sfinte, să nu-și descopere capul său, nici să-și sfâșie hainele; Și nici de un mort să nu se apropie, nici chiar de tatăl său sau de mama sa să nu se atingă.”³⁹ Preoții trebuiau să fie conștienți de nevoia de a se feri, în orice aspect al vieții lor, de orice lucru care i-ar fi putut întina. Grija privitoare la întinarea fizică, trebuia să fie una simbolică pentru curățirea spirituală care trebuia să fie și mai mare. Deviza zilnică a oricărui preot trebuia să fie aceea de „Sfințit Domnului”, să nu uite faptul că el este în slujba Domnului și să se păstreze ca Sfințit Lui.

³⁵ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Apocalips 3,4-5, p. 1396.

³⁶ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 21, 6-7, p. 138.

³⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 21, 13-14, p. 138.

³⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 21,1-4, p. 138.

³⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 21,10-11, p. 138.

4.3. Preoții nu beneficiau de moștenire în pământul țării, asemeni celorlalte seminții, însă Dumnezeu S-a îngrijit de întreținerea și susținerea lor. Drepturile preoției

Trebuie menționat faptul că slujitorii Domnului, preoții și leviții nu aveau parte de moștenire în pământul țării, așa cum aveau parte toate celelalte seminții. Ei depindeau mereu și mereu de Bunul Dumnezeu: „Preoții, leviții și toată seminția lui Levi nu va avea parte și moștenire cu Israel; aceștia să se hrănească cu jertfele Domnului i cu partea Lui. Iar moștenire nu va avea el între frații săi, căci Domnul însuși este moștenirea lui, precum i-a grăit El.”⁴⁰

Astfel Dumnezeu a rânduit pentru întreținerea preoților, în locul unei bucăți de pământ, anumite părți din jertfele aduse Domnului de către oameni. Din fiecare animal de jertfă, cu excepția celor din categoria jertfelor mistuite de foc care erau arse pe altar și alte câteva jertfe, preoții primeau pentru ei: spata, falcile, stomacul, pieptul. Ei primeau pârga Domnului din darurile aduse de popor și închinat Lui: „Zis-a Domnul către Aaron: „Iată Eu am dat în seama voastră pârga Mea din toate cele închinat Mie de fiii lui Israel: ție și le-am dat acestea și după tine fiilor tăi, pentru cinul vostru, pentru preoția voastră, prin lege veșnică. Iată ce este al tău din cele preasfinte, în afară de cele ce se dau focului: orice dar de pâine al lor, orice jertfă pentru păcat a lor și orice jertfă pentru vină, ce-Mi aduc ei, aceste lucruri preasfinte să fie ale tale și ale fiilor tăi. Acestea să le mâncați în locul cel sfânt. Tu și fiii tăi, toți cei de parte bărbătească ai voștri pot să mănânce din ele. Cele sfinte să fie ale tale. Și iată ce să mai fie al vostru din darurile lor ridicate: toate darurile ridicate ale fiilor lui Israel și toate darurile lor legănate și le-am dat ție și fiilor tăi și fiicelor tale, care sunt cu tine, prin lege veșnică. Tot cel curat din casa ta poate să mănânce din acestea.”⁴¹

„Iată ce să se dea preoților de la popor: cei ce aduc ca jertfa boi sau oi să dea preotului spata, falcile și stomacul.”⁴² „Iar pieptul legănat și spata ridicată să le mâncați la loc curat, tu și fiii tăi și casa ta împreună cu tine, că acestea sunt date să fie partea ta și partea fiilor tăi din jertfele de izbăvire ale fiilor lui Israel. Spata ridicată și pieptul legănat să le aducă ei cu grăsime pentru ardere, legându-le înaintea feței Domnului, și să fie acestea parte veșnică pentru tine și împreună cu tine și pentru fiii tăi și pentru fiicele tale, cum a poruncit Domnul lui Moise”⁴³

Preoții aveau dreptul să primească cele dintâi roade din grâu, vin, ulei precum și din lâna oilor: „De asemenea pârga de la grâul tău, de la vinul

⁴⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 18,2, p. 214.

⁴¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 18, 8-11, p. 171.

⁴² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 18,2, p. 214.

⁴³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 10, 14-15, pp. 124-125.

tău și de la untdelemnul tău, pârga de lână de la oile tale să i-o dai lui, că pe el 1-a ales Domnul Dumnezeuul tău din toate semințiile tale, ca să stea înaintea Domnului Dumnezeului tău și să slujească întru numele Domnului, el și fiii lui în toate zilele.”⁴⁴; „Toată pârga de untdelemn și toată pârgă de struguri și pârga grâului lor, toate câte aduc ei Domnului, ți le-am dat ție. Cele dintâi roade ale pământului lor, pe care le aduc ei Domnului, să fie ale tale, și tot cel curat din casa ta poate să mănânce din acestea.”⁴⁵

Afară de acestea preoții mai primeau făină, darurile de mâncare fripte în tigaie cu untdelemn, sau coapte la cuptor sau chiar uscate: „Dacă cineva voiește să jertfească Domnului prinos de pâine, să aducă făina bună de grâu, să toarne peste ea untdelemn și să pună pe ea tămâie; Apoi s-o aducă preoților, fiilor lui Aaron, iar unul din ei să ia o mână plină de făină, cu untdelemnul și cu toată tămâia și s-o ardă pe jertfelnic spre pomenire, ca jertfă, mireasmă plăcută Domnului. Iar rămășița din prinosul de pâine va fi a lui Aaron și a fiilor lui; aceasta e sfințenie mare din jertfele Domnului. Dacă însă vrei să aduci jertfa prinosului de pâine din aluaturi coapte în cuptor, să aduci pâini de făină bună de grâu, nedospite, frământate cu untdelemn, și turte nedospite, unse cu untdelemn. Dacă jertfa ta este prinos de pâine copt în tigaie, să fie de făină bună de grâu, frământată cu untdelemn și nedospită. Să-l rupi bucăți și să torni peste el untdelemn; acesta este prinos de pâine, adus Domnului. Dacă jertfa ta este prinos de pâine gătit în oală, să se facă din făină bună de grâu cu untdelemn. Prinosul Domnului, gătit așa, să se aducă și să se încredințeze preotului, iar acesta să-l ducă la jertfelnic. Apoi să ia preotul din jertfă o parte spre pomenire și s-o ardă pe jertfelnic, ca ardere, ca mireasmă plăcută Domnului; Iar rămășițele prinosului de pâine vor fi pentru Aaron și fiii lui; acestea-s sfințenie mare din jertfele Domnului.”⁴⁶

„Iar Moise a zis către Aaron și către fiii săi, Eleazar și Itamar, care-i mai rămăseseră: „Luați prinosul de pâine, ce a rămas din jertfele Domnului, și-l mâncați nedospit, lângă jertfelnic, că acesta este sfințenie mare. Să-l mâncați însă în locul cel sfânt, că aceasta este partea ta și partea fiilor tăi din jertfele Domnului; așa mi s-a poruncit mie de la Domnul.”⁴⁷

„Să luați făină de grâu bună și să faceți din ea douăsprezece pâini; fiecare pâine să fie de două zecimi de efă. Și să le puneți pe două rânduri, câte șase pâini în rând, pe masa cea de aur curat de dinaintea Domnului; Pe fiecare rând să pui tămâie curată și sare, și vor fi acestea, pe lângă pâini, jertfa de pomenire înaintea Domnului. În ziua odihnei să se pună

⁴⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Deuteronom 18,3-4, p. 215.

⁴⁵ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 18, 12-13, p. 171.

⁴⁶ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 2, 1-10, pp. 115-116.

⁴⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 10, 12-13, 124.

acestea neconțin înaintea Domnului din partea fiilor lui Israel; acesta este legământ veșnic. Ele vor fi ale lui Aaron și ale fiilor săi, care le vor mânca în locul cel sfânt, că acestea sunt sfințenie mare pentru ei din jertfele Domnului: acesta este așezământ veșnic”.⁴⁸

„Tot prinosul de pâine copt în cuptor și tot prinosul de pâine gătit în oală sau în tigaie va fi al preotului, care-l săvârșește. Orice dar de pâine, frământat cu untdelemn sau uscat, va fi al tuturor fiilor lui Aaron deopotrivă. Iar rânduiala jertfei de împăcare, care se aduce Domnului, este aceasta: Dacă se va aduce ca jertfă de mulțumire, atunci să se aducă pâini frământate cu untdelemn, turte nedospite, unse cu untdelemn, făină de grâu, frământată cu untdelemn; Pe lângă pâinile nedospite să se mai aducă dar la jertfa de mulțumire și pâine dospită. Unul din toate aceste daruri ale sale să-l aducă Domnului dar ridicat; acesta va fi al preotului, care stropește cu sângele jertfei de mântuire. Și carnea jertfei de mântuire, ca dar de mulțumire, va fi tot a lui, însă să se mănânce în ziua aducerii ei și să nu rămână din ea nimic pe a doua zi.”⁴⁹

Preoții mai aveau dreptul, ca de la jertfele mistuite prin foc, să primească și pielea animalului. Pielea animalelor era necesară preoților pentru încălțăminte, îmbrăcăminte și alte întrebuințări: „Când preotul va aduce jertfa arderii de tot a cuiva, pielea jertfei aduse va fi a preotului.”⁵⁰

Preoții aveau dreptul să primească și ei o parte din prada de război. Este adevărat că ei nu participau în mod efectiv la război, însă ei slujeau Domnului și slujba lor era în favoarea poporului care lupta pe câmpul de luptă, dar și a celor care erau rămași acasă. Din această pricină era normal ca și ei să aibă o parte din prada de război, luată fie de la oștenii care au luptat, fie de la cei care rămâneau acasă la calabalăcuri și corturi. Domnul a prevăzut acest aspect astfel: „Iarăși a grăit Domnul cu Moise și a zis: „Socotește prada de război, de la om până la dobitoc, împreună cu Eleazar preotul și cu căpeteniile semințiilor obștii; Apoi împarte prada în două, între oștenii care au fost la bătălie și între toată obștea. De la oștenii care au fost la război, ia dare pentru Domnul, câte un suflet la cinci sute, din oameni, din vite, din asini și din oi. Acestea să le iei din partea lor și să le dai preotului Eleazar ca dar înălțat Domnului. Iar din jumătatea cuvenită fiilor lui Israel să iei unul la cincizeci din oameni, din vite, din asini și din oi; și pe acestea să le dai leviților, care slujesc la cortul Domnului”.”⁵¹

De asemenea și întâiul născut al oamenilor din poporul Domnului, ca și întâiul născut al animalelor acestora, era al preotului, cu toate că era posi-

⁴⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 24, 5-9, p.142.

⁴⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 7,9-15, p. 121.

⁵⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 7,8, p. 121.

⁵¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri, 31, 25-30, p. 186.

blitatea răscumpărării întâiilor născuți ai oamenilor cu o sumă de cinci sicli pentru fiecare copil născut: „*Tot ce se naște întâi din tot trupul, din oameni și din dobitoace, și se aduce Domnului, să fie al tău; dar întâiul născut dintre oameni să se răscumpere și întâiul născut dintre dobitoacele necurate să se răscumpere; Iar prețul răscumpărării lui, la o lună după naștere, este cinci sicli de argint, după siclul sfânt, care are douăzeci de ghere. Însă întâiul născut al vacilor, întâiul născut al oilor și întâiul născut al caprelor, nu se răscumpără: aceștia sunt sfințiți; cu sângele lor să stropești jertfelnicul. Grăsimea lor s-o arzi ca jertfă, întru miros de bună mireasmă Domnului; Iar carnea lor este a ta și tot ale tale sunt pieptul înălțat și șoldul drept.*”⁵²

Cu ocazia anului jubiliar, supranumit și anul de veselie, țarinile care nu erau răscumpărate sau care erau vândute și nu mai putea fi răscumpărate urmau să fie date preoților: „*Iar dacă acela nu-și va răscumpăra țarina și va fi vândută altui om, atunci nu se mai poate răscumpăra. Țarina aceea, când se va întoarce în anul jubileu, va fi afierosire Domnului, ca țarină jertfă, și va trece în stăpânirea preotului.*”⁵³

În situația unor abateri de la rânduielile sfinte, cel vinovat era obligat să plătească suma convenită la început și în plus el mai trebuia să adauge la aceasta a cincea parte și să o dea preotului: „*Apoi a grăit Domnul cu Moise și a zis: De va face cineva greșală și din neștiință va păcătui împotriva celor afierosite Domnului, acela, pentru vina sa, să ia din turma de oi și să aducă Domnului jertfa pentru vină, un berbec fără meteahnă, prețuit la doi sicli de argint, după prețul siclului sfânt. Și ce a greșit împotriva lucrului sfânt, va plăti și va mai adăuga peste prețul lui a cincea parte din preț și va da aceasta preotului și preotul îl va curăți prin berbecul jertfei pentru vină și i se va ierta.*”⁵⁴

În situația unor cazuri de prejudiciere a vreunuia dintre semeni când cel vinovat nu mai putea rezolva situația, în sensul de a da înapoi celui păgubit, legea sfântă prevedea ca acel lucru să se întoarcă înapoi la Domnul, iar din partea Domnului erau date preotului: „*Spune fiilor lui Israel: Dacă un bărbat sau o femeie va face vreun păcat față de un om, și prin aceasta va păcătui împotriva Domnului și va fi vinovat sufletul acela, Să-și mărturisească păcatul ce a făcut și să întoarcă deplin aceea prin ce a păcătuit și să mai adauge la aceea a cincea parte și să dea aceleia față de care a păcătuit. Dacă însă omul acela nu va avea moștenitor, căruia să se dea cele pentru greșală, atunci să le dea Domnului și vor fi ale preotului, pe lângă berbecul de curățire, cu care acesta îl va curăți.*”⁵⁵

⁵² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 18, 15-18, p. 171.

⁵³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 27,20-21, p. 147.

⁵⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 5,14-16, p. 119.

⁵⁵ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 5, 6-8, p. 154.

Alături de toate acestea, din partea poporului, preoții mai primeau zeciuială de la pământ, din roadele pământului și din roadele pomilor: „Toată dijma de la pământ, din roadele pământului și din roadele pomilor este a Domnului, sfințenia Domnului. Și de va voi cineva să-și răscumpere dijma, să adauge la prețul ei a cincea parte. Toată dijma de la boi și de la oi și tot al zecelea din câte trec pe sub toiag este afierosit Domnului. Nu trebuie căutat de este bun sau rău și nu trebuie schimbat; dar de-l va schimba cineva, atunci și cel schimbat și schimbul vor fi sfinte și nu se vor putea răscumpăra.”⁵⁶

Toți credincioșii din poporul Domnului, indiferent că erau bogați sau săraci, de la vârsta de douăzeci de ani în sus plăteau darea sau taxa pentru Sfântul Locaș. Aceasta avea menirea de a fi întrebuințată la cheltuielile necesare pentru slujba Locașului Sfânt sau pentru întreținerea acestuia, fără ca aceasta să revină preoților într-un mod personal. Într-un mod indirect preoții beneficiau și de această dare deoarece ea se întrebuința pentru cheltuielile necesare locului lor de muncă, cheltuieli trebuincioase Sfântului Locaș: „Apoi a grăit Domnul cu Moise și a zis: „Când vei face numărătoarea fiilor lui Israel, la cercetarea lor, să dea fiecare Domnului răscumpărare ca să nu vină nici o nenorocire asupra lor în timpul număratului. Cel ce intră la numărătoare să dea jumătate de siclu, după siclul sfânt, care are douăzeci de ghere; deci darul Domnului va fi o jumătate de siclu. Tot cel ce intră la numărătoare, de la douăzeci de ani în sus, să aducă această dare Domnului. Să nu dea bogatul mai mult, nici săracul mai puțin de jumătate de siclu dar Domnului, pentru răscumpărarea sufletului. Să iei argintul de răscumpărare de la fiii lui Israel și să-l dai la trebuințele cortului adunării și va fi pentru fiii lui Israel spre pomenire înaintea Domnului, ca să cruce sufletele voastre”.⁵⁷

Alături de toate veniturile preoților amintite, din darurile și jertfele aduse Domnului, preoții și leviții mai primeau de la credincioși și zeciuiala: „Vorbește leviților și le zi: Când veți lua de la fiii lui Israel zeciuiala, pe care v-am dat-o ca moștenire, să înălțați din ea dar Domnului a zecea parte, ca zeciuială, și vi se va socoti acest dar al vostru ca grâul din arie și ca mustul de la teasc. Astfel veți aduce și voi dar Domnului din toate zecuielile voastre, câte veți lua de la fiii lui Israel, și veți da din ele, dar Domnului, preotului Aaron.”⁵⁸ ; „Și cei dintre fiii lui Levi, care primesc preoția, au porunca după lege, ca să ia zeciuiala de la popor, adică de la frații lor, măcar că și aceștia au iesit din coapsele lui Avraam.”⁵⁹ Preoții primeau zeciuiala de la popor, fie direct, fie indirect.

⁵⁶ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Leviticul 27, 30-33, p. 147.

⁵⁷ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Ieșirea 30,11-16, p. 102.

⁵⁸ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Numeri 18,26-28, pp. 171-172.

⁵⁹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., Evrei 7,5, p. 1363.

5. *Rostul preoției*

Preoții erau slujitorii Domnului, rânduiți la slujba sfântă de către Bunul Dumnezeu, spre a face lucrarea de mijlocire dintre om și Dumnezeu, abilitați într-un mod special spre a putea sluji la altar și în Sfântul Locaș. În perioada respectivă când cărțile nu erau lucruri la îndemâna oricui, iar știința de carte, de asemenea, preoții aveau obligația tălmăcirii Legii pentru popor, fiind în cele mai multe situații singura modalitate de a-L prezenta pe Dumnezeu și a-L face cunoscut poporului.

Prin intermediul preoților poporul era învățat să cunoască învățătura sau dogma despre păcat și posibilitatea iertării acestuia, despre dreptate și sfințenie. Prin intermediul lor poporul era instruit cum să se apropie de Dumnezeu, cum să se închine Domnului, cum să se pregătească pentru Ziua Sfântă, pregătindu-și hainele și mâncarea. Prin intermediul preoților Dumnezeu învața poporul despre faptul că păcatul înseamnă moarte, iar pentru iertarea și spălarea acestuia trebuia ca Cineva să moară. Moartea pe Cruce era anticipată prin simbolistica de la Sfântul Cort și apoi de la Templu, când preotul avea obligația să învețe poporul că păcatul avea consecințe, iar cea mai gravă dintre ele era moartea.

Pentru ca păcătosul să poată trăi preotul îi învața ce și cum trebuia să facă și să aducă jertfele cuvenite spre a primi iertarea. Atunci când păcătosul, cu propria lui mână pusă pe capul animalului de jertfă își mărturisea păcatele, iar apoi tot cu propria lui mână junghia animalul de jertfă, preotul îl învața că păcatul făptuit trebuie mărturisit Domnului și cerută iertarea Lui. Păcatul omului aducea moartea unei jertfe nevinovate, care simboliza Santa Jertfă Nevinovată, adică pe Iisus Hristos Mântuitorul, care urma să moară, fără să fie vinovat de vreun păcat, luând asupra Sa, de bună voie, vinovăția noastră și suferind Crucea, pe care ar fi trebuit să o suporte omul. Preotul avea obligația de al învăța pe păcătos acest aspect, știind că după ce preotul lua sânge și stropea cu el pe altar și acolo în fața chivotului, unde se aflau Cele Zece Sfinte Porunci, pe care le-a încălcat cel în cauză, preotul îi spunea că omul putea pleca acasă iertat de Dumnezeu, însă nu pentru meritele lui, ci pentru meritele Aceluia simbolizat de jertfa nevinovată pe care păcătosul a înjunghiat-o, după ce și-a mărturisit păcatele pe capul acesteia. Omul, învățat de către preot despre cum se rezolva problema păcatului, putea pleca acasă eliberat de sentimentul vinovăției, cu bucuria iertării și a păcii în sufletul lui. Prin această slujbă, a împlinirii a tot ce trebuia, în vederea jertfelor pentru păcat și vinovăție, chiar dacă slujba era oarecum a morții unei jertfe, preotul vorbea păcătosului de un viitor strălucit, de un răscumpărător, de un purtător al păcatelor omenirii, de un Mijlocitor. Lucrarea preotului, cu ocazia jertfelor, era defapt o curată Evanghelie în slujba păcătosului, era o veste bună a iertării și salvării pentru păcătosul vinovat.

5.1. Slujirea preoților cuprindea trei aspecte importante, respectiv: mijlocirea, împăcarea și sfințirea

5.1.1. Mijlocirea.

În primul rând preoții trebuiau să fie mijlocitori. Aceasta era cea mai importantă lucrare a lor. Păcătosul aducea jertfa, putea să o înjunghie, însă el nu putea să stropească sângele sau să ardă carnea nimalului adus ca jertfă. Deemena, păcătosul nu putea să ardă tămâie sau să se îngrijească de lumina candelelor, sau să mânânce pâinea sfințită a punerii înaintea Domnului. Toată această paletă de slujbe trebuia să le facă altcineva în locul lui. Păcătosul putea să vină și să se apropie de Sfântul Cort, însă nu el nu putea înăuntrul, chiar dacă putea să procure jertfa, el nu putea să o aducă. Chiar dacă el înjunghia animalul sângele acestuia era stropit sau uns, aplicat doar de către preoți. Păcătosul nu se putea apropia de Dumnezeu decât prin intermediul, prin mijlocirea preotului. Toate aceste aspecte privitoare la apropierea omului păcătos de Dumnezeu și la rezolvarea păcatului omnesc, trebuiau să imprime în mintea omului că pentru păcatul său trebuia să intervină altcineva, care să fie mijlocitorul său. Preotul, care în acele situații era mijlocitorul omului, trebuia să-l învețe pe păcătos, faptul că Adevăratul Mijlocitor între Dumnezeu și om este Omul Iisus Hristos, simbolizat de către preot în slujirea pământească. *„Căci unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: omul Hristos Iisus”*.⁶⁰ Toată slujba de la Sfântul Locaș se întemeia pe mijlocire. Chiar dacă păcătosul a adus mielul și l-a înjunghiat, slujba de iertare nu putea să aibă loc decât printr-un mijlocitor, care să împlinească ceremonia iertării și reabilitării păcătosului.

5.1.2. Împăcarea

Păcatul producea despărțirea dintre Dumnezeu și om. Prin intermediul jertfelor preotul îl învăța pe păcătos că distanța și prăpastia produsă de păcat între om și Dumnezeu se putea reface doar prin Marea Jertfă a Domnului nostru Iisus Hristos adusă pe Crucea Golgotei, fapt ilustrat și simbolizat prin jertfa pe care o aducea păcătosul. Mielul adus ca jertfă pentru păcat îl simboliza pe Iisus Hristos, Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii. Doar prin Hristos se putea face împăcarea între Dumnezeu și om: *„Și toate sunt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării. Pentru că Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine însuși, nesocotindu-le greșelile lor și punând în noi cuvântul împăcării.”*⁶¹; *„Căci dacă, pe când eram vrăjmași, ne-am împăcat cu*

⁶⁰ Biblia sau Sfânta Scriptură..., 1 Timotei 2,5, p. 1348.

⁶¹ Biblia sau Sfânta Scriptură..., 2 Corinteni 5,18-19, p. 1314.

*Dumnezeu, prin moartea Fiului Sau, cu atât mai mult, împăcați fiind, ne vom mântui prin viața Lui.*⁶² Prin slujba preoției, omului păcătos, care aducea jertfa, era adus într-o comuniune cu Dumnezeu, și i se dădea asigurarea iertării și împăcării cu Dumnezeu: „Atunci s-a sculat regele Iezechia foarte de dimineată, a adunat căpeteniile cetății și s-a dus la templul Domnului... Și au adus șapte viței, șapte berbeci, șapte miei și șapte țapi, ca jertfă pentru păcat: pentru regat, pentru locașul de sfințire și pentru Iuda. A poruncit apoi preoților, fiilor lui Aaron, ca să-i aducă arderi de tot pe jertfelnicul Domnului. Au junghiat viței și au luat preoții sângele și au stropit cu el jertfelnicul; au junghiat berbecii și au stropit cu sângele lor jertfelnicul; au junghiat miei și au stropit cu sângele lor de asemenea jertfelnicul. Apoi au adus țapii cei pentru păcat înaintea regelui și a adunării; aceștia și-au pus mâinile peste ei...Și i-au junghiat preoții și au curățit cu sângele lor jertfelnicul pentru ștergerea păcatelor întregului Israel, căci regele poruncise să se aducă arderi de tot și jertfă pentru păcat, pentru sine și pentru tot Israelul...Apoi a început Iezechia a grăi și a zis: „Acum v-ați sfințit pe voi Domnului; apropiați-vă și aduceți jertfe și prinoase de mulțumire în templul Domnului”. Și a adus toată adunarea jertfe și prinoase de laudă și de împăcare, și cel pe care-l lasă inima, arderi de tot... Afară de aceasta a mai fost o mulțime de arderi de tot cu grăsimi de jertfe de împăcare și cu turnări de vin la arderi de tot. Așa s-a așezat la loc slujba în templul Domnului.”⁶³

5.1.3. Sfințirea

Păcatul din viața omului arată cât de departe este acesta de Bunul Dumnezeu. Străinul de poporul Domnului se putea apropia doar până la curtea Lăcașului sfânt. Păcătosul, conștient de păcatul lui și care venea cu jertfa pentru păcat, putea intra doar în curtea lăcașului sfânt, iar în dorința lui de pocăință, se putea apropia până la altarul din curte, iar sângele jertfei prin intermediul preotului slujitor ajungea până în Sfânta, până unde putea intra preotul slujitor. Dincolo, în Sfânta Sfintelor, putea intra doar Marele Preot, o singură dată pe an, după o pregătire prealabilă specială. Îmbrăcat în alb, tremurând se apropia de Tronul lui Dumnezeu, așa cum mai era numit capacul chivotului, unde erau păstrate tablele legii, pentru a se face lucrarea de ispășire a păcatelor pentru popor. Chiar și atunci marele preot era aco-perit în parte de fumul de tămâie. Acolo el lucra pentru iertarea și ștergerea păcatelor. Dumnezeu dorește să dea iertare păcătosului pocăit și dorește să-l sfințească pentru împărăția Lui. Preotul avea obligația de a vorbi păcătosului despre nevoia mărturisirii păcatelor, despre felul cum iartă și sfin-

⁶² Biblia sau Sfânta Scriptură..., Romani 5, 10, p. 1280.

⁶³ Biblia sau Sfânta Scriptură..., 2 Paralipomena 29, 20-24, 31.35, p. 486.

țește Bunul Dumnezeu. „Însă preoții au fost puțini și nu puteau să jupoaie toate arderile de tot; de aceea le-au ajutat și leviții, frații lor, până ce au terminat lucrul și până ce s-au sfințit preoții; căci leviții au fost mai silitori la sfințire decât preoții.”⁶⁴

Concluzii

„Preotul trebuie să studieze, înainte de toate,, să studieze continuu și profund știința preotească; să nu se teamă niciodată a ști prea mult; cu cât va studia, cu atât mai mult va fi...preot adevărat. Dacă se dăruiește studiului acestei științe...își va lărgi spiritul, își va înălța ideile, își va curăța sentimentele și afectele...”⁶⁵.

„Se va întâmpla atunci că, fiind puternic ancorat în adevărurile de credință, va putea-după învățătura Sfântului Apostol Pavel să îndemne conform învățăturii sănătoase și să convingă pe cei ce o combat... Va vedea limpede în sine însuși și prin sine însuși cât de adevărate sunt aceste cuvinte ale Apostolului că Scriptura inspirată de Dumnezeu e de folos spre învățatură, spre mustrare și îndreptare, spre deprinderea în evlavie și dreptate și pentru ca omul lui Dumnezeu să fie gata la orice faptă bună”⁶⁶.

“Pe temeiul unei continue aduceri la zi a lucrării preotești ajungem la constatarea că sacerdotul creștin n-a fost niciodată altfel decât omul vremii și al vremurilor. În jurul Sfântului Potir își constituie și își menține comunitatea, actul de cult fiind factorul ce-l va avea întotdeauna ca ție în avantaj. Funcția liturgică a lucrării sale este și ocazia cea mai la îndemână prin intermediul căreia se face cunoscut, apreciat și de folos păstoriiilor săi. Conducătorul de suflute se află neconținut în fața a nenumărate și infinit de variate probleme de gândire, de simțire și de atitudine ale turmei dale spirituale. Pentru aceasta, arsenalul culturii sale trebuie să fie extrem de bogat. Fără cultură nu poți stabili relații. Fără relații nu poți stabili adevăruri. Fără un minim de adevăruri, nu poți fi în armonie. Rămâi în dezechilibru. Și, venind la noi acasă, ce echilibru ar putea da credincioșilor săi, un preot aflat el însuși în dezechilibru? Folosind prin oficiul de cult, actul de cultură sau înnobilând cultura prin frumusețea și bogăția cultului, preotul asigură misiunii sale acea valoare perenă a dăinuirii, elementele liturgice și cele intelectuale, cuprinse în lucrarea sa, constituind un fundament solid precum și fluența și siguranța unui parcurs demn și responsabil în viață.”⁶⁷

⁶⁴ Biblia sau Sfânta Scriptură..., 2 Paralipomena 29, 34, p. 486.

⁶⁵ Abatele Dubois, *Practica zelului preotesc sau mijloace pentru a face slujba preotească stimată și rodnică*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2007, p. 102.

⁶⁶ *Ibidem*, pp. 102-103.

⁶⁷ Pr. Lect. Dr. Mihai Iosu, „Preotul - om de cult și cultură”, *Revista Teologică*, nr. 4/2008, pp. 231-240.

PERSOANĂ ȘI INDIVID – DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI IMPLICAȚII

ELENA ONEȚIU

ABSTRACT.

Nowadays, the concept of *individual* is more frequently used to refer to the human being, while the concept of *person* seems practically forgotten. The etymological analysis of these two terms reveals the fact that an *individual* is an independent, autonomous unit, among similar units, who lacks specificity, while remaining a common trait of a collectivity. An *individual* belongs to a horizontal understanding, unlike the *person* who belongs to a spiritual, vertical understanding. The semantic contents of the concept of *person* defines a relationship. The specificity of a person is the relationship, this being the radical differentiation from static individuality. A person is born and develops only within harmonious relationships with other persons. However, even if these terminological distinctions exist between *individual* and *person*, they remain reunited in the same human being, not as two distinct entities, but as two qualifications, two forces and two stages of personal development.

1. Persoană și individ

Întregul istoric al omului ne arată că el este ființă socială, adică este creat prin însăși natura sa să trăiască nu ca individ izolat, ci în colectivitatea semenilor săi: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potrivă lui” (Facere 2, 18). Cel dintâi dintre filosofi care a exprimat cel mai clar ideea despre natura socială a omului a fost Aristotel, care l-a numit „ființă socială”¹. Această idee a fost dezvoltată apoi de filosofia stoică și de creștinism, care a impregnat-o cu concepții specifice desprinse din învățătura revelată.

¹ Nicolae Mladin *et al.*, *Teologia morală ortodoxă pentru facultățile de teologie*, vol. II, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 170.

Omul este mai întâi definit ca *individ*. Cuvântul „*individ*” derivă, etimologic, din echivalentul latin *in+dividum*, însemnând neîmpărțibil, ceea ce nu se poate împărți. În domeniul fizic, *individul* este socotit o particulă individuală din materie. În domeniul biologic, individul este o unitate de sine stătătoare, care este deci separată de alte unități și nu poate fi împărțită fără a rămâne ceea ce este. El are viață în sine și se manifestă în chip unitar. *Individul* este o noțiune mai mult cantitativă; prin acesta se exprimă numai faptul că o ființă este o unitate de sine stătătoare între mai multe unități similare. *Individul* este un număr între alte numere². El nu are nicio altă caracteristică decât unitatea.

A doua denumire pentru om este cea de *persoană*, care își are fundamentul în afirmația biblică omul este „chipul lui Dumnezeu”. În virtutea acestei însușiri, omul a primit, în mod ontologic, statutul de *persoană*, care se referă în primul rând la relația sau raportarea la o altă persoană. Caracterul de *persoană*, pe care îl primește omul chiar dintru început se naște din relația iubitoare a lui Dumnezeu, care este o relație vie și activă, manifestată în timp și în legătură cu fiecare persoană în parte³.

Persoana este o realitate absolută care transcende elementele care subzistă în ea; nu se poate defini nici pornind de la trup, nici de la suflet, nici de la inteligență. Omul ca *persoană* nu apare ca individ al unei specii, ci ca o ființă conștientă de relația sa liberă și inteligentă cu Creatorul său. Caracterul său personal constă tocmai în deschiderea și libertatea pentru comuniune⁴. Numai în comuniune omul își descoperă identitatea și vocația sa de persoană.

Cei doi termeni *individ* și *persoană* sunt adesea văzuți ca sinonime, dar într-un anumit sens au o semnificație opusă. *Individul* exprimă un oarecare amestec al persoanei cu elemente care țin de firea obștească, *persoana* însemnând dimpotrivă, ceea ce se deosebește de fire⁵. În limbajul obișnuit se face din ce în ce mai des confuzie între noțiunile de *persoană* și *individ*, se încearcă o reducere a *persoanei* la *individ*, dar există și opinii deslușite care arată că *persoana* transcende *individul*.

Teologul francez Olivier Clément face o distincție între cei doi termeni, spunând că: „Putem pune în serie indivizi, făcându-i să intre în colectivități. Persoana însă este întotdeauna unică. Ea deșiră colectivul, este breșă în

² Nicolae Mladin et al., *Teologia morală ortodoxă pentru facultățile de teologie*, vol. I, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, pp. 287-288.

³ Ștefan Iloaie, *Responsabilitatea morală personală și comunitară. O perspectivă teologică*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 150.

⁴ Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă: A-Z*, EIBMBOR, București, 1981, p. 305.

⁵ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Vasile Răducă, Anastasia, București, 1990, p. 150.

univers”⁶. Așadar, *persoana* este caracterizată de unicitate, deoarece însușirile sale sunt inconfundabile, spre deosebire de *individ* care este lipsit de vreo specificitate, fiind o însușire comună a unei colectivități.

Paul Evdokimov scoate în evidență caracteristica verticală a *persoanei*, în comparație cu cea orizontală a *individului*:

„*Persoana* este o categorie spirituală. Dacă *individul* este o parte individualizată din întregul naturii, *persoana* dimpotrivă, întregul naturii este inclus în ea. *Individul* este un dat natural, el este cetățean al statului și al societății; *persoana* este membră a Împărăției lui Dumnezeu, ea presupune transcendența naturalului spre un răspuns creator la chemarea divină”⁷.

Nikolai Berdiaev vine în completarea ideilor lui Evdokimov, afirmând că *individul* este o categorie naturalistă, biologică, sociologică, care nu poate fi gândit altfel decât ca o parte dintr-un întreg, dintr-o specie, dintr-o societate, spre deosebire de *persoană* care este o categorie spirituală:

„*Individul* este legat de lumea materială, trăiește în ea, dar, în calitate de individ, el nu are conținut universal. Dacă omul este un univers, un microcosmos, el nu este în calitate de individ. *Persoana* nu este o categorie naturalistă: este o categorie spirituală. Ceea ce caracterizează persoana este tocmai libertatea, independența în raport cu natura, societatea, statul; ea este exact contrariul auto-afirmării egoiste”⁸.

Dar cu toate aceste deosebiri dintre cei doi termeni, aceștia nu apar ca două divergențe din interiorul omului, nefiind două entități distincte, ci exprimă de fapt două stadii ale dezvoltării personale, formând o unitate în ființa omului. Cele afirmate se explică prin faptul că omul are o dublă structură: pe de o parte este o parte dintr-un tot, un element al universului (acest lucru fiind asimilat în numirea de individ), iar pe de altă parte conține în sine întregul univers (acest fapt fiind exprimat prin termenul persoană).

Dar omul nu este, nici nu poate exista ca individ izolat. Lucrul acesta subzistă doar ca produs al abstractizării logice. Omul există numai în relație și în comuniune cu celelalte persoane. Dacă omul se zăvorăște în individualitatea lui, vede în moarte dispariția totală. Pentru el nu există nici înviere, nici comuniune reală, ci doar fărâmițare și descompunere⁹. Individualismul constituie o formă de idealism care nu are nicio legătură cu adevărul persoanei și al vieții ei: „Individualismul, derivat din cuvântul individ, departe de

⁶ Olivier Clément, *Întrebări asupra omului*, traducere de Iosif Pop și Ciprian Șpan, Episcopia Ortodoxă Română Alba-Iulia, 1997, p. 38.

⁷ Paul Evdokimov, *Taina iubirii: sfințenia iubirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, ediția a II-a, trad. Gabriela Moldoveanu, Christiana, București, 1999, p. 59.

⁸ Nikolai Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, trad. Maria Ivănescu, Antaios, Oradea, 2000, pp. 37-38.

⁹ Georgios Mantzaridis, *Morala creștină II*, trad. Cornel Constantin Coman, Bizantină, București, 2006, p. 527.

a semnifica independența în raport cu întregul, în raport cu procesul cosmic, biologic sau social, semnifică izolarea părții subordonate și revolta sa neputincioasă împotriva Totului”¹⁰.

Individualismului i se poate pune opune doar reafirmarea valorii *persoanei* umane, deoarece față de *individ*, *persoana* implică, pe lângă personalitate, unicitate, specificitate, și spiritualitate sau rațiune și libertate. *Persoana*, având rațiune și libertate, are conștiință de sine și puterea de a se determina liber, ca și intenționalitatea spre comuniune, căci persoana presupune pluripersonalitate, *eu* îl presupune pe *tu* și pe *noi*¹¹. *Persoana* eclipsează *individul*, căci o persoană nu poate fi concepută în ea însăși, nu poate fi despărțită de ceilalți, ci aceasta există numai în relație cu ceilalți, numai în comuniune.

Alteritatea personală nu se destăinuie și nu se lasă cunoscută decât în miezul relației și al comuniunii personale directe și doar în măsura în care participă la manifestarea energiei iubitoare și creatoare ce distinge persoana de natura comună. Această revelare și cunoaștere a alterității personale este cu atât mai totală cu cât evenimentul comuniunii și al relației se împlinește în iubire. Iubirea este prin excelență calea spre cunoașterea persoanei: ea îngăduie deplina acceptare a celuilalt¹².

Caracteristic persoanei este tendința spre comuniune, adică ea năzuiește să intre în relație cu alte persoane, ca astfel să se realizeze pe sine. Deci, pe de o parte, *persoana* își are centrul în sine însăși, pe de altă parte este orientată spre comuniunea cu alte persoane. În această comuniune, însă, ea nu se pierde pe sine, ci se desăvârșește.

Prin etimologia cuvântului *persoană* se exprimă prin excelență caracterul relațional al acesteia. Prepoziția *προς* (către, spre, în direcția) împreună cu substantivul *ψ* (care înseamnă/: *privire, ochi, înfățișare, chip și față*) formează conceptul compus *προς-ψ*: *am privirea, fața ațintită spre cineva sau spre ceva, mă aflu față în față cu cineva sau ceva*¹³:

Persoana se definește ca raportare și ca relație și definește o raportare și o relație. Principalul conținut semantic al cuvântului exclude posibilitatea de a interpreta persoana ca individualitate în sine, în afara spațiului relației. Ceea ce se află „în-fața-cuiva”, adică persoana, reprezintă oricum o individualitate, dar o individualitate în raportare, o realizare dinamică a relației. Relația este diferența specifică a persoanei, este ceea ce definește

¹⁰ Nikolai Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, pp. 37-38.

¹¹ Isidor Todoran, Ioan Zăgrean, *Teologie Dogmatică manual pentru Seminariile Teologice*, ediția a cincea, Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, pp. 111-112.

¹² Christos Yannaras, *Libertatea moralei*, trad. Mihai Cantuniari, Anastasia, București, 2002, p. 18.

¹³ Christos Yannaras, *Persoană și eros*, traducere de Zenaïda Luca și Mihai Șora, Anastasia, București, 2000, p. 21.

o *persoană*, este ceea ce o diferențiază radical de conceptul individualității statice¹⁴.

Persoana se naște și se dezvoltă numai în relații armonioase cu alte persoane. O persoană există numai pentru că ceilalți există. Elementul constitutiv al persoanei este iubirea de semenii. Adevărul relației personale a omului cu Dumnezeu și cu semenii este o relație existențială care îl definește pe om, revelează felul în care omul este. Omul este un fapt existențial de relație și de comuniune¹⁵. Este o persoană.

Persoana trăiește în comuniune cu alte persoane, viețile lor sunt atât de împletite încât persoana nu mai știe unde începe viața sa și unde se sfârșește a celuilalt. O persoană nu poate trăi, nu poate exista fără cealaltă. Chiar dacă raportarea la celălalt este plină de ură, sau născută doar din gândul de a-l folosi exclusiv pentru scopurile noastre, tot avem nevoie de cineva, de un *altul*. Individualistul, sau chiar narcisistul, nu se simte bine fără alții. El trebuie să gândească despre altcineva chiar dacă pe acesta îl concepe inferior¹⁶. Nu ne putem lipsi de prezența cuiva, de prezența celuilalt.

Persoana nu poate fi despărțită de persoană: „În comuniune, cealaltă persoană este pentru mine mult mai importantă decât eu însumi sunt și, pe măsură ce uit mai mult nevoile mele, în aceeași măsură primesc și devin mai fericit, în timp ce celălalt la rândul lui mă întărește pe mine prin practicarea deopotrivă a uitării de sine”¹⁷.

Eu își află sinele propriu în *tu*, pentru că astfel devine cu puțință identificarea lui cu întreaga fire omenească. Ceilalți devin învierea fiecăruia. Interesul fiecăruia se află în interesul celuilalt. Iubirea față de aproapele lărgeste persoana umană, o face sălaş al *împreună cuprinderii* celorlalți și o arată ipostas ce îmbrățișează întreaga existență umană. Credinciosul desăvârșit își iubește aproapele, fiindcă e ontologic unit cu el prin firea omenească ce o au în comun, al cărui nou cap, în Biserică, este Hristos”¹⁸.

Adevărata comuniune este o realitate concretă: să ai persoana cealaltă aproape de tine, să o auzi vorbind, să aibă cine să te asculte. În acest sens, românescul *cuvânt* este unic și extrem de semnificativ. El vine de la latinescul *conventum* care înseamnă a fi în comuniune, a fi împreună cu cineva. Nu este un simplu cuvânt, este o acțiune, este un fapt, este o mărturisire a unuia către celălalt, precum și o promisiune și o garanție că cei în dialog se ascultă unul pe celălalt. Așadar, cuvântul trebuie folosit ca o mărturie către altcineva, ca mărturisire sinceră a dragostei mele pentru el¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Christos Yannaras, *Libertatea moralei*, p. 15.

¹⁶ Dumitru Stăniloae, „Persoana și individul – două entități diferite”, *Studii Teologice* XLV, 5-6 (1993), p. 45.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Georgios Mantzaridis, *Morala creștină II*, p. 267.

¹⁹ Dumitru Stăniloae, „Persoana și individul”, p. 47.

Omul este persoană unică și irepetabilă, conștientă de valoarea și rolul său în sine și în raport cu lumea, reprezentată la modul concret printr-o lume de persoane, cu care persoana mea se află într-un permanent raport de reciprocitate: „Dar acest raport de persoane nu este o simplă comunicare, un simplu schimb de informații, ci este o întâlnire de atitudini sufletești, dedispoziții, o nevoie a mea de celălalt, o permanentă tendință de căutare a persoanei mele și concomitent nevoia mea de *a fi cu celălalt*”²⁰.

Deci, dincolo de comunicarea exterioară se profilează orizontul intim al nevoii de corespondență interioară, a unei reciprocități interne, spirituale, între persoane, care este comuniunea. Această corespondență intra- sau inter- sufletească se naște din necesitatea întâlnirii dintre două persoane, dintre un *eu* și un *tu*, o întâlnire în care cei doi se caută, se întâlnesc, se armonizează sau se completează reciproc²¹.

Părintele Dumitru Stăniloae pune în lumină valoarea persoanei umane, prin analogie cu valoarea Persoanelor Sfintei Treimi:

„Valoarea persoanei este veșnică. Dacă o diminueăm în Dumnezeu, o diminueăm și în om[...]. Dacă persoana are o valoare pentru Dumnezeu, ea are o valoare veșnică. Câtă vreme nu luăm în serios persoana, nu suntem cu adevărat oameni și-L disprețuim pe Dumnezeu ca Persoană. Mântuirea nu privește specia umană, ci persoanele”²².

Iubind oamenii, persoana iubește în chip involuntar pe Dumnezeu, pentru că astfel iubește chipul lui Dumnezeu din semenul său, iar în sens indirect iubește pe Însuși Cel ce a creat-o. Căci Hristos iubește întreaga umanitate și cheamă pe toți oamenii la viețuire tainică împreună cu El, în Biserică:

„Persoanele umane sunt puse într-o relație dialogică specială cu persoana Cuvântului și cu persoanele semenilor. Fiecare om e un cuvânt gânditor și în dialog cu Cuvântul personal dumnezeiesc și cu celelalte cuvinte personale umane; fiecare soarbe putere din Cuvântul dumnezeiesc, dar și din puterea lucrurilor, adună rațiunile lor în gândirea sa și puterea lor în viața sa și le comunică altora și primește de la ei comunicarea lor și prin aceasta adâncește legătura sa cu Logosul divin și înțelegerea originii și sensului lor”²³.

Taina persoanei umane creată după chipul lui Dumnezeu nu-și poate descoperi frumusețea decât în măsura în care omul nu se va individualiza, ci va trăi misterul persoanei sale în raport cu taina Persoanelor divine care l-au creat. Abisul nostru potențial e însetat de abisul dumnezeiesc actual și

²⁰ Constantin Enăchescu, „Persoana umană ca mister”, *Ortodoxia* XLIV, 1-2 (1992), p. 192.

²¹ *Ibidem*.

²² Marc-Antoine Costa de Beauregard și Dumitru Stăniloae, *Mica dogmatică vorbită, Dialoguri la Cernica*, trad. Maria-Cornelia Icăjr, Deisis, Sibiu, 2000, p. 194.

²³ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 5.

se definește doar prin El. Mintea noastră fiind chip al abisului dumnezeiesc nu se poate defini decât în lucrarea spre asemănarea divină²⁴. Cu alte cuvinte, ipostasul uman se va păstra atâta timp cât voința sa va fi centralizată spre Ipostasul divin.

În planul lui Dumnezeu, omul are un rol superior, unic în lume și un destin supranatural. Omul este creat de Dumnezeu și pentru Dumnezeu. Dumnezeu a creat lumea pentru om, spre a-i fi oferită ca dar lui Dumnezeu. Vocația omului este de a stăpâni lumea și de a adora pe Dumnezeu în comuniune cu Acesta. Aspectul tragic al umanului vine din faptul că omul, creat ca persoană liberă, pentru comuniune, supune voluntar firea sa singularizării²⁵. Însă, omul nu este un individ solitar, el rămânând persoană numai în comuniune de iubire cu altă persoană. Nimeni nu devine persoană singur. Omul nu s-ar putea înțelege pe sine, dacă n-ar exista un alt om.

Într-o viață izolată și separată de semenii nu există bucurie. Niciodată nu vom putea trăi singuri. Însă, dacă cineva își dă o importanță deosebit de mare sieși, rămâne singur, pentru că celălalt îi va răspunde la fel, și astfel devin amândoi singuri, se însingurează. Omul nu a fost creat să trăiască izolat, să viețuiască singur, să se închidă în individualitatea sa. Fericirea stă în comuniune, în a ști că nu ești singur, că îi pasă cuiva de tine și că cineva este interesat și implicat în viața ta. Cu cât cineva se dăruiește mai mult, cu atât primește mai mult, cu atât devine mai bogat. Însă bunătatea nu se poate întări, nu poate spori în izolare. Dacă nu ești capabil să fii într-o relație personală, dacă nu poți simți căldura sufletească a celui alt, rămâi singur chiar fiind înconjurat de toată lumea.

Doar în comuniune persoana poate ajunge la o cunoaștere cât mai adâncă, atât a sinelui său, cât și a celorlalți. Însă remarcăm că nu putem pătrunde până în adâncul unei persoane, profunzimea ființei sale rămânând necunoscută. Putem afirma că până la urmă ceea ce este mai scump într-o ființă, ceea ce o face să fie ea însăși, rămâne nedefinit, căci nimic din firea sa nu revine în chip propriu persoanei, aceasta rămânând întotdeauna unică și incomparabilă

Persoana nu comportă altă definiție decât aceea de a fi de nedefinit, nu are alt concept decât acela de a fi de neposedat. În acest sens, Olivier Clément afirmă:

„Pentru a pricepe taina persoanei trebuie depășit întreg contextul ei natural, învelișul ei cosmic, colectiv, individual, tot ce poate fi sesizat. Sesizăm totdeauna firea, dar nu sesizăm niciodată persoana. Nu sesizăm decât obiecte, fie ele și obiecte de cunoaștere. Persoana nu

²⁴ Călin Teulea, *Taina inimii ca descoperire a persoanei: introducere în psihoterapia ortodoxă*, Agaton, Făgăraș, 2007, p. 36.

²⁵ Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, p. 271.

este un obiect de cunoaștere [...] cunoașterea persoanei este necunoaștere, „noaptea dincolo-de-lumină” a iubirii”²⁶.

Așadar, *persoana*, prin firea sa, rămâne o taină: cu cât îl cunoști pe celălalt mai bine cu atât el devine mai de necunoscut. Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: „Persoana nu se lasă cunoscută în întregime în actele ei de iubire și de libertate, ea este totdeauna surprinzătoare, totdeauna nouă [...]. Pe măsură ce o cunosc, îmi dezvăluie profunzimile, posibilitățile ei surprinzătoare”²⁷. Persoana este, deci, caracterizată de taină, iar în această taină putem întreări ceva doar prin lumina ce ni se revarsă din iubirea celui alt.

2. Redescoperirea valorii persoanei umane

În epoca postmodernă, nu se mai ține cont de adevăratul sens al persoanei, nu se mai ține seama de faptul că ești considerat persoană doar în măsura în care interacționezi cu celălalt, doar în măsura în care îl ai în aria vederii tale și pe celălalt. Asistăm la o tot mai mare individualizare a oamenilor, la un proces de depersonalizare a omului, în care se pierde conștiința propriei persoane, a propriului eu, ajungându-se la nerecunoașterea propriului sine. De mult timp se încearcă a-i face pe oameni să-și piardă din vedere condiția lor unică de persoane, să se vadă ca organisme, reduși la celelalte forme de realitate care există în lume, ca până la urmă să fie reductibili la anorganic și supuși doar legilor naturale.

Pentru a stopa extinderea procesului de depersonalizare, avem nevoie de sublinierea valorii persoanei, deoarece: „Persoana umană se opune oricărui lucru, e făcută din irealitate, din proiectarea imaginativă spre viitor, depășește toate și fiecare în parte din conceptele adecvate comprehensiunii lucrurilor”²⁸.

Omul este o enigmă și poate cea mai mare enigmă a lumii și aceasta datorită calității lui de persoană. O persoană nu seamănă cu nimic din lume, nu poate fi comparată cu nimic. Cel ce a cunoscut ce este omul când este în Dumnezeu, acela știe că orice om are o valoare veșnică nepieritoare, mai de preț decât tot restul lumii; cunoaște demnitatea omului și știe că fiecare faptură e scumpă înaintea lui Dumnezeu²⁹.

Persoana este unică. Bogăția spirituală provine din faptul că ea se împărtășește la modul propriu și direct din bogăția dumnezeirii, care este inepuizabilă:

„Lumea întreagă nu este nimic față de persoana umană, față de ceea ce este unic într-un chip uman, într-un destin uman [...]. Dacă omul

²⁶ Olivier Clément, *Întrebări asupra omului*, pp. 38-39.

²⁷ Marc-Antoine Costa de Beauregard și Dumitru Stăniloae, *Mica dogmatică vorbită*, p. 194.

²⁸ Julián Marías, *Perspectiva creștină*, trad. Mihai Cantuniari, Anastasia, București, 2003, p. 111.

²⁹ Sofronie, *Viața și învățătura starețului Siluan Athonitul scrise de ucenicul său, arhimandritul Sofronie*, trad. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2004, p. 104.

n-ar fi o persoană [...] el ar fi asemenea celorlalte lucruri din lume, fără nimic deosebit în el [...]. Persoana, omul, în calitatea lui de persoană, nu este un copil al acestei lumi, originea lui se află în altă parte. Ceea ce face din om o persoană nu este natura, ci spiritul lui”³⁰.

Participarea persoanei la relația cu Dumnezeu se face prin Hristos și, prin El, omul se împărtășește nu numai de iubirea Lui, ci și de dragostea intratrinitară. Omul se împărtășește de bogăția duhovnicească a semenului său și, la rândul său, îi transmite aceleia din plinirea sa, definindu-se, astfel, pe sine ca persoană relațională: „Mă împlinesc prin Tu; devenind Eu îl rostesc pe Tu [...]. Orice viață adevărată este întâlnire”³¹.

Persoana își caută rostul printre ceilalți oameni și, înțelegându-se pe sine, îi va înțelege și pe ei. Omul dezvoltă permanent relații, raportări, transfer de valori cu alți oameni, venind din aceeași Existență și având aceleași calități fundamentale. Creștinismul descoperă valoarea persoanei prin afirmarea darului vieții și prin unicitatea participării ei, cu valorile proprii, la bogăția manifestării creatoare a relațiilor cu divinitatea și cu semenii³². Astăzi avem nevoie de sublinierea rolului persoanei în conturarea personalității proprii, a raportării sale la divin prin relația pe care o întreține cu aproapele, este necesară reliefaarea iubirii ca transcendere a egoismului limitativ.

Persoana este *cineva* inconfundabil, nu *ceva*, ci un *cineva* diferit de oricare *ceva*, cu un nume propriu, creat și iubit de Dumnezeu, nu singur și izolat, ci conviețuind cu cei care, ca fii ai aceluiasi Părinte, sunt frați între ei. Persoana este iubitoare, definindu-se prin dragostea față de toți semenii săi. Persoana aspiră la supraviețuire, la ființarea de după moartea inevitabilă, nu izolată, ci cu toți ceilalți, în comuniunea sfinților. Ea trăiește în propria ființă, potrivit condiției sale iubitoare, posibilitatea pătrunderii dintre el și alte persoane, lăsându-se „locuit” de acestea³³:

„Prin însuși faptul că iubești ești cu totul orientat spre persoana pe care o iubești și trăiești pentru ea. Și atunci în mod necesar devii ascuns. Persoana pe care o iubești trece pe primul loc, ea este prima; prin însuși acest fapt, în adâncul inimii noastre se sălășluiește o mare sărăcie. Suntem despuiți de noi înșine, despuiți cu totul. Lăsăm iubirea divină să cuprindă totul și, cuprinzând totul, ne pune în această stare de sărăcie datorită căreia devenim deschiși să primim”³⁴.

Persoana are calitatea de a deveni ferment pentru lumea în care trăiește chiar dacă i se pare că atitudinea ei este singulară sau minoritară: „Oare nu

³⁰ Nikolai Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, p. 24.

³¹ Martin Buber, *Eu și tu*, trad. Ștefan Augustin Doinaș, Humanitas, București, 1992, p. 38.

³² Ștefan Iloaie, *Morala creștină și etica postmodernă*, O întâlnire necesară, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, p. 226.

³³ JuliánMarías, *Perspectiva creștină*, p. 136.

³⁴ Marie-Dominique Philippe, *În inima iubirii. Convorbiri despre iubire, căsătorie și familie*, trad. Maria și Anton Goția, Paideia, București, 2003, pp. 290-291.

știți că puțin aluat dospește toată frământătura? Curățiți-vă deci de aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă” (1 Corinteni 5, 6-7). Depășirea individualismului depinde - astăzi, ca și altădată - de cei puțini, care pătrund adevărul credinței, și-l apropiază, îl trăiesc și fac din viața lor mediu de trăire a lui Hristos³⁵. Soluția pentru ieșirea din criza contemporană – caracterizată de reducerea omului la statutul de individ – este persoana, transformată în aluat:

„La întrebarea: <ce trebuie să se opună haosului moral al epocii noastre?>, răspunsul este unul: **persoana umană autentică**. Persoana care activează ca aluat făcând să dospească toată frământătura. Și este imposibil ca o persoană adevărată să nu acționeze ca aluatul în mediul în care se mișcă. Atunci persoana și <frământătura> care va fi dospită răspândesc în jurul lor adevăr și noblețe, ele acționează în lume transformând-o din interior”³⁶.

Relația personală a acestor oameni cu Dumnezeu reprezintă sursa de viață a Bisericii și a lumii, și tot ea este cea care întărește și relațiile cu aproapele. Dacă se va reuși să se creeze o minoritate, cu adevărat vie, cu un autentic duh creștin, atunci nu va putea să nu existe schimbare și în lume³⁷. Într-o astfel de comunitate va exista o profundă comuniune între cei care sunt uniți mai întâi cu Hristos, iar prin unirea cu Hristos uniți unii cu alții.

Individualismului din ce în ce mai pronunțat din epoca noastră i se va putea răspunde pe măsură prin redescoperirea valorii persoanei și a relațiilor morale pe care ea le dezvoltă. Omului îi este specifică relaționarea, dialogul, comunicarea, toate acestea fiind străine de specificul individualismului. Fiindcă este persoană, omul nu-și duce singur greutatea crucii de a fi în lume, de a suporta răbdător și iubitor încercările, nici chiar lupta împotriva păcatului, nici soluționarea de unul singur a problemelor lumii și nici urcarea drumului spre desăvârșire, ci simte continuu nevoia de prezența personală a lui Hristos, Care să îi fie model și ajutor, sprijin și țință.

Arhimandritul Sofronie Saharov face o legătură explicită și directă între modul divin de existență caracterizat de iubirea kenotică și chipul sau icoana Lui creată – corpul pluripersonal al umanității. În umanitate, ca și în Dumnezeu, iubirea apare ca un principiu unificator:

„Atitudinea iubirii e naturală pentru persoana făcută după chipul Dumnezeului iubirii. Ea nu se determină pe sine prin opoziții, contrapunându-se non-eului. Iubirea e conținutul cel mai intim al ființei ei. Îmbrățișând întreaga lume într-o iubire rugătoare, persoana e unitatea *ad intra* a tot ce există. În actul creator al devenirii sale, ea

³⁵ Ștefan Iloaie, *Morala creștină și etica postmodernă*, p. 153.

³⁶ Georgios Mantzaridis, *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, trad. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 104.

³⁷ *Ibidem*.

aspiră însă la o unitate universală și *ad extra*. În iubire stă asemenea ei cu Dumnezeu Care e Iubire”³⁸.

Omul este și rămâne pentru totdeauna persoană distinctă. Doar o ființă distinctă poate iubi și poate primi iubire. Iubirea adevărată nu se confundă niciodată cu celălalt; iubirea adevărată nu se îndepărtează niciodată de celălalt. Iubirea adevărată păstrează, salvează personalitatea. Nu confundă pe om nici cu alte personalități, nici cu Dumnezeu. Iubirea adevărată scoate personalitatea din sine și o pune în comuniune cu alte personalități, nu se distruge, nu moare închisă în sine³⁹. Relația personală a oamenilor cu Dumnezeu reprezintă sursa de viață a Bisericii și a lumii, și tot ea este cea care întărește unicitatea, misterul indisolubil al persoanei:

„Prodigioasa varietate umană, care face să fie „unică” fiecare persoană s-ar putea pierde sau confunda? Această unicitate, această particularitate a fiecăruia, cu toată complexitatea sa, este ceea ce sperăm să fie salvat în viața de dincolo. [...] Persoana umană este plămădită din realitate și irealitate, din proiecte articulate pe diferite traiectorii, realizabile sau nu, și în diverse grade de izbândă, abandonare sau eșec. În asta constă fiecare *persoană* în parte: *ea* este cea care vrea să dăinuie, să se mântuiască”⁴⁰.

Înțelegerea și reafirmarea condiției personale a omului ar putea facilita și întrezărirea realității lui Dumnezeu. Condiția personală a lui Dumnezeu ne-ar îndemna să pornim de la „proximul” cunoscut – de la persoana umană. Dinspre ea, care e obiect de cunoaștere imediată – e ceea ce suntem –, am putea să aruncăm o privire spre realitatea divină. Numai și numai dinspre noțiunea de persoană putem oarecum spera să înțelegem într-o anumită măsură realitatea lui Dumnezeu⁴¹. Însă abia dacă s-a intrat în posesia celor aflate cu greu despre persoana umană. Descoperirea persoanei umane ar lumina neașteptat de mult chestiuni hotărâtoare ce rămân încă obscure.

Este știut că persoana, *eu*, are o înclinație intrinsecă spre conviețuire, spre *noi*. Această înclinație spre aproapele este de mare importanță în viața creștină. Se pornește de la o nevoie, de la o lipsă pe care o simte persoana. Universalitatea iubirii nu este abstractă, ci se aplică la modul concret, adică iubirea față de fiecare om, față de fiecare persoană cu numele ei propriu, unic. Hristos moare pentru toți oamenii, trecuți, prezenți și viitori⁴².

Fluxul iubitor dintre persoane întărește comuniunea întreolaltă și legătura cu Dumnezeu. Dar, cu fiecare întoarcere a privirii mele, cu închiderea

³⁸ Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. Rafail Noica, Sophia, București, 2005, p. 43.

³⁹ Simeon Kraiopoulos, *Te cunoști pe tine însuși? Viața duhovnicească și problemele psihologice*, trad. Cristian Spătaru, Editura Bizantină, București, 2008, p. 112.

⁴⁰ Julián Marías, *Perspectiva creștină*, pp. 102-103.

⁴¹ *Ibidem*, p. 111-112.

⁴² *Ibidem*, p. 115.

ușii, cu refuzul ajutorului, cu închistarea în mine și închiderea punților de legătură dintre mine și lume îmi sărăcesc existența mea și pe a celorlalți, îmi reneg calitatea de persoană:

„În persoană, viața și iubirea coincid: dacă persoana nu moare, este pentru că iubește și este iubită; în afara comuniunii de iubire, persoana își pierde unicitatea, devine o ființă asemănătoare celorlalte, un <lucru> fără <nume> și <identitate> absolută, fără chip. A nu mai iubi și a nu mai fi iubit, a înceta să fie <unică>, iată moartea persoanei. Dimpotrivă, a manifesta unicitatea ipostasului său prin iubire, iată viața sa”⁴³.

De aceea, persoana prin esența sa implică un altul și acesta nu este „non-eul” – care nu oferă decât o limită negativă – ci o altă persoană. Persoana nu ar putea să existe fără iubire, fără deschidere spre altul. Închisă în ea însăși se nimicește. Omul nu se vede decât în pupila altui ochi. Omul nu este cu adevărat el însuși decât „prin și pentru alții”. Omul nu poate să se cunoască atâta timp cât pretinde să se cunoască numai ca sine, rupt de comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii:

„Persoana se împlinește într-o dialectică de deschidere și de distincție, de dăruire și de respect, de dragoste și de creație. Astfel, el renunță să țină pentru sine, în mod egoist, partea sa de umanitate – aceasta fiind detașarea și extazul său. Ea dăruiește pentru a însufleți. Ea își dă viața și lasă să intre în ea toate viețile”⁴⁴.

Iubirea este îndreptată către alte persoane, iar ceea ce pune în mișcare o persoană către alta este taina persoanelor și a prezenței divine în ele. Relația dintre eu și fiecare tu cu care eul intră în contact nemijlocit conferă infinitatea descoperirii frumuseții neîntâlnite în ceilalți. În aproapele nostru descoperim o altă parte a revelației lui Dumnezeu, Care vorbește altfel în fiecare și care este trăit de acela în alt mod și cu altă intensitate, Creatorul fiind infinit în bogăție spirituală împărtășită creaturii. Avem personalități unice, dar variate, pentru că una o împlinește pe alta și aceasta se regăsește în cea dintâi. Relațiile cu semenii se transformă în descoperirea frumuseții și a dragostei lui Dumnezeu pentru lume. Persoana își îndeplinește menirea de a trăi pentru Dumnezeu, dar numai dacă face aceasta prin aproapele⁴⁵. Exprimându-ne la negativ, specific persoanei umane este neînsingurarea, negarea singularizării, inacceptarea individualismului.

Iubirea către aproapele la nivel ontologic se află dincolo de ruptura dintre **eu** și **tu**. Este iubirea ce duce la perihoreza sau întrepătrunderea lor. Iar aceasta nu se izbuteste prin puterile omenești, ci are caracter harismatic și devine cu putință în Biserica lui Hristos. Prin această trăire harismatică

⁴³ Ioannis Zizioulas, *Ființa eclesială*, trad. Aurel Nae, Editura Bizantină, București, 1996, p. 45.

⁴⁴ Clément, Olivier, *Întrebări asupra omului*, p. 63.

⁴⁵ Ștefan Iloaie, *Responsabilitatea morală personală și comunitară*, p. 264.

a iubirii, omul devine ipostas adevărat și trăiește existențial taina Unimii Treimice; întregul Adam devine Om-Omenire sau om universal⁴⁶. Iubirea lui Hristos devine și iubire a omului, înăuntrul căruia trăiește Hristos. Iubirea creștină nu mai este pentru el o noțiune abstractă, ci este legată de persoane concrete și de o umanitate concretă. Pentru Hristos aproapele este omul concret sau umanitatea concretă și nu noțiune abstractă a omului sau a umanității. Iar iubirea către Dumnezeu are caracter personal.

Concluzii

Așadar, în studiul de față am făcut o pledoarie pentru sublinierea calității omului de *persoană*. Deși în epoca noastră se tinde spre înlocuirea acestui termen cu cel de *individ*, în cele de mai sus am subliniat că acest termen exprimă doar un stadiu în dezvoltarea omului, care nu cuprinde manifestarea planară a acesteia. Prin aplicarea numirii de *individ* omului se încearcă ruperea acestuia de orice relaționare cu ceilalți. De aceea, am subliniat faptul că omul este, în mod ontologic, o ființă relațională, acest lucru fiind exprimat prin termenul *persoană*.

Derivat din cuvântul *individ*, individualismul încearcă tocmai fărâmițarea societății în mase de indivizi separați care nu mai comunică între ei, care nu mai sunt preocupați decât de autoafirmare, de propriul interes și de propriul progres. Plecând de la această tendință, am accentuat faptul că e nevoie de o reafirmare a valorii persoanei umane, de o repunere în relație a omului cu omul.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 268.

**PREOTEASA: „GENERATOAREA” CLIMATULUI EMOȚIONAL DIN
PROPRIA CASĂ. ADAPTAREA FAMILIEI PREOTULUI LA CONSTELAȚIA
DE VALORI SPECIFICĂ SOCIETĂȚII POST-INDUSTRIALE**

TEOFIL TIA

Abstract: Priest's Wife, the Generatrix of Emotional Climate at Home. The Adaptation of the Priest Family to the Constellation of Values Specific of Postindustrial Society.

The family of the priest constitutes his extended personality: if the prestige of it is affected, the priest's credibility immediately drops. Therefore, the successes and failures of the pastoral hang of priest's family. If the young candidate for ordination is aware it will invest huge efforts to not fail this essential chapter of life.

He is extremely powerful with energies beyond the world that manage, but - on the other - is very fragile in terms of the human dimension, strictly earthly: he should be boosted by the grace of God descended into life, through a rigorous prayer program conscientiously respected.

Preotul – „omul coborât din cer”, care gestionează o putere de dincolo de lume. Riscul contaminării cu „false puteri”, lumești

Lumea occidentală (dar și cea în curs de „occidentalizare”, a noastră) este terorizată de o anxietate: aceea de a nu corespunde *modelelor de succes* (dominante în mentalul colectiv și) propuse de societate prin mass-media: omul (putred de) bogat, surâzător, (aparent) atotputernic, invulnerabil, pe în culmea gloriei, înconjurat de admiratori. O societate cu identitate creștin-ortodoxă consacrată istoric ca a noastră *respinge vehement* (prin oamenii duhovnicești), aceste false modele de succes pentru că sunt inconsistente, perisabile, superficiale. Oamenii care corespund acelei tipologii mimează fericirea, dar nu au gustat-o nicicând.

Aceștia vor cu disperare să pară „cineva” (pentru că în adâncul ființei lor constată că sunt „nimeni”). Pentru ei stima de sine și autoconsiderația depind de părerea altora despre ei. Pentru acești oameni, pur exteriori, este foarte important să se expună într-o vitrină, se „defileze” pe covoare roșii, să fie sub reflectoare, și dacă nu sunt aplaudați li se pare că nu există, că nu sunt iubiți, că nu sunt stimați, prețuiți. Ei se hrănesc cu admirația altora, pentru că nu cunosc iubirea lui Dumnezeu. Acești oameni *practică „prosperitatea ostentativă”, fiind adepți ai sloganului: „posed, deci exist”,* neglijând faptul că o ființă cu adevărat superioară nu-și etalează averile, adică nu este exhibiționistă, știind că valoarea unui om nu se măsoară în cifre (finaciare), ci în bogăție afectivă¹ și în sentimente. Aceste modele de succes îi hipnotizează doar pe cei foarte fragili în identitatea lor creștină.

Preotul este *omul care vine cu o altă ofertă de valori*: valorile revărsate în istorie prin întruparea Fiului Divin. El este „omul coborât din Cer” care vine cu o viziune corectivă, propunând un alt model de om, omul interior, omul duhovnicesc, omul cu consistență lăuntrică în virtutea harului dobândit. El este investit cu „putere de sus” și este delegat să proclame alte valori, a căror origine este în alt plan existențial. El este omul care și-a cultivat îndelung vocația supranaturalului și experiența harului. Până însă când preotul ajunge să aibă putere de convingere, forță de impact în cuvânt, intransigență etică și fermitate în oferta de valori, trebuie să parcurgă un traseu formativ. Acest parcurs încercăm să-l punctăm sistematic, integrându-l în *constelația de valori ferme propuse de Ortodoxie*.

Există o pregătire pe termen lung pentru preoție, o alta pe termen mediu, și o alta pe termen scurt. Cea pe termen lung începe în clipa în care un copil de îndrăgostește de lumea bisericească, de universul eclezial, de slujbele de la biserică. Cea pe termen mediu, începe odată cu admiterea la studiile teologice. Cea pe termen scurt începe odată cu înscrierea la examenul de capacitate preoțească. De pregătirea pe termen mediu pentru preoție ține coagularea, închegarea și cristalizarea principiilor de întemeiere a propriei familii de către tânărul teolog. Familia, spațiu de prim exercițiu al altruismului, este agresată de autoproclamatele „valori” ale epocii postmoderne.

¹ Subcultura dominantă în lumea de astăzi proclamă o nouă „dogmă”: „Exiști numai în măsura în care ai, posezi!”. Cu alte cuvinte, „*averea a răsturnat ființa*”. Marii mistici ai Ortodoxiei ne avertizează însă că există o fractură imensă între imaginea pe care o afișăm despre noi înșine și ceea ce suntem în realitate. Nu contează aspectul exterior, nici titlurile științifice pe care le avem, nici responsabilitățile sociale înalte pe care le deținem (temporar), nici conturile din bancă sau cuantumul salariului, ci contează numai și numai forța sentimentelor și puterea de a iubi pe care am agonisit-o, adică potențialul nostru afectiv. Acesta este adevărata noastră identitate, unica energie pe care o vom transfera în lumea de dincolo. Ea aduce armonie interioară, relaxare, robustețe psihică și control de sine. *Aceasta este adevărata „putere”*.

Preoția, „dincolo” și „mai presus” de a fi o profesie, este o vocație, o pasiune, și nicidecum o simplă „meserie”. Ea se bazează pe niște înclinații native, care ulterior sunt preluate, șlefuite și potențate de-a lungul studiilor teologice. În ecuație intră deci o „chemare” de sus, dumnezeiască, și efortul propriu al candidatului. Când amândouă acestea sunt depline, intervine prin hirotonie o „*putere de sus*”, pogorâtă asupra candidatului în urma invocării Duhului Sfânt prin rugăciune și „punerea mâinilor” episcopului.

Dacă vocația se va suprapune cu „profesia”, viața lui va fi perpetuă auto-realizare, o continuă împlinire de sine. Niciodată nu va simți o povară în împlinirea responsabilităților pastorale, ci ele îi vor dinamiza și „colora” existența, făcându-l să simtă că *gestionează o putere de dincolo de lume*, extrem de prețioasă, care-l face să se simtă în centrul întregii existențe. Totul este ca, pe parcursul studiilor, să atingă maturitatea duhovnicească, adică să ajungă la o experiență a întâlnirii cu Dumnezeu semnificativă, să ajungă să-L simtă pe Dumnezeu.² Atunci nicicând nu va avea sentimentul unei singurătăți cosmice, ci se va simți permanent „trimisul Cerului”, exponentul unei puteri supranaturale, „mesagerul lui Dumnezeu”, cel trimis³ să-i repună pe oameni în legătură intimă cu Dumnezeu.

Orice fată are „vocație de preoteasă”? Criteriile de „selecție” a viitoarei preotese

În nici o „profesie” nu există o penalizare mai dură pentru o căsătorie eșuată decât în preoție. Nici un om nu este pedepsit mai aspru decât preotul pentru imprudența (sau „nenorocul”) de a-și lua o soție fără calitățile necesare (unei conviețuiri armonioase și unei colaborări fructuoase).⁴ *Soția pre-*

² Canoanele bisericești interzic divorțul preotului; într-o astfel de situație este previzibilă caterisirea, oprirea de la slujirea celor sfinte. Candidatul la hirotonie trebuie să fie mult mai atent în momentul selecției fetei, pentru că îi este interzisă cu desăvârșire o altă „încercare”. Ioan Teșu, *Alegerea viitoarei preotese. Sfăruire duhovnicească*, în „Teologie și Viață”, nr. 7-12/2000 (LXXXVI), p. 253.

³ Vocația înseamnă „extrovertire”, cel înzestrat cu ea nu trăiește doar pentru sine, ci – în primul rând – pentru ceilalți; Taina Hirotoniei (dintre toate cele șapte Sfinte Taine) este semnul văzut al punerii pe această orbită, a existenței pentru ceilalți. Preoția nu este deci o „meserie” prin care îți asiguri mijloacele de trai și o retribuție financiară pentru niște servicii prestate (fapt care dacă nu se va realiza, va naște în tine revoltă, frustrare, indignare). Cel care gândește în aceste cadre limitate nu trebuie să fie lăsat să ajungă preot, pentru că este o mediocritate, un „fur”, un lup îmbrăcat în „haine de oaie”, un impostor, care va submina din interior edificiul eclezial.

⁴ „O femeie capricioasă, ușuratică, superficială, haină, leneșă, neglijentă, nepricepută sau rece înstrăinează și otrăvește inima, viața și casa preotului, stingherește și umbrește slujirea lui. Preoteasa preocupată de cochetărie, de gândul de a plăcea la petreceri, de intrigă, lovește profund în demnitatea preotului.” Teodor M. Petrescu, *Familia preotului*, în „Mitropolia Olteniei” 7-9/1955(VIII), p. 433.

otului trebuie să consimtă liber și conștient dintru început la îngrădirile impuse preotului, la devotamentul, munca și eforturile care i se cer, să și le asume aprioric, nu să se lamenteze ulterior de dificultăți „nepreconizate”.

Unul din *atu-urile bimilenare ale preoției răsăritene* (comparativ cu cea apuseană, romano-catolică, care impune celibatul) a fost faptul că *preotul ortodox este familist* (lucru pe care-l doresc și credincioșii); această identitate s-a demonstrat treptat a fi un privilegiu (viața lui împletindu-se cu cea a credincioșilor, intersectându-se ontologic și tipologic cu a lor, el integrându-se dinamic și fertil în comunitatea parohială, din interior). Identitatea sa de „familist” l-a *exersat în confruntarea cu aceleași probleme* cu ale păstoriților, învățând din mers să dea răspunsul corect, dorit de Hristos, la problemele omului căsătorit. Dacă însă el „falimentează” în această direcție, vocația lui e compromisă și pastorația lui sfârșește într-o catastrofă. Familia dobândește rolul de „soclu” (sau „pedestal”): *va pune în evidență magistral triumful sau eșecul său vocațional*, va conferi amplitudine socială, va ridica la înălțime spre *maximă vizibilitate publică* reușita sau falimentul preoției lui. De aceea, nu este de glumit pentru un viitor preot pe cine alege drept soție.

În analogie cu vocația de preot, putem vorbi deci (absolut legitim) și de o „vocație de preoteasă”. Nu orice fată are înclinațiile native și trecutul potrivit pentru acest statut, nu orice tânără este vrednică de această „demitate”. Un trecut compromis și „tăvălirea” prin anumite păcate o pot definitiv invalida. „Recrutarea” viitoarei soții de către candidatul la preoție nu se face după criterii „lumești”, ci după criterii duhovnicești: *fata să fie deja „convertită” (1), nu să fie luată de teolog cu speranța că „o va converti el, după”*. A ignora această exigență va avea consecințe catastrofale asupra viitoarei vieți de familie.⁶

⁵ Jugul lui Hristos este blând și sarcina lui este ușoară (Mt 11,29), dar viața creștină este și o Cruce care trebuie asumată după ce ai făcut o opțiune fermă pentru Dumnezeu, pecetluită social și public prin apropierea de preoție. Crucea nu este **scopul**, este doar **calea**. „Cine vrea să vină după Mine (...) să-și ia crucea și să-Mi urmeze!” (Mc 8,34). Din această „urmare” atentă a Mântuitorului se naște constelația de valori care luminează existența omului întors la Dumnezeu: cumpătarea, decența, independența față de bunurile materiale, refuzul prosperității ostentative, a luxului.

⁶ Tratatul de Teologie Pastorală se concentrează mult asupra *familiei de proveniență a fetei*, plecând de la premiza că „așchia nu sare departe de trunchi”. Se cuvine însă să subliniem faptul că dacă fata este deja „convertită”, întoarsă la Dumnezeu, îmbisericită, *cu o viață duhovnicească activată*, multe dintre defectele familiei de origine nu se vor transmite, întrucât convertirea a imunizat-o împotriva acestora. Ea însăși va ști „contabiliza”, fără să fie întrebată de partener, păcatele familiei de proveniență, tocmai pentru că le-a analizat îndelung și s-a știut distanța de ele. Tot ceea ce a traumatizat-o în copilărie va ști să evite la maturitate; aceasta, cu o condiție: toată copilăria ei să fii beneficiat de un „aliat emoțional” (o persoană apropiată, de încredere, care i-a cîștigat dragostea: bunică, mătușă etc.) care *a identificat răul și a învățat-o să se distanțeze de el („Draga bunicii, ce face tatăl tău când bea nu este bine: face scandal, sparge obiectele prețioase din casă, strigă, ne face de minune în lume etc. Alcoolul distruge mințile omului! Tu*

Dacă fata este „convertită”, întoarsă la Dumnezeu, înseamnă că este o ființă duhovnicească, „*Îl simte pe Dumnezeu*”, este deci „abilitată” să devină preoteasă, întrucât știe prețui „slujirea” viitorului soț, este deja pe un traseu similar lui, și în consens cu al lui. Aceasta înseamnă că ea iubește Biserica, îi înțelege rostul în lume, și – drept urmare – va „împodobi biserica” prin prezența ei.⁷ Pentru a-și perpetua și proteja și pe viitor această stare de „simțire a lui Dumnezeu” ea știe că trebuie să respecte o anumită disciplină bisericească (adică rânduielile străvechi, poruncile dumnezeiești și bisericești, recomandările unor duhovnici etc.), iar nu să le disprețuiască cum fac multe femei „din lume”.

Viitoarea preoteasă – o ființă cu (pre-)dispoziție spre jertfă

De convertire⁸ se naște *exigența unei anumite (pre-)dispoziții spre jertfă (2)*, spre renunțare, spre sacrificiu. Viața în doi, în general, presupune o renunțare mutuală la multe din tabieturile consacrate în viața individuală. Viața de familie în general este un altar de jertfă, o crucificare constantă a voinței proprii pentru înțelegere reciprocă deplină. A fi soție de preot înseamnă și mai mult, participare la „jugul lui Hristos” pe care îl ia soțul, de aceea dispoziția spre jertfă trebuie să fie mai intensă, mai fermă, mai consolidată. Dacă aceasta nu există, nici vocația de preoteasă nu există.⁹

când vei fi mare să te ferești de cei ajunși în patima alcoolului”; sau „Draga bunicului, vezi cât suferiți voi căci mama ta nu e femeie de casă: nu a făcut de mâncare, nu v-a spălat hainele, dar uite, umblă cine știe pe unde, cu ce bărbat o fi pe la distracții. Și voi suferiți... Când vei fi mare tu să pui pe primul loc copiii și casa, nu distracțiile cu necunoscuți...”). Acest „aliat emoțional” va practica o perpetuă „psihoterapie de suport, de susținere” cu copilașul, „născând” de pe acum principiile sănatoase ale viitorului adult. Această interpretare continuă din punct de vedere rațional ale actului adultului vor cimeta o viziune sănătoasă, morală, despre viață, într-un mediu corupt, nesănătos. Este o corecție foarte inteligentă, cu urmări pe termen nedefinit. Existența acestui „aliat emoțional” explică de ce în medii nesănătoase, se nasc și cresc ființe de o rară verticalitate în plan moral.

⁷ Ioan Teșu, *art. cit.*, p. 256.

⁸ Cazuri extrem de rare și foarte problematice au fost cele în care aleasa inimii viitorului preot nu a fost o creștină ortodoxă; în momentul în care ea s-a hotărât să treacă la confesiunea soțului, problema a fost automat rezolvată, canoanele nestipulând nici un fel de interdicții sau limitări de viitor; în cazul în care ea dorește ferm să își mențină credința și să nu treacă la cea a soțului, situația devine dificilă, faptul acesta având repercusiuni pastorale: ea va frecventa o altă biserică și o altă confesiune, ea nu va fi o prezență activă în comunitatea ortodoxă, ea va fi străină de multe dintre frământările soțului: cazurile acestea – puține și excepționale – se reglementează în urma sfătuirii cu arhierul locului, conform deciziilor acestuia, în lumina sfintelor canoane, care interzic hirotonirea ulterioară a tânărului aflat în această situație.

⁹ Au existat și cazuri de preotese care după un timp „s-au plictisit” de statutul de preoteasă, și – în timp ce soțul săvârșea Sfânta Liturghie – și-au adunat bagajele și au plecat „acasă”, la părinți. Acestea au fost persoane fără vocație, care din curiozitate (și sub presiune socială, copleșite de „noblețea” statutului de preoteasă din imaginarul colectiv rural) au acceptat „aventura”, dar apoi

Deci, în măsura în care fata este deja convertită, „profilul moral” al familiei ei de proveniență trece în secundar; în măsura în care fata nu este deja viguros pornită pe cărările credinței, *statura morală a familiei de origine trebuie să aibă o relevanță accentuată* pentru viitorul preot, întrucât familia de proveniență constituie pentru viitoarea lui soție un model inconștient, repetabil în amănunțime. Iată de ce tratatele de Teologie Pastorală fac portretul ideal al familiei de proveniență a viitoarei preotese: familie care participă la slujbele Bisericii cel puțin săptămânal, respectuoasă în raport cu slujitorii Bisericii, cu credință explicită, în care să fie categoric respinsă orice atmosferă de ironie față de Biserică și față de religie¹⁰, care să nu fie victimă nici unei patimi grosiere și evidente. În mod special nu trebuie să existe „foame de bani și de avere”, întrucât această patimă¹¹ desfigurează puternic fizionomia interioară a unei familii punând pe o orbită neduhovnicească existența ei.

*Este o utopie să urmărești să realizezi o viață lipsită complet de durere în condițiile acestei lumi care „sub cel rău zace” (I Ioan 5,19).*¹²

„Aleasa inimii” – artizană a unui „proiect de viață” compatibil cu al soțului

A doua exigență, după aceea de a fi deja „convertită”, este să aibă un proiect de viață compatibil cu cel al viitorului soț (3), și să accepte să-l „ajusteze” pe al ei în conformitate cu al acestuia, sau îl integreze în cel al soțului, să îi găsească un loc în al acestuia. De ce trebuie să cedeze ea? Pentru că misiunea soțului este una cu conținut suprapământesc, cu finalitate eshatologică, cu orizonturi transcendente. Dacă această perspectivă o obosește,

și-au „venit în sine”, au descoperit că între ele și misiunea preotului nu-i nici o legătură, și au revenit la viața „normală” de dinainte, cufundată în false valori și mediocritate.

¹⁰ „Familia să nu fie pătată de obiceiuri de a se complăce în umorul pican la adresa lui Dumnezeu și al realităților religioase.” Pr. Cornel Dascăl, „Familia preotului și preoția”, în Mitropolia Ardealului, nr. 1-2/1986 (XXXVI), p. 25.

¹¹ „Părinții fetei să nu fie obsedați de patima negustoriei și a goanei după câștiguri dubioase, care deformează fondul curat al familiei.” Idem.

¹² Viața creștinului adevărat este o imitare a lui Hristos, care a fost cu desăvârșire fără avere. *Distanțarea de câștig și stărpirea poftei de avere* este cerută în creștinism tocmai pentru că el dă lucrurilor acestei lumi o valoare redusă. Omul duhovnicesc trebuie să se dezlege de legăturile pământești, să nu „adune comori pe pământ”. El trebuie să-L urmeze pe Hristos, adică să ridice o crucea grea, să îndure necazurile pe care i le îngăduie Dumnezeu. Sf. Grigore Palama ne-o aduce drept model pe Maria, sora lui Lazăr, care pentru a asculta învățătura lui Hristos a lăsat roboteala gospodăriei, grija de a-i sluji pe oaspeți. Omul ideal nu este nici omul nesătul al sistemului economiei de piață, care nu știe altceva decât să-și mărească câștigul, și nici proletarul revoluționar nimitor, care îi doboară pe vechii bogați pentru a deveni el însuși bogat, ci este omul duhovnicesc, adeptul unei asceze ponderate (cea prescrisă de Biserică), iradiind în jur dragoste, având drept ideal primordial al vieții mântuirea, ideal care nu depinde deloc de condițiile exterioare. Teodoros Zisis, *Învățătura socială a Sfântului Grigore Palama*, în „Tabor” 6/2009 (III), p. 12.

o „limitează”, o dezamăgește, nu este potrivită pentru căsătoria cu un viitor preot. În momentul în care ea vizează o „carieră” într-o profesie laică, performanță într-un anumit domeniu, care o pune în imposibilitate de a-și urma soțul, sau o obligă să-i anuleze acestuia proiectul de viață, se pune problema dacă împreună vor constitui două destine fericite, sau vor fi două destine frustrate, neîmplinite, retezate, compromise. Își poate da seama rapid dacă această exigență este împlinită punându-și întrebarea: e fascinată de „profesia” posibilului viitor soț, sau dimpotrivă, e rușinată în mediul în care ea s-a afirmat până în prezent?

O altă exigență este privitoare la *profilul intelectual al fetei (4)*: într-o lume a „universității de masă” (când universitatea constituie relamente un fenomen de masă) precum este a noastră, când oricine face o facultate cu un minim efort de voință, dacă tânăra nu a urmat, ea însăși, o facultate, nu este bine: acest fapt devine un grav handicap, ea situându-se la un etaj cultural net inferior viitorului soț, care o va face incapabilă să prețuiască pregătirea lui și o va stigmatiza social.¹³ Preoteasa este – indiferent dacă acceptă sau nu – *o persoană publică în parohie*. Chiar dacă va fi o prezență discretă, va fi mereu în centrul atenției.¹⁴ Este anti-misionar să aibă un comportament de „sălbatică”, adică de ascundere continuă.¹⁵ Ea trebuie să întrețină cu lejeritate un dialog duhovnicesc cu credincioșii, fie că aceștia sunt intelectuali rafinați, fie enoriași simpli, fără o pregătire universitară. Dialogul trebuie să aibă și o fibră intelectuală și o anumită prestanță rațională când interlocutorii sunt intelectuali.¹⁶ Aceasta înseamnă că ea trebuie să aibă o anumită „robustețe profesională”, adică o proprie specializare de care nu se rușinează, dar care constituie baza pentru manifestarea în lume a unei personalități

¹³ Geografia își spune în vreun fel cuvântul? Distanța geografică între localitățile de domiciliu ale tinerilor are vreo importanță? Doar în măsura în care pregătirea intelectuală a tinerilor este subredă, acest coeficient își are o pondere relevantă: fetele cu pregătire intelectual-culturală inconsistentă rămân excesiv de atașate de părinți, plecarea de acasă percepându-o ca mutilantă și subrezitoare. Confortul lor psihic la distanță de localitatea de naștere scade, ele simțindu-se vulnerabile. Trăiesc drama unei dezrădăcinări. Doar o dragoste „furtunos” exprimate de către băiat poate compensa îndepărtarea de „casă”. De asemenea, „prieteni duhovnicești” cu coeficient emoțional pronunțat și apartenența la organizații de grup cu mare putere de coagulare socială (precum ASCOR, LTOR etc.) care „furnizează” multă securitate emoțională au importanță mare pentru fetele care se încadrează în această tipologie.

¹⁴ Uneori, când preoteasa disprețuiește „profilul ideal de preoteasă existent în subconștientul colectiv” într-o parohie, adică „portretul robot” cu care ei erau obișnuiți, se creează multă tulburare, declanșându-se chiar campanii de discreditare a preotului și a familiei sale.

¹⁵ O astfel de atitudine poate ascunde probleme psihice sau o gravă capacitate de inter-relaționare, născută din traume infantile nerezolvate.

¹⁶ Pentru a se menține la un anumit nivel academic studiile pastorale recomandă lectura de cărți din biblioteca personală și parohială, achiziționarea continuă (dar temerată pentru vremuri de criză) de lucrări fundamentale ale culturii, teologiei și literaturii universale. Fiecare zi ar fi bine să fie presărată cu câteva minute de „lectură ziditoare”. Indicate sunt pentru voiajele cu mașina (sau pentru naveta zilnică) cărțile lecturate audio pe CD.

împlinite. Nu este suficient să fii „doar” preoteasă. Statutul de „preoteasă” dă culoare, pregnanță și aureolă unei alte identități/existențe anterioare, câștigate prin propriile eforturi, muncă și studiu. E minunat, magnific, să fii preoteasă, dacă mai ai o altă identitate profesională, dar este reductiv să fi numai preoteasă, fără să mai fi și altceva. O anumită identitate profesională dă consistență astăzi statutului de preoteasă.

Nu trebuie însă să se alunece într-o goană după titluri și diplome: trebuie operată clara distincție între etajul intelectual și etajul emoțional, între înalta pregătire academică și caracter, între minte și inimă. Multele diplome acumulate pot naște și multă îngâmfare.¹⁷ Trebuie deci să precumpănească statura morală asupra calibrului intelectual, demnitatea umană, forța în iubire pe care o preoteasa. Credincioșii cad în admirație când văd o preoteasă foarte cultă, dar sunt încălziți la inimă dacă descoperă în ea un monument de smerenie. Preoteasa va fi „cuceritoare” nu grație pregătirii academice acumulate, ci grație *unei perpetue dispoziții spre iubire*. Credincioșii trebuie iubiți așa cum sunt, cu defectele și neputințele lor, și iubirea gratuită, dezinteresată, necondiționată, îi va schimba enorm în bine. Dragostea necondiționată are puterea de a aprinde multe inimi.¹⁸ Trebuie deci operată distincția dintre „instrucție” și „educație”. O persoană poate să fie foarte „instruită”, dar să nu fie „educată”, formată. Adevărata „formare” îi dă preotesei deschidere, o face accesibilă, populară, radioasă, primitoare: o ființă pe care atunci când o înâlnești, îți surâde întreaga ființă. „*Cel ce găsește o femeie bună află un lucru de mare preț și dobândește bunăvoința lui Dumnezeu* (Pilde 18,22) pentru că „*femeia virtuoasă este o cunună pentru bărbatul ei!*” (Pilde 12,4).

*Calități fizice*¹⁹ (5): „*frumusețe*” fizică (!?!) și *virginitate*. Tinerii pun mare preț pe frumusețe, dar teologul nu trebuie să fie hipnotizat de aspectul

¹⁷ „*Eu am trei facultăți: sunt profesoară de engleză, absolventă de filologie română și soprană de Conservator... nu am ce discuta cu proastele din parohie. Toate sunt ființe limitate. Dialogul cu ele mă degradează. De abia aștept să mă mut din parohie căci dialogul cu ele mă jignește în ființa mea profundă. Nu sunt ele de nivelul meu.*” – observăm în această declarație puțină dispoziție spre iubire și multe argumente pentru a disprețui. Nu la capitolul „pregătire academică” stă rău această persoană, ci la formarea duhovnicească. „Școala multă nu înseamnă întotdeauna și înălțime morală. Iar cunoștințele „largi” nu sunt întotdeauna și garanții ale unei vieți morale înalte.” Ioan Teșu, *art. cit.*, p. 258.

¹⁸ Există și consoarte de preoți care cultivă în inima preotului disprețul pentru enoriași, descaliificându-i și inventariindu-le defectele. Astfel și inima preotului se pietrifică și se naște în adâncul lui repulsia față de aceștia, pentru că „nu sunt așa cum trebuie să fie”. Or, preotul nu trebuie să aștepte ca credincioșii să fie „gata duhovnicești”, ci el trebuie să-i conducă pe un traseu formativ-educativ de înduhovnicire constantă. Nu trebuie confundat punctul de plecare cu obiectivul. Rostul activității pastorale a preotului este sfințirea lor. Dar este greu dacă în loc să-și convingă el consoarta de acest adevăr, ea îl copleșește cu poziția ei greșită.

¹⁹ Distanța de vârstă ideală dintre cei doi ar fi de 2-3 ani în avantajul băiatului, și aceasta pentru că „femeia se trece mai repede”, tocmai pentru că bio-psihologic, fata este cea care se maturi-

exterior, în dauna celui interior.²⁰ Iubirea include, este adevărat, și aspectul trupesc, dar nu trebuie să fie blocată doar pe acesta. Când iubim cu adevărat, iubim întregul: și trupul, și sufletul, și manifestările, chiar și defecatele. Acele căsnicii însă care sunt fundamentate pe criterii precumpănitor de ordin fizic, sunt cele mai supuse eroziunii în timp, riscul destrămării pândindu-le din prima clipă. „Trupescul este mult mai sărac în raport cu sufletul, conducând la saturație și plictis.”²¹ Cu trecerea timpului importanța aspectului fizic își pierde din pondere, ambii parteneri axându-se pe frumusețea interioară.

Exigența virginității: un anacronism? „Foamea de bani” din spațiul public postmodern și gradul de toxicitate al acesteia asupra posibilului viitor-preot

Este un anacronism să pretinzi virginitate de la viitoarea soție de preot? Virginitatea este garanția unei anumite inocențe care garantează ulterior o împlinire în plan intim, întrucât lipsa experienței în viață sexuală face ca să nu existe „termen de comparat”, iar lucrurile să pară foarte bune așa cum sunt. În caz contrar, se poate acuza o anumită nepotrivire, sau poate exista o frustrare privitor la „performanțe”, sau exercițiul din acest sector al vieții poate face ca ea să supra-evalueze importanța sexualității în viața de familie.²² Viața conjugală nu trebuie pusă în concurență cu viața mistică. Ambele

zează prima. Respectând această mică diferență de vârstă, se contrabalansează decalajul bio-psiho-fiziologic îngăduit de Creator.

²⁰ Ca exigență „estetică” noi propunem doar ca viitoarea consoartă să nu „exceleze în rău”, adică să nu fie o confirmare a șlagărului popular „...când te uiți în ușa surii, gândești că-i muma pădurii”. Dacă ar fi un monument de urătenie, ar putea fi dezagreabilă din postura de persoană publică și parteneră de viață a preotului, chiar dacă, Dumnezeu Care ne-a făcut pe toți, o iubește și pe ea, așa cum este; Dumnezeu privește dincolo de orice aparență de urătenie, la suflet. La fel face și omul duhovnicesc. Odată cu trecerea anilor, acest aspect ar conta tot mai puțin. Totuși propunem și la acest capitol cumpătare.

²¹ “Când frumusețea fizică va păli, vei putea descoperi în partenerul de viață un *nimeni* și un *nimic* din punct de vedere duhovnicesc! Frumusețea interioară în schimb nu se ofilește cu trecerea timpului, ci sporește cu vârsta, afinitățile sufletești mai clar conturându-se și mai pregnant reliefându-se. Ei vor ajunge să gândească la unison, să simtă tot avantajul de trăiri emoționale ale celui-lalt, să-i intuiască anticipat reacțiile.” Ioan Teșu, *art. cit.*, p. 262.

²² Mulți duhovnici consideră că nu trebuie să constituie o dramă insurmontabilă pierderea fecioriei într-un episod trecător, sub presiunea factorilor de mediu care patronează mentalitățile tinerilor laici (înainte de a veni la Teologie), care elogiază „experiența” din domeniul sexual; aceeași duhovnici însă nu trec cu vederea pierderea fecioriei urmată de îndelungate perioade de conviețuire cu diferiți bărbați, în diferite contexte. Cine a gustat cu nesaț și voluptate efemerul nu va mai ști să descopere veșnicul. În plus, nu este deloc confortabil psihic pentru un teolog să știe că jumătatea lui a fost în mod regulat împărțită între alții (și vreme îndelungată). Faptul că o persoană a „călătorit” prin multe inimi nu este foarte grav (înseamnă că are multiple calități), dar faptul că a „călătorit” și prin multe paturi, denotă o clară vocație de „desfrânată”, iar canoanele îi

vizează un extaz, dar preoția înseamnă performanță în plan duhovnicesc, și „intimitate reușită” și împinătoare în plan conjugal. Ambele versante pot oferi extrem de mult confort psihic partenerilor de viață.

În loc de epilog al acestei enumerări de exigențe, ne vom întreba: „*status-ul financiar* al fetei, are vreo relevanță în selecția partenerei de viață? Răspunsul este categoric „Nu!”, pentru teologul care aspiră la o viață lină și fericită.²³ Banii constituie noul idol al omenirii secolului al XXI-lea. Prestigiul de care se bucura în trecut Religia s-a transferat în epoca noastră banilor; s-a produs o mutație în mentalul colectiv: banii au ajuns un dumnezeu (nedeclarat) al acestui veac. Sfântul Apostol Pavel avertizase că „lacomul de avere este un închinător la idoli” (Efes 5,5 și Col 3,5), dar nu se gândise că va veni o epocă în care constatarea lui va avea valabilitate la nivel colectiv, de mase. Dar, în timp ce Dumnezeu creștin îl iubește pe om, banii se iubesc doar pe ei înșiși. De aceea, a lua o decizie capitală, pentru tot restul vieții, în funcție de acest criteriu, constituie un gest catastrofal.

Dacă soția va provine dintr-o familie aflată sub hipnoza banilor, este ea însăși, inconștient, „programată” să dorească bani; în ea este deja activat apetitul de avere. La polul opus este Mântuitorul, care „n-a avut unde să-și plece capul” (Mt 8,20). Psihiatrul (și antropologul cultural) italian Giacomo Daquino ne avertizează: „Mulți oameni de astăzi se prefac a crede în lumea de dincolo, dar practică cu îndârjire religia lumii de aici, uitând că banii au fost motivul trădării Mântuitorului: 30 de dinari – prețul Celui neprețuit”.²⁴ Și își continuă reflecția: „mulți uită că cel ce muncește onest, nu va fi niciodată bogat, dar va putea trăi mulțumit, onorabil, fericit. Excesul de avere aduce cu sine mari dezechilibre...”. Un străvechi proverb chinezesc spune că „poți, cu bani, cumpăra o casă – dar nu un cămin (adică afecțiune și căldură umană), un pat – dar nu odihna, un ceas – dar nu timpul, o carte – dar nu cunoașterea, o poziție în societate – dar nu respectul, sexul – dar nu dragostea!”.

Viitorul preot trebuie să se imunizeze în fața angoasei existente în mediile laice generată de nemulțumirea perpetuă față de „câți bani câștigăm”. Această agnoasă se manifestă în creier (printr-o preocupare continuă pentru bani, soldată cu o răcire a minții), în inimă (generând dezechilibru interior, furtună nevrotică perpetuă, agitație, insatisfacție, carențe emoționale: în loc să savurezi ceea ce ai, trăiești în frustrare, paralizat de ceea ce îți lipsește), în pântec și – potrivit Sfântului Vasile cel Mare – în „cele de mai jos

interzic categoric unui viitor preot să ia de soție o astfel de femeie, sub pedeapsa interzicerii ferme a accesului său la Taina Hirotoniei, dacă slăbiciunea îl face incapabil să renunțe la ea.

²³ Rebeca, găsită de trimisul lui Avraam la fântână, se învrednicește a deveni nora marelui patriarh doar grație calităților interioare!

²⁴ Giacomo Daquino, *Il denaro, sterco del demonio (Banii – „bălegar” al Satanei)*, Milano, Edit. Oscar Mondadori, 2005, p. 6.

de pântec”²⁵. Omul ahtiat după bani disprețuiește sentimentele; pofta de bani îi dăunează inimii, anesteziindu-i potențialul afectiv, stârpindu-i emoțiile pozitive. Pentru acest tip de oameni, banii sunt unicul mijloc de comunicare de care dispun.

Preotul este ființa pământească care are o altă viziune despre bani, grație experienței continue a supranaturalului: banii, atât câți sunt, ne-au fost dați de Dumnezeu *să ne exprimăm prin ei dragostea*²⁶, nu să-i posedăm cu crispare, căci – în acest caz – raportul se va schimba și ei ne vor poseda pe noi. De aceea el nu păstrează banii ci lucrează cu ei, îi investește, îi transfigurează, în convertește în filantropie. E unicul mod de a le eterniza semnificația.

Sfântul Grigore Palama avertiza societatea epocii sale din Tesalonic că mântuirea nu depinde de condițiile exterioare. *Bunăstarea, traiul bun sau confortul nu sunt mijloace care să ajute la mântuire*.²⁷ Este aceasta o convingere reală a teologului? Depinde mult însă cu ce moștenire din familie vine candidatul la preoție, ce atitudine față de bani găsește în familia viitoare soții, și cât de mult le poate transfigura/schimba pe amândouă grație pregătirii teoretice și spirituale din anii de studiu teologic. Dacă el nu s-a înnoit pe sine în timpul studiilor, dacă a rămas „ca lumea”, „precum lumea”, atunci va purta cu el o „foame de bani” perpetuă specifică societății postmoderne.

Înăuntrul omului se poartă *permanent o luptă între două puteri opuse, una prietenă cu Dumnezeu și alta prietenă cu lumea*. Una este rădăcina

²⁵ Era o vreme când bărbatul deținea puterea economică, iar femeii îi era rezervată puterea „seductivă”. Astăzi lucrurile nu mai sunt atât de clare, dar totuși situația se prelungește și într-o epocă de afirmare a femeii în plan profesional. Mărturisește o femeie occidentală „împlinită”: „Nu-mi mai iubesc de mult bărbatul, dar rămân cu el căci îmi convine! Pot să cheltuiesc cât doresc, căci el câștigă mult. Alta mă împiedică să nu divorțez”.

²⁶ Sf. Grigore Palama înfierează cruzimea și neomenia bogaților care, în loc să fie administratori ai bunurilor comune, se fac uzurpatori care abuzează de ele. El recomandă preschimbarea bogăției – prin facerea de bine – în sărăcie de bună voie. Nu îndeamn însă la răpirea silnică a bogăției și împărțirea ei la săraci. Săracii în schimb nu trebuie să fie nici ei biruiți de iubirea banilor. *Și nu numai bogații sunt datori cu dragoste, ci și cei săraci*. Cu toții trebuie să ne exersăm în dragoste, singura energie pe care o ducem cu noi și în lumea de dincolo. Dragostea creștină îi îmbrățișează până și pe dușmani, pe cei care ne vatămă prin faptele lor: *Biruieste răul cu binele, și lasă-L pe Dumnezeu să pedepsească răul!* Teodoros Zisis, *Învățătura socială a Sfântului Grigore Palama*, în “Tabor” 6/2009 (III), p. 12.

²⁷ Aceasta se vede din viața primilor oameni, unde condițiile ideale de viațuire în natură (perfect ecologică și abundența materială gratuită, la dispoziție fără nici un efort fizic) nu au împiedicat păcatul și căderea. Experiența umană dintotdeauna dar și cea recentă dovedește că *bogăția, puterea și slava îl înăspresc pe om, îl împietresc lăuntric, îl fac insensibil și neîndurător*. Sfântul Grigore Palama dă drept exemplu clasa conducătoare a iudeilor, care nu numai că nu a primit cuvântul lui Hristos, ci L-a și prigonit și răstignit, deși ea era “experta” teologică a vremii, cea care trebuia să-L identifice pe Mesia. Dimpotrivă, poporul îl urma oriunde mergea, iar cuvântul Său era bine-primit”. Teodoros Zisis, *Învățătura socială a Sfântului Grigore Palama*, în “Tabor” 6/2009 (III), p. 10.

virtuților și cealaltă este rădăcina patimilor; pe una trebuie să o îngrijim, pe cealaltă trebuie s-o smulgem; iubirea de Dumnezeu este izvorul a tot binele, iar iubirea de lume este pricina a toată răutatea: „*Prietenia lumii este dușmănie față de Dumnezeu*. Cine deci vrea să fie prieten cu lumea, se face vrăjmaș lui Dumnezeu” (Sf. Iacov) și „Dacă cineva iubește lumea, iubirea Tatălui nu este întru el!” (Sf. Evanghelist Ioan).²⁸

În concluzie vom spune că un tânăr candidat la preoție, luând în calcul toate aceste exigențe, poate să-și găsească partenera potrivită pentru viață. Dar el nu trebuie să uite că *găsirea partenerei potrivite este începutul eforturilor pentru o căsnicie fericită, iar nu sfârșitul acestora!* Odată identificată persoana potrivită, începe lucrarea de zidire în doi, se întrezăresc orizonturile unei vieți fericite, căci compatibilitatea dintre ei demonstrează că au mari șanse să alcătuiască o „echipă” de neînving.

„Puterea” preotesei: „generatoarea” climatului emoțional din propria casă

*Opoziția de profil între portretul pozitiv ideal al soției de preot și cel detestabil este conturată cu măiestrie de Profesorul Teodor M. Popescu cu decenii în urmă; aceasta își păstrează însă actualitatea.*²⁹ *Climatul emoțional din familia preotului trebuie să fie generat de o singură energie dominantă: dragostea, exersată atât pe orizontală (între membrii familiei) cât și pe verticală (cu Dumnezeu). Preotesei îi revine sarcina de a o activa cât mai mult pe „versantul” orizontal, iar soțului, pe cel vertical; ambele versante, suprapuse, fac trimitere simbolică la cruce. Pentru a reuși în această întreprindere, cuvintele Sf. Apostol Pavel din 1 Cor 13 trebuie să fie textul „pilot” și „mini-evanghelia” casei. Sintetizând, Sf. Ioan Gură de Aur afirmă:*

²⁸ „Pricina iubirii față de lume este plăcerea trupului și iubirea față de trup. Pentru că trupul este stricăcios și schimbător, omul trebuie să suplinească prin mâncare și băutură ceea ce se pierde prin mișcare. Și tocmai pentru a sprijini această suplinire, Dumnezeu a legat hrana de o oarecare mângâiere, de o oarecare plăcere. Însă această grijă îndreptățită de trup și depășește limitele, din mijloc devenind scop. Cel ce își iubește trupul mai mult decât pe Dumnezeu devine iubitor de bogăție. Teodoros Zisis, *Învățătura socială a Sfântului Grigore Palama*, în „Tabor” 6/2009 (III), p. 11.

²⁹ „O soție credincioasă, demnă, înțeleaptă, conștientă de sacralitatea și responsabilitatea preoției, de sublimitatea sarcinilor ei mari și sfinte, de noblețea slujirii preoțești, va fi sprijin, îndemn, mângâiere, va co-părtașă la grijile, necazurile și bucuriile preoției, va gândi și va simți ca preotul, va sluji sufletește cu el înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, va „bine-merita” pentru partea ei de gând și de faptă în succesul misiunii preoțești.” Versus: „O soție rea, vanitoasă, frivolă, neserioasă, nepăsătoare, nepotrivită cu chemarea preotului va însemna imediat: copii răi, neascultători, aroganți, imorali, scandalagii. Această „gardă” va strica, răsturna și zădărnici tot ceea ce spune și face preotul, dezmițându-l practic, expunându-l criticii credincioșilor, contrazicându-l, acuzându-l și pălmuindu-l în fața tuturor!” Teodor M. Popescu, *art. cit.*, p. 431.

„Dragostea este rădăcina, izvorul și mama tuturor bunătăților”, inclusiv – adăugăm noi – a percepției pozitive a realității.³⁰

Dar ce este dragostea? Este *energia care îmbibă cu sens întreaga existență!* „Dumnezeu (Însuși) este dragoste” postulează Apostolul iubirii (1 In 4,8). Limba română (spre deosebire de greaca antică³¹) este săracă în nuanțări: folosim termenul dragoste/iubire pentru toate sensurile acestui cuvânt atât de multi-ramificat semantic. *Ea este epuizabilă*³² (sub eroziunea interrelaționării defectuoase, a rutinei, a superficializării raporturilor, a atenuării respectului reciproc, a neîncrederii³³, a unei intimități exagerate³⁴, căci „prea multă intimitate naște întotdeauna ura” și a supra-saturației, excesului de manifestare în plan trupesc a sentimentelor)³⁵, *dar și regenerabilă* prin: rugăciune, exersare în post (inclusiv conjugal), gustarea înțelepciunii ascunse în aforismele³⁶ și maximele Sfinților Părinți și ale înțelepților (în

³⁰ Dacă vedem realitatea înconjurătoare cu ochii îndrăgostitului, lumea este fermecătoare, iar viața – cu adevărat – vrednică de a fi trăită. Dacă o privim „cu ochelarii” egocentratului, lumea este o „vale a plângerii”, un adevărat iad, și „mai bine ar fi fost să nu ne fi născut”. Energia dragostei schimbă deci percepția realității. *Cu cât iubim mai mult, cu atât îmbibăm cu mai mult sens existența noastră* și a semenilor. Cu cât suntem ființe reci, neatinși la inimă de flacăr iubirii, cu atât suntem mai nefericiți, mai paralizați în acțiuni, mai dezamăgiți de viață, mai lipsiți de poftă de a continua, având drept dogmă înconștientă a propriei existențe convingerea: „Viața nu merită să fie trăită.”

³¹ În limba greacă avem termenii: filia, agapi, eros etc.

³² Aceasta pentru că noi, oamenii, nu suntem surse (ontologice), izvoare ale dragostei, ci doar „canale” ale ei, căi de comunicare. Ea izvorăște din Dumnezeu și spre ea suntem noi „programați” să tânjim. Este o „hrană” a psihicului care, ignorată pe termen lung, anihilează robustețea psihică și nevrotizează ființa umană.

³³ Neîncrederea în celălalt este la fundamentul geloziei, o „iubire” patologică, posesivă, desfigurantă: „Ca iadu-i de grozavă gelozia!” – exclamă *Cântarea Cântărilor* (8,6). Gelozia îl torturează pe celălalt, prin continuă învinuire, iar viața celor doi devine o prigoană perpetuă (cu extensie în viața publică); „Gelozia este tiranul regatului iubirii” – scria Cervantes; ea este cancerul dragostei conjugale; dacă nu va fi stărpită la timp, va duce la dezintegrarea familiei. Motensquieu îi compătimea: „Există oameni foarte nenorociți, pe care nimeni nu-i consolează: bărbații geloși; alții pe care toată lumea îi urăște: bărbații geloși; alții pe care toți oamenii îi disprețuiesc: tot bărbații geloși; iar Boileau sfătuiește: „Fugiți totdeauna de gelozie/A firilor vulgare, urâtă frenezei!”. *Ibidem*, p. 104.

³⁴ „Viitorilor soți li se va recomanda o înțeleaptă cumpătare a vieții lor conjugale, pentru conservarea sănătății și pentru a menține mereu pline de prospețime relația lor intim: trebuie combătut abuzul sexual” care naște supra-saturație, plictis și sete de experiențe ne-convenționale – apreciază Pr. Cornel Dascăl, în „*Pregătirea mirilor pentru Sfânta Taină a Cununii și pentru familie*, în *art. cit.*, p. 189.

³⁵ Un duhovnic bun îl va ajuta pe tânăr să transfigureze biologicul, să topească orice instinct pământesc în dragoste sfințitoare, să ridice relația pământească la etajul afectiv al maximelor trăiri interioare, să convertească trupescul în duhovnicesc, să fie capabil să aibă o relație de intimitate în care are primatul sufletescul asupra carnalului.

³⁶ *Prietenul cel mai bun este întotdeauna soțul, iar consolarea „cea mai întreagă”, soția!* – spunea Tudor Arghezi. *Bărbatul și muiera într-o glăsuire să petreacă, și dragostea între ei neclintită să se găsească* – afirmă o zicală populară. *Femeia câștigă inima bărbatului ei mai puțin prin frumusețea sa, și mai mult prin bunele purtări* – zicea Sf. Ambrozie al Mediolanului; Thomas

spatele cărora se ascunde un adevărat „doctorat” de experiență practică). Se poate *întreține prin gesturi gingașe*³⁷ constante³⁸.

Viciile – invazia demonicului în arealul familial. Rolul profilactic al femeii

Preoteasa trebuie să fie intransigentă cu *perspectiva pătrunderii subtile a oricărei patimi*³⁹ în propria casă; în această privință are rol de gardian: ea știe că orice patimă începe prin a fi o simplă distracție. Fericitul Ieronim ia în discuție beția: „Vinul va fi întrebuițat cu măsură, potrivit cu vârsta, cu sănătatea și cu temperamentul fiecăruia. Este adevărat că apetitul de vin poate apare pentru a compensa un gol afectiv, un sentiment de diluare a iubirii, când apare o demotivare interioară. Ulterior însă, patima ia un control feroce al vieții: bețivul dobândește reacții de nebun, nu-și mai este propriul stăpân.⁴⁰ Atitudinea față de omul în stare de ebrietate trebuie să fie înțeleaptă: „Bețivul nu se ceartă și nu se sfătuiește decât atunci când este treaz” și „Omului beat să-i bați în strună” – stipulează înțelepciunea populară. Beția este foarte periculoasă pentru că, pe termen lung, ea duce la sărăcie: bețivul este devoratorul mijloacelor de întreținere, abdicând de la îndatorirea de susținător al familiei; din generator de resurse pentru familie el devine consumatorul dominant. Propria patimă nesățioasă devine totalitară.

Viitoarea preoteasă⁴¹ trebuie să cunoască viziunea Sfântului Apostol Pavel despre „femeia credincioasă”. De asemenea, ea trebuie să fie foarte

Morus reia ideea și o nuanțează: *Soția câștigă dragostea soțului mai puțin prin farmece trupesti, și mai mult prin purtare cinstită, prin blândețe și respect*”.

³⁷ *Darurile fac dragostea efervescentă*; ele trebuie să „puncteze” traseul vieții și să indice momentele de reper, memorabile (ziua ne naștere, onomastica religioasă, ziua căsătoriei, ziua primei întâlniri etc.). Sfântul Grigore de Nazianz spune că „nu valoarea darului, ci intenția celui care dă, aceasta naște meritul” (florile pot fi mai prețuite de o femeie decât un cadou consistent, dar cumpărat cu nepricepere). Pr. Gheorghe Paschia, *Familia și raporturile dintre membrii ei*, în „Biserica Ortodoxă Română” nr. 5-6/1982 (C), p. 102.

³⁸ Ajutorul reciproc la treburile gospodărești zidește comuniunea între soți: „*E o adevărată frumusețe și o putere tare așezată bine, răsplătitoare cu fapta pentru cei ce se ajută unii cu alții*” – scrie Clement Alexandrinul. „Bărbatul este cheia casei”, iar „o femeie vrednică este coroana ei”. *Ibidem*, p. 103.

³⁹ Părintele Dumitru Stăniloae ne învață că orice patimă este o reorientare (greșită) a elanului infinit pus de Dumnezeu în ființa noastră (spre a fi atrași magnetic de Divin), spre lucruri finite.

⁴⁰ „Beția este diavolul voluntar care se introduce în suflet prin plăceri” – spune Sf. Vasile cel Mare în *Omilia contra beției*. Sfântul Ioan Gură de Aur îl citează pe Seneca: „Beția este o nebunie de bună voie, o trădare a gândurilor, o nenorocire ridiculizată, o boală expusă batjocurii, o îndrăcire de bună voie și mai grea decât nebunia!”

⁴¹ Expresia consacrată în anumite medii rurale „maica preoteasă” face trimitere la statutul misionar pe care trebuie să-l aibă preoteasa într-o colectivitate, imagine bine impregnată în subconștientul colectiv, pe care – dacă o trădează – preoteasa va pierde mult din prestanță și prețuire, dezamăgind enorm.

atentă, după căsătorie, cu anturajul.⁴² În care „tipare” culturale trebuie ea să se înscrie? Cui trebuie ea să placă? Spațiul public postmodern este foarte parcelizat, este mozaicat. Spre ce valori are ea activați „senzorii”? Preoteasa trebuie să *dorească să corespundă așteptărilor culturii creștine*, pentru că prin căsătoria cu un preot ea însăși a acceptat să renunțe la orice fel de „distracții lumești”, pentru a se îngriji de propria mântuire și a celor care au acest ideal (din parohia încredințată soțului).

Sfântul Apostol Pavel vorbește despre libertatea femeii necăsătorite de a sluji lui Dumnezeu, în opoziție cu femeia căsătorită, care poartă de grijă de cele lumești, *ca să placă bărbatului* (1 Cor 7,3-4). Noi transferăm această învățătură în context pastoral-preoțesc: ea va dori să placă soțului ei, cel angrenat în lucrarea monumentală de mântuire a oamenilor, și *decă se va încadra în idealul lui*, și prin aceasta nu va fi departe de (profilul biblic, paulin, de femeie) cea nemăritată, liberă, care s-a dedicat exclusiv slujirii lui Dumnezeu.

Femeia este cea *capabilă să creeze în familie un climat emoțional* compatibil cu rugăciunea, meditația, pacea etc.⁴³ Ea știe să fie un „emițător” continuu de dragoste și dăruire, balsam ce alungă întristarea și amărăciunea. Grație feminității ei, poate emana delicatețe și sensibilitate, pregătind inimile pentru primirea harului. În plan secundar trebuie să se manifeste vocația ei de gospodină, puterea de a se exprima în arta culinară, exercițiul igienei casei, preocuparea pentru curățenie și conchetăria aranjamentului locuinței. Ierarhia priorităților nu trebuie răsturnată, altfel ea se realizează și se împlinește ca femeie, ca soție, ca mamă, dar nu ca preoteasă, iar, pe termen lung, acest fapt va atrofia zelul pastoral al soțului ei. Preoteasa trebuie să se situeze la punctul de intersecție a vocațiilor Martei și Mariei.

În familia de origine își petrec oamenii întreaga copilărie și o mare parte a tinereții. Aici ei trăiesc un *timp dilatat*, întrucât atât traumele cât și

⁴² „Anumite cercuri de femei tinere, mai ales în mediul urban, acaparează tinere căsătorite, ademenind chiar și pe fetele din mediul rural, inițiindu-le în tainele multor patimi, în măiestria fardurilor exagerate, a îmbrăcăminte indecente și luxoase, în apelul la droguri, alcool, fumat și cafea savurată cu abuz în întruniri numite ale „familiilor de elită”, unde se dedau la discuții indecente, clevetiri, adultere, critici fără sfârșit, glume cu tentă erotică și limbaj degradant. Maica preoteasă nu-și poate permite să-și irosească timpul în asemenea cloace sufletești”. Idem, p. 27.

⁴³ Este perfect adevărată și reciprocă: *o femeie certăreată constituie o povară psihică strivitoare pentru preot, stârpind nenumărate energii pastorale*: „Mai bine să locuiești în pustiu decât cu o femeie certăreată și care îți face necaz” (Pilde 21,19). Cearta presupune revărsarea în casa preotului a unor energii satanice răvășitoare: cuvinte grele, insulte, sudalme, poate chiar injurii. Sfântul Ioan Gură de Aur atenționează: „Nu vă certați între voi, căci nimic nu poate fi mai amar decât cearta, nimic nu poate fi mai supărător ca zăzania dintre bărbat și femeie, căci certurile și luptele pe tăcute contra persoanelor iubite sunt pline de amărăciune” (*Explicarea Epistolei către Efeseni, Omilia a 20-a*). „Mai bine pâine neagră cu dragoste curată, decât albă ca zăpada și plină de sudalme”. Pr. Gheorghe Paschia, *art. cit.*, p. 105. *Cearta este antecamera divorțului*, a înstrăinării interioare, prelungirea climatului de tensiune dintr-o casă constituind semnalul unei despărțiri apropiate.

bucuriile par infinite în copilărie, interminabile, nesfârșite. Percepția timpului este diferită în copilărie față de maturitate. Tocmai de aceea climatul, atmosfera, trăirile din copilărie își pun amprenta definitiv asupra unui om, marcându-l psihic pentru întreaga viață. Preoteasa, ca parteneră de viață a preotului, are o importanță capitală în controlul energiilor emoționale care se reversă în căminul preotesc. Copilașii sunt indicatorii corecți ai acestui fapt.

Preoteasa – cel mai bun confident⁴⁴ al soțului

„Simțul critic al preotului, impresiile lui trebuie verificate prin cineva de aproape și de încredere, care să nu-i ascundă lipsurile și greșelile, să nu-l lase nici să se amăgească, nici să se descurajeze.”⁴⁵ Ea trebuie să fie partașă la pasiunea lui sacră. În schimb, o soție greșit aleasă, nu doar că îl împiedică enorm activitatea pastorală, dar îl și compromite pe soț. Despărțirea de ea e și mai dezastruoasă: la orizont apare caterisirea sau – în cazuri excepționale – continuarea slujirii din poziția unui slujitor fără prestigiu.

În exteriorul familiei, preoteasa trebuie să fie o ființă „prietenoasă”. Din familie, *atmosfera de căldură emoțională trebuie să fie în expansiune*. Modestia este o calitate pe care trebuie să o întrețină preoteasa, prin dreptă-cumpănire, prin echilibru, printr-o decență a ținutei și a atitudinilor. „Cuvința duhovnicească”, tonul în vorbire (poziționările ei, luările de cuvânt, nu trebuie „să aibă pretenția de „pietre filosofale” proclamate cu mare zgârcenie de un consacrat înțelept, scump la vorbă”⁴⁶) trebuie să fie îmbibate de bunătate și duioșie, izvorâte din prea-plinul unei inimi curate și sincere. Smerenia este calitatea care-i conferă cel mai mult „popularitate” preotesei în comunitatea de credincioși.⁴⁷

⁴⁴ „Ascultându-l obiectiv, nu cu dorința de a-l măguli, ci de a-i spune sincer impresia ce fac cuvântul și acțiunile lui, poate să-l ajute să-și corecteze vorbirea, ținuta, gesturile, atitudinea, mimica. Ea vede și aude *pentru* preot (e aliata lui discretă). În sinceritatea căminului, acolo unde dispar convențiile și formalismul, unde preocuparea de a încânta își pierde locul (și sensul), preotul poate să afle dacă ceea ce *spune și face* în fața credincioșilor are efectul scontat. Poate să aibă cea din urmă și cea mai sigură apreciere asupra percepției personalității sale, dacă dorește aceasta”. Teodor M. Popescu, *art. cit.*, p. 431.

⁴⁵ „Lucrul este sublim când soția preotului este potrivită sufletește cu chemarea lui; e mai greu când ea nu corespunde acestei chemări, nu se armonizează cu firea și cu slujirea preotului, când rămâne străină sufletește de obligațiile și aspirațiile sacerdotale. Soția preotului poate să fie „formată” de preot pentru partea ei de grijă, de răspundere și de bucurie la lucrarea lui, iar pregătirea ei pentru aceasta este mai ușoară *dacă preotul a făcut de la început o bună alegere*”. Teodor M. Popescu, *Familia preotului*, în „Mitropolia Olteniei” nr. 7-8/1955 (VIII), p. 432.

⁴⁶ Ioan Teșu, *art. cit.*, p. 257.

⁴⁷ În schimb, o ființă preaplină de sine, arogantă, rece, „înțepată”, are puterea să împrăștie pe toți cei adunați cu multă meticulozitate de părinte prin muncă de convingere.

„Cine sunt acum și ce așteaptă Hristos să fie?” – este întrebarea cu care fiecare dintre soți trebuie să „călătorească” pe tot parcursul vieții. Cât de mare este fractura dintre ideal și real? Pentru a se vedea fiecare pe sine cu „ochii lui Dumnezeu”, cei doi trebuie să aibă același duhovnic.

„Controversata” problemă a machiajului. Perspective pastorale

Specific feminității este – subliniază antropologia psihologică și culturală contemporană – împodobirea chipului⁴⁸ (tot așa cum specific masculinității ar fi expunerea forței fizice, a puterii de protecție). Deci, femeile care poartă cercei și se machiază⁴⁹ nu o fac pentru că ar fi desfrânate, și ar dori să „recruteze” bărbați (cum interpretează grosier și vulgar anumite sub-culturi), ci în virtutea feminității lor: au o programare ontologică, a firii, spre a se îngriji de propriul chip, spre a se face cât mai atractive și „mai” frumoase. Cu alte cuvinte, așa a creat Dumnezeu femininul, și nu avem de ce să-L contrazicem pe Creator prin atitudini de reprimare a unui implus interior pus de El în femeie. Aceasta este poziționarea antropologic-culturală pe care pastora nu trebuie să o ignore.

Cum se poziționează Vechiul Testament față de aceasta? Atitudinea aghiografilor este explicit religioasă, iar nu culturală. Ei proclamă originea păgână⁵⁰ a podoabelor femeiești, drept urmare, având o conotație negativă. Trăind mult timp sub robia egipteană, poporul evreu a preluat multe obiceiuri păgâne⁵¹, creându-și o predispoziție inconștientă spre păgânism și idolatrie, fapt ce constituia un atentat continuu și periculos la monoteismul propriu. De aceea poziția lui Dumnezeu este radicală: „Idolii dumnezeilor neamurilor să-i ardeți cu foc! Să nu-ți dorești a lua argintul sau aurul de

⁴⁸ În icoanele latino-americe Maica Domnului apare întotdeauna cu cercei, pentru că – în cultura acestui spațiu geografic – aceasta este o declarație publică de feminitate, de gingășie, de finețe.

⁴⁹ În limbaj popular s-a consacrat așa-numitul termen („tehnic”), cu sens peiorativ, „sulemeneală” care presupune proceduri (deloc noi, moderne, ci) existente și la popoarele primitive: păr făcut cu fierul, vopsire a părului, tatuaje multicolore, verigi în nas etc. Ele presupuneau intervenții mai mult sau mai puțin agresive. Toate, observăm noi, au o mare popularitate în societatea postmodernă (transferându-se și la băieți, indiciu clar al crizei de identitate feminină și masculină), imaginația umană părând totuși limitată, dacă privim lucrurile retrospectiv istoric.

⁵⁰ La toate popoarele păgâne regăsim practica împodobirii femeilor, confirmare a tezelor ontologice ale antropologiei culturale („Fiicele lor, înfrumusețate și împodobite precum chipurile templului” – spune Proorocul David, în psalmul 143,12), cu bijuterii care reprezentau de obicei obiectele și ființele idolatre ale epocii (șerpi, motive solare, cocostârci, păsări, animale, plante stilizate etc.); păgânii se închinau soarelui, lunii, animalelor sau chiar pietrelor. Ierom. Savatie Baștovoi, *art. cit.*, p. 60.

⁵¹ „De datinile pământului Egiptului în care ați trăit să nu vă țineți, nici de datinile pământului Canaanului, în care am să vă duc; să nu vă țineți nici să nu umblați după obiceiurile lor!” (Lev 18,3).

pe ei, ca să nu-ți fie aceasta cursă. Și urâciunea idolească să n-o duci în casa ta ca să nu cazi sub blestem!” (Deut 7,25-26).

În schimb, „priceperea” de a făuri podoabe – recunoaște textul biblic – tot Dumnezeu a dat-o omului, dar a gândit-o să fie folosită în spațiul sacru.⁵² Cu alte cuvinte, manifestarea acestui potențial în altă direcție ar constitui o deturnare a sensului primordial, o formă subtilă de „adulter”. Dar, oare, destinatarii interdicției de a folosi podoabe nu sunt doar evreii acelei epoci, înclinați spre idolatrie, iar porunca și-a pierdut valabilitatea astăzi? Multe porunci „perimat”, deoarece s-au dat pentru un anumit context cultural și temporal (într-un anume timp și într-o determinată situație), iar mai târziu au fost anulate (precum tăierea împrejur⁵³, ziua Sâmbetei etc.). Este păstrată aceeași intransigență și în *Noul Testament față de „împodobirea femeii”*? Mântuitorul Hristos a luat vreo atitudine clară, consemnată biblic?⁵⁴

Sfântul Apostol Petru propune *transferul ferm și explicit al accentului de pe exterior pe interior*: „Podoaba voastră să nu fie cea din afară - împletirea părului, atârnatul podoabelor de aur și îmbrăcarea hainelor - ci să fie omul cel tainic al inimii, într-o nestricăcioasă podoabă a duhului blând și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu. Că așa se împodobeau odinioară sfintele femei care nădăjduiau în Dumnezeu.” (1 Pet 3,3-5). Apostolul propune deci ieșirea preotesei din climatul concurențial specific lumii profane în care „contează cine arată mai bine”, iar acest „mai bine”⁵⁵ e stabilit după criteriile pământești, de aparență.

Sfântul Apostol Pavel propune să se evite orice extravaganță care sfidează simplitatea: „Femeile să se poarte în îmbrăcăminte cuviincioasă, făcându-și lor podoabă din sfială și din cumințenie, din fapte bune, pre-

⁵² „Iată, eu l-am rânduit anume pe Bețalael, fiul lui Uri, și l-am umplut de duh dumnezeiesc, de înțelepciune, de pricepere, de știință și de iscusință la tot lucrul, ca să facă lucruri de aur, de argint și de aramă, de mătase violetă, stacojie și vișinie, și de în răsucit, să șlefuiască pietre scumpe pentru podoabe și să sape în lemn tot felul de lucruri.” (1eș 31,2-5) Ierom. Savatie Baștovoi, *Despre podoabe și machiaj. Asaltul bijuteriilor și al machiajului*, în „Luminătorul”, nr. 2/2000 (X), p. 61.

⁵³ Cât de ferm este Sf. Ap. Pavel la acest capitol o demonstrează cuvintele: „Că de vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic!” (Gal 5,2); „Cei ce voîți să vă îndreptați prin Lege, v-ați îndepărtat de Hristos, ați căzut din har” (Gal 5,4).

⁵⁴ Se pare că nu! Tocmai de aceea mulți preoți și duhovnici consideră că întoarcerea la Dumnezeu a credincioaselor nu trebuie începută cu această exigență, ci ea (*poate și trebuie* să fie un *rezultat* al activității pastorale, un indiciu final al reușitei eforturilor lor pastoral-misionare, iar nu un *început*. Nu se începe schimbarea omului din exterior spre interior, ci invers. După ce va fi schimbată inima omului, și exteriorul va cunoaște metamorfoze evidente. Este deci greșită strategia pastorală prin care preotul „tună și fulgeră” contra femeilor care vin la biserică fără o „ținută corespunzătoare”. După ce inima le va fi atinsă de fiorul harului divin, și ținuta lor va fi de o tot mai accentuată decență.

⁵⁵ Excesele și ridicolul din lume sunt evidente pentru cine dorește să vadă până unde se poate ajunge cu superficialitatea: vedetele de la Hollywood, pentru a arăta bine cu anumite prilejuri, au ajuns să practice anterior clisma.

cum se cuvinte unor femei temătoare de Dumnezeu. Femeia să se învețe în liniște cu toată ascultarea” (1 Tim 2,9-10). Nu este nicidecum o invitație la introvertire socială, ci la discreția radioasă, care demonstrează forță interioară și prestanță duhovnicească.

Dar duhovnicii de astăzi cum privesc lucrurile? Toți consideră că *locușul de cult nu trebuie niciodată să devină un spațiu de „etalare” a podoabelor*, de competiție între falsele valori pământești. Bijuteriile (aurul, pietrele scumpe, mărgăritarele) pot constitui izvor de răutate⁵⁶, lor Apocalipsa rezervându-le vechiul statut veterotestamentar de „simboluri ale desfrânatelor”. Iată-o descrisă pe „desfrânata cea mare”⁵⁷: *„Vino să-ți arăt judecata desfrânatei celei mari care șade pe ape multe, cu care s-au desfrânat împărații pământului și cei care locuiesc pe pământ s-au îmbătat cu vinul desfrânării ei. Și am văzut o femeie șezând pe o fiară roșie, plină de nume de hulă, având șapte capete și zece coarne. Și femeia era îmbrăcată în purpură și în stofă stacojie, și împodobită cu aur și cu pietre scumpe și mărgăritare* (Ap. 17,1-4).

Textele din Vechiul Testament (Exod 33,5-6, respectiv Num 31,50) consideră *renunțarea la podoabe drept indiciu al pocăinței* (când Dumnezeu a dorit să-i ierte pe iudei pentru idolul făcut, le-a spus prin Moise: *„Dezbrăcați acum de pe voi hainele voastre cele frumoase și podoabele voastre și voi vedea ce voi face cu voi!”*) și modalitate de a cere milostivirea lui Dumnezeu⁵⁸, spre a primi iertarea de păcate (*„Și iată, noi am adus prinos Domnului, fiecare ce am putut dobândi din lucrurile de aur: lanțuri, brățări, inele, cercei și salbe, pentru curățirea sufletelor noastre înaintea Domnului!”*).

Se impune astăzi o revizuire a interpretării?⁵⁹ Practica pastorală contemporană a impus doar o flexibilizare a lecturii textului biblic: în funcție de nivelul duhovnicesc al fiecărei femei, de intensitatea vieții mistice și a trăirilor duhovnicești proprii, fiecare femeie aplică, conform vârstei duhovnicești (și fizice) pe care o are și locului în spațiul public unde se situează (la serviciu, la o adunare festivă, la o nuntă, în magazin), cu mai multă sau mai puțină rigoare prevederile biblice, adică interpretează personalizat textele

⁵⁶ Din bijuterii s-a făcut maximul rău posibil în Vechiul Testament, lepădarea de Dumnezeu cel adevărat, turnarea vițelului de aur, idol făcut din cerceii femeilor israelitice (Ieș 32,21-4).

⁵⁷ *„Și am văzut o femeie, beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Iisus, și văzând-o, m-am mirat cu mirare mare”* (Ap. 17,6).

⁵⁸ Ierom. Savatie Baștovoi, *art. cit.*, p. 61.

⁵⁹ Unii duhovnici își păstrează intransigența, propunând focalizarea atenției pe un „atunci” final: *„Și cele blonde și cele brunete vor încărungi deopotrivă! Atunci nu vor mai fi plete pe spate, nici fuste scurte, nici tricouri transparente. Căci de toate cu care acum ne lăudăm, atunci ne vom rușina. Vom privi atunci cu teamă și îngreșare la propriul trup, dar – mai bine zis – la ceea ce va mai rămânea din el. Și atunci va fi mirosul greu, de bătrână, pe care nu-l vom înlătura cu nici un fel de săpun. Lănțișoare, cercei, coliere, care acum ne înfumusează, atunci ne vor sluți, și vor arăta bătrânețea noastră și mai crudă!”* Idem, p. 64.

biblice. Cert este că înfățișarea ei constituie *o fidelă oglindă a vieții interioare și a gradului de maturitate duhovnicească*⁶⁰ pe care l-a atins.

Familia preotului constituie *personalitatea extinsă* a acestuia: dacă prestigiul acesteia este afectat, credibilitatea preotului scade imediat. Tocmai de aceea succesele și eșecurile pastorației atârnă și de familia preotului. Dacă tânărul candidat la hirotonie este conștient de aceasta, va investi *eforturi uriașe pentru a nu falimenta la acest capitol* esențial al vieții. Deci, el este extrem de puternic prin energiile de dincolo de lume pe care le gestionează, dar – pe de altă parte – este foarte fragil în ceea ce ține de dimensiunea umană, strict pământească: aceasta trebuie potențată de harul lui Dumnezeu, coborât în viața lui, printr-un program de rugăciune riguros, respectat cu conștiinciozitate.

⁶⁰ În Ziua Judecății Dumnezeu va descoperi fiecărui om *deșertăciunea și zădărnicia unui mod de viață axat pe valori exterioare*: Proorocul Isaia care a profetizat Nașterea Mântuitorului constată: „*Fiii Sionului sunt atât de mândre și umblă cu grumajii pe sus și cu priviri obraznice și cu pași domoli, cu zăngănit de inele la picioarele lor*” (Is 3,16), iar apoi profetește destinul lor final: „*Domnul va pleșuvi creștetul capului lor și va descoperi goliciunea lor!*” (Is 3,16-17). Este vorba de goliciunea interioară, de pustiul interior, de sărăcia în sentimente; e vorba de ființa lor interioară ponosită și nepregătită să guste adevăratele valori. „*În ziua aceea va lua Domnul toate podoabele: inele, sori, lunițe, cercei, brățări, văluri, cununi, lăntșoare, cingători, miresme, șaluri, pungi, oglinzi, pânzeturi subțiri, turbane și tunici. Atunci va fi în loc de miresme, putreziciune, și în loc de cingători frânghie, în loc de cărlionți făcuți cu fierul (cu „placa”) pleșuvie, în loc de veșmânt prețios, zdrențe, și în loc de frumusețe, pecete de robie.*” (Is 3,18-24).

CHIPUL LUI DUMNEZEU ÎN ICONOGRAFIA CREȘTINĂ

MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

Abstract: The Image of God in Christian Iconography

The first iconographic attempts of represent the Image of the Divine Glory used symbols (hand, eyes, sun cross, burning fire, emperor on seven thrones, sun, crown, seven lamps, pillar of fire, seven eyes, cloud, aureola, triangle) and were followed by an antropomorphous representation. Ancient sarcophagi were the ones who used the iconic representation of God as a bearded man for the first time (the Triquetaille sarcophagus, 4th century). The symbol of the hand was predominant in the paleochristian period, whereas Byzantium proposed another representation of the Holy Trinity as the *Hospitality of Abraham* and replaced the image of the Father in certain scenes with that of Christ the Son.

In Western art, another representation, that of the *Holy Trinity* named *Paternity*, became popular after the 15th century - Christ as a baby and the Father as an old man with a white beard, a scepter and a triangular aureole, alongside Christ the Son and the Holy Spirit as a dove.

Multiple iconographic examples testify to this extremely vast endeavour.

In the East, the most popular representation of the Divinity is still the icon of the Holy Trinity or the *Hospitality of Abraham*.

Dumnezeu cuvânt tradus din limba greacă prin Θεός - *Theos* și din latină *Deus* sau *Dominus* este ființa supremă, existența divină personală recunoscută în Teologia mistică răsăriteană *ca nume mai presus de orice nume* așa cum aflăm în Epistola Sfântului Apostol Pavel către Filipeni 2,9.

În lucrarea *Despre numele divine* a lui Dionisie Areopagitul se menționează că Dumnezeu nu poate fi definit, nici limitat de imaginile create și că însăși noțiunea de Dumnezeu este relativă, deoarece ea se referă la legă-

tura Lui cu creația, nu la misterul ființei Sale transcendente, adică la esența supraesențială¹.

Imaginea Tatălui divin este dată de Însuși El în actele Sale de manifestare în creație și în venirea Sa prin Întruparea Fiului Său în istorie. Prezența Sa a fost sesizabilă atât prin cuvânt, adică prin voce, prin lumină și nu în ultimul rând prin mesagerul divin – Îngerul Domnului.

Prin teofaniile prezente atât de des în Cărțile Vechiului Testament, se face posibilă înțelegerea transcendentei universale a lui Dumnezeu Elohim - *Eu sunt cel cel sunt* așa cum aflăm în cartea Facerii 3,11. Acesta este numele prin excelență a lui Dumnezeu².

Dacă majoritatea aspectelor teologice pot fi redată în icoane fără mari dificultăți, problema Sfintei Treimi este delicată potrivit interdicției chipului din cuprinsul cărților vetero-testamentare.

Imaginea dumnezeirii este deseori transpusă într-o reprezentare cunoscută de noi drept cea a lui Dumnezeu Tatăl. Cu toate acestea, Sfântul Ioan Damaschin oferă în primul *Tratat împotriva iconoclaștilor* o formulă legată de pictarea sau mai precis de nepictarea chipului lui Dumnezeu ...*Negreșit, să nu faci icoana lui Dumnezeu, Care este nevăzut. Evident însă că atunci când vezi că Cel fără de corp S-a făcut pentru tine om, atunci vei face icoana chipului Lui omenesc. Când Cel nevăzut S-a făcut văzut în trup, atunci vei înfățișa în icoană asemănarea Celui ce s-a văzut*³. Aceasta este conformă cu cea a poruncii dată lui Moise de către Dumnezeu pe Muntele Sinai dar și cu hotărârile Sinodului al VII-lea Ecumenic de la Niceea.

Este semnificativ și dialogul purtat cu profetul Moise referitor la vederea lui Dumnezeu unde se specifică *Fața Mea însă nu vei putea să o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască* (Ieș 33, 20).

Biserica va adopta imaginea divinității așa cum reiese din următoarea decizie a aceluiași sinod: *Acum, când Dumnezeu S-a arătat în trup și a trăit printre oameni* (Baruh 3, 38 și 1 Tim 3, 16) *eu pictez partea văzută a lui Dumnezeu*. Adică pe Dumnezeu Tatăl nu L-a pictat nimeni, deoarece este nevăzut (și de aceea a și fost dată porunca și trebuie păstrată), iar pe Dumnezeu Fiul, Iisus Hristos, deoarece și pentru că, S-a făcut văzut, Îl putem picta în icoană⁴. În cazul în care noi admitem pictarea lui Dumnezeu Tatăl, noi nu numai că ne facem călcători ai poruncii, mai precis devenim închinători la idoli, anulând orice alt temei de-al picta pe Fiul.

¹ Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete și scolile Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Ed. Paideia, București, 1996, p. 189.

² Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezana, Caransebeș, 2001, p. 144.

³ Daniel Rousseau, *Icoana lumina feței Tale*, Ed. Sophia, București, 2004, p. 101.

⁴ Sfântul Teodor Studitul, *Iisus Hristos prototip al icoanei Sale. Tratat contra iconomahilor*, Ed. Deisis Sfânta Mănăstire Ioan Botezătorul, Alba Iulia, 1994, p. 168.

Reprezentarea Tatălui în iconografie a fost o provocare ce a persistat în decursul veacurilor creștine. Marele Sinod de la Moscova din anul 1554 a supus din nou această temă iconografică în discuție (tema *Paternității*). El va decreta alături de alte hotărâri cea legată de imaginea Tatălui: *Poruncim ca de acum înainte chipul Domnului Savaot să nu se mai picteze: în arătări absurde și necuviincioase, căci pe Savaot (anume Tatăl) nimeni nu L-a văzut în trup. Numai Hristos a fost văzut în trup, și nu după dumnezeire, la fel și Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și toți sfinții Lui. Pe Domnul Savaot (anume Tatăl) cu barbă albă și pe Fiul Cel Unul-Născut în pânțele Lui cu porumbelul între ei, este absurd și foarte necuviincios a se picta în icoane*⁵.

Reluând ideea pricipală a studiului propus ne reîntoarcem la cele din-tâi redactări iconografice ale Chipului Slavei Divine, menționând reprezentarea prin simboluri a lui Dumnezeu⁶, înfățișarea Sfintei Treimi sub chipul *Ospeției lui Avraam și Sfânta Treime* denumită *Paternitate* - Pruncul Hristos în sânurile Tatălui cu figurația Tatălui cu chipul unui bătrân cu barbă albă ce poartă sceptru și nimb de formă triunghiulară alături de Hristos Fiul și Sfântul Duh în chip de porumbel.

Reprezentări simbolice ale lui Dumnezeu

*Dumnezeu-Tatăl este reprezentat în iconografia tradițională ca o mână care iese din cer binecuvântând*⁷ (Fig. 3). Ea a reprezentat din totdeauna simbolul puterii, ilustrând suveranitatea sau intervenția divină⁸. Câteodată mâna susține o coroană sau o cunună de biruință de asupra martirilor⁹. Mâna divină este reprezentată mai ales în câteva teme iconografice precum: *Moise desparte Marea Roșie* (Fig. 1), *Moise primind tablele legii* (Fig. 4), *Sacrificul lui Abel, Melchisedec și Isaac*, (Fig. 5), acestea fiind întânite atât în primele secole paleocreștine, ne referim la frescele de la Dura-Europos (Fig. 1) cât și din cel de-al IV-lea veac din reprezentările din catacombe. Alături de cele precizate, menționăm și capacul unui relicvar de la Vatican cu tema *Botezului* din veacul al VI-lea; tot la fel apare în mozaicurile de la Hosios Lukas și Daphni din jurul anului 1100. Reținem, totodată și alte teme precum Răstignirea (Fig. 6), Înălțarea (Fig. 7)

⁵ Leonid Uspensky, *Teologia icoanei*, Ed. Renașterea/Patmos, Cluj-Napoca, 2012, p. 358.

⁶ *Ibidem*, p. 50.

⁷ Rowere și Rupert Shepherd, *1000 de simboluri. Semnificația formelor în artă și mitologie*, Ed. Aquila/93, Oradea, 2007, p. 435.

⁸ La început mâna nu era figurată în gestul blagosloveniei, ci era o palmă deschisă din cer către pământ. Așa o vizualizăm în icoana (în encaustică) *Maicii Domnului cu Pruncul tronând împreună cu Sfinții Teodor și Gheorghe* de la Muntele Sinai din secolul al VI-lea (Fig. 2).

⁹ James Hall, *Dictionary of Subject and Symbols in Art*, Ed. Icon Edition, New York, 1974, p. 309.

Simbolismul mâinii are la bază cuvintele Scripturii *Trimită mâna Ta din înălțime* (Ps 143,7) și *Mâna Domnului era cu dânsul* (Lc 1,66). După tradiția binecuvântării cu mâna dreaptă, atunci când se folosește o singură mână, este potrivit a se reprezenta mâna dreaptă, nu cea stângă¹⁰.

Un singur deget este și el simbol al lui Dumnezeu așa cum reiese din Ieșire 13,16.

O altă figurație este **ochiul înscris în triumghi** fiind, de asemenea simbolul providenței divine, astfel se face referire despre el în Proverbe 22,12 - *Ochii Domnului păzesc pe cel ce are știință...* și 1Petru, 3,12 - *Căci ochii Domnului sunt peste cei neprihăniți*. Ochiul semnifică atotștiința universală, vigilența și dreptatea Tatălui ceresc¹¹. Acest simbol îl identificăm vizual, cu precădere pe monumentele funerare ori în ornamentica Sfântului Altar.

Crucea în cerc. În acest simbol înțelegem că crucea îl personifică pe Dumnezeu și cercul lumea.

Focul strălucitor este identificat cu simbolul divin, idee întâlnită în Deuteronom 4,24 - *Dumnezeul tău este un foc mistuitor*. Tot la fel în Ieșire 3,3-6, Moise este martorul teofaniei lui Dumnezeu prezente în rugul aprins ce nu se mistuia.

Împărat pe șapte tronuri, soare, coroană, șapte făclii sunt simboluri ale autotputerniciei divine. Tronul apare deseori în cuprinsul Vechiului Testament, el este văzut de Moise având culoare de piatră safir (Ieș 1,26; 10,1), idee regăsită și la proorocul Iezechiel (1,13, 27-28).

Un stâlp de foc imaginat în Ieșire 13,21- *Domnul mergea... noaptea într-un stâlp de foc* face referire tot la Dumnezeu.

Șapte ochi este și acesta un alt simbol preluat din profeția lui Zaharia acolo unde cele șapte sfeșnice (candlele) de aur sunt *ochii Domnului care cutreieră tot pământul* (Zah 4, 10)¹².

Norul a fost de la început manifestarea divină a focului, a slavei înflăcărate a lui Dumnezeu ce s-a arătat lui Moise pe Muntele Sinai, așa cum citim la Ieșire 19,16¹³.

În același timp **nimbul** ce cuprinde cele trei litere Ω, O și N corespunde, atât Tatălui cât și Fiului, semnificând eternitatea.

Triumghiul luminos ca de altfel și **discul strălucitor** definesc și ele puterea și sfințenia lui Dumnezeu.¹⁴

¹⁰ Constantine Cavaros, *Ghid de iconografie creștină*, Ed. Sophia, București, 2005, p. 165. În mozaicul *Botezul lui Hristos* din Biserica de la Daphni este înfățișată mâna stângă, detalii ce se consideră inadecvat.

¹¹ Clare Gibson, *Semne și simboluri*, Ed. Aquila/93, Oradea, 1998, p 392.

¹² Maurice Cocagnac, *Simbolurile biblice. Lexic teologic*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 26.

¹³ *Ibidem*, p. 34.

¹⁴ Pr. Victor Aga, *Simbolistica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic*, Ed. Învierea Arhiepiscopiei Timișoarei, Timișoara, 2005, pp. 125-126.

Fig. 1 *Moise desparte Marea Roșie*, frescă, sec. al III-lea, sinagoga, Dura Europos.

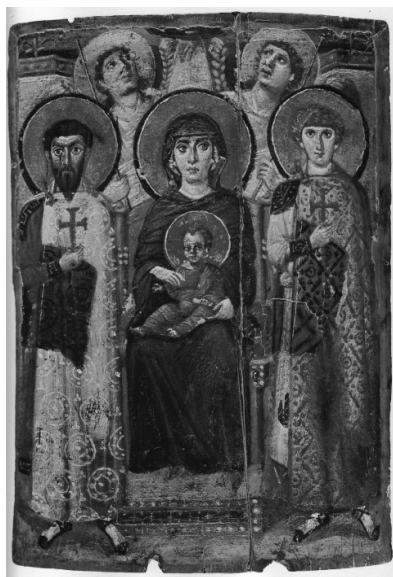

Fig. 2 *Maica Domnului cu Pruncul tronând împreună cu Sfinții Teodor și Gheorghe*, ansamblu și detaliu, encaustică, sec. al VI-lea, Mănăstirea Sfânta Ecaterina, Sinai

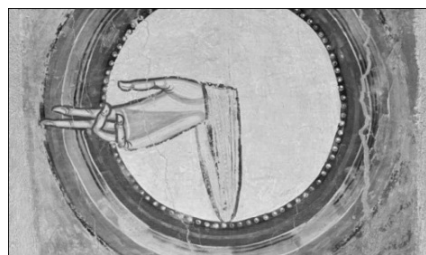
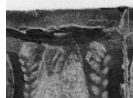

Fig. 3 *Mâna lui Dumnezeu*, frescă, sec. al XII-lea Biserica San Clemente, Taül.

Fig. 4 *Proorocul Moise primind din mâna lui Dumnezeu Tablelele Legii*, miniatură, sec. al X-lea, Biblioteca Apostolică, Vatican.

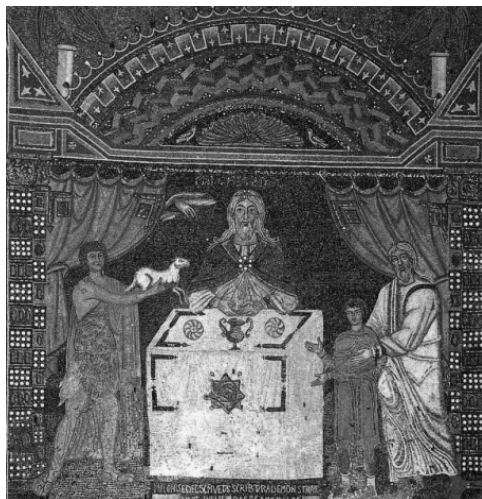

Fig. 5 Sacrificul lui Abel, Melchisedec și al lui Isaac, ansamblu și detaliu, mozaic sec. al VI-VII-lea, Bazilica San'Apollinare, Ravenna.

Fig. 6 Răstignirea Domnului, ansamblu și detaliu, mozaic, 1130, Bazilica San Clemente, Roma.

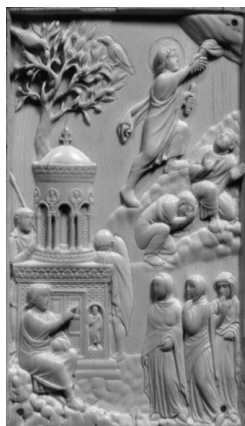

Fig. 7 Femeile mironosițe la mormânt și Înălțarea Domnului, ansamblu și detaliu, ivoriu, 400, Bayerisches Nationalmuseum, München.

Fig. 8 *Izgonirea din rai a lui Adam și a Evei*, frescă, sec. al XIV-lea, Mănăstirea Dečani, Serbia.

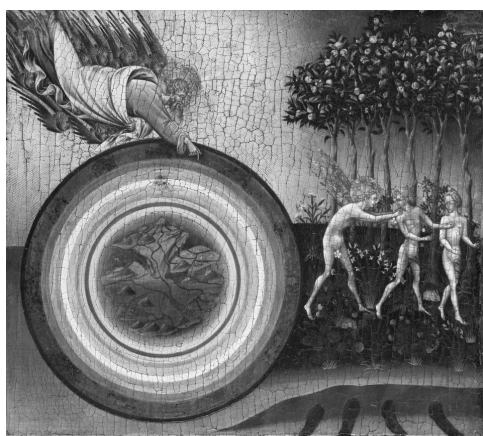

Fig. 9 Giovanni di Paolo, *Izgonirea din rai a lui Adam și a Evei*, tempera pe lemn, 1445, Metropolitan Museum of Art, New York.

Fig. 10 Giovanni di Paolo, *Buna-Vestire și Izgonirea din rai a lui Adam și a Evei*, tempera pe lemn, 1435, Colecția Samuel H. Kress, National Gallery of Art, Washington DC.

Fig. 11 Giotto di Bondone, *Botezul lui Iisus*, frescă, 1321, Capella Scrovegni, Padova.

Fig. 12 *Sfânta Treime*, tempera pe lemn, sec. al XIV-lea, Muzeul Benaki, Atena.

Fig. 13 Andrei Rubliov, *Sfânta Trime - Troița*, tempera pe lemn, 1425-1427, Muzeul Tretyakov, Moscova.

Reprezentări antropomorfe devin evidente în momentul când Biserica va adopta reprezentarea Tatălui în cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi, a Fiului Însuși. Hristos este vizualizat în ipostaza Creatorului în scenele *Facerii lui Adam și a Evei*, ca de altfel în întreg episodul creației (Fig. 8).

Reprezentări cu caracter antropomorf a lui Dumnezeu

Dumnezeu Tatăl Creatorul este întâlnit în iconografia sarcofagelor. Într-un frumos sacrofrag din veacul al IV-lea, El este redat alături de Hristos și de încă o figură identică (a se vedea cele trei portrete apropiate ce au trăsături comune) în momentul făuririi Evei înfățișată în proporții mult mai mici, ca de altfel și Adam ce stă întins ca într-un somn adânc (Fig. 14). De aceea se consideră că reliefurile sunt o prefigurare a Sfintei Treimi. Pe capul Evei este așezată cu blândețe mâna Mântuitorului, în timp ce Dumnezeu Tatăl reprezentat pe tron, îl binecuvântă pe Fiul Său, ce aici are rol demiurgic. Reținem și alte exemple din pictura lui Giovanni di Polo, Giotto din Padova, Capella Scovegni (Fig. 9, 10, 11).

Sfânta Treime / Chipul Ospeției lui Avraam / Sfânta Troiță.

Eminentul bizantinolog George A. Soteriou menționa următoarele: *Teologia a hotărât mai înainte de secolul al IX-lea că în Persoana lui Hristos întrupat s-a arătat însuși Sfânta Treime; iar credinciosul a crezut că văzându-L pe Fiul, L-a văzut și pe Tatăl, după cuvântul lui Hristos: Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl (Ioan 14, 9, cf. 12, 45). Icoana lui Hristos îl exprimă și pe Duhul Sfânt, pentru că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și este trimis de Hristos. Astfel, Hristos le spune ucenicilor Săi: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine” (In 15, 26).*

O armonie a întregului dar și al detaliului, icoana bizantină de veac al XIV-lea, surprinde prin coloritul ei de roșuri delicate și nuanțate, astfel încât să nu fie sesizată vestimentația asemănătoare dacă nu chiar identică a celor trei îngeri (Fig. 12). Gestica mâinilor e singura ce îi diferențiază: cel din stânga binecuvântează masa, cel din dreapta apucă o bucată de pâine sau un alt obiect figurat. Avraam și Sara sunt redați în interiorul îngerilor ușor aplecați, aducând fiecare câte ceva comesenilor¹⁵. Arhitectura amplă înlănțuie și delimitează compoziția. Posibil că Rubliov a cunoscut această tipologie a icoanei treimice și s-a inspirat din ea, cu precădere la detaliile ori gesturile celor trei îngeri.¹⁶

Exemplu din pictura bizantină cea a *Filoxeniei lui Avraam* sub chipul celor trei îngeri, imagine ce devine modelul iconografic pentru acest tip de

¹⁵ *Erminia picturii bizantine*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1979, p. 95.

¹⁶ *Ibidem*, p. 30.

reprezentare fiind opera pictorului Rubliov (Fig. 13). Îngerii formează *Sfatul cel veșnic*,¹⁷ ei sunt rânduiți în jurul unei mese pe suprafața căreie se află un potir monumental. Proporția figurilor este alungită și zveltă, mâinile delicate sunt îndreptate în jos arătând parcă pământul. Fiecare dintre ei poartă sceptru lung și subțire în mâna stângă, element sugestiv al ierarhiei sacre. Portretele lor definite de nimburi sunt înclinate spre interiorul scenei, construind cu ajutorul conturului figurilor forma unui cerc. Întreaga compoziție e dominată de prezența lor; fragmentele unei arhitecturi spațiale ori a muntelui și a stejarului, mărginesc în partea superioară scena. Ansamblul detaliilor precum: aripile așezate pe lângă corp, capetele ușor înclinate, veșmintele largi și lungi exprimă un mănunchi de sentimente de: adâncă meditație, armonie, iubire și pace lăuntrică.

În mod tradițional, scena se zugrăvește pe peretele diaconiconului – în partea sudică a Sfântului Altar. În bisericile cu hramul Sfintei Treimi, icoana mare cu *Ospitalitatea lui Avraam* se pune pe iconostas lângă cea a Maicii Domnului cu Pruncul, iar o icoană mică se așază pe tetrapod pentru închinare, pe tot parcursul anului.

Sfânta Treime apuseană (cu chipul lui Dumnezeu Tatăl bătrân, Fiul tânăr și Duhul Sfânt în chip de porumbel)

Tema se dezvoltă începând cu secolul al XV-lea, propagându-se în întreaga Europă¹⁸. În prescripțiile athonite Sfânta Treime trebuia reprezentată și sub formă antropomorfă în care *Tatăl înfățișat bătrân are la dreapta sa pe Hristos matur, iar între ei crucea și Sfântul Duh zburând deasupra ca un porumbel alb, este o creație de proveniență mai târzie*; ¹⁹ iar ceea ce trebuie scris ca text pe filacterele deschise a celor două personaje sfinte, citim: *din pânțele, mai înainte de luceafăr, te-am născut pe tine; sau, Șezi de-a dreapta mea, până ce voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale*. Pe filacterul pe care Hristos îl ține în locul evangheliei, în anumite exemple, se scrie următoarele: *Părinte,...eu te-am proslăvit pe tine pe pământ, și am arătat numele tău oamenilor*.²⁰ Acest tip iconografic sau cea de a doua reprezentare a Sfintei Treimi ne înfățișează pe Cel Vechi de Zile ori Dumnezeu Tatăl, sub forma unui bătrân cu părul și barba albe, purtând sceptru imperial așezat împreună cu Hristos (după Înviere purtând semnele patimilor), ce binecuvântează cu dreapta Sa, iar în stânga ține Evanghelia; având în

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală II, op. cit.*, p. 203.

¹⁸ James Hall, *op. cit.*, p. 140.

¹⁹ *Ibidem*, p. 346.

²⁰ *Ibidem*, p. 287

mijlocul lor sfânta cruce²¹. Din înaltul cerului, deasupra lor este figurată existența Duhului Sfânt, în acest context sub forma unui porumbel cu aripile deschise. Deseori observăm că cele două personaje așezate stau pe un glob monumental, înconjurați fiind de nori, sau Dumnezeu Tatăl susținând în mâna Sa, același simbol al lumii²².

Atunci când se respectă canonul bizantin, Tatăl și Fiul stau pe același tron și amândoi binecuvintează²³ (Fig. 15).

Sfânta Treime apuseană denumită Paternitate

Abandonând modul tradițional de reprezentare a Sfintei Treimi, latinii au conceput un alt model. Tatăl este înfățișat ca un bătrân cu părul alb, așezat în centrul compoziției, binecuvântându-L pe Fiul-Hristos, care se află așezat în poala Sa (Fig. 16, 17). Sfântul Duh sub formă de porumbel se observă în mijloc, mai precis este figurat în brațele lui Iisus. Ideea principală a noii reprezentări este aceea de a răspândi erezia doctrinară care afirmă că Sfântul Duh purcede și de la Tatăl și de la Fiul (Filioque).

Rezultatul a fost acela că adevărurile doctrinare exprimate în icoanele tradiționale au fost din ce în ce mai distorsionate, în vreme ce principiile iconografiei bizantine au fost, încetul cu încetul transformate, chiar abandonate. Apusul a exercitat o influență puternică și în Rusia, afectând puternic iconografia rusească; icoanele rusești au ajuns în Grecia, mai cu seamă la Sfântul Munte Athos unde se pot vedea și astăzi asemenea exemple de icoane.

Cel Vechi de Zile este o reprezentare rară în care este înfățișat Dumnezeu Tatăl cu atributele Fiului divin (Fig. 18). El stă pe un curcubeu aidoma unui tron, cu dreapta Sa binecuvântă iar cu stânga susține o carte monumentală, deschisă. Imaginea se bazează pe textul scripturistic regăsit atât la Proorocul Daniel în capitolul 7, cât și în Cartea Apocalipsei (1, 14)²⁴.

Într-un exemplu destul de rar apariția Celui Vechi de Zile împreună cu Hristos în scena *Dumnezeieștii Liturghii (Liturghiei Îngerești)* ne dă posibilitatea să înțelegem faptul că Dumnezeu Tatăl este zugrăvit în ipostaza Fiului²⁵ (Fig. 21 și 22). Aceleași caracteristici le observăm și în fresca Apocalipsei din veacul al XVII-lea (Fig. 23).

²¹ I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale, românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 183.

²² Χρήσανθη Μπαλτογιάννη, *Εικόνες του Χριστού στην ενσάρκωση και στο Πόθος*, Ed. Αδα μ, Αθήνα, p. 78, 79, 80.

²³ *Erminia picturii bizantine*, op. cit., p. 287.

²⁴ Leonid Uspensky, op. cit., p. 400.

²⁵ *Erminia picturii bizantine*, op. cit., p. 125.

Ochiul lui Dumnezeu se exprimă tot la fel ca o imagistică restrânsă asemeni acelei a *Rugului Aprins* (Fig. 20), atât de prezentă de altfel în iconografia de sorginte slavă, respectiv rusă. Cu toate acestea am fi tentați să credem că acest simbol ar fi fost întâlnit și în pictura bizantină dar acest lucru nu s-a dovedit, fiind un simbol cu caracter sincretist. În arta bisericească apare după anul 1700. Figurația ochiului există la mai multe popoare și credințe. Ar fi suficient de remarcat cel din Egipt ce caracterizează tipologia zeului Horus.

Înțelepciunea lui Dumnezeu este tot o formă de icoană necanonică a figurației lui Dumnezeu (Fig. 24), asemeni temei precedente *Ochiul lui Dumnezeu*. Această reprezentare apare după cel de-al XVII-lea veac cu pregnanță, dezvoltându-se în Rusia în secolul al XIX-lea²⁶. Chiar dacă are ca fundament unele versete scripturistice (Pilde 9,1-7 și I Corinteni 1, 24), acest mod de a prezenta un înger cu atributele Mântuitorului, înconjurat de Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul asemeni unei icoane *Deisis* nu este conform cu canoanele Erminiei de pictură bizantină. Deasupra lor este pictat Iisus binecuvântând și din înaltul cerurilor se vizualizează Dumnezeu Tatăl sub chipul unui bătrân așezat pe un tron.

Finalizând putem admite că și atunci când în iconografia bizantină se redă tema creației, Dumnezeu Tatăl este secondat de Iisus Hristos așa cum lesne putem vedea în redactările plastice din registrele picturii exterioare de la Sucevița sau Moldovița cu temele Creației.

Dumnezeu Tatăl se mai pictează și astăzi și în forma sa simbolică, poate improprie în formă de ochi așa cum se vizualizează deseori pe frontispiciul lăcașurilor de cult. Mâna binecuvântând a fost la rândul ei preluată, în iconografia hristologică, astfel spus în multe icoane rusești și grecești în colțul de sus observăm acest detaliu anatomic transfigurat.

În ceea ce privește icoana Sfintei Treimi sub forma ei încetățenită și preluată din creația lui Andrei Rubliov este poate cea mai utilizată astăzi, simbolizând într-o formă unitară cele trei Persoane divine Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt laolaltă.

Fig. 14 *Dumnezeu Tatăl creând-o pe Eva*, detaliu, sarcofag, sec. al IV-lea, Museo Pio Cristiano, Vatican.

²⁶ Jean Claude Larchet, *Iconarul și artistul*, Ed. Sophia, București, 2012, pp. 170-175.

Fig. 15 Nicolaos Ritzos, *Sfânta Treime*, tempera pe lemn, sec. al XVI-lea, Muzeul Benaki, Atena.

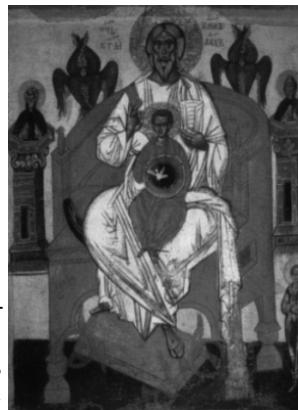

Fig. 16 *Sfânta Treime - Paternitatea*, tempera pe lemn, sec. al XV-lea, Galeria Tretyakov, Moscova.

Fig. 17 *Sfânta Treime - Paternitatea*, tempera pe lemn, sec. al XV-lea, Koumbelidiki, Kastoria.

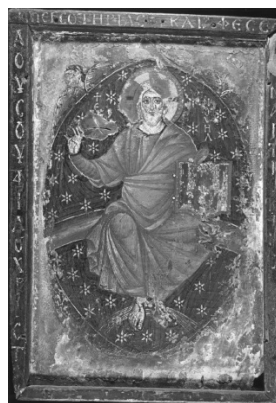

Fig. 18 *Cel Vechi de Zile*, tempera pe lemn, sec. al XVII-lea.

Fig. 19 *Ochiul lui Dumnezeu*, tempera pe lemn, sec. al XIX-lea, Școală rusă.

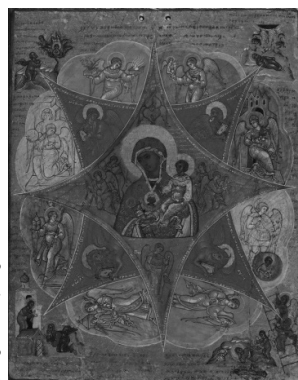

Fig. 20 *Rugul aprins*, tempera pe lemn, sec. al XVII-lea, Muzeul Metropolitan de Artă, New-York.

Fig. 21 *Dumnezeiasca Liturghie*, frescă, sec. al XVII-lea, Kastoria.

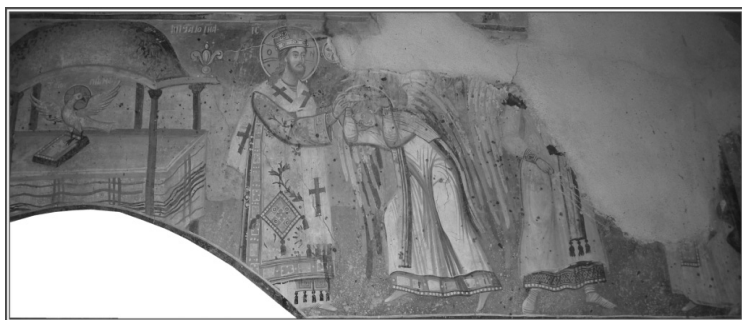

Fig. 22 *Dumnezeiasca Liturghie*, frescă, sec. al XVII-lea, Kastoria.

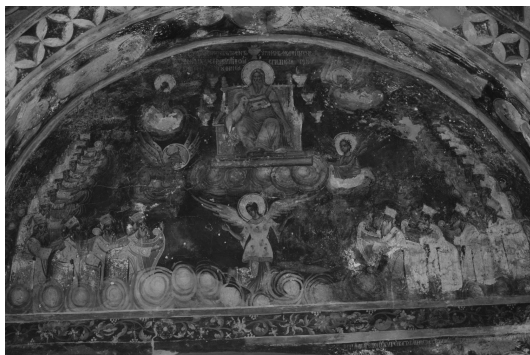

Fig. 23 *Apocalipsa*, frescă, sec. al XVII-lea, Mănăstirea Caracalu, Sfântul Munte Athos.

Fig. 24 *Înțelepciunea lui Dumnezeu*, tempera pe lemn, sec. al XVIII-lea, Școala Rusă.

VI. RECENZII

**+ PROF. UNIV. DR. IRINEU POPA, MITROPOLITUL OLTENIEI,
ICONOMIA PLINIRII VREMILOR ÎN IISUS HRISTOS, ED. MITROPOLIA
OLTENIEI, CRAIOVA, 2013, 934 P.**

ÎPS Sa Prof. univ. dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, decanul Facultății de Teologie a Universității din Craiova publică un masiv și valoros tratat de hristologie - care ocupă un loc central între celelalte capitole doctrinare ale Teologiei - structurat în opt capitole, urmând celui apărut în anul 2010 intitulat: *Iisus Hristos este același ieri și azi și în veac*.

În capitolul I: *Fiul Tatălui. Dumnezeu adevărat și om adevărat* se subliniază că Fiul lui Dumnezeu făcându-se om, în Ipostasul Lui, firea umană își primește desăvârșita activare, prin unire cu firea divină (p. 49), nefiind vorba de o natură compusă divino-umană. Fiul lui Dumnezeu a venit în lume pentru vindecarea firii umane, pentru a o schimba din interior și a o izbăvi de apăsarea și stăpânirea celui rău, căci prin păcat ieșisem din adevărata existență și rămăsesem într-o existență împrăștiată (p. 59). Înomenirea Logosului a avut în vedere coborârea Lui la ale Sale, transfigurarea firii Sale umane și legătura Lui interioară cu lumea, într-o relație dinamică (p. 113). Logosul Tatălui a avut o legătură specială cu lumea, deoarece prin El toate s-au făcut, fiind prezent în lume prin rațiunile lucrurilor. Așadar creația este înțeleasă numai în legătură cu dogma Întrupării Cuvântului.

Capitolul II: *Chenoza Fiului lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului* arată că prin dezbrăcare de putere și mărire, pentru a fi subiect pe măsura puterii omenești (p. 201), făcându-și proprii firea omenească și slăbiciunile ei neimprimabile de păcat, Fiul Tatălui făcut om, ne-a deschis, prin Duhul Său de Fiu, posibilitatea să urcăm într-o epectază nesfârșită în infinitatea Sfintei Treimi. Astfel înomenirea Logosului este și chenoza dumnezeirii - asumarea firii noastre ca prim act al chenozei, urmată de chenoza continuă, în ascultare până la moartea pe cruce - și îndumnezeirea umanității. Mântuitorul Hristos a realizat mântuirea noastră prin pătimiri ca manifes-

tări ale chenozei și prin minuni, ca semne ale puterii dumnezeiești manifestate prin trup (p. 215).

Capitolul III intitulat: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu, Dumnezeu adevărat și om adevărat* este dedicat unirii ipostatice și consecințelor ei dogmatice. Logosul Domnului nu Și-a însușit personalitate umană, ci firea umană în toată plinătatea ei. Unirea celor două firi, nici personală, nici relativă, neputând fi înțeleasă, spusă, explicată sau analizată, s-a efectuat instantaneu și pentru totdeauna, chiar prin moartea Sa Mântuitorul păstrează unirea ipostatică nedizolvată, deoarece „persoana de bază este Logosul divin” (p. 298-301). Logosul a legat firea omenească de Ipostasul Său și ea n-a mai putut cădea ca firea lui Adam cel vechi. Ipostasul este acela care menține atât firile intacte, cât și comunicarea lor reală. El S-a făcut purtător și subiect al firii omenești și a voinței omenești, voința omenească a fost dumnezeiește călăuzită, întărită cu tot harul și împodobită cu toată virtutea, încât ea a devenit absolut inaccesibilă păcatului (p. 398).

O secțiune consistentă prezintă Teotokologia. Maica Domnului, a cărei chemare și rol sunt unice, este persoana umană care are cea mai puternică legătură cu Preasfânta Treime (p. 318), prima care a câștigat darul nestricăciunii. Fiul lui Dumnezeu Și-a asociat pe Fecioara Maria la lucrarea de mântuire a lumii, nu S-a folosit de ea ca de un instrument pasiv...nu e o simplă personificare a maternității, ca funcțiune biologică, dimpotrivă are libertate de expresie în această asociere la iconomia Fiului lui Dumnezeu (p. 319), conștientă de misiunea ei. Fecioara este condiția necesară înnoenirii Logosului, calitatea de Născătoare de Dumnezeu fiind dată de lucrarea lui Dumnezeu în ea (p. 343). Ea va birui slăbiciunile firii, ținând păcatul originar într-o stare de pură potențialitate, fără a-l actualiza în păcate personale...este desăvârșită la Bunavestire, curățită de păcatul originar și sfințită, fiind umplută de tot harul (p. 358-359).

Prin intermediul capitolului IV: *Mântuitorul Iisus Hristos, ca Ipostas purtător al umanității noastre, ne învață, Se jertfește și împărasește veșnic întru moștenirea Sa* sunt ilustrate cele trei slujiri sau demnități ale Mântuitorului: profetică, arhierescă și împărătească. Profetul suprem și proorocia în Persoană, Fiul lui Dumnezeu înomenit încheie toată revelația și proorocia, El venind în lume tocmai pentru ca să împlinească toate (p. 441). Domnul este subiectul proorociei și împlinirea ei, fără ca proorociile sau învățăturile Sale, care au un conținut atotecuprinzător și un mesaj unic, să fie mai presus de El. Domnul Iisus Hristos ca Arhieru ne duce la Tatăl prin trupul Lui răstignit pe cruce...numai dacă El rămâne în noi în starea de jertfă curată și dacă noi suntem în El, avem intrarea la Tatăl și împăcarea cu El (p. 487). Preoția lui Melchisedec se împlinește în Hristos, acela nefiind prototipul lui Mesia, ci numai al preoției Lui. Dacă Fiul lui Dumnezeu

n-ar fi suferit în trup și dacă n-ar fi murit pentru păcatele lumii, suferința și moartea ca probleme dezastruoase ale lumii n-ar fi putut să fie rezolvate niciodată...A scoate ceva din planul lui Dumnezeu, fie ele suferința și moartea, este diabolic, lucru pe care Mântuitorul nu-l putea accepta (p. 506-509). Patimile și moartea nu sunt un insucces reparat prin Învierea Domnului, ci moartea pe Cruce este o biruință a iubirii nemărginite a Fiului lui Dumnezeu înomenit (p. 542).

Capitolul V intitulat: *Fiul lui Dumnezeu înomenit, Împăratul veacurilor în taina Învierii Sale din morți și a îndumnezeirii omului* este o continuare firească a celui precedent, exprimând centralitatea Învierii lui Hristos în Ortodoxie. Adevărul divin, cât și Jertfa de pe Cruce se împlinesc în calitatea Sa de Împărat...El Își exercită chemarea împărătească deplin prin Înviere, dovedind-o și mai mult prin ridicarea Sa la ceruri și prin șederea de-a dreapta Tatălui (p. 552). Împăratul și Domnul adoarme cu trupul ca un muritor și înviază ca un Dumnezeu, iar prin pogorârea la iad parcurge toate etapele existenței noastre de la naștere în moarte și în viața de după moarte (p. 579). Logosul Tatălui, prin Înviere, conferă atribute divine firii umane din Ipostasul Său (p. 666). Învierea Lui subliniază clar caracterul decisiv al biruinței vieții împotriva forțelor morții și răului, fiind premisa și garanția învierii morților. Victoria Lui asupra morții are dimensiuni cosmice.

Capitolul VI: *Prin Cruce și Înviere spre Împărăția Cerurilor* subliniază legătura indisolubilă dintre Cruce și Înviere în Teologia ortodoxă, așa cum atestă cu prisosință și cultul Bisericii noastre. Murind cu adevărat pe cruce, Hristos S-a arătat mai puternic decât moartea. Între moarte și Înviere nu este întrerupere, moartea fiind trecere spre Înviere (p. 656-657). Ucenicii Domnului sunt martorii Răstignirii, dar și ai Învierii, act cu care El Își încheie trimiterea de la Tatăl și îi trimite pe ei să continue activitatea ca Apostoli ai Învierii (p. 629-630). Moartea și învierea Mântuitorului recapitulează și desăvârșește creația Sa, lucrând prin cauze ce acționează din afara ființei create, ca principiu creator și păstrător al ei. Totodată, El, prin Înviere, exercită o acțiune lăuntrică asupra făpturilor reunite în plinătatea trupului Său tainic și le dăruiește bogăția energiilor dumnezeiești, prin Sfântul Duh (p. 674).

Capitolul VII: *Înălțarea Domnului la ceruri ca finalitate a iconomiei Logosului înomenit* este consacrat celui de-al patrulea act fundamental al iconomiei divine, Înălțarea, prin care Domnul unește cerul cu pământul ridicând firea noastră pe care și-a asumat-o prin naștere din Preacurata Fecioară Maria și restaurează totodată unitatea și armonia între lumea sensibilă și inteligibilă (p. 716). Înălțarea Domnului întru slavă și șederea de-a dreapta Tatălui, fără să însemne întreruperea comuniunii cu ucenicii și cu cei ce cred în El, concretizează deplina îndumnezeire a umanității Lui și eternizarea

umanului în Dumnezeu (p. 720), în maximă comuniune, anticipând acțiunea eshatologică a Fiului lui Dumnezeu înomenit de a judeca (p. 723).

Ultimul capitol: *Gândirea hristologică a unor teologi contemporani* se constituie ca o analiză complexă, de mare profunzime și actualitate asupra hristologiei în expunerea unor teologi ortodocși de calibru. *Panayotis Nellas* vorbește despre îndumnezeire ca de hristificarea omului, punând în evidență antropologia înțeleasă în lumina hristologiei și în indisolubilă unitate cu aceasta. Caracteristica principală a teologiei hristologice a prof. *Olivier Clément* are o dimensiune pascală, fiind într-un tot în consens cu gândirea Bisericii Ortodoxe Răsăritene (p. 751), fiind sesizată, totuși, tendința lui filo-apocatastatică. *Pr. prof. John Meyendorff* descoperă structura misticii hristocentrice în felul cum Părinții orientali au înțeles taina rugăciunii lui Iisus, printre temele lui favorite enumerându-se Întruparea ca nouă creație, relația dintre Adam cel vechi și Mântuitorul și iconoclasmul. *Paul Evdokimov* numește înomenirea Cuvântului „filantropia lui Dumnezeu” și nu se oprește niciodată la mântuire ca la un act trecut, fără implicații prezente asupra omului, văzând istoria împlinindu-se în Ipostasul Mântuitorului Hristos, Biserica fiind trupul Său și subiect al istoriei (p. 811). Teologia răscumpărării la *Vladimir Lossky* este legată de cugetarea duhovnicească a Sf. Părinți și de metoda apofatică. Sinteza hristologică a părintelui *Dumitru Stăniloae*, profund influențat de cugetarea Sf. Atanasie cel Mare, Chiril al Alexandriei și Maxim Mărturisitorul, centralizează Persoana divino-umană a Mântuitorului Iisus Hristos, Care este Alfa și Omega, adică începutul și sfârșitul oricărui discurs teologic, Întruparea Logosului fiind partea esențială a operei părintelui Stăniloae.

Volumul care beneficiază de o redactare foarte îngrijită, se încheie cu *Concluzii generale* și *Bibliografie* selectivă. Tema este una de maximă importanță și permanentă actualitate, deoarece Logosul, Mântuitorul Iisus Hristos, în existența Sa în sânul Sfintei Treimi și în lume este persoana divină în jurul căreia gravitează întreaga gândire și trăire creștină, „începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor” (Apocalipsa 1,8). Conținutul foarte bogat al lucrării, expus într-un discurs fluent și bine argumentat scripturistic, patristic și imnografic este susținut de un registru de 2718 note infrapaginale, fiind remarcabilă capacitatea autorului de a selecționa cele mai reprezentative concepte biblice și patristice, toate concentrate în jurul temei propuse.

**DR. DACIAN BUT-CĂPUȘAN, *RELAȚIA DINTRE HRISTOS ȘI BISERICĂ
ȘI CONSECINȚELE EI ÎN PLAN SOCIAL ÎN EUROPA CONTEMPORANĂ*,
ED. EPISCOPIEI SĂLAJULUI „CREDINȚĂ ȘI VIAȚĂ ÎN HRISTOS”,
ZALĂU, 2014, 254 P.**

Cartea de față reprezintă lucrarea prin care s-a finalizat un proiect individual de cercetare derulat în perioada 2011-2013, sub egida Universității “Babeș-Bolyai” în cadrul programului de cercetare postdoctorală cu finanțare POSDRU: *Provocările actuale ale Europei*. Ea este, într-un fel, o continuare a tezei de doctorat a autorului, susținută la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, recent publicată: *Eclesiologia protestantă din perspectivă ortodoxă, în lumina cercetărilor mai noi*, una de Teologie simbolică, ce expune comparativ învățătura despre Biserică a Protestantismului, față de Ortodoxie.

Lucrarea este structurată în 10 capitole, precedate de *Introducere* și urmate de *Concluzii* și *Bibliografie* - actuală și selectivă.

Primul dintre capitole expune învățătura nouetamentară despre Biserică - așezământ voit și întemeiat direct de Mântuitorul, organism divino-uman, finalizarea și concretizarea lucrării mântuitoare a lui Iisus Hristos în această lume, lucrare care a început cu Întruparea. Ea este al cincilea din istoria mântuirii ale cărei patru acte fundamentale sunt Întruparea, Răstignirea, Învierea și Înălțarea (p. 18) -, punctul de plecare și totodată de regăsire a eclesiologiilor confesionale (ortodoxă, romano-catolică și protestantă), dezvoltate în capitolul al doilea, pe baza scrierilor Sf. Părinți, a teologilor moderni, a Constituțiilor Conciliului II Vatican, a unor Declarații dogmatice, a cărților simbolice și a teologilor reprezentativi ai Protestantismului (cele două ramuri principale luteranismul și calvinismul) care are o concepție exclusiv supranaturalistă despre Biserică.

Următoarele trei capitole sunt dedicate explicitării a trei expresii biblice redescoperite de eclesiologia contemporană a celor trei mari confesiuni creștine: *trupul lui Hristos*, *templul Duhului Sfânt* și *poporul lui Dumnezeu*. Sunt astfel subliniate: aspectul hristologic, cel pnevmatologic și cel antropologic al Bisericii, fiind evitate în Ortodoxie care dă Bisericii o interpretare harismatic sacramentală: hristomonismul, pnevmatomonismul, clericalismul sau egalitarismul - confuzia între cler și credincioși. Prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu și pogorârea Sfântului Duh se oferă tuturor oameni-

lor, prin viața și lucrările tainice ale Bisericii, putința de a se împărtăși din viața dumnezeiască a Sfintei Treimi (p. 108).

Capitolul al VI-lea *Biserica - sacramentul Împărăției lui Dumnezeu* are ca subiect raportul dintre aceste două realități neseperate, dar distincte, de neconfundat: „Biserica nu este împărăția viitoare a lui Dumnezeu, însă în ea se manifestă deja aici și acum împărăția lui Dumnezeu ca anticipare. Împărăția lui Dumnezeu, spre care tinde în mod tainic întreaga lume, începe deja în Biserică” (p. 125). Astfel „raportul dintre cele două mărimi poate fi denumit ca unul de similitudine telosică, în realizarea căreia lucrarea soteriologică obiectivă se concretizează subiectiv în istorie ca lucrare a Bisericii ca Împărăție” (p. 130).

Capitolul următor intitulat: *Relația între Biserică și lume* arată că „o eclesiologie autentică stabilește un raport corect între Împărăția lui Dumnezeu, lume și Biserică și anume în ordinea amintită, în așa fel încât să fie evident faptul că Biserica este anticiparea și sacramentul Împărăției lui Dumnezeu în lume și în slujba mântuirii lumii” (p. 136). Biserica este în lume, dar nu din lume. Biserica și lumea se interferează reciproc, dar aceasta nu înseamnă înlocuirea eclesiologiei cu o sociologie creștină. Lumea este darul iubirii lui Dumnezeu pe care El ne-o dă în chipul unei comuniuni restabilite în Biserică. „Legătura dintre Biserică și creație nu este una exterioară. Coeziunea lumii și a oamenilor se realizează prin Duhul Sfânt care constituie sufletul Bisericii, iar Biserica este sufletul sufletului lumii și a sufletului istoriei” (p. 139).

Capitolul al VIII-lea *Biserica apostolică misionară* postulează că misiunea nu este doar o simplă metodă de acțiune, adică de trimitere - e o ieșire în afară, Ortodoxia respinge o astfel de interpretare instrumentală, funcțională a Bisericii - ci un atribut care desemnează dimensiunea kerigmatică a naturii însăși a Bisericii. Biserica participă la trimiterea lui Hristos în lume, având trimitere de la Hristos însuși pentru aceasta. Apostolicitatea Bisericii nu este un aspect exterior sau secundar, ci o însușire fundamentală a Bisericii. Biserica este misionară în virtutea apostolicității sale, misiunea fiind vocația ei primordială.

Prin intermediul penultimului capitol: *Biserica și societatea secularizată* ne este adusă în atenție problematica secularismului – dorința de autonomie a omului și a rațiunii în raport cu divinul. „Secularizarea poate fi înțeleasă în acest context ca o șansă pentru un nou început, pentru re-convertire creștină, pentru renaștere duhovnicească în societatea globalizată și contaminată de maladia secularismului, *Trupul mistic al lui Hristos - Biserica* trebuie să dea pildă de sfințenie, de spiritualitate profundă, de mistică sacramentală, de înțelepciune și tact misionar, de jertfă” (p. 176). Este important de subliniat că, „combătând secularizarea, Biserica nu neagă libertatea umană și opțiunea de viziune despre lume a oamenilor nereligioși. Biserica desfășoară în mod firesc o activitate apologetică; apără adevărul care eli-

berează, apără dreapta credință și ortopraxia (dreapta făptuire) care ne deschide calea spre Împărăția cerurilor” (p. 181). În concluzie, cu privire la necesitatea prezenței active a Bisericii în lumea de azi se poate spune că mai mult ca niciodată lumea are nevoie de valorile spirituale autentic creștine: de iertare, de dreptate, de iubire, de milă (p. 188).

Ultimul capitol și cel mai extins: *Misiunea socială a Bisericii în Europa contemporană* atrage atenția că Biserica este tot mai solicitată să se situeze în contemporaneitate. Misiunea Bisericii în lumea contemporană este foarte complexă; trebuie să se țină cont de împrejurările concrete din lumea și societatea actuală. Biserica lui Iisus Hristos deși trăiește în primul rând pentru mântuirea sufletelor, pentru viața veșnică în împărăția lui Dumnezeu, ea desfășoară și o activitate pentru binele lumii acesteia; în cadrul căreia se scurge viața pământească a oamenilor, ceea ce formează conștiința mării sale răspunderi ce rezultă din chemarea ei de a lucra în lume. Discursul social al Bisericii e întemeiat pe Revelație, nu pe o filosofie omenească. Biserica nu are răspunsuri și soluții finale în toate domeniile vieții: sociale, economice, politice. „Sarcina Bisericii nu este de a indica tipurile de societate umană, sau de a sacraliza instituțiile politice ale vreunui regim, ci de a proclama o libertate totală în fața oricărei organizații de viață omenească” (p. 196). Nu trebuie înțeleasă Biserica ca o instituție caritativ-socială, o fundație, o societate de binefacere, ceea ce ar însemna orizontalizare a misiunii creștine, transformarea caracterului misionar într-un activism social. Ea este o instituție divino-umană, de origine divină, având ca scop mântuirea credincioșilor, caracterul mistic-sacramental, și eshatologic al mărturiei creștine fiind în permanență reliefat (p. 188). Misiunea Bisericii trebuie să pună în practică legătura profundă dintre viața de rugăciune, ca expresia cea mai înaltă a comuniunii cu Dumnezeu și izvor al adevăratei iubiri dezinteresate și slujirea aproapelui ca desăvârșire a rugăciunii.

În concluzie, Biserica e chemată să propovăduiască și să se manifeste prin viața ei de iubire în cadrul relațiilor sociale... fiind preocupată de schimbarea structurilor sociale exterioare în paralel cu schimbarea interioară a omului în Hristos, prin puterera Duhului Sfânt (p. 224-225) fără a avea o doctrină socială rigidă, neschimbabilă, ci gândirea ei socială unește adevărul revelat cu experiența.

Foarte bogată în afirmații teologice: aspecte de eclesiologie cu accente de Teologie comparată, de misiologie, de Teologie pastorală, cu deschidere spre sociologie, recomandăm cartea tuturor celor din mediul teologic în special: cadre didactice, cercetători, doctoranzi, studenți și elevi seminaști, dar și celor din mediul academic, în general.

PR. PROF. DR. ALEXANDRU MORARU, *DICȚIONARUL IERARHIILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI - SLUJITORI AI CREDINCIOȘILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE*, EDITURA BASILICA, BUCUREȘTI, 2015, 560 P.

Lucrarea a apărut din îndemnul și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul împlinirii a 130 de ani de la proclamarea Autocefaliei Bisericii noastre (1885) și la împlinirea a 90 de ani de la ridicarea ei la rangul de Patriarhie (1925).

În *Cuvântul înainte*, semnat de chiar întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, este arătat locul slujirii arhieresti în păstoria turmei lui Dumnezeu, rolul ierarhului în cadrul eparhiei și responsabilitățile așezate pe umerii săi, cu însemnele lor văzute: mantia arhierască, crucea pectorală, engolpionul și cârja arhierască.

La încheierea cuvântului Său, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel remarcă „cu bucurie publicarea *Dicționarului ierarhilor români și străini – slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române* la Editura BASILICA a Patriarhiei Române, cu speranța că această lucrare amplă și temeinică este un omagiu adus ierarhilor slujitori de ieri și de azi ai poporului român și va contribui la o cunoaștere mai bună a lucrării lor misionare de-a îndruma „cu timp și fără timp” credincioșii Bisericii noastre pe calea mântuirii” (p. 10); o apreciere ce evidențiază rolul ierarhilor în viața Bisericii străbune, dar totodată evidențiază importanța muncii depuse de către autor în realizarea acestei lucrări-unicat în istoriografia românească, pe această temă.

Autorul lucrării, Părintele Prof. Dr. Alexandru Moraru, ne prezintă în cuvântul așezat în deschiderea volumului câteva elemente legate de metodologia alcătuirii acestui *Dicționar*. Ierarhii sunt prezentați în ordinea alfabetică a numelor de familie, iar acolo unde acesta nu este cunoscut (la cei din timpurile mai vechi), aranjarea s-a făcut după numele de călugărie sau chiar după cel de botez. De pildă la litera I întâlnim nume ca: Iachint – primul mitropolit al Ungrovlahiei (sec. XIV), Iacob (Grecul), episcop al Romanului în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, sau Ionescu Ieronim, episcop al Romanului în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. În funcție de materialul bibliografic existent și de importanța fiecărui ierarh prezen-

tat, unele biografii sunt mai extinse iar altele, dimpotrivă de mai mică întin-dere. În acest sens menționăm aici numele lui Eftimie, episcop al Vadului în prima jumătate a secolului al XVII-lea, căruia, din cauza lipsei informa-țiilor, i se alocă doar câteva rânduri în *Dicționar*. Comparativ cu el, patri-arhului Iustin Moisesescu, de exemplu, datorită informației bogate existente, activității ample pe care a desfășurat-o și, desigur, poziției însemnate pe care a avut-o, de conducător al Bisericii Ortodoxe Române, îi sunt rezerve pe trei pagini.

În măsura în care astfel de elemente există, Părintele Profesor Alexandru Moraru a căutat, împreună cu editorul coordonator, Ion – Dragoș Vlădescu, să asocieze imagini numelor din *Dicționar*. Pentru ierahii zilelor noastre nu a fost greu să se utilizeze fotografii; pentru cei din perioade puțin mai îndepărtate s-au găsit portrete (de obicei picturi, desene, gravuri), iar pen-tru cei care au fost canonizați de-a lungul timpului, icoane. Există, desigur, ierahi pentru care nu s-au găsit imagini de nici un fel.

Autorul evocă, de asemenea, posibilitatea ca, ulterior tipăririi volumului, să apară la lumină informații despre episcopi necunoscuți până acum (din perioadele mai îndepărtate), urmând ca în acest caz, într-o viitoare ediție a lucrării, să se facă și completările necesare, cu text și imagini.

Documentarea pentru alcătuirea prezentului *Dicționar* s-a făcut pe baza mai multor lucrări de referință, dintre ai căror autori îi amintim aici pe Pr. Acad. Prof. Univ. Dr. *Mircea Păcurariu*, Pr. Prof. Univ. Dr. *Niculae Șerbănescu*, Vlădica *Melchisedec Ștefănescu*, Pr. *Gabriel Cocora*, Pr. *Scarlat Porcescu*, Pr. Dr. *Pavel Vesa* și, nu în ultimul rând, Pr. *Alexandru Moraru* (punct de pornire fiindu-i lucrarea personală: *Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române – 2005. Biobibliografie selective*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2005, 220 p.). Aceștia li se adaugă enciclopedii, compendii de istorie, volume aniversare, volume omagiale, toate conținând valoroase informa-ții legate de personalitatea, viața și activitatea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române.

Dacă avem în vedere tipul de material documentar folosit la alcătuirea lucrării și genul de informație pe care ni-l oferă, ne dăm seama că *Dicționarul* se constituie într-un valoros instrument de lucru, nu numai pentru Istoria Bisericii Ortodoxe Române, ci și pentru oricare altă disciplină teologică, istorică și de științe umanistice, care ar putea opera cu elemente luate din viața, activitatea sau opera ierarhilor cuprinși în lucrare.

Apărut în condiții grafice de excepție, pe hârtie velină (cu imagini ale unor ierarhi, după cum s-a precizat mai sus), *Dicționarul* este frumos legat într-o elegantă copertă hard, învelită în folie lucioasă. Pe prima față remar-căm, în partea de sus, stema patriarhală pe fond verde, la mijloc titlul scris cu litere verzi pe fond alb, iar în partea de jos imaginea unei mitre arhie-

rești, sub care se găsește emblema Editurii BASILICA și imaginea, în miniatură, a Catedralei Mântuirii Neamului; pe verso, se găsesc icoane ale unor ierarhi ai Bisericii noastre, intercalate cu litere mari și mici ale alfabetului românesc; pe aceeași copertă se află un citat din *Cuvântul Înainte* al Preafericitului Părinte Patriarh *DANIEL*, toate încoronând această lucrare de nivel academic.

COSMIN COSMUȚA

VII CRONICA FACULTĂȚII*

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2014-2015

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb
2. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
3. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel
4. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană
5. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă
6. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta
7. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie
8. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuț - pensionar
9. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar
10. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - asociat
11. Prof. univ. dr. C o n s t a n t i n Măruțoiu - pensionar
12. Pr. conf. univ. dr. Dorel Man
13. Arhim. conf. univ.dr. habil. Cristian (Teofil) Tia
14. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
15. Pr. conf. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan
16. Conf. univ. dr. Radu Preda
17. Conf. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean
18. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta
19. Pr. lect. univ. dr. Ioan Bizău
20. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
21. Pr. lect. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea
22. Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moș
23. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru
24. Lect. univ. dr. Ana Baci
25. Lect. univ. dr. Annamaria Baci
26. Pr. asist. univ. dr. Cosmin Cosmuța
27. Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif
28. Lect. univ. dr. Răzvan Alin Trifa
29. Lect. univ. dr. Nicușor Turcan
30. A s i s t . u n i v . d r . M a r i u s-Dan Ghenescu
31. Asist. univ. dr. Paula Bud, începând cu semestrul II lector
32. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar
33. Ierom. Asist. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Pr. prof. univ. Vasile Stanciu - decan

Pr. lect. univ. dr. Cristian-Sebastian Sonea – prodecan

Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie – director de Departament

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR**SECRETARIAT**

Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar
șef Facultate

Ec. Dorina Petronela Moga –
administrator șef Facultate

Mirela Neli Turc - secretar

Constantin Belei – informati-

Ec. Laura Cristina Vancea - cian
secretar

BIBLIOTECA

Emilia-Mariana Soporan

Abraham Marta Maria, din 1

Daniela Ostrovschi, 1 noiem-
brie-31 decembrie 2014

ianuarie 2015

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII**SESIUNEA FEBRUARIE 2015****NIVEL LICENȚĂ****SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ**

1. APOSTOL I. IOAN-VASILE
2. BANC I. IGNAȚIU-ANDREI
3. BÎRLEA GH. ION
4. MARCU I. SORIN-IOVIAN

5. MUNTEAN I. DAN-MIHAI
6. OLAR D. DUȚU-IOAN
7. TOFAN V. DAN-CONSTANTIN

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. BANU V. MARCEL-VLAICU

2. LAZAR GH. F. ARONA-FLORINA

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ ASISTENȚĂ SOCIALĂ

1. SEMAN M. ȘTEFAN

2. ȚINCA V. C. LAVINIA-ANAMARIA

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. PORUMB L. COSMIN-CRISTIAN
2. SILAȘI G. SORIN

SPECIALIZAREA: ORTODOXIE ROMÂNEASCĂ ȘI VIAȚĂ LITURGICĂ

1. VĂCARIU N. NICOLAE-MARIAN

**SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ – CONSERVAREA, RESTAURAREA ȘI CREAREA BUNURILOR
CULTURALE**

1. CHICU M. ONORINA

SESIUNEA IUNIE 2015

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. ACHIM ȘT. DANIEL-CIPRIAN	31. LUCA I. MIRCEA-ADRIAN
2. ADAMACHI G. SILVIU-ALIN	32. MĂRCEAN M. GABRIEL-MARINEL
3. BÎRTA I. AUREL	33. MATROȘ F.I. FLORIN-GEORGEL
4. BLEAHU G.I. GABRIEL-NICOLAE	34. MOCAN V. VASILE-MARIUS
5. BOANCĂ I. IONUȚ-VASILE	35. MOLDOVAN G.M. CRISTIAN-VASILE
6. BORȘAN I. IOAN-FLORIN	36. MOLDOVAN T. TITUS-ANDREI
7. BUTEANU G.A. IOAN	37. MUREȘAN M.T. DORIN-IOSIF
8. BRICI V. IOAN	38. NEVODAR N. MIHAI
9. BUTAȘ O.V. OVIDIU-IONUȚ	39. OARGA V. CĂTĂLIN-PETRU
10. CHIRIȚĂ C. IULIAN-NICOLAE	40. PAȘCU V.ȘT. VASILE-GABRIEL
11. CICEO M. VLAD	41. PĂDUREAN I. ALIN-IOAN
12. CIFU CLAUDIU CIPRIAN	42. PAP M. RAUL-VASILE
13. CLAPA G. GRIGORE	43. POP V. VICTOR-TOADER
14. COMAN I. ALEXANDRU-VIOREL	44. POP A. ANTON-VIOREL
15. COMAN I. IOAN	45. ROZ M. MARIN-TRANDAFIR
16. COSMA M. P. MIHAI	46. RUS I. RARES-NELU
17. DENEȘ G. ADRIAN-CRISTIAN	47. RUSU F. ALEXANDRU-DAN
18. FEURDEAN P. CRISTIAN-OCTAVIAN	48. ȘANDOR C.D. CRISTIAN-IONUȚ
19. FILOTIE M. MARIUS-MIRCEA	49. STOROJA P. RADU
20. GIURGIU G. AUREL	50. TERTIȘ I. OVIDIU-FLORIN
21. GREC I. MIRCEA-GRIGORE	51. TÎRNOVAN I. IOAN-CALIN
22. GRIGOREANU G.I. ADRIAN	52. TORCOȘ I.V. IOAN DORIN
23. GUZU S. IONEL	53. TURC L. PAUL-TUDOR
24. ILOAIE P. PETRU	54. TURI AL. VASILE-TIBERIU
25. IMBUZAN C. CĂLIN-COSTEL	55. VASILCOI L. LUCIAN
26. IOANA I. DORIAN	56. VÎLCU GH. IOAN-ALEXANDRU
27. IRIMUȘ D. FLORIN	57. VÎRBAN C. IONUȚ-DAN
28. IVĂNCICĂ N.A. FLORIN	58. ZĂGREAN M. GAVRILĂ
29. JULA Z.S. IOAN-ZOSIN	
30. KOZMA I.D. ROBERT-VLĂDUȚ	

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. DEIAK I. DANIEL-COSMIN	7. IVANOVICI D. DANIELA
2. GHELAN V. ANCA	LUMINIȚA
3. GAVREA V. CECILIA-ANA	8. MAGHIARI I. VIOLINA
4. GHERASIM T. VIORELA	9. MUREȘAN A. RADU CONSTANTIN
IERONIMA	10. ONEȚIU T. ELENA
5. GYÖRGY I. SAROLTA	11. PETRAN G. VALERUȚA
6. IFTIMIE P. MARIA	12. PRODANIUC G. GINA GEORGETA
	13. STANCU D. CĂTĂLINA

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ ASISTENȚĂ SOCIALĂ

1. ERDEI M. MIRUNA CRISTINA	3. VARGA D. AURELIA ANGELA
2. TOMA I. TEODORA IOANA	
CECILIA	

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. BEȘLEAGĂ I. ADELINA	8. METU D. LOREDANA
2. BOCSARDI E.M. BOGDAN-	9. PETRAN C. ALEXANDRU-
MARTIN	VICTOR
3. BUDAI C. VERONICA	10. PURDA P. RAFILA
4. BUTACI V. MARIA	11. RADU I. FLAVIUS-EMILIAN
5. CRĂCIUNAȘ Z. VICTOR	12. RUSU D. DENISA-FELICIA
6. GIURCA I. CRISTIAN-PAVEL	13. SECHEL I. ANDREI-CRISTIAN
7. IERIMA P. GEORGE-CRISTIAN	

MASTER**SPECIALIZAREA: PASTORAȚIE ȘI DUHOVNICIE**

1. BOGDĂNEL GH. IOAN	6. MUREȘAN I. VASILE
2. BOTIȘ GH. IOAN-DOREL	7. POPTEAN A. AURELIAN
3. COMAN C. OVIDIU-CRISTIAN	8. TEGLAȘ GH. FLAVIU-
4. DOBOCAN M.I. FLORIN-	CRISTIAN
CONSTANTIN	9. VĂLEAN I. GRIGORE-IOAN
5. LEUȘTEAN V. VASILE-CIPRIAN	10. VASILACHE V. LUCIAN

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. BODNARIUC S. MIHAI	5. MATROȘ F.I. FLORIN GEORDEL
2. CHIRA I. IONUȚ	6. MOLDOVAN V. RADU-VIOREL
3. GABOR V. BOGDAN-VIOREL	7. MUNTEAN I. NICOLAE
4. MARINCAȘ I. CONSTANTIN-	8. ȚURCAN V. STANISLAV
CIPRIAN	

SPECIALIZAREA: **BIOETICA – ETICĂ, MORALĂ ȘI DEONTOLOGIE**

1. BELA M MARILENA	5. GEORGIU M. ALEXANDRU
2. BODA I RAZVAN	6. GOIA I CATALIN
3. CĂIENAR A. IOAN-VASILE	7. MĂRGINEAN I. IOANA-MELANIA
4. CIORTEA O.I. RĂZVAN OCTAVIAN	8. MĂRGINEAN P.E. EMIL-MIRCEA

SPECIALIZAREA: **ARTĂ SACRĂ – CONSERVAREA, RESTAURAREA ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE**

1. ANDONIE R. LUCIA-MARINELA	5. MIHALI D. DIMITRIE
2. ANDRAȘ T. TRAIAN	6. STAN AL. ANCA-MARIA
3. DEDEAN GH. ANDRA - MARIA	7. STOICA D.M. EDUARD-IOAN
4. DUMITRU I. IULIANA-ELENA-THEODORA	

SPECIALIZAREA: **ORTODOXIE ROMÂNEASCĂ ȘI VIAȚĂ LITURGICĂ**

1. BURCĂ I. IOAN	8. MOHOLEA S SEBASTIAN CRISTIAN
2. CENUȘ E P.-E. PAUL-FLAVIU	
3. COVACIU AL. ALEXANDRU-MARIAN	9. MOLDOVAN I FLORIN
4. DOBOCAN I. IOAN-CĂLIN	10. NAGHI T. COSMIN-MARIAN
5. FĂGĂDARU E EMILIAN-MARIUS	11. NOROCEL P. BOGDAN
6. HIRIȘCĂU I. IOAN-ALIN	12. ORMENIȘAN A. MARIUS-ALEXANDRU
7. LEHACI V. VICTOR	13. URS I. ANDREI-ȘTEFAN

**E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2014-2015**

CONFERINȚE INTERNAȚIONALE:

Facultatea de Teologie Ortodoxă și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, în perioada 3-6 noiembrie 2014, simpozionul internațional cu tema *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, în cadrul Anului omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii) și al Anului comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni în Patriarhia Română.

Lucrările simpozionului au debutat marți, 4 noiembrie, cu slujba de Te Deum oficiată la capela Facultății. Apoi a avut loc deschiderea oficială a Simpozionului în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă, cu un cuvânt

inaugural rostit de Pr. prof. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății. Au urmat comunicările în plen, deschise de Înaltpreasfințitul Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, care a prezentat lucrarea cu titlul: *Strigătul din eternitate al martirilor*. A rostit o alocuțiune Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Rectorul Universității „Babeș-Bolyai“.

Înaltpreasfințitul Antonie Pakanici, Mitropolit de Borispol și Brovari, Rectorul Academiei Teologice din Kiev, Administrator al Bisericii Ortodoxe Ucrainiene, a prezentat lucrarea *De la mărturisirea credinței prin mărturie la Euharistie: teologia protoiereului Serghie Bulgakov*. Părintele acad. prof. dr. Mircea Păcurariu a prezentat o lucrare cu titlul: *Sfântul Martir Constantin Brâncoveanu și Transilvania*. O alocuțiune a rostit și P. S. Florentin Crihălmeanu, Episcop greco-catolic de Cluj-Gherla.

Sesiunile de comunicări s-au desfășurat pe trei secțiuni: Teologie biblică și sistematică; Teologie istorică și practică; Muzicologie și artă.

Au participat: IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu, pr. prof. univ. dr. Ioan Moldoveanu, Prof. univ. dr. Mihaela Palade, (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea București) Pr. prof. dr. Ioan Sauca (Institutul Teologic din Bossey, Elveția), Arhid. prof. univ. dr. Ioan I. Ică jr., Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, Prof. univ. dr. Paul Brusanovski, Pr. conf. univ. dr. Mircea Ielciu, Pr. conf. univ. dr. Constantin Necula, (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea Lucian Blaga Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Petraru (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași), Conf. univ. dr. Mihai Alin Gherman, Prof. univ. dr. Elena Chircev (Academia de Muzică „Gheorghe Dima” Cluj-Napoca), Prof. univ. dr. Nicolae Ghiorghiță, Prof. univ. dr. Vasile Vasile (Universitatea Națională de Muzică București), Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja, Arhim. Conf. univ. dr. Teofan Mada, Conf. univ. dr. Mircea Buta (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad) Pr. prof. univ. dr. Dumitru Megheșan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Vasile Coman”, Universitatea Oradea), Mons. Dr. Albert Rauch (Etterhausen – Regensburg), Pr. prof. univ. dr. Jean-Paul Durand (Decan de onoare al Facultății de Drept Canonic – Institutul Catolic din Paris), Pr. prof. dr. Mircea Basarab (München), Pr. conf. univ. dr. Marian Vilciu, Lect. univ. dr. Ion Croitoru (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Valahia” Târgoviște), Pr. prof. univ. dr. Emil Jurcan (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia), Pr. prof. univ. dr. Przemysław Kantyka (Universitatea Catolică din Lublin, Polonia), Piotr Kopiec (catedra de Teologie Protestantă, Universitatea Catolică din Lublin, Polonia), conf. univ. dr. Vasile Timiș

(Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației UBB) ș. a. Lucrările simpozionului au continuat și în ziua de 5 noiembrie, în seara acestei zile fiind programat și un concert coral susținut de Corul Catedralei Mitropolitane și de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă. Concertul a fost urmat de prezentarea concluziilor simpozionului.

Pe perioada desfășurării simpozionului, a fost organizată la sediul facultății expoziția *Ofrandă Sfinților Brâncoveni*, cu lucrări ale artistei Miruna Budiștean.

Cu ocazia vizitei la Cluj-Napoca a Înaltpreasfințitului Antonie, Mitropolit de Borispol și Brovary și rector al Academiei Teologice din Kiev, s-a încheiat un acord de cooperare între Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai” și Academia Teologică din Kiev a Bisericii Ortodoxe din Ucraina. Pe baza acestui acord vor avea loc schimburi de studenți, de cadre didactice și cercetători științifici, schimb de experiență în domeniul educației, realizarea și dezvoltarea de proiecte științifice și de cercetare comune, organizarea de simpozioane științifice, conferințe și seminare comune, editarea comună de publicații, permisiunea reciprocă de publicare în revistele fiecărei părți, schimburi de publicații, tipărituri științifice, didactice, schimb de materiale didactice și științifice.

De asemenea, Înaltpreasfințitul Antonie, care a fost însoțit și de prorectorul Academiei, Arhim. prof. dr. Silvestru Stoychev, a dăruit bibliotecii facultății mai multe volume de teologie, editate de Academia kieveană

*

Sâmbătă, 9 mai 2015, a avut loc Simpozionul Centrului de Studii Biblice, cu tema: *Exegeza în practica pastorală și didactică*. Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au participat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, cu referatul: *Moduri ale prezenței mesajului biblic în omilie (abordare comparată: Capoadocienii și discursul religios actual)* și Lect. univ. dr. Paula Bud, cu referatul: *Valorificarea în practica didactică și pastorală a elementelor de exegeză iudaică – ferment al unei relații dialogice iudeo-creștine*.

*

În zilele de 11 și 12 mai 2015 a avut loc la Bistrița, în organizarea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a Societății Române de Bioetică, a Societății Române de Pediatrie, a Asociației Medicale Române - Filiala Bistrița și a Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, Seminarul Internațional de Medicină și Teologie, ediția a XIV-a, cu tema: *Valorile creștine ale educației pentru sănătate*. Lucrările s-au desfășurat pe mai multe secțiuni: *I. Suferință, jertfă și pătimire - ipostaze plastice și iconografice ale artei creștine*, *II. Valoarea spirituală în*

alimentație, III. Educația terapeutică a pacienților, IV. Educația pentru sănătate în școli, V. Nevoia de consiliere psihologică și/sau spirituală în actul medical, VII Religia în școli.

Participanți au fost teologi, medici, psihologi și specialiști din țară și străinătate. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, Conf. univ. dr. Marcel Muntean, Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea, Lect. univ. dr. Annamaria Baci, Lect. univ. dr. Claudia Trif, Lect. univ. dr. Alin-Răzvan Trifa, Ierom. asist. univ. dr. Benedict Vesa și Asist. univ. dr. Marius Dan Ghenescu.

Măști, zi în care a fost prezent IPS Arhiepiscop și Mitropolit Părinte Andrei, a debutat cu o slujbă de Te Deum oficiată de preoții de caritate ai Spitalului Județean Bistrița-Năsăud. La finalul slujbei, ierarhul a acordat „Crucea Transilvană”, cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului, d-lui prof. univ. dr. Pavel Chirilă, inițiatorul și coordonatorul Centrului oncologic de recuperare de la Mănăstirea Nera, din județul Caraș Severin, pentru meritele deosebite în domeniul sănătății.

În aceeași zi a avut loc și o conferință susținută de acad. Sorin Dumitrescu, cu tema *ABGAR, «primul om vindecat prin imagine»*.

În finalul seminarului, corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății a susținut un concert din care n-au lipsit lucrări pascale și populare românești.

În cadrul Seminarului a fost lansat volumul *Medicii și Biserica*, al ediției a XIII-a a Seminarului, ținută în anul 2014, cu tema: *Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene*, apărut recent la Editura Renașterea.

Cu această ocazie a fost organizată și o expoziție de icoane românești pe sticlă și lemn și xilografuri, realizate de studenții și masteranzii Facultății noastre, specializarea Artă sacră, membri ai Cercului de pictură Dionisie din Furna, coordonați de Conf. univ. dr. Marcel Muntean.

CONFERINȚE NAȚIONALE:

Joi, 30 aprilie 2015, Facultatea de Teologie Ortodoxă a găzduit, în Aula Episcop Nicolae Ivan o masă rotundă, cu tema: *Mesajul Bisericii în mediul on line*, dedicată postului de Radio Renașterea, cu prilejul împlinirii a 16 ani de la înființare și de la prima emisie. Au participat Dl. Mihnea Măruță, jurnalist, dna lect. univ. dr. Cristina Nistor, coordonator al postului de radio al Facultății de Jurnalism din UBB, părintele consilier cultural dr. Bogdan Ivanov, Părintele Prof. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci, directorul Seminarului Teologic Ortodox și dr. Paul Siladi, directorul postului de Radio „Renașterea”.

SESIUNI DE COMUNICĂRI

Vineri, 31 octombrie 2014, s-a desfășurat, sub egida: *90 de ani de la înființarea învățământului teologic ortodox din Cluj-Napoca (1924-2014)*, sesiunea de comunicări a secției Teologie sistematică. În cadrul acesteia, au fost prezentate următoarele referate: Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei: *Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgorean – evocări*, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel: *Profesorii de Teologie sistematică de la Academia Teologică Ortodoxă și de la Institutul Teologic Universitar din Cluj-Napoca*, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie: *Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgorean. Contribuția la Morala creștină*, Pr. lect. univ. dr. Grigore Moș: *Pr. prof. dr. Isidor Todoran. Contribuția la Dogmatica ortodoxă*, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană: *Părintele Ioan Bunea – dogmatist, moralist și omilet*, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta: *Pr. prof. dr. Andrei Buzdug – Primul Rector al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj*, Lect. univ. dr. Nicolae Tulcan: *Pr. prof. dr. Nicolae Balca. Contribuția la filosofia creștină și Asist. univ. dr. Valentin Vesa: Pr. prof. dr. Orest Bucevschi Contribuții la Morala creștină*. Moderatorul manifestării a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății.

*

În data de 4 iunie 2015 a avut loc sesiunea de comunicări studentești *Misiunea: vocație sau strategie ? Modele de misiune creștină* organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă. Au prezentat referate 24 de studenți de la nivel licență, 11 la nivel master și 14 la nivel doctorat. Au participat și studenți de la Facultatea de Teologie Greco-catolică și de la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca.

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI:

Joi, 26 martie 2015 a avut loc conferința Prof. Matei Cazacu, istoric, eseist, luptător pentru drepturile omului, cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique din Franța și conferențiar la *Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO)* din Paris, cu titlul: *Cum poate un preot să dialogheze sau să se lupte cu istoria ?*

*

Marti, 31 martie 2015 a avut loc o întâlnire a studenților facultății cu maestrul Dan Puric.

*

În ziua de 9 aprilie 2015 Facultatea de Teologie Ortodoxa a fost vizitată de reprezentantul Bisericii Evanghelice din Baden-Württemberg - Germania, Excelența Sa Ralf Horndasch, Director al "Diaconiei" din Stuttgart. Au fost de față: Părintele Prof. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, Părintele

prof. dr. Ștefan Iloaie, director de departament, părintele lect. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății și președinta Societății Femeilor Ortodoxe din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, d-na Gabriela Trâmbițaș.

În perioada 7-8 mai 2015, Facultatea noastră a fost vizitată de Prof. Pascal Hammerli de la Universitatea din Fribourg.

*

Vineri 5 iunie 2015 Prof. Dimitrios Tselenghidis de la Facultatea de Teologie a Universității „Aristotel” din Thesalonica a susținut conferința: *Există dragoste autentică fără dreaptă credință ?*

Părintele decan, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu i-a înmânat oaspetelui, la sfârșitul evenimentului, medalia Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Joi, 25 iunie 2015, Prof. dr. Dagmar Heller de la Institutul Ecumenic din Bossey a susținut la Facultatea de Teologie Ortodoxă conferința: *What are the Main Ecumenic Issues today ?*

SUSȚINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TE- OLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

Realizarea misiunii Bisericii prin educația religioasă în epoca contemporană a d-lui Ioan Popa-Bota, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, specializarea Misiologie și ecumenism, 3 noiembrie 2014.

Qumran - istorie și teologie (reconstrucție documentară, abordare exegetică și dezvoltare critică/polemică) a d-rei Adriana Rotar, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, 4 iunie 2015.

Pesah, Shavuot și Sukkot - prefigurare și continuitate a diac. Adrian Ioan Medan, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, 4 iunie 2015.

Patriarhul Avraam - paradigmă a credinței în cele trei religii ale cărții a pr. Aurelian-Nicu Reit, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, 21 septembrie 2015.

Suferință și mântuire – o abordare exegetică a capitolului 53 din Cartea Isaia a d-lui Emanuel-Bogdan Chezan, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, 21 septembrie 2015

Acedia - aspecte istorice și ipostaze contemporane a d-lui Petruț Florin Ormenișan, alcătuită sub îndrumarea ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei

Andreicuț, la specializarea Teologie morală și spiritualitate ortodoxă, 22 septembrie 2015.

Fenomenologia suferinței în romanele dostoevskiene (manifestări și mărturii - glas al conștiinței) a d-lui Silviu-Cristian Rad, alcătuită sub îndrumarea ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, la specializarea Teologie morală și spiritualitate ortodoxă, 22 septembrie 2015

Heruvicul în tipăriturile psaltice românești din secolele XIX-XX a diac. Ioan-Marian Colțan, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, la specializarea Muzică bisericească și ritual, 26 septembrie 2015.

EXPOZIȚII:

În cadrul Salonului Studentesc de Artă Religioasă, ediția a XXXIII-a, organizat de Casa de Cultură a Studenților din Petroșani în perioada 7-17 aprilie 2015 au expus lucrări studenți și masteranzi membri ai Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” al Facultății de Teologie Ortodoxă, sub coordonarea Asist. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

Marti, 28 aprilie 2015 a avut loc vernisajul expoziției personale de icoane pe lemn a d-nei asist univ. dr. Victoria-Alina Grădinar *Cununi de laudă cerească*, organizată în spațiul expozițional al Facultății de Teologie Ortodoxă. Au luat cuvântul: Acad. Prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Lect. univ. dr. Annamaria Baciuc.

*

În perioada 26-31 mai 2015 Casa de Cultură a Studenților din Petroșani a organizat tabăra studentască de arte vizuale, cu secțiunea sculptură în lemn și pictură de șevalet. Din partea facultății au participat cinci studenți de la specializarea Artă sacra, nivel licență și master și două cadre didactice: Conf. univ. dr. Marcel Muntean și Asist. univ. dr. Marius Dan Ghenescu.

*

Mănăstirea „Buna Vestire” de la Pătrângenii, județul Alba, a găzduit în perioada 5-17 august 2015 a zecea ediție a Taberei Naționale de Artă Sacră, sub genericul *Puterea imaginii*, organizată în colaborare cu Centrul de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Vernisajul a avut loc în ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului, după Sfânta Liturghie.

Proiectul este coordonat de Asist. univ. dr. Marius Ghenescu, președinte al Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca”.

ALTE EVENIMENTE:

Luni, 29 septembrie 2014, a fost deschis în mod festiv anul academic 2014-2015 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Studenții

au participat la Sfânta Liturghie și slujba de Te Deum, săvârșite în capela facultății de un sobor de preoți din care au făcut parte membri ai corpului profesoral al instituției.

Prelegerea inaugurală a fost susținută, în Aula Magna „Episcop Nicolae Ivan”, de către dl. asist. univ. dr. Valentin-Cosmin Vesa având tema: *“Cunoașterea filosofilor și cunoașterea sfinților. Studiul științific al Teologiei ca premisă pentru cunoașterea duhovnicească”*.

*

În perioada 5-8 octombrie 2014 s-a desfășurat la București, la Centrul Național pentru Formare Continuă *Dumitru Stăniloae*, în organizarea Patriarhiei Române și a Facultății de Teologie Ortodoxă *Patriarhul Justinian* din București, Congresul Internațional de Teologie: *Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de Înaltpreasfințitul Părinte Prof. univ. dr. Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, care a prezentat referatul: *Curățîți prin Spovedanie, Îl recunoaștem pe Hristos în Euharistie* și Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, cu referatul: *Sfânta Euharistie- merinde pe calea vieții veșnice și pregustare a împărăției*

*

Miercuri 8 octombrie 2014 Cercul de film al Facultății (responsabil stud. Leon Drăgan) a organizat vizionarea filmului: *God's not Dead*.

*

Cercul studentesc „Femeia în Biserica Ortodoxă” (responsabilă stud. Alexandra-Felicia Coroian) a organizat joi, 9 octombrie 2014 o serie de discuții libere pe tema: *Femeia între tradiție și falsă tradiție*.

*

Marti, 14 octombrie 2014, Cercul studentesc de film al Facultății a organizat vizionarea filmului: *Wild Hugs*.

*

Universitatea “Babeș-Bolyai” (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Facultatea de Litere, Centrul de Filosofie Antică și Medievală), în colaborare cu Eparhia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică de Cluj-Gherla, Mitropolia Ortodoxă a Clujului, Maramureșului și Sălajului și Institutul Patristic Augustinianum din Roma, cu sprijinul Secretariatului de Stat pentru Culte și a Ambasadei României pe lângă Sfântul Scaun și Ordinul Suveran Militar de Malta, a organizat în zilele de 16 și 17 octombrie 2014 un ciclu de conferințe, cu tema *Sfântul Dionisie Areopagitul. Izvoare, context, receptare*.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de Înaltpreasfințitul Părinte Prof. univ. dr. Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Decanul Facultății și lect. univ. dr. Nicolae Turcan.

*

Cercul studentesc „Femeia în Biserica Ortodoxă” a organizat joi, 16 octombrie 2014 vizionarea filmului: *Pope Joanna*, urmată de discuții libere.

*

Vineri, 17 octombrie 2014 Cercul de lirică și proză al Facultății (responsabil stud. Mihai Repede) a organizat o întrunire cu tema: *Despre importanța scrisului*.

*

În perioada 15-17 octombrie, la Universitatea din Nijmegen/ Olanda, pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie și pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan au participat la conferința *Concepts of Human Dignity in the Patristic Tradition, and their traces in the Eastern and Western Christianity*. În cadrul conferinței, pr. Ștefan Iloaie a prezentat referatul *The concept of Person in the theology of Father Dumitru Stăniloae. The relevance of the Person for the determination of the christian perspective on Human Dignity*, iar pr. Gabriel Gârdan a prezentat referatul *”I am an image of your ineffable glory, though I bear the scars of sin”. The divine image as fundament of human dignity in some orthodox liturgical text*. Conferința a fost organizată de către Institute of Eastern Christian Studies din Nijmegen, în colaborare cu Saint Tikhon’s Orthodox University Moscow, Vrije University Amsterdam și Protestant Theological University Amsterdam.

*

Marți, 21 octombrie 2014, Cercul studentesc „Baladă pentru Basarabia” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (responsabil Vitalie Ciobanu) a organizat vizionarea filmului documentar *Te iubesc Ion și Doina*, regizat de Leontina Vataman despre Ion și Doina Aldea Teodorovici, proiectat în premieră în România. Filmul prezintă viața personală a celor doi basarabeni și iubirea lor pentru țară.

*

Miercuri, 29 octombrie 2014, Cercul studentesc de film artistic din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (responsabil Leon Drăgan) a organizat vizionarea filmului *Angels and Demons*.

*

Joi, 30 octombrie 2014, Cercul studentesc de practică liturgică (responsabil Alexandru Stanciu) a inaugurat o serie de activități cu tema: *Jertfa euharistică descoperită oamenilor*.

*

Cercul studențesc „Femeia în Biserica Ortodoxă” (responsabilă stud. Alexandra-Felicia Coroian) a organizat joi, 13 noiembrie 2014, vizionarea filmului: *Pope Joanna (partea a doua)*, urmată de discuții.

*

Joi, 20 noiembrie 2014, la Cinema Victoria, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, a avut loc conferința: *Societatea de astăzi. O lume fără familie?* susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu participarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Prof. univ. dr. Andrei.

*

Miercuri, 20 noiembrie 2014, Cercul studențesc de film al Facultății a organizat vizionarea filmului: *The Ultimate Gate*.

*

În cadrul săptămânii Facultății de Teologie Ortodoxă, în perioada 2-6 decembrie 2014 au fost sărbătoriți 90 de ani de la înființarea Academiei Teologice clujene și s-au desfășurat următoarele manifestări:

Mărti 2 decembrie, conferința: *Dincolo de exces. Așezarea duhovnicească a creștinului în ziua de azi*, invitați: Arhim Teofil Roman, eclesiarhul Catedralei mitropolitane din Cluj-Napoca și Protos. Chiril Zăgrean, starețul Mănăstirii Rebra-Parva din județul Bistrița-Năsăud.

Miercuri 3 decembrie, conferința: *Biserica și victimele comunismului*, invitați: conf. univ. dr. Radu Preda și Protos. Augustin Varvaruc, Mănăstirea „Sf. 40 de Mucenici și Înălțarea Sf. Cruci” din Aiud.

Joi 4 decembrie, conferința: *Religia în școală și societate. Provocări și răspunsuri*, invitați: conf. univ. dr. Radu Preda, Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu de la Bruxelles și lect. univ. dr. Luigi Bambulea de la Universitatea din București.

Vineri 5 decembrie, moment festiv: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice clujene*, invitați: IPS prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, Prof. univ. dr. Călin Rus și Prof. univ. dr. Mihaela Luțaș – prorectori ai UBB, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă – președintele Senatului UBB, Pr. prof. univ. dr. Ioan I. Ică sr, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (decani ai instituției după 1990), reprezentanți ai primei promoții de licențiați ai Facultății (1993): conf. univ. dr. Vasile Timiș, Pr. dr. Ioan Retegan și Pr. Vasile Bota. De asemenea, a fost de față IPS prof. univ. dr. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului.

Cu această ocazie a avut loc festivitatea de acordare a titlului academic de *profesor emeritus* părintelui prof. univ. dr. Ioan I. Ică sr de la Sibiu, cel care a înființat școala doctorală „Isidor Todoran” din cadrul facultății și a contribuit semnificativ la dezvoltarea învățământului teologic universitar

din Cluj-Napoca. De asemenea, părintelui profesor i-a fost acordată cea mai înaltă distincție a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului – Crucea transilvană. *Laudatio* a fost rostit de către IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Cuvântul părintelui profesor a avut ca temă *Mărturisirea ortodoxă* a Sfântului Mitropolit Petru Movilă, ediția tipărită în grecește, în 1699, la Snagov, pe cheltuiala domnitorului Constantin Brâncoveanu, care avea adăugată și o tâlcuire *Despre cele trei mari virtuți* a învățatului ieromonah Visarion Macri, directorul Academiei Teologice de la Ianina.

Prorectorul Călin Rus a înmănat părintelui decan, din partea rectoratului UBB, Diploma cu ocazia aniversării a 90 de ani de la înființarea învățământului teologic superior ortodox la Cluj, pentru activitatea deosebită și contribuția majoră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca la dezvoltarea învățământului teologic.

Părintele decan Vasile Stanciu a oferit IPS Părinte Andrei și foștilor decani ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca diploma și medalia aniversară editate cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la înființarea învățământului teologic de la Cluj. Diploma aniversară a fost înmănată fiecărui cadru didactic al facultății și reprezentanților fiecărui an de studiu de la nivel licență.

În continuare, în holul mare al facultății a fost dezvelită o placă comemorativă, conținând un scurt istoric al instituției (1924-1952/1990-azi).

Tot cu acest prilej, s-au lansat volumele omagiale: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, coordonatori: Vasile Stanciu și Ștefan Iloaie; *Memorabilia momenta: clipe memorabile*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, coordonatori: Ioan Chirilă și Mircea Gelu Buta și a avut loc vernisajul portretelor ierarhilor (Episcopul Nicolae Ivan, Mitropolitul Nicolae Colan, Arhiepiscopul Teofil Herineanu, Arhiepiscopul și Mitropolitul Bartolomeu Anania și IPS Andrei), ale rectorilor și decanilor fostei Academii Teologice, ai Institutului teologic Universitar și ai actualei Facultăți de Teologie Ortodoxă (Pr. prof. dr. Andrei Buzdug, Pr. prof. dr. Ioan Pașca, Arhid. prof. dr. Orest Bucevski, Arhid. prof. dr. Ioan Vască, Pr. prof. dr. Liviu-Galaction Munteanu, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Ioan I. Ică sr, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu), tablouri realizate în ulei de către cadre didactice și studenți ai facultății, specializarea Artă sacră.

Moderatorul evenimentului a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății.

În aceeași zi, IPS Andrei și preoți profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă au săvârșit Vecernia la biserica cu hramul „Tuturor Sfinților” din cartierul Mănăștur, al cărei paroh este pr. Horea Petrea.

Sâmbătă 6 decembrie s-a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la capela Facultății. Alături de Înaltpreasfinția Sa Andrei a slujit un sobor de preoți profesori, răspunsurile fiind date de corul facultății. Rectorul Universității Babeș-Bolyai, Acad. prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop a primit, din partea Arhiepiscopiei Clujului, Crucea transilvană, iar din partea Facultății de Teologie Ortodoxă, Diploma și medalia aniversară.

*

Luni, 8 decembrie 2014 a avut loc susținerea lucrărilor pentru obținerea gradul I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 30 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului și Episcopia Sălajului. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultății.

*

În perioada 9-13 decembrie 2014 Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă (dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății) a efectuat un turneu în Belgia, susținând concerte de colinde la reprezentanța Patriahiei Române pe lângă Uniunea Europeană, Parohia Ortodoxă Română „Sf. Nicolae” din Bruxelles, Ambasada României în Regatul Belgiei, Parlamentul Uniunii Europene și Parohia Ortodoxă Română din Turnhout.

*

Duminică 14 decembrie 2014, corul bărbătesc al Facultății de Teologie Ortodoxă (Dirijori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Diac prof. drd. Daniel Mocanu și Diac. Drd. Daniel Frumos) a susținut în Catedrala mitropolitană, după slujba Vecerniei, tradiționalul concert de colinde. Au fost interpretate colinde compuse de: Nicolae Ursu, George Breazu, Sabin Drăgoi, Gheorghe Cucu, Trifon Lugoian, Vasile Stanciu, etc.

*

La Catedrala Mitropolitană a avut loc în data de 19 decembrie 2014, Concertul ecumenic de colinde „*Între oameni bunăvoie*”. Au participat: ÎPS Mitropolit Andrei Andreicuț, PS Episcop Florentin Crihălmeanu, Prim-protopopul romano-catolic Kovács Sándor, Asist. univ. dr. Péter István.

Corul *Angeli* al bisericii greco-catolice Bob - Dirijor: Angela David,

Corul Bisericii Reformate din Cluj-Napoca,

Corul *Sfânta Cecilia* al bisericii romano-catolice *Sfântul Mihail* - Cluj-Napoca – Dirijor: Potyo István,

Corul de cameră *Psalmodia Transylvanica* al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca Dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Pe parcursul Postului Nașterii Domnului, Cercul studențesc pentru filantropie practică, înființat la începutul anului universitar 2014-2015 (res-

ponsabil stud. Alexandra-Felicia Coroian) a organizat o colecție în cadrul Facultății, la aceasta contribuind foarte mulți dintre studenți. S-au cumpărat alimente de bază, care în 19 decembrie 2015 au fost oferite unei familii numeroase din localitatea Sânnicoară, cu 9 copii a căror mamă suferă de o formă gravă de cancer.

În viitorul apropiat, cercul își propune să organizeze astfel de acțiuni și de mai mare amploare.

*

În cadrul unei ceremonii care a avut loc luni, 19 ianuarie 2015, Universitatea „Babeș-Bolyai” (UBB) a acordat o serie de premii și granturi pentru realizările diferitelor cadre universitare, în activității de cercetare științifică din anul 2014.

Premierea celor care fac performanță este o tradiție la Universitatea «Babeș-Bolyai». Premiile oferite în cadrul acestei gale au fost împărțite în trei secțiuni: Premiul pentru cercetare, creație artistică și performanță sportivă; Premiul de excelență didactică; Granturi pentru susținerea cercetării de excepție din UBB.

La cea de-a doua categorie, între personalitățile premiate s-a aflat și Înaltpreasfințitul Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, profesor universitar doctor la Facultatea de Teologie Ortodoxă.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Pr. lect. univ. dr. Mircea Oros au participat miercuri, 21 ianuarie 2015 la înmormântarea Monseniorului dr. Albert Rauch, întemeietorul și conducătorul Institutului pentru Bisericiile Orientale de la Regensburg. Părintele, un mare iubitor al Ortodoxiei și al Bisericii Ortodoxe Române în special, a trecut la cele veșnice în ziua de 10 ianuarie a. c., la vârsta de 82 de ani.

Părintele Albert Rauch a făcut mai multe vizite în România și a fost în repetate rânduri oaspetele Facultății noastre

*

Joi, 22 ianuarie 2015, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut conferința cu tema: *Homosexualitatea: Ce ne spune Biblia*. Evenimentul face parte din proiectul „Conferințe pentru familii!” al Organizației creștine „Agape”.

În viitor se dorește organizarea unor conferințe în mai multe orașe din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.

*

Cu prilejul hramului Facultății de Teologie Ortodoxă, Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, la facultate s-au desfășurat o serie de activități cultural-științifice și liturgice:

28 ianuarie 2015 – lansări de carte:

- Pr. lect. univ. dr. Grigore Dinu Moș, *Ortodoxie și Occident. Problema influențelor eterodoxe în teologia ortodoxă*, Editura Renașterea, 2013;

- Dr. Paul Siladi, *Ortodoxia în Occident. 10 convertiri*, Editura Renașterea, 2014

- Lect. univ. dr. Nicolae Turcan, *Postmodernism și teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*, Editura Limes, 2014.

Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci și editorii Pr. dr. Cătălin Pălimaru și Mircea Petean din partea editurilor Renașterea și Limes.

29 ianuarie 2015

conferința: *Cerul satului în credințe, datini, obiceiuri și superstiții la români* – Prof. Gelu Furdui, etnolog

sceneta: *Cântă și mergi mai departe*, la care și-au dat concursul studenți teologi și elevi seminariști, coordonați de Diac. prof. drd. Daniel Mocanu.

A participat și a vorbit IPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI.

30 ianuarie 2015, Catedrala Mitropolitană: *Sfânta Liturghie arhierască*. A slujit IPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI în sobor de preoți și diaconi, profesori ai Facultății de Teologie și ai Seminarului Teologic. Răspunsurile liturgice au fost date de corurile Facultății de Teologie Ortodoxă și Seminarului Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca.

*

Marti, 10 februarie 2015, sub egida Casei de Cultură a Sudenților din Cluj-Napoca, Conf. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a susținut conferința cu titlul: *Cum înțelegem arta picturii? Elemente de limbaj vizual-plastic: linia, forma, culoarea, lumina, ritmul, perspectiva, compoziția*.

*

În data de 14 februarie 2015 s-a desfășurat colocviul pentru obținerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2015-2017, au participat 19 profesori din învățământul preuniversitar din: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Arhiepiscopia Alba Iuliei, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului și Episcopia Sălajului. Aceștia vor pregăti lucrările metodico-științifice sub îndrumarea a 7 cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității “Babeș-Bolyai”. Enumerăm câteva teme cu caracter interdisciplinar, de maximă actualitate: *Educație și formare religioasă*

prin mass-media, Valoarea literară, estetică și morală a textului scripturistic, Consilierea educațională și duhovnicească în cadrul activităților catehetico-religioase, Strategii didactice moderne de stimulare a creativității elevilor în cadrul orelor de religie, Parteneriatul școală-parohie în formarea și modelarea tinerilor, Comunicarea credinței la elevi prin arta icoanei, Cultul domestic (familiar) în spiritualitatea românească.

*

În zilele de 16 și 17 februarie 2015 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în teologie 7 absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 2 ai specializării Teologie ortodoxă didactică, 2 ai specializării Teologie ortodoxă asistență socială. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 4 absolvenți ai programelor de studii la acest nivel. Toți aceștia au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan. Momentul solemn s-a desfășurat în prezența corpului profesoral al școlii și a ÎPS Sale Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei, care a adresat celor prezenți un cuvânt.

*

În perioada 26 februarie - 1 martie, o delegație a Facultății de Teologie Ortodoxă formată din Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă și Pr. Lect. Univ. Dr. Cristian Sonea, a efectuat o vizită în Italia, la Loppiano-Florenta, la invitația institutului Ecumenic “Sophia” patronat de Sfântul Scaun. Delegația facultății noastre a parafat o colaborare pe termen lung cu prestigioasa instituție universitară, ce se va concretiza prin organizarea unui simpozion la jumătatea lunii noiembrie. De asemenea se va alcătui și volumul simpozionului ce se va tipări sub egida a două edituri: Citta novaa Miscării focularelor și Presa Universitară Clujeană a Universității “Babes-Bolyai”. Decanul Institutului Prof. Piero Coda, recunoscută personalitate a Teologiei catolice contemporane și Prof. Alessandro Clementia vor susține și câteva cursuri studenților teologi clujeni de la toate Facultățile de Teologie din Universitate.

Este în curs de apariție primul volum ce cuprinde comunicările științifice ale simpozionului de anul trecut, legat de Teologia iubirii Preasfintei Treimi la Părintele Dumitru Stăniloae și la Chiara Lubich, în limbile italiană și română.

*

Marti, 3 martie 2015, Cercul studențesc de Psihoterapie pastorală al Facultății de Teologie Ortodoxă (responsabilă stud. Ana-Maria Cristina Băldean,) a organizat vizionarea filmului artistic: *Calvarul*.

*

În perioada 6-8 martie 2015, la Muzeul Etnografic al Transilvaniei s-au desfășurat Zilele Artei Bizantine, în ziua de 7 martie a avut loc o masă rotundă pe tema: *Artă și Teologie în Capadocia*. Au fost invitați pentru a dezbate tema propusă Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, asist. univ. dr. Sorin Albu, de la Universitatea de Arte și Design din oraș și arhitectul Călin Chifăr

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a devenit membru al Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg (European Academy of Sciences and Arts), instituție academică de rang european ce reunește în rândurile ei prestigioși oameni de știință și artă, dintre care 24 de pemi-anți Nobel, din 7 domenii, inclusiv Religie și Artă. Au fost prezenți la sesiunea plenară desfășurată în perioada 6-7 martie 2015 ÎPS Mitropolit Andrei al Clujului, el însuși membru al acestei instituții academice, alături de președintii Austriei, Serbiei, Lituaniei și Macedoniei. Președintele Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg Prof. Felix Unger este și Dr. H. C. al Facultății noastre de Teologie.

*

Centrul de Film Artistic al Facultății de Teologie Ortodoxă (responsabil stud. Leon Drăgan) a organizat marți 10 martie 2015 proiecția filmului: *From the Director of Gladiator Exodus Gods and Kings*.

*

Marți, 10 martie 2015, sub egida Casei de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca, sub genericul – Marile teme ale picturii, Conf. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a susținut conferința cu titlul: *Portretul între sacru și profan din Antichitate până în Bizanț*.

*

Miercuri, 18 martie 2014, la Casa de Cultură a Studenților, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, a avut loc conferința: *Avortul. Ce spune Biblia?* susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Evenimentul a fost întregit de un recital de priecesne, susținut de cunoscuta cântăreață Paula Seling.

*

Vineri, 20 martie 2015, un grup de studenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, peste 30, a fost prezent la Penitenciarul Aiud, unde a susținut concert de imne bisericești specifice Postului Mare și au împărțit iconițe deținuților. De asemenea au vizitat Râpa Robilor, renumitul cimitir anonim al martirilor care au fost uciși în închisoarea Aiud în vremea comu-

nistilor, Monumentul „Calvarul Aiudului”, Schitul Înălțarea Sfintei Cruci și mănăstirea Râmneț.

*

Cercul studențesc „Femeia în Biserica Ortodoxă” (responsabilă stud. Alexandra-Felicia Coroian) a organizat vineri, 20 martie 2015, vizionarea filmului: *Binecuvântată fii, închisoare!*, urmată de discuții.

*

Corul de Cameră “Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății a susținut joi, 26 martie 2015, un concert coral adecvat Postului Mare cu prilejul Concertului anual al Fundației Mitropolitul Bartolomeu, în sala Auditorium Maximum, alături de celebrul Cvartet Transilvan.

*

Vineri, 27 martie 2015, Cercul studențesc „Baladă pentru Basarabia” al Facultății (responsabil stud. Vitalie Ciobanu) a organizat vizionarea documentarului intitulat: *Sâ(ă)rma(na) de pe Prut. Cum am trăit 70 de ani cu sârmă ghimpată între frați* de Leonida Vatamanu, urmată de cântece patriotice, întrebări și discuții.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă a fost, împreună cu: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Seminarul Teologic Liceal Ortodox, Asociația Tinerilor Creștini Ortodocși și Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România, filiala Cluj coorganizatoare a *Pelerinajului tinerilor pe jos de la Icold la Mănăstirea Nicula*, ediția a V-a, sâmbătă 28 martie 2015.

*

În perioada 15-18 aprilie 2015 zece studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, însoțiți de drd. Mircea-Gheorghe Abrudan au participat la călătoria de documentare, sub genericul *Ecumenismul suferinței*, organizat de către Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, pentru studenții celor patru Facultăți de Teologie ale Universității Babeș-Bolyai, cu vizitarea închisorilor comuniste de la Aiud, Făgăraș, Pitești, Jilava și Râmnicu Sărat.

*

Marti, 21 aprilie 2015, în Aula Episcop Nicolae Ivan a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat, cu participarea ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, precedată de un Te-Deum, săvârșit în paraclisul insitituției, cu hramul „Sf. Nicolae”, conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieriile Cluj I și Cluj II. Arhim. Conf. Univ. Dr.

Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Parohia - familia lui Dumnezeu pe pământ - 33 de exigențe pentru o misiune fructuoasă a parohiei*.

*

Joi 23 aprilie, Corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj –Napoca, dirijat de părintele prof. dr. Vasile Stanciu, a susținut un concert coral pascal în «Auditorium Maximum».

În aceeași zi, de sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei al Clujului a săvârșit slujba Parastasului pentru compozitorul Gheorghe Dima în Cimitirul Central, la mormântul marelui nostru muzician. Au participat profesori și studenți ai Academiei de Muzică «Gheorghe Dima» și ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Răspunsurile au fost date de corul «Psalmodia Transylvanica». ÎPS Mitropolit Andrei și Dl Rector Prof. univ. dr. Vasile Jucan au rostit alocuțiuni.

*

În cadrul Târgului “Gaudeamus” Cluj-Napoca, ediția a XVI-a, organizat de Radio România, joi, 23 aprilie 2015, au fost lansate următoarele cărți, apărute recent sub egida Editurii Limes, colecția Restauratio (coordonator Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă):

Lect. univ. dr. Paula Bud, *Șabatul. Istorie și soteriologie*;

Lect. univ. dr. Nicolae Turcan, *Post-modernism și Teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*;

Dr. Stelian Pașca-Tușa, *Doamne miluiește - premisă a rugăciunii inimii în Psalmi*;

Dr. Dacian But-Căpușan, *Eclesiologia protestantă din perspectivă ortodoxă în lumina cercetărilor mai noi*.

Au fost invitați și au luat cuvântul: Pr. prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

*

Părintele prof. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai,” a participat la Conferința internațională științifică și practică cu tema: *Education Mobility, Innovation Culture and Social Responsibility as the Resources of Competitiveness of European Universities*, organizată de Uzhorod National University cu sprijinul Ministerului Educației și Științei în Ucraina, în zilele de 23-24 aprilie 2015.

Comunicarea preacucerniciei sale a fost focusată pe tema mobilităților în cadrul UBB („Academic Mobilities”).

La această conferință au participat persoane din conducerea celor mai importante instituții de învățământ superior din Ucraina și Europa. Materialele prezentate vor fi publicate în volum.

Cu ocazia acestei participări se va semna un acord de colaborare inter-instituțională în ce privește mobilitatea academică, cercetarea, dezvoltarea și inovarea tehnologică, creșterea competitivității la nivel național și internațional.

*

Marti, 28 aprilie 2015, la sediul protopopiatului Bistrița, s-a desfășurat, cu participarea ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum, conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieria Bistrița. Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Urgențe pastorale într-o parohie dinamică*.

*

Miercuri, 29 aprilie 2015, Cercul studentesc de Psihoterapie pastorală (coord. stud. Anamaria Cristina Băldean) a organizat vizionarea filmului *Calvarul*, partea a II-a.

*

Mănăstirea Tismana a găzduit în perioada 3-5 mai 2015, lucrările celei de a VII-a ediții a Simpozionului Național Studentesc, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova și Arhiepiscopia Craiovei.

Cele două teme ale manifestării au fost: „Tradiție și înnoire în activitatea pastoral-misionară a Bisericii Ortodoxe Române” și „Teologie și slujire pastorală în viața și opera Sfântului Ioan Gură de Aur”. Facultatea noastră a fost reprezentată de către studenții la nivel master anul I: pr. Cătălin-Veronel Varga (Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă) și Iustiniana Armanca (Consiliere pastorală și asistență psihosocială) și studentele la nivel licență anul III: Elena Onețiu și Daniela Luminița Ivanovici (Teologie didactică).

Întâlnirea a adunat peste 20 de participanți de la cele mai importante Facultăți de Teologie Ortodoxă din țară.

*

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a acordat titlul de doctor Honoris causa Înaltpreasfințitului Părinte Prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Festivitatea de decernare a avut loc marți, 5 mai 2015, în Aula “Dumitru Stăniloae” a Facultății de Teologie Ortodoxă, în cadrul Simpozionului Internațional *Ethosul misionar al Bisericii în post-modernitate*, desfășurat la Alba Iulia, în perioada 4-6 mai 2015.

Laudatio a fost prezentat de către Pr. prof. univ. dr. Emil Jurcan, decanul Facultății. Înaltpreasfinția Sa și-a intitulat comunicarea: *Altarul ca să fie și pietrele să ție Cer inima și viața zidite-n temelie*, preluând versurile poe-

tului Tudor Arghezi și a vorbit despre misiunea Bisericii în lume, dat fiind faptul că anul acesta a fost declarat de Patriarhia Română an comemorativ al misiuni parohiei și mănăstirii. Au fost de față IPS Sa Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, PS Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord, membri permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, cadre didactice, cercetători și doctoranzi ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

În cadrul simpozionului au prezentat comunicări: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, Ierom. asist. univ. dr. Benedict Vesa, drd. Sorin-Viorel Buș și drd. Oana Pop.

*

În perioada 4-5 mai 2015 a avut loc Conferința Națională *Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească* (ediția a III-a), cu tematica: *Meșteri iconari și zugravi de subțire (pictori de biserici)*, organizată de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române, la sala de conferințe a Centrului Național pentru Formare Continuă Dumitru Stăniloae din București. Facultatea noastră a fost reprezentată de Lect. univ. dr. Annamaria Baci.

*

În cadrul proiectului POSDRU/156/1.2/G/134774, „*Îmbunătățirea interacțiunii universității cu mediul de afaceri*”, în cadrul acțiunii „Săptămâna carierei” (4-8 mai 2015), au avut loc întâlniri între reprezentanții mediului de afaceri și cei 15 studenți de la specializarea Teologie ortodoxă pastorală, care formează grupul țintă. Responsabil pentru relația cu studenții a fost Lect. univ. dr. Claudia Cosmina Trif.

*

Joi, 7 mai 2015, s-a desfășurat, cu participarea ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum, conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieria Năsăud. Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Parohia – loc al ofertei de valori universale*.

*

În perioada 7-10 mai 2015, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în prezența PS Sale Varlaam Ploieșteanul, Episcop Vicar patriarhal și a P. S. Sale Iustin Sigheteanul, Arhiereu Vicar al Episcopiei Maramureșului și Sălajului, a avut loc la Mănăstirea „Soborul Sfinților 12 Apostoli” de la Bârsana, întrunirea Colegiului Decanilor Facultăților/conducătorilor Departamentelor de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei române.

Pe ordinea de zi a întrunirii au fost:

1. Modul în care a fost implementat Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Facultăților/Departamentelor de Teologie ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei Române;
2. Realizarea propriului Regulament de organizare internă și de funcționare pentru fiecare Facultate/Departament de Teologie;
3. Modul implementării Procedurii de acordare și de retragere a avizului scris (binecuvântării) Chiriarhului pentru desfășurarea de activități în învățământul religios și teologic;
4. Monitorizarea actualizării disciplinelor teologice și clasificarea lor unitară;
5. Stadiul pregătirii temelor pentru cursurile preoțești în vederea susținerii acestora în sesiuni de formare pentru dobândirea gradelor profesionale;
6. Definitivarea și centralizarea programelor analitice pentru fiecare disciplină teologică în vederea aprobării acestora de către Sfântul Sinod;
7. Stadiul de realizare al manualelor pentru învățământul teologic ortodox universitar;

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății și Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, director de Departament.

La sfârșitul lucrărilor IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei al Clujului s-a întâlnit cu reprezentanții Facultăților de Teologie prezenți și a adresat un cuvânt de îndrumare duhovnicească.

*

În zilele de 11 și 12 mai 2015, la Centrul social-cultural „Sfântul Paisie de la Neamț” - Mănăstirea Neamț, a avut loc cea de-a VII-a ediție a Simpozionului internațional „Studia Theologica Doctoralia”, organizată de către Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în colaborare cu Facultatea de Teologie Catolică a Universității „Karl Franzens” din Graz (Austria). Simpozionul s-a înscris în cadrul manifestărilor dedicate „Anului omagial al misiunii parohiei și mănăstirii azi” și „Anului comemorativ al Sfântului Ioan Gură de Aur și al marilor păstori de suflete din eparhii” la nivelul Patriarhiei Române. Din partea facultății noastre au fost prezenți: protos. drd. Simeon Pinte, drd. Cezar Login și drd. Lucian Nicodim Codreanu.

*

Miercuri, 13 mai 2015, sub egida Casei de Cultură a Sudenților din Cluj-Napoca, Conf. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a susținut conferința cu titlul: *Crucificarea și Învierea Domnului – ipostaze plastice în arta creștină*.

*

Miercuri, 13 mai 2015, la Casa de Cultură a Studenților, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, a avut loc conferința: *Divorțul – o soluție? Ce ne spune Biblia?* susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Invitat special a fost IPS Sa Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului.

*

Joi, 14 mai 2015, s-a desfășurat, cu participarea ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum, conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieria Beclean. Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Urgențe pastoral-misionare în postmodernitate*.

*

Joi, 14 mai 2015, în Aula Mare „Dumitru Stăniloae” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia a fost organizată de către Arhiepiscopia Ortodoxă a Alba Iuliei, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia și Asociația Studenților Creștini Ortodocși filiala Alba Iulia conferința duhovnicească intitulată „*Amintiri de suflet despre părintele Ioan de la Recea*” cu prilejul împlinirii a 7 ani de la plecarea la cele veșnice a venerabilului duhovnic. Invitat să susțină această conferință a fost Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca.

*

În perioada 14-16 mai 2015, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a organizat cea de-a III-a ediție a Simpozionului internațional Dumitru Stăniloae, cu tema: *Teologia academică și responsabilitatea ei în misiunea Bisericii*. Reprezentanți ai facultății noastre au fost Pr. Prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea.

*

Sâmbătă, 16 mai 2015 a avut loc cursul festiv al absolvenților Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca promoția 2015 (aproximativ 120 de studenți de la cele patru specializări de la nivel licență și de la cele 5 de master), precedat de Sfânta Liturghie, săvârșită la Catedrala mitropolitană, de către un sobor de preoți din care au făcut parte cadrele didactice ale facultății. Manifestările au continuat după-amiază, în Sala Auditorium Maximum a Universității Babeș-Bolyai, cu participarea ÎPS Sale Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Care a adresat un cuvânt de felicitare și îndemn. Prelegerea festivă a fost susținută de Pr. lect. univ. dr. Mircea Oros, îndrumătorul de an.

Au mai luat cuvântul: decanul Facultății de Teologie, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și șeful de promoție Cătălin Petru Oargă, absolvent al specializării Teologie ortodoxă pastorală.

*

Luni, 18 mai 2015, s-a desfășurat la Dej, în prezența ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum săvârșit în biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoierile Dej și Gherla. Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Abordări misionare ale prezentului eclesial și cultural*.

*

Pe 19 mai 2015, în Aula Magna a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a avut loc Festivitatea de deschidere a *Zilelor Academice Clujene*. Între invitați s-au numărat IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei al Clujului, Dl Acad. Ionel Valentin Vlad, Președintele Academiei Române, Acad. Emil Burzo, Președintele Filialei clujene a Academiei Române, Acad. Ioan Aurel Pop, Rectorul Universității „Babeș-Bolyai”. Întâlnirea a fost încununată cu susținerea unui concert coral de către Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele Decan Vasile Stanciu.

*

Luni, 25 mai 2015, s-a desfășurat, în prezența ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieria Turda. Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Urgențe pastorale în societatea patronată de mass-media*.

*

Marti, 26 mai 2015, s-a desfășurat, în prezența ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, precedată de un Te-Deum conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoieria Huedin. Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății a susținut comunicarea: *Priorități pastoral-misionare într-o lume în curs de occidentalizare*.

*

În perioada 29-30 mai 2015, la Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” a organizat Simpozion internațional: *A face misiune după modelul lui Hristos III: Parohia și mănăstirea – provocări și implicații duhovnicești și comunitare*. Din par-

tea facultății noastre au participat cu referate: Pr. prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. lect. univ. dr. Cristian Sonea.

*

Luni, 1 iunie 2015, în ziua Praznicului Sf. Treimi, cu ocazia hramului catedralei mitropolitane din Sibiu, ÎPS Sa Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului a conferit distincția crucea șaguniană Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb și Pr. conf. univ. dr. Gabriel Viorel Gârdan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În perioada 2-3 iunie 2015, Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației din cadrul Universității Valahia din Târgoviște a organizat Simpozionul internațional: „Lucrarea pastoral-misionară a Bisericii și impactul social și comunitar al acesteia. Istorie, actualitate, perspective”. Facultatea noastră a fost reprezentată de către părintele decan, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În ziua de 7 iunie 2015 (Duminica părinților și copiilor), la Catedrala Patriarhală au fost premiați de către Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române câștigătorii Concursului Național de Materiale Didactice *Educația religioasă – tradiție și actualitate*. Premiul al II-lea a fost obținut de către echipa formată din Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie și drd. Teodora Ilinca Mureșanu. Au fost evaluate în cadrul concursului proiectele a 22 de echipe de autori.

*

Între 30 iunie și 3 iulie 2015 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în teologie 58 de absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 13 ai specializării Teologie ortodoxă didactică, 3 ai specializării Teologie ortodoxă asistență socială și 13 ai specializării Artă sacră. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 46 de absolvenți ai programelor de studii la acest nivel. Vineri 3 iulie toți aceștia au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan. Momentul solemn s-a desfășurat în prezența corpului profesoral al școlii și a ÎPS Sale Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei, care a adresat celor prezenți un cuvânt.

*

În perioada 30 iunie-11 iulie 2015 s-au desfășurat, la facultate, cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 100: definitivat și gradul II. Au participat 46 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

În data de 6 iulie 2015 a avut loc colocviul pentru obținerea gradului profesional I. Au participat 39 de clerici din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmărilor, Episcopia Sălajului și Vicariatul Ortodox Ucrainean.

*

Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie a participat joi 2 iulie 2015 la Workshop-ul „Religie, antropologie, bioetică. Contribuția latinității în context global”, Sibiu – Capitală Universitară Europeană, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga”; cu referatul: *Personalismul în bioetică. Specific, limite, șanse*

*

Mărti, 7 iulie 2015 a fost inaugurat, în orașul Sângeorz Băi din Județul Bistrița-Năsăud, Centrul Misionar de Tineret „Preot Prof. Ioan Bunea”, în prezența ÎPS Andrei Andreicuț, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, PS Petroniu, Episcopul Sălajului, PS Vasile Someșanul, Episcopul vicar al Vadului, Feleacului și Clujului și PS Iustin Sigheteanul, Arhiepiscop vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmărilor.

Tot acum, la împlinirea a 25 de ani de la trecerea la cele veșnice, a avut loc lansarea unui volum memorial dedicat Părintelui Ioan Bunea, fost lector de limba greacă la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948-1952), care a suferit o detenție de mai mulți ani în închisorile comuniste (1959-1964) pentru că, împreună cu Pr. prof. univ. dr. Liviu Galaction Munteanu, fostul rector al Institutului, a întocmit o programă de predare a Religiei în școală.

La manifestări au participat Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta și Ierom. asist. univ. dr. Benedict Vesa.

*

Academia Teologică a Mănăstirii „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus, județul Brașov, a găzduit în perioada 20-26 iulie, cea de-a XVII-a ediție a Forumului „Tinerete și speranță”, cu tema: *Despre valori*, organizat de Asociația Ortodoxă pentru o Lume Nouă (AOLN). Printre cei 80 de participanți din țară s-au numărat și studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În perioada 27-28 august 2015 s-a desfășurat examenul pentru obținerea gradului didactic II pentru profesorii de religie. Au participat 17 de dascăli din: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Arhiepiscopia Romanului și Bacăului Episcopia Maramureșului și Sătmărilor și Episcopia Sălajului.

*

În zilele de 2 și 3 septembrie 2015, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în prezența PS Sale Varlaam Ploieșteanul, Episcop Vicar patriarhal și a Î. P. S. Sale Prof. univ. dr. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, a avut loc la Constanța, întrunirea Colegiului Decanilor Facultăților/conducătorilor Departamentelor de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei române. La întrunire au fost dezbătute o serie de probleme cu care se confruntă în această perioadă învățământul teologic universitar.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății.

*

Sâmbătă, 5 septembrie 2015, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost vizitată de către Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de ÎPS Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului; ÎPS Părinte Iosif, Mitropolitul ortodox român al Europei Occidentale și Meridionale și PS Părinte Qais, Episcop de Erzurum.

*

Duminică, 6 septembrie 2015, la Sfânta Liturghie săvârșită în fața Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca, cu ocazia Întâlnirii Tinerilor Ortodocși din Europa - organizată de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului -, de către Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de un sobor de ierarhi români și străini din care au făcut parte: ÎPS Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului; ÎPS Părinte Iosif, Mitropolitul ortodox român al Europei Occidentale și Meridionale; ÎPS Părinte Justinian, Arhiepiscop de Elista (Patriarhia Moscovei); PS Părinte Qais, Episcop de Erzurum (Patriarhia Antiohiei); PS Părinte Iona, Episcop de Obuchovo (Biserica Ortodoxă Ucraineană); PS Părinte Petroniu, Episcopul Sălajului, PS Părinte Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord; PS Iustin Sigheteanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, răspunsurile au fost cântate alternativ în limbile română, greacă și slavonă de către corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. Vasile Stanciu, decanul Facultății. De asemenea Corul «Psalmodia Transylvanica» a marcat prin intonarea imnului patriarhal momentele de sosire și plecare a PF Părinte Patriarh la Cluj-Napoca, la Centrul Eparhial (4-7 septembrie).

*

În anul universitar 2014-2015 au activat următoarele cercuri studențești:

Cercul de Film Artistic, responsabil Leon Drăgan,

- Cercul de Psihoterapie Pastorală, responsabilă Ana-Maria Cristina Băldean,
- Cercul de Șah, responsabil Cătălin-Mihai Petrovai,
- Cercul de Muzică Psaltică, responsabil Cristi-Dan Tomoș,
- Cercul de Film Documentar, responsabil Alexandru Chiorean,
- Cercul de Tanatologie Ortodoxă, responsabil Cătălin-Adrian Băraian,
- Cercul de Apologetică, responsabil Sergiu-Mihai Cioșan,
- Cercul de Literatură Patristică și Filosofică, responsabil Daniel-Ciprian Achim,
- Cercul „Femeia în Biserica Ortodoxă”, responsabilă Alexandra-Felicia Coroian,
- Cercul de Practică Liturgică, responsabil Ionuț-Eugen Chifa, paraclier,
- Cercul „Baladă pentru Basarabia”, responsabil Vitalie Ciobanu,
- Cercul de Sectologie, responsabil Rareș-Călin Socaci,
- Cercul de Studiu Biblic, responsabil Bogdan-Andrei Mustea,
- Cercul de Ciclism, responsabil Vlad-Alexandru Decea,
- Cercul de Tenis de Câmp, responsabil Roman Onica,
- Cercul de Tenis de Masă, responsabil Cristian-Vasile Georgiu,
- Cercul de Poezie, Lirică și proză, responsabil Mihai-Vasile Repede,
- Cercul de Tipic Bisericesc, responsabil Sebastian-Flavius Tătar,
- Cercul de Consiliere Pastorală, responsabil Iacob Năsăudean,
- Cercul de Filantropie Studențească, responsabilă Alexandra-Felicia Coroian,
- Cercul de Fotografie în Perimetrul Eclezial, responsabil Paul-Cătălin Popescu,
- Cercul de Muzică Liniară și Cunțanu pentru Începători, responsabilă Iozefa-Antoanela Rus,
- Cercul de Istoria Spiritualității Românești, responsabil Iuliu-Marius Morariu,
- Cercul Studențesc de Pictură Artă Sacră *Dionisie din Furna*, responsabil Conf. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean,
- Cercul de Pelerinaje și Drumeții Duhovnicești, responsabil Cristi-Dan Tomoș,
- Grupul de Femei Slujitoare *Podoaba Casei Tale*, responsabilă Mădălina-Maria Popa,
- Cercul de Măiestrie Didactică și Tehnică Catehetică, responsabil Cătălin-Petru Oargă,
- Cercul de Exersare în Dialogul cu Intelectualitatea, responsabil Serafim Armancă,

Cercul de Dans Sportiv, Popular și de Coregrafie Tradițională, responsabil Alin-Dumitru-Marcel Rodilă,

Cercul *Tradiționaliștii Postmoderniști*, responsabilă Justiniana Armancă,

Septetul Vocal Bărbătesc *Doxologia Clujeană*, responsabil Roland Perde,

Mini-Corală Mixtă *Sf. Nicolae*, responsabil Nicolae Badiu,

Cercul de Bal Mascat și Defilare în Costume de Epocă, responsabil Maria-Mihaela Badiu,

Cercul "Gardianul Editorial". *Semnalarea aparițiilor de referință*, responsabil Grigore Chira,

Cercul de Artefacte Sacre de Crăciun și Paști (încondeiere ouă), responsabilă Andreea-Maria Nicoară,

Cercul de Chitară, responsabil Petru-Dumitru Covrig,

Revista Teologică Studențească *Flacăra Credinței*, responsabil Bogdan-Viorel Burlă,

Atelierul de Toacă, responsabil Nicolae-Rareș Bleahu,

Atelierul de Litografere, responsabilă Maria Iustina Mălai,

Universitatea de Vară de la Sângeorz-Băi, responsabil Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia,

Cercul Amatorilor de Folklor (românesc și străin),

Cercul Radiofoniștilor Voluntari,

Cercul de Evaluare a Disciplinei Duhovnicești și de Prognoză Vocațională,

Vizitatorii Muzeelor Clujene,

Cercul de Bizantinologie, responsabilă Daniela-Luminița Ivanonovici,

Cercul de Gestionare a Paginii de Facebook, responsabil Darius-Ionuț-Sorin Echim,

Cercul de Croitorie "Veste preoțești și Reverenzi", responsabilă Alexandra-Mihaela Șuiu,

Cercul de Teatru și Dramaturgie, responsabilă Maria Mădălina Popescu.

**F. ACTIVITATEA DIDACTICĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR FACULTĂȚII
DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA
ÎN ANUL UNIVERSITAR 2014-2015**

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

Director al Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”.

ACTIVITATE ÎN COMISII:

- Naționale: CNCIS
- Membru în Comisia pentru doctorate a Facultății de Teologie Catolică din cadrul Universității Ludwig-Maximilian din München.
- Membru în Consiliul profesoral al Institutului de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Ludwig-Maximilian din München.
- Membru al Consiliului Consorțiului Internațional Gratianus, Paris

3-6 nov 2014 - Simpozionul internațional: *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, cu referatul: *Cea dintâi descriere a Liturghiei Sf. Ioan Hrisostom într-un manuscris german*.

2-6 dec 2014- săptămâna Facultății de Teologie Ortodoxă,
5 dec 2014, moment festiv: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice clujene*, alocuțiune.

8 dec 2014 susținerea lucrărilor pentru obținerea gradul I profesional al personalului clerical

9 dec 2014 membru comisii de abilitare Pr. prof. univ. dr. Mihail Simion Săsăujan și Pr. conf. univ. dr. Daniel Benga – Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea din București

11-29 ian. 2015 - München: Cursuri la Institutul de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Ludwig-Maximilian din München.

- 12 ian. - Curs: Die Orthodoxe Kirche in Amerika und Australien
- 12 ian. - Vorbesprechung des Blockseminars: Grosse Patriarchen der Orthodoxen Kirche I.
- 13 ian. - Schriftliche Prüfung.
- 13 ian. - Comisie pentru titularizarea Prof. Adrian Marinescu
- 13 ian. - München – St. Matthäuskirche: Slujbă ecumenică în cadrul Săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor
- 16 ian. Curs
- 18 ian. Sfânta Liturghie; Biserica Ortodoxă Română, München - predică
- 19 ian. Curs
- 21 ian. - Participare la cursul festiv al profesoratului Prof. Gunther Wenz (pensionare)
- 23-24 ian: Blockseminars: Grosse Patriarchen der Orthodoxen Kirche I.
- 27 ian. - Mündliche Prüfung.
- 27 ian. - Sitzung der Gemeinsamen Kommission (Consiliu profesoral)
- 27 ian. - Întâlnirea profesorilor celor trei facultăți de teologie (catolică, protestantă și ortodoxă)
- 28 ian. - Mündliche Prüfung.

29 ian. întoarcere la Cluj

22 mar. 2015, Satu Mare, Colegiul Național „Ioan Slavici” -Participare în cadrul comisiei de evaluare a programului P5, grupa 26

26 mar. 2015, membru comisia de abilitare Pr. conf. univ. dr. Daniel Buda– Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

PUBLICAȚII:

Interferențe româno-germane în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714) în rev. Studia U.B.B. seria Theologia Orthodoxa, an LXI nr. 1/2015, p. 77-85

Romanian-German Interferences during Constantin Brâncoveanu s Reign în rev. Studia U.B.B. seria Theologia Orthodoxa, an LXI nr. 1/2015, p. 87-94.

Reflecții privind percepția românilor în Europa contemporană în Medicii și Biserica, vol. XIII, *Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, p. 31-40.

Considerations concernant l'ecclésiologie catholique apres le Concile Vatican II, împreună cu Rodica-Georgeta Leb, în vol. *Teologie, pastorație, istorie: omagiu părintelui conferențiar universitar doctor Dorel Man*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 213-222, coord.: pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta, dr. Dacian But-Căpușan.

DISTINCȚII:

În decembrie 2014 i-a fost conferită medalia și Diploma aniversară 90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014) ca semn al prețuirii, considerației și recunoștinței pentru implicare cu toată ființa în promovarea, dezvoltarea și afirmarea învățământului teologic academic de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și pentru apărarea bunului nume al acestei instituții de înaltă cultură și spiritualitate teologică și românească.

La 1 iunie 2015, în ziua Praznicului Sf. Treimi, cu ocazia hramului catedralei mitropolitane din Sibiu, ÎPS Sa Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului i-a conferit distincția crucea șaguniană.

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

PUBLICAȚII:

Cuvânt la deschiderea Simpozionului Internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, Cluj-Napoca, 3-5 noiembrie 2014 în vol. *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, vol. I, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 7-10

(coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru), ISBN 978-606-607-126-0.

Predică la Duminica a II-a după Rusalii în vol. *Cuvântul Tău este adevărul (Ioan 17,17). Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoihului*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 51-59, (coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci), ISBN 978-606-607-126-0

Argument în vol. *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 6-7, (coord.: pr. Vasile Stanciu, pr. Ștefan Iloaie), ISBN 978-606-607-127-7.

Prof dr. Vasile Petrașcu (1889-1973) în vol. *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 26-27

Arhid. Conf. Ioan Brie (1919-2010) în vol. *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 45

Cuvânt la inaugurarea noului sediu al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (6 decembrie 2013), în vol. *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 68-72 și în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul XVII (2013-2014), Cluj-Napoca, 2015, p. 9-13.

Editorial în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul XVII (2013-2014), Cluj-Napoca, 2015, p. 7-8

Academicianul Ioan Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani în *Renașterea*, XXVI, nr. 1/2015, p. 4

Un prieten al Ortodoxiei – Monseniorul Dr. Albert Rauch (1933-2015) în *Renașterea*, XXVI, nr. 2/2015, p. 7

Moment de bucurie duhovnicească la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia. Acordarea titlului de Doctor Honoris Causa Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Andrei de către Universitatea „1 Decembrie 1918” în *Renașterea*, XXVI, nr. 5/2015, p. 2

Maestrul Ciprian Para – 25 de ani de la debutul dirijoral în *Renașterea*, XXVI, nr. 6/2015, p. 4

Cuvânt rostit la Cursul festiv al absolvenților Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca - 16 mai 2015 în *Renașterea*, XXVI, nr. 6/2015, p. 4

Părintele Profesor Ioan Bunea în amintirile unui ucenic. 25 de ani de la plecarea sa la cer în *Renașterea*, XXVI, nr. 7/2015, p. 2.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURAL ARTISTICE

- 29 septembrie 2014, deschiderea festivă a anul academic 2014-2015 slujește la Sfânta Liturghie și slujba de Te Deum, săvârșite în capela facultății.

- 30 septembrie 2014 participă la deschiderea festivă a Anului academic 2014-2015 în Aula Magna a Universității alături de Corala Facultăților de Teologie din Universitate.

- 30 septembrie 2014, prezidează examenul de susținere publică a tezei de doctorat a Pr. Adrian Cherhaț.

- 30 septembrie 2014, expune referatul în calitate de coordonator științific în cadrul examenului de susținere publică a tezei de doctorat a d-lui Alexandru Suciu

- 1 octombrie 2014 slujește și predică la Sf.liturghie de la mănăstirea Florești, ca delegat al ÎPS Mitropolit Andrei.

- 14 octombrie 2014 îl însoțește pe ÎPS Mitropolit Andrei la mănăstirea Râșca Transilvană de hram.

- 16 și 17 octombrie 2014 participă la un ciclu de conferințe, cu tema *Sfântul Dionisie Areopagitul. Izvoare, context, receptare*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Facultatea de Litere, Centrul de Filosofie Antică și Medievală), în colaborare cu Eparhia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică de Cluj-Gherla, Mitropolia Ortodoxă a Clujului, Maramureșului și Sălajului și Institutul Patristic Augustinianum din Roma, cu sprijinul Secretariatului de Stat pentru Culte și a Ambasadei României pe lângă Sfântul Scaun și Ordinul Suveran Militar de Malta.

- 31 octombrie 2014, moderator la sesiunea de comunicări a secției Teologie sistematică, prilejuită de aniversarea a 90 de ani de la înființarea Academiei Teologice Ortodox din Cluj.

- 3 noiembrie 2014, prezidează examenul de susținere publică a tezei de doctorat a d-lui Ioan Popa-Bota

- 4 noiembrie 2014 cuvânt inaugural la simpozionul internațional de Teologie, Muzicologie și Artă cu tema *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, susține comunicarea științifică: "Priceasna euharistică în colecții de muzică bisericească din Banat și Transilvania în secolele XIX-XXI".

- 5 noiembrie 2014 semnează, alături de Înaltpreasfințitul Antonie, Mitropolit de Borispol și Brovary și rector al Academiei Teologice din Kiev un acord de cooperare între Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai" și Academia Teologică din Kiev a Bisericii Ortodoxe din Ucraina.

- 5 noiembrie 2014, în Aula Magna a Facultății, susține un concert coral cu Corul Catedralei Mitropolitane și cu „Psalmodia Transylvanica” la încheierea lucrărilor simpozionului.

- 8 noiembrie 2014, slujește și predică la Mănăstirea Mihai Vodă din Turda ca delegat al ÎPS Andrei, cu prilejul hramului mănăstirii.

- 2-6 decembrie 2014 participă la manifestările sub egida "săptămânii Facultății de Teologie Ortodoxă" (organizator)

- 5 decembrie, moment festiv: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice clujene* (moderator). Dl. prorector Călin Rus îi înmânează, din partea Rectoratului UBB, Diploma cu ocazia aniversării a 90 de ani de la înființarea învățământului teologic superior ortodox la Cluj, pentru activitatea deosebită și contribuția majoră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca la dezvoltarea învățământului teologic. Oferă ÎPS Părinte Andrei și foștilor decani ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca diploma și medalia aniversată editate cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la înființarea învățământului teologic de la Cluj. Diploma aniversară a fost înmănată fiecărui cadru didactic al facultății și reprezentanților fiecărui an de studiu de la nivel licență.

În continuare, în holul mare al facultății dezvelește o placă comemorativă, conținând un scurt istoric al instituției (1924-1952/1990-azi).

- Participă la lansarea volumelor omagiale: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj: (1924-2014)*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, coordonatori: Vasile Stanciu și Ștefan Iloaie; *Memorabilia momenta: clipe memorabile*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, coordonatori: Ioan Chirilă și Mircea Gelu Buta și a la vernisajul portretelor ierarhilor (Episcopul Nicolae Ivan, Mitropolitul Nicolae Colan, Arhiepiscopul Teofil Herineanu, Arhiepiscopul și Mitropolitul Bartolomeu Anania și IPS Andrei), ale rectorilor și decanilor fostei Academii Teologice, ai Institutului teologic Universitar și ai actualei Facultăți de Teologie Ortodoxă-

- Săvârșește, în sobor în frunte cu ÎPS Andrei, Vecernia la biserica cu hramul „Tuturor Sfinților” din cartierul Mănăștur.

- 6 decembrie săvârșește Sf. Liturghie la capela Facultății, alături de Înaltpreasfinția Sa Andrei în sobor de preoți profesori. Oferă d-lui Acad. prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, Rectorul UBB Diploma și medalia aniversară a Facultății de Teologie Ortodoxă

- În perioada 9-13 decembrie 2014 Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă (dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății) a efectuat un turneu în Belgia, susținând concerte de colinde la reprezentanța Patriahiei Române pe lângă Uniunea Europeană, Parohia Ortodoxă Română „Sf. Nicolae” din Bruxelles, Ambasada României în Regatul Belgiei, Parlamentul Uniunii Europene și Parohia Ortodoxă Română din Turnhout.

- Duminică 14 decembrie 2014, corul bărbătesc al Facultății de Teologie Ortodoxă (Dirijori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Diac prof. drd. Daniel Mocanu și Diac. Drd. Daniel Frumos) a susținut în Catedrala mitropolitană, după slujba Vecerniei, tradiționalul concert de colinde. Au fost interpretate colinde compuse de: Nicolae Ursu, George Breazu, Sabin Drăgoi, Gheorghe Cucu, Trifon Lugoian, Vasile Stanciu, etc.

- 19 ianuarie 2015, la Universitatea „Babeș-Bolyai” participă la ceremonia de acordare a unor premii și granturi pentru realizările diferitelor cadre universitare, în activități de cercetare științifică din anul 2014. Între personalitățile premiate s-a aflat și Înaltpreasfințitul Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

- împreună cu Pr. lect. univ. dr. Mircea Oros a participat miercuri, 21 ianuarie 2015 la înmormântarea Monseniorului dr. Albert Rauch, întemeietorul și conducătorul Institutului pentru Bisericile Orientale de la Regensburg. Părintele, un mare iubitor al Ortodoxiei și al Bisericii Ortodoxe Române în special, a trecut la cele veșnice în ziua de 10 ianuarie a. c., la vârsta de 82 de ani.

- 28 ianuarie 2015 cu prilejul hramului Facultății de Teologie Ortodoxă participă la lansări de carte (Pr. lect. univ. dr. Grigore Dinu Moș, *Ortodoxie și Occident. Problema influențelor eterodoxe în teologia ortodoxă*, Editura Renașterea, 2013; Dr. Paul Siladi, *Ortodoxia în Occident. 10 convertiri*, Editura Renașterea, 2014, Lect. univ. dr. Nicolae Turcan, *Postmodernism și teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*, Editura Limes, 2014).

- 29 ianuarie 2015 - conferința: *Cerul satului în credințe, datini, obiceiuri și superstiții la români* – Prof. Gelu Furdul și sceneta: *Cântă și mergi mai departe*, la care și-au dat concursul studenți teologi și elevi seminariști, coordonați de Diac. prof. drd. Daniel Mocanu

- 30 ianuarie 2015 - Catedrala Mitropolitană: *Sfânta Liturghie arhierască*

- 26 februarie - 1 martie, conduce o delegație a Facultății de Teologie Ortodoxă formată din Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă și Pr. Lect. Univ. Dr. Cristian Sonea, care a efectuat o vizită în Italia, la Loppiano-Florenta, la invitația institutului Ecumenic “Sophia” patronat de Sfântul Scaun. Parafează o colaborare pe termen lung cu prestigioasa instituție universitară.

- în cadrul sesiunii plenare desfășurate în perioada 6-7 martie 2015a devenit membru al Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg (European Academy of Sciences and Arts), instituție academică de rang european ce reunește în rândurile ei prestigioși oameni de știință și artă, dintre care 24 de premianți Nobel, din 7 domenii, inclusiv Religie și Artă

- 26 martie 2015 participă în Aula facultății la conferința Prof. Matei Cazacu, cu titlul: *Cum poate un preot să dialogheze sau să se lupte cu istoria ?*

- Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății a susținut joi, 26 martie 2015, un concert coral adecvat Postului Mare cu prilejul Concertului anual al Fundației Mitropolitul

Bartolomeu, în sala Auditorium Maximum, alături de celebrul Cvartet Transilvan

- 31 martie 2015 participă la întâlnire a studenților facultății cu maestrul Dan Puric (în Aula facultății).

- 9 aprilie 2015 primește, la sediul facultății, vizita reprezentantului Bisericii Evanghelice din Baden-Württemberg - Germania, Excelența Sa Ralf Horndasch, Director al "Diaconiei" din Stuttgart

- 21 aprilie 2015 participă la conferința preoțească de primăvară 2015, la care au luat parte clericii din Protoierile Cluj I și Cluj II, prezidată de ÎPS Sa Andrei

- 23 aprilie 2015, Corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj –Napoca, dirijat de părintele prof. dr. Vasile Stanciu, a susținut un concert coral pascal în „Auditorium Maximum”.

- 23 aprilie 2015 participă la slujba Parastasului pentru compozitorul Gheorghe Dima în Cimitirul Central, la mormântul marelui muzician (săvârșită de ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei). Răspunsurile au fost date de corul „Psalmodia Transylvanica”.

- 30 aprilie 2015, în Aula facultății, Episcop Nicolae Ivan participă la o masă rotundă, cu tema: *Mesajul Bisericii în mediul on line*, dedicată postului de Radio Renașterea, cu prilejul împlinirii a 16 ani de la înființare

- 5 mai 2015 participă la ceremonia de decernare a titlului de doctor Honoris causa al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia ÎPS Sale Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, rostește o alocuțiune

- 5 mai 2015 prezintă o comunicare în cadrul Simpozionului internațional: *Ethosul misionar al Bisericii în post-modernitate* organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia

- 7-10 mai 2015, participă la Mănăstirea „Soborul Sfinților 12 Apostoli” de la Bârsana, la întrunirea Colegiului Decanilor Facultăților/conducătorilor Departamentelor de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei române

- 11-12 mai 2015 Bistrița, participare la Seminarul Internațional de Medicină și Teologie, ediția a XIV-a, cu tema: *Valorile creștine ale educației pentru sănătate*. În finalul seminarului, corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății a susținut un concert din care n-au lipsit lucrări pascale și populare românești

- 14 mai 2015, în Aula Mare „Dimitru Stăniloae” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia susține conferința duhovnicească intitulată „*Amintiri de suflet despre părintele Ioan de la Recea*” cu prilejul împlinirii a 7 ani de la plecarea la cele veșnice a venerabilului duhovnic (organizată de către Arhiepiscopia Ortodoxă a Alba Iuliei, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia și Asociația Studenților Creștini Ortodocși filiala Alba Iulia)

- 16 mai 2015 participă și rostește o scurtă cuvântare la cursul festiv al absolvenților Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca promoția 2015

- 19 mai 2015, în Aula Magna a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca participă la Festivitatea de deschidere a *Zilelor Academice Clujene*. Întâlnirea a fost încununată cu susținerea unui concert coral de către Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele Decan Vasile Stanciu.

- 2-3 iunie 2015, la Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației din cadrul Universității Valahia din Târgoviște participă la Simpozionul internațional: „Lucrarea pastoral-misionară a Bisericii și impactul social și comunitar al acesteia. Istorie, actualitate, perspective”.

- 4 iunie 2015 rostește cuvântul de deschidere la sesiunea de comunicări studențești *Misiunea: vocație sau strategie ? Modele de misiune creștină* organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă

- 4 iunie 2015, prezidează examenul de susținere publică a tezelor de doctorat a trei Adrian Rotar și a diac. Adrian-Ioan Medan

- 5 iunie 2015 participă la conferința: *Există dragoste autentică fără dreptă credință ?* susținută de către Prof. Dimitrios Tselenghidis de la Facultatea de Teologie a Universității „Aristotel” din Thesalonica. Îi înmânează oaspetelui medalia Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

- 25 iunie 2015, primește pe Prof. dr. Dagmar Heller de la Institutul Ecumenic din Bossey care a susținut o conferință la sediul Facultății.

- între 30 iunie și 3 iulie 2015 prezidează comisiile constituite pentru examenele de finalizare a studiilor

- în perioada 30 iunie-11 iulie 2015 participă la Cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 100: definitivat și gradul II

- 6 iulie 2015 prezidează comisia pentru susținerea colocviului pentru obținerea gradului profesional I.

- 7 iulie 2015 participă la inaugurarea, în orașul Sângeorz Băi din Județul Bistrița-Năsăud, a Centrului Misionar de Tineret „Preot Prof. Ioan Bunea”,

- în perioada 15-29 iulie 2015 prezidează comisia de admitere la nivel licență și master, sesiunea iulie.

- 24 iulie 2015 a susținut la sediul Mitropoliei Germaniei și a Europei de Nord din Nürnberg conferința „Mari duhovnici: Arhimandritul Ioan Iovan de la Recea”.

- 15 august 2015 Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Nicula, la Sfânta Liturghie răspunsurile la strănă au fost date de Corul „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de către Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu

- 15 august 2015 primește la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca vizita ÎPS Părinte Alexandru, Mitropolit de Pereiaslav-Hmelnițki și Vișniv și Vicarul Mitropoliei Kievului

- 2-3 septembrie 2015 participă la Constanța la întrunirea Colegiului Decanilor Facultăților/conducătorilor Departamentelor de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei române

- 5 septembrie 2015, primește, la sediul Facultății, vizita Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de ÎPS Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului; ÎPS Părinte Iosif, Mitropolitul ortodox român al Europei Occidentale și Meridionale și PS Părinte Qais, Episcop de Erzurum.

- 6 septembrie 2015, la Sfânta Liturghie săvârșită în fața Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca, cu ocazia Întâlnirii Tinerilor Ortodocși din Europa, răspunsurile au fost cântate alternativ în limbile română, greacă și slavonă de către corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. Vasile Stanciu, decanul Facultății. De asemenea Corul «Psalmodia Transylvanica» a marcat prin intonarea imnului patriarhal momentele de sosire și plecare a PF Părinte Patriarh la Cluj-Napoca, la Centrul Eparhial (4-7 septembrie).

- în perioada 7-16 septembrie 2015 prezidează comisia de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nivel licență și master sesiunea a II-a.

- 21 septembrie 2015 prezidează examenul de susținere publică a tezelor de doctorat a pr. Aurelian-Nicu Reit și d-lui Emanuel-Bogdan Chezan

- 22 septembrie 2015 prezidează examenul de susținere publică a tezelor de doctorat a pr. Petruț-Florin Ormenișan și d-lui Silviu-Cristian Rad

- 26 septembrie 2015 expune referatul în calitate de coordonator științific în cadrul examenului de susținere publică a tezei de doctorat a pr. Ioan-Marian Colțan

PR. PROF. UNIV. DR. VALER BEL

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

A predat cursurile la nivel *Licență* la disciplina Teologie fundamentală și dogmatică:

Teologie fundamentală și dogmatică I: *Revelație și Teologie*, anul III, semestrul I; Teologie fundamentală și dogmatică II: *Dumnezeu Sfânta-Treime și Creația* anul III, semestrul II; Teologie fundamentală și dogmatică III: *Dumnezeu Mântuitorul : Persoana și lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos* anul IV, semestrul I; Teologie fundamentală și dogmatică IV: *Eclesiologia, Tainele și Eshatologia*, anul IV, semestrul II.

La nivel *Master* a predat cursurile:

Sfânta Treime și iconomia mântuirii în teologia părintelui Dumitru Stăniloae, anul I, semestrul I; *Sfânta Treime, Biserica și misiunea în teologia părintelui Dumitru Stăniloae*, anul II, semestrul IV.

În cadrul *Școlii doctorale* a predat cursul: *Misiunea Bisericii în lumea contemporană (aprofundarea premizelor teologice, a aspectelor și exigențelor misiunii creștine)*.

A ținut cursuri și seminarii în cadrul *Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoților*, desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în perioada 1-15 iulie: *Misiunea creștină. Temeiuri teologice, aspecte și exigențe; Prozelitism sau contra-mărturie. Principii, mijloace și metode de prozelitism și prevenirea acestora*.

A îndrumat 3 dizertații master:

Matroș Florin-Georgel, *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă, Aspecte dogmatice în referatul biblic despre Creație*;

Muntean Nicolae, *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă, Prezența și chipul lui Dumnezeu în lume*;

Sillași Sorin, *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă, Chipul celui-lalt-comuniune și alteritate*.

A îndrumat 1 lucrare pentru obținerea gradului profesional I pentru personalul clerical:

Pr. Șimișdean Avram, *Misiune și teologie în viața și scrierile Sfântului Sofronie Patriarhul Ierusalimului*.

A coordonat activitatea de cercetare a 20 doctoranzi aflați sub îndrumare: Pr. Cherecheș Ciprian (2004), Ierom. Cruceanu Serafim Ioan (2006), Pr. Cherhaț Adrian (2007), Pr. Coprean Cornel (2008), Ierom. Pinte Simeon Ștefan (2008), Luran Cosmin (2009), Popa-Bota Ioan (2009), Pr. Pripon Ionuț (2009), Salvan Gabriela (2009); Pr. Buta Dragoș (2010), Pr. Lăpuște Iosif (2010), Marin Georgeta (2010), Săvărășan Gelu (2010), Boamfă Liliana (2011), Codreanu Lucian-Nicodim (2012), Nicoară Ciprian (2012), Buchiu Eugen (2013), Pr. Racolța Mihai (2013), Petrescu Adrian (2014), Pop Ionuț (2014).

Dintre aceștia, în anul 2014, 3 doctoranzi și-au susținut lucrarea în sedință publică și au obținut doctoratul în teologie:

1. Pr. Cherecheș Ciprian (Profesor la Seminarul Teologic Ortodox Liceal din Cluj-Napoca), *Activitatea misionară a Sfântului Apostol Pavel în mediul iudaic*, iulie, 2014;

2. Pr. Cherhaț Adrian (Profesor și Inspector de Religie, Jud. Bistrița), *Ethosul misionar ortodox*, septembrie, 2014.

3. Popa-Bota Ioan (Profesor de Religie/Satu Mare), *Realizarea misiunii Bisericii prin educația religioasă*, noiembrie, 2014.

II. MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

Membru al International Association of Orthodox Dogmatic Theologians (IAODT);

Membru în mai multe comisii de acordare a doctoratului în teologie la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, Universitatea București, la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea ”1 Decembrie” din Alba Iulia;

Membru al Senatului Universității ”Babeș-Bolyai” și al Comisiei pentru Coduri și Regulamente a Senatului Universității ”Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

III. ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ:

1. ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ÎN REVISTE DIN ȚARĂ RECUNOSCUTE CNSIS SAU BDI
Sfânta Treime, structura supremei iubiri și baza mântuirii noastre în teologia Părintelui Dimitru Stăniloae, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă, tom. XVII (2013-2014), Cluj-Napoca, 2015, pp. 193-210;

Iisus Hristos Lumina lumii, în rev. ”Tabor”, an. IX, nr. 7 iuliet 2015, pp.15-20.

Misiunea creștină în planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii, în STUDIA UNIVERSITATIS „BABEȘ-BOLYAI”.THEOLOGIA ORTHODOXA, Vol. 59 (2014), nr. 2, pp. 151-162.

Christian Mission in God's plan to save the world, în STUDIA UNIVERSITATIS „BABEȘ-BOLYAI”.THEOLOGIA ORTHODOXA, Vol. 59 (2014), nr. 2, pp. 163-174.

2. ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ÎN VOLUMELE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE:

Asumarea suferinței în perspectiva Crucii lui Hristos, în ”Medicii și Biserica” vol. XII: *Imaginea morții și finalul vieții în societatea contemporană. Problematica medicală, juridică și teologică a stărilor terminale*. Al XII-lea Seminar de Medicină și Teologie, Bistrița 13-14 mai 2013, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014;

The Cross, sign of God's love towards us, in Faith and Politics: Emperor Constantine, Orthodox Church and Freedom, Institute for Peace Studies In Eastern Christianity, Cambridge, MA, Presa Universitară Clujeană of Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, 2014;

Teologia mărturisitoare a Părintelui Dimitru Stăniloae și receptarea în teologia românească contemporană, în vol. Acad. Pr. prof. dr. Dimitru Stăniloae – părintele teologiei românești, Editura Universității Oradea, Oradea, 2014, pp. 41-59;

Sfânta Euharistie, merinde pe calea vieții veșnice și pregustarea Împărăției, în vol. *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, vol. I, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 68-81.

3. ALTE PUBLICAȚII:

Calea vieții și calea morții, în vol. *Cuvântul tău este adevărul*, "Renașterea", Cluj-Napoca, 2014, pp.175-183;

Viața ca dar și misiune în perspectiva învierii, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, vol. XV, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp.212-219;

Misiunea Bisericii în economia mântuirii, în *Credință și Viață în Hristos*. Anuarul Episcopiei Sălajului, Zalău, 2014, pp. 477-488.

Credința mântuitoare, în Lumina de Duminică, săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină, serie națională, nr. 32, 17 august, 2014, pp.4-5;

Lumina vieții în credință, în Lumina de Duminică, săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină, serie națională, nr. 9, 8 martie, 2015, pp.4-5.

Ziua mării sărbători, în "Renașterea", nr. 2/2014, p.5.

Buna Vestire, în "Renașterea", nr.3/2014, p.6.

4. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE CU REFERAT

Participare la *Congresul Internațional de Teologie: Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*, București 5-8 Octombrie 2014, organizat de Patriarhia Română și Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București, cu comunicarea: *Sfânta Euharistie – merinde pe calea vieții veșnice și pregustare a Împărăției*.

Participare la *Simpozionul Național: Mărturisire și Euharistie – lucrări sfinte pentru restaurarea hristică a persoanei umane*, Oradea, 21-22 Octombrie 2014, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” din Oradea, cu comunicarea: *Sfânta Euharistie - merinde pe calea vieții veșnice și pregustarea Împărăției*.

Participare la *Simpozionul Internațional: Euharistie, Spovedanie și Martiriu*, Cluj-Napoca, 3-5 noiembrie 2014, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”, cu comunicarea *Sfânta Euharistie, merinde pe calea vieții veșnice și pregustarea Împărăției*.

IV. ACTIVITATE MISIONARĂ:

A slujit, în calitate de preot îmbisericit, și a ținut predici în Catedrala Mitropolitană „Adormirea Maicii Domnului” din municipiul Cluj-Napoca, în

biserici parohiale din municipiu, în calitate de invitat: „Nașterea Domnului”, „Înălțarea Domnului”, „Schimbarea la Față”, „Sfântul Dimitrie cel Nou”, „Înălțarea Sfintei Cruci”, „Sfântul Ioan Botezătorul”, „Sfântul Mina” și la mănăstirile „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula, „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești și „Cuvioasa Paraschiva” de la Râșca Transilvană.

A publicat articole cu caracter misionar și predici în *Renașterea*. Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, în *Lumina de Duminică*. Săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină. Serie națională, editat de Patriarhia Română și în *Credință și viață în Hristos. Anuarul Episcopiei Sălajului*.

PR. PROF.UNIV.DR. STELIAN TOFANĂ

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – INTERNAȚIONALE:

„Was Constantine the Great preoccupied by the Holy Scripture? Mysteries about the correspondence between the Emperor and Eusebius of Caesarea”, în *Faith and Politics: Emperor Constantine, Orthodox Church and Freedom* (Marian G. Simion, Cristian Sonea (Eds), 2015.

„The Orthodox Understanding of Spiritual Transformation. A Biblical Perspective”, în *The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission*, Edited by Mark Oxbrow and Tim Grass, Oxford 2015, pp. 183-193.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – NAȚIONALE

„Euharistia – „scandal” și „provocare”? O perspectivă a Noului Testament cu specială privire la 1 Cor 11,23-30”, în vol. *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, Ed. „Renașterea”, Cluj-Napoca 2014, pp. 91-105

„Osteneala cu Dumnezeu și osteneala fără Dumnezeu”, în vol. *Cuvântul Tău este adevărul* (In 17,17). *Predici al teologilor clujeni la Duminicile Octoiului*, Vol. I, Ed. „Renașterea”, Cluj-Napoca 2014, pp. 146-151

„The Orthodox Understanding of Spiritual Transformation. A Biblical Perspective”, în *Anuar*, XVI, 2012-2013, Cluj-Napoca 2014, pp. 43-57.

„Perspectiva Ortodoxă” (Prefață la Ediția a II-a în limba română), în *Ortodoxie și Evangelism. Trei Perspective*, „Casa Cărții”, Oradea 2015, pp. 7-23.

„Cuvânt înainte”, în vol. Silviu Ioan Negruțiu, *Minunile săvârșite de Iisus Hristos*, „University Press Tg. Mureș”, Târgu - Mureș, 2015, pp. 19-23.

„Milostenia, rugăciunea și postul - expresii ale „noii dreptăți” în Predica de pe Munte (Mt 6,1-8.16-18)” în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tomul XVII (2013-2014), Cluj-Napoca, 2015, pp. 27-39.

ARTICOLE PUBLICATE

"Ce ne-a adus Nașterea Domnului? Ce ne spune textul sfânt?" în rev. *Renășterea* 12, Cluj-Napoca 2014

Pribegia "Pruncului Iisus (Mt 2:13-23), în rev. *Lumina*, 28 Decembrie, București 2014

Ne place acest Iisus? (Mt 15,21-28). Cuvânt la Evanghelia "Cananeencei, rev. "Lumina", 2 februarie, București 2014

Puterea mijlocitoare a Maicii Domnului, în rev. "Renășterea" 8, 2014

"Rațiunea unei *chemări* și ne-logica unei *urmări*", în rev. *Lumina*, 14 iunie, București 2015

"Rațiunea nu primește, iar inima nu poate!?", în rev. *Lumina*, 4 Octombrie, București, 2015

MEMBRU ÎN ASOCIAȚII INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE

Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS)

Membru LOI – Lausanne Orthodox Initiative

Society of Biblical Literature (SBL)

Uniunea Bibliștilor din România (UBR)

Centrul de Studii Biblice UBB – Cluj (CSB)

Comisia de dialog Orthodox-Evanghelic

2011- SNTS - membru *Eastern European Liaison Committee* (EELC) al Organizației Biblice - "New Testament Biblical Scholars. East-West Dialog

2012 – present, membru în Consiliul National de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și a Atestatelor Universitare (CNATDCU), din Ministerul Educației Naționale

Președinte de Onoare al Organizației "Agape- Prețuim familia"

FUNCȚII DE CONDUCERE

2013 (Octombrie) – prezent - Director adjunct al *Centrului de Studii Biblice* al Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

MEMBRU – COMISII DOCTORATE

COMISII DE DOCTORAT – CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

28 sept. 2015 - conducător științific - Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Noul Testament, Doctorandului Olimpiu Nicolae Benea, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Univ. "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, titlul tezei *Epistola către Coloseni. Introducere, comentariu și teologia Epistolei*, 304 p.

COMISII DE DOCTORAT – MEMBRU

2 Oct 2014 – Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Noul Testament, Doctorandului Gianni Pleșca, teza *FUNDAMENTELE*

BIBLICE ALE RESTAURĂRII OMULUI ÎN EPISTOLELE ADRESATE CORINTENILOR, Constanța 2014, 220 pag, Universitatea "Ovidius", Constanța, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

2 Oct 2014 – Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Noul Testament, Doctorandului Janeta M. Niță, teza *VIRTUȚI ȘI PATIMI ALE TINEREȚII DUPĂ NOUL TESTAMENT*, Constanța 2014, 310 pag, Universitatea "Ovidius", Constanța, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

16 Oct 2014 – Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Noul Testament, Doctorandului Constantin Mantea, teza *DREAPTA CREDINȚĂ ÎN EPISTOLELE PASTORALE*, Sibiu 2014, 263 pag, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

16 Oct 2014 – Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Noul Testament, Doctorandului Mihaela Gabriela Turtureanu, teza *ELEMENTE DE METODOLOGIE PEDAGOGIC-CATEHETICĂ ÎN EVANGHELIA DE LA MATEI, ÎN CONTEXTUL EPOCII NOULUI TESTAMENT*, Sibiu 2014, 363 pag, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

18 Dec 2014 – Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Vechiul Testament, Doctorandului Țapciuc George, teza *NOȚIUNILE DE DREPTATE ȘI JUDECATĂ ÎN VECHIUL TESTAMENT*, 250 pag, Universitatea "Alex. I. Cuza", Iași, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

17 Sept. 2015 - Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Vechiul Testament, Doctorandei Ingrid Ileana Bauer, teza *CARTEA PROFETULUI ZAHARIA. INTRODUCERE, TRADUCERE ȘI COMENTARIU*, 872 p., Universitatea "Alex. I. Cuza", Iași, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

21 Sept. 2015 - Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Vechiul Testament, Drd. Aurelian Reit, teza *PATRIARHUL AVRAAM – PARADIGMĂ A CREDINȚEI ÎN CELE TREI RELIGII ALE CĂRȚII*, 269 p., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Nappoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

21 Sept. 2015 - Membru în Comisia pentru acordarea titlului de Doctor în Vechiul Testament, Drd. Aurelian Reit, teza *SUFERINȚĂ ȘI MÂNTUIRE O ABORDARE EXEGETICĂ A CAPITOLULUI 53 DIN CARTEA ISAIA*, 334 p., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Nappoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

MEMBRU – COMISII DE EVALUARE

1. Membru comisia CNADTCU–MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI AL CERCETĂRII

2. EXPERT-EVALUATOR în cadrul Proiectului POSDRU: *Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau disci-*

plina Religie, Univ. "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă

MEMBRU – COMISII CONCURS, GRADE DIDACTICE

28. Oct. 2014 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

2 Dec. 2014 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

2 Martie 2015 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

GRADE DIDACTICE

7 Mai 2015 - membru, în calitate de îndrumător științific, în Comisia pentru obținerea gradului I didactic al Prof. Alina Tocănel, Colegiul National "Titu Maiorescu", loc. Aiud, Alba. Titlul lucrării "Pilda fiului risipitor sau a fiilor risipitori – în context educațional".

18 Mai 2015 - membru în Comisia pentru obținerea gradului I didactic al Prof. Condrei Marișca Mihalca, având ca titlu al lucrării "Provocările contemporane ale familiei creștine", din cadrul Liceului Tehnologic "Alexandru Filipașcu", loc. Petrova, Maramureș

MEMBRU ÎN COMITETE DE REDACȚIE

- Membru Advisory Board, "Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa" – Revista Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

- Editor in Chief, al revistei „Sacra Scripta” - Revista Centrului de Studii Biblice a Univ. Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

- Membru în Comitetul de Redacție al revistei „Cercetări Biblice”, Anuarul Uniunii Bibliștilor din România

- Membru în Comitetul de Redacție al Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

- Membru în Comitetul de Redacție al Revistei "Pleroma" a Institutului Teologic Penticostal, București

- Coordonator al Colecției "THEOLOGIA BILBICA" a Editurii "Alma Mater", Cluj-Napoca

- Comisia de referenți a Editurii ALMA MATER, Cluj-Napoca, înregistrată la OSIM – 42188 de către SC Print Art Prod SRL.

- Membru în Advisory Board al revistei "BIBLICUM JASSYENSE" - Romanian Journal for Biblical Philology and Hermeneutics, al "Centrului de Studii Biblico-Filologice" din Iași

CURS INTERNAȚIONAL – ONLINE

În anul universitar 2014-2015 - am susținut în cadrul Centrului Internațional de Studii și Cercetare "Dumitru Stăniloae", Paris-Bruxelles, următoarele *Cursuri de Noul Testament* – online:

Sf. Evanghelii . Introducere și Teologie

Cartea Faptele Apostolilor. Introducere și Teologie".

PARTICIPĂRI SIMPOZIOANE ȘI CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

1-2 aug 2014 - am participat la Szeged, în calitate de membru la Ședința organizată de *Eastern European Liaison Committee* (EELC) al Organizației Biblice Internaționale - "New Testament Biblical Scholars. East-West Dialog" din cadrul SNTS

3-9 aug 2014 – am participat la Szeged la cea de-a 69 Conferință a Organizației Biblice Internaționale "*Studiorum Novi Testamenti Societas*" (SNTS), participând la Seminarul nr. 5

15-19 Sept. 2014 - am participat la cea de-a doua "Orthodox-Evangelical Consultation", organizată de "Lausanne Orthodox Initiative (Mission of God)", care a avut loc la Mănăstirea "St. Vlash", Tirana, Albania. În cadrul Consultării, am susținut referatul cu titlul: "*The Orthodox understanding of Spiritual Transformation - Reflections to debates*" –

Între 21-27 aprilie 2015 – am participat la Conferința organizată de către Centrul Mitropolitan Ortodox, din Nazaret, Israel, unde am susținut prelegerea: "*The Orthodox Understanding of Spiritual Transformation. A Biblical Perspective*"

27- 28 iulie 2015 - am participat la Amsterdam, în calitate de membru, la Ședința organizată de *Eastern European Liaison Committee* (EELC) al Organizației Biblice Internaționale - "New Testament Biblical Scholars. East-West Dialog" din cadrul SNTS

29 iulie-1 aug 2015 – am participat la Amsterdam la cea de-a 70 –a Conferință a Organizației Biblice Internaționale "*Studiorum Novi Testamenti Societas*" (SNTS), participând la Seminarul nr. 5.

Între 16-30 august 2015 – am participat la Interdenominational Symposium "*The Relevance of the Word of God in a Multicultural Postmodern Society*", organizat de către Colegiul Biblic "Ecclesia Bible Ministry", Buford GA 30519, SUA, în cadrul căruia am susținut următoarele conferințe:

16 Aug 2015 - Atlanta, Georgia – *Relevanța Scripturii în societatea postmodernă*

- 21-23 Aug 2015 - Detroit, Michigan - *Relevanța Scripturii în societatea postmodernă și Homosexualitate, Avort și Divorț - Ce ne spune Biblia?*

- 29-30 Aug 2015 - Los Angeles, California – Cauzele nerodirii cuvântului sfânt într-o societate secularizată

PARTICIPĂRI CONFERINȚE, SIMPOZIOANE NAȚIONALE

3-6 Nov 2014 – am participat la Simpozionul internațional cu tema "Euharistie, Spovedanie, Martiriu", organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă, Univ. "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, în cadrul căruia am susținut referatul: "*Euharistia*" – „scandal” și „provocare”? *O perspectivă a Noului Testament*"

11 Nov. 2014 – am susținut în cadrul Protopopiatului Ortodox Român din Huedin conferința "*Biblia în viața preotului*".

20 Nov. 2014 – am susținut la Cinematograful Victoria, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Organizației creștine "AGAPE- Prețuim familia", conferința: *Societatea de azi – O lume fără familie?*

5 Dec. 2014 - am participat la Simpozionul Teologic Național organizat de către Liceul Teoretic Creștin "Pro Deo", Cluj-Napoca, unde am susținut referatul "*Contemporani cu Crăciunul? O perspectivă biblică*".

22 Ian. 2015 – am susținut la Casa de Cultură a Studenților, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Organizației creștine "AGAPE - Prețuim familia", conferința: *Homosexualitate. Ce ne spune Biblia?*

27 Febr. 2015 – am participat la Simpozionul Uniunii Bibliștilor, unde am susținut referatul: "Milostenia, rugăciunea și postul - expresii ale "noii dreptăți" în Predica de pe Munte (Mt 6,1-8.16-18)"

18 Martie 2015 - am susținut la Casa de Cultură a Studenților, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Organizației creștine "AGAPE - Prețuim familia", conferința: *Avortul: Ce ne spune Biblia?*

6 aprilie 2015 - am susținut la Casa de Cultură "Arta", în municipiul Dej, conferința "*Cele șapte rostiri ale lui Iisus pe Cruce*". Conferința a precedat meditația muzicală "Ultimele șapte cuvinte ale lui Iisus pe cruce", de Josef Haydn, susținută de Quartetul Transilvan.

13 Mai 2015 - am susținut la Casa de Cultură a Studenților, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Organizației creștine "AGAPE - Prețuim familia", conferința: *Divorțul – o soluție? Ce ne spune Biblia?*

25 sept. 2015 - am participat la Dezbateră cu tema "Provocările actuale la adresa identității europene. Problema imigranților", organizată de către Centrul de Analiză Politică, Cluj-Napoca, unde am avut o intervenție pe tema: "*Europa se confruntă cu un creștinism anemic?*"

19 sept. 2015 – am participat la invitația organizațiilor "ProDeus" și "Agape – Prețuim familia", din Cluj-Napoca, la dezbateră "Share Faith", gestionată de Primăria Cluj-Napoca, unde am susținut prelegerea cu titlul: "*Hristos - singura lumină în postmodernism*".

DIPLOME, DISTINCȚII

Diplomă aniversară – 90 ani de la Înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014)

EMISIUNI RADIO

Realizez săptămânal la Radio "Renașterea", Emisiunile:

În lumina Taborului

Atelier Biblic

Explicarea Apostolului duminical

Tâlcuirea Evangheliilor duminicilor de peste an

EMISIUNI TV

TVR Cluj, Transilvania Look, Alpha TV, Antena 1- Cluj, Pro TV-Cluj

TV Trinitas – București

1. *Procesul lui Iisus. O evaluare biblică și istorie* (invitat Olimpiu Benea, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj), difuzată în 05.04.2015

2. *Învierea Domnului și consecințele ei cosmice* (invitat Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca), difuzată în data de 11.04.2015

3. *Sfânta Scriptură. Ce mai spune ea omului modern?* (invitat Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului), difuzată în data de 18.04.2015

4. *Maica Domnului în paginile Bibliei și în evlavia creștinilor* (invitat Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului), difuzată în data de 15.08.2015

5. *Vorbirea în limbi. Mai este astăzi actuală în Biserică?* (invitat Pr. Dr. Georgel Rednic, Parohia "Intrarea în Biserică a Maicii Domnului" Cojocna, jud. Cluj), difuzată în data de 18.10.2015

PROGRAM BIBLIC – BISERICA "SCHIMBAREA LA FAȚĂ", CLUJ-NAPOCA

În cadrul programului Biblic am susținut următoarele teme, transmise în direct de Radio "Renașterea", Cluj

29 Oct 2014 - *CRUCEA – putere sau ocară, cinstire sau lepădare?*

12. Nov 2014 - *Cinstirea Sf. Icoane. Ce ne spune textul biblic?*

ian 2015 - *Harisma „vorbirii în limbi”, prezentă încă în Biserică?- Ce ne spune Biblia ?*

18 Febr. 2015 - *Când va fi sfârșitul lumii? Ce ne spune Biblia?* (par-tea I)

Martie 2015 - *Când va fi sfârșitul lumii? Ce ne spune Biblia?* (par-tea a II-a)

1 Aprilie 2015 - *Procesul lui Iisus*

Aprile 2015 – *Răstignirea, moartea și îngroparea lui Iisus*

14. Mai 2015 – *Duminica – Ziua Domnului*

3. Iunie 2015 - *Sf. Treime*

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ

ACTIVITATEA DIDACTICĂ:

A predat cursurile la nivel *licență* la disciplinele: *Isagogia Vechiului Testament*, *Hermeneutica Vechiului Testament*, *Exegeza Vechiului Testament*, *Teologia Vechiului Testament*, *Sofiologia Vechiului Testament*, *Antropogeneza: exegeză iudaică și creștină*, *Ebraică biblică*.

La nivel *Master* a predat cursurile: *Expresii trinitare în Pentateuh și la Profeți*, *Expresii trinitare în cărțile didactico-poetice și apocrife*, *Fundamentele biblice ale discursului etic*, *Interdisciplinaritate: Dialogul știință – religie/teologie*.

În cadrul *Școlii Doctorale* a funcționat în calitate de conducător de doctorat la *Teologia Vechiului Testament*. Tot în cadrul *Școlii doctorale*, a predat cursurile: *Metode generale de cercetare și metodica elaborării de lucrări științifice*; *Davar*, *Memra și Ruah în Torah*; *Limba ebraică*.

În cadrul programului de schimb academic Socrates – Erasmus, a ținut cursuri la Institutul Catolic din Paris.

A ținut cursuri și seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misi-onar-pastorală a preoților desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învățământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pentru obținerea gradului I profesional la profesori de religie și clerici, lucrări de licență și disertații.

La alte facultăți din cadrul Universității Babeș-Bolyai, a predat următoarele cursuri: *etică și legislație în comunicare și relații publice* (Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării), *Expresii trinitare în Pentateuh* (Facultatea de Teologie Greco-catolică), *Biserica și societate în Europa sec. XVIII-XIX* (Facultatea de Sociologie și Asistență socială), *Etica discursului* (Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării), *Arheologie biblică și limbă ebraică* (Facultatea de Studii Europene).

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

A fost președinte și membru în comisii de doctorat la Nijmegen (Radboud University Nijmegen), Paris (Institutul Saint Serge), Cluj-Napoca (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Institutul de Istorie), București (Universitatea din București), Sibiu (Universitatea „Lucian Blaga”), Iași (Universitatea Al. I. Cuza).

Este coordonator al unui număr de 28 doctoranzi.

REFERENT DE SPECIALITATE ÎN COMISII DOCTORALE:

ADRIAN M. GHEORGHE (coordonator IPS Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu), *Familia creștină după Noul Testament față de familia creștină în contextul secularizant al societății noastre* (numit referent prin Ordinul Rectorului Universității „Ovidius” din Constanța, nr. 255 din 14.07.2015)

BENEA OLIMPIU NICOLAE (coordonator Pr. Prof. univ. dr. Stelian Tofană), *Epistola către Coloseni. Introducere, comentariu și teologia epistolei*, 2015.

BAUER, INGRID (coordonator Pr. prof. univ. dr. Petre Semen), *Cartea profetului Zaharia. introducere, traducere și comentariu* (numit referent prin Ordinul Rectorului Universității „Al. I. Cuza” din Iași, nr. 15259 din 01.10.2014).

SABIN BOGDAN GEORGE (coordonator IPS Prof. univ. dr. Teodosie Petrescu), *Iconomia Duhului Sfânt în Biserică în lumina cărții Faptele Apostolilor* (numit referent prin Ordinul Rectorului Universității „Ovidius” din Constanța, nr. 21 din 23.02.2015).

AGACHI, MATEI (Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca), *Lumina și întunericul – repere esențiale în creația artistică*.

DICULEANĂ, DUMITRU CRISTIAN, *Preoția cultică la popoarele din spațiul canaanit și la poporul evreu biblic* (coordonator Pr. prof. univ. dr. Emil Jurcan), numit referent prin Ordinul Rectorului Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia.

MEMBRU ÎN STRUCTURI ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE:

Membru în comitetele de redacție ale revistelor *Studia Universitatis Babeș-Bolyai* – *Theologia Orthodoxa*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai* – *Bioethica*, *Revista Centrului de Studii Clasice și Orientale Orientalia*, *ROOTS* – *Romanian Orthodox Old Testament Studies*, *Studii Teologice*, *Sacra Scripta*, *Renașterea*, *Ortodoxia Maramureșeană*, *Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB*, *Transdisciplinarity in Science and Religion*.

Membru Advisory Board al *JSRI – Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

Membru IASSO – Institutul pentru Studii Avansate în Știință și Ortodoxie

Membru ETRF – Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

Membru Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată

Membru al Institutului de Istorie Ecclesiastică, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice și Orientale „Orientalia”,
Universitatea Babeș-Bolyai

ACTIVITATEA DE ADMINISTRAȚIE:

În anul universitar 2014-2015, Pr. Prof. dr. Ioan Chirilă și-a continuat activitatea în cadrul structurii de conducere a Universității Babeș-Bolyai în calitate de Președinte al Senatului, îndeplinind toate atribuțiile aferente postului, și reprezentând Universitatea în activitățile mediului academic clujean, național și internațional.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ:

VOLUME DE AUTOR:

Co-autor, Paula Bud, Stelian-Pașca-Tușa, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor români. Ghid bibliografic*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014, 405 p., ISBN 978-606-711-080-7, 978-606-92593-7

STUDII:

„Transdisciplinarité et ubiquité (omniprésence)”, în curs de apariție în volumul „Le tiers Caché”.

„Împreună călători cu Dumnezeu”, în curs de apariție în volumul omagial al prof. Onufrie Vințeler.

„Nicolae Milescu Spătarul, o reevaluare a contextului cultural-religios al realizării traducerii Vechiului Testament (350 de ani de la traducerea integrală a Vechiului Testament în românește)”, în curs de apariție în volumul omagial Acad. Prof. Univ. Dr. Ioan-Aurel Pop.

„Tipologii euharistice în Vechiul Testament”, în curs de apariție în volumul conferinței *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, 3-6 noiembrie 2014, Cluj-Napoca.

„Semnificația eshatologică a rugăciunii iudaice”, în curs de apariție în Anuarul Uniunii Bibliștilor din România.

ARTICOLE:

„Părintele Serafim, chip al tăcerii, al ascultării și al sfătuirii negrabnice”, în curs de apariție.

PARTICIPĂRI:

„Tipologii euharistice în Vechiul Testament”, în cadrul conferinței *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, 3-6 noiembrie 2014, Cluj-Napoca.

„Moduri ale prezenței mesajului biblic în omilie (abordare comparată: Capadocienii cu discursul religios actual)”, în cadrul simpozionului CSB, 9 mai 2015.

PROIECTE:

Director, Proiect PCCA Identificarea și corelarea conceptelor din manuscrise și cărți vechi românești, cu ajutorul unei aplicații informatice, în vederea dinamizării sociale prin valorificarea producției culturale (MCVRO), proiect național, UEFISCDI, 2014, 63646 RON.

Membru echipă – responsabil asigurarea calității, proiect POSDRU ID 134267, *Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau disciplina Religie*.

Membru echipă, Relevanța evoluției conceptului de familie asupra ordinii succesoriale în moștenirea legală – investigație socio-juridică, religioasă și filosofică, UEFISCDI, DREPT, 2011-2014.

INTERVIURI ȘI EMISIUNI:

Emisiune săptămânală pe teme vechitestamentare la Radio Renașterea, „În umbra Legii”, în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator Nicu Turcan/Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2014-2015, a predat cursurile la disciplina *Morala creștină* și *Morala creștină specială* la anii III și IV, nivel licență.

În cadrul cursurilor pentru Studii Master, a susținut cursurile: *Morala creștină și problemele lumii contemporane* și *Morala ortodoxă și regresul etic contemporan*.

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

VOLUME EDITATE

90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014), Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 200 p. (împreună cu pr. prof. Vasile Stanciu)

STUDII

„Știință și credință în bioetică. Perspective morale asupra deciziilor bioetice”, *Tabor* 8 (2014), nr. 10, pp. 40-48

„Regenerarea morală a persoanei și a neamului în concepția mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania”, *Tabor* 9 (2015), nr. 3, pp. 13-22; publicat, în variantă modificată, și în vol. *Valori naționale în creația Mitropolitului Bartolomeu Anania*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2015, pp. 137-160

PREDICI

„Să gândim la cele de Sus! Predică la duminica a 6-a după Rusalii”, în vol. „Cuvântul Tău este adevărul”, vol 1: *Predici ale teologilor clujeni la duminicile Octoihului*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 111-114

„Convertirea mărturisitoare a femeii samarinence. Predică la duminica a 5-a după Paști”, în *Ziarul Lumina. Lumina de duminică*, 6 mai 2015

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE ȘI MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Conferința „Concepts of *Human Dignity* in the Patristic Tradition, and their Traces in Eastern and Western Christianity”, 14-17 octombrie 2014, Nijmegen/Olanda; organizatori: Institute of Eastern Christian Studies Nijmegen/Olanda și St. Tikhon University Moscow; cu referatul *The Concept of the Person in the Theology of Father Stăniloae. The Relevance of the Concept of Person for the Determination of the Christian Perspective on Human Dignity*

Seminarul „Personalitatea complexă a scriitorului și monahului N. Steinhardt”, 21 octombrie 2014, Iași; organizatori: Editura Polirom, Universitatea Al. I. Cuza Iași; cu prelegerea *N. Steinhardt – teologul*

Sesiunea de comunicări „90 de ani de la înființarea învățământului teologic ortodox din Cluj-Napoca – secția sistematică”, 31 octombrie 2014, organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca; cu referatul *Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean – contribuția în domeniul Moralei creștine*

Simpozionul internațional „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, Cluj-Napoca, 3-6 noiembrie 2014; organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca; cu referatul *Trăirea euharistică în gândirea Sfântului Ioan Gură de Aur. Perspective morale*

A X-a Conferință Națională de Bioetică, Iași, 6-8 noiembrie 2014: „Vocea pacientului la răscruce de drumuri”; organizatori: Societatea Română de Bioetică ș.a.; cu referatul: „Îmbrăcați-vă cu îndelungă răbdare”. *Semnificații creștine ale bolii*

Simpozionul Național „Valori naționale cuprinse în creația Mitropolitului Bartolomeu Anania”, Suceava, 23-24 ianuarie 2015; organizatori: Asociația Școlara Suceveana pentru Educație, Fundația Mitropolitul Bartolomeu, Universitatea Ștefan cel Mare – Suceava; cu referatul *Mesajul Mitropolitului Bartolomeu pentru tineri – misiune și responsabilitate*

Memorialul „Bartolomeu Valeriu Anania”, Vâlcea, 17-18 martie 2015; organizatori: Arhiepiscopia Râmnicului, Fundația Culturală „Sf. Antim Ivireanul”, Biblioteca Județeană Vâlcea et all.; cu referatele: 1. *Bartolomeu Valeriu Anania – slujitor al Bisericii și al culturii române*; 2. „Moștenirea Bartolomeu” – mesajul arhiepiscopului și mitropolitului Clujului pentru posteritate

Conferința „*Nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale*” (1 Tim 4, 12). *O perspectivă creștină asupra sensului tinereții, astăzi*, Casa de Cultură Sângeorz-Băi/Bistrița-Năsăud, 24 martie 2015

Colegiul decanilor Facultăților de Teologie Ortodoxă, M-rea Bârsana, 7-8 mai 2015

Simpozionul „Medicină și Teologie”, ediția a XIV-a, Bistrița, 11-12 mai 2015; cu referatul: „*Nu numai cu pâine va trăi omul...*” (Matei 4, 4). *De la consumismul modern la hrana duhovnicească*

Workshop-ul „Religie, antropologie, bioetică. Contribuția latinătății în context global”, Sibiu – Capitală Universitară Europeană – 2 iulie 2015; organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”; cu referatul: *Personalismul în bioetică. Specific, limite, șanse*

ACTIVITATE OMILETICĂ

la Parohia „Învierea Domnului” din Cluj-Napoca, la alte parohii din Arhiepiscopia și din Mitropolia Clujului, la mănăstiri: mai ales din cadrul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului.

PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU

I. ACTIVITATEA DIDACTICĂ

1. *Curs licență: Probleme fundamentale de Istoria Bisericii Ortodoxe Române* (anul I, sem. I) și *Spiritualitate românească în mileniul I* (anul I, sem. II);

2. *Curs licență: Momente însemnate din Istoria Bisericii Ortodoxe Române* (anul II, sem. I) și *Spiritualitate românească în mileniul al II-lea și începutul mileniului al III-lea* (anul II, sem. II);

3. *Curs master:*

a) Ortodoxie românească și viață liturgică, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (anul I, sem. II);

b) Doctrină și hermeneutică creștină ortodoxă, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (anul I, sem. II);

c) Artă sacră – Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (anul I, sem. II);

4. *Cursuri doctorat: Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române.*

II. ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

A) STUDII ȘI ARTICOLE – UNIC AUTOR

Proloage și prologuri închinare lui Constantin Brâncoveanu în cărți bisericești din vremea sa, în vol. „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la

sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, București, Editura BASILICA a Patriarhiei Române, 2014, pp. 219-241.

Nouă decenii de la integrarea învățământului teologic universitar ortodox Cluj-Napoca. Repere istorice, în „Tabor”, VIII (2014), nr. 11, pp. 5-8.

Un strănepot al lui Constantin Brâncoveanu: principele Grigore Brâncoveanu, în vol. „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, vol. I (coord. Vasile Stanciu și Adrian Podaru), Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2014, pp. 315-322.

Sfinții Împărați Constantin și Elena în lucrări de seamă din istoriografia românească, în „Anuar”, XVI (2013-2014), Cluj-Napoca, 2014, pp. 93-120.

Un respectuos gând de recunoștință ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Andreicuț, în „Renașterea”, XXV (2014), nr. 3, p. 2.

Vechiul Institut Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca – Repere istorice - , în vol. „90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj, 1924-2014”, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2014, pp. 15-17.

Igiena și Medicina Pastorală la Academia Teologică, în vol. „90 de ani...”, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2014, pp. 49-51.

Institutul Teologic și Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, în vol. „90 de ani...”, pp. 61-63.

Predică la Duminica a XIX-a după Rusalii, în vol. „Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoiului”, vol. I (coord. Vasile Stanciu și Liviu Vidican), Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2014, pp. 158-164.

B) COREFERENT – TEZE DE DOCTORAT

Ing. Laurențiu Mănăstireanu, *Viața religioasă din nordul Dobrogei (1878-1918)*, sub îndrumarea Prof. Univ. Dr. Nicolae Bocșan, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2014.

Ovidiu Iacob, *Relația Domnie – Biserică în timpul lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)*, sub îndrumarea D-lui Dr. Dumitru Suciu, Institutul de Istorie „George Barițiu”, Filiala Academiei Române, Cluj-Napoca, 2015.

C) SIMPOZIOANE. CONFERINȚE. SESIUNI DE COMUNICĂRI. ÎNTÂLNIRI ACADEMICE (BISERICEȘTI)

– 4 noiembrie 2014: Simpozion internațional: „Anul Euharistic al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii. Anul Comemorativ al Sfinților Brâncoveni”; a susținut comunicarea: *Un strănepot al lui Constantin Brâncoveanu: principele Grigore Brâncoveanu*.

– 5 decembrie 2014: a participat la Aniversarea a 90 de ani de la înființarea Vechiului Institut (Academie) Teologic din Cluj; Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Ică senior i s-a acordat titlul de *Profesor emerit*.

– 5 mai 2015: a participat la decernarea titlului de *Doctor Honoris Causa* ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, de către Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia.

– 2 iulie 2015: a luat parte la întâlnirea Seriei de seminariști absolvenți
– iunie 1985 (30 de ani de la absolvire), cărora le-a fost profesor.

III. MISIUNE ȘI PASTORAȚIE

În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca sau la alte biserici din țară; în cele de mai jos vor fi semnalate duminicile și sărbătorile în care a ținut și un cuvânt de învățătură.

– 5 octombrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Iubirea vrăjmașilor*.

– 14 octombrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfânta Cuvioasa Maica Parascheva – ocrotitoarea Moldovei*.

– 27 octombrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfântul Dimitrie cel Nou – ocrotitorul Munteniei*.

– 2 noiembrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Bogăția – rău înțeleasă*; în aceeași zi, la Vecernia de la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Exemple de milă creștină*.

– 21 noiembrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Maica Domnului – Ocrotitoarea*; în aceeași zi, la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Sfânta Fecioară Maria – Mesagera gândurilor noastre bune*.

– 30 noiembrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Bogăția în fapte bune; exemplul Sf. Ap. Andrei*; în aceeași zi, la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a susținut Cateheza, rânduită de Centrul nostru eparhial de la Cluj-Napoca și anume: *Înmormântarea*.

– 6 decembrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor, în frunte cu ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, în Capela Facultății din Campusul „Nicolae Ivan”, Cluj-Napoca.

– 7 decembrie 2014 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pomeniri (I)*.

– 14 decembrie 2014 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pomeniri (II)*.

– 28 decembrie 2014 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Ocrotirea lui Iisus Hristos în fața furiei lui Irod*.

– 1 ianuarie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor, la Mănăstirea Florești – Cluj și a predicat despre: *Semnificația întreită a zilei de 1 ianuarie*; în aceeași zi, la Vecernia de la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Întreita Sărbătoare*.

– 6 ianuarie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Aghiasma Mare în viața creștinului*.

– 7 ianuarie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Înainte Mergătorul Domnului: Sfântul Ioan Botezătorul*.

– 11 ianuarie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Începutul activității Mântuitorului în lume*.

– 18 ianuarie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Lepra păcatelor*.

– 25 ianuarie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Credința lui Zaheu vameșul*.

– 1 februarie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Smerenie*.

– 8 februarie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Întoarcerea noastră la Hristos*.

– 15 februarie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Judecata universală*.

– 22 februarie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Postul trupesc și postul sufletesc*; în aceeași zi, la Vecernia de la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Valoarea postului pentru credincioșii creștini*.

– 8 martie 2015 – a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a susținut Cateheza repartizată de Centrul nostru eparhial cu tema: *Aducere aminte de moarte*.

– 22 martie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor la Mănăstirea Rohia, jud. Maramureș și a predicat despre: *Fericirile – scară spre cer*.

– 9 aprilie 2015 – a săvârșit Sfânta Slujbă a Daniei în sobor, la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Patimile Mântuitorului*.

– 14 aprilie 2015 (a treia zi de Paști) – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor la Mănăstirea Nicula și a predicat despre: *Martorii Învierii Domnului*.

– 17 aprilie 2015 (de Izvorul Tămăduirii) – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Darurile Apei Sfințite*.

– 26 aprilie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Mironosițele – primele mărturisitoare ale Învierii Domnului*.

– 24 mai 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Unitatea credinței – mărturisită la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325)*.

– 31 mai 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor, la Mănăstirea Florești - Cluj și a predicat despre: *Darurile Sfântului Duh*.

– 1 iunie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Unitatea Sfintei Treimi*.

– 14 iunie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfinții Români în viața Bisericii noastre (I)*; în aceeași zi, a săvârșit Vecernia la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfinții Români în viața Bisericii noastre (II)*.

– 21 iunie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Grijile vieții*.

– 5 iulie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Ispite*.

– 12 iulie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie în sobor, la Mănăstirea Nicula, jud. Cluj și a predicat despre: *Prietenia – izvorătoare de pace și înțelegere între oameni*; la Vecernia din aceeași zi, de la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Iertare și vindecare sufletească*.

– 2 august 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Încercarea în credință*.

– 15 august 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Mențiuni speciale despre Sfânta Fecioară Maria în unele texte biblice și patristice*.

– 23 august 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Tineretea cu urcușuri și decăderi*.

– 20 septembrie 2015 – a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfânta Cruce în viața creștinului (I)*; la Vecernia de la aceeași biserică, la predică, a continuat aceeași temă.

– 27 septembrie 2015 – la Vecernia de la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca a predicat despre: *Apostolat*.

IV. DISTINCȚIE

90 de ani de la înființarea Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj (Cluj-Napoca, 1924-2014).

PROF. UNIV. DR. CONSTANTIN MĂRUȚOIU

1. LUCRĂRI COTATE ISI:

1. Bentonite Modified with © - aminopropyltriethoxysilane as Stationary Phase for Thin-layer Chromatography, O. F. MARUTOIU, I. BRATU*, C.

MARUTOIU*, S. HODISAN, M. D. LAZAR, I. PERHAITA, C. TIGAE, REV. CHIM. (Bucharest), 66, No. 9, 2015, 1455-1458

2. Multi-residues Analysis for 88 Pesticides and Metabolites from Soil by Gas Chromatography-time - of - Flight Mass Spectrometry, A. MEGHESAN BREJA, C. MARUTOIU, C. CIMPOIU, REV. CHIM. (Bucharest), 66, No. 1-2, 2015, 32-38

3. The Evaluation of Conservation State by Analysis of Imperial Gates' Constituent Materials Belonging to Aschileu Mic Wooden Church, Cluj County, C. MARUTOIU, I. BRATU, A. M. BUDU, GH. SANTA, O. F. MARUTOIU, C. NEAMTU, C. TANASELIA, I. KACSO, I. C. A. SANDU, REV. CHIM. (Bucharest), 66, No. 7, 2015, 992-996

4. Characterization of Romanian Wines by Gas Chromatography - Mass Spectrometry, V. Avram; F. Calin; A. Hosu; C. Cimpoiu; C. Măruțoiu; Z. Moldovan ANALYTICAL LETTERS Volume: 48; Issue: 7, 2015, 1099-1116

5. ICP-MS Characterization of Some Roumanian White Wines by Their Mineral Content, Veronica AVRAM,a,* Cezara VOICA, Anamaria HOSU, Claudia CIMPOIU and Constantin MĂRUȚOIU, *Rev. Roum. Chim.*, 2014, 59(11-12), 1009-1019

6. Complex Investigation of Component Materials of Triptych Icon "Mother of God" from the Patrimony of Ethnographic Museum of Transylvania, Ioan BRATU, Constantin MARUTOIU,* Laura TROȘAN, Zaharie MOLDOVAN, Irina KACSO and Daniela TOADER, *Rev. Roum. Chim.*, 2014, 59 (11-12), 1003-1008

2. LUCRĂRI PREZENTATE LA CONGRESE, SIMPOZIOANE, INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE:

1. *Doamna și domnițele Brâncoveanu*, C. Măruțoiu, O. F. Măruțoiu, V. C. Măruțoiu, Simpozionul internațional „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 3-5 noiembrie 2014.

2. *Investigări fizico-chimice a unor icoane pe lemn din patrimoniul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, C. Măruțoiu, D. Toader, I. Bratu, L. Troșan, O. F. Nemeș, V. C. Măruțoiu, Sesiunea științifică "Unitate, continuitate și independență în istoria poporului român. 96 de ani de la Marea Unire (1918-2014)", Alba-Iulia, 20-21, 11, 2014

3. *Uși împărătești de la bisericile de lemn din județul Cluj*, C. Măruțoiu, R. Moraru, D. Toader, I. Bratu, C. Neamțu, Sesiunea științifică "Unitate, continuitate și independență în istoria poporului român. 96 de ani de la Marea Unire (1918-2014)", Alba-Iulia, 20-21, 11, 2014

4. *Analiza materialelor constitutive ale ușilor împărătești de la biserica de lemn din localitatea Așchileu Mic*, C. Măruțoiu, Gh. Șanta, O. F. Măruțoiu I. Bratu, C. Neamțu, Simpozionul "Medicină și Teologie, ediția a XIV-a, Bistrița, 11-12 mai 2015

5. *Investigarea interdisciplinară a unei icoane pe lemn "Răstignirea", din secolul al XVIII-lea*, I. Bratu, I. Kacso, Z. Moldovan, C. Măruțoiu, V. C. Măruțoiu, D. Toader, M. Sintiuian, E. Nicula, C. Neamțu, Simpozionul "Medicină și Teologie, Ediția a XIV-a, Bistrița, 11-12 mai 2015

6. *Restaurarea digitală a ușilor împărătești*, R. Comes, C. Neamțu, C. Măruțoiu, I. Bratu, O. F. Nemeș, Simpozion „Patru decenii de funcționare a Sistemului Românesc de Conservare și Restaurare a Patrimoniului Cultural Național”, Cluj-Napoca, 21-22 mai, 2015.

7. *Investigarea științifică a unei icoane triptic de la biserica de lemn Borșa Maramureș (sec. XVIII)*, C. Măruțoiu, D. Mihali, I. Bratu, C. Tănăsolia, O. F. Nemeș, I. Kacso, M. Miclăuș, Simpozion „Patru decenii de funcționare a Sistemului Românesc de Conservare și Restaurare a Patrimoniului Cultural Național”, Cluj-Napoca, 21-22 mai, 2015.

8. *Investigarea științifică a icoanei pe sticlă „Sf. Ilie”* Simpozion „Patru decenii de funcționare a Sistemului Românesc de Conservare și Restaurare a Patrimoniului Cultural Național”, Cluj-Napoca, 21-22 mai, 2015.

9. *Scientific Characterization of a XVIII–teen Century Wooden Icon from Ethnographic Museum of Transylvania Patrimony*, Z. Moldovan, I. Bratu, C. Marutoiu, I. Kacso, L. Trosan, D. Pop, O. F. Marutoiu (cas. Nemes), C. Tanaselia, 10th International Conference Processes in Isotopes and Molecules (PIM-2015), 23-25 sept. 2015 Cluj-Napoca, Romania

10. *Science Applied for the Investigation of Imperial Gate from XVIII-teen Century Wooden Church of Nicula Monastery*, I. Bratu, Monah Siluan C. Măruțoiu, I. Kacso, V. C. Măruțoiu, C. Tănăsolia, D. Popescu, R. Comes, D. L. Postolache and D. Pop 10th International Conference Processes in Isotopes and Molecules (PIM-2015), 23-25 sept. 2015 Cluj-Napoca, Romania

MEMBRU ÎN COMISII DE DOCTORAT:

1. Teza de doctorat intitulată: „*Sisteme moderne de curățare a picturilor vechi*”, elaborată de doamna Silvea LAZĂR (căsătorită PRUTEANU) sub îndrumarea domnului prof. univ. dr. Ion Sandu (Universitatea „Al. Ioan Cuza” Iași).

2. Teza de doctorat intitulată: „*Identificarea și cuantificarea unor „markeri” de aromă din vin*”, elaborată de doamna prof. Luminița-Adriana POP (căsătorită VÂRVA), sub îndrumarea doamnei prof. univ. dr. Maria Tofană (Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca).

CONTRACTE DE CERCETARE:

1. Evaluarea multi-disciplinară a ușilor împărătești din bisericile de secol 15-19 în vederea conservării și restaurării prin metode clasice și digitale pentru asigurarea viabilității comunitare, Contract nr. 327/2014 (Codul proiectului: PN-PT-PCCA-2013-4-1882)

PR. CONF. UNIV. DR. DOREL MAN

I. CURSURI:

Bizantinologie - Tradiția bizantină în spațiul carpato-dunărean, nivel licență, specializarea Teologie pastorală

Mărturie creștină și filantropie, nivel master, specializarea Pastorație și duhovnicie,

Aplicații practice la parohii, nivel master, specializarea Pastorație și duhovnicie,

II. CĂRȚI, STUDII ȘI ARTICOLE:

Educație, conștiință, mărturisire, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 200 p. în colaborare cu Pr. lect. dr. Gheorghe Șanta și Dr. Dacian But-Căpușan.

Prot. Dr. Florea Mureșanu, *Chemare la sfințenie*, mărturisiri & manuscrise editate și inedite, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 174 p.

Predică la Duminica a XV-a după Rusalii. Înțelegerea Legii-Legea Iubirii în vol. *Cuvântul Tău este adevărul (Ioan 17,17). Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoihului*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 133-136, (coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci).

Pr. prof. dr. Florea Mureșanu (1907-1961) în vol. *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj 1924-2014*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 38 (coord.: pr. Vasile Stanciu, pr. Ștefan Iloaie).

Biserica și societatea românească în epoca brâncovenească în vol. *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, vol. I, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 435-457 (coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru).

250 de ani de la revolta lui Tănase Todoran din anul 1763 pentru apărarea credinței strămoșești în vol. *Românii din afara granițelor țării. Perspective culturale europene*, Ed. Studis, Iași, 2014, p. 116-121 (coord. Liviu Papuc).

Opera și personalitatea Mitropolitului Nicolae Colan în cercetarea istorică realizată de către Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru în volumul omagial dedicat Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru la împlinirea vârstei de 65 de ani: *Teologie și istorie: In honorem Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, p. 557-564, coord. Pr. lect. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. asist. dr. Cosmin Cosmuța.

Legiferarea și renașterea creștinismului la anul 313, în rev. *Ορθόδοξος Τυπος*, 2015.

III. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE

Simpozionul internațional *Euharistie, Spovedanie, Martiriu* al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 3-6 noiembrie 2014, cu referatul: *Biserica și societatea românească în epoca brâncovenească*.

IV. ALTE ACTIVITĂȚI:

Coordonator: Lucrări de licență, disertații Master – Teologie, Disertații pentru obținerea gradului I la preoți și la profesori de religie pentru gradul I, președinte comisii pentru obținerea gradului didactic I la profesori de religie.

Președinte la Comisii de Bacalaureat: Centrul de examen Liceul „Liviu Rebreanu” Turda, sesiunea iunie-iulie 2015.

Președinte la Inspecții pentru gradul I, profesori: Disciplina Religie ortodoxă.

În cadrul Școlii doctorale de Teologie “Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca face parte din comisia de îndrumare a opt studenți-doctoranzi la specializarea Istorie bisericească universală, îndrumător Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

A făcut parte, ca referent oficial, din comisia de doctorat a candidatului: Pr. Ioan Cozma - *Cultura bisericească ortodoxă din Transilvania în perioada 1867-1918*, îndrumător cercetător științific I Dumitru Suci, domeniul Istorie, Institutul de Istorie George Barițiu al Academiei Române, Cluj Napoca, 29 ianuarie 2015.

În data de 11 iunie 2015 a susținut, la Facultatea de Istorie a UBB teza de abilitare cu titlul: *Istoria discursului religios. Didahiile lui Antim Ivireanul (secolul XVIII până în secolul XX)*. Membrii comisiei de abilitare: Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, Prof. univ. dr. Nicolae Edroiu și Cercetător științific I dr. Simion Retegan, cu unanimitate de voturi, au decis acordarea atestatului de abilitare în domeniul Istorie.

V. ACTIVITATE PASTORALĂ

În duminici și sărbători a slujit și predicat la biserica „Nașterea Domnului” din Cluj-Napoca, mănăstiri: Nicula, Florești, jud. Cluj, Rohia, Rohița, Lăpușu Românesc, schitul Eroilor Revoluției Văleni, jud. Maramureș, parohii: Suci de Sus, Dobricu Lăpușului, jud. Maramureș, Vălișoara, jud. Cluj, Brașov-Tocile, Zăbala, Covasna, jud. Covasna.

ARHIM. CONF. UNIV. DR. TEOFIL TIA

I. CĂRȚI

1. *Preoție misionară și pastorală contextuală*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, 324 p., ediția a II-a, colecția Pastoralia, ISBN 978-606-607-084-3.

2. *Articularea credinței în cultura timid-postmodernă românească. Perspective aplicate de consolidare rațional-mistică a demersului pastoral*, Stockholm Publishing House, Stockholm, 2014, 512 p, ISBN 978-606-8692-02-9 în colaborare cu P. S. Gurie Georgiu, Episcopul Devei și Hunedoarei.

II. STUDII ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN VOLUMELE UNOR SIMPOZIOANE

Psihanaliza freudiană: o spovedanie atee? Isidor Baumgartner și arhitectonica unei pastorale vertebrale psihaanalitic în vol. *Euharistie, Spovedanie, martiriu*, vol. I, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 494-509, ISBN 978-606-607-128-4.

Experiența desomatizării și relevanța ei pastorală, într-un climat cultural aflat sub dictatura relativismului în Anuar, tomul XVII (2014-2015) al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2015, ISSN 2457-6719, ISSN-L 2457-6719, p. 299-318.

Experiența desomatizării în tanatologia ortodoxă. Fortificarea speranței prin consiliere pastorală și psihoterapie vertebrată mistic în volumul Conferinței Naționale (ediția a XIV-a) *Medicină și Teologie. Spiritualitatea actului medical* Bistrița, 2015, Medicii și Biserica, vol. XIV, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, p. 127-138.

“Vederea lui Dumnezeu” în Ortodoxie și “întâlnirea cu Dumnezeu” în comunitățile eterodoxe. Concept cardinal, pilot al experienței mistice, epicentru al vieții duhovnicești în Anuarul Episcopiei Sălajului 2014, Editura Credință și viață în Hristos a Episcopiei Sălajului, Zalău, 2015, p. 447-464, ISSN 2066-7272.

III. CONFERINȚE

a. Conferințe publice universitare, participări cu prelegeri la simpozioane internaționale

Teologie și Psihologie în lucrarea pastorală contemporană. Perspectiva unui teolog

Paris, 15 mai 2014, CDS Paris, Eparhia Ortodoxă Română Paris, Mitropolia Europei Occidentale și Meridionale.

Psihanaliza freudiană, o spovedanie atee? Isidor Baumgartner și arhitectonica unei pastorale vertebrale psihaanalitic, Cluj-Napoca, 5 noiembrie 2014, Simpozionul Internațional *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, 3-6 noiembrie 2014.

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Pastorala și psihanaliza: un dialog suspendat? Posibilele contribuții ale psihanalizei la o pastorală psihoterapeutică, în viziunea lui Isidor Baumgartner, Bistrița (Metropolis), 12 mai 2014, Conferința Națională,

(ediția a XIII-a), „Medicină și Teologie. Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene”.

Transfigurarea erosului, cale de fortificare a vieții interioare. Poziționări ortodoxe în direcția unei corecte gestionări a sexualității, într-o epocă a hedonismului și a permisivismului, Bistrița (Metropolis), 13 mai 2014, Conferința Națională, (Ediția a XIII-a), „Medicină și Teologie. Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene”.

Catedra de „Duhovnicie” de la Institutul Teologic Ortodox din Cluj în perioada interbelică și postbelică, Cluj-Napoca, mai 2014, Simpozionul comemorativ 90 ani de la înființarea învățământului teologic ortodox clujean.

Experiența desomatizării în tanatologia ortodoxă. Fortificarea speranței prin consiliere pastorală și psihoterapie vertebrată mistic, Bistrița (Metropolis), 11-12 mai 2015, Conferința Națională, (ediția a XIV-a) „Medicină și Teologie. Spiritualitatea actului medical”.

CONFERINȚE PUBLICE SUSȚINUTE LA INVITAȚIE NOMINALĂ

Vertebrarea psihoterapeutică a demersului sacramental postmodern, Mănăstirea Nicula, jud. Cluj, 10 februarie 2015, Programul de Formare Duhovnicească Continuă a Clerului organizat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, pentru Județul Cluj, 9-14 febr. 2015

Experiența desomatizării și relevanța ei pastorală, Mănăstirea Parva, jud. Bistrița-Năsăud, 17 februarie 2015, Programul de Formare Duhovnicească Continuă a Clerului organizat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, pentru județul Bistrița-Năsăud, 16-21 febr. 2015

Impactul lucrării ecleziale la vârful culturii. Mărturisirea credinței de către intelectuali, Deva, Centrul Eparhial, 19 februarie 2015 Examen de Capacitate Preoțească organizat de Episcopia Devei și Hunedoarei, 19 febr. 2015

Exigențele psiho-spirituale ale unei căsnicii durabile. Factori pastoralii de consolidare, Protopopiatul Ortodox Năsăud, 26 februarie 2015, Ciclu de Conferințe Duhovnicești ale Postului Mare organizat de Protopopiatul Ortodox Năsăud

Izgonirea lui Adam din Rai – începutul nefericirii colective și a decadenței umanului, Mănăstirea Nicula, 22 februarie 2015, Ciclu de Predici Academice al Profesorilor Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca la Mănăstirea Nicula, ediția 2015

Prioritate pastorală parohială: salvarea familiei. Familia durabilă versus confortul de moment al partenerilor, Parohia Ortodoxă Coșbuc, 6 martie 2015, Programul de Conferințe Duhovnicești al Parohiei Ortodoxe Coșbuc Paroh: Pr. Iuliu Morariu

Importanța coeficientului credință în împlinirea dezideratelor proprii, Parohia Sâmboleni, 22 martie 2015, Programul de Misiune al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în Postul Mare

Ethos românesc în paradigma interculturală a Floriilor, Mănăstirea Salva, jud. Bistrița-Năsăud, 29 martie 2015, Programul Misionar din Postul Mare

Parohia: 33 de exigențe minimale pentru o misiune fructuoasă, Protopopiatele Cluj 1 și Cluj 2, 21 aprilie 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a protopopiadelor clujene, 200 preoți

Parohia: Familia lui Dumnezeu pe pământ, Protopopiatul Bistrița, 28 aprilie 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiatului Bistrița, 100 preoți

Parohia: locul ofertei de valori universale, Protopopiatul Năsăud, 7 mai 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiatului Năsăud, 75 preoți

Urgențe pastorale în parohia postmodernă, Protopopiatul Beclean, 14 mai 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiatului Beclean, 85 preoți

Abordarea pastorală a contextului cultural postmodern, Protopopiatele Dej și Gherla, 18 mai 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiadelor Dej și Gherla, 125 preoți

Paradigme pastorale insubstituibile în misiunea contemporană românească, Protopopiatul Turda, 25 mai 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiatului Năsăud, 75 preoți

Pastorație și misiune în contextul românesc contemporan, Protopopiatul Huedin, 27 mai 2015, Conferința Preoțească de Primăvară a Protopopiatului Huedin, 75 preoți

Giacomo Daquino și capitalul psihanalitic de recuperare a familiei, Cluj-Mănăstur, Protopopiatul Cluj 2, 6 august 2015, Conferința în Biserica Adormirea Maicii Domnului

Tatăl lunatecului din Duminica a 10-a după Rusalii. Profil psiho-spiritual, Parohia Boju, Cluj 1, 9 august 2015, Biserica Parohiei Boju, Cluj 1

Religia – unica promotoare a conceptului de adevăr absolut în culturile secularizate, 15 septembrie 2015, consfătuirea profesorilor de Religie ortodoxă din jud. Cluj.

Întâlnirea cu Dumnezeu – o experiență fascinantă pentru tineri, Protopopiatul Ortodox Cluj 1, 24 septembrie 2015, Biserica Parohiei Sf. Treime Cluj-Napoca; în ciclul *Serile de Tinereț*

IV. PREDICI APĂRUTE ÎN VOLUM:

Puțin-credinciosule, pentru ce te-ai îndoit? Paradigmă: raportarea corectă la bani, în vremuri de criză economică în vol. "Cuvântul Tău

este adevărul” (Ioan 17,17). Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoiului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014 p. 95-105, Duminica a IX-a după Rusalii

V. BROȘURI ACADEMICE

(Editura Renașterea, Colecția Pedagogia Pastorală, ISBN 973-8252-46-6)

Parohia: Familia lui Dumnezeu pe Pământ. 33 de exigențe pentru o misiune fructuoasă a parohiei

VI. EMISIUNI RADIOFONICE

Ortodoxia – Fântâna Vieții, emisiune difuzată Duminica seara, între orele 21.00-22.00, în direct, cu invitat din lumea culturală clujeană sau transilvăneană

VII. CONSULTANT DE SPECIALITATE AL MANUALELOR DE RELIGIE

Editura Corint Educational, Manual de Religie, semestru I și II 2015

VIII. FORMATOR; COOPTAT ÎN PROGRAMELE DE „RECICLARE” PERIODICĂ A CLERULUI

cooptat în programele anuale de formare profesională post-universitară a clerului din județele Cluj și Bistrița-Năsăud, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, 2015

IX. ALTE ACTIVITĂȚI

Luni, 18 mai 2015, a avut loc în comuna Bobâlna dezvelirea bustului importantului om de stat al perioadei interbelice Alexandru Vaida Voivod. Slujba de Te Deum și sfințirea monumentului au fost săvârșite de către ÎPS Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei. La manifestare au participat oficialități locale, județene și militare, parlamentari, cadre didactice. Facultatea noastră a fost reprezentată de către Arhim. Conf. univ. dr. Teofil Tia.

Arhim. conf. univ. dr. Teofil Tia a participat, joi 2 iulie 2015, în numele Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca împreună cu Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la examenul de ocupare a postului de conferențiar la disciplina: *Cateheza adulților* de la Facultatea de Teologie Ortodoxă “Dumitru Stăniloae” a Universității “Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Postul a fost ocupat de către Pr. lect. univ. dr. Dan Sandu.

PR. CONF. UNIV. DR. PATRICIU VLAICU

ACTIVITĂȚI DIDACTICE ȘI DE CERCETARE:

Asigurarea cursurilor academice din cadrul normei didactice

1 octombrie 2014-30 septembrie 2015 - Profesor asociat Centre Orthodoxe d'Etudes et de Recherches *Dumitru Stăniloae*, Paris.

Coordonator al Comitetului de organizare a Congresului *Centrului de Studii și Cercetări Ortodoxe Dumitru Stăniloae Paris*, Roma,

Coodronarea *Centrului de Studii Nomocanonice și Teologice* (CENT), Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, coordonator al platformei interactive www.nomocanon.com

membru în Haut conseil de AIDOP, *Agence internationale diplomatie et opinion publique*, Paris, Organism internațional de cercetare și de formare
Coeditor al Volumului *La Primauté et les Primats*, Ed. Cerf, Paris, 2015.

PARTICIPĂRI LA COMISII DE SPECIALITATE:

16-20 aprilie 2012 octombrie 2014- Participări lunare la Comisia canonică a Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale.

1 octombrie 2014-30 septembrie 2015- Participare la Comisia academică a Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și meridionale pentru supervizarea activității Centrului de Studii și cercetări ortodoxe *Dumitru Stăniloae Paris*.

Participare la lucrările delegației Patriarhiei Române în cadrul Comisiei de dialog teologic ortodox-catolic.

3 decembrie 2014, Membru în comisia pentru acordarea titlului de doctor în Drept a Dlui Iulian Necula, Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

Membru în Comisia Sinodală pentru Statut și Regulamente a Patriarhiei Române

PARTICIPĂRI LA CONGRESE ȘI SEMINARII INTERNAȚIONALE

8-10 octombrie 2014 - Coordonator al Congresului *Centrului de Studii și Cercetări Ortodoxe Dumitru Stăniloae Paris*, Roma.

28 octombrie 2014, Conferențiar în cadrul Cursurilor pentru obținerea gradelor profesionale în preoție de către personalul clerical din Mitropolia Moldovei și Bucovinei.

31 ianuarie 2015, Participare la Colocviul ecumenic „Biserica Ortodoxă și Conciliul Vatican II” . KU Leuven.

17-19 martie 2015, Conferențiar în cadrul conferințelor preoțești anuale ale Episcopiei Italiei

13-17 iulie 2015 - Conferențiar în cadrul Universității de Vară a Episcopiei Italiei.

26-29 august 2015, Conferențiar la Universitatea de Vară a Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale.

3-5 Septembrie Conferința Internațională *Le droit canonique et la mission de l'Eglise*, Bruxelles.

ACTIVITĂȚI DE REPREZENTARE

1 oct. 2014 - 30-septembrie 2015 - Reprezentarea Patriarhiei Române în cadrul Comisiei de dialog teologic ortodox-catolic.

1 oct. 2014 - 30-septembrie 2015, Reprezentarea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Europei Occidentale în cadrul Comisiei Pedagogice a Bisericii Ortodoxe din Belgia.

STUDII ȘI ARTICOLE PUBLICATE

1. «Impactul fenomenului migrației și identificarea unor soluții misionar-pastorale pentru familiile împărțite», în *Îndrumător tematic pentru cursurile preoțești în vederea dobândirii gradelor profesionale*, Editura Cărilor Bisericești, București, 2015.

2. „Organizarea parohiei ortodoxe românești astăzi: structură, slujitori, organisme parohiale, participarea mirenilor la viața parohiei” acceptat spre publicare, în *Istoria Parohiilor Românești*, Vol. 1, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2015.

3. „Perspectives canoniques sur la Confession”, Acceptat spre publicare, Editura Apostolia, Paris.

4. «Taina Spovedaniei și slujirea duhovnicului în lumina Sfintelor canoane», Acceptat spre publicare în actele Conferinței internaționale „Le droit canonique et la mission de l'Eglise”, Bruxelles. Colecția Nomocanonica a Centrului de Studii Nomocanonice, UBB, Cluj-Napoca.

PR. CONF. UNIV. DR. GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

A. CURSURI:

Biserica în epoca primară, anul I, semestrul I, Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Socială, Artă Sacră.

Biserica în epoca sinoadelor ecumenice, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală, Teologie Didactică

Instituții ecleziastice ortodoxe în Transilvania – secolul al IX-lea, Masterat, semestrul I

Diaspora ortodoxă și problemele ei, Masterat, semestrul al II-lea

B. LUCRĂRI DE LICENȚĂ, DIZERTAȚIE ȘI GRADUL I ÎN PREOȚIE ȘI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT COORDONATE

Bleahu Gabriel-Nicolae, *Mitropolitul Grigorie Țamblac*, Coordonatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan (Licență)

Feurdean Cristian-Octavian, *Reforma lui Luther și implicațiile acesteia în Europa sec. XVI* (Licență)

Imbuzan Călin-Costel, *Relațiile Vaticanului cu național-socialismul*,
Coordonatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan (Licență)

Roz Marin-Trandafir, *Comunitatea bisericească din Cartagina în timpul Sfântului Ciprian* (Licență)

Storoja Radu, *Viața bisericească în Basarabia de la Imperiul Rus la Regatul Român. Anii marelui război și provocările integrării* (Licență)

Deiak Daniel-Cosmin, *Conciliul de la Konstanz (1414-1418)*,
Coordonatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan (Licență)

György Sarolta, *Reformă și contrareformă în Transilvania* (Licență)

Ivanovici Daniela-Luminița, *Femeia în Bizanț* (Licență)

Porumb Cosmin-Cristian, *Problema cunoașterii binelui și a răului în Teologia Dionisiană*, (Disertație)

Moholea Sebastian-Cristian, *Țările Române în viziunea lui Paul de Alep*,
Coordonatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan (Disertație)

Cenușe Paul-Flaviu, *Părintele Ioannis Romanides și regăsirea tradiției ortodoxe autentice* (Disertație)

Hirișcău Ioan-Alin, *Cruciade vs. jihad* (Disertație)

Mureșan Vasile, *Instituții ecleziastice sălăjene: Protopopiatul ortodox Jibou* (Disertație)

Marinceș Constantin-Ciprian, *Diaspora. Perspective sociologice și teologice* (Disertație)

Naghi Cosmin-Marian, *Vicariatul greco-catolic al Silvaniei* (Disertație)

Urs Andrei-Ștefan, *Protopopiatul Românași: 1850-1948* (Disertație)

Prof. Ileana Mihalca, *Valorificarea educativă a elementelor de istorie și spiritualitate în Mănăstirea Prislop* (gradul I – învățământ)

Prof. Adrian Chirti, *Sfântul Împărat Constantin cel Mare – promotor al libertății religioase și model de educație creștină* (gradul I – învățământ)

Prof. Margareta (Vereș-Pop) Man, *Organizarea învățământului religios în epoca primară* (gradul I – învățământ)

Prof. Nicolae-Dorel Ceuca, *Relațiile dintre România și Vatican în perioada 1960-1970. Perspective asupra realității religioase* (gradul I – învățământ)

C. MEMBRU ÎN COMISII PENTRU SUSȚINEREA TEZEI DE DOCTORAT

Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 29 septembrie 2015, teza
„Studiul Istoriei Bisericești Universale în Facultățile de Teologie Ortodoxă

din România între 1918 - 1989”, candidat: Oana (căs. Nicolae) Pop, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 29 septembrie 2015, teza „*Patriarhul Fotie al Constantinopolului (858-867; 877-886) și actualitatea ecumenică a operei sale*”, candidat pr. Virgil Cerceș, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

A. CĂRȚI, VOLUME DE DOCUMENTE

Pr. Gheorghe Henția, *O călătorie în America*, ediție, studiu introductiv și note de Gabriel-Viorel Gârdan și Daniel Aron Alic, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, 176 p., ISBN 978-973-595-756-8

B. VOLUME EDITATE SAU COORDONATE

Gabriel-Viorel Gârdan, *Centrul eparhial al Episcopiei Sălajului*, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, Zalău, 2015, 383 p. ISBN 978-606-93926-7-2

Gabriel-Viorel Gârdan, Cosmin Cosmuța (editori), *Teologie și istorie. In Honorem pr. prof. Univ. dr. Alexandru Moraru*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, 770 p., ISBN 978-973-595-642-4

C. STUDII PUBLICATE ÎN STRĂINĂTATE

Gabriel-Viorel Gârdan, *From dream to reality: Orthodox Unity in the United States of America*, în „Calendarul Solia – An Annual Almanac”, ROEA Vatra Românească, Michigan, 2015, pp. 200-252.

Gabriel-Viorel Gârdan, *Arhiepiscopul Nathaniel, o voce pentru unitatea ortodoxiei americane*, în *Archbishop Nathaniel, 30 years as Ruling Hierarchy*, K-Nello Printing, Royal Oak, Vatra Românească, Michigan, 2014, p. 101.

D. STUDII BDI

Gabriel-Viorel Gârdan, *Ossius of Cordoba – Adviser of Emperor Constantine The Great*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, anul LIX, 2014, nr.2, pp. 97-117.

E. STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

Gabriel-Viorel Gârdan, Mircea Abrudan, *Ctitoriile transilvănene ale Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu, Mehedinți, Istorie, Cultură și Spiritualitate*, vol. 7, Editura Mitropolia Oltenie & Editura Didahia Severin, Drobeta Turnu Severin, 2014, pp. 617-627

Emigrația românilor în Statele Unite ale Americii până la primul război mondial, în Daniel Alic (coord.), *Taină și Mărturisire*, Editura Presa

Universitară Clujeană & Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj-Napoca, 2014, pp. 432-448.

The Changing Face of Christianity and the New Outlines of Ecumenism, în Mihnea Costroiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coords.), *Jurnalul Libertății de Conștiință*, IARSIC EDITIONS Les Arcs, France, EAN 9782953245011, ISBN 978-2-9532450-1-1, pp. 569-611 .

F. STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE NAȚIONALE

Conștiința preoțească, grijă pastorală și misiune. Preotul Gheorghe Henția și călătoria sa în America de Nord, în Florin Dobrei, *Păstori și păstorie în trecutul Bisericii noastre*, Editura Argonaut, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca & Deva, 2015, pp. 231-245.

Drama diasporei ortodoxe române din America de Nord în perioada instaurării regimului comunist din România, în Florin Dobrei, *Pătimitori și pătimire în închisorile comuniste*, Editura Reîntregirea & Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Alba-Iulia & Deva, 2015, pp. 43-67.

G. Studii în volume colective

Idealuri vechi în Lumea Nouă: Ortodoxia în Statele Unite ale Americii, în Gabriel-Viorel Gârdan, Cosmin Cosmuța (editori), *Teologie și istorie. În Honorem pr. prof. Univ. dr. Alexandru Moraru*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, pp. 529-555.

Vocația misionară a omului restaurat, în Vasile Stanciu, Liviu Vidican-Manci, *Cuvântul Tău este Adevărul (Ioan 10,17). Predici al teologilor clujeni la Duminicile Octoiului*, vol. I, Editura Renașterea, 2014, pp. 184-190.

Prof. dr. Gheorghe Stănescu, în Vasile Stanciu, Ștefan Iloaie (coord.), *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014)*, Editura Renașterea 2014, pp. 24-26.

H. STUDII PUBLICATE ÎN REVISTE ROMÂNEȘTI NEINDEXATE BDI

Mărturisiri de credință protestante vectori ai procesului de confesionalizare în Europa secolelor XVI-XVII, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul XV, 2013-2014, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 71-86.

Locul creștinismului în configurația religioasă globală actuală, în *Credință și viață în Hristos – Anuarul Episcopiei Sălajului*, anul VII, 2014, Editura Credință și viață în Hristos, Zalău, 2015, pp.417-445.

Familia creștină între gândirea Bisericii și legislația civilă din România, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul XIV, 2012-2013, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp.133-148.

I. ARTICOLE

De ce cugetați cele rele în inimile voastre? în *Lumina de Duminică*, XI, nr. 27 (500), pp. 4-5

Î. GRANTURI

Expert învățământ în cadrul proiectului POSDRU Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau disciplina Religie, contract POSDRU/157/1.3/S/134267

M membru în echipa de management al proiectului POSCCE Dezvoltarea Inovativă prin informatizare a Ecosistemului urban Cluj-Napoca, cod SMIS 49752

J. CONFERINȚE ORGANIZATE

11-12 mai 2015, Bistrița, am făcut parte din comitetul de organizare al seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XIV-a.

3-6 noiembrie 2014, Cluj-Napoca, am făcut parte din comitetul de organizare al Simpozionului Internațional *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*

K. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

25-26 septembrie 2015, Deva, am participat la Simpozionul național de istorie bisericească *Păstori și păstorie în trecutul Bisericii noastre*. Am prezentat comunicarea *Conștiința preotească, grijă pastorală și misiune. Preotul Gheorghe Henția și călătoria sa în America de Nord*,

4 iunie 2015, Cluj-Napoca, am fost moderator în cadrul Sesiunii de comunicări studențești *Misiunea: vocație sau strategie? Modele de misiune creștină*

11-12 mai 2015, Bistrița, am participat la seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XIV-a. Am prezentat comunicarea *Valențele ecumenice ale educației religioase*

3-6 noiembrie 2014, Cluj-Napoca, am participat la Simpozionul Internațional *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*. Am prezentat comunicarea *Corespondențe diplomatice, mărturii și însemnări din cronicile străine despre martiriul Sfinților Brâncoveni*.

14-17 octombrie 2014, Nijmegen, am participat la Conferința Internațională *Concepts of „Human Dignity” in the Patristic Tradition, and their traces in Eastern and Western Christianity*. Am prezentat comunicarea *„I am the image of your ineffable glory, through I bear the scars of sin” – the divine image as fundament of human dignity in some Orthodox liturgical texts*.

III. ACTIVITATEA ADMINISTRATIVĂ ȘI PASTORALĂ
consilier cultural al Episcopiei Sălajului

preot slujitor la Catedrala Episcopală „Înălțarea Domnului” din municipiul Zalău

correspondent al ziarului Lumina și al posturilor de Radio Trinitas și Renașterea

colaborator al postului de Radio Renașterea

PREMII ȘI DISTINCȚII ACADEMICE ȘI ECLEZIASTICE:

Crucea șaguniană, oferită de Înaltpreasfințitul Laurențiu, Mitropolitul Ardealului.

CONF. UNIV. DR. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

CURSURI:

Studiul general al compoziției, an I, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Studiu general desen și culoare, an I, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Culoare pentru pictura bisericească, an II, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Curs de culoare pentru frescă, an II, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Curs de desen pentru pictura bisericească, an III, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Curs de desen pentru pictura bisericească, an III nivel licență, specializarea Artă sacră.

Tipologia artei bizantine, an III, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Desen pentru pictura bisericească, an III, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Tehnici de gravură, an III, nivel licență, specializarea Artă sacră.

Structuri canonice și plastice, an I nivel master, specializarea Artă sacră conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale.

Replici iconografice, an II nivel master, specializarea Artă sacră conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale.

Iconografia artei creștine, an I la Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca.

Coordonator științific al lucrărilor de licență, specializarea Artă sacră și master specializarea Artă sacră conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, sesiunile februarie și iunie 2015.

STUDII, PERFECTIONĂRI

2014 Licențiat al Școlii Superioare de Arte Frumoase din Atena (School of Fine Arts), specializarea grafică.

PROFESOR INVITAT

2014-2015, Cluj-Napoca, Universitatea de Artă și Design, Facultatea de Arte Plastice, profesor asociat.

2014 Profesor invitat la National and Kapodistrian University of Athens, Faculty of Theology, Department of Theology, Grecia.

FUNCTII ADMINISTRATIVE

COMISII DE SPECIALITATE

2015 Membru în comisia de acordare a burselor din cadrul Fundației *Mitropolitul Bartolomeu*, Cluj-Napoca.

2014-2015 Coordonatorul Cercului de pictură sacră *Dionisie din Furna* al Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2015 Președinte al juriului pentru jurizarea expoziției de pictură *Tradiții și obiceiuri oglindite în arta plastică* din cadrul Festivalului Național de Tradiții și Obiceiuri Populare “La Porțile Apusenilor”, ediția a VII-a, Alba Iulia.

2015 Vicepreședintele al juriului pentru jurizarea expoziției de icoane a Concursul Internațional de Meșteșuguri Tradiționale *Mâini de Aur*, ediția VIII-a, Huedin.

2015 Membru în comisia de jurizare a Concursului Național *Olimpiada de Meșteșuguri Artistice și Tradiționale*, faza județeană, Cluj-Napoca.

2014 Președintele Concursului Național *Icoana micului creștin*, ediția a VI-a, Sfânta Mănăstire Râșca.

2014 Vicepreședintele al juriului pentru jurizarea expoziției de icoane a Concursul Internațional de Meșteșuguri Tradiționale *Mâini de Aur*, ediția VI-a, Huedin.

2014 Membru în comisia de jurizare a Concursului Național *Olimpiada de Meșteșuguri Artistice și Tradiționale*, faza județeană, Cluj-Napoca.

2014 Președinte al juriului pentru jurizarea expoziției de pictură *Tradiții și obiceiuri oglindite în arta plastică* din cadrul Festivalului Național de Tradiții și Obiceiuri Populare “La Porțile Apusenilor”, ediția a VI-a, Alba Iulia.

GRADE ACADEMICE

2015 Evaluator în comisia de evaluare a examenului național de definitivare în învățământ, Brașov.

2015 Președinte al comisiei la examenul de grad didactic I – prof. Maria Elena Silaghi (Ciocina) Liceul Teoretic Nichita Stănescu, București.

2014 Evaluator în comisia de evaluare a examenului național de definitivare în învățământ, Cluj – Napoca.

2014 Referent în comisia de titularizare în postul de lector – asist. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif.

2014 Comisia de grad I preoteșc – coordonator al lucrării cu titlul: *Învierea în iconografia ortodoxă* – candidat pr. Ioan Vasile Pop (parohia Chechiș, protopopiatul Jibou), Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

EXPOZIȚII PERSONALE ÎN ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE

2015 Expoziție *Floralia*, Casa de Cultură a Studenților, Cluj-Napoca.

2014 Expoziție retrospectivă de icoane: *Izvoade și icoane românești*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj -Napoca.

2014 Expoziție de pictură - *Peisaje în alb*, Spațiul de Artă Contemporană în colaborare cu Muzeul de Artă și Clinica Medicală II, Cluj -Napoca.

2014 Universitatea de Arte Frumoase (School of Fine Arts), Atena.

EXPOZIȚII GRUP ÎN ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE

2015 Bienala Internațională de Grafică, Iași.

2015 16 INTERBRIFEP, (International Biennial Festival of Portrait in the field of drawings, graphics, photography and video art portrait), Medunarodna Galerija Portreta, Tuzla, Bosnia-Herzegovina.

2015 Expoziția de artă sacră *Sfinți cărturari*, Focșani.

2014-2015 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj-Napoca.

2014 *Grafica Românească 2013*, ediția a III-a, Muzeul de Artă, Chișinău.

2014 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj-Napoca.

2014 Expoziția Internațională de artă Cărămida de hârtie, Galeria Națională Delta, Arad.

2014 Expoziția de pictură *Autumnalia*, Galeria „Mariana Berinde”, Cluj-Napoca.

2014 Bienala Artelor Plastice *Ion Andreescu*, ediția a IX-a, Buzău.

2014 Expoziție de Artă Sacră *Potirul*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca.

2014 Expoziție de pictură Galeria de Artă, *Peisaje*, Alba-Iulia.

2014 Expoziție de pictură Galeria “Okean” – Librăria “Okean”, *Peisaje*, Brașov.

COORDONATOR DE EXPOZIȚII CU STUDENȚII ȘI MASTERANZII

2015 Expoziție de icoane în cadrul Simpozionului Internațional *Misiunea parohiei și a mănăstirii într-o lume în continuă schimbare*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, 2-5 noiembrie, Cluj – Napoca.

2015 Expoziție de pictură în cadrul Festivalului *Primăvara studentească* 2015, Casa de Cultură a studenților, Cluj-Napoca.

2015 Expoziție de icoane în cadrul Simpozionului „Medicină și Teologie – Biserica în spital”, 13-14 mai, Hotel Metropolis, Bistrița.

2014 Expoziție de icoane în cadrul Festivalului studențesc național de *Artă Religioasă*, ediția a XXXII –a, Petroșani.

2014 Expoziție de icoane în cadrul Festivalului Tradițional de colinde și obiceiuri de iarnă *Laurențu Hodorog*, ediția I, Casa de Cultură a studenților, Cluj-Napoca.

2014 Expoziție de icoane în cadrul *Zilele Facultății* – 90 de ani de la înființarea ei, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2014 Expoziție de pictură în cadrul Festivalului *Autumnalia* 2014, Casa de Cultură a studenților, Cluj-Napoca.

2014 Expoziție de icoane *Icoane românești* în cadrul Seminarului Medicină și Teologie, ediția a XIII-a, Bistrița.

2014 Expoziție de icoane în cadrul Festivalului studențesc național de *Artă Religioasă*, ediția a XXXII –a, Petroșani.

2014 Expoziție de icoane în cadrul Expoziției de artă sacră a Asociației Artiștilor Plastici din Câmpia Turzii dedicată *Anului Omagial Euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Mărturisiri – Anul Comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni)*, Palatul Cultural *Ionel Floașiu*, Câmpia-Turzii.

CONFERINȚE LA CARE AU PARTICIPAT STUDENȚII ȘI MASTERANZII SUB COORDONARE

2015 Sesiunea de comunicări nivel licență, master, doctorat - *Misiunea; vocație sau strategie? Modele de misiune creștină*

- studenta Fronea Teodora cu lucrarea *Sfântul Ioan Gură de Aur în iconografie*, studenta Ion Ioana cu lucrarea *Elemente de arhitectură eclezială în primele veacuri creștine*,

- masteranda Stan Anca cu lucrarea *Icoana lui Hristos și misiunea Bisericii*.

PREFEȚE, POSTFEȚE, CUVINTE ÎNAINTE, EDITORIALE

2015 *Potirul în iconografia creștină. Potirul la Muzeul Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, catalogul expoziției internaționale de artă sacră *Potirul*, pp. 5-14, 19-23.

2015 *Culoare și tradiție românească la Alba Iulia* 2014, cuvânt la catalogul revistei Festivalului Național de Tradiții și Obiceiuri Populare “La Porțile Apusenilor”, ediția a V-a, Alba Iulia, 2014.

2014 *Gând frumos la ceas de împliniri* cuvânt la catalogul revistei Festivalului Național de Tradiții și Obiceiuri Populare “La Porțile Apusenilor”, ediția a V-a, Alba Iulia, 2013.

2014 *Peisajul - imagini ale frumosului etern*, cuvânt la catalogul expoziției de grup de pictură, Galeria “Okean”, Brașov.

2014 *Icoane și Izvoade românești* - însemnări la catalogul expoziției retrospective Marcel Muntean, aprilie, Muzeul Etnografic, Cluj – Napoca.

CUVÂNT LA DESCHIDEREA UNOR EXPOZIȚII

2015 Cuvânt la vernisajul expoziției personale de pictură Petru Damir, Hotel Metropolis, Bistrița.

2015 Cuvânt la vernisajul expoziției de icoane și gravuri, *Simpozionul ortodox Mediciei și Biserica ediția a XIV-lea*, Bistrița.

2015 Cuvânt la vernisajul expoziției de grup *Primăvara studentescă*, Casa de Cultură a Studenților, Cluj.

2014 Cuvânt la vernisajul expoziției de icoane în cadrul Festivalului Tradițional de colinde și obiceiuri de iarnă *Laurențu Hodorog*, ediția I, Casa de Cultură a studenților, Cluj.

2014 Cuvânt la vernisajul expoziției de icoane *Salonul Icoanei Ardelene*, Biblioteca Județeană *Octavian Goga*, Cluj.

2014 Cuvânt la vernisajul expoziției de grup *Pictură Student Club*, Casa de Cultură a Studenților, Cluj.

2014 Cuvânt de deschidere la expoziția de icoane *Lumina dată nouă* a masterandei Suciș Marilena Ana la Centrul de cultură Cazino, Parcul Central - Cluj- Napoca.

REFERINȚE DESPRE AUTOR

2015 iunie, catalogul expoziției internațional de artă sacră *Potirul*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, 2014, pp. 21, 27, 51, 52.

2015 mai, ziarul *Făclia de Cluj*, Cultura – Marcel Muntean prelegerea *Răstignirea și Învierea Domnului în arta creștină*, Casa de Cultură a Studenților din Cluj, Cluj, p. 7.

2015 martie, ziarul *Făclia de Cluj*, Cultura – Marcel Muntean prelegerea *Cum să înțelegem arta picturii*, Casa de Cultură a Studenților din Cluj, Cluj, p. 7.

2015 martie, ziarul 24 H, Marcel Gh.Muntean prelegerea *Portretul între sacru și profan din Antichitate până la Bizanț*, Casa de Cultură a Studenților din Cluj, Cluj, p. 8.

2015 aprilie, ziarul *Făclia de Cluj*, Marcel Gh.Muntean prelegerea *Cum să înțelegem arta picturii la Casa de Cultură a Studenților din Cluj*, Cluj, p. 7.

2015 ianuarie, ziarul *Făclia de Cluj*, Salonul Anual de Artă al UAP din România, Filiala Cluj, p. 7.

2014 noiembrie, ziarul *Făclia de Cluj*, expoziție de grup *Superbă ipostază autumnală - Negoiaș Lăptoiu*, Galeria Mariana Berinde, Cluj-Napoca, p. 6.

2014 februarie, catalogul expoziției de grup *Salonul Anual de Artă 12 decembrie 2013-12 ianuarie 2014*, Ed. Cluj-Napoca, p. 102.

2014 mai, 6 ziarul „*Făclia*”, articolul, *Însemnări despre peisaje în alb*, Michaela Bocu, p. 6.

2014 mai, 1 – ziarul „Făclia”, articolul, *Expoziție de pictură student Club*, Michaela Bocu, p. 5.

2014 aprilie, ziarul Lumina, Lucrări de Marcel Muntean, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Icoane inspirate din tradiția românească, expuse la Cluj – Napoca, p. 5.

2014 aprilie, 29 – ziarul „Făclia”, articolul, *Expoziție de pictură student Club*, Demostene Șofron, p. 6.

2014 aprilie, 28 – ziarul „Făclia”, articolul, *Vernisaj Marcel Muntean*, Demostene Șofron, p. 6.

2014 aprilie, 17 – ziarul „Făclia”, articolul *Izvoade și icoane românești*, Michaela Bocu, p. 6.

2015 februarie, revista *Renașterea*, *Sfântul Mucenic Haralambie în icoana românească pe sticlă*, p. 10.

CĂRȚI AUTOR

2015 *Teme iconografice creștine. Curs universitar*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, ISBN 978-973-726-919-5.

2015 *Icoana cretană. Elemente de istorie și tehnică artistică îndrumător pentru lucrări practice*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, ISBN 978-973-126-669-5.

2015 *Arta bizantină. Elemente de arhitectură, sculptură, pictură*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca.

2014 *Repertoriul picturii bizantine - icoane de praznic*, Ed. *Renașterea*, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-117-8.

ARTICOLE ȘI STUDII

2015 iunie, – revista „*Renașterea*”, articolul *Suferință, jertfă, pătimire-ipostaze plastice și iconografice ale artei creștine*, p. 6.

2015 iunie, – revista „*Renașterea*”, articolul *Sfântul Ioan Botezătorul în icoanele transilvănene*, p. 12.

2015 mai-iunie, ziarul – Făclia de Cluj, *Tematica religioasă în gravura lui Albrecht Dürer expusă la Muzeul Etnografic al Transilvaniei*, p. 6.

2015 aprilie, anul IX, nr. 4, – revista „*Tabor*”, articolul *Pictorul Teofan Cretanul și influența sa asupra iconarilor din veacurile al XVI-XVII-lea*, p. 19-27.

2015 aprilie, – revista „*Renașterea*”, articolul *Îngerul vestind mirosul învierii*, p. 3.

2015 februarie, – revista „*Renașterea*”, articolul *Sfântul Mucenic Haralambie în icoana românească pe sticlă*, p. 10.

2015 ianuarie, ziarul – Făclia de Cluj, *Icoana Sfântului Ioan Botzătorul din Muzeul Andrei Rubliov de la Moscova*, p. 6.

2015 ianuarie, ziarul -Făclia de Cluj, *Tăierea Împrejur a Domnului sau Circumciziunea* de Giovanni Bellini de la National Gallery din Londra, p. 6.

2014 decembrie, – revista „Renașterea”, articolul *Nașterea Domnului în icoana pe sticlă de la Nicula*, p. 4.

2014 decembrie, anul VIII, nr. 12, – revista „Tabor”, articolul *Pictura neoelenă de sorgintă religioasă la sfârșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui de al XX-lea. Studiu de caz. Konstantinos Parthenis și Fothis Kontoglou*, p. 94-101.

2014 noiembrie, – revista „Renașterea”, articolul *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului. Elementele constitutive ale temei în iconografia răsăriteană*, p. 6.

2014 octombrie, – revista „Renașterea”, articolul *Sfinții Cuvioși Visarion Sarai, Sofronie și Sfântul Mucenic Oprea – mărturisitori români pentru credința ortodoxă în Ardeal și iconografia lor*, p. 3.

2014 septembrie, – revista „Renașterea”, articolul *Sfinții și Dreptii dumnezeiești Părinți Ioachim și Ana în iconografia bizantină*, p. 3.

2014 septembrie, ziarul -Făclia de Cluj, *Nașterea Fecioarei* pictată de Pietro Lorenzetti de la Muzeul Catedralei din Siena, p. 6.

2014 august, ziarul - Făclia de Cluj, *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul* în creația lui Pierre Puvis de Chavannes, p. 6.

2014 august, revista - „Renașterea”, articolul *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul. Praznic și iconografie*, p. 5.

2014 august. ziarul - Făclia de Cluj, *Adormirea Fecioarei în icoana lui Teofan Grecul*, p. 6.

2014 iulie, ziarul - Făclia de Cluj, *Potirul la Muzeul Etnografic al Transilvaniei*, p. 6.

2014 iunie, ziarul - Făclia de Cluj, *Rusaliile* în opera lui Emil Nolde de la Nationalgalerie din Berlin, p. 6.

2014 iunie, revista - „Renașterea”, articolul *Sfânta Treime în iconografia răsăriteană. Elementele constitutive ale temei*, p. 3.

2014 mai, ziarul - Făclia de Cluj, *Înălțarea Domnului în tabloul lui Rembrandt van Rijn* de la Alte Pinakothek din München, p. 6.

2014 mai, revista - „Renașterea”, articolul *Pogorârea Duhului Sfânt în iconografia răsăriteană. Elementele constitutive ale temei*, p. 4.

2014 aprilie, ziarul - Făclia de Cluj, *Sacrul oglindit în gravura lui Rembrandt*, p. 6.

2014 aprilie, ziarul- Făclia de Cluj, *Învierea Domnului în polipticul lui Grünewald din altarul de la Isenheim*, p. 6.

CAPITOLE, STUDII ÎN CĂRȚI

2015 *Tematica creștină din pictura flamandă*, Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă, tom XVII, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 319-329 (ISSN 2457-6719).

2015 *Împărtășania Apostolilor în iconografia răsăriteană* în volumul Simpozionului Internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, 3-5 noiembrie 2014, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 261-274 (ISBN 978-606-607-156-7).

2015 *Icoana ca reflectare a credinței creștine, transpusă în ipostaze plastice contemporane* în vol.: MIRCEA GELU BUTA (coord.) *Medicii și Biserica*, vol. 13: *Influența valorilor creștine asupra bioeticii europene*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 507-520 (ISBN 978-606-607-146-8).

Sfântul Arhiepiscop Luca al Crimeei, tămăduitor al bolilor trupești și sufletești, în vol.: MIRCEA GELU BUTA (coord.) *Medicii și Biserica*, vol. 12: *Creștinul în fața suferinței și a morții*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca (ISBN 978-606-607-107-9).

2014 *Crucea în tradiția liturgică și în spațiul iconografic al Răsăritului*, în volumul „Taină și Mărturisire. Lucrările Simpozionului Internațional Taină și mărturisire, Ediția a VIII-a, coordonator pr. dr. Daniel Alic, Editura Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj-Napoca/Caransebeș, 2014, p. 161-170. (ISBN 978-973-595-786-5 și 798-606-8458-11-3)

2014 *Mielul simbol al Jertfei Euharistice în iconografie*, în volumul „Taină și Mărturisire. Lucrările Simpozionului Internațional Taină și mărturisire, Ediția a VIII-a, coordonator pr. dr. Daniel Alic, Editura Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj-Napoca/Caransebeș, 2014, p. 171-184. (ISBN 978-973-595-786-5 și 798-606-8458-11-3)

CONFERINȚE, SIMPOZIOANE ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE. PRELEGERI

Prelegere susținută cu tema *Sfântul Ioan Gură de Aur în iconografia creștină*,

Simpozionul Internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca, 3-6 noiembrie.

2015 Prelegere susținută cu tema *Răstignirea și Învierea Domnului în arta creștină*, Casa de Cultură a Studenților din Cluj, 13 mai.

2015 Prelegere susținută cu tema *Sfântul Ioan Botezătorul în iconografie*, Capela Sfântului Ioan Botezătorul, Cluj-Napoca, 22 martie.

2015 Prelegere susținută cu tema *Portretul între sacru și profan din Antichitate până în Bizanț*, Casa de Cultură a Studenților, Cluj Napoca, 10 martie.

2015 Prelegere susținută cu tema *Cum să înțelegem arta picturii?*, Casa de Cultură a Studenților, Cluj Napoca, 10 februarie.

2014 Prelegere susținută cu tema *Împărtășirea Apostolilor în iconografia răsăriteană*, Simpozionul Internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca, 3-6 noiembrie.

2014 Prelegere cu tema *Simbolul în iconografia bizantină*, Facultatea de Teologie, Universitatea Națională Kapodistrian, Atena -National and Kapodistrian University of Athens, Faculty of Theology, Department of Theology.

2014 Prelegere susținută cu tema *Icoana ca reflectare a credinței creștine transpusă în ipostaze plastice contemporane*, Simpozionul Internațional Medicii și Biserica, ediția a XIII-a, 12-13 mai, Bistrița.

2014 Prelegere susținută cu tema *Iconografia Împărtășirii*, Simpozionul Internațional Taină și mărturisire, ediția a VIII-a, 27-4 mai, Episcopia Caransebeșului.

2014 Prelegere susținută cu tema *Icoana Învierii Mântuitorului*, 13 aprilie, Biserica Pogorârea Duhului Sfânt, Baci.

MASS-MEDIA:

TV

2014 decembrie 25, orele 8, *Iconografia Nașterii Domnului*, Agro TV., Cluj-Napoca.

2014 decembrie 24, orele 18, *Iconografia Nașterii Domnului*, Trinitas TV., București.

2014 iunie 1, orele 8, *Icoana Înălțării Domnului*. Agro TV., Cluj-Napoca.

2014 martie 25, orele 19, *Icoana Bunei Vestiri*. Agro TV., Cluj-Napoca.

2014 ianuarie 6, orele 19, *Icoana Botezul Domnului*. Agro TV., Cluj-Napoca.

2014 decembrie 16, orele 19, *Icoana Nașterii Domnului*. Agro TV., Cluj-Napoca.

EMISIUNI LA RADIO RENĂȘTEREA, TRINITAS

2014 iulie 17, *Icoana Soborului Maicii Domnului* (25:01).

2014 iulie 9, *Imnul Acatist în iconografie* (25:01).

2014 aprilie 25, *Icoana Imnului Acatist în pictura moldoveanească* (25:01).

2014 mai 16, *Icoana Imnului Acatist* (25:01).

2014 mai 9, *Icoana Imnului Acatist* (25:01).

2014 mai 2, *Icoana Imnului Acatist* (25:01).

2014 aprilie 29, *Icoana Izvorul Tămăduirii* (25:01).

2014 aprilie 18, *Icoana Învierii Domnului - Pogorârea la iad* (41:53).

2014 aprilie 15, *Icoana Răstignirii* (31:52).
 2014 aprilie 4, *Icoana Laudele Maicii Domnului* (25:01).
 2014 martie 27, *Icoana Rugului Aprins* (27:00).
 2014 martie 12, *Maica Domnului Izvor al vieții* (19:54).
 2014 februarie 27, *Maica Domnului alăptând* (22:39).
 2014 februarie 18, *Icoana Maicii Domnului a Sfintei Racle* (27:12).
 2014 februarie 13, *Icoana Maicii Domnului Nikopeia* (26:13).
 2014 ianuarie 24, *Icoana Maicii Domnului Eleusa* (20:40).
 2014 ianuarie 16, *Icoana Maicii Domnului Platyterra* (28:07).
 2014 ianuarie 9, *Icoana Acoperământului Maicii Domnului* (Pokrov) (20:55).

CURSURI DE PICTURĂ

2014-2015 Coordonatorul Clubului de pictură pentru studenți, Casa de Cultură a Studenților – Cluj-Napoca.

PREMII ȘI DISTINCȚII

2015 Diplomă ca președinte al juriului pentru jurizarea expoziției de pictură *Tradiții și obiceiuri oglindite în arta plastică* din cadrul Festivalului Național de Tradiții și Obiceiuri Populare “La Porțile Apusenilor”, ediția a VII-a, Alba Iulia.

2015 Diplomă de Evaluare la Concursul Internațional de Meșteșuguri Tradiționale *Mâini de Aur*, ediția a V-a, Huedin.

PR. LECT. UNIV. DR. GHEORGHE ȘANTA

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

În cursul anului universitar 2014-2015 a predat următoarele discipline:

Instituția duhovniciei în spațiul ortodox, Teologie pastorală:

Spovedanie și duhovnicie - coordonate practice, Teologie pastorală,

Pedagogia creștină și viața duhovnicească, Teologie pastorală și Teologie didactică - cursuri pentru nivel licență,

Practică liturgică și duhovnicie - nivel Master, specializarea Pastorație și duhovnicie în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective, a îndrumat studenții în munca de elaborare a lucrărilor de seminar și a tezelor de licență;

De asemenea a predat cursuri și a susținut seminarii în cadrul programului de formare continuă a preoților; a îndrumat și coordonat lucrări de gradul I didactic în învățământ pentru profesorii de Religie.

A efectuat inspecții speciale și a făcut parte din comisiile de evaluare pentru obținerea gradului didactic II pentru cadrele din învățământul preuniversitar (disciplina Religie ortodoxă).

B. CĂRȚI

1. *Educație, conștiință, mărturisire*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 200 p., ISBN 978-606-607-096-6, coautori: Pr. conf. univ. dr. Dorel Man și dr. Dacian But-Căpușan

C. STUDII PUBLICATE:

Predica la Duminica a XII-a după Rusalii în vol. *Cuvântul Tău este adevărul (Ioan 17,17). Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoiului*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 120-123, (coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci)

Educație și duhovnicie la Sfântul Simeon Noul Teolog în vol. *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, vol. I, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, p. 629-638 (coord. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru) și în *Credință și viață în Hristos*. Anuarul Episcopiei Sălajului, Zalău, 2015, p. 529-536,

Pocăința – întâlnire și iertare în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, tomul XVII (2013-2014), p. 331-335.

Educație – cuvânt – comunicare în Studia UBB Theologia Orthodoxa, nr. 1/2015, p. 235-244.

Education – Word – Communication în Studia UBB Theologia Orthodoxa, nr. 1/2015, p. 245-254.

Educație religioasă și viață în Hristos în vol. *Teologie, pastorație, istorie: omagiu părintelui conferențiar universitar doctor Dorel Man la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, în curs de apariție. Este coordinator al volumului împreună cu dr. Dacian But-Căpușan.

The Evaluation of Conservation State by Analysis of Imperial Gates` Constituent Materials Belonging to Aschileul Mic Wooden Church, Cluj County în Revista de chimie, 2015, p. 992-996, împreună cu Constantin Măruțoiu, Olivia-Florena, Ioan Bratu, Ana Maria Budu, Claudiu Tanaselia.

Pocăința – întâlnire și iertare în Credința The Faith Magazine (SUA), no 4/2014, p. 6-7.

D. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Simpozionul internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 3-6 noiembrie 2014, cu referatul: *Educație și duhovnicie la Sfântul Simeon Noul Teolog*.

E. CONFERINȚE SUSȚINUTE:

10 martie 2015, Alba Iulia: *Importanța rugăciunii în relația dintre duhovnic și fiu duhovnicesc*, organizată de ASCOR și Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității 1 Decembrie 1918.

14 martie 2015, Cluj-Napoca: *Hristos modelul bărbatului desăvârșit*, organizată de Asociația Creștină Ortodoxă Oastea Domnului, Asociația AGAPE și Asociația ProDeus, Cluj-Napoca

25 aprilie 2015, Roma: *Hristos – învierea noastră*, organizată de Asociația Creștină Ortodoxă Oastea Domnului și Parohia Ortodoxă Română Roma IV (La Rustica).

F. PARTICIPĂRI LA PROIECTE:

membru în echipa, Convergența pregătirii universitare cu viața activă, AMPOSDRU, FINANȚE. BĂNCI. ASIGURĂRI, expert practică a studenților.

G. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfânta Liturghie în Parohia Așchileu Mic, jud. Cluj, unde a ținut cuvânt de învățătură.

În 26 aprilie 2015 a săvârșit Sf. Liturghie și a predicat în biserica Parohiei Ortodoxă Române Roma IV (La Rustica).

În 14 august 2015, ajunul Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Strâmba, Episcopia Sălajului, cu prilejul hramului acestui așezământ, a făcut parte din soborul de preoți și diaconi care a săvârșit slujba privegherii și a susținut cuvântul de învățătură: *Maica jertfei salvatoare*.

PR. LECT. UNIV. DR. IOAN BIZĂU**A. ACTIVITATEA DIDACTICĂ**

În cursul anului universitar 2014-2015 a predat *Teologie liturgică, Teologia și arta icoanei, Teologia Altarului* (cursuri Licență), *Celebrare liturgică și mistagogie, Tainele inițierii creștine* (cursuri Master), în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective; a îndrumat studenții în munca de elaborare a lucrărilor de seminar, a tezelor de licență și a disertațiilor masterale; i-a inițiat în practica liturgică, în pedagogia pastorală și în arta icoanei; a predat cursuri și a susținut seminarii în cadrul sesiunii anuale de pregătire pastorală și misionară a preoților.

B. OMILII ȘI CATEHEZE

1) 5 octombrie 2014, Duminica a 19-a după Rusalii – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Temele majore ale Predicii de pe Munte*.

2) 12 octombrie, Duminica a 21-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Puterea creatoare și mântuitoare a cuvântului lui Dumnezeu.*

3) 19 octombrie, Duminica a 20-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Taina morții.*

4) 26 octombrie, Duminica a 23-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Datoria creștinului de a mărturisi binefacerile lui Dumnezeu.*

5) 2 noiembrie, Duminica a 22-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Parabola ca fereastră spre lumea de dincolo.*

6) 9 noiembrie, Duminica a 24-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Femeia cu hemoragie în istoriografia creștină.*

7) 16 noiembrie, Duminica a 25-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Săvârșirea binelui ține de vocația creștinului.*

8) 23 noiembrie, Duminica a 26-a după Rusalii – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Taina sufletului.*

9) 7 decembrie, Duminica a 27-a după Rusalii – Parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” Șanț, jud. Bistrița-Năsăud: *Omul – ființă orientată ontologic către cer.*

10) 14 decembrie, Duminica a 28-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Taina Împărăției lui Dumnezeu.*

11) 21 decembrie, Duminica dinaintea Nașterii Domnului – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Istoria mântuirii reflectată în genealogia evanghelică a lui Iisus.*

12) 26 decembrie, Soborul Maicii Domnului – Parohia „Soborul Maicii Domnului” din Florești (Cluj): *Fecioara Maria – martor și semn al mântuirii.*

13) 27 decembrie 2014, Sfântul Arhidiacon Ștefan – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Fecioara Maria – darul cel mai de preț adus lui Dumnezeu de către omenire.*

14) 4 ianuarie 2015, Duminica dinaintea Botezului Domnului – Parohia „Sântul Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir” din Cluj-Napoca: *Tâlcuirea pericopei evanghelice a duminicii.*

15) 7 ianuarie, Soborul Sfântului Proroc Ioan Botezătorul – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula (jud. Cluj): *Ioan Botezătorul pregătește lui Dumnezeu un popor nou.*

16) 11 ianuarie, Duminica după Botezul Domnului – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Hristos a fost ispitit pentru a-i ajuta pe oameni în ispite.*

17) 18 ianuarie, Duminica a 29-a după Rusalii – Parohia „Sfântul Antonie cel Mare” din Cluj-Napoca: *Dumnezeu Se dăruiește oamenilor ca Părinte iubitor.*

18) 25 ianuarie – Duminica a 32-a după Rusalii – Biserica „Buna Vestire” din campusul universitar Timișoara: *Zaheu – parabolă vie a căutării și găsirii Unicului necesar.*

19) 30 ianuarie, Sfinții Trei Ierarhi – Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești (Cluj): *Idealul Evangheliei lui Hristos întrupat în epoca Sfinților Trei Ierarhi.*

20) 2 februarie, Întâmpinarea Domnului – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Dreptul Simeon și proorocița Ana – reprezentanți ai „rămășiței credincioase” a lui Israel.*

21) 8 februarie, Duminica a 34-a după Rusalii (a Fiului risipitor) – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Lecția de viață a parabolei Fiului risipitor.*

22) 22 februarie, Duminica izgonirii lui Adam din Rai – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Postul Paștilor – timpul restaurării ființei în Hristos.*

23) 1 martie, Duminica întâi din Post – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Taina credinței ortodoxe este Cerul deschis.*

24) 8 martie, Duminica a 2-a din Post – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Starea de păcat înseamnă înstrăinarea de Dumnezeu și alienarea spirituală.*

25) 15 martie, Duminica a 3-a din Post – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula (jud. Cluj): *Prin Jertfa Crucii lumea a fost mântuită din osânda păcatului și a morții veșnice.*

26) 29 martie, Duminica a 5-a din Post – Parohia „Pogorârea Sfântului Duh” din Cluj-Napoca: *Slujirea mântuitoare a lui Hristos.*

27) 5 aprilie, Intrarea Domnului în Ierusalim – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Primirea lui Hristos în templul ființei.*

28) 13 aprilie, Sfintele Paști (a doua zi) – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Sensul pascal al vieții creștine.*

29) 14 aprilie, Sfintele Paști (a treia zi) – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Paștile – sărbătoarea luminii și a speranței.*

30) 26 aprilie, Duminica a 3-a după Paști – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Sâmnihaiul de Câmpie, jud. Cluj: *Pilda de viață a mironosițelor.*

31) 3 mai, Duminica a 4-a după Paști – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Hristos S-a întrupat pentru ca nimeni să nu mai poată spune „Om nu am!”*

32) 24 mai, Duminica a 7-a după Paști – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula (jud. Cluj): *Hristos – orant desăvârșit și mijlocitor suprem pentru lume.*

33) 31 mai, Pogorârea Sfântului Duh – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Prezența și lucrarea Sfântului Duh în viața lumii.*

34) 7 iunie, Duminica întâi după Rusalii – Parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Cluj-Napoca (cart. Grigorescu): *Lecția de viață autentică a sfinților.*

35) 21 iunie, Duminica a 3-a după Rusalii – Parohia Ilva Mică, jud. Bistrița-Năsăud: *Purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de lume.*

36) 24 iunie, Nașterea Sfântului Proroc Ioan Botezătorul – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Tâlcuirea evenimentului sărbătorit.*

37) 28 iunie, Duminica a 4-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Lecția de viață a sutașului din Capernaum.*

38) 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Viața și slujirea misionară a Sfinților Apostoli Petru și Pavel.*

39) 5 iulie, Duminica a 5-a după Rusalii – Parohia Berindu, jud. Cluj: *Puterea dumnezeiască a lui Hristos în fața lucrării distructive a duhurilor demonice.*

40) 20 iulie, Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula (jud. Cluj): *Vestitorul voii lui Dumnezeu.*

41) 26 iulie, Duminica a 8-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Înmulțirea pâinilor ca prefigurare a Euharistiei.*

42) 2 august, Duminica a 9-a după Rusalii – Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești (Cluj): *Luna august dedicată liturgic Maicii Domnului.*

43) 6 august, Schimbarea la Față a Domnului – Parohia Săcel (Băișoara), jud. Cluj: *Cultul ortodox este marcat de prezența Maicii Domnului.*

44) 15 august, Adormirea Maicii Domnului – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Temeiul hristologic al prerogativelor Maicii Domnului.*

45) 16 august, Duminica a 11-a după Rusalii – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Bologa, jud. Cluj: *Elementele principale ale cultului Maicii Domnului.*

46) 23 august, Duminica a 12-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Taina vieții veșnice.*

47) 29 august, Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Prietenul Mirelui ceresc.*

48) 8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Fecioara Maria în economia Mântuirii.*

49) 13 septembrie, Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci – Parohia „Cuviosul Ioan de la Prislop”: *Jertfa Crucii în iconomia mântuirii.*

50) 20 septembrie, Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Lepădarea de sine ca eliberare de patima egoismului și ca viețuire euharistică.*

51) 27 septembrie 2015, Duminica a 18-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Apostolii și apostolatul în viața Bisericii.*

C. ACTIVITATE LA RADIO „RENAȘTEREA”

I. EMISIUNEA „EVANGHELIE ȘI LITURGHIE”

(duminica și în sărbători, de la ora 8.00; reluare de la ora 22.10)

1) 28 iunie 2015, Duminica a 4-a după Rusalii: *Sensul mântuitor al minunilor evanghelice.*

2) 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel: *Apostolii și slujirea lor în iconomia mântuirii.*

3) 5 iulie, Duminica a 5-a după Rusalii: *Stări sufletești și comportamente inspirate de spiritele demonice.*

4) 12 iulie, Duminica a 6-a după Rusalii: *Sensul mântuitor al învățăturii și faptelor lui Hristos.*

5) 19 iulie, Duminica a 7-a după Rusalii: *Hristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat.*

6) 20 iulie, Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul: *Dreapta credință se exprimă în cultul Noului Legământ.*

7) 26 iulie, Duminica a 8-a după Rusalii: *Euharistia – vatra de foc a vieții în Hristos.*

8) 2 august, Duminica a 9-a după Rusalii: *Credință și mântuire.*

9) 6 august, Schimbarea la Față a Domnului: *Evenimentul de pe Tabor în Sfintele Evanghelii și în teologia patristică.*

10) 9 august, Duminica a 10-a după Rusalii: *Harul dumnezeiesc și libertatea omului în lucrarea mântuirii.*

11) 15 august, Adormirea Maicii Domnului: *Maica Domnului în tradiția liturgică și în spiritualitatea Răsăritului creștin.*

12) 16 august, Duminica a 11-a după Rusalii: *Istoria icoanei nefăcute de mână a lui Hristos.*

13) 23 august, Duminica a 12-a după Rusalii: *Bunurile materiale în lumina Evangheliei.*

14) 29 august, Taierea capului Sfântului Ioan Botezătorul: *Proorocul Ioan Botezătorul în tradiția liturgică a Răsăritului ortodox.*

15) 30 august, Duminica a 13-a după Rusalii: *Moștenirea Împărăției cerurilor este condiționată de rodirea duhovnicească.*

16) 6 septembrie, Duminica a 14-a după Rusalii: *Nunta comuniunii cu Dumnezeu.*

17) 8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului: *Evenimentul sărbătorit în viziunea Sfântului Nicolae Cabasila.*

18) 13 septembrie, Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci: *Taina intrării în Împărăția lui Dumnezeu.*

19) 14 septembrie, Înălțarea Sfintei Cruci: *Taina Jertfei de pe Golgota.*

20) 20 septembrie, Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci: *Urmarea lui Hristos ca exercițiu de libertate și responsabilitate.*

21) 27 septembrie 2015, Duminica a 18-a după Rusalii: *Apostolii și apostolicitatea Bisericii.*

II. EMISIUNEA „LITURGHIE ȘI ICOANĂ ÎN MILENIUL III”

(vinerea, de la ora 21.00; reluare sâmbăta, de la ora 12.00)

1) 10 iulie 2015: *Apariția parohiei în epoca post-apostolică.*

2) 17 iulie: *Parohia – comunitate euharistică.*

3) 24 iulie: *Structura euharistică a Bisericii.*

4) 31 iulie: *Slujirea sacramentală și responsabilitatea pastorală a preoților de parohie.*

5) 7 august: *Viață intelectuală și trăire duhovnicească în jurnalul lui Alexandru Mironescu (1903-1973).*

6) 28 august: *Ioan Botezătorul în iconografia Răsăritului ortodox.*

7) 18 septembrie 2015: *Românii și România în viziunea acad. Ioan-Aurel Pop.*

D. CONFERINȚE

– 10 octombrie 2014: *Preoția împărătească a Noului Legământ. Laicii nu sunt profani*, Simpozionul „Liturgie și povățuire duhovnicească în parohia de azi, în lumina scrierilor filocalice”, Episcopia Devei și Hunedoarei, parohia Șoimuș.

3 noiembrie 2014: *Euharistia ca eveniment sacramental revelator și de confirmare eclezială a succesiunii apostolice*, Simpozionul Internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

PR. LECT. UNIV. DR. CRISTIAN-SEBASTIAN SONEA

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

CURSURI:

NIVEL LICENȚĂ:

Teologie Pastorală (semestrul V): *Introducere în Misiologia Ortodoxă. Fundamentele teologice și exigențele misiunii creștine*

Teologie Pastorală (semestrul VI): *Misiunea ortodoxă în lumea contemporană. Provocările Bisericii în contextul pluralismului creștin și religios*

Teologie Pastorală (semestrul VII): *Mărturia creștină ortodoxă în contextul dialogului inter-creștin și inter-religios*

Teologie Pastorală (semestrul VIII): *Misiune și pastorație la nivelul comunității locale*

Teologie Ortodoxă Socială (semestrul II): *Fundamentele biblice ale misiunii creștine*

Teologie Ortodoxă Didactică (semestrul V): *Premisele misiunii creștine*

Teologie Ortodoxă Didactică (semestrul VI): *Exigențele misiunii creștine*

NIVEL MASTER:

Pastorație și duhovnicie (semestrul I): *Paradigme misionare contemporane*

Consiliere pastorală și asistență psihoocială (semestrul III): *Religie și societate*

Consiliere pastorală și asistență psihosocială (semestrul III): *Emigrație și convertire. Consilierea pastoral-misionară a emigranților din diaspora și a convertiților la Ortodoxie*

2. LUCRĂRI COORDONATE

LICENȚE:

Iloaie Petru, *Rolul mirenilor în Biserică*.

Ivâncică Florin, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de ecumenismul contemporan*

Turc Paul, *Poziții ale teologilor ortodocși cu privire la ecumenism și mișcarea ecumenică*

GRADUL I ÎN PREOTIE

Pr. Claudiu Precup, *Strategie și formare misionară. Repere teoretice și practice pentru activitatea la nivel parohial*

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

CĂRȚI:

Apostolat și responsabilitate. O viziune teologică asupra misiunii laicului, Presa Universitară Clujeană, 2015.

II. ARTICOLE ÎN REVISTE ȘI PUBLICAȚII RECUNOSCUTE

„Contribuția părintelui Isidor Todoran la înțelegerea poziției Bisericii Ortodoxe în mișcarea ecumenică”, în Pr. Vasile Stanciu și Pr. Ștefan Iloaie

(coord.), *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj*, Ed. Renașterea, 2014, p. 29-30.

„Relevanța mișcării ecumenice pentru lumea contemporană”, în *Cetatea credinței*, anul V, nr. 5, septembrie-octombrie 2015, p. 6-7.

„La orbi lumină am venit s-aduc, iar cei care văd în noapte să-noate.... Predică la Duminica a 7-a după Rusalii”, în *Lumina de Duminică*, 19 iulie 2015, p. 5-6.

„Predică la a III-a zi de Paști. Cum îl recunoaștem pe Hristos cel înviat?”, în *Cuvântul Tău este Adevărul (Ioan 17, 17). Predici ale teologilor clujeni la Triod și Pentecostar*, vol. II, Vasile Stanciu, Liviu Vidican (coord.), Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, p. 115-120.

„Manual ortodox de ecumenism. Surse pentru educația teologică”, ed. Pantelis Kalaitzidis, Thomas FitzGerald, Cyril Hovorun, Aikaterini Pekridou, Nikolaos Asproulis, Guy Liagre, Dietrich Werner, Volos/WCC/Regnum, Oxford 2014, (recenzie), în *Tabor*, Nr. 11, anul VIII, Noiembrie 2014.

III. GRANTURI (COORDONARE/ MEMBRU)

Expert învățământ în proiectul *Perfecționarea cadrelor didactice, din învățământul preuniversitar care predau disciplina Religie*, AMPOSDRU, Profesioniști în educație și formare.

IV. CONFERINȚE ORGANIZATE

2 – 5 noiembrie 2015: Simpozionul internațional: *Misiunea parohiei și a mănăstirii într-o lume în continuă schimbare*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”.

V. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Köln, Germania, 15-16 Aprilie 2015, *International Ecumenical Fellowship*, participare la comisia teologică în calitate de membru.

Bistrița-Năsăud, 11-12 mai 2015, al XIV-lea Seminar Internațional de Medicină și Teologie cu tema *Valorile creștine ale educației pentru sănătate*, unde împreună cu Adela Moldovan, a susținut comunicarea: „*Consilierea persoanelor cu tulburări de comportament alimentar. O abordare interdisciplinară*”.

Iasi, 14-16 mai 2015, Simpozionul Internațional – „Dumitru Stăniloae”, ediția a III-a, cu titlul *Teologia academică și responsabilitatea ei în misiunea Bisericii*, a susținut comunicarea, „Misiunea creștină într-un context eclesial și global în continuă schimbare. Rolul teologiei ortodoxe”.

Sibiu, 28-30 mai 2015, conferința *A face misiune după modelul lui Hristos III: Parohia și mănăstirea - provocări și implicații duhovnicești și comunitare* unde a susținut comunicarea cu titlul: „Împreună spre viață: Misiune și

Evangelism într-un context în schimbare. Noua declarație misionară a Consiliului Mondial al Bisericilor (CMB) și misiologia ortodoxă din România”.

Praga, Republica Cehă, 22-31 august 2015, la Conferința internațională cu titlul *Living the Truth*, organizată cu ocazia comemorării a 600 de ani de la moartea reformatului Jan Hus.

Bruxelles, Belgia, 3-5 septembrie 2015, la Conferința internațională cu tema: *Tradiția canonică și Misiunea Bisericii* organizată de Centrul de Studii și Cercetare *Dumitru Stăniloae* din Paris, Departamentul pentru studii canonice și juridice, în parteneriat cu Centrul de Studii Nomocanonice al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, unde a susținut comunicarea cu titlul: „Misiunea creștină într-o lume în continuă schimbare. Rolul Ortodoxiei”.

Bangkok, Thailanda, 28 septembrie - 2 octombrie 2015, seminarul internațional cu tema *Mission in Changing Ecclesial and Global Landscapes*.

Loppiano, Italia, 25-27 octombrie 2015, Institutul Universitar *Sophia*, festivitatea de acordare a titlului de *Doctor Honoris Causa* Preafericitului Părinte Bartolomeu I, Arhiepiscopul Constantinopolului și patriarhul ecumenic al Bisericii Ortodoxe de Răsărit.

Cluj-Napoca, 2-5 noiembrie 2015 Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” cu tema: *Misiunea parohiei și a mănăstirii într-o lume în continuă schimbare*, unde a prezentat comunicarea cu titlul: „Noua declarație misionară a Consiliului Mondial al Bisericilor și relevanța ei pentru misiologia și practica misionară ortodoxă din România”.

VI. MEMBRU ÎN STRUCTURI ACADEMICE, ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

Membru al *International Association for Mission Studies (IAMS)*.

Membru al *Societas Oecumenica*.

Membru și președinte al *The International Ecumenical Fellowship (IEF)*. regiunea România.

Membru al *The International Association of Orthodox Dogmatic Theologians (IAODT)*.

Membru în *Asociația pentru Dialog dintre Știință și Teologie din România (ADSTR)*, polul Cluj.

Membru în colectivul de realizare a manualului de *Misiologie Ortodoxă* la nivelul Patriarhiei Române.

Redactor corespondent pentru revista *Studii Teologie* din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Recenzor pentru *Revista Ecumenică Sibiu*.

ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

Activitate managerială în calitate de prodecan al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

PR. LECT. UNIV. DR. GRIGORE DINU MOȘ**I. ACTIVITATE DIDACTICĂ****CURSURI ȘI SEMINARII**

Dumnezeu și Creația (curs și seminarizare, Dogmatică I); Mântuirea în Hristos și în Biserică (curs și seminarizare, Dogmatică II); Sensul eshatologic al creației. Taina creației în dialog cu știința și gândirea contemporană (seminarizare, Dogmatică IV); Aspecte fundamentale ale antropologiei creștine (curs și seminarizare, Master, Consiliere Pastorală și Asistență Psiho-Socială).

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ**STUDII BDI**

„Știința și religia în mentalitatea omului contemporan. Riscurile ideologizării”, Central and Eastern European Online Library, <http://www.ceeol.com/>, *TABOR*, nr 10, octombrie 2014, Cluj-Napoca, pp. 74-83.

„Parintele Ioannis Romanides, un isihast în teologia academica a veacului al XX-lea”, Central and Eastern European Online Library, <http://www.ceeol.com/>, *TABOR*, nr 12, decembrie 2014, Cluj-Napoca, pp. 5-17.

STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

Moș Grigore-Dinu, Siladi Paul-Bogdan, „Dezlegarea din Taina Spovedaniei: formulă declarativă sau rugăciune?”, în: *Euharistie, Spovedanie, Martiriu. Lucrările Simpozionului internațional al Facultății de Teologie Ortodoxa din Cluj-Napoca (3-5 noiembrie 2014)*, Editori: Pr. prof. dr. Vasile Stanciu, pr. lect. dr. Adrian Podaru, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 199-210.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Cunoașterea catafatică și cunoașterea apofatica în teologia părintelui Dumitru Stăniloae”, în: *Academician Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae - Părintele Teologiei românești*, Editori: Dumitru Megheșan, Emil Cioara, Viorel Cristian Popa, Florin Toader Tomoioagă Editura Universității din Oradea, Oradea, 2014, pp. 77-86.

„Frica de moarte și mentalitatea omului contemporan. Remedii duhovnicești”, în: *Creștinul în fața suferinței și a morții. Medicii și Biserica vol 12*, Editor: prof. dr. Mircea Gelu Buta, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 571-580.

„Predica la Duminica a VIII-a după Rusaliu”, în: *Cuvântul Tău este Adevărul (Ioan 17, 17) Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoiului*, Editor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. dr. Liviu Vidican-Manci, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, , 2014, pp. 97-100.

„Conceptul de infinit în teologia părintelui Dumitru Stăniloae”, în *Părintele Dumitru Stăniloae sau consonanța dintre dogmă, spiritualitate și liturghie*, Editor: Pr. Lect. Univ. Dr. Nicolae Răzvan Stan, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 245-257.

STUDII INTRODUCATIVE, PREFEȚE, POSTFEȚE, CUVINTE ÎNAINTE, EDITORIALE, RECENZII

recenzie, „Parintele Dionysios Tatsis, Cuvintele Bătrânilor”, Central and Eastern European Online Library, <http://www.ceeol.com/>, *TABOR*, nr 2, februarie 2014, Cluj-Napoca, pp. 97-98.

studiu introductiv, „Părintele Ioannis Romanides, reprezentant de seamă al renașterii neopatrstice din secolul al XX-lea”, Andrew J. Sopko, *Profetul ortodoxiei romeice. Teologia părintelui Ioannis Romanides*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 5-43.

ARTICOLE

„Pr. prof. dr. Isidor Todoran (1906-1985)”, în volumul: *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 28-29.

„Chemarea la sfințenie (I)”, *Revista Cetatea Credinței*, Anul V, nr. 1, ianuarie-februarie, 2015, pp. 6-7.

„Chemarea la sfințenie (II)”, *Revista Cetatea Credinței*, Anul V, nr. 2, martie-aprilie, 2015, pp. 6-7.

„Lepădarea de sine se lucrează în slujirea jertfelnică a aproapelui”, *Ziarul Lumina*, 20 septembrie 2015, București, 2015.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE / SESIUNI DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

1. În 3-5 noiembrie 2014 am participat la Simpozionul internațional „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, susținând împreună cu Paul Siladi comunicarea *Dezlegarea din Taina Spovedaniei: formulă declarativă sau rugăciune?*

2. În 31 octombrie 2014 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca am susținut prelegerea „Contribuția teologică a părintelui profesor Isidor Todoran”, cu prilejul sesiunii de comunicări științifice organizate de secția „Teologie Sistematică”.

3. În data de 14 noiembrie 2014 am susținut prelegerea „Concepte filocalice fundamentale” cu ocazia vizitei la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a unui grup de profesori și tineri aparținând comunității reformate din Cluj-Napoca.

III. ACTIVITATE MISIONARĂ

PREDICI ȘI CATEHEZE:

- „Nejudecarea aproapei – calea cea mai scurtă către Rai”, 19 noiembrie 2014, Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca
- În Paraclisul Seminarului Teologic Ortodox din Cluj Napoca – tâlcuiri ale pericopelor evanghelice din unele duminici de peste an;
- În parohii din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului cu prilejul misiunilor organizate de facultatea de teologie în perioda posturilor.

PR. LECT. UNIV. DR. ADRIAN PODARU

VOLUME COORDONATE

Vasile Stanciu, Adrian Podaru (coordonatori), *Euharistie, Spovedanie, Martiriu. Lucrările Simpozionului internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (3-5 noiembrie 2014)*, vol. I, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014.

Vasile Stanciu, Adrian Podaru (coordonatori), *Euharistie, Spovedanie, Martiriu. Lucrările Simpozionului internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (3-5 noiembrie 2014)*, vol. II, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.

CONFERINȚE

1. „Concepția despre suflet în opusculile filosofice ale lui Mihail Psellos. Atelier traductologic”, în cadrul Conferințelor Centrului de Filosofie Antică și Medievală, 16 decembrie 2014.

2. „Definiții ale sufletului în opusculile filosofice ale lui Mihail Psellos” în cadrul Conferinței din cadrul Proiectului *Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională*, Proiect POSDRU/159/1.5/S/140683, conferință ținută la Poiana Brașov, 19-22 noiembrie 2014.

3. „Secolul de aur: Părinții de la Sinoadele I și II Ecumenice”, conferință ținută online în cadrul Centrului Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae” – Paris, 28 ianuarie 2015.

4. „Ereziile hristologice și răspunsul Părinților. Secolele V-VIII”, conferință ținută online în cadrul Centrului Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae” – Paris, 25 februarie 2015.

ARTICOLE:

1. „Definiții ale sufletului în opusculile filosofice ale lui Mihail Psellos”, în volumul colectiv Nicolae Bocșan, Ioana Bican, Alexander Baumgarten (coord.), *Provocări și răspunsuri*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015, pp. 65-73.

LECT. UNIV. DR. ANA BACIU

1. *Sava Popovici-Barcianu, în lupta pentru scrierea limbii române cu alfabet latin*, publicat în Anuarul Facultății, tomul XVI, 2012-2013, Cluj-Napoca, 2014, p. 149-159.

2. *Credință, adevăr și eroare în lucrarea De praescriptione haereticorum, a lui Septimius Tertullianus*, în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” – Series Theologia Orthodoxa, Cluj-Napoca, nr. 2, 2014, pp. 175-190.

PR. ASIST. DR. COSMIN COSMUȚA

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

SEMINARII DE ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE:

Probleme fundamentale de Istoria Bisericii ortodoxe Române, an I, semestrul 1;

Spiritualitate românească în mileniul I, an I, semestrul 2;

Momente însemnate din Istoria Bisericii ortodoxe Române la sfârșitul mileniului al II-lea și începutul mileniului al III-lea, an II, semestrul 1;

Spiritualitate ortodoxă românească în mileniul al II-lea și la începutul mileniului al III-lea, an II, semestrul 2;

Curs facultativ de *Paleografie româno-chirilică*, an I, semestrele 1 și 2.

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:

CĂRȚI

Vicariatul Ortodox Român Alba Iulia 1940-1945, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014, 374 p.

Volume editate

Teologie și istorie. În onorem pr. prof. univ.dr. Alexandru Moraru, editori: Gabriel-Viorel Gârdan și Cosmin Cosmuța, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, 770 p.

STUDII

Constantin Brâncoveanu și David Corbea, în vol. „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, editori Vasile Stanciu și Adrian Podaru, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2014, p 382-388.

Biobibliografia Părintelui Prof. univ. dr. Alexandru Moraru – la împlinirea vârstei de 65 de ani, în vol. „Teologie și istorie. În onorem pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru”, editori: Gabriel-Viorel Gârdan și Cosmin Cosmuța, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 25-80.

Părintele Alexandru Moraru – istoric bisericesc, în vol. „Teologie și istorie. În onorem pr. prof. univ.dr. Alexandru Moraru”, editori: Gabriel-

Viorel Gârdan și Cosmin Cosmuța, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 479-484.

Episcopul Nicolae Colan al Clujului (1936-1957) - îndrumător spiritual al tineretului creștin, coautori: Alexandru Moraru și Cosmin Cosmuța, în vol. „Păstori și păstorire în trecutul Bisericii noastre”, editor Florin Dobrei, Cluj-Napoca – Deva, Editura Argonaut – Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2015, p. 133-148.

ARTICOLE

90 de ani de învățământ teologic universitar ortodox în Cluj-Napoca (1924-2014), în rev. „Renașterea”, nr. 296, decembrie, 2014, p. 5.

Pr. prof. dr. Emil Nicolescu (1896-1980), în vol. „90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj 1924-2014”, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, p. 39-40.

Disciplinele Contabilitate, Administrație bisericească, Economie și Îndrumări agricole la Institutul Teologic Universitar din Cluj, în vol. „90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj 1924-2014”, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, p. 53-54.

Mitropolitul Nicolae Bălan în memoria Părintelui Liviu Galaction Munteanu, în rev. „Tabor”, nr. 3, 2015, p. 23-28.

RECENZII

Recenzie la Mircea Remus Birtz, „Considerații asupra unor traduceri biblice românești din sec. XIX-XX”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, 295 p., în rev. „Renașterea”, nr. 297, ianuarie, 2015, p. 9.

Recenzie la Dorel Man, „Mărturii pastorale, sociale și culturale în Mitropolia Ardealului (1952-1989)”, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013, 319 p., în rev. „Renașterea”, nr. 300, aprilie, 2015, p. 9.

Prefețe, postfețe, cuvinte înainte

Mărturii despre o carte mărturie, coautori Gabriel-Viorel Gârdan și Cosmin Cosmuța, în vol. „Teologie și istorie. In honorem pr. prof. univ.dr. Alexandru Moraru”, editori: Gabriel-Viorel Gârdan și Cosmin Cosmuța, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 23-24.

CONFERINȚE

Simpozionul internațional „Euharistie, Spovedanie, Martiriu”, în Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2014, localitatea Cluj-Napoca, calitatea: participant cu comunicarea: „Constantin Brâncoveanu și David Corbea”; detalii activitate: 3-5 noiembrie 2014.

Simpozionul național de istorie bisericească, la Episcopia Devei și Hunedoarei, 2015, localitatea Deva, calitatea: participant cu comunicarea:

„Episcopul Nicolae Colan al Clujului (1936-1957) - îndrumător spiritual al tineretului creștin”, coautori: Alexandru Moraru și Cosmin Cosmuța; detaliile activitate: 25-26 septembrie 2015.

ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

23 nov. 2014 – misiune cu un grup de studenți în parohia Luna, Protopopiatul Turda; participare la Sfânta Liturghie și predică la pericopa bogatului căruia i-a rodit țarina;

25 decembrie 2014 – Sf. Liturghie la biserica „Sf. Nicolae” din Câmpenești, cu citirea Pastoralei de Crăciun;

27 decembrie 2014 – Sf. Liturghie la biserica „Sf. Nicolae” din Câmpenești și predică despre Sf. Arhidiacon Ștefan;

1 februarie 2015 – Sf. Liturghie la Mănăstirea Nicula și predică la duminica Vameșului și Fariseului;

8 martie 2015 – Sf. Liturghie în parohia Ilva Mare cu predică despre vindecarea slăbănogului din Capernaum, în cadrul misiunii cu un grup de studenți ai Facultății noastre;

5 aprilie 2015 - Sf. Liturghie la Mănăstirea Nicula și predică la duminica Floriilor;

12 aprilie 2015 - Sf. Liturghie la biserica „Sf. Nicolae” din Câmpenești, cu citirea Pastoralei de Paști;

17 aprilie 2015 – Sf. Liturghie la parohia Coaș, Protopopiatul Șomcuta Mare, jud. Maramureș, cu o predică la Izvorul Tămăduirii și săvârșirea Sf. Maslu;

26 aprilie 2015 – Sf. Liturghie la biserica „Sf. Arhidiacon Ștefan” din Cluj-Napoca, cu predică despre femeile mironosițe;

10 mai 2015 – Sf. Liturghie la Mănăstirea Nicula și predică la duminica Samaritancei;

14 iunie 2015 – Sf. Liturghie la biserica „Sf. Ap. și Evanghelist Matei” din Cluj-Napoca și predică la duminica „Sfinților români”;

16 august 2015 - Sf. Liturghie la biserica „Sf. Nicolae” din Câmpenești și predică despre Sfinții Brâncoveni;

În alte duminici și sărbători - Sfânta Liturghie în biserica „Sfântul Nicolae” din Câmpenești, sau în alte lăcașuri de cult din țară.

ALTE ACTIVITĂȚI:

În cadrul programului pentru *Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau disciplina Religie (PREL)*, predare cursuri de perfecționare în calitate de formator:

18 și 19 iulie 2015 – Slatina

25 și 26 iulie 2015 – Târgu Mureș

29 și 30 august 2015 – Slatina

12 și 13 septembrie 2015 – Târgu Mureș

19 și 20 septembrie 2015 – Craiova

17 și 18 octombrie 2015 - Craiova

În cadrul aceluiași program – activități de formator on-line și evaluator la grupe din Satu Mare, București, Ploiești, Râmnicu Vâlcea, Baia Mare, Sfântu Gheorghe.

LECT. UNIV. DR. CLAUDIA COSMINA TRIF

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

În perioada octombrie 2014-octombrie 2015, a predat:

CURSURI:

Studiul desenului (anul I)

Pictura în ulei (anul II)

Studiul desenului și al culorii (anul II)

SEMINARII:

Studiul desenului și al culorii (anii I și II)

Icoana pe sticlă (an I)

Workshopuri: anual a organizat workshopuri de pictură de icoană pe sticlă cu studenții ERASMUS din Universitatea Babeș-Bolyai.

PARTICIPARI CONFERINȚE:

mai 2014, participare la Conferința Mediciei și Biserica, Bistrița

noiembrie 2014, participare la Simpozionul internațional Euharistie, Spovedanie, Martiriu, cu lucrarea *Portretistica lui Constantin Brâncoveanu. Studiu de caz, tabloul votiv al mănăstirii Hurezi*.

PARTICIPARE PROIECT POSDRU:

IUMA – Îmbunătățirea interacțiunii universității cu mediul de afaceri
- funcția: expert pe termen scurt în relația cu studenții, 2015

ACTIVITĂȚI EXPOZIȚIONALE:

PERSONALE:

Iconostas – 2014 – Biserica Sf.Ap. Andrei, Beclean

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ARTISTICE NAȚIONALE:

„Things of Beauty”, Galeria Silvia's Art, Cluj-Napoca 2014

„Vreme trece, vreme vine...”, Centrul de Cultură Urbană, Cluj-Napoca, 2014

„Însemn”, Centrul de cultură Urbană, Cluj-Napoca, 2015
 MEMBRU ÎN COMITETE DE ORGANIZARE A ACTIVITĂȚILOR EXPOZIȚIONALE
 Expoziția “Sfinții martiri Brâncoveni”, Facultatea de Teologie Ortodoxă,
 2014

MATERIALE PROMOȚIONALE:

Materialele promoționale ale Simpozionului internațional *Euharistie, Spovedanie, Martiriu*, Cluj-Napoca, 2014

LECT. UNIV. DR. ALIN RĂZVAN TRIFA

A făcut documentația necesară *dosarului de reacreditare* a secției de Artă Sacră a Facultății noastre.

A elaborat și am propus un *nou plan de învățământ* pentru secția Artă Sacră, în conformitate atât cu structura altor planuri de învățământ superioare calitativ, cât și cu dorințele studenților secției.

A participat cu o prelegere intitulată *Patimile Domnului în frescele Bisericii Sf. Nicolae Orfanul din Tesalonic*, la *Simpozionul Internațional Medicii și Biserica*, organizat la Bistrița, în aprilie 2015.

A participat cu o prelegere intitulată *Pictura bisericească din România, încotro?*, în cadrul *Simpozionului Internațional de Teologie* organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj, în 4-6 nov. 2015.

A coordonat *practica de specialitate* pentru mai mulți studenți ai secției de Artă Sacră, pe șantierul de pictură murală al Bisericii Sf. Arh. Mihail și Gavriil din comuna Vama, șantier care s-a încheiat în toamna anului 2014,

odată cu sfințirea bisericii.

A început lucrările de pictură murală pe un nou șantier de pictură, la Schitul Sf. Acoperământ din Episcopia Caransebeșului.

A coordonat mai multe lucrări de licență, având următoarele teme: Sfântul Ierarch Alexandru în iconografie, Sf. Ap. și Ev. Luca, Ispitirile Sf. Antonie cel Mare în imagistica răsăriteană și apuseană.

LECT. UNIV. DR. NICOLAE TURCAN

CĂRȚI DE AUTOR

Nicolae Turcan, *Postmodernism și teologie apofatică. O apologie în fața gândirii slabe*, Limes, Florești – Cluj, 2014, 184 pp.

ARTICOLE ÎN VOLUME COLECTIVE

„Pilda talanților: economie sau dar?”, în Vasile Stanciu, Liviu Vidican-Manci (ed.), *Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoiului*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 137-142.

„Arhid. prof. dr. Nicolae Balca”, în Vasile Stanciu, Ștefan Iloaie (ed.), *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014)*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 30-31.

CONFERINȚE PUBLICATE ÎN VOLUME

„Fenomenologia Sfintei Euharistii: participare și distanță”, în Pr. Ion Vicovan, Paul-Cezar Hârlăoanu, Emilian-Iustinian Roman (ed.), *Comuniune euharistică și trăire filocalică*, Doxologia, Iași, 2015, pp. 162-168.

„Phenomenology and Apophatic Theology: the Reception of St Dionysius the Areopagite in Jean-Luc Marion's Thought”, în Alin Tat, Claudiu Tuțu (ed.), *Saint Dionysius the Areopagite. Sources, context, reception*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015, pp. 279-295.

STUDII

„Transmiterea etosului ortodox în contextul culturii contemporane”, *Tabor* VIII, 11 (2014), pp. 9-18 (coautor: Vasile Stanciu).

„«Moartea morții lui Dumnezeu». Apologia lui Jean-Luc Marion împotriva ateismului nietzschean”, *Tabor*, 7 (2015), pp. 37-46.

„Fenomenul saturat și relevanța sa teologică”, *Tabor*, 8 (2015), pp. 73-80.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

„Fenomenologie și teologie apofatică: Sf. Dionisie Areopagitul în gândirea lui Jean-Luc Marion”, conferință susținută în cadrul Congresului internațional „Sf. Dionisie Areopagitul - Izvoare, Context, Receptare”, Cluj-Napoca, 16-17 octombrie 2014.

„Teologie și euharistie la Jean-Luc Marion”, conferință susținută în cadrul Simpozionului internațional „Euharistie, spovedanie, martiriu”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, 3-6 noiembrie 2014.

„Misiunea prin argument: Jean-Luc Marion și apologia creștină”, conferință prezentată la Școala Internațională de Vară a Doctoranzilor Teologi, „Parohie, Mănăstire și Misiune. Valențe pastoral-misionare”, Sighișoara, 5-7 iulie 2015.

ARTICOLE

„Simpozionul internațional «Euharistie, Spovedanie, Martiriu»”, *Renașterea*, 11 (2014), p. 4.

„Știință, învățătură și memorie: semnale bibliografice”, *Renașterea*, 1 (2015), p. 7.

„Religia în școli. Sofisme și argumente”, *Renașterea*, 3 (2015), p. 2.

CURSURI

Metafizică și teologie (nivel master)

Elemente de istorie a religiilor (nivel master)

Istoria filosofiei și noțiuni de filosofie creștină (nivel licență, anul I)

Fenomenologia religioasă în contemporaneitate (nivel licență, anul

III)

Marile religii (nivel licență, anul III)

Metodologia cercetării științifice I (nivel licență, anul I)

Metodologia cercetării științifice II (nivel licență, anul I)

Îndrumător lucrări Științifice

Îndrumător pentru 2 lucrări de disertație la master.

ASIST. UNIV. DR. PAULA BUD**ACTIVITATEA DIDACTICĂ:**

A predat la nivel licență cursul de *Hermeneutica Vechiului Testament* și seminarii la disciplinele: *Isagogia Vechiului Testament*, *Hermeneutica Vechiului Testament*, *Exegeza Vechiului Testament*, *Teologia Vechiului Testament*.

MEMBRU ÎN ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

Membru în comitetul de redacție al revistei *ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies*

Din februarie 2011, membru al Uniunii Bibliștilor din România.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ:**VOLUME DE AUTOR:**

Pr. Ioan Chirilă, Paula Bud, Stelian-Pașca-Tușa, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor români. Ghid bibliografic*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014, 405 p., ISBN 978-606-711-080-7, 978-606-92593-7.

PROIECTE:

Director științific adjunct, proiect POSDRU ID 134267, *Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau disciplina Religie*.

Membru echipă, Proiect PCCA Identificarea și corelarea conceptelor din manuscrise și cărți vechi românești, cu ajutorul unei aplicații informatice, în vederea dinamizării sociale prin valorificarea producției culturale (MCVRO), proiect național, UEFISCDI, 2014, 63646 RON.

ASIST. UNIV. DR. VICTORIA GRĂDINAR

A susținut seminarii la următoarele discipline în cadrul specializării Artă sacră:

Metodologie de restaurare pictură tempera,
Tehnici de prezentare finală frescă,
Metodologia restaurării picturii în ulei,
Teoria generală a restaurării,
Metodologia restaurării pentru pictura murală.

STUDII:

Funcția simbolică și cromatică în iconografie, în Teologie, Pastorație, Istorie, volum omagial, Ed. Renasterea. - în curs de apariție 2014

Prevenție și tratamente de consolidare a stratului suport - lemnul pentru pictura în tempera, Vol. Medicii și Biserica, Nr. 14, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014.

Tradiție și inovație în arta Brâncovenească, - Simpozion noiembrie Cluj-Napoca 2014, volum în curs de apariție.

Varul – obținerea și utilizarea lui în pictura murală în Studia UBB Theologia Orthodoxa, nr. 1/2015, p. 261-269.

Lime – Obtaining and Using it in Mular Painting în Studia UBB Theologia Orthodoxa, nr. 1/2015, p. 271-279.

Expoziție personală de icoane pe lemn: “Cununi de laudă cerească”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 2015

Realizarea picturii din ansamblului iconografic „Patimile lui Hristos” (12 icoane pe lemn) din Parohia Ortodoxă Română „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, Northamptonshire, Anglia, 2014

Realizarea picturii iconostasului din biserica ortodoxă cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, loc. Coroieni, Jud. Maramureș, 2014

IEROM. ASIST. UNIV. DR. BENEDICT (VALENTIN) VESA**1. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE**

Mater and Matres. International Conference on Motherhood in the Early Christian Church, Nyíregyháza, 14-15 September 2015;

The 17th International Conference on Patristic Studies, Oxford, 10-14 August 2015;

The XIVth International Seminary on Medicine and Theology – “The Christian value of Education for healthy”, Bistrița, 11-12 May 2015;

International Symposium “The Missionary Ethos of the Church in Post-modernity”, Alba Iulia, 4-6 May 2015;

International III-um Symposium Syro-Arabicum, Holy Spirit University, Kaslik, Beirut, 3-4 February 2015;

International Symposium “Confession, Eucharist, Martyrdom”, Faculty of Orthodox Theology, Cluj-Napoca, 6-9 November 2014.

2. PUBLICAȚII ACADEMICE

„Cunoașterea filosofilor și cunoașterea sfinților. Predică la festivitatea de absolvire a promoției 2014-2015”, în *Cuvântul Tău este adevărul. Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Triodului și Penticostarului II*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2015, pp. 157-164.

„Teologia spirituală ca disciplină academică”, în *Anuar XVII 2013-2014*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2015, pp. 221-240.

„Mystical life and social work in the contemporary monastic life. Two case studies: Mother Maria Skobtsova and Mother Gavrilia Papaianis”, în *The Missionary Ethos of the Church in Post-modernity, Alba Iulia, 4-6 May 2015*, vol. 2, pp. 95-114.

„Liturgia intra muros și extra muros. Elemente de teologie a misiunii”, în *Teologie, pastorație, istorie. Omagiu părintelui conferențiar universitar doctor Dorel Man la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2014, pp. 314-323.

„The Liturgical Epiclesis as Image for Mystical Life in the Syriac Tradition. The Role of the Holy Spirit in Incarnation, Eucharist and Spiritual Prayer”, în *Euharistie, Spovedanie, Martiriu. Lucrările Simpozionului Internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (3-5 noiembrie 2014)*, vol. I, Cluj-Napoca, Renașterea, 2014, pp. 226-239.

„Sutașul roman și vocație creștinului de-a purta sarcinile celorlalți”, în *Cuvântul Tău este adevărul. Predici ale teologilor clujeni la Duminicile Octoihului*, Cluj-Napoca, 2014, pp. 62-72.

„The scientific study of theology as premise for spiritual knowledge”, în „Tabor”, 11 (2014), VIII, pp. 19-24.

3. DIVERSE PUBLICAȚII

„Crucea – Stindardul vieții”, în *Renașterea*, 9 (2014), p. 3.

„Maica Maria Skobțova și mănăstirea ei din lume”, în *Renașterea*, 10 (2014), p. 5.

„Maica Gavrilia Papaianis și ecumenismul spiritual”, în *Renașterea*, 11 (2014), p. 5.

„Dag Hammarskjöld - om politic și mistic al credinței”, în *Renașterea*, 12 (2014), p. 5.

„Starețul Tadei de la Vitovnița și disciplina minții”, în *Renașterea*, 1 (2015), p. 5.

„Concert ecumenic la Catedrala mitropolitană”, în *Renașterea*, 1 (2015), p. 6.

„Pier Giorgio Frassati – un model pentru tinerii veacului XX”, în *Renașterea*, 2 (2015), p. 5.

„25 de ani de la fondarea Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg”, în *Renașterea*, 3 (2015), p. 2.

„Sfântul Cuvios Porfirie Căvsocalivitul și harisma bucuriei”, în *Renașterea*, 3 (2015), p. 5.

„Maximilian Kolbe – un apostol al iubirii martirice”, în *Renașterea*, 4 (2015), p. 5.

„Sfântul Cuvios Paisie Aghioritul și cunoașterea duhovnicească”, în *Renașterea*, 5 (2015), p. 5.

„Edith Stein și Știința crucii”, în *Renașterea*, 6 (2015), p. 5.

„Sfântul Iustin Popovici și aventura cunoașterii lui Dumnezeu”, în *Renașterea*, 7 (2015), p. 5.

„Faustina Kowalska – *secretarul* milei dumnezeiești”, în *Renașterea*, 8 (2015), p. 5.

„Evanghelia unei inimi neliniștite. Predică la duminica a 12-a după Rusalii”, în *Lumina*, 23 august 2015, p. 6-7.

„Părintele Gheorghe Calciu și misiunea în rândul tinerilor”, în *Renașterea*, 9 (2015), p. 5.

4. LUCRĂRI COORDONATE

† Andrei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului, *Răstignirea duhovnicească*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, 2015, 61 p.

Alexandru Mironescu, *La scaunul mărturisirii*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, 2015, 105 p.

Ileana Mironescu, *În preajma lui Alexandru Mironescu*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, 2015, 168 p.

5. CONFERINȚE PASTORALE

Călătorind cu povestea – 29 noiembrie 2014 (Parohia Petrești, Protopopiatul Gherla);

Dumnezeu se află ascuns în cele mici – 11 decembrie 2014 (Parohia Beclean II);

Bucuria Crăciunului – 14 decembrie 2014 (Parohia Geaca, Protopopiatul Gherla);

Sfântul Ignatie Briancianinov – o lectură pentru zilele noastre – 15 februarie 2015, Cluj-Napoca (Parohia Sfântul Dumitru, Gheorgheni);

Postul – un exercițiu necesar pentru robustețea spirituală – 4 martie 2015 (Parohia Someșul Rece, Protopopiatul Huedin);

Tinerii în căutarea aventurii vieții – 16 martie 2015 (Liceul „Dr. Lazăr Chirilă”, Baia de Arieș);

Familia – biserica în mic – 22 martie 2015 (Parohia Coșbuc, Protopopiatul Năsăud);

Testamentul Maicii Domnului – „Faceți tot ceea ce vă va spune!” – 26 martie 2015 (Parohia Rodna, Protopopiatul Năsăud);

Cum să ne scriem cartea personală a vieții – 7 aprilie 2015 (Liceul „Ana Ipătescu”, Gherla);

Lumină și cunoaștere – 26 mai 2015 (Biserica Sfântul Andrei, Beclean).

PRECIZARE

*Fiecare autor este răspunzător
de conținutul lucrării sale*